ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΡΓΑ

ΤΑΞΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ
Η 18Η ΜΠΡΙΜΑΙΡ ΤΟΥ Λ. ΒΟΝΑΠΑΡΤΗ
ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:
ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΔΟΤΙΚΟ
ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
Κ. ΜΕΤΡΙΝΟΥ

http://allotriosi.wordpress.com

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΔΗ

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ

ΟΙ ΤΑΞΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΑΠΟ ΤΟ 1848 ΩΣ ΤΟ 1850

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ Φ. ΕΝΓΚΕΛΣ[1]

Τό ἔργο αὐτό, πού ξαναεκδίδεται τώρα, ἦταν ἡ πρώτη προσπάθεια τοῦ Μάρξ νά ἐξηγήσει ἕνα κομάτι τῆς σύγχρονης ἱστορίας μέ τόν ὁλιστικό του τρόπο ἀντίληψης, ξεκινώντας ἀπ' τή δοσμένη οἰκονομική κατάσταση. Στό Κομμουνιστικό Μανιφέστο ἡ θεωρία αὐτή εἶχε ἐφαρμοστεῖ σέ γενικές γραμμές πάνω σ' ὁλόκληρη τή νεώτερη ἱστορία. Στά ἄρθρα τοῦ Μάρξ καί στά δικά μου, πού δημοσιεύαμε στή «Νέα Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου», χρησιμοποιούσαμε τή θεωρία αὐτή συνεχῶς γιά τήν ἑρμηνεία σύγχρονων πολιτικῶν γεγονότων. Ἐδῶ ἀπεναντίας ἔμελλε ν' ἀποδειχτεῖ ἡ ἐσωτερική αἰτιακή συνάρτηση στήν πορεία μιᾶς πολύχρονης ἐξέλιξης πού ἦταν γιά ὁλόκληρη τήν Εὐρώπη τόσο κρίσιμη ὅσο

[1] Τήν εἰσαγωγή αὐτή τοῦ Ἔνγκελς, τήν εἶχε παραμορφωσει τότε φοβερά ἡ ὀπορτουνιστική ἡγεσία τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Τό Μαρτη τοῦ 1894, ὁ Βίλχελμ Λήμπνεχτ δημοσίευσε στό «Φόρβερτς» («Ἐμπρός»), τό κεντρικό ὄργανο τοῦ κόμματος, μιά σειρα αὐθαίρετα βγαλμένα ἀπό τήν εἰσαγωγή ἀποσπασματα, καί πῆρε μαλιστα ὅλα «ὅσα μποροῦσαν νά τόν ἐξυπηρετήσουν γιά νά στηρίξει τήν μέ καθε θυσία εἰρηνική ταχτική, πού ἀπόριπτε τή χρησιμοποίηση βίας...» (ἀπό τό γραμμα τοῦ Ἔνγκελς στό Λαφαργκ τῆς 3 τοῦ Ἀπρίλη 1895). Παίρνοντας ἀφορμή ἀπ' αὐτό ὁ Ἔνγκελς ἔγραψε τήν 1η τοῦ Ἀπρίλη 1895 στόν Καούτσκι: «Μέ κατάπληξη βλέπω σήμερα στό „Φόρβερτς" ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό τήν εἰσαγωγή μου πού τυπώθηκε χωρίς νά ξέρω τίποτα ἀπό πρίν, καί πού ἔχει κουτσουρευτεῖ μέ τέτιον τρόπο, πού ἐμφανίζομαι σαν ἕνας εἰρηνόφιλος λάτρης τῆς μέ καθε θυσία νομι-

καί τυπική, ἐπομένως, σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τοῦ συγγραφέα, ἔμελλε νά ἀναχθοῦν τά πολιτικά γεγονότα σέ ἀποτελέσματα αἰτιῶν πού εἶναι σέ τελευταία ἀνάλυση οἰκονομικά.

Ὅταν κανείς ἐχτιμάει γεγονότα καί ὁλόκληρες σειρές γεγονότων ἀπό τήν τρεχουσα ἱστορία ποτέ δέ θά εἶναι σέ θέση νά ἀνατρέξει ὡς τίς τελευταῖες οἰκονομικές αἰτίες. Ἀκόμα καί σήμερα, πού τά σχετικά εἰδικά ὄργανα τοῦ τύπου προμηθεύουν τόσο ἄφθονο ὑλικό, θά εἶναι ἀδύνατο καί σ' αὐτή τήν Ἀγγλία νά παρακολουθεῖ κανείς μέρα μέ τή μέρα τήν πορεια τῆς βιομηχανίας καί τοῦ ἐμπορίου σήν παγκόσμια ἀγορά καί τίς μεταβολές πού συντελοῦνται στίς μέθοδες παραγωγῆς ἔτσι πού νά μπορεῖ, σέ ὁποιαδήποτε στιγμή, νά βγάζει ἕνα γενικό συμπέρασμα, ἀπ' αὐτούς τούς πολύμορφα μπλεγμένους καί πάντα μεταβαλλόμενους παράγοντες, πού χώρια ἀπ' αὐτό, τίς περισσότερες φορες οἱ σπουδαιότεροί τους ἐνεργοῦν γιά πολύν καιρό στά κρυφά, πρτοῦ προβάλουν ξαφνικά στήν ἐπιφάνεια μέ βίαιο τρόπο. Ἡ σαφής ἐπισκόπηση τῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας μιᾶς δοσμένης περιόδου ποτέ δέ μπορεῖ νά γίνει ταυτόχρονα μέ τά γεγονότα, ἀλλά μόνο κατοπινά, ὕστερα ἀπό τή σχετική συγκέντρωση καί τό σχετικό κοσκίνισμα τοῦ ὑλικοῦ. Ἡ στατιστική ἀποτελεῖ ἐδῶ ἀπαραίτητο βοηθητικό μέσο, ἀκολουθεῖ ὅμως πάντα κουτσαίνοντας. Γι' αὐτό τό λόγο, γιά τήν τρέχουσα σύγχρονη ἱστορία, θά ἀναγκάζεται κανείς πολύ συχνά νά πραγματεύεται

μότητας. Γι' αὐτό ἀκόμα πιό πολύ θα ἤθελα να δημοσιευτεῖ ὁλόκληρη ἡ εἰσαγωγή τώρα στή „Νόϊε Τσάϊτ" (θεωρητική ἐπιθεώρηση τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Σημ. Σύντ.), γιά να σβήσει ἔτσι ἡ ἄλλοτινή αὐτή ἐντύπωση».

Μα οὔτε στή «Νόϊε Τσαϊτ», οὔτε στήν ξεχωριστή ἔκδοση τῆς μπροσούρας τό 1895 τυπώθηκε ὁλόκληρη ἡ εἰσαγωγή. Ὕστερα ἀπό ἐπίμονη ἀπαίτηση τῆς ἡγεσίας τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος, πού σέ γράμμα της στόν Ἔνγκελς μιλοῦσε γιά τόν κίνδυνο ἑνός νέου νόμου κατα τῶν σοσιαλιστῶν στη Γερμανία, ὁ Ἔνγκελς ἀναγκαστηκε νά σβήσει μερικά ἀπό τα σημεία τῆς εἰσαγωγῆς πού ἦταν πολιτικα πιό ἔντονα, καί ὅπου γινόταν λόγος για τόν ἐπικείμενο ἔνοπλο ἀγώνα τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στην ἀστική τάξη.

Ἡ ἡγεσία τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, πού εἶχε στα χέρια της τα ἀρχεία τοῦ Μαρξ-Ἔνγκελς προσπαθησε να χρησιμοποιήσει τό κουτσουρεμενο κείμενο τοῦ ἄρθρου τοῦ Ἔνγκελς για να δικαιολογήσει τήν ὁπορτουνιστική πολιτική της, καί γι' αὐτό ποτε δέν δημοσίευσε ὁλόκληρο τό κείμενο.

Τό πλήρες κείμενο τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ Ἔνγκελς δημοσιεύτηκε γιά πρώτη φορα στη Σοβιετική Ἕνωση. (Σημ. Σύντ.)

σα σταθερό αὐτόν τόν ἀποφασιστικότατο παράγοντα, νά πραγματεύεται τήν οἰκονομική κατάσταση πού βρίσκεται στήν ἀρχή τῆς σχετικῆς περιόδου, σά δοσμένη κι ἀμετάβλητη γιά ὁλοκλήρη τήν περίοδο, ἢ νά παίρνει ὑπόψη μόνο ἐκεῖνες τίς μεταβολές αὐτῆς τῆς κατάστασης, πού προκύπτουν μόνες τους ἀπό τά ὑπάρχοντα ἐξώφθαλμα γεγονότα καί πού κατά συνέπεια προβάλλουν ἐπίσης ἀνοιχτά. Γι' αὐτό ἡ ὑλιστική μέθοδος θά ὑποχρεωθεῖ ἐδῶ νά περιορίζεται πολύ συχνά στό νά ἀνάγει τίς πολιτικές συγκρούσεις στούς ἀγῶνες συμφερόντων ἀνάμεσα στίς ὑπάρχουσες κοινωνικές τάξεις ἢ ταξικες ὁμάδες πού τίς δημιούργησε ἡ οἰκονομική ἐξέλιξη, καί νά δείχνει ὅτι τά διάφορα πολιτικά κόμματα εἶναι ἢ λίγο ἢ πολύ ἀντίστοιχη πολιτική ἔκφραση τῶν ἴδιων αὐτῶν τάξεων καί ταξικῶν ὁμάδων.

Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἡ ἀναπόφευχτη αὐτή παραμέληση τῶν σύγχρονων μεταβολῶν στήν οἰκονομική κατάσταση—πού εἶναι ἡ πραγματική βάση ὅλων τῶν γεγονότων πού προκειται νά ἐξεταστοῦν—δέ μπορεῖ παρά ν' ἀποτελέσει μιά πηγή λαθῶν. Ὅμως, ὅλοι οἱ ὅροι γιά μιά γενική συνοπτική περιγραφή τῆς τρέχουσας ἱστορίας κλείνουν ἀναπόφευχτα μέσα τους πηγές λαθῶν, πράγμα ὅμως πού δέν ἐμποδίζει κανένα νά γράφει τήν τρέχουσα ἱστορία.

Ὅταν ὁ Μάρξ ἀνέλαβε αὐτό τό ἔργο, ἡ πηγή λαθῶν πού ἀναφέραμε ἦταν ἀκόμα πιο ἀναπόφευχτη. Ἦταν ἁπλούστατα ἀδύνατο νά παρακολουθεῖ ἢ ἔστω καί νά συνοψίζει κανείς στή διαρκεια τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου τοῦ 1848-49 τις οἰκονομικές μεταβολές πού συντελοῦνταν ταυτόχρονα. Τό ἴδιο ἰσχυε γιά τούς πρώτους μῆνες τῆς ἐξορίας στο Λονδίνο, τό φθινόπωρο καί τό χειμώνα τοῦ 1849-50. Μά ἀκριβῶς ἐκείνη τήν ἐποχή ἄρχισε ὁ Μάρξ τήν ἐργασία του Καί παρά τή δυσμένεια αὐτή τῶν συνθηκῶν, ἡ ἀκριβής γνώση, πού εἶχε τόσο γιά τήν οἰκονομική κατάσταση τῆς Γαλλίας πρίν τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, ὅσο καί γιά τήν πολιτική ἱστορία τῆς χώρας αὐτῆς ὕστερα ἀπό τήν ἐπανάσταση, του ἐπέτρεψε νά δόσει μιά περιγραφή τῶν γεγονότων πού ἀποκαλύπτει μέ ἄφθαστο, ἀκομα κι ὡς τά σήμερα, τροπο τήν ἐσωτερική, αἰτιακή συνάρτησή τους, μιάν ἔκθεση πού ἀντεξε λαμπρα στή διπλή δοκιμασία, στήν ὁποία τήν ὑπεβαλε ἀργότερα ὁ ἴδιος ὁ Μαρξ.

Ἡ πρώτη δοκιμασία ἔγινε ὅταν ὁ Μάρξ, ὕστερα ἀπό τήν ἄνοιξη τοῦ 1850, βρῆκε παλι καιρό γ.α οἰκονομικές μελέτες

καί ἄρχισε πρίν ἀπ' ὅλα τή μελέτη τῆς οἰκονομικῆς ἱστορίας τῆς τελευταίας δεκαετίας. Ἔτσι, ἀπό τά ἴδια τά πράγματα ξεκαθάρισε πέρα γιά πέρα στόν ἑαυτό του ἐκεῖνο πού ὡς τότε τό εἶχε συμπεράνει μισο-ἀπριοριστικά* ἀπό λειψά στοιχεῖα: ὅτι ἡ παγκόσμια ἐμπορική κρίση τοῦ 1847 ἦταν ἡ καθαυτό μητέρα τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ Φλεβάρη καί τοῦ Μάρτη, καί ὅτι ἡ βιομηχανική εὐημερία πού ξαναγύριζε βαθμιαία ἀπό τά μέσα τοῦ 1848 καί ἔφτασε στήν πλήρη ἄνθισή της τό 1849 καί τό 1850, ἦταν ἡ ζωογόνα δύναμη τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀντίδρασης, πού ξαναδυνάμωσε. Αὐτό εἶχε ἀποφασιστική σημασία. Ἐνῶ στά τρία πρῶτα ἄρθρα (πού δημοσιεύτηκαν στά τεύχη τοῦ Γενάρη, τοῦ Φλεβάρη καί τοῦ Μάρτη τῆς «Νέας Ἐφημερίδας τοῦ Ρήνου-Πολιτικο-οἰκονομικῆς ἐπιθεώρησης», Ἀμβοῦργο 1850[1]) διακρίνεται: ἀκόμα ἡ προσδοκία μιᾶς νέας σύντομης ἀνόδου τῆς ἐπαναστατικῆς δραστηριότητας, ἡ ἱστορική ἐπισκόπηση τοῦ τελευταίου διπλοῦ τεύχους (Μάης-Ὀχτώβρης) πού κυκλοφόρησε τό φθινόπωρο τοῦ 1850, ἐπισκόπηση πού γράφτηκε ἀπό τό Μάρξ καί ἀπό μένα, ξεκόβει γιά πάντα μ' αὐτές τίς αὐταπάτες: «Μιά νέα ἐπανάσταση ,εἶναι δυνατή μονάχα σάν συνέπεια μιᾶς νέας κρίσης. Εἶναι ὅμως τόσο βέβαιη, ὅσο καί αὐτή». Αὐτή ἦταν ἐξάλλου ἡ μόνη οὐσιαστική τροποποίηση πού εἴχαμε νά κάνουμε. Δέν ὑπῆρχε ἀπολύτως τίποτα γιά ν' ἀλλάξουμε στήν ἑρμηνεία τῶν γεγονότων πού δόθηκε στά προηγούμενα κεφάλαια, οὔτε στίς διατυπωμένες σ' αὐτά αἰτιακές συναρτήσεις, ὅπως τό δείχνει ἡ συνέχεια τῆς ἐξιστόρησης ἀπό τίς 10 τοῦ Μάρτη ὡς τό φθινόπωρο τοῦ 1850 πού δίνεται στήν ἴδια αὐτή ἐπισκόπηση. Γι' αὐτό καί συμπεριέλαβα αὐτήν τή συνέχεια σάν τέταρτο ἄρθρο στήν τωρινή νέα ἔκδοση.

Ἡ δεύτερη δοκιμασία ἦταν ἀκόμα πιό σκληρή Ἀμέσως μετά τό πραξικόπημα τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851, ὁ Μάρξ ἐπεξεργάστηκε ξανά τήν ἱστορία τῆς Γαλλίας ἀπό τό Φλεβάρη τοῦ 1848 ὡς τό γεγονός αὐτό, δηλ. ὡς τό πραξικόπημα πού ἔκλεινε προσωρινά τήν ἐπαναστατική

---

* Μισο-ἀπριοριστικα: μισο-ἐκ-τῶν-προτέρων, δηλ. χωρίς νάχει ὅλα τά δεδόμενα τῆς πείρας (Σημ. Μετ.)

[1] «Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue»: Ἐπιθεώρηση πού ἐκδιδόταν ἀπό τό Μάρξ καί τόν Ἔνγκελς καί τυπωνόταν στό Ἀμβοῦργο, ἀπό τό Γεναρη ὡς τόν Ὀχτώβρη 1850. (Σημ.Σύντ).

περίοδο («Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη», τρίτη ἔκδοση, Ἀμβοῦργο, Μάϊσνερ 1885). Σ' αὐτή τή μπροσούρα ἡ περίοδος πού περιγράφεται στό σύγγραμμά μας ἐξετάζεται πάλι, ἄν καί πιό σύντομα. Ἂς συγκρίνει κανείς αὐτή τή δεύτερη περιγραφή, τή γραμμένη κάτω ἀπό τό φῶς τοῦ ἀποφασιστικοῦ γεγονότος πού συνέβηκε ἕνα καί περισσότερο χρόνο ἀργότερα, μέ τή δική μας τήν περιγραφή καί θά βρεῖ ὅτι ὁ συγγραφέας πολύ λίγα πράγματα θά εἶχε ν' ἀλλάξει.

Αὐτό πού δίνει ἀκόμα στό ἔργο μας μιά ὁλότελα ξεχωριστή σημασία εἶναι τό γεγονός ὅτι ἐκφράζει γιά πρώτη φορά τή διατύπωση μέ τήν ὁποία ἡ γενική ὁμοφωνία τῶν ἐργατικῶν κομμάτων ὅλων τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου συνοψίζει σύντομα τό αἴτημά τους γιά τήν οἰκονομική ἀναμόρφωση: τό αἴτημα γιά τήν ἰδιοποίηση τῶν μέσων παραγωγῆς ἀπό τήν κοινωνία. Στό δεύτερο κεφάλαιο, παίρνοντας ἀφορμή ἀπό τό «δικαίωμα στήν ἐργασία», πού χαρακτηρίζεται σάν «ἡ πρώτη ἀδέξια διατύπωση ὅπου συνοψίζονται οἱ ἐπαναστατικές ἀξιώσεις τοῦ προλεταριάτου» ἀναφέρεται: «Πίσω ὅμως ἀπό τό δικαίωμα στήν ἐργασία κρύβεται ἡ βία πάνω στό κεφάλαιο, πίσω ἀπό τή βία πάνω στό κεφάλαιο, ἡ ἰδιοποίηση τῶν μέσων παραγωγῆς, ἡ ὑπαγωγή τους στήν ὀργανωμένη ἐργατική τάξη, ἐπομένως ἡ κατάργηση τῆς μισθωτῆς ἐργασίας, τοῦ κεφαλαίου καί τῶν ἀμοιβαίων σχέσεών τους». Ἐδῶ λοιπόν — γιά πρώτη φορά — διατυπώνεται ἡ θέση πού κάνει τό σύγχρονο ἐργατικό σοσιαλισμό νά ξεχωρίζει αὐστηρά τόσο ἀπό τίς διάφορες ἀποχρώσεις τοῦ φεουδαρχικοῦ, ἀστικοῦ, μικροαστικοῦ κλπ. σοσιαλισμοῦ, ὅσο καί ἀπό τή θολούρα τῆς κοινότητας ἀγαθῶν τοῦ οὐτοπικοῦ καί τοῦ πρωτόγονου ἐργατικοῦ κομμουνισμοῦ. Ἂν ἀργότερα ὁ Μάρξ ἐπέκτεινε τή διατύπωση καί στήν ἰδιοποίηση τῶν μέσων ἀνταλλαγῆς, ἡ εὕρυνση αὐτή, πού σύμφωνα μέ τό Κομμουνιστικό Μανιφέστο ἦταν ἐξάλλου αὐτονόητη, δέν ἐξέφραζε παρά ἕνα πόρισμα τῆς κύριας θέσης. Τελευταία, μερικοί σοφοί ἄνθρωποι στήν Ἀγγλία πρόσθεσαν ἀκόμα ὅτι πρέπει νά μεταβιβαστοῦν στήν κοινωνία καί τά «μέσα διανομῆς». Θά ἦταν δύσκολο οἱ κύριοι αὐτοί νά ποῦν ποιά εἶναι αὐτά τά οἰκονομικά μέσα διανομῆς πού διαφέρουν ἀπό τά μέσα παραγωγῆς καί ἀνταλλαγῆς, ἐκτός ἄν ἐννοοῦν τά πολιτικά μέσα διανομῆς, τούς φόρους, τή βοή-

θεια στούς ἀπόρους, μαζί καί τό Σάξενβαλντ[1] καί τίς ἄλλες προικοδοτήσεις. Αὐτά ὅμως, πρῶτα ἀπ' ὅλα, εἶναι ἀπό τώρα κιόλας μέσα διανομῆς πού βρίσκονται στήν κατοχή τῆς ὁλότητας, τοῦ κράτους ἤ τῆς κοινότητας, καί δεύτερο, ἐμεῖς αὐτά ἀκριβῶς θέλουμε νά καταργήσουμε.

* * *

Ὅσο γιά τίς ἀντιλήψεις μας, γιά τούς ὅρους καί τήν πορεία τῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων βρισκόμασταν ὅλοι, ὅταν ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, κάτω ἀπό τή γοητεία τῆς ὡς τότε ἱστορικῆς πείρας καί ἰδιαίτερα τῆς ἱστορικῆς πείρας τῆς Γαλλίας. Κι ἀκριβῶς αὐτή ἦταν πού εἶχε κυριαρχήσει ἀπό τό 1789 σ' ὅλη τήν εὐρωπαϊκή ἱστορία, κι ἀπ' τήν ὁποία ξεκίνησε πάλι τό σύνθημα γιά τή γενική ἀνατροπή. Ἔτσι, ἦταν αὐτονόητο καί ἀναπόφευχτο ὅτι οἱ ἀντιλήψεις μας γιά τή φύση καί τήν πορεία τῆς «κοινωνικῆς» ἐπανάστασης πού κηρύχτηκε στό Παρίσι τό Φλεβάρη τοῦ 1848, τῆς ἐπανάστασης τοῦ προλεταριάτου, ἦταν ζωηρά χρωματισμένες μέ τίς ἀναμνήσεις τῶν προτύπων τοῦ 1789-1830. Καί ἀκόμα, ὅταν ἡ ἐξέγερση τοῦ Παρισιοῦ βρῆκε τήν ἀπήχησή της στίς νικηφόρες ἐξεγέρσεις τῆς Βιέννης, τοῦ Μιλάνου καί τοῦ Βερολίνου, ὅταν ὁλόκληρη ἡ Εὐρώπη, ὡς τά ρωσικά σύνορα, τραβήχτηκε στό κίνημα, ὅταν ὕστερα, τόν Ἰούνη, δόθηκε στό Παρίσι ἡ πρώτη μεγάλη μάχη γιά τήν ἐξουσία ἀνάμεσα στό προλεταριάτο καί τήν ἀστική τάξη, ὅταν ἀκόμα κι ἡ νίκη τῆς τάξης αὐτῆς κλόνισε τόσο τήν κεφαλαιοκρατία ὅλων τῶν χωρῶν, πού κατέφυγε ξανά στήν ἀγκαλιά τῆς μοναρχοφεουδαρχικῆς ἀντίδρασης πού μόλις πρίν λίγο καιρό εἶχε ἀνατραπεῖ, τότε, μέσα στίς τοτινές συνθῆκες δέ μπορούσαμε νά ἔχουμε καμιάν ἀμφιβολία ὅτι ἡ μεγάλη ἀποφασιστική μάχη εἶχε ἀρχίσει, ὅτι ἔπρεπε νά διεξαχθεῖ ἴσαμε τό τέλος μέσα σέ μιά καί μόνη μακρόχρονη καί γεμάτη ἐναλλαγές ἐπαναστατική περίοδο, ὅτι ὅμως δέ θά μποροῦσε νά τελειώσει παρά μέ τήν ὁριστική νίκη τοῦ προλεταριάτου.

Ὕστερα ἀπ' τίς ἥττες τοῦ 1849, δέ συμμεριζόμασταν καθόλου τίς αὐταπάτες τῆς χυδαίας δημοκρατίας πού ἦταν συγκεν-

[1] Μεγάλο τσιφλίκι πού δώρισε τό 1871 ὁ αὐτοκράτορας Γουλιέλμος Α' στόν καγκελάριο Βίσμαρκ. (Σημ. Σύντ.)

τρωμένη in partibus* γύρω ἀπό τίς προσωρινές μελλοντικές κυβερνήσεις. Αὐτή ὑπολόγιζε σέ μιά γρήγορη, μιά γιά πάντα ἀποφασιστική νίκη τοῦ «λαοῦ» πάνω στούς «καταπιεστές». Ἐμεῖς ὑπολογίζαμε σέ ἕνα μακρόχρονο ἀγώνα, ὕστερα ἀπό τόν παραμερισμό τῶν «καταπιεστῶν», ἀνάμεσα στά ἀνταγωνιστικά στοιχεία πού κρύβονταν μέσα σ' αὐτό τόν ἴδιο τό «λαό». Ἡ χυδαία δημοκρατία ἀπό τή μιά μέρα στήν ἄλλη πρόσμενε τό νέο ξέσπασμα. Ἐμεῖς, δηλώναμε ἀπό τό φθινόπωρο κιόλας τοῦ 1850 ὅτι ἔχει κλείσει τουλάχιστο τό πρῶτο κεφάλαιο τῆς ἐπαναστατικῆς περιόδου καί ὅτι δέν ἔπρεπε τίποτα νά περιμένουμε ἴσαμε πού νά ξεσπάσει μιά νέα παγκόσμια οἰκονομική κρίση. Γι' αὐτό καί μᾶς προγράψανε καί μᾶς ἀναθεματίσανε σάν προδότες τῆς ἐπανάστασης οἱ ἴδιοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι πού ἀργότερα, σχεδόν χωρίς καμιά ἐξαίρεση, ἔκλεισαν εἰρήνη μέ τό Βίσμαρκ— καί αὐτό ἐφόσον ὁ Βίσμαρκ ἔβρισκε ὅτι ἄξιζε τόν κόπο νά τό κάνει.

Ἡ ἱστορία ὅμως ἔδοσε ἄδικο καί σέ μᾶς ἐπίσης, ἀποκάλυψε ὅτι ἡ ἄποψη πού εἴχαμε τότε ἦταν αὐταπάτη. Προχώρησε ἀκόμα πιό πέρα: δέ γκρέμισε μονάχα τήν τοτινή μας πλάνη, ἀλλά ἀνάτρεψε ὁλότελα τίς συνθῆκες μέσα στίς ὁποῖες ἔχει νά ἀγωνιστεῖ τό προλεταριάτο. Ἡ μέθοδος πάλης τοῦ 1848 εἶναι σήμερα ἀπό κάθε ἄποψη παλιωμένη, κι αὐτό εἶναι ἕνα σημεῖο πού μέ τήν εὐκαιρία αὐτή ἀξίζει νά ἐξεταστεῖ πιό λεπτομερειακά.

Ὅλες οἱ ὡς τώρα ἐπαναστάσεις καταλήγανε στήν παραμέριση μιᾶς ὁρισμένης ταξικῆς κυριαρχίας ἀπό μιάν ἄλλη. Ὅλες ὅμως οἱ ὡς τώρα κυρίαρχες τάξεις δέν ἦταν παρά μικρές μειοψηφίες ἀπέναντι στήν κυριαρχούμενη μάζα τοῦ λαοῦ. Ἔτσι, μιά κυρίαρχη μειοψηφία ἀνατρεπόταν, μιά ἄλλη μειοψηφία ἔπαιρνε στή θέση τῆς παλιᾶς τό πηδάλιο τοῦ κράτους καί διαμόρφωνε τούς κρατικούς θεσμούς σύμφωνα μέ τά συμφέροντά της. Καί κάθε φορά ἦταν ἡ ὁμάδα ἐκείνη τῆς μειοψηφίας πού ἡ κατάσταση τῆς οἰκονομικῆς ἐξέλιξης τήν ἔκανε ἱκανή καί τήν προόριζε γιά τήν ἐξουσία. Καί ἀκριβῶς γι' αὐτό καί μονάχα γι' αὐτό, συνέβαινε ἡ κυβερνώμενη πλειοψηφία εἴτε νά συμμετέ-

* In partibus infidelium — κατά λέξη: στή χώρα τῶν ἀπίστων, δηλ. ἔξω ἀπό τή χώρα τους, στήν ξενιτιά. Ἡ φράση λέγεται γιά ἕναν ἐπίσκοπο πού ὁ τίτλος του εἶναι καθαρά τιμητικός καί δέν τοῦ δίνει δικαίωμα σέ καμιάν ἐξουσία. Εἰρωνικά μιλᾶνε γιά μιά κυβέρνηση, ἕναν ὑπουργό, ἕναν πρεσβευτή κλπ. in partibus (Σημ. Μετ.)

χει στήν ἀνατροπή ὑπέρ αὐτῆς τῆς ὁμάδας εἴτε πάλι ν' ἀνέχεται ἡσυχα τήν ἀνατροπή. Ἂν ὅμως παραβλέψουμε τό κάθε φορά συγκεκριμένο περιεχόμενο, ἡ κοινή μορφή ὅλων αὐτῶν τῶν ἐπαναστάσεων εἶναι ὅτι ἦταν ἐπαναστάσεις τῆς μειοψηφίας. Ἀκόμα κι ὅταν ἡ πλειοψηφία ἔπαιρνε ἐνεργό μέρος σ' αὐτές, αὐτό γινότανε—ἐν γνώσει ἤ ὄχι—μονάχα γιά τήν ἐξυπηρέτηση μιᾶς μειοψηφίας. Ἔτσι ὅμως, ἡ ἀκόμα καί μέ τό γεγονός τῆς παθητικῆς καί χωρίς ἀντίσταση στάσης τῆς πλειοψηφίας, ἡ μειοψηφία ἐμφανιζόταν σάν ἐκπρόσωπος ὁλόκληρου τοῦ λαοῦ.

Κατά κανόνα, ὕστερα ἀπό τήν πρώτη μεγάλη ἐπιτυχία, διασπόταν ἡ νικήτρια μειοψηφία: τό ἕνα μέρος ἦταν ἱκανοποιημένο μέ τό ἀποτέλεσμα, τό ἄλλο ἤθελε νά πάει ἀκόμα πιό πέρα ἔβαζε νέες διεκδικήσεις πού, ἐν μέρει τουλάχιστον, ἦταν καί πρός τό πραγματικό ἤ τό φαινομενικό συμφέρον τῆς μεγάλης μάζας τοῦ λαοῦ. Καί οἱ ριζοσπαστικές αὐτές διεκδικήσεις ἐπιβάλλονταν σέ ξεχωριστές περιπτώσεις. Συνήθως ὅμως μόνο γιά μιά στιγμή. Τό πιό μετριοπαθές κόμμα ἀποχτοῦσε πάλι τήν ὑπεροχή, ὅσα εἶχαν κερδηθεῖ τελευταία χάνονταν πάλι ὁλότελα ἤ ἐν μέρει. Οἱ νικημένοι φώναζαν τότε γιά προδοσία ἤ ἀπόδιδαν τήν ἥττα στήν τύχη. Στήν πραγματικότητα ὅμως τό ζήτημα ἦταν τοῦτο: οἱ καταχτήσεις τῆς πρώτης νίκης ἐξασφαλίζονταν μονάχα μέ τή δεύτερη νίκη τοῦ πιό ριζοσπαστικοῦ κόμματος. Μόλις κατορθωνόταν αὐτό, καί, μαζί μ' αὐτό ἐκεῖνο πού ἦταν ἀναγκαῖο γιά τή στιγμή, ἐξαφανίζονταν πάλι ἀπό τή σκηνή οἱ ριζοσπάστες καί οἱ ἐπιτυχίες τους.

Ὅλες οἱ ἐπαναστάσεις τῶν νεώτερων χρόνων, ἀρχίζοντας ἀπό τή μεγάλη ἀγγλική ἐπανάσταση τοῦ 17ου αἰώνα, παρουσίαζαν αὐτά τά χαρακτηριστικά πού φαίνονταν ἀχώριστα ἀπό κάθε ἐπαναστατικό ἀγώνα. Καί φαινόταν ὅτι μποροῦσαν νά ἐφαρμοστοῦν καί στόν ἀγώνα τοῦ προλεταριάτου γιά τή χειραφέτησή του. Ὅτι μποροῦσαν μάλιστα νά ἐφαρμοστοῦν τόσο περισσότερο, πού στό 1848 μποροῦσες νά λογαριάσεις στά δάχτυλα τούς ἀνθρώπους πού καταλάβαιναν κάπως πρός ποιάν κατεύθυνση ἔπρεπε νά ἀναζητηθεῖ αὐτή ἡ χειραφέτηση. Οἱ ἴδιες οἱ προλεταριακές μάζες στό Παρίσι ἀκόμα καί ὕστερα ἀπό τή νίκη, εἶχαν ἀπόλυτα ἀξεκαθάριστες ἀπόψεις γιά τό δρόμο πού ἔπρεπε νά ἀκολουθήσουν. Κι ὅμως τό κίνημα ἦταν ἐκεῖ ἐνστικτώδικο, αὐθόρμητο, ἀκατάβλητο. Μήπως δέν ἦταν αὐτή ἀκριβῶς ἡ κατάσταση μές στήν ὁποία ἔπρεπε νά πετύχει μιά ἐπανάσταση

πού καθοδηγιόταν, ἀλήθεια, ἀπό μιά μειοψηφία, ἀλλά τή φορά αὐτή ὄχι πρός τό συμφέρον τῆς μειοψηφίας, μά πρός τό πιό γνήσιο συμφέρον τῆς πλειοψηφίας; Ἂν σ' ὅλες τίς μακρόχρονες ἐπαναστατικές περιόδους, οἱ μεγάλες λαϊκές μάζες μποροῦσαν νά κερδηθοῦν τόσο εὔκολα ἀπό τίς μειοψηφίες πού τραβᾶνε μπροστά μέ ἁπλῶς εὐκολοπίστευτες ἀπάτες, τότε πῶς θά μποροῦσαν νά εἶναι λιγότερο ἐπιδεχτικές σέ ἰδέες πού ἦταν ἡ πιό χαρακτηριστική ἀντανάκλαση τῆς οἰκονομικῆς τους κατάστασης καί δέν ἦταν τίποτα ἄλλο παρά ἡ καθαρή, λογική ἔκφραση τῶν ἀναγκῶν τους, ἀναγκῶν πού δέν τίς καταλάβαιναν ἀκόμα οἱ ἴδιες καί πού μόνο τίς ἔνιωθαν ἀκαθόριστα; Βέβαια, αὐτή ἡ ἐπαναστατική διάθεση τῶν μαζῶν παραχωροῦσε σχεδόν πάντα τή θέση της, καί τίς περισσότερες φορές πολύ γρήγορα, σέ μιά κούραση ἤ καί σέ μιά στροφή πρός τήν ἀντίθετη κατεύθυνση, μόλις ἐξατμιζόταν ἡ αὐταπάτη καί εἰσχωροῦσε ἡ ἀπογοήτευση. Ἐδῶ ὅμως δέν ἐπρόκειτο γιά ἀπάτες, μά γιά τήν πραγματοποίηση τῶν πιό γνήσιων συμφερόντων τῆς ἴδιας τῆς μεγάλης πλειοψηφίας, συμφερόντων πού, εἶναι ἀλήθεια, δέν ἦταν τότε καθόλου ξεκάθαρα γιά τή μεγάλη αὐτή πλειοψηφία, ἀλλά πού θά ἔπρεπε ἀρκετά γρήγορα νά τῆς ξεκαθαριστοῦν, στήν πορεία τῆς πραχτικῆς πραγματοποίησης, μέ τήν πειστική τους ἐνάργεια. Καί μήπως δέν ὑπῆρχε ἐδῶ κάθε προοπτική γιά τή μετατροπή τῆς ἐπανάστασης τῆς μειοψηφίας σέ ἐπανάσταση τῆς πλειοψηφίας ὅταν τήν ἄνοιξη τοῦ 1850—ὅπως ἔδειξε ὁ Μάρξ στό τρίτο ἄρθρο—ἡ ἐξέλιξη τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας πού εἶχε προβάλει ἀπό τήν «κοινωνική» ἐπανάσταση τοῦ 1848 εἶχε συγκεντρώσει τήν πραγματική ἐξουσία στά χέρια τῆς μεγάλης ἀστικῆς τάξης —πού μέσα σ' ὅλα ἦταν καί μοναρχική—ἐνῶ ἀντίθετα ὅλες οἱ ἄλλες τάξεις τῆς κοινωνίας, οἱ ἀγρότες καί οἱ μικροαστοί, εἶχαν συσπειρωθεῖ γύρω ἀπό τό προλεταριάτο ἔτσι πού στό διάστημα τῆς κοινῆς νίκης κι ὕστερα ἀπ' αὐτήν, δέν ἔπρεπε νά γίνουν αὐτές ὁ ἀποφασιστικός παράγοντας μά τό φρονηματισμένο ἀπό τήν πείρα προλεταριάτο;

Ἡ ἱστορία ἔδοσε ἄδικο σέ μᾶς καί σ' ὅλους ὅσους σκέφτονταν ὅπως καί μεῖς. Ξεκαθάρισε ὅτι ἡ κατάσταση τῆς οἰκονομικῆς ἐξέλιξης στήν ἠπειρωτική Εὐρώπη δέν ἦταν τότε καθόλου ὥριμη γιά τήν παραμέριση τῆς καπιταλιστικῆς παραγωγῆς. Τό ἔδειξε αὐτό μέ τήν οἰκονομική ἐπανάσταση πού ἀπό τό 1848 ἁγ-

κάλιασε ὅλη τήν ἤπειρο καί πού γιά πρώτη φορά πολιτογράφησε πραγματικά τή μεγάλη βιομηχανία στή Γαλλία, στήν Αὐστρία, στήν Οὐγγαρία, στήν Πολωνία καί τελευταία στή Ρωσία, ἐνῶ ἔκανε τή Γερμανία μιά ὁλότελα πρώτης γραμμῆς βιομηχανική χώρα—κι ὅλα αὐτά, πάνω σέ καπιταλιστική βάση, βάση πού τό 1848 εἶχε ἐπομένως ἀκόμα μεγάλη ἱκανότητα ἐπέχτασης. Ὅμως, ἀκριβῶς αὐτή ἡ βιομηχανική ἐπανάσταση ἔριξε παντοῦ φῶς στίς ταξικές σχέσεις, ἐξάλειψε ἕνα πλῆθος ἀπό ἐνδιάμεσες ὑπάρξεις πού κληρονομήθηκαν ἀπό τήν περίοδο τῆς μανιφακτούρας καί, στήν ἀνατολική Εὐρώπη, ἀκόμα κι ἀπό τίς συντεχνίες καί δημιούργησε μιά πραγματική ἀστική τάξη, κι ἕνα πραγματικό προλεταριάτο τῆς μεγάλης βιομηχανίας, πού τό προώθησε στό προσκήνιο τῆς κοινωνικῆς ἀνάπτυξης. Ἔτσι ὅμως ὁ ἀγώνας τῶν δυό αὐτῶν μεγάλων τάξεων πού, τό 1848, ἐκτός ἀπό τήν Ἀγγλία, δέν ὑπῆρχε παρά μόνο στό Παρίσι καί τό πολύ σέ μερικά μεγάλα βιομηχανικά κέντρα, ἁπλώθηκε σ' ὅλη τήν Εὐρώπη, κι ἀπόχτησε μιάν ἔνταση, πού στά 1848 δέ μποροῦσε ἀκόμα κανείς νά τή διανοηθεῖ. Τότε εἴχαμε ἕνα πλῆθος ἀπό θολά αἱρετικά εὐαγγέλια μέ τίς πανάκειές τους, σήμερα ἔχουμε τή μόνη γενικά ἀναγνωρισμένη, καθάρια σάν κρύσταλλο θεωρία τοῦ Μάρξ πού διατυπώνει μέ ἀκρίβεια τούς τελικούς σκοπούς τοῦ ἀγώνα. Τότε εἴχαμε τίς μάζες πού ξεχώριζαν καί διακρίνονταν κατά τόπους καί ἐθνότητες καί πού τίς ἔνωνε μόνο τό αἴσθημα τῶν κοινῶν βασάνων τους, τίς μάζες πού δέν ἦταν ἀναπτυγμένες καί πού ταλαντεύονταν ἀνήμπορες ἀνάμεσα στόν ἐνθουσιασμό καί στήν ἀπόγνωση. Σήμερα ὑπάρχει ἡ μιά καί μόνη μεγάλη διεθνής στρατιά τῶν σοσιαλιστῶν πού προχωρεῖ ἀκατάσχετα, αὐξάνει καθημερινά σέ ἀριθμό, σέ ὀργάνωση, σέ πειθαρχία, σέ διορατικότητα καί σέ βεβαιότητα γιά τή νίκη. Κι ἄν κι αὐτή ἡ ἰσχυρή στρατιά τοῦ προλεταριάτου δέν πέτυχε ἀκόμα τό σκοπό, ἄν δέν τῆς εἶναι καθόλου εὔκολο νά κερδίσει τή νίκη μ' ἕνα μόνο μεγάλο χτύπημα, καί εἶναι ὑποχρεωμένη νά προωθεῖται σιγά-σιγά ἀπό τή μιά θέση στήν ἄλλη μέ σκληρό, πεισματικόν ἀγώνα, αὐτό ἀποδείχνει μιά γιά πάντα πόσο ἀδύνατο ἦταν στά 1848 νά καταχτηθεῖ ἡ κοινωνική μεταβολή μέ ἕναν ἁπλό αἰφνιδιασμό.

Μιά ἀστική τάξη, χωρισμένη σέ δυό δυναστικές-μοναρχικές

ὁμάδες[1] πού πρίν ἀπ' ὅλα ὅμως ζητοῦσε ἡσυχία καί ἀσφάλεια γιά τίς χρηματικές της ὑποθέσεις κι ἀπέναντί της ἕνα νικημένο, ἀλήθεια, προλεταριάτο, πού ἐξακολουθοῦσε ὅμως ἀκόμα νά εἶναι ἀπειλητικό καί πού γύρω του συσπειρώνονταν ὅλο καί πιό πολύ οἱ μικροαστοί καί οἱ ἀγρότες—ἡ συνεχής ἀπειλή μιᾶς βίαιης ἔκρηξης πού μολαταῦτα, δέν παρουσίαζε ἀπολύτως καμιά προοπτική γιά ὁριστική λύση—αὐτή ἦταν ἡ κατάσταση, πού θάλεγε κανείς πώς δημιουργήθηκε ἐπίτηδες γιά τό πραξικόπημα τοῦ τρίτου, τοῦ ψευτοδημοκρατικοῦ μνηστήρα τοῦ θρόνου Λουδοβίκου Βοναπάρτη. Μέ τή βοήθεια τοῦ στρατοῦ ἔβαλε τέρμα, στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851, στήν τεταμένη κατάσταση κι ἐξασφάλισε στήν Εὐρώπη τήν ἐσωτερική ἡσυχία γιά νά τῆς χαρίσει, σ' ἀντάλλαγμα, μιά νέα ἐποχή πολέμων[2]. Ἡ περίοδος τῶν ἐπαναστάσεων ἀπ' τά κάτω εἶχε προσωρινά κλείσει. Ἀκολούθησε μιά περίοδος ἐπαναστάσεων ἀπ' τά πάνω.

Ἡ ἐπιστροφή στήν αὐτοκρατορία τό 1851 πρόσφερε μιά νέα ἀπόδειξη γιά τήν ἀνωριμότητα τῶν προλεταριακῶν ἐπιδιώξεων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μά ἡ ἴδια ἡ αὐτοκρατορία ἔμελλε νά δημιουργήσει τούς ὅρους μέσα στούς ὁποίους ἔπρεπε νά ὡριμάσουν. Ἡ ἐσωτερική ἡσυχία ἐξασφάλισε ὅλη τήν ἁπλα γιά τή νέα βιομηχανική ἄνοδο ἐνῶ ἡ ἀνάγκη νά βρεθεῖ ἀπασχόληση γιά τό στρατό καί νά στραφοῦν πρός τά ἔξω τά ἐπαναστατικά ρεύματα γέννησε τούς πολέμους, ὅπου ὁ Βοναπάρτης μέ τό πρόσχημα ὅτι θέλει νά ἐπιβάλει τήν «ἀρχή τῶν ἐθνοτήτων», γύρευε νά κάνει προσαρτήσεις γιά τή Γαλλία. Ὁ μιμητής του, ὁ Βίσμαρκ, υἱοθέτησε τήν ἴδια πολιτική γιά τήν Πρωσία: ἔκανε τό πραξικόπημά του, τήν ἐπανάστασή του ἀπό τά πάνω, τό 1866,

---

[1] Πρόκειται γιά τούς νομιμόφρονες, τούς ὀπαδούς τῆς νόμιμης μοναρχίας τῶν Βουρβώνων, πού στη Γαλλία βρίσκονταν στην ἐξουσία ὡς τα 1792 καθώς καί στήν περίοδο τῆς παλινόρθωσης (1815-1830), καί για τούς ὀρλεανιστές, τούς ὀπαδούς τῆς δυναστείας τῆς Ὀρλεανης, πού ἦρθε στήν ἐξουσία τήν ἐποχή τῆς ἐπανάστασης τοῦ Ἰούλη τοῦ 1830 καί που ἀνατράπηκε ἀπό τήν ἐπανασταση τοῦ 1848. (Σημ Σύντ.)

[2] Στήν περίοδο τῆς βασιλείας τοῦ Ναπολέοντα Γ' ἡ Γαλλία πῆρε μέρος στήν κριμαϊκή ἐκστρατεία (1854-55), ἔκανε πόλεμο ἐναντια στην Αὐστρία ἐξαιτίας τῆς Ἰταλίας (1859), πῆρε μέρος μαζί μέ τήν Ἀγγλία στούς πολέμους ἐναντια στήν Κίνα (1856-58 καί 1860), ἄρχισε τήν καταχτηση τῆς Ἰνδοκίνας, ὀργάνωσε μιαν ἐκστρατεία στή Συρία (1860-61) καί στό Μεξικό (1862-67) καί τελικα τό 1870-71 ἔκανε πόλεμο κατα τῆς Πρωσίας. (Σημ. Σύντ.)

ἐνάντια στή Γερμανική Συνομοσπονδία καί τήν Αὐστρία κι ὄχι λιγότερο ἐνάντια στή βουλή τῶν διενέξεων* τῆς Πρωσίας. Ἡ Εὐρώπη ὅμως ἦταν πολύ μικρή γιά δυό Βοναπάρτες κι ἡ εἰρωνεία τῆς ἱστορίας τό θέλησε ἔτσι, ὁ Βίσμαρκ νά ἀνατρέψει τό Βοναπάρτη καί ὁ βασιλιάς Γουλιέλμος τῆς Πρωσίας ν' ἀποκαταστήσει ὄχι μόνο τή μικρή γερμανική αὐτοκρατορία, ἀλλά καί τή γαλλική δημοκρατία. Τό γενικό ἀποτέλεσμα ὅμως ἦταν ὅτι στήν Εὐρώπη ἔγινε πραγματικότητα ἡ αὐτοτέλεια καί ἡ ἐσωτερική ἑνότητα τῶν μεγάλων ἐθνῶν, μέ μόνη ἐξαίρεση τήν Πολωνία. Βέβαια μέσα σέ σχετικά περιορισμένα ὅρια, πάντως ὅμως ἀρκετά πλατιά, ὥστε ἡ πορεία ἀνάπτυξης τῆς ἐργατικῆς τάξης νά μή βρίσκει πιά σοβαρό ἐμπόδιο στίς ἐθνικές περιπλοκές. Οἱ νεκροθάφτες τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1848 εἶχαν γίνει ἐκτελεστές τῆς διαθήκης της. Καί πλάϊ τους ὀρθωνόταν κιόλας ἀπειλητικός ὁ κληρονόμος τοῦ 1848, τό προλεταριάτο, στό πρόσωπο τῆς Διεθνοῦς.

Ὕστερα ἀπό τόν πόλεμο τοῦ 1870-71 ὁ Βοναπάρτης ἐξαφανίζεται· ἀπό τή σκηνή, καί ἡ ἀποστολή τοῦ Βίσμαρκ ἔχει τελειώσει, ἔτσι πού μπορεῖ τώρα νά ξανακυλήσει στήν κατάσταση τοῦ κοινοῦ γιοῦνκερ**. Ὅμως ἡ Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ εἶναι κείνη πού ἔκλεισε τήν περίοδο αὐτή. Μιά ὕπουλη ἀπόπειρα τοῦ Θιέρσου νά κλέψει ἀπό τήν ἐθνοφρουρά τοῦ Παρισιοῦ τά πυροβόλα της, προκάλεσε μιά νικηφόρα ἐξέγερση. Ἀποδείχτηκε καί πάλι ὅτι στό Παρίσι δέν εἶναι πιά δυνατή ἄλλη ἐπανάσταση, ἐκτός ἀπό τήν προλεταριακή. Ὕστερα ἀπό τή νίκη, ἡ ἐξουσία ἔπεσε ἐντελῶς μόνη της, καί χωρίς καμιά διαμφισβήτηση, στά χέρια τῆς ἐργατικῆς τάξης. Καί ἀποδείχτηκε γιά ἄλλη μιά φορά, πόσο ἀδύνατη ἦταν καί τότε ἡ κυριαρχία αὐτή τῆς ἐργατικῆς τάξης, εἴκοσι χρόνια ὕστερα ἀπό τήν περίοδο πού περιγράφεται στό ἔργο μας. Ἀπό τή μιά μεριά ἡ Γαλλία ἐγκατέλειψε τό Παρίσι στήν τύχη του καί παρακολουθοῦσε πῶς αἱμοραγοῦσε κάτω ἀπό τίς σφαῖρες τοῦ Μάκ Μαόν. Ἀπ' τήν ἄλλη, ἡ Κομμούνα φθειρότανε στήν ἄκαρπη διαμάχη τῶν δυό κομμάτων πού τή διχάζανε, τῶν μπλανκιστῶν (τῆς πλειοψηφίας) καί τῶν προυντονιστῶν (τῆς μειοψηφίας), πού καί τά δυό δέν ἤξεραν τί ἔπρεπε νά γίνει. Ἡ νίκη πού δόθηκε χάρισμα στά 1871 ἔμεινε τό ἴδιο ἄκαρπη, ὅπως κι ὁ αἰφνιδιασμός τοῦ 1848.

Μέ τήν Παρισινή Κομμούνα ἔγινε πιστευτό ὅτι τό μαχητικό προλεταριάτο θάφτηκε ὁριστικά. Ὅμως συνέβηκε ἐντελῶς τό ἀντίθετο: ἀπό τήν Κομμούνα καί ἀπό τό γαλλο-γερμανικό πόλεμο χρονολογεῖται ἡ πιό ἰσχυρή του ἄνοδος. Ἡ ὁλοκληρωτική ἀνατροπή ὁλόκληρης τῆς πολεμικῆς τέχνης μέ τήν ἔνταξη ὅλου τοῦ ἱκανοῦ νά φέρει ὅπλα πληθυσμοῦ σέ στρατούς πού μετριένται πιά μονάχα κατά ἑκατομμύρια, μέ τά πυροβόλα ὅπλα, τίς ὀβίδες, καί τίς ἐκρηκτικές ὕλες ἄγνωστης ὡς τότε ἀποτελεσματικότητας, ἔβαλε ἀπό τή μιά μεριά ἀπότομα τέλος στή βοναπαρτική περίοδο τῶν πολέμων κι ἐξασφάλισε τήν εἰρηνική βιομηχανική ἀνάπτυξη, κάνοντας ἀδύνατο κάθε ἄλλο πόλεμο, ἐκτός ἀπό ἕναν παγκόσμιο πόλεμο πού θάναι σέ ἀνήκουστο βαθμό φρικαλέος καί πού ἡ ἔκβασή του δέ μπορεῖ καθόλου νά ὑπολογιστεῖ. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, χάρη στίς πολεμικές δαπάνες πού αὐξάνονταν μέ γεωμετρική πρόοδο, οἱ φόροι ἔφτασαν σέ ἀπρόσιτο ὕψος, ρίχνοντας ἔτσι τίς φτωχότερες λαϊκές τάξεις στήν ἀγκαλιά τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἡ προσάρτηση τῆς Ἀλσατίας-Λωρραίνης, ἄμεση αἰτία τοῦ λυσασμένου συναγωνισμοῦ στούς πολεμικούς ἐξοπλισμούς, μπόρεσε νά ὑποκινήσει σωβινιστικά τή μιάν ἐνάντια στήν ἄλλη τίς ἀστικές τάξεις τῆς Γαλλίας καί τῆς Γερμανίας. Γιά τούς ἐργάτες τῶν δυό χωρῶν αὐτή ἡ προσάρτηση ἔγινε ἕνας νέος δεσμός γιά τήν ἕνωση. Καί ἡ ἐπέτειος τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ ἔγινε ἡ πρώτη γενική γιορτάσιμη μέρα ὁλόκληρου τοῦ προλεταριάτου.

Ὁ πόλεμος τοῦ 1870-71 κι ἡ ἥττα τῆς Κομμούνας, ὅπως εἶχε προβλέψει ὁ Μάρξ, μετατόπισαν προσωρινά τό κέντρο βάρους τοῦ εὐρωπαϊκοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ἀπό τή Γαλλία στή Γερμανία. Στή Γαλλία, ἐννοεῖται, χρειάστηκαν χρόνια γιά νά ἀναλάβουν ἀπό τήν ἀφαίμαξη τοῦ Μάη τοῦ 1871. Ἀντίθετα, στή Γερμανία, ὅπου ἡ βιομηχανία ἀναπτυσσόταν ὁλοένα καί πιό γρήγορα, γιατί εὐνοοῦνταν παράλληλα ἀπό πραγματικές συνθῆκες θερμοκηπίου κάτω ἀπό τίς εὐλογίες τῶν γαλλικῶν διακοσεκατομμυρίων[1], ἡ σοσιαλδημοκρατία μεγάλωνε ἀκόμα γρηγορότε-

* Konfliktskammer: ἡ πρωσική βουλή, πού βρισκόταν τότε σέ διένεξη μέ τήν κυβέρνηση. (Σημ. Μετ.)

** Γιοῦνκερ: πρῶσσος εὐγενής-τσιφλικας. (Σημ. Μετ.)

[1] Πρόκειται γιά τά 5 διακοσεκατομμύρια γαλλικά φράγκα πού πλήρωσε ἡ Γαλλία στή Γερμανία σαν ἀποζημίωση γιά τόν πόλεμο τοῦ 1870, σύμφωνα μέ τή συνθήκη εἰρήνης πού ὑπογράφτηκε στή Φρανκφούρτη στίς 10 τοῦ Μάη 1871. (Σημ. Σύντ.)

ρα καί σταθερότερα. Χάρη στήν ἐξυπνάδα μέ τήν ὁποία οἱ γερμανοί ἐργάτες χρησιμοποίησαν τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα πού καθιερώθηκε τό 1866, ἡ καταπληχτική ἀνάπτυξη τοῦ κόμματος εἶναι ὁλοφάνερη μπροστά σ' ὅλο τόν κόσμο μέ ἀδιαφιλονίκητους ἀριθμούς. Τό 1871 ἔχουμε: 102.000, τό 1874: 352.000, τό 1877 493.000 σοσιαλδημοκρατικούς ψήφους. Ὕστερα ἀκολούθησε ἡ ἀναγνώριση τῶν προσόδων αὐτῶν ἀπ' τά πάνω, ἀπό τίς ἀρχές μέ τή μορφή τοῦ νόμου ἐνάντια στούς σοσιαλιστές. Τό κόμμα διαλύθηκε προσωρινά, ὁ ἀριθμός τῶν ψήφων ἔπεσε τό 1881 σέ 312 χιλιάδες. Αὐτό ὅμως γρήγορα ὑπερνικήθηκε καί τώρα, κάτω ἀπό τήν πίεση τοῦ ἐκτάκτου νόμου, χωρίς τύπο, χωρίς νόμιμη ὀργάνωση, χωρίς τό δικαίωμα τοῦ συνέρχεσθαι καί τοῦ συνεταιρίζεσθαι, ἄρχισε στ' ἀλήθεια ἡ γοργή ἐπέκταση: τό 1884 εἴχαμε: 550.000, τό 1887: 763.000, τό 1890: 1.427.000 ψήφους. Τότε παράλυσε τό χέρι τοῦ κράτους. Ὁ νόμος ἐνάντια στούς σοσιαλιστές ἐξαφανίστηκε, ὁ ἀριθμός τῶν σοσιαλιστικῶν ψήφων ἀνέβηκε σέ 1.787.000, δηλ. πάνω ἀπό τό ἕνα τέταρτο τοῦ συνόλου τῶν ψηφων πού δόθηκαν. Ἡ κυβέρνηση καί οἱ κυρίαρχες τάξεις, εἶχαν ἐξαντλήσει ὅλα τά μέσα τους — ἀνώφελα, ἄσκοπα, χωρίς ἐπιτυχία. Οἱ χειροπιαστές ἀποδείξεις τῆς ἀδυναμίας τους, πού οἱ ἀρχές, ἀπό τό νυχτοφύλακα ὡς τόν καγκελάριο τῆς αὐτοκρατορίας, εἶχαν ἀναγκαστεῖ νά ὑποστοῦν—κι αὐτό ἀπό μέρους τῶν καταφρονεμένων ἐργατῶν!—οἱ ἀποδείξεις αὐτές μετριόνταν κατά ἑκατομμύρια. Τό κράτος εἶχε ἐξαντλήσει τίς δυνατότητές του, οἱ ἐργάτες βρίσκονταν μόλις στήν ἀρχή τῶν δικῶν τους.

Χώρια ὅμως ἀπ' αὐτό, οἱ γερμανοί ἐργάτες, πλάϊ στήν πρώτη ὑπηρεσία τους πού προσφέρανε στήν ὑπόθεση τῆς ἐργατικῆς τάξης μέ τό ἁπλό καί μόνο γεγονός ὅτι ἦταν τό πιό ἰσχυρό, τό πιό πειθαρχημένο, τό πιό γοργά ἀναπτυσσόμενο σοσιαλιστικό κόμμα, εἶχαν προσφέρει ἀκόμα μιά δεύτερη μεγάλη ὑπηρεσία. Προσφέρανε στούς συντρόφους τους ὅλων τῶν χωρῶν ἕνα καινούργιο, ἕνα ἀπό τά πιό κοφτερά ὅπλα, δείχνοντάς τους πῶς πρέπει νά χρησιμοποιοῦν τό γενικό δικαίωμα ψήφου.

Τό γενικό δικαίωμα ψήφου ὑπῆρχε στή Γαλλία ἀπό καιρό, εἶχε ὅμως δυσφημιστεῖ ἐκεῖ ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ βοναπαρτική κυβέρνηση ἔκανε κακή χρήση αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος. Ὕστερα ἀπό τήν Κομμούνα δέν ὑπῆρχε ἐργατικό κόμμα γιά νά τό χρησιμοποιήσει. Στήν Ἱσπανία ἐπίσης, ὑπῆρχε τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα ἀπό τήν ἐποχή τῆς δημοκρατίας, στήν Ἱσπανία ὅμως ἡ

ἀποχή ἀπ' τίς ἐκλογές ἦταν ἀνέκαθεν ὁ κανόνας γιά ὅλα τά σοβαρά κόμματα τῆς ἀντιπολίτευσης. Ἀκόμα καί ἡ ἐλβετική πεῖρα ἀπό τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα ἦταν κάθε ἄλλο παρά ἐνθαρρυντική γιά ἕνα ἐργατικό κόμμα. Οἱ ἐπαναστάτες ἐργάτες τῶν λατινικῶν χωρῶν εἶχαν συνηθίσει νά θεωροῦν τό ἐκλογικό δικαίωμα σάν μιά παγίδα, σάν ἕνα ὄργανο κυβερνητικῆς ἀπάτης. Στή Γερμανία τά πράγματα ἦταν διαφορετικά. Ἀκόμα καί τό Κομμουνιστικό Μανιφέστο εἶχε διακηρύξει τήν κατάχτηση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, τῆς δημοκρατίας, σάν ἕνα ἀπό τά πρῶτα καί τά σπουδαιότερα καθήκοντα τοῦ μαχητικοῦ προλεταριάτου, καί ὁ Λασσάλ εἶχε ξαναδεχτεῖ τό σημεῖο αὐτό. Κι ὅταν λοιπόν ὁ Βίσμαρκ ὑποχρεώθηκε νά καθιερώσει αὐτό τό δικαίωμα ψήφου σάν τό μοναδικό μέσο γιά νά παρακινήσει τό ἐνδιαφέρον τῶν μαζῶν γιά τά σχέδιά του, οἱ ἐργάτες μας τά πῆραν ἀμέσως στά σοβαρά καί στείλανε τόν Ἄουγκουστ Μπέμπελ στό πρῶτο συνταχτικό Ράϊχσταγκ. Καί ἀπό τή μέρα ἐκείνη, χρησιμοποίησαν τό ἐκλογικό δικαίωμα μέ τέτιον τρόπο, πού τούς ἀνταμείψε χιλιαπλά καί χρησίμευσε σάν παράδειγμα στούς ἐργάτες ὅλων τῶν χωρῶν. Μετάτρεψαν τό δικαίωμα ψήφου, σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ γαλλικοῦ μαρξιστικοῦ προγράμματος de moyen de duperie qu' il a été jusqu' ici, en instrument d' émancipation, ἀπό μέσο ἐξαπάτησης πού ἦταν ὡς τώρα, σέ ὄργανο χειραφέτησης[1]. Κι ἄν τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα δέ μᾶς εἶχε φέρει ἄλλο κέρδος ἐκτός ἀπ' τό ὅτι μᾶς ἐπέτρεπε νά μετροῦμε κάθε τρία χρόνια τίς δυνάμεις μας. Ἐκτός ἀπ' τό ὅτι μεγάλωνε στόν ἴδιο βαθμό τή βεβαιότητα τῶν ἐργατῶν στή νίκη καί τόν τρόμο τῶν ἀντιπάλων χάρη στήν ἀπροσδόκητα γρήγορη αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων πού ταχτικά διαπιστωνόταν κι ἔγινε ἔτσι τό καλύτερό μας μέσο προπαγάνδας. Ἐκτός ἀπ' τό ὅτι μᾶς πληροφοροῦσε μέ ἀκρίβεια γιά τή δική μας τή δύναμη καθώς καί γιά τή δύναμη ὅλων τῶν ἀντιπάλων κομμάτων καί μᾶς πρόσφερνε ἔτσι ἕνα τέτιο μέτρο γιά νά ρυθμίζουμε τή δράση μας, πού παρόμοιό του δέν ὑπάρχει στόν κόσμο, προφυλάγοντάς μας, τόσο ἀπό μιάν ἄκαιρη ἀποθάρρυνση ὅσο κι ἀπό ἕνα ἄκαιρα παράτολμο θάρρος — ἄν αὐτό ἦταν τό μόνο κέρδος μας

---

[1] Ἡ φράση αὐτή εἶναι παρμένη ἀπό τό εἰσαγωγικό μέρος τοῦ προγράμματος τοῦ γαλλικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος πού τό ἔγραψε ὁ Μάρξ. Τό πρόγραμμα ἐγκρίθηκε τό 1880 ἀπό τό Συνέδριο τῆς Χάρης. (Σημ. Σύντ.)

ἀπό τό δικαίωμα ψήφου, πάλι θά ἦταν ὑπεραρκετό. Ὅμως τό γενικό δικαίωμα ψήφου ἔκανε πολύ περισσότερα. Στήν ἐκλογική ζύμωση μᾶς ἔδοσε ἕνα μοναδικό μέσο γιά νά ἔρθουμε σ' ἐπαφή μέ τίς λαϊκές μάζες ἐκεῖ ὅπου αὐτές βρίσκονται ἀκόμα μακριά ἀπό μᾶς, γιά νά ἐξαναγκάσουμε ὅλα τά κόμματα νά ὑπερασπίσουν ἀπό τίς ἐπιθέσεις μας τίς ἀπόψεις καί τίς πράξεις τους, μπροστά σ' ὅλο τό λαό καί, ἐπιπλέον, πρόσφερε στούς ἀντιπροσώπους μας στό Ράϊχσταγκ ἕνα βῆμα ἀπ' ὅπου μποροῦσαν νά μιλοῦν στούς ἀντιπάλους μας μέσα στή βουλή, καθώς καί στίς μάζες ἔξω ἀπό τή βουλή, μέ ὁλότελα διαφορετικό κύρος καί μέ ὁλότελα διαφορετική ἐλευθερία ἀπ' ὅτι γινόταν μέ τόν τύπο καί στίς συγκεντρώσεις. Σέ τί ὠφελοῦσε στήν κυβέρνηση καί στήν ἀστική τάξη ὁ νόμος τους ἐνάντια στούς σοσιαλιστές, ὅταν ἡ ἐκλογική ζύμωση καί οἱ σοσιαλιστικοί λόγοι στό Ράϊχσταγκ ἀνοιγαν συνεχῶς ρήγματα σ' αὐτόν τό νόμο;

Μέ τήν ἀποτελεσματική ὅμως αὐτή χρησιμοποίηση τοῦ γενικοῦ δικαιώματος ψήφου μπῆκε σέ ἐνέργεια μιά ὁλότελα νέα μέθοδος πάλης τοῦ προλεταριάτου, κι αὐτή ἡ μέθοδος γρήγορα ἀναπτύχθηκε παραπέρα. Διαπιστώθηκε ὅτι οἱ κρατικοί θεσμοί, ὅπου ὀργανώνεται ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης, προσφέρουν ἀκόμα κι ἄλλες εὐκαιρίες πού ἐπιτρέπουν στήν ἐργατική τάξη νά καταπολεμᾶ αὐτούς τούς ἴδιους τούς κρατικούς θεσμούς. Οἱ ἐργάτες πῆραν μέρος στίς ἐκλογές γιά τίς βουλές τῶν ξεχωριστῶν χωρῶν*, γιά τά δημοτικά καί κοινοτικά συμβούλια, γιά τά ἐπαγγελματικά δικαστήρια, διαμφισβήτησαν ἀπ' τήν ἀστική τάξη κάθε θέση, πού γιά τήν κατάληψή της πῆρε μέρος στήν ψηφοφορία μιά σημαντική μερίδα τοῦ προλεταριάτου. Κι ἔτσι συνέβηκε ἡ ἀστική τάξη καί ἡ κυβέρνηση νά φτάσουν στό σημεῖο νά φοβοῦνται πολύ περισσότερο τή νόμιμη, παρά τήν παράνομη δράση τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος, πολύ περισσότερο τίς ἐκλογικές ἐπιτυχίες, παρά τίς ἐπιτυχίες τῆς ἀνταρσίας.

Γιατί καί δῶ ἀκόμα οἱ ὅροι τοῦ ἀγώνα εἶχαν οὐσιαστικά ἀλλάξει. Ἡ ἀνταρσία τοῦ παλιοῦ τύπου, ὁ ἀγώνας στούς δρόμους μέ τά ὁδοφράγματα, πού ὡς τό 1848 ἔλεγε παντοῦ τήν τελευταία ἀποφασιστική λέξη, εἶχε παλιώσει σημαντικά.

---

* Πρόκειται γιά τίς διάφορες χῶρες, σαν τήν Πρωσία, τή Βαυαρία, τή Σαξωνία κλπ, πού ἀνῆκαν στή σύνθεση τῆς γερμανικῆς αὐτοκρατορίας. (Σημ. Μετ.)

Ἄς μήν ἔχουμε καμιά αὐταπάτη πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα: μιά πραγματική νίκη τῆς ἐξέγερσης πάνω στό στρατό, στίς μάχες τῶν δρόμων, μιά νίκη ὅπως κερδίζεται σέ μιά μάχη ἀνάμεσα σέ δυό στρατεύματα, εἶναι κάτι τό πολύ σπάνιο. Ἐξάλλου ὅμως κι οἱ ἐξεγερμένοι, σπάνια εἶχαν ὑπολογίσει πάνω σ' αὐτή. Γι' αὐτούς τό ζήτημα ἦταν μονάχα νά κλονίσουν τό ἠθικό τῶν στρατευμάτων, πράγμα πού σ' ἕναν ἀγώνα ἀνάμεσα στούς στρατούς δυό ἐμπόλεμων χωρῶν δέν παίζει κανένα ρόλο ἤ τόν παίζει σέ πολύ μικρότερο βαθμό. Ἄν αὐτό πετύχει, τό στράτευμα γίνεται ἀνίκανο νά δράσει ἤ τά χάνουν οἱ διοικητές του καί ἡ ἐξέγερση νικᾶ. Ἄν αὐτό δέν πετύχει, τότε, ἀκόμα καί μέ πιό ὀλιγάριθμα στρατεύματα, ἐπιβάλλεται ἡ ὑπεροχή τοῦ καλύτερου ἐξοπλισμοῦ καί τῆς καλύτερης ἐκπαίδευσης, τῆς ἑνιαίας διοίκησης, τῆς σχεδιασμένης χρησιμοποίησης τῶν δυνάμεων καί τῆς πειθαρχίας. Τό ἀνώτατο πού μπορεῖ νά καταφέρει ἡ ἐξέγερση σέ μιά πραγματικά ταχτική ἐνέργεια εἶναι ἡ ἔντεχνη ἀνέγερση καί ὑπεράσπιση ἑνός ξεχωριστοῦ ὁδοφράγματος. Ἡ ἀμοιβαία ὑποστήριξη, διάταξη ἤ χρησιμοποίηση τῶν ἐφεδρειῶν, μέ δυό λόγια ἡ σύμπραξη καί ἡ ἀλληλοβοήθεια τῶν ξεχωριστῶν τμημάτων, πού εἶναι ἀπαραίτητες γιά τήν ὑπεράσπιση ἑνός διαμερίσματος μιᾶς πόλης, χωρίς νά γίνεται λόγος γιά τήν ὑπεράσπιση μιᾶς ὁλόκληρης μεγάλης πόλης, δέ θά μπορέσουν νά ἐπιτευχθοῦν παρά μέ ἐντελῶς ἀνεπαρκῆ τρόπο καί τίς περισσότερες φορές καθόλου. Καί βγαίνει μόνο του ὅτι δέ μπορεῖ νά γίνεται λόγος γιά τή συγκέντρωση τῶν δυνάμεων μάχης σ' ἕνα ἀποφασιστικό σημεῖο. Ἡ παθητική ἀντίσταση εἶναι ἑπομένως ἡ μορφή ἀγώνα πού κυριαρχεῖ. Ἄν γίνεται ποῦ καί ποῦ ἐπίθεση θά γίνεται μονάχα σάν ἐξαίρεση, γιά εὐκαιριακές προωθήσεις καί πλαγιοχτυπήματα, κατά κανόνα ὅμως θά περιορίζεται μόνο στήν κατάληψη θέσεων πού ἐγκαταλείπουν τά ὑποχωροῦντα στρατεύματα. Ἐπιπλέον ὁ στρατός διαθέτει πυροβόλα καί ὁλότελα ἐφοδιασμένες καί ἐκγυμνασμένες μονάδες μηχανικοῦ, πολεμικά μέσα πού τά στερεῖται ὁλότελα σχεδόν σ' ὅλες τίς περιπτώσεις οἱ ἐξεγερμένοι. Δέν εἶναι λοιπόν καθόλου παράδοξο τό γεγονός ὅτι ἀκόμα καί οἱ μάχες ὁδοφραγμάτων πού ἔγιναν μέ τό μεγαλύτερο ἡρωϊσμό — στό Παρίσι τόν Ἰούνη τοῦ 1848, στή Βιέννη τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1848, στή Δρέσδη τό Μάη τοῦ 1849 — ἔληξαν μέ τήν ἥττα τῆς ἐξέγερσης, ἀμέσως μόλις οἱ ἐπιτιθέμενοι διοικητές τοῦ στρατοῦ, μιά καί δέν ἐμποδίζονταν ἀπό πολιτικούς

ὑπολογισμούς, ἐνήργησαν ἀπό καθαρά στρατιωτική ἄποψη καί ἐφόσον τούς ἔμειναν πιστοί οἱ στρατιῶτες τους.

Οἱ πολυάριθμες ἐπιτυχίες τῶν ἐξεγερμένων ὡς τό 1848 ὀφείλονταν σέ πολλαπλά αἴτια. Στό Παρίσι, τόν Ἰούλη τοῦ 1830 καί τό Φλεβάρη τοῦ 1848, ὅπως καί στίς περισσότερες ὁδομαχίες στήν Ἱσπανία, ὑπῆρχε ἀνάμεσα στούς ἐξεγερμένους καί στό στράτευμα μιά πολιτοφυλακή πού, εἴτε πήγαινε κατευθείαν μέ τό μέρος τῆς ἐξέγερσης, εἴτε, μέ τή χλιαρή ἀναποφασιστη στάση της, κλόνιζε καί τά στρατεύματα κι ἐπιπλέον προμήθευε ὅπλα στήν ἐξέγερση. Ἐκεῖ ὅπου ἡ πολιτοφυλακή αὐτή ἀντιτάχθηκε ἀπό τήν ἀρχή στήν ἐξέγερση, ὅπως τόν Ἰούνη τοῦ 1848 στό Παρίσι, ἡ ἐξέγερση νικήθηκε. Στό Βερολίνο, τό 1848, ὁ λαός νίκησε, ἐν μέρει χάρη στή σημαντική συρροή νέων μαχητικῶν δυνάμεων στή διάρκεια τῆς νύχτας καί τό πρωί τῆς 19 τοῦ Μάρτη, ἐν μέρει λόγω τῆς ἐξάντλησης καί τοῦ κακοῦ ἐφοδιασμοῦ τῶν στρατευμάτων, ἐν μέρει τέλος, λόγω τῆς παράλυσης τῆς διοίκησης. Σ' ὅλες ὅμως τίς περιπτώσεις, ἡ νίκη κερδήθηκε γιατί τό στράτευμα δέν τάβγαζε πέρα, γιατί ἔλειψε ἡ ἀποφασιστικότητα ἀπό τούς διοικητές ἤ γιατί τούς εἶχαν δέσει τά χέρια.

Ἔτσι, ἀκόμα καί στήν κλασική ἐποχή τῶν ὁδομαχιῶν, τό ὀδόφραγμα εἶχε περισσότερο ἠθική παρά ὑλική ἐπίδραση. Ἦταν ἕνα μέσο γιά νά κλονίζει τή σταθερότητα τοῦ στρατοῦ. Ἄν κρατοῦσε ὥσπου νά πετύχει τό σκοπό του, ἡ νίκη ἦταν κερδισμένη. Ἄν ὄχι, τότε εἶχαμε ἥττα. Αὐτό εἶναι τό κύριο σημεῖο πού πρέπει νάχει κανείς ὑπόψη του ἀκόμα καί ὅταν ἐξετάζει τίς πιθανότητες ἐπιτυχίας σέ ἐνδεχόμενες μελλοντικές ὁδομαχίες.

Ἀπό τό 1849 κιόλας οἱ πιθανότητες αὐτές ἦταν ἀρκετά ἰσχνές. Ἡ ἀστική τάξη εἶχε παντοῦ περάσει μέ τό μέρος τῶν κυβερνήσεων. Οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ «πολιτισμοῦ καί τῆς ἰδιοχτησίας» χαιρετίζανε καί κερνούσανε τούς στρατιῶτες πού ξεκινοῦσαν γιά τήν καταστολή τῶν ἐξεγέρσεων. Τό ὀδόφραγμα εἶχε χάσει τή γοητεία του. Ὁ φαντάρος δέν ἔβλεπε πιά πίσω ἀπό τό ὀδόφραγμα τό «λαό», ἀλλά στασιαστές, ταραχοποιούς, ὀπαδούς τῆς λεηλασίας καί τῆς μοιρασιᾶς, τό ἀπόβρασμα τῆς κοινωνίας. Ὁ ἀξιωματικός εἶχε ἀποχτήσει μέ τόν καιρό πεῖρα τῶν μορφῶν ταχτικῆς στίς ὁδομαχίες, δέ βάδιζε πιά κατευθείαν καί ἀκάλυπτος ἐνάντια στό αὐτοσχέδιο προκάλυμα, ἀλλά τό παρέκαμπτε, περνώντας μέσα ἀπό κήπους, αὐλές καί σπίτια. Κι ὅταν

ὑπῆρχε κάποια ἐπιδεξιότητα, αὐτό τό πετύχαινε τώρα ἐννιά φορές στίς δέκα.

Ἀπό τότε ὅμως ἄλλαξαν πολλά ἀκόμα, καί ὅλα πρός ὄφελος τοῦ στρατοῦ. Ἄν οἱ μεγάλες πόλεις ἔγιναν σημαντικά μεγαλύτερες, οἱ στρατοί μεγάλωσαν ἀκόμα πιό πολύ. Ἀπό τό 1848, τό Παρίσι καί τό Βερολίνο δέν τετραπλασιάστηκαν, οἱ φρουρές τους ὅμως αὐξήθηκαν πάνω ἀπό τέσσερις φορές. Οἱ φρουρές αὐτές μποροῦν, χάρη στούς σιδηροδρόμους, νά ὑπερδιπλασιαστοῦν μέσα σέ 24 ὥρες καί νά μεγαλώσουν σέ τεράστιους στρατούς μέσα σέ 48 ὥρες. Ὁ ὁπλισμός τῶν τεράστια ἐνισχυμένων αὐτῶν στρατευμάτων ἔγινε ἀσύγκριτα πιό ἀποτελεσματικός. Τό 1848 ὑπῆρχαν τά ἐμπροσθογεμῆ τουφέκια, σήμερα ἔχουμε τό μικροῦ διαμετρήματος τουφέκι πού γεμίζει μέ δεσμίδα ἀπό πίσω, πού βάλλει τέσσερις φορές μακρύτερα, δέκα φορές πιό εὔστοχα καί δέκα φορές πιό γρήγορα ἀπό τά πρῶτα. Τότε ὑπῆρχαν οἱ μικρῆς σχετικά ἀποτελεσματικότητας συμπαγεῖς σφαῖρες καί ὀβίδες τοῦ πυροβολικοῦ, σήμερα ἔχουμε τίς κρουσιφλεγεῖς ὀβίδες, πού μιά τους μόνο ἀρκεῖ γιά νά γκρεμίσει τό καλύτερο ὀδόφραγμα. Τότε ὑπῆρχε ὁ κασμάς τοῦ σκαπανέα γιά τή διάρρηξη τῶν τοίχων, σήμερα ὑπάρχουν τά φυσίγγια μέ δυναμίτη.

Ἀπό τή μεριά τῶν ἐξεγερμένων, ἀντίθετα, ἔγιναν χειρότεροι ὅλοι οἱ ὅροι. Δύσκολα θά ξαναπαρουσιαστεῖ μιά ἐξέγερση πού θάχει τή συμπάθεια ὅλων τῶν λαϊκῶν στρωμάτων. Στόν ταξικό ἀγώνα δέ θά συσπειρωθοῦν ποτέ ὅλα τά μεσαῖα στρώματα τόσο ἀποκλειστικά γύρω ἀπό τό προλεταριάτο πού νά ἐξαφανιστεῖ σχεδόν τό συνταγμένο γύρω ἀπό τήν ἀστική τάξη κόμμα τῆς ἀντίδρασης. Ὁ «λαός» θά παρουσιάζεται λοιπόν πάντα διχασμένος. Κι ἔτσι θά λείπει ἕνας τεράστιος μοχλός πού ἦταν τόσο ἀποτελεσματικός τό 1848. Ἄν ἔρθουν μέ τό μέρος τῶν ἐξεγερμένων περισσότεροι στρατιῶτες πού ἔχουν κάνει τήν ὑπηρεσία τους, τότε ὁ ἐξοπλισμός τους θά γίνει ἀκόμα πιό δύσκολος. Τά κυνηγετικά τουφέκια καί τά πολυτελῆ τουφέκια τῶν ἐρασιτεχνῶν τῶν ὁπλοπωλείων—κι ὅταν ἀκόμα ἡ ἀστυνομία δέν τά ἔχει ἀχρηστεύσει ἀπό πρίν ἀφαιρώντας τους κάποιο κομάτι ἀπ' τό κλείστρο—ἀκόμα καί στόν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγώνα δέ μποροῦν καθόλου νά συγκριθοῦν μέ τό τουφέκι τοῦ στρατιώτη πού γεμίζει μέ δεσμίδα. Ὡς τό 1848 μποροῦσε κανείς μέ μπαρούτι καί μολύβι νά φτιάξει ὁ ἴδιος τά ἀναγκαῖα πυρομαχικά. Σήμερα τό φυσίγγιο διαφέρει γιά τό κάθε τουφέκι καί ἕνα μόνο

σημείο ἔχει κοινό παντοῦ, ὅτι εἶναι ἕνα πολύπλοκο προϊόν τῆς μεγάλης βιομηχανίας καί ὅτι ἑπομένως, δέ μπορεῖ κανείς νά τό κατασκευάζει πρόχειρα, ὅτι συνεπῶς τά περισσότερα τουφέκια εἶναι ἄχρηστα ἐφόσον δέν ἔχει κανείς τά πολεμοφόδια πού ταιριάζουν εἰδικά σ' αὐτά. Καί τέλος, οἱ καινούργιες συνοικίες πού χτίστηκαν στίς μεγάλες πόλεις ἀπ' τό 1848 καί δῶ ἔχουν μακριούς, ἴσιους καί φαρδιούς δρόμους, πού φαίνονται σάν ξεπίτηδες καμωμένοι γιά τή δράση τῶν νέων πυροβόλων καί τουφεκιῶν. Τρελός θά ἦταν ὁ ἐπαναστάτης ἐκεῖνος πού θά διάλεγε ὁ ἴδιος τίς καινούργιες ἐργατικές περιοχές τοῦ βόρειου καί τοῦ ἀνατολικοῦ Βερολίνου γιά μάχες ὀδοφραγμάτων.

Μήπως αὐτό σημαίνει οτι στό μέλλον ὁ ἀγώνας στούς δρόμους δέν πρόκειται νά παίξει πιά κανένα ρόλο; Καθόλου. Αὐτό σημαίνει μονάχα ὅτι ἀπό τό 1848 καί δῶ οἱ ὅροι ἔγιναν ἀκόμα πιό δυσμενεῖς γιά τούς πολίτες μαχητές καί ἀκόμα πιό εὐνοϊκοί γιά τό στρατό. Στό μέλλον, ἕνας ἀγώνας στούς δρόμους μπορεῖ λοιπόν νά νικήσει μονάχα ἂν ἡ δυσμενής αὐτή κατάσταση ἀντισταθμιστεῖ ἀπό ἄλλους παράγοντες. Γι' αὐτό, ὁ ἀγώνας στούς δρόμους θά γίνεται, σπανιότερα στίς ἀρχές μιᾶς μεγάλης ἐπανάστασης παρά στήν κατοπινή πορεία της καί θά πρέπει νά ἐπιχειρεῖται μέ μεγαλύτερες δυνάμεις. Ὅμως, οἱ δυνάμεις αὐτές, ὅπως συνέρχηκε σ' ὅλη τή διάρκεια τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπανάστασης, στίς 4 τοῦ Σεπτέμβρη καί στίς 31 τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1870 στό Παρίσι[1], θά προτιμήσουν βέβαια τήν ἀνοιχτή ἐπίθεση ἀπό τήν παθητική ταχτική τοῦ ὀδοφράγματος.

Καταλαβαίνει λοιπόν ὁ ἀναγνώστης γιατί οἱ κυρίαρχες ἐξουσίες θέλουν ὁπωσδήποτε νά μᾶς σπρώξουν ἐκεῖ ὅπου λαλεῖ τό τουφέκι καί χτυπᾶ τό σπαθί. Γιατί σήμερα μᾶς κατηγοροῦν γιά δειλία ἐπειδή δέν κατεβαίνουμε ἀμέσως στούς δρόμους, ὅπου εἴμαστε ἀπό τά πρίν βέβαιοι ὅτι θά νικηθοῦμε; Γιατί μᾶς ἱκετεύουν τόσο θερμά νά δεχτοῦμε ἐπιτέλους νά παίξουμε μιά φορά τό ρόλο τοῦ κρέατος γιά τά κανόνια;

Οἱ κύριοι αὐτοί σπαταλοῦν ὁλωσδιόλου ἀνώφελα τίς παρακλήσεις καί τίς προκλήσεις τους. Τόσο βλάκες δέν εἴμαστε. Θά μποροῦσαν τό ἴδιο νά ἀπαιτήσουν ἀπ' τόν ἐχθρό τους στόν προ-

[1] Πρόκειται γιά τίς 4 Σεπτέμβρη 1870, τή μέρα πού ἡ κυβέρνηση τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη ἀνατράπηκε κι ἀνακηρύχτηκε ἡ δημοκρατία, καί γιά τίς 31 Ὀχτώβρη τοῦ ἴδιου χρόνου, τή μέρα τῆς ἐξέγερσης τῶν μπλανκιστῶν κατά τῆς κυβέρνησης «ἐθνικῆς ἀμύνης», πού ἀπότυχε. (Σημ. Σύντ.)

σεχῆ πόλεμο νά παραταχθεῖ ἀπέναντί τους σέ σχηματισμούς ὅπως στόν καιρό τοῦ γερο-Φρίτς* ἤ σέ φάλαγγες κατά ὁλόκληρες μεραρχίες, ὅπως ἔγινε στό Βαγκράμ καί στό Βατερλώ[1], καί μάλιστα κρατώντας στό χέρι τουφέκια, πού παίρναν φωτιά μέ τσακμακόπετρα. Ἂν ἀλλαξαν οἱ ὅροι γιά τούς πολέμους ἀνάμεσα στά ἔθνη, ἀλλαξαν ὄχι λιγότερο καί γιά τόν ταξικό ἀγώνα. Πέρασε ὁ καιρός τῶν αἰφνιδιασμῶν, τῶν ἐπαναστάσεων πού γίνονταν ἀπό μικρές συνειδητές μειοψηφίες ἐπικεφαλῆς ὄχι συνειδητοποιημένων μαζῶν. Ἐκεῖ ὅπου πρόκειται γιά μιά ὁλοκληρωτική μετατροπή τῆς κοινωνικῆς ὀργάνωσης, ἐκεῖ πρέπει νά πάρουν μέρος οἱ ἴδιες οἱ μάζες, πρέπει οἱ ἴδιες νάχουν κιόλας καταλάβει γιά τί πρόκειται, γιατί δίνουν τό αἷμα τους καί τή ζωή τους. Αὐτό μᾶς δίδαξε ἡ ἱστορία τῶν τελευταίων πενῆντα χρόνων. Γιά νά καταλάβουν ὅμως οἱ μάζες τί πρέπει νά γίνει, χρειάζεται μακρόχρονη, ὑπομονητική δουλιά. Κι αὐτή ἀκριβῶς τή δουλιά κάνουμε τώρα, καί τήν κάνουμε μέ τέτια ἐπιτυχία πού φέρνει τόν ἀντίπαλο σε ἀπελπισία.

Καί στίς λατινικές χῶρες ἐπισης κατανοοῦν ὅλο καί πιό πολύ ὅτι ἡ παλιά ταχτική πρέπει νά ἀναθεωρηθεῖ. Παντοῦ ἔχουν μιμηθεῖ τό γερμανικό παράδειγμα τῆς χρησιμοποίησης τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, τῆς κατάχτησης ὅλων τῶν θέσεων πού μᾶς εἶναι προσιτές. Παντοῦ ἡ ἀπροπαράσκευη ἐπίθεση περνᾶ σέ δεύτερη μοίρα. Στή Γαλλία, ὅπου τό ἔδαφος ἐδῶ καί πάνω ἀπό ἑκατό χρόνια ἔχει ὑπονομευθεῖ ἀπό ἀπανωτές ἐπαναστάσεις, ὅπου δέν ὑπάρχει οὔτε ἕνα κόμμα πού νά μήν ἔχει δόσει τή συμμολή του στίς συνωμοσίες, ἐξεγέρσεις καί σ' ὅλες τίς ἄλλες ἐπαναστατικές πράξεις, στή Γαλλία ὅπου ἑπομένως ἡ κυβέρνηση δέ μπορεῖ μέ κανένα τρόπο νάχει σιγουρο τό στρατό, καί ὅπου γενικά οἱ συνθῆκες γιά μιά αἰφνιδιαστική ἐπαναστατική ἐπίθεση εἶναι πολύ πιό εὐνοϊκές παρά στή Γερμανία—ἀκόμα καί στή Γαλλία οἱ σοσιαλιστές κατανοοῦν ὁλοένα καί περισσότερο, ὅτι γι' αὐτούς δέν εἶναι δυνατή μιά νίκη διαρκείας, ἐκτός ἂν κερδίσουν προηγούμενα τή μεγάλη μάζα τοῦ λαοῦ, δηλ. στήν περίπτωση αὐτή, τούς ἀγρότες. Ἡ ἀργή προπαγανδιστική δουλιά καί ἡ κοινοβου-

* Ἐννοεῖ τό Φρειδερίκο Β' τῆς Πρωσίας (1740-1746. Σημ. Μετ.)

[1] Στή μάχη τοῦ Βαγκράμ τό 1809, ὁ Ναπολέων Α' νίκησε τόν αὐστριακό στρατό, στό Βατερλώ, στίς 18 Ἰουνίου 1815, τά συμμαχικά στρατεύματα (ἀγγλικα, πρωσικά κλπ.), νίκησαν τό Ναπολέοντα Βοριστικα. (Σημ. Σύντ.)

λευτική δράση ἀναγνωρίζονται καί δῶ ἐπίσης σάν τό ἄμεσο καθῆκον τοῦ κόμματος. Οἱ ἐπιτυχίες δέν ἄργησαν νάρθουν. Δέν καταχτήθηκαν μονάχα μιά ὁλόκληρη σειρά ἀπό δημοτικά καί κοινοτικά συμβούλια. Πενῆντα σοσιαλιστές βρίσκονται στίς βουλές, κι ἔχουν ρίξει κιόλας τρία ὑπουργεῖα κι ἕναν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας. Στό' Βέλγιο οἱ ἐργάτες ἀπόσπασαν πέρσι τό ἐκλογικό δικαίωμα καί νίκησαν στό ἕνα τέταρτο τῶν ἐκλογικῶν περιφερειῶν. Στήν 'Ελβετία, στήν 'Ιταλία, στή Δανία, ἀκόμα καί στή Βουλγαρία καί τή Ρουμανία, οἱ σοσιαλιστές ἀντιπροσωπεύονται στά κοινοβούλια. Στήν Αὐστρία, ὅλα τά κόμματα συμφωνοῦν ὅτι ἡ ἀπαγόρευση νά μποῦμε στό Ράϊχσρατ (βουλή) δέ μπορεῖ νά συνεχιστεῖ ἄλλο. Ὅτι θά μποῦμε καί κεῖ, αὐτό εἶναι βέβαιο. Συζήτηση γίνεται μονάχα γιά τό ζήτημα: ἀπό ποιά πόρτα θά μποῦμε. 'Ακόμα κι ὅταν στή Ρωσία θά συνέλθει τό περίφημο Ζέμσκι Σόμπορ, αὐτή ἡ ἐθνοσυνέλευση, πού τόσο μάταια τῆς ἐναντιώνεται ὁ νεαρός Νικόλαος, ἀκόμα καί κεῖ μποροῦμε νά ὑπολογίζουμε μέ βεβαιότητα ὅτι θά ἀντιπροσωπευθοῦμε.

Εἶναι ἔτσι αὐτονόητο ὅτι οἱ συντροφοί μας τοῦ ἐξωτερικοῦ δέν παραιτοῦνται καθόλου ἀπό τό δικαίωμά τους στήν ἐπανάσταση. Τό δικαίωμα στήν ἐπανάσταση εἶναι, χωρίς ἄλλο, τό μόνο πραγματικό «ἱστορικό δικαίωμα», τό μόνο δικαίωμα πού πάνω του στηρίζονται ὅλα χωρίς ἐξαίρεση τά σύγχρονα κράτη, μαζί καί τό Μεκλεμβοῦργο πού ἡ ἀριστοκρατική του ἐπανάσταση ἔληξε τό 1755 μέ «τό σύμφωνο γιά τήν κληρονομιά» («Erbvergleich») αὐτό τό ἔνδοξο ντοκουμέντο τῆς φεουδαρχίας πού ἰσχύει ἀκόμα καί σήμερα. Τό δικαίωμα στήν ἐπανάσταση εἶναι τόσο ἀδιαφιλονίκητα μπασμένο στή γενική συνείδηση, πού ἀκόμα κι ὁ στρατηγός φόν Μπογκουσλάφσκι ἀπ' αὐτό καί μόνο τό λαϊκό δικαίωμα βγάζει τό δικαίωμα γιά πραξικόπημα πού τό διεκδικεῖ γιά τόν αὐτοκράτορά του.

'Οτιδήποτε ὅμως κι ἄν γίνει στίς ἄλλες χῶρες, ἡ γερμανική σοσιαλδημοκρατία κατέχει μιάν ξεχωριστή θέση κι ἔχει ἔτσι, τουλάχιστο στό ἄμεσο μέλλον, ἕνα ξεχωριστό καθῆκον. Τά δυό ἑκατομμύρια ἐκλογεῖς πού στέλνει στίς κάλπες, μαζί μέ τούς νέους καί τίς νέες πού τούς ἀκολουθοῦν σάν μή ἐκλογεῖς, ἀποτελοῦν τήν πιό πολυάριθμη, τήν πιό συμπαγῆ μάζα, τήν ἀποφασιστική «δύναμη κρούσης» τοῦ διεθνοῦς προλεταριακοῦ στρατοῦ. Ἡ μάζα αὐτή δίνει τώρα πάνω ἀπό τό ἕνα τέταρτο ὅλων τῶν ψήφων. Καί ὅπως τό δείχνουν οἱ μερικές ἐκλογές γιά τό

Ράϊχσταγκ, οἱ ἐκλογές γιά τίς τοπικές βουλές τῶν ξεχωριστῶν κρατῶν, οἱ ἐκλογές γιά τά δημοτικά καί κοινοτικά συμβούλια καί γιά τά ἐπαγγελματικά δικαστήρια, ἡ μάζα αὐτή αὐξάνεται ἀκατάπαυτα. Ἡ αὔξησή της συντελεῖται τόσο αὐθόρμητα, τόσο σταθερά, τόσο ἀκατάσχετα καί συνάμα τόσο ἤρεμα, σά μιά φυσική πορεία. Ὅλες οἱ κυβερνητικές ἐπεμβάσεις ἐνάντιά της ἀποδείχτηκαν ἀνήμπορες. Μποροῦμε σήμερα κιόλας νά ὑπολογίζουμε σέ $2^1/_4$ ἑκατομμύρια ἐκλογεῖς. Ἄν αὐτό συνεχιστεῖ μέ τόν ἴδιο ρυθμό τότε θά καταχτήσουμε ὡς τό τέλος τοῦ αἰώνα τό μεγαλύτερο μέρος τῶν μεσαίων στρωμάτων τῆς κοινωνίας, τούς μικροαστούς καί τούς μικροχωρικούς, καί θά ἀναπτυσσόμαστε ὥσπου νά γίνουμε ἡ ἀποφασιστική δύναμη στή χώρα, πού μπροστά της θά ὑποχρεωθοῦν νά σκύψουν ὅλες οἱ ἄλλες δυνάμεις, εἴτε τό θέλουν εἴτε ὄχι. Τό κύριο καθῆκον μας εἶναι νά διατηρήσουμε ἀσταμάτητη τήν πορεία αὐτῆς τῆς ἀνάπτυξης, ὥσπου νά ξεπεράσει σέ δύναμη τό κυβερνητικό σύστημα πού κυριαρχεῖ σήμερα, νά μή κατατρίβουμε σέ ἀγῶνες προφυλακῶν αὐτή τή «δύναμη κρούσης» πού μεγαλώνει καθημερινά, ἀλλά νά τή φυλᾶμε ἄθιχτη ὡς τήν ἀποφασιστική μέρα. Καί μονάχα ἕνας τρόπος ὑπάρχει πού θά μποροῦσε νά συγκρατήσει προσωρινά τή σταθερή ἄνοδο τῶν σοσιαλιστικῶν μαχητικῶν δυνάμεων στή Γερμανία καί πού θά μποροῦσε ἀκόμα γιά λίγο καιρό νά τίς ρίξει πίσω: κι αὐτό εἶναι μιά σύγκρουση σέ μεγάλη κλίμακα μέ τό στρατό, μιά ἀφαίμαξη ὅπως τό 1871 στό Παρίσι. Μέ τόν καιρό θά τό ὑπερνικήσουμε κι αὐτό. Γιά νά ἐξαφανίσουν ἀπό τό πρόσωπο τῆς γῆς μέ τουφεκισμούς ἕνα κόμμα πού ἀριθμεῖ ἑκατομμύρια δέ θά ἔφταναν ὅλα τά ὀπισθογεμῆ τουφέκια τῆς Εὐρώπης καί τῆς 'Αμερικῆς. Ἡ ὁμαλή ἀνάπτυξη ὅμως θά ἐμποδιζόταν, ἡ «δύναμη κρούσης» δέ θά ἦταν ἴσως διαθέσιμη στήν κρίσιμη στιγμή, ἡ ἀποφασιστική μάχη θά καθυστεροῦσε, θά τραβοῦσε σέ μάκρος καί θά στοίχιζε βαρύτερες θυσίες.

Ἡ εἰρωνεία τῆς παγκόσμιας ἱστορίας τά ἀναποδογυρίζει ὅλα καί τά βάζει μέ τό κεφάλι κάτω. 'Εμεῖς οἱ «ἐπαναστάτες», οἱ «ἀνατροπεῖς», προκόβουμε πολύ καλύτερα μέ τά νόμιμα μέσα, παρά μέ τά παράνομα καί τήν ἀνατροπή. Τά κόμματα τῆς τάξεως, ὅπως αὐτοαποκαλοῦνται, χάνονται μέσα στή νόμιμη κατάσταση πού τά ἴδια δημιούργησαν. Φωνάζουν ἀπελπισμένα μαζί μέ τόν 'Οντιλόν Μπαρρό: La legalité nous tue, ἡ νομιμό-

τητα μᾶς θανατώνει, ἐνῶ ἐμεῖς, μέσα α' αὐτή τή νομιμότητα ἀποχτοῦμε σφιχτοδεμένα μπράτσα καί ράδινα μάγουλα κι ἔχουμε τήν ὄψη τῆς αἰώνιας ζωῆς. Κι ἂν ἐμεῖς δέν εἴμαστε τόσο τρελοί ὥστε νά ἀφήσουμε νά μᾶς παρασύρουν σέ ὁδομαχίες γιά νά τούς φανοῦμε εὐχάριστοι, τότε δέν τούς μένει τελικά τίποτε ἄλλο παρά νά σπάσουν οἱ ἴδιοι τή μοιραία αὐτή νομιμότητα.

Πρός τό παρόν κάνουν νέους νόμους ἐνάντια στήν ἀνατροπή. Ὅλα ἀναπογυρίζονται πάλι. Μήπως οἱ σημερινοί αὐτοί φανατικοί ὀπαδοί τῆς ἀντιανατροπῆς δέν εἶναι οἱ ἴδιοι χθεσινοί ἀνατροπεῖς; Μήπως εἴμαστε ἐμεῖς πού προκαλέσαμε τόν ἐμφύλιο πόλεμο τοῦ 1866; Μήπως εἴμαστε ἐμεῖς πού διώξαμε τό βασιλιά τοῦ Ἀννόβερου, τόν πρίγκιπα ἐκλέκτορα τῆς Ἔσσης, τό δούκα τοῦ Νασσάου ἀπό τίς πατρογονικές, τίς νόμιμα κληρονομημένες χῶρες τους καί μήπως εἴμαστε ἐμεῖς πού προσαρτήσαμε αὐτές τίς χῶρες; Κι αὐτοί οἱ ἀνατροπεῖς τῆς γερμανικῆς ὁμοσπονδίας καί τριῶν ἑλέω θεοῦ θρόνων παραπονιοῦνται γιά ἀνατροπή; Quis tulerit Gracchos de seditione querentes?[1]. Ποιος θά μποροῦσε νά ἐπιτρέψει στούς θαυμαστές τοῦ Βίσμαρκ νά βρίζουν τήν ἀνατροπή;

Μπορεῖ νά πετύχουν τήν ψήφιση τῶν νόμων τους ἐνάντια στήν ἀνατροπή, μπορεῖ νά τούς κάνουν ἀκόμα χειρότερους, μπορεῖ νά μετατρέψουν ὅλο τόν ποινικό κώδικα σέ λάστιχο. Δέ θά πετύχουν ὅμως τίποτα ἄλλο ἀπό μιά νέα ἀπόδειξη τῆς ἀδυναμίας τους. Γιά νά στριμώξουνε σοβαρά τή σοσιαλδημοκρατία θά χρειαστεῖ νά πάρουν κι ἄλλα, ὁλότελα διαφορετικά μέτρα. Τή σοσιαλδημοκρατική ἀνατροπή, πού ἀκριβῶς τώρα τήν ὠφελεῖ τόσο πολύ ἡ τήρηση τῶν νόμων, δέ μποροῦν νά τή χτυπήσουν παρά μέ μιάν ἀνατροπή ἀπό τά κόμματα τῆς τάξεως, ἀνατροπή πού δέ μπορεῖ νά ὑπάρξει χωρίς νά καταπατήσει τούς νόμους. Ὁ κ. Ρέσλερ, ὁ πρῶσος γραφειοκράτης, καί ὁ κ. φόν Μπογκουσλάφσκι, ὁ πρῶσος στρατηγός, τούς ἔδειξαν τό μοναδικό δρόμο γιά νά μπορέσουν ἴσως ἀκόμα νά χτυπήσουν τούς ἐργάτες πού δέν παρασέρνονται σέ ὁδομαχίες. Παραβίαση τοῦ συντάγματος, διχτατορία, ἐπιστροφή στόν ἀπολυταρχισμό, regis

[1] Ποιός θά ἐπιτρέψει στούς Γράκχους νά παραπονιοῦνται για ἀνταρσίες (Σημ. Σύντ.)

voluntas suprema lex![1]. Ἐμπρός λοιπόν κουράγιο, κύριοί μου, ἐδῶ δέ χωράνε φλυαρίες, ἐδῶ χρειάζονται πράξεις.

Μήν ξεχνᾶτε ὅμως ὅτι ἡ γερμανική αὐτοκρατορία, ὅπως ὅλα τά μικρά κράτη καί γενικά ὅλα τά σύγχρονα κράτη, εἶναι τό προϊόν ἑνός συμφώνου, πρῶτα τοῦ συμφώνου τῶν πριγκίπων ἀνάμεσά τους καί δεύτερο τῶν πριγκίπων μέ τό λαό. Ἂν ἕνα ἀπό τά μέρη παραβιάσει τό σύμφωνο, ὅλο τό συμφωνο πέφτει. Καί τότε καί τό ἄλλο μέρος δέ δεσμεύεται πιά ἀπ' αὐτό. Ἀκριβῶς ὅπως μᾶς τό ἔδειξε τόσο ὁμορφα ὁ Βίσμαρκ τό 1866. Ἂν λοιπόν παραβιάσετε τό σύνταγμα τοῦ Ράϊχ, ἡ σοσιαλδημοκρατία εἶναι ἐλεύθερη καί μπορεῖ νά κάνει ὅ,τι θέλει μέ σᾶς. Τό τί θά κάνει ὅμως τότε ἡ σοσιαλδημοκρατία δύσκολα θά σᾶς τό πεῖ σήμερα.

Ἔχουν περάσει τώρα σχεδόν ἀκριβῶς 1600 χρόνια ἀπό τότε πού στή ρωμαϊκή αὐτοκρατορία δροῦσε ἐπίσης ἕνα ἐπικίνδυνο ἀνατρεπτικό κόμμα. Τό κόμμα αὐτό ὑπόσκαφτε τή θρησκεία καί ὅλα τά θεμέλια τοῦ κράτους. Ἀρνιόταν ὀρθά-κοφτά ὅτι ἡ θέληση τοῦ αὐτοκράτορα ἦταν ὁ ὑπέρτατος νόμος, ἦταν χωρίς πατρίδα, διεθνές, ἁπλωνόταν πάνω σ' ὅλες τίς χῶρες τῆς αὐτοκρατορίας, ἀπό τή Γαλατία ὡς τήν Ἀσία, καί πέρα ἀπό τά σύνορα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἕνα μεγάλο χρονικό διάστημα δροῦσε μυστικά, ὑπόγεια. Ἀπό καιρό ὅμως κιόλας ἔνιωθε τόν ἑαυτό του ἀρκετά γερό γιά νά κάνει ἀνοιχτά τήν ἐμφάνισή του. Τό ἀνατρεπτικό αὐτό κόμμα πού ἦταν γνωστό μέ τό ὄνομα τῶν χριστιανῶν εἶχε πολλούς ὀπαδούς καί στό στρατό. Λεγεῶνες ὁλόκληρες ἦταν χριστιανικές. Ὅταν διατάζονταν νά παραβρίσκονται στίς τελετές τῶν θυσιῶν τῆς κυρίαρχης εἰδωλολατρικῆς ἐκκλησίας γιά νά ἀποδόσουν ἐκεῖ τίς τιμές, οἱ ἀνατροπεῖς στρατιῶτες ἀποθρασύνονταν ὡς τό σημεῖο νά καρφιτσώνουν στό χράνος τους, σέ ἔνδειξη διαμαρτυρίας, ἰδιαίτερα σύμβολα - σταυρούς. Ἔμειναν ἄκαρπες ἀκόμα καί οἱ συνηθισμένες πιέσεις τῶν ἀνωτέρων στούς στρατιῶτες. Ὁ αὐτοκράτορας Διοκλητιανός δέ μποροῦσε πιά ἄλλο νά μένει ἀπαθής ὅταν ἔβλεπε πῶς ὑποσκαφτόταν ἡ τάξη, ἡ ὑπακοή καί ἡ πειθαρχία μές στό στρατό του. Ἐπέμβηκε δραστήρια γιατί ἦταν ἀκόμα καιρός. Ἐξέδοσε ἕνα ἀντισοσιαλιστικό, ἤθελα νά πῶ ἀντιχριστιανικό, νόμο. Οἱ συγκεντρώσεις τῶν ἀνατρεπτικῶν στοιχείων ἀπαγορεύτηκαν, οἱ χῶροι τῶν

[1] Ἡ θέληση τοῦ βασιλιᾶ εἶναι ὁ ὑπέρτατος νόμος (Σημ. Σύντ.)

συγκεντρώσεών τους κλείστηκαν ἢ καὶ γκρεμίστηκαν ἀκόμα, τά χριστιανικά σύμβολα, σταυροί κλπ, απαγορεύτηκαν, ὅπως ἀπαγορεύτηκαν στή Σαξωνία τά κόκκινα μαντήλια. Οἱ χριστιανοί στερήθηκαν τό δικαίωμα να κατέχουν δημόσιες θέσεις, δέν τούς ἐπιτρέπανε ο τε καὶ ὅσκανεὶς νά γίνουν. Καί μιά πού δέν ὑπῆρχαν ἀκομα τήν ἐποχή ἐκείνη δικαστές τόσο καλά γυμνασμένοι στό ζήτημα τοῦ «σεβασμοῦ τοῦ ἀτόμου», ὅπως προβλέπει τό ἀντιανατρεπτικο νομοσχέδιο του κυρίου φόν Κελλερ[1], ἀπαγόρευσαν ορθά-κοφτά στούς χριστιανούς να ζητοῦν τό δίκιο τους ἀπό τά δικαστήρια. Κι αυτός ὁ ἔκτακτος νόμος ἔμεινε χωρίς ἀποτέλεσμα Οἱ χριστιανοί τόν ξεσκίσανε ἀπ' τους τοίχους μέ γλευασμό, λένε μάλιστα ἀκομα ὅτι στή Νικομήδεια κάψανε τό παλάτι τή στιγμή πού βρισκόταν μέσα σ' αὐτό ὁ αὐτοκράτορας. Τότε ὁ αὐτοκράτορας ἐκδικήθηκε μέ τό μεγάλο διωγμό τῶν χριστιανῶν στά 303 μ.Χ. Ὁ διωγμός αὐτος ἦταν ὁ τελευταῖος στό εἶδος του Καί ἦταν τόσο ἀποτελεσματικός, πού δεκαεφτά χρόνια ἀργότερα τό στρατό τόν ὑποτελοῦσαν στήν πλειοψηφία του χριστιανοί καὶ ο ἀμέσως ἐπόμενος μοναρχης ὁλόκληρης τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, ὁ Κωσταντίνος, πού οἱ παπάδες τόν ὀνόμασαν Μεγάλο, ἀνακήρυξε τό χριστιανισμό θρησκεία τοῦ κράτους.

Λονδίνο, 6 τοῦ Μαρτη 1895.

Φ. Ἔνγκελς.

Γράφτηκε ἀπό τον Φ. Ἔνγκελς. Δημοσιεύτηκε σέ συντομευμένη μορφή στή νέα ἔκδοση τοῦ ἔργου τοῦ Μάρξ «Οἱ ταξικοί ἀγῶνες στή Γαλλία, ἀπό τό 1848 ὡς τό 1850», Βερολίνο 1895

Σύμφωνα μέ τα δοκίμια ἀπο τό πρωτότυπο κείμενο τοῦ Ἔνγκελς τά διασώθηκαν καί διατηρήθηκαν.

[1] Στίς 5 τοῦ Δεκέμβρη 1894 κατατέθηκε στό Ραϊχσταγκ ἕνα νέο νομοσχέδιο ἐναντια στους σοσιαλιστές Τό νομοσχέδιο αὐτό ἀπορίφθηκε στίς 11 τοῦ Μαη 1895. (Σημ. Σύντ.)

ΟΙ ΤΑΞΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΑΠΟ ΤΟ 1848 ΩΣ ΤΟ 1850

Ἂν ἐξαιρέσουμε λίγα μόνο κεφαλαια, κάθε σημαντικό μέρος ἀπό τά χρονικά τῆς ἐπανάστασης ἀπ' το 1848 ὡς το 1849 ἔχει τόν τίτλο: Ἥττα τῆς Ἐπανάστασης!

Σ' αὐτές τίς ἥττες δέν ὑπόκυπτε ἡ ἐπανάσταση. Ὑπόκυπταν οἱ προεπαναστατικές πατροπαράδοτες ἐπιρώσεις, ἀποτελέσματα τῶν κοινωνικῶν σχέσεων πού δέν εἶχαν ἀκόμα ὀξυνθεῖ σέ ἔντονες ταξικές ἀντιθέσεις—πρόσωπα, αὐταπάτες, παραστάσεις, σχέδια ἀπο τά ὁποία τό ἐπαναστατικό κόμμα δέν ἦταν ἀπαλλαγμένο πρίν τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη καί ἀπό τά ὁποία δέ μποροῦσε νά τό ἀπαλλάξει ἡ νίκη τοῦ Φλεβάρη, μά μονάχα μιά σειρά ἀπό ἥττες.

Μέ δυό λόγια: ἡ ἐπαναστατική πρόοδος ἄνοιξε τό δρόμο τῆς ὄχι μέ τίς ἄμεσες κωμικο-τραγικές καταχτήσεις της, ἀλλά ἀντίθετα μέ τή δημιουργία μιᾶς σφιχτοδεμένης ἰσχυρῆς ἀντεπανάστασης, μέ τή δημιουργία ἑνός ἀντίπαλου πού μονάχα μέ τόν ἀγώνα ἐναντίον του τό κόμμα τῆς ἀνατροπῆς ὡρίμασε σ' ἕνα πραγματικά ἐπαναστατικό κόμμα.

Ἔργο τῶν σελίδων πού ακολουθοῦν, εἶναι νά τό ἀποδείξουν αὐτό.

I

Η ΗΤΤΑ ΤΟΥ ΙΟΥΝΗ ΤΟΥ 1848[1]

Ὕστερα ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Ἰούλη, ὅταν ὁ φιλελεύθερος τραπεζίτης Λαφίτ ὁδήγουσε στό δημαρχειο θριαμβευτικά

[1] Οἱ τίτλοι τοῦ πρώτου, δεύτερου καὶ τρίτου κεφαλαίου δίνονται ἐδῶ σύμφωνα μέ τό ἀρχικό κείμενο τούτου τοῦ ἔργου πού δημοσιεύτηκε το 1850 ἀπ' τόν ἴδιο τό Μαρξ. Στήν ἔκδοση τοῦ 1895, πού ἐκδόθηκε ἀπ' τόν Ἔνγκελς οἱ τίτλοι εἶχαν ἀλλαχτεῖ. (Σημ. Συντ.)

τόν Compère[1] του, τό δούκα τῆς Ὀρλεάνης[2] ἄφησε νά τοῦ ξεφύγουν οἱ λέξεις: «Ἀπό ὅλ᾽ αὐτά μπρός θά κυριαρχοῦν οἱ τραπεζίτες». Ὁ Λαφίτ εἶχε προδόσει τό μυστικό τῆς ἐπανάστασης.

Στήν ἐποχή τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου δέν κυριαρχοῦσε ἡ γαλλική ἀστική τάξη, ἀλλά μόνο μιά ὁμάδα της, τραπεζίτες, βασιλιάδες τοῦ χρηματιστηρίου, βασιλιάδες τῶν σιδηροδρόμων, ἰδιοκτῆτες ὀρυχείων, κάρβουνου καί σίδερου, ἰδιοκτῆτες δασῶν, ἕνα μέρος τῶν τσιφλικάδων πού συνενώθηκαν μ᾽ αὐτούς—ἡ λεγόμενη ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος. Αὐτή κάθησε στό θρόνο, αὐτή ὑπαγόρευε τούς νόμους στίς βουλές, αὐτή μοίραζε τίς δημόσιες θέσεις, ἀπό τό ὑπουργεῖο ὡς τά γραφεῖα τῶν καπνῶν.

Ἡ καθαυτό βιομηχανική ἀστική τάξη ἀποτελοῦσε ἕνα μέρος τῆς ἐπίσημης ἀντιπολίτευσης, δηλ. δέν ἀντιπροσωπευόταν στίς βουλές παρά σά μειοψηφία. Ἡ ἀντιπολίτευσή της πρόβαλλε τόσο πιό ἀποφασιστικά, ὅσο πιό ξεκάθαρα ἀναπτυσσόταν ἡ ἀποκλειστική κυριαρχία τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος κι ὅσο περισσότερο αὐτή ἡ ἴδια θεωροῦσε ἐξασφαλισμένη τήν κυριαρχία της πάνω στήν ἐργατική τάξη ὕστερα ἀπό τίς πνιγμένες στό αἷμα ἐξεγέρσεις τοῦ 1832, 1834 καί 1839. Ὁ Γκραντέν, ἐργοστασιάρχης ἀπό τή Ρουέν, τό πιό φανατικό ὄργανο τῆς ἀστικῆς ἀντίδρασης τόσο μέσα στή συνταχτική ὅσο καί στή νομοθετική ἐθνοσυνέλευση, ἦταν, μέσα στή βουλή, ὁ δριμύτερος ἀντίπαλος τοῦ Γκιζό. Ὁ Λεόν Φωσέ, γνωστός ἀργότερα γιά τίς ἀνήμπορες προσπάθειές του νά ἀναδειχθεῖ σέ Γκιζό τῆς γαλλικῆς ἀντεπανάστασης, ἔκανε στό τελευταῖο διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου δημοσιογραφικό ἀγώνα ὑπέρ τῆς βιομηχανίας, ἐνάντια στήν κερδοσκοπία καί στό τσιράκι της, τήν κυβέρνηση. Ὁ Μπαστιά προπαγάνδιζε στό ὄνομα τοῦ Μπορντώ κι ὅλης τῆς οἰνοπαραγωγικῆς Γαλλίας ἐνάντια στό σύστημα πού κυριαρχοῦσε.

Ἡ μικροαστική τάξη σ᾽ ὅλες τίς διαβαθμίσεις της, ὅπως καί ἡ ἀγροτική τάξη εἶχαν ἀποκλεισθεῖ ὁλότελα ἀπό τήν πολιτική ἐξουσία. Τέλος, μέσα στήν ἐπίσημη ἀντιπολίτευση

[1] Γαλλική λέξη μέ διφορούμενη ἔννοια: ἄλλοτε σημαίνει κουμπάρος καί ἄλλοτε συνεργός σέ κάποια μηχανορραφία ἤ σέ κάποια περιπέτεια. (Σημ. Σύντ.)

[2] Ὁ δούκας τῆς Ὀρλεανης ἀνέβηκε στό θρόνο τῆς Γαλλίας μέ τό ὄνομα Λουδοβίκος Φίλιππος. (Σημ. Σύντ.)

ἤ ὁλότελα ἔξω ἀπό τό pays légal[1] βρίσκονταν οἱ ἰδεολογικοί ἐκπρόσωποι καί τά ψερέφωνα τῶν πιό πάνω τάξεων, οἱ σοφοί τους, οἱ δικηγόροι τους, οἱ γιατροί τους κλπ, μέ μιά λέξη: οἱ λεγόμενες «ἀξίες» τους.

Δημοσιονομικές δυσχέρειες ἔκαναν τή μοναρχία τοῦ Ἰούλη νά εἶναι ἀπό τήν ἀρχή ἐξαρτημένη ἀπό τή μεγαλοαστική τάξη καί ἡ ἐξάρτησή της ἀπό τή μεγαλοαστική τάξη ἔγινε μιά ἀστείρευτη πηγή γιά τό μεγάλωμα τῶν δημοσιονομικῶν δυσχερειῶν. Ἦταν ἀδύνατο νά ὑποταχθεῖ ἡ διοίκηση τοῦ κράτους στό συμφέρον τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς χωρίς ν᾽ ἀποκατασταθεῖ τό ἰσοζύγιο στόν προϋπολογισμό, τό ἰσοζύγιο ἀνάμεσα στίς κρατικές δαπάνες καί τά κρατικά ἔσοδα. Καί πῶς νά ἀποκατασταθεῖ αὐτό τό ἰσοζύγιο δίχως τήν περιστολή τῶν κρατικῶν δαπανῶν, δηλ. δίχως νά θιχτοῦν συμφέροντα πού ἀποτελοῦσαν ἰσάριθμα στηρίγματα τοῦ συστήματος πού κυριαρχοῦσε καί χωρίς νά ξαναρυθμιστεῖ ἡ κατανομή τῶν φόρων, δηλ. χωρίς νά ριχτεῖ ἕνα σημαντικό μέρος τοῦ φορολογικοῦ βάρους στούς ὤμους τῆς ἴδιας τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης;

Ἀντίθετα, ἡ ὁμάδα τῆς ἀστικῆς τάξης πού κυβερνοῦσε καί νομοθετοῦσε μέ τίς βουλές, εἶχε ἄμεσο συμφέρον στήν καταχρέωση τοῦ κράτους. Τό κρατικό ἔλλειμα, αὐτό ἦταν ἴσα-ἴσα τό καθαυτό ἀντικείμενο τῆς κερδοσκοπίας της καί ἡ κύρια πηγή τοῦ πλουτισμοῦ της. Κάθε χρόνο κι ἀπό ἕνα νέο ἔλλειμα. Ὕστερα ἀπό κάθε τέσσερα-πέντε χρόνια κι ἀπό ἕνα νέο δάνειο. Καί κάθε νέο δάνειο πρόσφερε στή χρηματική ἀριστοκρατία μιά καινούργια εὐκαιρία νά κατακλέβει τό κράτος, πού κρατιόταν τεχνικά στό χείλος τῆς χρεωκοπίας—καί πού ἦταν ὑποχρεωμένο νά διαπραγματεύεται μέ τούς τραπεζίτες κάτω ἀπό τούς πιό δυσμενεῖς ὅρους. Κάθε νέο δάνειο τῆς πρόσφερε μιάν ἀκόμη εὐκαιρία νά καταληστεύει μέ χρηματιστηριακές ἐπιχειρήσεις τό κοινό πού τοποθετοῦσε τά κεφάλαιά του σέ κρατικά ὁμόλογα καί πού στά μυστικά τους ἦταν μπασμένες ἡ κυβέρνηση καί ἡ πλειοψηφία τῆς βουλῆς. Γενικά, ἡ ἀστάθεια στήν κατάσταση τῆς κρατικῆς πίστης καί ἡ γνώση τῶν κρατι-

[1] Pays légal, κατά λέξη: νομιμη χώρα. Ἐδῶ: ὁ κύκλος τῶν ἀνθρώπων πού εἶχαν ἐκλογικό δικαίωμα. Ἔτσι ονόμαζαν στο καθεστώς τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη τήν ἄρχουσα πειοψηφία πού εἶχε δικαίωμα ψήφου, σέ ἀντίθεση με τίς πλατιες μαζες τοῦ πληθυσμοῦ πού εἶχαν στερηθεῖ αὐτό τό δικαίωμα. (Σημ. Σύντ.)

κῶν μυστικῶν, ἔδινε στούς τραπεζίτες καί στούς συνεταίρους τους στίς βουλές καί στό θρόνο τή δυνατότητα νά προκαλοῦν ἐξαιρετικές, ἀπότομες διακυμάνσεις στήν τρέχουσα τιμή τῶν κρατικῶν τίτλων, πού δέ μποροῦσαν νάχουν κάθε φορά ἄλλο ἀποτέλεσμα παρά τήν καταστροφή μιᾶς μάζας μικρότερων κεφαλαιούχων καί τό μυθικό χρήγορο πλουτισμό τῶν μεγάλων παιχτῶν. Καί μιά πού τό κρατικό ἔλλειμα ἦταν τό ἄμεσο συμφέρον τῆς ἄρχουσας μερίδας τῆς ἀστικῆς τάξης, ἐξηγεῖται γιατί οἱ ἔκτακτες κρατικές δαπάνες στά τελευταῖα χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ξεπέρασαν πολύ περισσότερο ἀπό τό διπλάσιο τίς ἔκτακτες κρατικές δαπάνες τοῦ Ναπολέοντα, κι ἔφτασαν μάλιστα περίπου τά 400 ἑκατομμύρια φράγκα τό χρόνο, ἐνῶ οἱ ἐτήσιες ἐξαγωγές τῆς Γαλλίας σπάνια ἀνέβαιναν στό ὕψος τῶν 750 ἑκατομμυρίων φράγκων κατά μέσον ὅρο. Τά τεράστια ποσά πού κυλοῦσαν ἔτσι μέσα ἀπό τά χέρια τοῦ κράτους, ἔδιναν ἐπί πλέον εὐκαιρίες γιά δόλια συμβόλαια προμηθειῶν, γιά δωροδοκίες, καταχρήσεις καί γιά κάθε λογῆς μπαγαμποντιές. Ἡ ἐξαπάτηση τοῦ κράτους, ὅπως γινόταν χοντρικά μέ τά δάνεια, ἐπαναλαμβανόταν κσί λιανικά στά δημόσια ἔργα. Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στή βουλή καί στήν κυβέρνηση πολλαπλασιάζονταν σά σχέσεις ἀνάμεσα σέ ξεχωριστές διαχειρίσεις καί σέ ξεχωριστούς ἐργολάβους.

Ἡ ἄρχουσα τάξη ἐκμεταλλευόταν τήν κατασκευή τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μέ τόν ἴδιο τρόπο πού ἐκμεταλλευόταν τίς κρατικές δαπάνες γενικά καί τά κρατικά δάνεια. Οἱ βουλές φορτώνανε στό κράτος τά κύρια βάρη καί ἐξασφάλιζαν στήν κερδοσκοπική ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος τούς χρυσούς καρπούς. Ὅλοι θυμοῦνται τά σκάνδαλα στή βουλή, ὅταν τυχαία ἦρθε στό φῶς ὅτι στίς ἴδιες τίς ἐπιχειρήσεις τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν ἦταν μέτοχοι ὅλα τά μέλη τῆς πλειοψηφίας, μαζί κι ἕνα μέρος ἀπό τούς ὑπουργούς, πού φρόντισαν ὕστερα σά νομοθέτες, νά ἐκτελεστοῦν οἱ γραμμές αὐτές μέ ἔξοδα τοῦ κράτους.

Ἀντίθετα καί ἡ πιό παραμικρή δημοσιονομική μεταρύθμιση ναυαγοῦσε μπροστά στήν ἐπιροή τῶν τραπεζιτῶν. Ἔτσι ἔγινε λχ, μέ τήν ταχυδρομική μεταρύθμιση. Ὁ Ρότσιλντ διαμαρτυρήθηκε. Εἶχε τό κράτος τό δικαίωμα νά περιορίζει πηγές εἰσοδήματος ἀπό τίς ὁποῖες ἔπρεπε νά πληρώνει τούς τόκους τοῦ ὁλοένα αὐξανόμενου χρέους του;

Ἡ μοναρχία τοῦ Ἰούλη δέν ἦταν τίποτα ἄλλο ἀπό μιά μετοχική ἑταιρία γιά τήν ἐκμετάλλευση τοῦ γαλλικοῦ ἐθνικοῦ πλούτου, πού τά μερίσματά της μοιράζονταν ἀνάμεσα στούς ὑπουργούς, τίς βουλές, τούς 240.000 ἐκλογεῖς καί τά τσιράκια τους. Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος ἦταν ὁ διευθυντής αὐτῆς τῆς ἑταιρίας: Ὁ Ροβέρτος Μακέρ[1] στό θρόνο. Τό ἐμπόριο, ἡ βιομηχανία, ἡ γεωργία, ἡ ναυτιλία, τά συμφέροντα τῆς βιομηχανικῆς ἀστικῆς τάξης, δέ μποροῦσαν παρά νά μπαίνουν σέ κίνδυνο καί νά ζημιώνουν διαρκῶς κάτω ἀπ' αὐτό τό σύστημα. Γι' αὐτό, ἡ βιομηχανική ἀστική τάξη, στίς μέρες τοῦ Ἰούλη, εἶχε γράψει στή σημαία της: Φτηνή κυβέρνηση, gouvernement à bon marché.

Ἐνῶ ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος ἔκανε τούς νόμους, διεύθυνε τό κράτος, εἶχε στή διάθεσή της ὅλες τίς ὀργανωμένες δημόσιες ἐξουσίες, καί μέ βάση αὐτά τά ἴδια τά γεγονότα καί μέ τόν τύπο ἐξουσίαζε τήν κοινή γνώμη καί ἐνῶ σ' ὅλες τίς σφαῖρες, ἀπό τήν αὐλή ὡς τό Café Borgne[2] συνεχιζόταν ἡ ἴδια πορνεία, ἡ ἴδια ξετσίπωτη ἀπάτη, ἡ ἴδια μανία πλουτισμοῦ, ὄχι μέ τήν παραγωγή, ἀλλά μέ τό ἐπιτήδειο τσέπωμα τοῦ ἕτοιμου πλούτου τῶν ἄλλων, ξέσπασαν, ἰδιαίτερα στίς κορυφές τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, καί ἐπικράτησαν ἀχαλίνωτα νοσηρές καί ἐκλυτες ὀρέξεις πού κάθε στιγμή ἔρχονταν σέ σύγκρουση μέ τούς ἴδιους τούς ἀστικούς νόμους—ὀρέξεις ὅπου ὁ πλοῦτος πού προερχόταν ἀπ' τό παιχνίδι γύρευε φυσικά τήν ἱκανοποίησή του ἐκεῖ πού ἡ ἀπόλαυση γίνεται ἀκολασία, ἐκεῖ πού γίνονται ἕνα τό χρῆμα, ἡ βρωμιά καί τό αἷμα. Ἡ χρηματική ἀριστοκρατία, μέ τόν τρόπο πλουτισμοῦ της, ὅπως καί μέ τίς ἀπολαύσεις της, δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρά ἡ ἀναγέννηση τοῦ κουρελοπρολεταριάτου στά ἀνώτατα στρώματα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας.

Καί οἱ ὁμάδες τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης πού δέ βρίσκονταν στήν ἐξουσία, φώναζαν: «Διαφθορά!». Κι ὅταν τό 1847, στίς πιό ὑψηλές βαθμίδες τῆς ἀστικῆς κοινωνίας παρουσιάζανε δημόσια τίς ἴδιες ἐκεῖνες σκηνές πού ὁδηγοῦν κανονικά τό

[1] Ροβέρτος Μακέρ (Robert Macaire): τύπος διαρολεμένου ἐπιχειρηματία που ἀναπαραστησε ὁ περίφημος γαλλος ἠθοποιός Φρεντερίκ Λεμέτρ και πού ἀποθανατιστηκε στις γελοιογραφίες τοῦ Ὀνορε Ντομιε. Ἡ μορφή τοῦ Ροβερτου Μακέρ ἦταν μια τσουχτερη σατιρα για την κυριαρχια τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος στην περίοδο τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη. (Σημ. Σύντ.)

[2] Café Borgne—κατα λεξη, μονόφθαλμο καφενείο. Ἔτσι ὀνομαζουν στό Παρίσι τα κακόφημα καφενεία και καπελια. (Σημ. Σύντ.)

κουρελοπρολεταριάτο στά πορνεία, στά φτωχοκομεία καί στά τρελοκομεία, μπρός στό δικαστή, στά κάτεργα καί στήν κρεμάλα, ό λαός φώναζε: «Κάτω οί μεγάλοι κλέφτες, κάτω οί δολοφόνοι!». Ή βιομηχανική άστική τάξη έβλεπε τά συμφέροντά της νά κινδυνεύουν, ή μικροαστική τάξη, ήταν γεμάτη άπό ήθική άγανάχτηση, ή λαϊκή φαντασία ήταν ξαναμένη, τό Παρίσι ήταν πλημμυρισμένο μέ λιβέλλους — «ή δυναστεία τών Ρότσιλντ», «οί τοκογλύφοι είναι βασιλιάδες τής έποχής» κλπ — μέ τούς όποίους μέ περισσότερο ή λιγότερο πνεύμα καταγγέλλανε καί στιγματίζανε τήν κυριαρχία τής άριστοκρατίας τού χρήματος.

Ούτε πεντάρα γιά τή δόξα! Ή δόξα δέ φέρνει κανένα κέρδος. Είρήνη, παντού καί πάντα! Ό πόλεμος κάνει νά πέφτουν οί τρέχουσες τιμές τών χρεωγράφων τών 3 καί τών 4%! Νά τί είχε γράψει στή σημαία της ή Γαλλία τών τοκογλύφων τού χρηματιστηρίου. Γι' αύτό ή έξωτερική της πολιτική χαντακώθηκε μέσα σέ μιά σειρά άπό ταπεινώσεις τού γαλλικού έθνικού αίσθήματος, πού άντέδρασε μέ τή μεγαλύτερη ζωηρότητα όταν ή άρπαγή τής Πολωνίας όλοκληρώθηκε μέ τήν προσάρτηση τής Κρακοβίας άπό τήν Αύστρία καί όταν ό Γκιζό προσχώρησε ένεργά στό πλευρό τής Ίερής Συμμαχίας, στόν έλβετικό πόλεμο τού Ζόντερμπουντ*. Ή νίκη τών έλβετών φιλελεύθερων σ' αύτό τόν ψευτοπόλεμο άνέβασε τήν αύτοπεποίθηση τής άστικής άντιπολίτευσης στή Γαλλία, ή αίματηρή έξέγερση τού λαού στό Παλέρμο ένήργησε σάν ήλεκτρική έκκένωση πάνω στήν παράλυτη λαϊκή μάζα καί ξύπνησε τίς μεγάλες έπαναστατικές άναμνήσεις καί τά έπαναστατικά πάθη της[1].

Τό ξέσπασμα τής γενικής δυσφορίας έπιταχύνθηκε τελικά καί ή δυσθυμία ώρίμασε σέ στάση χάρη σέ δύο παγκόσμια οίκονομικά γεγονότα.

---

* Τό Ζόντερμπουντ, ήταν ένας μυστικός σύνδεσμος άμυνας πού συγκροτήθηκε άπό 7 έλβετικα καντόνια, όπου κυριαρχούσε ή έπιρροή τών ίησουιτών. Ή έλβετική βουλή άποφάσισε, τόν Όχτώβρη τού 1847 να διαλύσει με τή βία τό Ζόντερμπουντ. Ύστερα άπό 26 μερες πόλεμο τά καθολικα καντόνια νικήθηκαν καί έπικρατησαν οί φιλελεύθεροι. (Σημ. Μετ.)

[1] Ή προσάρτηση τής Κρακοβίας άπό την Αύστρία, σέ συμφωνία μέ τή Ρωσία καί τήν Πρωσία, έγινε στίς 11 τού Νοέμβρη 1846. Ό έλβετικός πόλεμος τού Ζόντερμπουντ βάσταξε άπό τίς 4 ώς τίς 28 τού Νοέμβρη 1847. Ή έξέγερση τού Παλέρμο έγινε στίς 12 τού Γενάρη 1848. Στά τέλη τού Γενάρη, βομβαρδίστηκε ή πόλη έπί 9 μερες άπό τούς Ναπολιτάνους. (Σημείωση τού Ένγκελς στήν έκδοση τού 1895).

Ή άρρώστεια τής πατάτας καί οί κακές σοδειές του 1845 καί τού 1846 μεγάλωσαν τό γενικό άναβρασμό στό λαό. Ή άκρίβεια τού 1847 προκάλεσε στή Γαλλία, όπως καί στή λοιπή ήπειρωτική Εύρώπη, αίματηρές συγκρούσεις. Μπρός στά άναίσχυντα όργια τής άριστοκρατίας τού χρήματος, είχαμε τήν πάλη τού λαού γιά τά πιό στοιχειώδη τρόφιμα! Στό Μπυζανσέ έκτελούσαν τούς έξεγερμένους άπό τήν πείνα, ένώ στό Παρίσι ή βασιλική οίκογένεια άποσπούσε άπό τά δικαστήρια παραχορτάτους λωποδύτες.

Τό δεύτερο μεγάλο οίκονομικό γεγονός πού έπέσπευσε τό ξέσπασμα τής έπανάστασης ήταν μιά γενική έμπορική καί βιομηχανική κρίση στήν Άγγλία. Ή κρίση αύτή, πού τήν προμηνύσε άκόμα άπ' τό φθινόπωρο του 1845 ή μαζική χρεωκοπία τών κερδοσκόπων πάνω στίς μετοχες τών σιδηροδρόμων καί άναχαιτίστηκε τό 1846 άπό μιά σειρά τυχαία περιστατικά, όπως άπό τήν έπικείμενη κατάργηση τών δασμών τού σταριού, ξέσπασε τέλος τό φθινόπωρο τού 1847 μέ τίς χρεωκοπίες τών μεγαλεμπόρων άποικιακών προϊόντων τού Λονδίνου, πού τίς άκολούθησαν κατά πόδας οί πτωχεύσεις τών γεωργικών τραπεζών καί τό κλείσιμο τών έργοστασίων στίς έγγλέζικες βιομηχανικές περιοχές. Ό άντίχτυπος τής κρίσης αύτής δέν είχε άκόμα έξαντληθεί στήν ήπειρωτική Εύρώπη, όταν ξέσπασε ή έπανάσταση τού Φλεβάρη.

Τό ρήγμα τού έμπορίου καί τής βιομηχανίας άπό τήν οίκονομική έπιδημία έκανε άκόμα πιό άφόρητη τήν άποκλειστική κυριαρχία τής άριστοκρατίας τού χρήματος. Ή άντιπολιτευτική άστική τάξη, ξεσηκωσε σ' όλη τή Γαλλία τήν έκστρατεία τών συμποσίων γιά τήν έκλογική μεταρύθμιση πού θά τής έπέτρεπε νά καταχτήσει τήν πλειοψηφία στίς βουλές καί νά άνατρέψει τήν κυβέρνηση τού χρηματιστηρίου. Στό Παρίσι ή βιομηχανική κρίση είχε άκόμα σάν είδική συνέπεια, νά ρίξει στό έσωτερικό έμπόριο ένα πλήθος έργοστασιάρχες καί μεγαλεμπόρους πού, κάτω άπό τίς συνθήκες τής στιγμής έκείνης, δέ μπορούσαν πιά νά κάνουν καμιάν έπιχείρηση στήν άγορά τού έξωτερικού. Ίδρύσανε μεγάλα καταστήματα πού ό συναγωνισμός τους ρήμαζε κατά μάζες τούς μπακάληδες καί τούς μαγαζάτορες. Έτσι έξηγούνται οί άναρίθμητες πτωχεύσεις στή μερίδα αύτή τής παρισινής άστικής τάξης, έτσι έξηγείται κι ή έπαναστατική έπιφάνισή της τό Φλεβάρη. Είναι γνωστό ότι ό Γκιζό καί

οἱ βουλές ἀπάντησαν σ' αὐτές τίς προτάσεις γιά μεταρύθμιση μέ μιά ξεκάθαρη πρόκληση*, ὅτι ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος πολύ ἀργά ἀποφάσισε νά σχηματίσει τήν κυβέρνηση Μπαρρό**, ὅτι φτάσανε τά πράματα ὥς τίς συμπλοκές ἀνάμεσα στό λαό καί στό στρατό, ὅτι ὁ στρατός ἀφοπλίστηκε χάρη στήν παθητική στάση τῆς ἐθνοφρουρᾶς, ὅτι ἡ μοναρχία τοῦ Ἰούλη ἀναγκάστηκε νά παραχωρήσει τή θέση της σέ μιά προσωρινή κυβέρνηση.

Ἡ προσωρινή κυβέρνηση πού πρόβαλε ἀπό τά ὁδοφράγματα τοῦ Φλεβάρη καθρέφτιζε ἀναγκαστικά στή σύνθεσή της τά διάφορα κόμματα πού μοιράστηκαν τή νίκη. Δέ μποροῦσε νά εἶναι τίποτα ἄλλο παρά ἕνας συμβιβασμός ἀνάμεσα στίς διάφορες τάξεις πού μαζί εἶχαν ἀνατρέψει τό θρόνο τοῦ Ἰούλη, πού τά συμφέροντά τους ὅμως συγκρούονταν. Τή μεγάλη πλειοψηφία της τήν ἀποτελοῦσαν ἀντιπρόσωποι τῆς ἀστικῆς τάξης. Ἡ δημοκρατική μικροαστική τάξη ἀντιπροσωπευόταν ἀπό τόν Λεντρύ-Ρολλέν καί τό Φλοκόν, ἡ δημοκρατική ἀστική τάξη ἀπό τούς ἀνθρώπους τῆς «Νασιονάλ»[1], ἡ δυναστική ἀντιπολίτευση ἀπό τούς Κρεμιέ, Ντυπόν ντέ λ' Ἔρ κλπ. Ἡ ἐργατική τάξη εἶχε δυό μόνο ἀντιπροσώπους, τόν Λουί Μπλάν καί τόν Ἀλμπέρ. Τέλος, ἡ συμμετοχή τοῦ Λαμαρτίνου στήν προσωρινή κυβέρνηση δέν ὑποστήριζε ἄμεσα κανένα πραγματικό συμφέρον, καμιά ὁρισμένη τάξη: ἦταν ἡ ἴδια ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, ἡ κοινή ἐξέγερση μέ τίς αὐταπάτες της, τήν ποίησή της, τό χιμαιρικό περιεχόμενό της καί τίς φράσεις της. Κατά τ' ἄλλα ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη, σύμφωνα μέ τή θέση του καί τίς ἀπόψεις του, ἀνῆκε στήν ἀστική τάξη.

Ἄν τό Παρίσι χάρη στόν πολιτικό συγκεντρωτισμό ἐξουσιάζει τή Γαλλία, οἱ ἐργάτες, σέ στιγμές ἐπαναστατικῶν κλονισμῶν, ἐξουσιάζουν τό Παρίσι. Ἡ πρώτη πράξη τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης ἦταν ἡ προσπάθειά της ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπ' αὐτή τή συντριφτική ἐπιροή μέ μιάν ἔκκληση ἀπό τό μεθυσμένο Παρίσι πρός

---

* Σ' ὅλες αὐτες τίς προτάσεις, ὁ πρωθυπουργός Γκιζό ἀπαντοῦσε: «πλουτίστε για νά γίνετε ἐκλογεῖς». (Σημ. Μετ.)

** Φορτισμένος ἀπό τή λαϊκή ἐξέγερση πού ξεσποῦσε, ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος ἔριξε στίς 23 τοῦ Φλεβάρη τήν κυβέρνηση Γκιζό καί στίς 24 τό πρωί τήν ἀντικατέστησε μέ τήν κυβέρνηση Ὀντιλόν Μπαρρό. (Σημ. Μετ.)

[1] «National»: ἐφημερίδα πού ἔβγαινε στό Παρίσι στα 1830-1851, ὄργανο τοῦ ἀστικο-δημοκρατικοῦ κόμματος. (Σημ. Συντ.)

τή νηφάλια Γαλλία. Ὁ Λαμαρτίνος ἀμφισβήτησε στούς μαχητές τῶν ὁδοφραγμάτων τό δικαίωμα ν' ἀνακηρύξουν τή δημοκρατία. Ἀρμόδια γι' αὐτό, ἔλεγε, εἶναι μονάχα ἡ πλειοψηφία τῶν γάλλων. Ἔπρεπε νά περιμένουν τήν ψῆφο της. Τό παρισινο προλεταριάτο δέν ἔπρεπε νά λερώσει τή νίκη του μέ ἕνα σφετερισμό. Ἡ ἀστική τάξη ἐπιτρέπει στό προλεταριάτο μονάχα ἕνα σφετερισμό — τό σφετερισμό τοῦ ἀγώνα.

Τό μεσημέρι τῆς 25 τοῦ Φλεβάρη ἡ δημοκρατία δέν εἶχε ἀκόμα ἀνακηρυχθεῖ, ἐνῶ ἀντίθετα εἶχαν κιόλας μοιραστεῖ ὅλα τά ὑπουργεῖα ἀνάμεσα στά ἀστικά στοιχεῖα τῆς προσωρινῆς κυβερνησης κι ἀνάμεσα στούς στρατηγούς, τούς τραπεζίτες καί τούς δικηγόρους τῆς «Νασιονάλ». Οἱ ἐργάτες ὅμως τή φορά αὐτή ἦταν ἀποφασισμένοι νά μήν ἀνεχθοῦν καμιάν ἀπάτη σάν ἐκείνη τοῦ Ἰούλη τοῦ 1830. Ἦταν ἕτοιμοι νά ξαναρχίσουν τόν ἀγώνα καί νά ἐπιβάλουν τή δημοκρατία μέ τή βία τῶν ὅπλων. Μ' αὐτο το μήνυμα, ὁ Ρασπάϊγ πῆγε στό δημαρχεῖο. Στο ὄνομα τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου πρόσταξε τήν προσωρινή κυβέρνηση νά ἀνακηρύξει τή δημοκρατία. Ἄν δέν ἐκτελοῦσαν μέσα σε δυό ὧρες τήν προσταγή αὐτή τοῦ λαοῦ, θά ἐπέστρεφε ἐπικεφαλῆς 200.000 ἀνδρῶν. Τά πτώματα αὐτῶν πού εἶχαν πέσει δέν εἶχαν καλά-καλά κρυώσει, τά ὁδοφράγματα δεν εἶχαν παραμεριστεῖ, οἱ ἐργάτες δέν εἶχαν ἀφοπλιστεῖ καί ἡ μοναδική δυναμη πού μποροῦσε νά τούς ἀντιμετωπίσει ἦταν ἡ ἐθνοφρουρά. Κάτω ἀπ' αὐτές τίς συνθῆκες ἐξαφανίστηκαν ξαφνικά οἱ σοφοί πολιτικοί διαταγμοί καί οἱ νομικοί ἐνδοιασμοί τῆς προσωρινης κυβέρνησης. Ἡ δίωρη προθεσμία δέν εἶχε ἀκόμα λήξει καί στους τοιχους τοῦ Παρισιοῦ ἄστραφταν κιόλας οἱ γιγάντιες ἱστορικές λέξεις:

Γαλλική Δημοκρατία! Ἐλευθερία! Ἰσότητα! Ἀδερφοσύνη!

Με τήν ἀνακήρυξη τῆς δημοκρατίας, πάνω στή βάση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, εἶχε σβήσει ἀκόμα κι ἡ ἀνάμνηση τῶν περιορισμένων σκοπῶν καί κινήτρων πού εἶχαν σπρώξει τήν ἀστική τάξη στήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη. Ἀντί μερικές ὁμάδες τῆς ἀστικῆς τάξης, ὅλες οἱ τάξεις τῆς γαλλικῆς κοινωνίας τινάχτηκαν ξαφνικά στήν τροχιά τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἐξαναγκασμένες νά ἀφήσουν τά θεωρεῖα, τήν πλατεία, τό ὑπερῶο καί νά παίξουν οἱ ἴδιες προσωπικά στήν ἐπαναστατική σκηνή! Μαζί μέ τή συνταγματική βασιλεία ἐξαφανίστηκε

ἐπίσης καὶ ἡ φενάκη μιᾶς αὐτοδύναμης ἀπέναντι στήν ἀστική κοινωνία κρατικῆς ἐξουσίας καθώς κι ὁλόκληρη σειρά ἀπό δευτερεύοντες ἀγῶνες πού προκαλεῖ αὐτή ἡ ψευτοεξουσία!

Τό προλεταριάτο ἐπιβάλλοντας τή δημοκρατία στήν προσωρινή κυβέρνηση καί μέσω τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης σ' ὁλόκληρη τή Γαλλία, ἐμφανίστηκε μέ μιᾶς στό προσκήνιο σάν ἀνεξάρτητο κόμμα, ταυτόχρονα ὅμως προκαλοῦσε σέ ἀγώνα ἐνάντιά του ὁλόκληρη τήν ἀστική Γαλλία. Ἐκεῖνο πού τό προλεταριάτο κατάχτησε ἦταν τό ἔδαφος τοῦ ἀγώνα γιά τήν ἐπαναστατική του χειραφέτηση, σέ καμιά περίπτωση ὅμως αὐτή τήν ἴδια τή χειραφέτηση.

Ἀντίθετα, ἡ δημοκρατία τοῦ Φλεβάρη ἔπρεπε πρίν ἀπ' ὅλα νά ὁλοκληρώσει τήν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης μπάζοντας, πλάϊ στή ἀριστοκρατία τοῦ γρήματος ὅλες τίς ἰδιοχτήτριες τάξεις στή σφαίρα τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἡ πλειοψηφία τῶν μεγάλων γαιοχτημόνων, οἱ νομιμόφρονες—λυτρώθηκαν ἀπό τήν πολιτική μηδαμινότητα ὅπου τούς εἶχε καταδικάσει ἡ μοναρχία τοῦ Ἰούλη. Ἡ «Γκαζέτ ντε Φράνς»[1] δέν προπαγάνδιζε ἄσκοπα μαζί μέ τίς ἐφημερίδες τῆς ἀντιπολίτευσης. Ὁ Λά-Ρός-Ζακελέν δέν πῆγε ἄσκοπα μέ τό μέρος τῆς ἐπανάστασης στή συνεδρίαση τῆς βουλῆς τῆς 24 τοῦ Φλεβάρη. Μέ τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα οἱ ὀνομαστικοί ἰδιοχτῆτες πού ἀποτελοῦν τή μεγάλη πλειοψηφία τῶν γάλλων, οἱ ἀγρότες, ἔγιναν διαιτητές τῆς τύχης της Γαλλίας. Ἡ δημοκρατία τοῦ Φλεβάρη ἔκανε, τέλος, νά προβάλει καθαρά ἡ ἀστική κυριαρχία, παμερίζοντας τό στέμα πού πίσω του ἔμενε κρυμένο τό κεφάλαιο.

Ὅπως οἱ ἐργάτες στίς μέρες τοῦ Ἰούλη εἶχαν καταχτήσει μέ τήν πάλη τους τήν ἀστική μοναρχία, ἔτσι κατάχτησαν τίς μέρες τοῦ Φλεβάρη τήν ἀστική δημοκρατία. Ὅπως ἡ μοναρχία τοῦ Ἰούλη ὑποχρεώθηκε ν' ἀνακηρύξει τόν ἑαυτό της μοναρχία περιστοιχισμένη ἀπό δημοκρατικούς θεσμούς, ἔτσι καί ἡ δημοκρατία τοῦ Φλεβάρη ὑποχρεώθηκε ν' ἀνακηρύξει τόν ἑαυτό της δημοκρατία πού περιστοιχίζεται ἀπό κοινωνικούς θεσμούς. Τό παρισινό προλεταριάτο ἀπέσπασε κι αὐτήν ἐπίσης τήν παραχώρηση.

Ἕνας ἐργάτης, ὁ Μάρς, ὑπαγόρευσε τό διάταγμα μέ τό

[1] «Gazette de France» («Ἐφημερίδα τῆς Γαλλίας»): μιά ἀπό τίς ἀρχαιότερες μοναρχικές ἐφημερίδες, ἐβγαινε στό Παρίσι ἀπό τόν 17ο αἰώνα. (Σημ.Σύντ.)

ὁποῖο ἡ προσωρινή κυβέρνηση, τοῦ μέλις εἶχε συμπατριώτες ἔπαιρνε τήν ὑποχρέωση να ἐξασφαλίσει τή ζωή των ἐργατῶν ζῶντάς τους δουλιά, νά δόσει δουλιά σ' ὅλους τούς πολίτες κλπ. Κι ὅταν λίγες μέρες ἀργότερα ξέχασε τίς ὑποσχέσεις της καί φάνηκε σά νάχει χάσει ἀπό τά μάτια της τό προλεταριάτο, μιά μάζα ἀπό 20.000 ἐργάτες βάδισε πρός τό δημαρχεῖο μέ τήν κραυγή: «Ὀργάνωση τῆς ἐργασίας! Συγκρότηση εἰδικοῦ ὑπουργείου ἐργασίας!». Παρά τή θέλησή της, κι ὕστερα ἀπό μεγάλη συζήτηση, ἡ προσωρινή κυβέρνηση ὅρισε μιά μόνιμη εἰδική ἐπιτροπή ἐπιφορτισμένη νά βρεῖ τά μέσα γιά τήν καλυτέρευση τῆς κατάστασης τῶν ἐργαζόμενων τάξεων. Ἡ ἐπιτροπή αὐτή συγκροτήθηκε ἀπό ἀντιπροσώπους τῶν βιοτεχνικῶν σωματείων τοῦ Παρισιοῦ μέ πρόεδρους τούς Λουί Μπλάν καί Ἀλμπέρ. Σάν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεών της ὁρίστηκε τό μέγαρο τοῦ Λουξεμβούργου. Ἔτσι οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐργατικῆς τάξης διώχτηκαν ἀπό τήν ἕδρα τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης. Ἡ ἀστική μερίδα τῆς κυβέρνησης κράτησε ἀποκλειστικά στά χέρια της τήν πραγματική κρατική ἐξουσία καί τά ἡνία τῆς διοίκησης. Καί πλάϊ στά ὑπουργεῖα τῶν οἰκονομικῶν, τοῦ ἐμπορίου, τῶν δημόσιων ἔργων, πλάϊ στήν τράπεζα καί στό χρηματιστήριο, ὀρθώθηκε μιά σοσιαλιστική συναγωγή πού οἱ πρωθιερεῖς της, ὁ Λουί Μπλάν καί ὁ Ἀλμπέρ, εἶχαν γιά καθῆκο νά ἀνακαλύψουν τή γῆ τῆς ἐπαγγελίας, νά κηρύξουν τό νέο εὐαγγέλιο καί νά δόσουν δουλιά στό παρισινό προλεταριάτο. Σέ ἀντίθεση μέ κάθε βέβηλη κρατική ἐξουσία, αὐτοί δέν εἶχαν στή διάθεσή τους κανέναν προϋπολογισμό, καμιάν ἐκτελεστική ἐξουσία. Ἔπρεπε νά γκρεμίσουν τά στηρίγματα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας κουτουλώντας πάνω τους. Καί ἐνῶ τό Λουξεμβοῦργο ἀναζητοῦσε τή φιλοσοφική λίθο, στό δημαρχεῖο κόβανε τό νόμισμα πού θά κυκλοφοροῦσε.

Κι ὅμως, ἐφόσον οἱ ἀξιώσεις τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου ξεπερνοῦσαν τήν ἀστική δημοκρατία, δέ μποροῦσαν νά ἀποχτήσουν ἄλλη ὑπόσταση ἐκτός ἀπό τό νεφέλωμα τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Λουξεμβούργου.

Οἱ ἐργάτες εἶχαν κάνει μαζί μέ τήν ἀστική τάξη τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη καί πλάϊ στήν ἀστική τάξη γύρευαν νά ἐπιβάλουν τά συμφέροντά τους, τό ἴδιο ὅπως εἶχαν τοποθετήσει ἕναν ἐργάτη μέσα στήν ἴδια τήν προσωρινή κυβέρνηση πλάϊ στήν ἀστική πλειοψηφία. Ὀργάνωση τῆς ἐργασίας! Μά

ἡ μισθωτὴ ἐργασία δέν εἶναι παρὰ ἡ σημερινὴ ἀστικὴ ὀργάνωση τῆς ἐργασίας. Χωρὶς αὐτὴ δέν ὑπάρχει οὔτε κεφάλαιο, οὔτε ἀστικὴ τάξη, οὔτε ἀστικὴ κοινωνία. Εἰδικὸ ὑπουργεῖο ἐργασίας! Μά τά ὑπουργεῖα τῶν οἰκονομικῶν, τοῦ ἐμπορίου, τῶν δημόσιων ἔργων—μήπως, αὐτὰ δέν εἶναι τὰ ἀστικὰ ὑπουργεῖα ἐργασίας; Καὶ πλάϊ τους, ἕνα προλεταριακὸ ὑπουργεῖο ἐργασίας θάπρεπε νά εἶναι ἕνα ὑπουργεῖο τῆς ἀδυναμίας, ἕνα ὑπουργεῖο τῶν εὐσεβῶν πόθων, μιὰ ἐπιτροπὴ τοῦ Λουξεμβούργου. Ὅπως οἱ ἐργάτες πίστευαν ὅτι μποροῦσαν νά χειραφετηθοῦν πλάϊ-πλάϊ μέ τήν ἀστική τάξη, ἔτσι νόμιζαν ὅτι μποροῦσαν νά πραγματοποιήσουν μιά προλεταριακὴ ἐπανάσταση μέσα στά ἐθνικά τείχη τῆς Γαλλίας, πλάϊ στά ἄλλα ἀστικὰ ἔθνη. Μά οἱ γαλλικὲς σχέσεις παραγωγῆς καθορίζονται ἀπό τό ἐξωτερικό ἐμπόριο τῆς Γαλλίας, ἀπό τή θέση της στήν παγκόσμια ἀγορά καὶ ἀπό τούς νόμους της. Πῶς θά ἔσπαζε ἡ Γαλλία τούς νόμους αὐτούς χωρὶς ἕναν εὐρωπαϊκὸ ἐπαναστατικὸ πόλεμο πού θά σκόνταφτε στό δεσπότη τῆς παγκόσμιας ἀγορᾶς, στήν Ἀγγλία;

Μόλις μιά τάξη πού συγκεντρώνει τά ἐπαναστατικὰ συμφέροντα τῆς κοινωνίας ξεσηκωθεῖ, βρίσκει ἄμεσα μέσα στήν ἴδια τήν κατάστασή της τό περιεχόμενο καὶ τό ὑλικό τῆς ἐπαναστατικῆς της δραστηριότητας: γιά νά τσακίζει τούς ἐχθρούς, γιά νά παίρνει τά μέτρα πού ἐπιβάλλουν οἱ ἀνάγκες τοῦ ἀγώνα. Οἱ συνέπειες τῶν πράξεών της τή σπρώχνουν πιό πέρα. Δέν ἀρχίζει θεωρητικὲς ἔρευνες πάνω στά καθήκοντά της. Ἡ γαλλικὴ ἐργατικὴ τάξη δέ βρισκόταν σ' αὐτὴν τή θέση, ἦταν ἀκόμα ἀνίκανη νά πραγματοποιήσει τή δική της ἐπανάσταση.

Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ βιομηχανικοῦ προλεταριάτου καθορίζεται γενικὰ ἀπό τήν ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανικῆς ἀστικῆς τάξης. Μόνο κάτω ἀπό τήν κυριαρχία της ἀποχτᾶ τό προλεταριάτο ἐκείνη τήν πλατιά ἐθνική ὕπαρξη πού μπορεῖ νά ἀνεβάσει τήν ἐπανάστασή του στό ὕψος μιᾶς ἐθνικῆς ἐπανάστασης, δημιουργεῖ τό ἴδιο τά σύγχρονα μέσα παραγωγῆς πού γίνονται ἰσάριθμα μέσα γιά τήν ἐπαναστατική του ἀπελευθέρωση. Μονάχα ἡ κυριαρχία τῆς βιομηχανικῆς ἀστικῆς τάξης ξεριζώνει τίς ὑλικές ρίζες τῆς φεουδαρχικῆς κοινωνίας καὶ προλειαίνει τό ἔδαφος πού πάνω του μόνο εἶναι δυνατή μιά προλεταριακὴ ἐπανάσταση. Ἡ γαλλικὴ βιομηχανία εἶναι πιό ἀναπτυγμένη καὶ ἡ γαλλικὴ ἀστική τάξη πιό ἐπαναστατικὰ ἐξελιγμένη ἀπό τήν ἀστική τάξη τῆς ὑπόλοιπης ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης. Μήπως ὅμως ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη δέ στρεφόταν ἄμεσα ἐνάντια στήν ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος; Τό γεγονὸς αὐτὸ ἀπόδειξε ὅτι ἡ βιομηχανικὴ ἀστική τάξη δέν ἐξουσίαζε τή Γαλλία. Ἡ βιομηχανικὴ ἀστική τάξη μπορεῖ νά κυριαρχεῖ μονάχα ἐκεῖ ὅπου ἡ σύγχρονη βιομηχανία διαμορφώνει μέ δικό της τρόπο ὅλες τίς σχέσεις ἰδιοχτησίας καὶ ἡ βιομηχανία μπορεῖ νά ἀποχτήσει αὐτή τή δύναμη μονάχα ἐκεῖ ὅπου κατάχτησε τήν παγκόσμια ἀγορά, γιατί τά ἐθνικά ὅρια δέν ἀρκοῦν γιά τήν ἀνάπτυξή της. Ἡ βιομηχανία τῆς Γαλλίας ὅμως, στό μεγάλο μέρος της, ἐξασφαλίζει τή δική της ἐθνική ἀγορά μόνο χάρη σ' ἕνα λίγο-πολύ τροποποιημένο σύστημα ἀπαγορευτικῶν δασμῶν (Prohibitivsystem). Ἂν ἑπομένως τό γαλλικὸ προλεταριάτο, τή στιγμὴ μιᾶς ἐπανάστασης, κατέχει στό Παρίσι μιά πραγματικὴ ἐξουσία καὶ ἐπιροή πού τό σπρώχνουν νά προχωρήσει πιό πέρα ἀπ' ὅσο τοῦ τό ἐπιτρέπουν τά μέσα του, στή λοιπὴ Γαλλία εἶναι συγκεντρωμένο σέ ξεχωριστά, σκόρπια βιομηχανικὰ σημεῖα καὶ χάνεται σχεδόν μέσα σέ μιά πλειοψηφία ἀπό ἀγρότες καὶ μικροαστούς. Ἡ πάλη ἐνάντια στό κεφάλαιο, στήν ἀναπτυγμένη, σύγχρονη μορφή της, στό καίριο σημεῖο της, ἡ πάλη τοῦ βιομηχανικοῦ μισθωτοῦ ἐργάτη ἐνάντια στό βιομήχανο ἀστό, εἶναι στή Γαλλία ἕνα μερικὸ γεγονὸς πού ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Φλεβάρη μποροῦσε τόσο λιγότερο νά δόσει τό ἐθνικὸ περιεχόμενο τῆς ἐπανάστασης, ὅσο ἡ πάλη ἐνάντια στούς δευτερεύοντες τρόπους ἐκμετάλλευσης τοῦ κεφαλαίου, ἡ πάλη τοῦ ἀγρότη ἐνάντια στήν τοκογλυφία καὶ στίς ὑποθῆκες, τοῦ μικροαστοῦ ἐνάντια στό μεγαλέμπορα, τόν τραπεζίτη καὶ τόν ἐργοστασιάρχη, μέ μιά λέξη ἐνάντια στή χρεωκοπία, ἦταν ἀκόμα κρυμμένη μέσα στή γενικὴ ἐξέγερση ἐνάντια στήν ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος. Δέν εἶναι λοιπὸν ἀνεξήγητη ἡ προσπάθεια τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου νά ἐπιβάλει τό συμφέρον του πλάϊ στό ἀστικὸ συμφέρον, ἀντὶ νά τό ἐπιβάλει σάν τό ἐπαναστατικὸ συμφέρον τῆς ἴδιας τῆς κοινωνίας. Δέν εἶναι ἀνεξήγητο ὅτι ὑπέστειλε τήν κόκκινη σημαία μπρός στήν τρίχρωμη. Οἱ γάλλοι ἐργάτες δέ μποροῦσαν νά κάνουν οὔτε ἕνα βῆμα μπρός, δέ μποροῦσαν ν' ἀγγίξουν οὔτε μιά τρίχα τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος, προτοῦ ἡ πορεία τῆς ἐπανάστασης ξεσηκώσει τή μάζα τοῦ ἔθνους πού στέκεται ἀνάμεσα στό προλεταριάτο καὶ στήν ἀστική τάξη, δηλ. τούς ἀγρότες καὶ τούς μικροαστούς, ἐνάντια σ' αὐτὸ τό καθεστώς, ἐνάντια στήν κυριαρχία τοῦ κεφαλαίου καὶ

προτοῦ τήν ἀναγκάσει νά ἑνωθεῖ μέ τούς προλετάριους, τούς προμάχους της. Οἱ ἐργάτες μποροῦσαν νά ἐξαγοράσουν τή νίκη αὐτή μονάχα μέ τή φοβερή ἥττα τοῦ Ἰούνη.

Στήν ἐπιτροπή τοῦ Λουξεμβούργου, στό δημιούργημα αὐτό τῶν παρισινῶν ἐργατῶν, χρωστιέται ἡ ὑπηρεσία ὅτι ἀποκάλυψε, ἀπό τό ὕψος ἑνός εὐρωπαϊκοῦ βήματος, τό μυστικό τῆς ἐπανάστασης τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰώνα: τή χειραφέτηση τοῦ προλεταριάτου. Ἡ «Μονιτέρ»[1] ξεροκοκκίνιζε, ὅταν χρειάστηκε νά προπαγανδίσει ἐπίσημα τίς «ἄγριες ὀνειροπολήσεις» πού ὡς τότε βρίσκονταν θαμένες μέσα στά ἀπόκρυφα συγγράμματα τῶν σοσιαλιστῶν καί πού μονάχα ἀπό καιρό σέ καιρό ἔφταναν στ' αὐτιά τῆς ἀστικῆς τάξης, σά μακρυνά, μισο-φρικαλέα μισο-γελοῖα παραμύθια. Ἡ Εὐρώπη ξύπνησε ξαφνιασμένη ἀπό τόν ἀστικό της μισολήθαργο. Στά μυαλά λοιπόν τῶν προλετάριων πού συγχέανε τήν ὀλιγαρχία τοῦ χρήματος μέ τήν ἀστική τάξη γενικά, στή φαντασία τῶν ἁπλοϊκῶν δημοκρατῶν πού ἀρνιόνταν τήν ἴδια τήν ὕπαρξη τῶν τάξεων ἤ πού τίς παραδέχονταν τό πολύ-πολύ σάν ἀποτέλεσμα τῆς συνταγματικῆς μοναρχίας, στίς ὑποκριτικές φράσεις τῶν ὁμάδων τῆς ἀστικῆς τάξης πού ὡς τώρα εἶχαν ἀποκλειστεῖ ἀπό τήν ἐξουσία, ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης εἶχε καταργηθεῖ μέ τήν ἐγκαθίδρυση τῆς δημοκρατίας. Ὅλοι οἱ βασιλόφρονες μεταμορφωθήκανε τότε σέ δημοκρατικούς, κι ὅλοι οἱ ἑκατομμυριοῦχοι τοῦ Παρισιοῦ σέ ἐργάτες. Ἡ λέξη πού ἀνταποκρινότανε σ' αὐτή τή φανταστική κατάργηση τῶν ταξικῶν σχέσεων ἦταν ἡ Fraternité, ἡ γενική συναδέλφωση καί ἀδερφοσύνη. Αὐτή ἡ εἰδυλλιακή ἀφαίρεση ἀπό τίς ταξικές ἀντιθέσεις, αὐτός ὁ συναισθηματικός συμβιβασμός τῶν ἀντιφατικῶν ταξικῶν συμφερόντων, αὐτή ἡ ὀνειροπόλα ἀνύψωση πάνω ἀπό τήν πάλη τῶν τάξεων, ἡ ἀδερφοσύνη, αὐτό ἦταν τό πραγματικό σύνθημα τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη. Οἱ τάξεις ἦταν διαιρεμένες ἀπό μιάν ἁπλή παρεξήγηση. Καί ὁ Λαμαρτίνος στίς 24 τοῦ Φλεβάρη βάφτισε τήν προσωρινή κυβέρνηση: «Μιά κυβέρνηση πού καταργεῖ τήν τρομερή αὐτή παρεξήγηση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στίς διάφορες τάξεις»[2]. Τό παρισινό προλεταριάτο κυλιότανε στή μεγαλόψυχη αὐτή μέθη τῆς ἀδερφοσύνης.

[1] «Moniteur Universel»: τό ἐπίσημο ὄργανο τῆς γαλλικῆς κυβέρνησης (Σημ. Σύντ.)

[2] «Un Gouvernement qui suspende ce malentendu terrible qui existe entre les différentes classes».

Ἀπό τή μεριά της, ἡ προσωρινή κυβέρνηση, μιά κι ἐξαναγκάστηκε νά ἀνακηρύξει τή δημοκρατία, ἔκανε τό πᾶν γιά νά μποροῦν νά τή δεχτοῦν ἡ ἀστική τάξη καί οἱ ἐπαρχίες. Ἡ αἱματηρή φρίκη τῆς πρώτης γαλλικῆς δημοκρατίας ἀποκηρύχτηκε μέ τήν κατάργηση τῆς θανατικῆς ποινῆς γιά τά πολιτικά ἐγκλήματα, ὁ τύπος ἀφέθηκε ἐλεύθερος νά ἐκφράζει ὅλες τίς γνῶμες, ὁ στρατός, τά δικαστήρια, ἡ διοίκηση παραμείνανε, ἐκτός ἀπό λίγες ἐξαιρέσεις, στά χέρια τῶν παλιῶν τους ἀξιωματούχων, κανένας ἀπό τούς μεγάλους ἐνόχους τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη δέν κλήθηκε νά δόσει λόγο. Οἱ ἀστοί δημοκράτες τῆς «Νασιονάλ» διασκέδαζαν ἀλλάζοντας τά μοναρχικά ὀνόματα καί κοστούμια μέ παλαιοδημοκρατικά. Γι' αὐτούς ἡ δημοκρατία δέν ἦταν παρά μιά νέα ἀμφίεση χοροῦ γιά τήν παλιά ἀστική κοινωνία. Τήν κύρια ὑπηρεσία της ἡ νεαρή δημοκρατία δέν τήν ἐπιδίωξε μέ τό νά ἐκφοβίζει τούς ἄλλους, ἀλλά μᾶλλον μέ τό νά τρομάζει διαρκῶς ἡ ἴδια, καθώς καί μέ τό νά ἀποσπᾶ τό δικαίωμα στή ζωή, καί ν' ἀφοπλίζει τήν ἀντίσταση τῶν ἀντιπάλων της μέ τή μαλακή ὑποχωρητικότητα καί μέ τήν ἔλλειψη ἀντίστασης. Στίς προνομιοῦχες τάξεις τοῦ ἐσωτερικοῦ, στίς δεσποτικές δυνάμεις τοῦ ἐξωτερικοῦ, διακηρύχτηκε φωναχτά ὅτι ἡ δημοκρατία εἶχε φιλειρηνικό χαρακτήρα. Ὅτι τό σύνθημά της ἦταν νά ζήσει καί ν' ἀφήσει καί τούς ἄλλους νά ζήσουν. Σ' αὐτό προστέθηκε καί τό γεγονός ὅτι λίγο ὕστερα ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, οἱ γερμανοί, οἱ πολωνοί, οἱ αὐστριακοί, οἱ οὐγγροι, οἱ ἰταλοί ἐπαναστάτησαν, ὁ κάθε λαός σύμφωνα μέ τήν ἄμεση κατάστασή του. Ἡ Ρωσία καί ἡ Ἀγγλία — ἡ τελευταία γιατί ἡ ἴδια βρισκόταν σέ ἀναταραχή, ἡ πρώτη γιατί ἦταν ἐκφοβισμένη — βρέθηκαν ἀπροετοίμαστες. Ἡ δημοκρατία ἑπομένως δέ βρῆκε ἀπέναντί της κανέναν ἐθνικό ἐχθρό. Δέν ὑπῆρχαν ἑπομένως μεγάλες ἐξωτερικές περιπλοκές, πού μποροῦσαν ν' ἀνάψουν τήν ἐνεργητικότητα, νά ἐπιταχύνουν τήν ἐπαναστατική πορεία, νά σπρώξουν πρός τά μπρός τήν προσωρινή κυβέρνηση ἤ νά τήν ἀνατρέψουν. Τό παρισινό προλεταριάτο πού ἔβλεπε τή δημοκρατία σά δικό του δημιούργημα, ἐπευφημοῦσε φυσικά κάθε πράξη τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης πού τή διευκόλυνε νά στερεώνει τή θέση της μέσα στήν ἀστική κοινωνία. Δέχτηκε θελληματικά νά χρησιμοποιηθεῖ ἀπό τόν Κοσιντιέρ στήν ἐκπλήρωση ἀστυνομικῶν καθηκόντων γιά νά προστατεύει τήν ἰδιοχτησία στό Παρίσι, ὅπως ἐπίσης ἐπέτρεψε στό Λουί Μπλάν

νά ἐξομαλύνει τίς διαφορές γιά τούς μισθούς ἀνάμεσα στούς ἐργάτες καί στ' ἀφεντικά. Τό εἶχε βάλει ζήτημα τιμῆς νά κρατήσει ἄθικτη στά μάτια τῆς Εὐρώπης τήν ἀστική τιμή τῆς δημοκρατίας.

Ἡ δημοκρατία δέ συνάντησε καμιάν ἀντίσταση, οὔτε ἀπ' ἔξω, οὔτε ἀπό μέσα. Αὐτό τήν ἀφόπλισε. Τό ἔργο της ἔπαψε πιά νά εἶναι ὁ ἐπαναστατικός μετασχηματισμός τοῦ κόσμου. Τό ἔργο της ἦταν μονάχα νά προσαρμοστεῖ στίς συνθῆκες τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Δέν ὑπάρχει πιό εὐγλωττη μαρτυρία ἀπό τά δημοσιονομικά μέτρα της γιά τό φανατισμό μέ τόν ὁποῖο ἡ προσωρινή κυβέρνηση ἀνέλαβε αὐτό τό ἔργο.

Ἡ δημόσια πίστη καί ἡ ἰδιωτική πίστη ἦταν φυσικά κλονισμένες. Ἡ δημόσια πίστη στηρίζεται στήν πεποίθηση ὅτι τό κράτος θά δέχεται νά τό ἐκμεταλλεύονται οἱ χρηματιστές τοκογλύφοι. Τό παλιό ὅμως κράτος εἶχε ἐξαφανιστεῖ καί ἡ ἐπανάσταση στρεφόταν πρίν ἀπ' ὅλα ἐνάντια στήν ὀλιγαρχία τοῦ χρήματος. Οἱ δονήσεις τῆς τελευταίας εὐρωπαϊκῆς ἐμπορικῆς κρίσης δέν εἶχαν ἀκόμα σταματήσει. Συνεχίζονταν οἱ χρεωκοπίες ἡ μιά πίσω ἀπό τήν ἄλλη.

Ἡ ἰδιωτική πίστη εἶχε λοιπόν παραλύσει, ἡ κυκλοφορία εἶχε περιοριστεῖ, ἡ παραγωγή εἶχε σταματήσει πρίν ἀκόμα ξεσπάσει ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη. Ἡ ἐπαναστατική κρίση μεγάλωσε τήν ἐμπορική κρίση. Καί ἄν ἡ ἰδιωτική πίστη στηρίζεται στήν πεποίθηση ὅτι ἡ ἀστική παραγωγή σ' ὅλη τήν ἔκταση τῶν σχέσεών της, ὅτι τό ἀστικό καθεστώς εἶναι ἀπρόσβλητο κι ἀπαραβίαστο, ποιά ἐπίδραση μποροῦσε νάχει μιά ἐπανάσταση πού διαμφισβητοῦσε τή βάση τῆς ἀστικῆς παραγωγῆς, τήν οἰκονομική σκλαβιά τοῦ προλεταριάτου, μιά ἐπανάσταση πού ἔστησε ἀντίκρυ στό χρηματιστήριο τή σφίγγα τοῦ Λουξεμβούργου; Ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ προλεταριάτου εἶναι ἡ κατάργηση τῆς ἀστικῆς πίστης γιατί σημαίνει τήν κατάργηση τῆς ἀστικῆς παραγωγῆς καί τοῦ καθεστῶτος της. Ἡ δημόσια πίστη καί ἡ ἰδιωτική πίστη εἶναι τό οἰκονομικό θερμόμετρο πού μ' αὐτό μπορεῖ νά μετρήσει κανείς τήν ἔνταση μιᾶς ἐπανάστασης. Στό βαθμό πού πέφτουν, στόν ἴδιο βαθμό ἀνεβαίνουν ἡ φλόγα καί ἡ δημιουργική δύναμη τῆς ἐπανάστασης.

Ἡ προσωρινή κυβέρνηση ἤθελε ν' ἀφαιρέσει ἀπό τή δημοκρατία τήν ἀντιαστική της ὄψη. Ἔπρεπε ἐπομένως, πρίν ἀπ' ὅλα νά προσπαθήσει νά ἐξασφαλίσει τήν ἀνταλλαχτική ἀξία

αὐτῆς τῆς νέας κρατικῆς μορφῆς, τήν τρέχουσα τιμή της στό χρηματιστήριο. Καί μέ τήν τρέχουσα τιμή τῆς δημοκρατίας στό χρηματιστήριο ἀνέβηκε πάλι ἀναγκαστικά ἡ ἰδιωτική πίστη.

Γιά νά ἐξαλείψει ἀκόμα καί τήν ὑπόνοια ὅτι δέν ἤθελε ἤ δέ μποροῦσε νά ἐκπληρώσει τίς ὑποχρεώσεις πού κληρονόμησε ἀπό τή μοναρχία, γιά νά δημιουργήσει τήν ἐμπιστοσύνη στήν ἀστική ἠθική καί στό ἀξιόχρεο τῆς δημοκρατίας, ἡ προσωρινή κυβέρνηση κατέφυγε σ' ἕναν ἀναξιοπρεπο καί παιδιακίστικο ταυτόχρονα κομπασμό. Προτοῦ ἀκόμα λήξει ἡ νόμιμη προθεσμία πληρωμῆς, πλήρωσε στούς πιστωτές τοῦ κράτους τούς τόκους τῶν χρεωγράφων τῶν 5%, 4½% καί 4%. Ἡ ἀστική σιγουριά, ἡ αὐτοπεποίθηση τῶν κεφαλαιούχων ξύπνησε ξαφνικά, ὅταν εἶδαν μέ τί ἀγωνιώδη βιασύνη γυρεύανε νά ἀγοράσουν τήν ἐμπιστοσύνη τους.

Φυσικά οἱ χρηματικές δυσκολίες τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης δέ λιγόστεψαν μέ τή θεατρική αὐτή χειρονομία, πού τῆς ἀφαίρεσε τό ἀπόθεμά της σέ μετρητό χρῆμα. Οἱ οἰκονομικές δυσχέρειες δέ μποροῦσαν νά κρυφτοῦν ἄλλο καί οἱ μικροαστοί, οἱ ὑπάλληλοι καί οἱ ἐργάτες ἔπρεπε νά πληρώσουν γιά τήν εὐχάριστη ἔκπληξη πού εἶχε κάνει ἡ κυβέρνηση στούς πιστωτές τοῦ κράτους.

Ἡ κυβέρνηση δήλωσε ὅτι τά ταμιευτήρια δέ θά ἐξαργυρώνουν πιά σέ χρῆμα τά βιβλιάρια καταθέσεων πού ξεπερνοῦν τά 100 φράγκα. Τά ποσά πού ἦταν κατατεθειμένα στά ταμιευτήρια κατασχέθηκαν καί μέ διάταγμα μετατράπηκαν σέ ἀνεξόφλητο κρατικό χρέος. Αὐτό ἐξερέθισε ἐνάντια στή δημοκρατία τό μικροαστό, πού ἔτσι εἴτε ἀλλιῶς βρισκότανε κιόλας σέ στενόχωρη θέση. Παίρνοντας ἀντίς τά βιβλιάρια τῶν καταθέσεων τοῦ ταμιευτηρίου κρατικά χρεώγραφα, ἀναγκάστηκε νά πάει νά τά πουλήσει στό χρηματιστήριο καί νά παραδοθεῖ ἔτσι ἄμεσα στά χέρια τῶν τοκογλύφων τοῦ χρηματιστηρίου, πού ἐνάντιά τους εἶχε κάνει τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη.

Ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος πού κυβερνοῦσε στήν περίοδο τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη εἶχε τό ναό της στήν τράπεζα. Ὅπως τό χρηματιστήριο διευθύνει τήν κρατική πίστη, ἔτσι κι ἡ τράπεζα διευθύνει τήν ἐμπορική πίστη.

Ἄμεσα ἀπειλούμενη ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, ὄχι μόνο στήν κυριαρχία της, μά καί στήν ἴδια τήν ὕπαρξή της, ἡ τράπεζα βάλθηκε ἀπό τήν ἀρχή νά δυσφημίσει τή δημοκρα-

τία, γενικεύοντας τήν ἔλλειψη πίστης στίς συναλλαγές. Ἔκοψε ἀπότομα κάθε πίστωση στούς τραπεζίτες, στούς ἐργοστασιάρχες, στούς ἐμπόρους. Καί μιά πού ἡ μανούβρα αὐτή δέν προκάλεσε ἄμεσα μιάν ἀντεπανάσταση, εἶχε ἀναγκαστικά τόν ἀντίχτυπό της πάνω στήν ἴδια τήν τράπεζα. Οἱ καπιταλιστές ἀποσύρανε τό χρῆμα πού εἶχαν καταθέσει στά ὑπόγεια τῆς τράπεζας. Οἱ κάτοχοι τραπεζογραμματίων τρέξανε στό ταμεῖο της γιά νά τά ἀνταλλάξουν μέ χρυσό καί ἀσήμι.

Ἡ προσωρινή κυβέρνηση μποροῦσε, χωρίς βία, νά ἐπέμβει, μέ νόμιμο τρόπο, νά ἐξαναγκάσει τήν τράπεζα σέ χρεωκοπία. Δέν εἶχε παρά νά κρατήσει μιά παθητική στάση καί νά ἐγκαταλείψει τήν τράπεζα στήν τύχη της. Ἡ χρεωκοπία τῆς τράπεζας θά ἦταν ὁ κατακλυσμός πού στό ἄψε-σβῆσε θά σάρωνε ἀπό τό γαλλικό ἔδαφος τήν ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος, τόν πιό ἰσχυρό καί πιό ἐπικίνδυνο ἐχθρό τῆς δημοκρατίας, τό χρυσό βάθρο τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη. Καί ὅταν θά εἶχε πιά χρεωκοπήσει ἡ τράπεζα, ἡ ἴδια ἡ ἀστική τάξη θά ἦταν ὑποχρεωμένη νά θεωρήσει σάν μιά τελευταία ἀπεγνωσμένη ἀπόπειρα σωτηρίας τήν ἵδρυση ἀπό τήν κυβέρνηση μιᾶς ἐθνικῆς τράπεζας καί τήν ὑπαγωγή τῆς ἐθνικῆς πίστης στόν ἔλεγχο τοῦ ἔθνους.

Ἡ προσωρινή κυβέρνηση, ἀντίθετα, ἐπέβαλε τήν ἀναγκαστική κυκλοφορία τῶν τραπεζογραμματίων. Ἔκανε κάτι περισσότερο: Μετέτρεψε ὅλες τίς ἐπαρχιακές τράπεζες σέ ὑποκαταστήματα τῆς Τράπεζας τῆς Γαλλίας καί τῆς ἐπέτρεψε ν' ἁπλώσει τά δίχτυα της πάνω σ' ὅλη τή Γαλλία. Ἀργότερα ὑποθήκευσε στήν τράπεζα τά κρατικά δάση, σάν ἐγγύηση γιά ἕνα δάνειο πού συνομολόγησε μαζί της. Ἔτσι, ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη στερέωσε ἄμεσα καί πλάτυνε τήν τραπεζοκρατία, πού ἐπρόκειτο νά ἀνατρέψει.

Στό μεταξύ, ἡ προσωρινή κυβέρνηση λύγιζε κάτω ἀπό τό βραχνά ἑνός ἐλλείματος πού μεγάλωνε. Μάταια ζητιάνευε πατριωτικές θυσίες. Μονάχα οἱ ἐργάτες τῆς ἔριξαν τήν ἐλεημοσύνη τους. Ἔπρεπε νά γίνει προσφυγή σ' ἕνα ἡρωικό μέσο, στήν ἐπιβολή ἑνός νέου φόρου. Ποιόν ὅμως νά φορολογήσουν; Τούς λύκους τοῦ χρηματιστηρίου, τούς βασιλιάδες τῆς τράπεζας, τούς πιστωτές τοῦ κράτους, τούς εἰσοδηματίες, τούς βιομήχανους; Μά αὐτό δέν ἦταν καθόλου ἕνα μέσο γιά νά κερδίσει ἡ δημοκρατία τήν εὔνοια τῆς ἀστικῆς τάξης. Αὐτό θά σήμαινε ἀπό τή μιά ὅτι διακινδυνεύανε τήν κρατική πίστη καί τήν ἐμπορική πίστη, πού ἀπ' τήν ἄλλη ἐπιδιώκανε νά τίς ἐξαγοράσουν μέ τόσο μεγάλες θυσίες καί ταπεινώσεις. Κάποιος ὅμως ἔπρεπε νά πληρώσει. Ποιός θυσιάστηκε στήν ἀστική πίστη; Ὁ Jacques le bonhomme[1], ὁ ἀγρότης.

Ἡ προσωρινή κυβέρνηση ἐπέβαλε ἕνα πρόσθετο φόρο ἀπό 45 λεφτά σέ κάθε φράγκο πάνω στούς τέσσερις ἄμεσους φόρους. Ὁ κυβερνητικός τύπος κορόϊδευε τό παρισινό προλεταριάτο λέγοντας ὅτι ὁ φόρος αὐτός θά ἔπεφτε κυρίως πάνω στή μεγάλη γαιοκτησία, στούς κατόχους τοῦ ἑνός δισεκατομμυρίου πού χορήγησε ἡ παλινόρθωση[2]. Στήν πραγματικότητα ὅμως ὁ φόρος αὐτός χτύπησε πρίν ἀπ' ὅλα τήν ἀγροτική τάξη, δηλ. τή μεγάλη πλειοψηφία τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Οἱ ἀγρότες ἔπρεπε νά πληρώσουν τά ἔξοδα τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη, καί σ' αὐτούς ἡ ἀντεπανάσταση βρῆκε τό κυριότερο ὑλικό της. Ὁ φόρος τῶν 45 λεφτῶν ἦταν γιά τό γάλλο ἀγρότη ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου, καί ὁ ἀγρότης τόν μετάτρεψε σέ ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου γιά τή δημοκρατία. Ἀπό τή στιγμή αὐτή ἡ δημοκρατία γιά τό γάλλο ἀγρότη ἦταν ὁ φόρος τῶν 45 λεφτῶν καί στό παρισινό προλεταριάτο ἔβλεπε ὁ ἀγρότης τόν ἄσωτο πού καλοπερνοῦσε μέ δικά του ἔξοδα.

Ἐνῶ ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1789 ἄρχισε μέ τήν ἀποτίναξη τῶν φεουδαρχικῶν βαρῶν ἀπό τούς ἀγρότες, ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1848, γιά νά μή βάλει σέ κίνδυνο τό κεφάλαιο καί γιά νά ἐξασφαλίσει τή λειτουργία τοῦ κρατικοῦ μηχανισμοῦ του, ἐμφανίστηκε στόν ἀγροτικό πληθυσμό μέ τήν ἐπιβολή ἑνός νέου φόρου.

Μέ ἕνα μονάχα μέσο μποροῦσε ἡ προσωρινή κυβέρνηση νά παραμερίσει ὅλα αὐτά τά ἐμπόδια καί νά βγάλει τό κράτος ἀπό τόν παλιό δρόμο του—μέ τήν κήρυξη τοῦ κράτους σέ κατάσταση χρεωκοπίας. Ὁ καθένας θυμᾶται πῶς ἀργότερα ὁ Λεντρύ-Ρολλέν ἀφηγήθηκε μπρός στήν ἐθνοσυνέλευση τήν ἱερή ἀγανάχτηση μέ τήν ὁποία εἶχε ἀποκρούσει τήν ἀξίωση αὐτή τοῦ τοκογλύφου τοῦ χρηματιστηρίου Φούλντ, τοῦ σημερινοῦ γάλλου ὑπουργοῦ τῶν οἰκονομικῶν. Ὁ Φούλντ τοῦ εἶχε προσφέρει τό μῆλο ἀπό τό δέντρο τῆς γνώσεως.

---

[1] Jacques le bonhomme: περιφρονητικό παρατσούκλι πού κόλλησαν οἱ γάλλοι τσιφλικάδες στούς χωρικούς. (Σημ. Σύντ.)

[2] Πρόκειται γιά τό ποσό πού ὁρίστηκε τό 1825 γιά τήν ἀποζημίωση τῶν ἀριστοκρατῶν πού ἡ ἰδιοκτησία τους εἶχε κατασχεθεῖ στό διάστημα τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης στά τέλη τοῦ 18ου αἰώνα. (Σημ. Σύντ.)

Ἀναγνωρίζοντας τά γραμμάτια πού ἡ παλιά ἀστική κοινωνία εἶχε παρουσιάσει στό κράτος, ἡ προσωρινή κυβέρνηση ὑποτάχτηκε στήν ἐξουσία τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Ἔγινε ὁ στριμωγμένος ὀφειλέτης τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, ἀντί νά στέκεται μπροστά της σάν ἀπειλητικός πιστωτής πού εἶχε νά εἰσπράξει πολύχρονες ἐπαναστατικές χρεωστικές ἀπαιτήσεις. Ἦταν ἀναγκασμένη νά στερεώσει τίς κλονιζόμενες ἀστικές σχέσεις γιά νά ἀνταποκριθεῖ σέ ὑποχρεώσεις πού μποροῦν νά ἐκπληρωθοῦν μονάχα μέσα στά πλαίσια αὐτῶν τῶν σχέσεων. Ἡ πίστωση ἔγινε ὁ ὅρος τῆς ὕπαρξής της καί οἱ παραχωρήσεις στό προλεταριάτο, οἱ ὑποσχέσεις πού τοῦ ἔγιναν, μετατράπηκαν σέ ἄλλα τόσα δεσμά, πού ἔπρεπε νά σπάσουν. Ἡ χειραφέτηση τῶν ἐργατῶν—ἀκόμα καί σά φράση—ἔγινε ἕνας ἀβάσταχτος κίνδυνος γιά τή νέα δημοκρατία, γιατί ἦταν μιά διαρκής διαμαρτυρία ἐνάντια στήν ἀποκατάσταση τῆς πίστης, πού στηρίζεται στήν ἀδιατάραχτη καί ξεκάθαρη ἀναγνώριση τῶν σημερινῶν οἰκονομικῶν ταξικῶν σχέσεων. Ἔπρεπε λοιπόν νά ξεμπερδέψει μέ τούς ἐργάτες.

Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη εἶχε πετάξει τό στρατό ἔξω ἀπό τό Παρίσι. Ἡ ἐθνοφρουρά, δηλ. ἡ ἀστική τάξη στίς διάφορες διαβαθμίσεις της, ἀποτελοῦσε τή μοναδική δύναμη. Μονάχη της ὅμως ἔνιωθε πώς δέ μποροῦσε ν' ἀναμετρηθεῖ μέ τό προλεταριάτο. Ἐπιπλέον ἦταν ὑποχρεωμένη—ἄν καί ὕστερα ἀπό τήν πιό πεισματική ἀντίσταση καί προβάλλοντας ἑκατό διαφορετικά ἐμπόδια—ν' ἀνοίγει βαθμιαία καί τμηματικά τίς γραμμές της καί ν' ἀφήνει νά μπαίνουν σ' αὐτές ἔνοπλοι προλετάριοι. Ἔμενε λοιπόν μονάχα μιά διέξοδος: ν' ἀντιπαρατάξει ἕνα μέρος τῶν προλετάριων ἐνάντια στό ἄλλο.

Γιά τό σκοπό αὐτό ἡ προσωρινή κυβέρνηση συγκρότησε 24 τάγματα τῆς κινητῆς φρουρᾶς, τό καθένα ἀπό χίλιους ἄνδρες, νέους 15 ὡς 20 χρονῶν. Οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτούς ἀνῆκαν στό κουρελοπρολεταριάτο πού, σ' ὅλες τίς μεγάλες πόλεις ἀποτελεῖ μιά μάζα πού διακρίνεται ξεκάθαρα ἀπό τό βιομηχανικό προλεταριάτο, ἕνα στρῶμα ἀπ' ὅπου στρατολογοῦν κάθε λογῆς κλέφτες κι ἐγκληματίες πού ζοῦν ἀπό τά ψίχουλα τῆς κοινωνίας, ἄνθρωποι χωρίς καθορισμένο ἐπάγγελμα, ἀλῆτες, gens sans feu et sans aveu[1] πού διαφέρουν ἀνάλογα μέ

[1] Ἄνθρωποι ἐρημοσπίτες. (Σημ. Σύντ.)

τό βαθμό πολιτισμοῦ τοῦ ἔθνους στό ὁποῖο ἀνήκουν, μά πού δέν ἀπαρνιοῦνται ποτέ τήν ἰδιότητά τους τῶν λατζαρόνι[1]. Στή νεαρή ηλικία πού ἡ κυβέρνηση τούς στρατολογοῦσε, ἦταν κατάλληλοι γιά ὅλα, ἱκανοί τόσο γιά τούς μεγαλύτερους ἡρωϊσμούς καί γιά τίς πιό ἔξαλλες αὐτοθυσίες, ὅσο καί γιά τίς ποταπότερες ληστρικές πράξεις καί γιά τήν πιό ρῳμικη διαφθορά. Ἡ προσωρινή κυβέρνηση τούς πλήρωνε 1 φράγκο καί 50 λεφτά τή μέρα, δηλ. τούς ἀγόραζε. Τούς ἔδοσε ἰδιαίτερη στολή, δηλ. τούς ἔκανε νά διακρίνονται ἐξωτερικά ἀπό τούς μπλουζοφορεμένους ἐργατες. Γιά ἀρχηγούς, εἴτε τούς ὁρισαν ἀξιωματικούς ἀπό τόν ταχτικό στρατο, εἴτε αὐτοί οἱ ἴδιοι ἐκλέγανε νεαρά μπουρζουαζόπαιδα πού τά παχιά τους λόγια γιά τόν ὑπέρ πατρίδος θάνατο καί τήν ἀφοσίωση στή δημοκρατία τούς συναρπαζαν.

Ἔτσι, μπροστά στό παρισινό προλεταριάτο ὀρθωνόταν ἕνας στρατός ἀπό 24.000 νέους, γερούς, ριψοκίνδυνους ἄνδρες, ἕνας στρατός βγαλμένος μέσα ἀπ' τό ἴδιο του τό περιβάλλον. Ὅταν ἡ κινητή φρουρά ἔκανε παρελάσεις στούς δρόμους τοῦ Παρισιοῦ, τό προλεταριάτο τήν ὑποδεχόταν μέ ζητωκραυγές. Ἔβλεπε σ' αὐτήν τούς πρωτοπόρους μαχητές του στά ὁδοφράγματα. Τή θεωροῦσε σάν τήν προλεταριακή φρουρά, σέ ἀντίθεση μέ τήν ἀστική ἐθνοφρουρά. Τό λάθος του ἦταν συγχωρητέο.

Πλάϊ στήν κινητή φρουρά ἡ κυβέρνηση ἀποφάσισε νά συγκεντρώσει γύρω της κι ἕνα στρατό ἀπό ἐργάτες τῆς βιομηχανίας. Ἑκατό χιλιάδες ἐργάτες πεταγμένοι στούς δρόμους ἀπό τήν κρίση καί τήν ἐπανάσταση στρατολογήθηκαν ἀπό τόν ὑπουργό Μαρί στά λεγόμενα ἐθνικά ἐργαστήρια. Κάτω ἀπό τή φανταχτερή αὐτή ὀνομασία δέν κρυβότανε παρά ἡ ἀπασχόληση τῶν ἐργατῶν σέ ἀνιαρές, μονότονες καί μή παραγωγικές δουλιές ἐκχωμάτωσης, μέ μεροκάματο 23 πεντάρες. Γπαίθρια ἐγγλέζικα «σπίτια ἐργασίας»[2], τίποτα περισσότερο ἀπ' αὐ-

[1] Lazzaroni: ὀνομασία πού δίνουν στήν Ἰταλία στα ξεκληρισμένα στοιχεία πού ἔχασαν τήν ταξική τους ὑπόσταση, στούς κουρελοπρολετάριους. Τα στοιχεία αὐτα χρησιμοποιήθηκαν συχνα ἀπό τίς ἀπολυταρχικές κυβερνήσεις για ἀντεπαναστατικούς σκοπούς (Σημ. Σύντ.)

[2] Ὁ νόμος για τούς φτωχούς πού ψηφίστηκε στήν Ἀγγλία τό 1834, ἀντί νά δόσει στους φτωχούς βοήθεια σέ χρῆμα ἢ σέ εἶδος, πρόβλεπε τήν ἵδρυση γι' αὐτούς σπιτιῶν ἐργασίας (workhouses). Αὐτα τά ἐργαστήρια ὀνομάστηκαν «Βαστίλλες για τούς φτωχούς» καί ἦταν γι' αὐτούς σπίτια τοῦ τρόμου (Σημ. Σύντ.)

τό δέν ἦταν τά ἐθνικά αὐτά ἐργαστήρια. Ἡ προσωρινή κυβέρνηση πίστευε ὅτι μ' αὐτά ὀργάνωσε κι ἕνα δεύτερο προλεταριακό στρατό ἐνάντια στούς ἴδιους τούς ἐργάτες. Τή φορά αὐτή ἡ ἀστική τάξη γελάστηκε μέ τά ἐθνικά ἐργαστήρια, ἀκριβῶς ὅπως οἱ ἐργάτες γελάστηκαν μέ τήν κινητή φρουρά. Εἶχε δημιουργήσει ἕνα στρατό φτιαγμένο γιά νά στασιάζει.

Ὡστόσο πέτυχε ἕνα σκοπό.

Ἐθνικά ἐργαστήρια—ἦταν ἡ ὀνομασία τῶν λαϊκῶν ἐργαστηρίων πού κήρυττε ὁ Λουΐ Μπλάν στό Λουξεμβοῦργο. Τά ἐργαστήρια τοῦ Μαρί, πού ἐπινοήθηκαν σέ ἄμεση ἀντίθεση μέ τό Λουξεμβοῦργο, ἔδοσαν ἀφορμή, χάρη στήν κοινή ἐπιγραφή τους, σέ μιά ραδιουργία παρεξηγήσεων πού θυμίζουν τίς φάρσες τῶν ὑπηρετῶν τῆς ἱσπανικῆς κωμωδίας. Ἡ ἴδια ἡ προσωρινή κυβέρνηση στά κρυφά διέδοσε τή φήμη ὅτι τά ἐθνικά αὐτά ἐργαστήρια ἦταν εὕρημα τοῦ Λουΐ Μπλάν καί τό πράγμα φαινόταν τόσο πιό πιστευτό, πού ὁ Λουΐ Μπλάν, ὁ προφήτης τῶν ἐθνικῶν ἐργαστηρίων, ἦταν μέλος τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης. Καί μέσα στή μισοαφελῆ, μισοσκόπιμη σύγχιση πού ἔκανε ἡ παρισινή ἀστική τάξη, αὐτά τά «σπίτια ἐργασίας», στήν τεχνητά τροφοδοτούμενη κοινή γνώμη τῆς Γαλλίας καί τῆς Εὐρώπης, ἦταν ἡ πρώτη πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ πού τόν ἔστηναν ἔτσι μαζί τους στόν πάσσαλο τῆς ἀτίμωσης.

Ὄχι μέ τό περιεχόμενό τους, ἀλλά μέ τόν τίτλο τους, τά ἐθνικά ἐργαστήρια ἦταν ἡ ἐνσάρκωση τῆς διαμαρτυρίας τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στήν ἀστική βιομηχανία, στήν ἀστική πίστη καί στήν ἀστική δημοκρατία. Πάνω τους λοιπόν στράφηκε ὅλο τό μίσος τῆς ἀστικῆς τάξης. Σ' αὐτά βρῆκε ταυτόχρονα τό σημεῖο πάνω στό ὁποῖο μποροῦσε νά κατευθύνει τήν ἐπίθεση, μόλις θά ἦταν ἀρκετά δυναμωμένη γιά νά ξεκόψει ἀνοιχτά μέ τίς αὐταπάτες τοῦ Φλεβάρη. Ὅλη ἡ δυσφορία, ὅλη ἡ κακοκεφιά τῶν μικροαστῶν στράφηκε ταυτόχρονα ἐνάντια σ' αὐτά τά ἐθνικά ἐργαστήρια πού ἔγιναν ὁ κοινός στόχος. Μέ ἀληθινή λύσα λογάριαζαν τά ποσά πού καταβρόχθιζαν οἱ λιποδύτες προλετάριοι, ἐνῶ ἡ δική τους ἡ κατάσταση γινόταν μέρα μέ τή μέρα πιό ἀνυπόφορη. Κρατική σύνταξη γιά μιά ψευτοδουλιά, αὐτός εἶναι ὁ σοσιαλισμός! μουρμούριζαν μέσα τους. Τά ἐθνικά ἐργαστήρια, οἱ ρητορίες τοῦ Λουξεμβούργου, οἱ διαδηλώσεις τῶν ἐργατῶν στούς δρόμους τοῦ Παρισιοῦ—νά ποῦ γύρευαν νά βροῦν τήν αἰτία τῆς ἀθλιότητάς τους. Καί κανένας

δέ φανατίζεται περισσότερο ἐνάντια στίς δῆθεν μηχανορραφίες τῶν κομμουνιστῶν ἀπό τό μικροαστό, πού κρεμόταν χωρίς ἐλπίδα σωτηρίας πάνω ἀπ' τό βάραθρο τῆς χρεωκοπίας.

Ἔτσι, στήν ἐπικείμενη συμπλοκή ἀνάμεσα στήν ἀστική τάξη καί στό προλεταριάτο, ὅλα τά πλεονεχτήματα, ὅλες οἱ ἀποφασιστικές θέσεις, ὅλα τά μεσαῖα στρώματα τῆς κοινωνίας, βρίσκονταν στά χέρια τῆς ἀστικῆς τάξης, τή στιγμή πού τά κύματα τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη ὑψώνονταν πάνω ἀπ' ὅλη τήν ἠπειρωτική Εὐρώπη, καί πού κάθε νέο ταχυδρομεῖο ἔφερνε καί νέες εἰδήσεις γιά τήν ἐπανάσταση, πότε ἀπό τήν Ἰταλία, πότε ἀπό τή Γερμανία, πότε ἀπό τά πιό μακρυνά μέρη τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης καί συντηροῦσε τή γενική μέθη τοῦ λαοῦ, φέρνοντάς του συνεχεῖς μαρτυρίες γιά μιά νίκη πού τοῦ εἶχε κιόλας ξεφύγει.

Στίς 17 τοῦ Μάρτη καί στίς 16 τοῦ Ἀπρίλη ἔγιναν οἱ πρῶτες ἀψιμαχίες τῆς μεγάλης ταξικῆς πάλης πού ἡ ἀστική δημοκρατία ἔκρυβε κάτω ἀπό τίς φτεροῦγες της.

Ἡ 17 τοῦ Μάρτη ἀποκάλυψε τή διφορούμενη κατάσταση τοῦ προλεταριάτου, κατάσταση πού δέν τοῦ ἐπέτρεπε καμιάν ἀποφασιστική ἐνέργεια. Ὁ ἀρχικός σκοπός τῆς διαδήλωσης ἦταν νά ξαναφέρει τήν προσωρινή κυβέρνηση στό δρόμο τῆς ἐπανάστασης, νά προκαλέσει, ἀνάλογα μέ τίς περιστάσεις, τόν ἀποκλεισμό τῶν ἀστικῶν μελῶν της καί νά ἐπιβάλει τήν ἀναβολή τῆς μέρας τῶν ἐκλογῶν γιά τήν ἐθνοσυνέλευση καί τήν ἐθνοφρουρά. Στίς 16 τοῦ Μάρτη ὅμως, ἡ ἀστική τάξη πού τήν ἐκπροσωποῦσε ἡ ἐθνοφρουρά, ἔκανε μιά διαδήλωση ἐχθρική πρός τήν προσωρινή κυβέρνηση. Μέ τίς κραυγές: «Κάτω ὁ Λεντρύ-Ρολλέν!», κινήθηκε πρός τό δημαρχεῖο. Καί ὁ λαός, στίς 17 τοῦ Μάρτη βρέθηκε στήν ἀνάγκη νά φωνάξει: «Ζήτω ὁ Λεντρύ-Ρολλέν! Ζήτω ἡ προσωρινή κυβέρνηση!». Βρέθηκε στήν ἀνάγκη νά στραφεῖ ἐνάντια στήν ἀστική τάξη καί νά πάρει τό μέρος τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας πού νόμισε ὅτι διαμφισβητοῦσαν τήν ὕπαρξή της. Στερέωσε τήν προσωρινή κυβέρνηση ἀντί νά τήν ὑποστάξει. Ἡ 17 τοῦ Μάρτη ἐξατμίστηκε σέ μιά μελοδραματική σκηνή καί ἄν τή μέρα αὐτή τό παρισινό προλεταριάτο ἔδειξε γιά ἄλλη μιά φορά τό γιγάντιο ἀνάστημά του, ἡ ἀστική τάξη—μέσα καί ἔξω ἀπό τήν προσωρινή κυβέρνηση—ἦταν ἀκόμα πιό ἀποφασισμένη νά τό τσακίσει.

Ἡ 16 τοῦ Ἀπρίλη ἦταν μιά παρεξήγηση πού σκά-

ρωσε ἡ προσωρινή κυβέρνηση μαζί μέ τήν ἀστική τάξη. Πολλοί ἐργάτες εἶχαν συγκεντρωθεῖ στό πεδίο τοῦ Ἄρεως καί στό ἱπποδρόμιο γιά νά προετοιμάσουν τίς ἐκλογές τους γιά τό ἐπιτελεῖο τῆς ἐθνοφρουρᾶς. Ξαφνικά, ἀπό τή μιά ὡς τήν ἄλλη ἄκρη, διαδόθηκε σάν ἀστραπή σ' ὅλο τό Παρίσι ἡ φήμη ὅτι οἱ ἐργάτες εἶχαν συγκεντρωθεῖ ὁπλισμένοι στό πεδίο τοῦ Ἄρεως, κάτω ἀπό τήν ἡγεσία τοῦ Λουΐ Μπλάν, τοῦ Μπλανκί, τοῦ Καμπέ καί τοῦ Ρασπάϊγ, γιά νά βαδίσουν ἀπό κεῖ πρός τό δημαρχεῖο, νά ρίξουν τήν προσωρινή κυβέρνηση καί ν' ἀνακηρύξουν μιά κομμουνιστική κυβέρνηση. Σαλπίζουν γενικό προσκλητήριο —ὁ Λεντρύ-Ρολλέν, ὁ Μαρράστ κι ὁ Λαμαρτίνος τσακώνονταν ἀργότερα ποιός εἶχε τήν τιμή νά πάρει πρῶτος αὐτή τήν πρωτοβουλία— καί, μέσα σέ μιάν ὥρα 100.000 ἄνδρες εἶναι στά ὅπλα, τό δημαρχεῖο καταλαμβάνεται ὁλόκληρο ἀπό τούς ἐθνοφρουρούς. Σ' ὅλο τό Παρίσι βροντοῦν οἱ κραυγές: «Κάτω οἱ κομμουνιστές! Κάτω ὁ Λουΐ Μπλάν, ὁ Μπλανκί, ὁ Ρασπάϊγ, ὁ Καμπέ!», ἐνῶ ἀμέτρητες ἐπιτροπές ἔρχονται νά ὑποβάλλουν τά σέβη τους στήν προσωρινή κυβέρνηση, ὅλες ἕτοιμες νά σώσουν τήν πατρίδα καί τήν κοινωνία. Ὅταν οἱ ἐργάτες ἐμφανίζονται τέλος μπρός στό δημαρχεῖο γιά νά παραδόσουν στήν προσωρινή κυβέρνηση τό ποσό ἑνός πατριωτικοῦ ἐράνου πού εἶχαν κάνει στό πεδίο τοῦ Ἄρεως, μαθαίνουν μέ κατάπληξη ὅτι τό ἀστικό Παρίσι νίκησε τή σκιά τους, σέ μιά ὑποθετική μάχη πού σκαρώθηκε μέ τήν πιό μεγάλη περίσκεψη. Ἡ φοβερή ἀπόπειρα τῆς 16 τοῦ Ἀπρίλη ἔδοσε τό πρόσχημα γιά τήν ἀνάκληση τοῦ στρατοῦ στό Παρίσι — πού ἦταν ὁ πραγματικός σκοπός τῆς ἀδέξια σκηνοθετημένης κωμωδίας — καί γιά τίς ἀντιδραστικές ὁμοσπονδιακές διαδηλώσεις τῶν ἐπαρχιῶν.

Στίς 4 τοῦ Μάη συνῆλθε ἡ ἐθνοσυνέλευση πού εἶχε προέλθει ἀπό ἄμεσες γενικές ἐκλογές. Τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα δέν εἶχε τή μαγική δύναμη πού τοῦ εἶχαν ἀποδόσει οἱ παλιοῦ τύπου δημοκράτες. Οἱ δημοκράτες αὐτοί ἔβλεπαν σ' ὅλη τή Γαλλία, ἤ τουλάχιστο στήν πλειοψηφία τῶν γάλλων, πολίτες μέ τά ἴδια συμφέροντα, μέ τίς ἴδιες ἀντιλήψεις κλπ. Αὐτή ἦταν ἡ λατρεία τους γιά τό λαό. Ἀντί ὅμως τό φανταστικό λαό τους, οἱ ἐκλογές φέρανε στό φῶς τῆς ἡμέρας τόν πραγματικό λαό, δηλ. ἐκπροσώπους τῶν διαφόρων τάξεων στίς ὁποῖες ὑποδιαιρεῖται. Εἴδαμε γιατί ἀγρότες καί μικροαστοί ὑποχρεώθηκαν νά ψηφίσουν, κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τῆς ἀστικῆς τάξης πού ἦταν γιομάτη μαχητική διάθεση καί τῶν μεγάλων γαιοχτημόνων πού λυσσοῦσαν γιά παλινόρθωση. Ἄν ὅμως τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα δέν ἦταν ἡ θαυματουργή μαγική ράβδος, ὅπως τό εἶχαν νομίσει οἱ ἀγαθοί δημοκράτες, εἶχε ὡστόσο τό ἀσύγκριτα μεγαλύτερο προτέρημα νά ξαπολύει τήν πάλη τῶν τάξεων, νά ἐπιτρέπει στά διάφορα μεσαῖα στρώματα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας νά ἀπαλλαχθοῦν γρήγορα ἀπό τίς αὐταπάτες καί τίς ἀπογοητεύσεις τους, νά φέρνει μ' ἕνα τίναγμα ὅλες τίς ὁμάδες τῆς ἐκμεταλλεύτριας τάξης στήν κορυφή τοῦ κράτους καί νά τούς ἀποσπᾶ ἔτσι τή μάσκα τῆς ψευτιᾶς, ἐνῶ ἡ μοναρχία μέ τό ἐκλογικό της τίμημα* ἐπέτρεπε μονάχα σέ ὁρισμένα τμήματα τῆς ἀστικῆς τάξης νά ἐκτεθοῦν κι ἄφηνε τά ἄλλα κρυμένα στά παρασκήνια, περιβάλλοντάς τα μέ τό φωτοστέφανο μιᾶς κοινῆς ἀντιπολίτευσης.

Στή συνταχτική ἐθνοσυνέλευση, πού συνῆλθε στίς 4 τοῦ Μάη, οἱ ἀστοί δημοκράτες, οἱ δημοκράτες τῆς «Νασιονάλ» εἶχαν τήν ὑπεροχή. Ἀκόμα καί οἱ νομιμόφρονες κι οἱ ὀρλεανικοί δέν τόλμησαν στήν ἀρχή νά παρουσιαστοῦν παρά μέ τή μάσκα τοῦ ἀστικοῦ δημοκρατισμοῦ. Μονάχα στό ὄνομα τῆς δημοκρατίας μποροῦσαν ν' ἀναλάβουν τόν ἀγώνα ἐνάντια στό προλεταριάτο.

Ἡ δημοκρατία χρονολογεῖται ἀπό τίς 4 τοῦ Μάη κι ὄχι ἀπό τίς 25 τοῦ Φλεβάρη, δηλ. ἡ ἀναγνωρισμένη ἀπό τό γαλλικό λαό δημοκρατία. Δέν πρόκειται γιά τή δημοκρατία πού ἐπέβαλε τό παρισινό προλεταριάτο στήν προσωρινή κυβέρνηση. Δέν πρόκειται γιά τή δημοκρατία μέ τούς κοινωνικούς θεσμούς, γιά τήν ὀπτασία πού πλανιόταν μπρός στά μάτια τῶν μαχητῶν τῶν ὁδοφραγμάτων. Ἡ δημοκρατία πού ἀνακηρύχτηκε ἀπό τήν ἐθνοσυνέλευση, ἡ μόνη νόμιμη δημοκρατία, εἶναι ἡ δημοκρατία πού δέν ἀποτελεῖ ἐπαναστατικό ὅπλο ἐνάντια στό ἀστικό καθεστώς ἀλλά πού, ἀντίθετα, ἀποτελεῖ τήν πολιτική του ἀνασυγκρότηση, τό πολιτικό ξαναστέριωμα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, μέ μιά λέξη εἶναι ἡ ἀστική δημοκρατία. Ὁ ἰσχυρισμός αὐτός ἀντήχησε ἀπό τό βῆμα τῆς ἐθνοσυνέλευ-

---

* Ἐκλογικό τίμημα ἤ Census—πρόκειται γιά τό καθεστώς σύμφωνα μέ τό ὁποῖο γιά ν' ἀποχτήσει κανείς τό ἐκλογικο δικαίωμα εἶναι ὑποχρεωμένος νά παρουσιασει ὁρισμένα περιουσιακα στοιχεῖα, πού καθορίζονται ἀπ' τό νόμο. (Σημ. Μετ.)

σης καί βρῆκε τήν ἀπήχησή του σ' ὅλο τό δημοκρατικό καί ἀντιδημοκρατικό ἀστικό τύπο.

Καί εἴδαμε ὅτι πραγματικά ἡ δημοκρατία τοῦ Φλεβάρη δέν ἦταν καί δέ μποροῦσε νά εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπό μιά ἀστική δημοκρατία, ὅτι ὅμως ἡ προσωρινή κυβέρνηση ἀναγκάστηκε κάτω ἀπό τήν ἄμεση πίεση τοῦ προλεταριάτου νά τήν ἐξαγγείλει σά μιά δημοκρατία μέ κοινωνικούς θεσμούς, ὅτι τό παρισινό προλεταριάτο ἦταν ἀκόμα ἀνίκανο νά προχωρήσει μέ ἄλλο τρόπο πέρα ἀπό τήν ἀστική δημοκρατία παρά μέ τή σκέψη καί μέ τή φαντασία, ὅτι τήν ἐξυπηρέτησε παντοῦ ὅπου ἔβρασε πραγματικά, ὅτι οἱ ὑποσχέσεις πού τοῦ εἶχαν δοθεῖ ἔγιναν ἕνας ἀφόρητος κίνδυνος γιά τή νέα δημοκρατία, ὅτι ὅλη ἡ ζωή τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης συνοψιζόταν σ' ἕνα διαρκῆ ἀγώνα ἐνάντια στίς διεκδικήσεις τοῦ προλεταριάτου.

Στήν ἐθνοσυνέλευση, ὁλόκληρη ἡ Γαλλία δίκαζε τό παρισινό προλεταριάτο. Ἡ ἐθνοσυνέλευση ξέκοψε ἀμέσως μέ τίς κοινωνικές αὐταπάτες τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη, ἀνακήρυξε ὀρθά-κοφτά τήν ἀστική δημοκρατία καί μονάχα τήν ἀστική δημοκρατία. Ἀπέκλεισε ἀμέσως ἀπό τήν ἐκτελεστική ἐπιτροπή, πού τήν εἶχε διορίσει ἡ ἴδια ἡ ἐθνοσυνέλευση, τούς ἀντιπροσώπους τοῦ προλεταριάτου, τό Λουΐ Μπλάν καί τόν Ἀλμπέρ. ἀπόριψε τήν πρόταση γιά ἕνα εἰδικό ὑπουργεῖο ἐργασίας καί ἀποδέχτηκε μέ θυελλώδικες ἐπευφημίες τή δήλωση τοῦ ὑπουργοῦ Τρελά ὅτι: «Πρόκειται μονάχα νά ἐπαναφέρουμε τήν ἐργασία στούς παλιούς ὅρους της».

Ὅλα αὐτά ὅμως δέν ἀρκοῦσαν. Ἡ δημοκρατία τοῦ Φλεβάρη καταχτήθηκε ἀπό τούς ἐργάτες μέ τήν παθητική ὑποστήριξη τῆς ἀστικῆς τάξης. Οἱ προλετάριοι μέ τό δίκιο τους θεωροῦσαν τόν ἑαυτό τους νικητή τοῦ Φλεβάρη, καί προβάλανε τίς ὑπερφίαλες ἀξιώσεις τοῦ νικητῆ. Ἔπρεπε νά νικηθοῦν στούς δρόμους, ἔπρεπε νά τούς δείξουν ὅτι ἦταν καταδικασμένοι σέ ἧττα, μέλλις θά πολεμοῦσαν ὄχι μέ τήν ἀστική τάξη, ἀλλά ἐνάντια στήν ἀστική τάξη. Ὅπως ἡ δημοκρατία τοῦ Φλεβάρη, μέ τίς σοσιαλιστικές παραχωρήσεις της, χρειάστηκε μιά μάχη τοῦ προλεταριάτου πού εἶχε ἑνωθεῖ μαζί μέ τήν ἀστική τάξη ἐνάντια στή βασιλεία, ἔτσι χρειαζόταν καί μιά δεύτερη μάχη γιά νά ἀπαλλαχθεῖ ἡ δημοκρατία ἀπό τίς σοσιαλιστικές παραχωρήσεις, γιά νά ἀποκρυσταλλωθεῖ ἐπίσημα ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας. Ἡ ἀστική τάξη ἔπρεπε ν' ἀποκρούσει, μέ τό ὅπλο στό χέρι, τίς διεκδικήσεις τοῦ προλεταριάτου. Καί τό πραγματικό λίκνο τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας δέν εἶναι ἡ νίκη τοῦ Φλεβάρη, εἶναι ἡ ἧττα τοῦ Ἰούνη.

Τό προλεταριάτο ἐπέσπευσε τή λύση ὅταν στίς 15 τοῦ Μάη, εἰσέβαλε στήν ἐθνοσυνέλευση, ὅταν προσπάθησε μάταια νά καταχτήσει καί πάλι τήν ἐπαναστατική του ἐπιρροή, μέ μόνο ἀποτέλεσμα νά παραδόσει τούς ὁραστήριους ἀρχηγούς του στούς δεσμοφύλακες τῆς ἀστικῆς τάξης[1]. Il faut en finir! Πρέπει νά τελειώνουμε μ' αὐτή τήν κατάσταση! Μ' αὐτή τήν κραυγή ἡ ἐθνοσυνέλευση ἐκδήλωσε τήν ἀποφασή της νά ἐξαναγκάσει τό προλεταριάτο νά δόσει τήν ἀποφασιστική μάχη. Ἡ ἐκτελεστική ἐπιτροπή ἔβγαλε μιά σειρά προκλητικά διατάγματα, ὅπως τό διάταγμα πού ἀπαγόρευε τις λαϊκές συγκεντρώσεις κλπ. Ἀπό τό βῆμα τῆς συνταχτικῆς ἐθνοσυνέλευσης οἱ ἐργάτες προκλήθηκαν, βρίστηκαν καί χλευάστηκαν ἀνοιχτά. Ὁ κύριος ὅμως στόχος τῆς ἐπίθεσης ἦταν, ὅπως εἴδαμε, τά ἐθνικά ἐργαστήρια. Πάνω σ' αὐτά ἡ συνταχτική συνέλευση ἐπέστρεψε ἐπιταχτικά τήν προσοχή τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς πού δέν περίμενε παρά ν' ἀκούσει ὅτι τό δικό της σχέδιο ἐπικυρώνεται σάν προσταγή τῆς ἐθνοσυνέλευσης.

Ἡ ἐκτελεστική ἐπιτροπή εἶχε ἀρχίσει κάνοντας δυσκολότερη τήν εἴσοδο στά ἐθνικά ἐργαστήρια, μετατρέποντας τό μεροκάματο σέ πληρωμή μέ τό κομάτι, ἐξορίζοντας στή Σολόν τούς μή γεννημένους στό Παρίσι ἐργάτες, γιά ἐκτέλεση δῆθεν ἔργων ἐκχωμάτωσης. Αὐτά τά ἔργα ἐκχωμάτωσης ἦταν μονάχα ἕνα ρητορικό σχῆμα γιά τόν ἐξωραϊσμό τῆς ἀπέλασής τους, ὅπως ἔλεγαν στούς συντρόφους τους οἱ ἐργάτες πού ἐπέστρεψαν ἀπογοητευμένοι ἀπό τή Σολόν. Τέλος, στίς 21 τοῦ Ἰούνη, δημοσιεύτηκε στή «Μονιτέρ» ἕνα διάταγμα πού πρόσταζε τό βίαιο διώξιμο ὅλων τῶν ἀνύπαντρων ἐργατῶν ἀπό τά ἐθνικά ἐργαστήρια ἢ τήν ἔνταξή τους στό στρατό.

Στούς ἐργάτες δέν ἔμενε ἄλλη ἐκλογή: ἔπρεπε ἢ νά πεθάνουν ἀπό τήν πείνα, ἢ νά χτυπήσουν. Ἀπάντησαν στίς 22 τοῦ Ἰούνη μέ μιά γιγάντια ἐξέγερση ὅπου δόθηκε ἡ πρώτη με-

[1] Ὕστερα ἀπό τα γεγονότα τῆς 15 τοῦ Μάη τοῦ 1848, ὁ Μπαρμπές, ὁ Ἀλμπέρ, ὁ Ρασπαγ, ὁ Σομπριε, καί λίγες μέρες ἀργότερα κι ὁ Μπλανκί, κλειστηκαν καί ρίχτηκαν στίς φυλακες τῆς Βενσεν (Σημ. Σύντ.)

γάλη μάχη ἀνάμεσα στίς δυό τάξεις πού χωρίζουν τή σύγχρονη κοινωνία. Ἦταν ἕνας ἀγώνας γιά τή διατήρηση ἢ τήν ἐκμηδένιση τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος. Ξεσκίστηκε τό πέπλο πού κάλυπτε τή δημοκρατία.

Εἶναι γνωστό ὅτι οἱ ἐργάτες μέ πρωτοφανέρωτη γενναιότητα καί μεγαλοψυχία, χωρίς ἀρχηγούς, χωρίς κοινό σχέδιο, χωρίς μέσα καί στό μεγαλύτερο μέρος τους, χωρίς ὅπλα, πέντε ὁλόκληρες μέρες κρατοῦσαν σέ δύσκολη θέση τό στρατό, τήν κινητή φρουρά, τήν παρισινή ἐθνοφρουρά καί τήν ἐθνοφρουρά πού ἦρθε ἀπό τίς ἐπαρχίες. Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ ἀστική τάξη, γιά τή θανάσιμη ἀγωνία πού πέρασε, ἀποζημιώθηκε μέ μιάν ἀνήκουστη χτηνωδία κι ἔσφαξε πάνω ἀπό 3.000 αἰχμαλώτους.

Οἱ ἐπίσημοι ἀντιπρόσωποι τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας ἦταν τόσο πολύ ἐπηρεασμένοι ἀπό τή δημοκρατική ἰδεολογία, πού μόνο μερικές βδομάδες ἀργότερα ἄρχισαν νά διαισθάνονται τή σημασία τῆς μάχης τοῦ Ἰούνη. Σά νάχαν ἀποναρκωθεῖ ἀπό τόν καπνό τοῦ μπαρουτιοῦ πού μέσα του διαλύθηκε ἡ φανταστική δημοκρατία τους.

Ὅσο γιά τήν ἄμεση ἐντύπωση πού προξένησε σέ μᾶς ἡ εἴδηση γιά τήν ἥττα τοῦ Ἰούνη, ἄς μᾶς ἐπιτρέψει ὁ ἀναγνώστης νά τήν περιγράψουμε μέ τά λόγια τῆς «Νέας Ἐφημερίδας τοῦ Ρήνου»:

«Τό τελευταῖο ἐπίσημο ὑπόλειμμα τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη, ἡ ἐκτελεστική ἐπιτροπή, διαλύθηκε σά μιά ὀπτασία, μπρός στή σοβαρότητα τῶν γεγονότων. Τά πυροτεχνήματα τοῦ Λαμαρτίνου μεταβλήθηκαν στούς ἐμπρηστικούς πυραύλους τοῦ Καβαινιάκ. Ἡ «Fraternité», ἡ ἀδερφοσύνη τῶν ἀντίθετων τάξεων, πού ἡ μιά τους ἐκμεταλλεύεται τήν ἄλλη, αὐτή ἡ «Fraternité» πού διακηρύχτηκε τό Φλεβάρη καί γράφτηκε μέ κεφαλαῖα γράμματα πάνω στό μέτωπο τοῦ Παρισιοῦ, σέ κάθε φυλακή, σέ κάθε στρατώνα—ἡ ἀληθινή της, ἡ γνήσια, ἡ πεζή της ἔκφραση εἶναι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στήν πιό φοβερή του μορφή, ὁ πόλεμος ἀνάμεσα στήν ἐργασία καί στό κεφάλαιο. Ἡ ἀδερφοσύνη αὐτή λαμπάδιαζε μπρός σ' ὅλα τά παράθυρα τοῦ Παρισιοῦ τό βράδυ τῆς 25 τοῦ Ἰούνη ὅταν τό Παρίσι τῆς ἀστικῆς τάξης ἦταν φωταγωγημένο, ἐνῶ τό Παρίσι τοῦ προλεταριάτου καιγόταν, αἱμοραγοῦσε, βογγοῦσε. Ἡ ἀδερφοσύνη κράτησε ἀκριβῶς τόσον καιρό, ὅσο τά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης ἦταν ἀδελφωμένα μέ τά συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου.

»Σχολαστικοί τῆς παλιᾶς ἐπαναστατικῆς παράδοσης τοῦ 1793, δογματικοί σοσιαλιστές πού ζητιάνευαν στίς πόρτες τῆς ἀστικῆς τάξης ἐλεημοσύνη γιά τό λαό καί πού τούς ἐπιτρέπανε νά κάνουν πολύωρα κηρύγματα καί νά ἐκτίθενται τόσον καιρό ὅσο χρειαζόταν γιά ν' ἀποκοιμίζουν τό προλεταριακό λιοντάρι, δημοκράτες πού ξαναζητοῦσαν ὁλόκληρο τό παλιό ἀστικό καθεστώς, ἐκτός ἀπό τό ἐστεμμένο κεφάλι, ἀντιπολιτευόμενοι ὀπαδοί τῆς δυναστείας πού ἡ τύχη, ἀντίς μιάν κυβερνητική ἀλλαγή, τούς ἔφερε τήν ἀνατροπή τῆς δυναστείας, νομιμόφρονες πού δέν ἤθελαν νά βγάλουν τή λιβρέα, μά ν' ἀλλάξουν μονάχα τό κόψιμό της—αὐτοί ἦταν οἱ σύμμαχοι μέ τούς ὁποίους ὁ λαός ἔκανε τό Φλεβάρη του.

»Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη ἦταν ἡ ὄμορφη ἐπανάσταση, ἡ ἐπανάσταση πού συγκέντρωνε τή γενική συμπάθεια, γιατί οἱ ἀντιθέσεις πού ξέσπασαν μέσα της ἐνάντια στή βασιλεία κοιμοῦνταν ἀνεξέλιχτα, ἁρμονικά, ἡ μιά πλάϊ στήν ἄλλη, γιατί ἡ κοινωνική πάλη πού ἀποτελοῦσε τό βάθρο της εἶχε ἀποχτήσει μονάχα μιάν ἀέρινη ὕπαρξη, τήν ὕπαρξη τῆς φράσης, τοῦ λόγου. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ἰούνη εἶναι ἡ ἄσχημη ἐπανάσταση, ἡ ἀποκρουστική ἐπανάσταση, γιατί στή θέση τῆς φράσης μπῆκε τό πράγμα, γιατί ἡ δημοκρατία ξεγύμνωσε τό κεφάλι τοῦ ἴδιου τοῦ τέρατος ἀφαιρώντας τό στέμα πού τό προστάτευε καί τό ἔκρυβε.

»Τάξις! αὐτή ἦταν ἡ πολεμική κραυγή τοῦ Γκιζό. Τάξις! φώναζε ὁ Σεμπαστιάνι, ὁ ὀπαδός τοῦ Γκιζό, ὅταν ἡ Πολωνία ἔγινε ρωσική. Τάξις! φωνάζει ὁ Καβαινιάκ, ὁ χτηνώδης ἀντίλαλος τῆς γαλλικῆς ἐθνοσυνέλευσης καί τῆς δημοκρατικῆς ἀστικῆς τάξης. Τάξις! βροντοῦσαν οἱ μύδροι τῶν πολυβόλων του ὅταν σχίζανε τό σῶμα τοῦ προλεταριάτου. Καμιά ἀπό τίς πολυάριθμες ἐπαναστάσεις τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης, ἀπό τό 1789 καί ὕστερα, δέν ἀποτελοῦσε ἀπόπειρα κατά τῆς τάξεως, γιατί ὅλες τους ἄφηναν ἀθίχτη τήν κυριαρχία τῆς τάξης, ἄφηναν ἀθίχτη τή σκλαβιά τῶν ἐργατῶν, ἄφηναν ἀθίχτο τό ἀστικό καθεστώς, ὅσο συχνά κι ἄν ἄλλαζε ἡ πολιτική μορφή αὐτῆς τῆς κυριαρχίας κι αὐτῆς τῆς σκλαβιᾶς. Ὁ Ἰούνης παραβίασε αὐτή τήν τάξη. Ἀλίμονο στόν Ἰούνη!» («Ν. Ε. τοῦ Ρ.» 29 τοῦ Ἰούνη 1848).

Ἀλίμονο στόν Ἰούνη! ἀντήχησε ὁ ἀντίλαλος τῆς Εὐρώπης.

Ἡ ἀστική τάξη ἐξανάγκασε τό παρισινό προλεταριάτο

νά κάνει τήν ἐξέγερση τοῦ Ἰούνη. Σ' αὐτό τό γεγονός βρισκόταν κιόλας ἡ καταδίκη του. Οὔτε οἱ ἄμεσες ὁμολογημένες ἀνάγκες του τό ἔσπρωχναν νά βέλει τή βίαιη ἀνατροπή τῆς ἀστικῆς τάξης, οὔτε μποροῦσε ν' ἀνταποκριθεῖ σ' αὐτό τό καθῆκον. Χρειάστηκε νά τό πληροφορήσει ἐπίσημα ἡ «Μονιτέρ», ὅτι πέρασε ὁ καιρός πού ἡ δημοκρατία ἔκρινε σκόπιμο νά ὑποκλίνεται μπρός στίς αὐταπάτες του καί μόνο ἡ ἥττα του τό ἔπεισε γιά τήν ἀλήθεια ὅτι κι ἡ πιό παραμικρή καλυτέρευση τῆς κατάστασής του παραμένει οὐτοπία μέσα στά πλαίσια τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας, μιά οὐτοπία πού γίνεται ἔγκλημα μόλις θελήσει νά γίνει πραγματικότητα. Στή θέση τῶν διεκδικήσεων πού ἦταν ὑπερβολικές στή μορφή, μικρόπρεπες καί μάλιστα ἀστικές στό περιεχόμενο, καί πού ἤθελε νά τίς ἀποσπάσει ἀπό τή δημοκρατία τοῦ Φλεβάρη, μπῆκε τό θαρραλέο ἐπαναστατικό μαχητικό σύνθημα: Ἀνατροπή τῆς ἀστικῆς τάξης! Δικτατορία τῆς ἐργατικῆς τάξης!

Τό προλεταριάτο μετατρέποντας τόν τάφο του σέ λίκνο τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας ἀνάγκασε τήν τελευταία νά παρουσιαστεῖ στήν καθαρή της μορφή, σάν τό κράτος πού ὁ ὁμολογημένος σκοπός του εἶναι νά διαιωνίσει τήν κυριαρχία τοῦ κεφαλαίου, τή σκλαβιά τῆς ἐργασίας. Ἔχοντας διαρκῶς μπρός στά μάτια της τόν γεμάτο οὐλές ἀδυσώπητο καί ἀκατανίκητο ἐχθρό της — ἀκατανίκητο, γιατί ἡ ὕπαρξή του εἶναι ὁ ὅρος τῆς δικῆς της ζωῆς — ἡ λυτρωμένη ἀπ' ὅλα τά δεσμά ἀστική κυριαρχία, ἦταν ἑπόμενο νά μετατραπεῖ ἀμέσως σέ ἀστική τρομοκρατία. Μιά καί τό προλεταριάτο εἶχε παραμεριστεῖ προσωρινά ἀπό τή σκηνή καί μιά καί ἡ ἀστική δικτατορία εἶχε ἀναγνωριστεῖ ἐπίσημα, τά μεσαῖα στρώματα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, οἱ μικροαστοί καί ἡ ἀγροτική τάξη ἦταν ἀναγκασμένοι, στό βαθμό πού ἡ θέση τους γινόταν πιό ἀνυπόφορη κι ἡ ἀντίθεσή τους μέ τήν ἀστική τάξη τραχύτερη, νά προσχωροῦν ὅλο καί περισσότερο στό προλεταριάτο. Ὅπως προηγούμενα ἔβλεπαν τήν αἰτία τῆς ἀθλιότητάς τους στήν ἄνοδο τοῦ προλεταριάτου, ἔτσι τώρα ἦταν ὑποχρεωμένοι νά βλέπουν στήν ἥττα του τήν αἰτία τῆς ἀθλιότητάς τους.

Ἄν ἡ ἐξέγερση τοῦ Ἰούνη ἀνέβασε παντοῦ σ' ὅλη τήν ἠπειρωτική Εὐρώπη τήν αὐτοπεποίθηση τῆς ἀστικῆς τάξης καί τήν ἔσπρωξε σέ μιάν ἀνοιχτή συμμαχία μέ τή φεουδαρχική βασιλεία ἐνάντια στό λαό, ποιό ἦταν τό πρῶτο θῦμα αὐτῆς τῆς συμμαχίας; Ἡ ἴδια ἡ ἠπειρωτική ἀστική τάξη. Ἡ ἥττα τοῦ Ἰούνη τήν ἐμπόδισε νά στεριώσει τήν κυριαρχία της καί νά συγκρατήσει τό λαό μισοϊκανοποιημένο, μισοδυσαρεστημένο στό πιό χαμηλό σκαλοπάτι τῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης.

Τέλος, ἡ ἥττα τοῦ Ἰούνη φανέρωσε στίς δεσποτικές δυνάμεις τῆς Εὐρώπης τό μυστικό ὅτι ἡ Γαλλία ἦταν ἀναγκασμένη, κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε συνθῆκες, νά διατηρεῖ τήν εἰρήνη πρός τά ἔξω, γιά νά μπορεῖ νά διεξάγει τόν ἐμφύλιο πόλεμο πρός τά μέσα. Ἔτσι, οἱ λαοί πού εἶχαν ἀρχίσει τόν ἀγώνα γιά τήν ἐθνική ἀνεξαρτησία τους παραδόθηκαν στήν ὑπέρτερη δύναμη τῆς Ρωσίας, τῆς Αὐστρίας καί τῆς Πρωσίας, ταυτοχρονα ὅμως ἡ τύχη αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν ἐπαναστάσεων ὑποτάχτηκε στήν τύχη τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης καί τούς ἀφαιρέθηκε ἡ φαινομενική αὐτοτέλεια, ἡ ἀνεξαρτησία τους ἀπό τή μεγάλη κοινωνική ἀνατροπή. Οὔτε ὁ οὐγγρος πρόκειται νά λευτερωθεῖ, οὔτε ὁ πολωνός, οὔτε ὁ ἰταλός ὅσον καιρό ὁ ἐργάτης θά παραμένει σκλάβος!

Τέλος, μέ τίς νίκες τῆς Ἱερῆς Συμμαχίας, ἡ Εὐρώπη πῆρε μιά τέτια ὄψη, πού κάθε καινούργια προλεταριακή ἐξέγερση στή Γαλλία πρέπει νά συμπίπτει ἄμεσα μ' ἕναν παγκόσμιο πόλεμο. Ἡ νέα γαλλική ἐπανάσταση εἶναι ἀναγκασμένη νά ἐγκαταλείψει ἀμέσως τό ἐθνικό ἔδαφος καί νά καταχτήσει τό εὐρωπαϊκό ἔδαφος, τό μόνο πού πάνω του μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ ἡ κοινωνική ἐπανάσταση τοῦ 19ου αἰώνα.

Μόνο λοιπόν μέ τήν ἥττα τοῦ Ἰούνη δημιουργήθηκαν ὅλες οἱ συνθῆκες πού ἐπιτρέπουν στή Γαλλία ν' ἀναλάβει τήν πρωτοβουλία τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπανάστασης. Μόνο ἀφοῦ ρουτήχτηκε στό αἷμα τῶν ἐξεγερμένων τοῦ Ἰούνη ἡ τρίχρωμη σημαία ἔγινε ἡ σημαία τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπανάστασης, ἡ κόκκινη σημαία!

Καί μεῖς ἀναφωνοῦμε: Ἡ ἐπανάσταση πέθανε! Ζήτω ἡ ἐπανάσταση!

II

13 ΤΟΥ ΙΟΥΝΗ 1849

Ἡ 25 τοῦ Φλεβάρη 1848 παραχώρησε στή Γαλλία τή δημοκρατία, ἡ 25 τοῦ Ἰούνη τῆς ἐπέβαλε τήν ἐπανάσταση. Καί ὕστερα ἀπό τόν Ἰούνη ἡ ἐπανάσταση σήμαινε: ἀνατρο-

πή τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, ἐνῶ πρίν ἀπό τό Φλεβάρη, σήμαινε: ἀνατροπή τῆς μορφῆς τοῦ κράτους.

Ὁ ἀγώνας τοῦ Ἰούνη καθοδηγήθηκε ἀπό τή δημοκρατική ὁμάδα τῆς ἀστικῆς τάξης. Μέ τή νίκη, ἡ πολιτική ἐξουσία ἔπεσε ἀναγκαστικά στά χέρια της. Ἡ κατάσταση πολιορκίας ἔριξε δίχως ἀντίσταση τό δεμένο χειροπόδαρα Παρίσι στά πόδια της, ἐνῶ στίς ἐπαρχίες ἐπικρατοῦσε μιά ὑβική κατάσταση πολιορκίας, ἡ ἀπειλητική, χτηνώδης ὑπεροψία τῆς νίκης τῶν ἀστῶν καί ὁ ἀχαλίνωτος φανατισμός τῶν χωρικῶν γιά τήν ἰδιοχτησία. Ἀπ' τά κάτω λοιπόν δέν ὑπῆρχε κανένας κίνδυνος!

Μαζί μέ τήν ἐπαναστατική δύναμη τῶν ἐργατῶν τσακίστηκε καί ἡ πολιτική ἐπιρροή τῶν ρεπουμπλικάνων δημοκρατῶν, δηλ. τῶν μικροαστῶν δημοκρατῶν πού ἀντιπροσωπεύονταν στήν ἐκτελεστική ἐπιτροπή ἀπό τό Λεντρύ-Ρολλέν, στή συνταχτική ἐθνοσυνέλευση ἀπό τό κόμμα τῶν ὀρεινῶν* καί στόν τύπο ἀπό τή «Ρεφόρμ»**. Στίς 16 τοῦ Ἀπρίλη εἶχαν συνωμοτήσει μαζί μέ τούς ἀστούς δημοκράτες ἐνάντια στό προλεταριάτο, στίς μέρες τοῦ Ἰούνη εἶχαν πολεμήσει ἐνάντιά του μαζί μέ τούς ἴδιους. Ἔτσι, μόνοι τους ἀνατίναξαν τή βάση πάνω στήν ὁποία ὑψώνόταν τό κόμμα τους σά δύναμη, γιατί ἡ μικροαστική τάξη μπορεῖ τόσον καιρό μονάχα νά κρατήσει μιάν ἐπαναστατική στάση ἀπέναντι στήν ἀστική τάξη, ὅσο στέκεται πίσω της τό προλεταριάτο. Τούς δόσανε τά παπούτσια στό χέρι. Ἡ ψευτοσυμμαχία πού κλείστηκε μ' αὐτούς ἀπρόθυμα καί ὑστερόβουλα τήν ἐποχή τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης καί τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς καταγγέλθηκε ἀνοιχτά ἀπό τούς ἀστούς δημοκράτες. Περιφρονημένοι καί παραπεταμένοι σάν σύμμαχοι, ξεπέσανε στό δευτερεύοντα ρόλο τῶν σωματοφυλάκων τῶν τρίχρωμων δημοκρατῶν, ἀπό τούς ὁποίους δέ μποροῦσαν ν' ἀποσπάσουν καμιά παραχώρηση, πού ἦταν ὅμως ὑποχρεωμένοι νά ὑποστηρί-

* Ὀρεινοί ὀνομάζονταν, στήν περίοδο τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1848 οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν μικροαστῶν δημοκρατῶν στή συνταχτική συνέλευση καί στή νομοθετική συνέλευση. Ἡ ὀνομασία εἶναι παρμένη ἀπό τήν ἐποχή τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἐπανάστασης ὅπου τήν ἀριστερή πτέρυγα τῆς συνελεύσεως τήν ὀνόμαζαν «ὄρος», γιατί οἱ ἀριστεροί αὐτοί βουλευτές, στίς συνεδριάσεις τῆς συμβατικῆς, κάθονταν στό ράφι, στίς ψηλότερες ἕδρες. «Τό κόμμα τῶν ὀρεινῶν», τό 1848, ἀντιπροσωπεύε ἀντίθετα μιά τάξη πού τα-λαντεύονταν ἀνάμεσα στήν ἀστική τάξη καί στό προλεταριάτο. (Μ. Ἐ. Οἱ ἐδιτέρ αὐτοῦ τοῦ τόμου τῆς ἐκδόσεως.)

** Ἡ «Ρεφόρμ» ἦταν ἡ ἐφημερίδα τοῦ κόμματος τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ 1848. (Σ. τ. Μετ.)

ζουν τήν κυριαρχία τῶν τρίχρωμων κάθε φορά πού οἱ ἀντιδημοκρατικές ἀστικές ὁμάδες φαινόταν ὅτι διαμαρτυρήτουσαν αὐτή τήν κυριαρχία καί μαζί της τή δημοκρατία. Τέλος, οἱ ὁμάδες αὐτές, οἱ ὀρλεανικοί καί οἱ νομιμόφρονες, βρέθηκαν ἀπό τήν ἀρχή νά εἶναι μειοψηφία μέσα στή συνταχτική ἐθνοσυνέλευση. Πρίν τίς μέρες τοῦ Ἰούνη δέν τόλμησαν ν' ἀντιδράσουν παρά μέ τό προσωπεῖο τοῦ ἀστικοῦ δημοκρατισμοῦ. Ἡ νίκη τοῦ Ἰούνη ὑποχρεωσε γιά μιά στιγμή ὁλόκληρη τήν ἀστική Γαλλία νά χαιρετίσει στό πρόσωπο τοῦ Καβαινιάκ τό σωτήρα της. Κι ὅταν, λίγο ὕστερα ἀπό τις μέρες τοῦ Ἰούνη, ξαναπόχτησε τό ἀντιδημοκρατικό κόμμα τήν ἀνεξαρτησία του, ἡ στρατιωτική, δικτατορία καί ἡ κατάσταση πολιορκίας στό Παρίσι δέν τοῦ ἐπέτρεψαν παρά νά ἐχτείνει τίς κεραῖες του πολύ δειλά καί μέ μεγάλη προφύλαξη.

Ἀπό τό 1830, ἡ ἀστικοδημοκρατική ὁμάδα, μέ τούς συγγραφεῖς της, τούς ἐκπροσώπους της, τίς ἄξιες της, τίς φιλοδοξίες της, τούς βουλευτές της, τούς στρατηγούς της, τούς τραπεζίτες καί τούς δικηγόρους της, συγκεντρώθηκε γύρω ἀπό μιά παρισινή ἐφημερίδα, τή «Νασιονάλ». Ἡ ἐφημερίδα αὐτή εἶχε τίς δικές της ἐκδόσεις στίς ἐπαρχίες. Ἡ κλίκα τῆς «Νασιονάλ» ἦταν ἡ δυναστεία τῆς τρίχρωμης δημοκρατίας. Κατέλαβε ἀμέσως ὅλα τά κρατικά ἀξιώματα, τά ὑπουργεῖα, τή διεύθυνση τῆς ἀστυνομίας, τή διεύθυνση τῶν ταχυδρομείων, τις θέσεις τῶν νομαρχῶν, τις θέσεις τῶν ἀνώτερων ἀξιωματικῶν πού εἶχαν μείνει κενές στό στρατό. Ἐπικεφαλῆς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας βρισκόταν ὁ στρατηγός της, ὁ Καβαινιάκ, καί ὁ ἀρχισυντάχτης της Μαρράστ ἔγινε ὁ μόνιμος πρόεδρος τῆς συνταχτικῆς ἐθνοσυνέλευσης. Στά σαλόνια του, σάν τελετάρχης, ἀπόδιδε τιμές ἐξ ὀνόματος τῆς, καθώς πρέπει δημοκρατίας.

Ἀκόμα καί ἐπαναστατες γάλλοι συγγραφεῖς, ἀπό ἕνα εἶδος δειλίας μπρός στή δημοκρατική παράδοση, ἐνίσχυσαν τήν πλάνη ὅτι οἱ μαλλόφρονες κυριαρχοῦσαν στή συνταχτική ἐθνοσυνέλευση. Ἡ συνταχτική συνέλευση, ἀντίθετα, ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Ἰούνη, ἔμεινε ὁ ἀποκλειστικός ἐκπρόσωπος τοῦ ἀστικοῦ δημοκρατισμοῦ καί φανέρωνε τόσο πιό ἀποφασιστικά αὐτή τήν πλευρά, ὅσο περισσότερο κατέρεε ἔως ἀπό τή συνέλευση ἡ ἐπιρροή τῶν τρίχρωμων δημοκρατῶν. Ὅταν ἔμπαινε ζήτημα νά ὑπερασπίσει τή μορφή τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας, τότε ἡ συνέλευση εἶχε στή διάθεσή της τίς ψῆφους

τῶν ρεπουμπλικάνων δημοκρατῶν. Ὅταν ἐπρόκειτο νά ὑπερασπίσει τό περιεχόμενο, τότε οὔτε ὁ τρόπος ἔκφρασής της δέν τή χώριζε πιά ἀπό τίς ὁμάδες τῶν βασιλοφρόνων ἀστῶν, ἀφοῦ τά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης, οἱ ὑλικοί ὅροι τῆς ταξικῆς κυριαρχίας της καί τῆς ταξικῆς ἐκμετάλλευσης, ἀποτελοῦν ἴσαλσα τό περιεχόμενο τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας.

Δέν ἦταν λοιπόν ὁ βασιλισμος, ἀλλά ὁ ἀστικός δημοκρατισμός πού ἐφαρμοζοταν στή ζωή καί στίς πράξεις αὐτῆς τῆς συνταχτικῆς συνέλευσης, πού στό τέλος δέν πέθανε οὔτε σκοτώθηκε, ἀλλά σάπισε.

Σ' ὅλη τή διάρκεια τῆς κυριαρχίας της, ὅσον καιρό ἔπαιζε στό προσκήνιο τόν κύριο, τόν κρατικό ρόλο, στό βάθος τῆς σκηνῆς γινόταν μιά ἀδιάκοπη τελετή θυσιῶν — οἱ συνεχεῖς καταδίκες τῶν αἰχμαλωτισμένων ἐπαναστατῶν τοῦ Ἰούνη ἀπό τά στρατοδικεῖα ἤ ὁ ἐκτοπισμός τους χωρίς δίκη. Ἡ συνταχτική συνέλευση εἶχε τή λεπτότητα νά παραδεχτεῖ ὅτι στό πρόσωπο τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Ἰούνη δέ δίκαζε ἐγκληματίες, ἀλλά τσάκιζε ἐχθρούς.

Ἡ πρώτη πράξη τῆς συνταχτικῆς ἐθνοσυνέλευσης ἦταν ὁ διορισμός μιᾶς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς γιά τά γεγονότα τοῦ Ἰούνη καί τῆς 15 τοῦ Μάη καί γιά τή συμμετοχή τῶν ἡγετῶν τοῦ σοσιαλιστικοῦ καί τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος στά γεγονότα αὐτῶν τῶν ἡμερῶν. Ἡ ἀνάκριση στρεφόταν ἄμεσα ἐνάντια στό Λουί Μπλάν, τό Λεντρύ-Ρολλέν καί τόν Κοσιντιέρ. Οἱ ἀστοί δημοκράτες φλογίζονταν ἀπό ἀνυπομονησία νά ξεφορτωθοῦν τούς ἀντιπάλους αὐτούς. Τήν ἱκανοποίηση τῆς μνησικακίας τους δέ μποροῦσαν νά τήν ἐμπιστευθοῦν σέ πιό κατάλληλο ὑποκείμενο ἀπό τόν κ. Ὀντιλόν Μπαρρό, τόν πρώην ἀρχηγό τῆς δυναστικῆς ἀντιπολίτευσης, τήν ἐνσάρκωση τοῦ φιλελευθερισμοῦ, τό μεγαλόπρεπο μηδενικό (nullité grave), τήν ἐμβριθῆ ἐπιπολαιότητα πού δέν εἶχε νά ἐκδικηθεῖ μονάχα μιά δυναστεία, ἀλλά καί νά ζητήσει λογαριασμό ἀπό τούς ἐπαναστάτες γιά τή ματαίωση μιᾶς πρωθυπουργίας. Ἀσφαλής ἐγγύηση τῆς ἀνοικτιρμοσύνης του! Αὐτός ὁ Μπαρρό λοιπόν διορίστηκε πρόεδρος τῆς ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς καί σκάρωσε μιά δίκη μέ τά ὅλα της ἐνάντια στήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, πού συνοψίζεται ἔτσι: 17 τοῦ Μάρτη, διαδήλωση. 16 τοῦ Ἀπρίλη, συνωμοσία. 15 τοῦ Μάη, ἀπόπειρα. 23 τοῦ Ἰούνη, ἐμφύλιος πόλεμος! Γιατί δέν ἁπλωσε τίς σοφές καί ἐγκληματολογικές ἔρευνές του ὡς τίς 24 τοῦ Φλεβάρη; Ἡ «Ζουρνάλ ντέ Ντεμπά»[1] ἀπάντησε: ἡ 24 τοῦ Φλεβάρη εἶναι ἡ ἵδρυση τῆς Ρώμης. Ἡ καταγωγή τῶν κρατῶν χάνεται μέσα σ' ἕνα μύθο, πού πρέπει κανείς νά τόν πιστεύει, μά πού δέν πρέπει νά τόν συζητάει. Ὁ Λουί Μπλάν καί ὁ Κοσιντιέρ παραδόθηκαν στά δικαστήρια. Ἡ ἐθνοσυνέλευση ὁλοκλήρωσε τό ἔργο τοῦ αὐτοκαθαρμοῦ της, πού τό εἶχε ἀρχίσει στίς 15 τοῦ Μάη.

Τό σχέδιο γιά φορολογία τοῦ κεφαλαίου, πού εἶχε συλλάβει ἡ προσωρινή κυβέρνηση καί πού τό υἱοθέτησε ξανά ὁ Γκουτσό — μέ τή μορφή ἑνός ἐνυπόθηκου δανείου — ἀπορίφθηκε ἀπό τή συνταχτική συνέλευση. Ὁ νόμος πού περιόριζε τή μέρα ἐργασίας σέ δέκα ὧρες καταργήθηκε. Ἡ φυλάκιση γιά χρέη μπῆκε ξανά σ' ἐφαρμογή, ἀποκλείστηκε ἡ συμμετοχή στό σῶμα τῶν ἐνόρκων μεγάλου τμήματος τοῦ γαλλικοῦ πληθυσμοῦ πού δέν ξέρει οὔτε ἀνάγνωση, οὔτε γραφή. Γιατί ὄχι κι ἀπό τό δικαίωμα ψήφου; Ξαναεφαρμόστηκε ἡ κατάθεση χρηματικῆς ἐγγύησης γιά τίς ἐφημερίδες. Περιορίστηκε τό δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι.

Στή βιασύνη τους ὅμως νά ξαναδόσουν πίσω στίς παλιές ἀστικές σχέσεις τίς παλιές τους ἐγγυήσεις καί νά ἐξαλείψουν κάθε ἴχνος πού ἄφησαν πίσω τους τά κύματα τῆς ἐπανάστασης, οἱ ἀστοί δημοκράτες σκόνταψαν σέ μιάν ἀντίσταση πού τούς ἀπειλοῦσε μέ ἀναπάντεχο κίνδυνο.

Κανένας δέν εἶχε ἀγωνιστεῖ στίς μέρες τοῦ Ἰούνη γιά τή σωτηρία τῆς ἰδιοχτησίας καί γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς πίστης πιό φανατικά ἀπό τούς παρισινούς μικροαστούς — τούς καφετζῆδες, τούς ἑστιάτορες, τούς ταβερνιάρηδες, τούς μικρεμπόρους, πραματευτάδες, ἐπαγγελματίες κλπ. Τό μαγαζί ἀνασκουμπώθηκε καί βάδισε ἐνάντια στό ὁδόφραγμα γιά ν' ἀποκαταστήσει τήν κυκλοφορία πού ὁδηγεῖ ἀπό τό δρόμο στό μαγαζί. Πίσω ὅμως ἀπό τό ὁδόφραγμα στέκονταν οἱ πελάτες κι οἱ ὀφειλέτες, μπρός του οἱ πιστωτές τοῦ μαγαζιοῦ. Κι ὅταν τά ὁδοφράγματα γκρεμίστηκαν κι οἱ ἐργάτες συντρίφτηκαν κι ὅταν οἱ μαγαζάτορες, μεθυσμένοι ἀπό τή νίκη, ἔτρεξαν πίσω στά μαγαζιά τους, βρῆκαν τήν εἴσοδο φραγμένη ἀπό ἕνα σωτῆρα τῆς ἰδιοχτησίας, ἕναν ἐπίσημο πράχτορα τῆς πίστης, πού τούς παρουσίαζε τίς ἀπει-

[1] «Journal des Débats»: συντηρητική καθημερινή ἐφημερίδα πού ἐβγαινε στό Παρίσι ἀπ' τό 1789. (Σημ. Σύντ.)

λητικές ἐπιστολές: λιξιπρόθεσμο γραμμάτιο! λιξιπρόθεσμο νοίκι! λιξιπρόθεσμη τραπηζική! χρεωκοπημένο μαγαζί! χρεωκοπημένος μαγαζάτορας!

Διάσωση τῆς ἰδιοχτησίας! Ὅμως τό σπίτι ὅπου κατοικοῦσαν δέν ἦταν ἰδιοχτησία τους. Τό μαγαζί πού φυλάγανε δέν ἦταν ἰδιοχτησία τους. Τά ἐμπορεύματα πού πουλοῦσαν δέν ἦταν ἰδιοχτησία τους. Οὔτε τό μαγαζί τους, οὔτε τό πιάτο ὅπου τρώγανε, οὔτε τό κρεβάτι ὅπου κοιμοῦνταν ἀνῆκαν πιά σ' αὐτούς. Ἀπ' αὐτούς ἀκριβῶς ἔμπαινε ζήτημα νά σωθεῖ αὐτή ἡ ἰδιοχτησία πρός ὄφελος τοῦ ἰδιοχτήτη πού τούς εἶχε νοικιάσει τό σπίτι, τοῦ τραπεζίτη πού τούς εἶχε προεξοφλήσει τό γραμμάτιο, τοῦ κεφαλαιούχου πού τούς εἶχε δανείσει μετρητά χρήματα, τοῦ ἐργοστασιάρχη πού εἶχε ἐμπιστευθεῖ σ' αὐτούς τούς λιανοπωλητές ἐμπορεύματα γιά πούληση, πρός ὄφελος τοῦ μεγαλέμπορα πού εἶχε δόσει ἐπί πιστώσει τίς πρῶτες ὕλες σ' αὐτούς τούς ἐπαγγελματίες. Ἀποκατάσταση τῆς πίστης! Μά ἡ ξαναδυναμωμένη πίστη ἀποδείχτηκε ἕνας ζωηρός καί γεμάτος ζῆλο θεός, ἀκριβῶς γιατί ἔδιωξε ἀπό τούς τέσσερις τοίχους του τόν ἀναξιόχρεο ὀφειλέτη μαζί μέ τή γυναίκα καί τά παιδιά του, παραδίνοντας τήν εἰκονική ἰδιοχτησία του στό κεφάλαιο καί ρίχνοντας τόν ἴδιο στή φυλακή γιά χρέη, στή φυλακή πού ξαναϋψώθηκε ἀπειλητικά πάνω ἀπό τά πτώματα τῶν ἐξεγερμένων τοῦ Ἰούνη.

Οἱ μικροαστοί εἶδαν μέ τρόμο ὅτι τσακίζοντας τούς ἐργάτες παραδόσανε τούς ἑαυτούς τους χωρίς ἀντίσταση στά χέρια τῶν πιστωτῶν τους. Ἡ χρεωκοπία τους, πού ἀπό τό Φλεβάρη καί ὕστερα κέρδιζε χρόνο καί πού εἶχε φαινομενικά ἀγνοηθεῖ, κηρύχτηκε ἀνοιχτά ὕστερα ἀπό τόν Ἰούνη.

Ἡ ὀνομαστική ἰδιοχτησία τους εἶχε ἀφεθεῖ ἀπείραχτη τόσον καιρό, ὅσο χρειαζόταν γιά νά τούς ὁδηγήσουν στό πεδίο τῆς μάχης, ἐν ὀνόματι τῆς ἰδιοχτησίας. Τώρα πού εἶχε ξεκαθαριστεῖ ὁ μεγάλος λογαριασμός μέ τό προλεταριάτο, μποροῦσε νά ξαναξεκαθαριστεῖ κι ὁ μικρός λογαριασμός μέ τό μπακάλη. Στό Παρίσι τό συνολικό ποσο τῶν γραμματίων πού ἐκκρεμοῦσε ἡ πληρωμή τους ἦταν πάνω ἀπό 21 ἑκατομμύρια φράγκα, στίς ἐπαρχίες πάνω ἀπό 11 ἑκατομμύρια. Οἱ ἰδιοχτῆτες πάνω ἀπό 7.000 ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Παρισιοῦ δέν εἶχαν πληρώσει τό νοίκι τους ἀπό τό Φλεβάρη.

Ἂν ἡ ἐθνοσυνέλευση εἶχε διατάξει νά γίνει ἀνάκριση γιά

τήν πολιτική ἐνοχή, ἀπό τό Φλεβάρη καί πέρα, οἱ μικροαστοί μέ τή σειρά τους, ζητοῦσαν τώρα νά γίνει ἀνάκριση γιά τά ἀστικά χρέη ὡς τίς 24 τοῦ Φλεβάρη. Συγκεντρώθηκαν κατά μάζες στήν αἴθουσα τοῦ χρηματιστηρίου καί ἀπαίτησαν ἀπειλητικά νά δοθεῖ, ὕστερα ἀπό ἀπόφαση τοῦ ἐμπορικοδικείου καί μέ ὑποχρέωση γιά τόν πιστωτή νά ξεκαθαρίσει τίς ἀπαιτήσεις του δεχόμενος γιά πληρωμή ἕνα μέτριο ποσοστό, μιά παράταση πληρωμῆς σέ κάθε ἔμπορο πού θά μποροῦσε ν' ἀποδείξει ὅτι φτώχεψε ἐξαιτίας μόνο τῆς στασιμότητας πού προκλήθηκε ἀπό τήν ἐπανάσταση καί ὅτι τό μαγαζί του στεκόταν καλά στίς 24 τοῦ Φλεβάρη. Τό ζήτημα αὐτό ἐξετάστηκε, σάν πρόταση νόμου στήν ἐθνοσυνέλευση, μέ τή μορφή concordats à l' amiable*. Ἡ συνέλευση ταλαντεύοταν, ὅταν ξαφνικά ἔμαθε ὅτι, τήν ἴδια στιγμή, στήν πολη Σαίν Ντενίς, χιλιάδες γυναῖκες καί παιδιά τῶν ἐξεγερμένων εἶχαν ἑτοιμάσει μιάν ἔγγραφη αἴτηση γιά ἀμνηστεία.

Τούς μικροαστούς τούς ἔπιασε τρεμούλα μπρός στό ἀναστημένο φάντασμα τοῦ Ἰούνη, καί ἡ συνέλευση ξαναβρῆκε τήν ἀκαμψία της. Τά concordats à l' amiable, οἱ φιλικοί συμβιβασμοί ἀνάμεσα στόν πιστωτή καί στόν ὀφειλέτη ἀπορίφθηκαν στά πιό οὐσιαστικά τους σημεῖα.

Ἔτσι, ἀφοῦ ἀπό καιρό πιά μέσα στήν ἐθνοσυνέλευση οἱ δημοκρατικοί ἀντιπρόσωποι τῶν μικροαστῶν εἶχαν ἀπωθηθεῖ ἀπό τούς δημοκράτες ἀντιπροσώπους τῆς ἀστικῆς τάξης, ἡ κοινοβουλευτική αὐτή ρίζη πῆρε τήν ἀστική, τήν πραγματική οἰκονομική σημασία της, παραδίνοντας τούς μικροαστούς ὀφειλέτες στό ἔλεος τῶν ἀστῶν πιστωτῶν. Ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τούς μικροαστούς καταστράφηκε ὁλοκληρωτικά καί στούς ὑπόλοιπους ἐπιτράπηκε νά συνεχίσουν τίς δουλιές τους κάτω ἀπό ὅρους πού τούς ἔκαναν πέρα γιά πέρα δουλοπάροικους τοῦ κεφαλαίου. Στίς 22 τοῦ Αὐγούστου 1848 ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀπόρριψε τούς «φιλικούς συμβιβασμούς». Στίς 19 τοῦ Σεπτέμβρη 1848, μέσα σέ κατάσταση πολιορκίας, ὁ πρίγκιπας Λουδοβίκος Βοναπάρτης κι ὁ φυλακισμένος τῆς Βενσέν, ὁ κομμουνιστής Ρασπάϊγ, ἐκλέχτηκαν ἀντιπρόσωποι τοῦ Παρισιοῦ. Ἡ ἀστική τάξη ὅμως ἀνάδειξε τόν τοκογλύφο σαράφη κι ὀρλεανικό Φούλντ. Ἔτσι, ἀπ' ὅλες τίς μεριές ταυτόχρονα ἔγινε ἀνοιχτή

* Φιλικοί συμβιβασμοί ἀναμεσα στούς ὀφειλέτες καί τούς πιστωτες. (Στμ. Μετ.)

κήρυξη πολέμου ἐνάντια στή συνταχτική ἐθνοσυνέλευση, ἐνάντια στόν ἀστικό δημοκρατισμό, ἐνάντια στόν Καβαινιάκ.

Δέ χρειάζεται νά ἐξηγηθεῖ ὅτι ἡ μαζική χρεωκοπία τῶν παρισινῶν μικροαστῶν ἔμελλε νά ἔχει τόν ἀντίχτυπό της πολύ πιό πέρα ἀπό τόν κύκλο τῶν ἄμεσων θυμάτων της καί νά κλονίσει γι' ἄλλη μιά φορά τό ἀστικό ἐμπόριο, ἐνῶ τό κρατικό ἔλλειμα φούσκωνε ξανά ἀπό τά ἔξοδα τῆς ἐξέγερσης τοῦ Ἰούνη καί τά κρατικά ἔσοδα ἔπεφταν διαρκῶς ἐξαιτίας τοῦ σταματήματος τῆς παραγωγῆς, τοῦ περιορισμοῦ τῆς κατανάλωσης καί τῆς μείωσης τῶν εἰσαγωγῶν. Ὁ Καβαινιάκ καί ἡ ἐθνοσυνέλευση δέ μποροῦσαν νά προστρέξουν σ' ἄλλο μέσο παρά σ' ἕνα δάνειο πού τούς ἔριχνε ἀκόμα πιό βαθιά κάτω ἀπό τό ζυγό τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος.

Ἐνῶ οἱ μικροαστοί εἶχαν δρέψει σάν καρπό τῆς νίκης τοῦ Ἰούνη τή χρεωκοπία καί τή δικαστική ἐκκαθάριση, οἱ γενίτσαροι τοῦ Καβαινιάκ, οἱ κινητές φρουρές, βρῆκαν τήν ἀμοιβή τους στήν τρυφερή ἀγκαλιά τῶν κοκοτῶν καί οἱ «νέοι σωτῆρες τῆς κοινωνίας» δέχονταν κάθε λογῆς τιμές στά σαλόνια τοῦ Μαρράστ, τοῦ gentilhomme[1] τῆς τρίχρωμης πού ἔπαιζε τό ρόλο τοῦ Ἀμφιτρύονα καί τοῦ τροὺβαδούρου μαζί τῆς καθώς πρέπει δημοκρατίας. Στό μεταξύ ἡ κοινωνική εὐνοια γιά τήν κινητή φρουρά κι ὁ δυσανάλογα μεγαλύτερος μισθός της ἐξερέθιζε τό στρατό, ἐνῶ ταυτόχρονα ἐξαφανίζονταν ὅλες ἐκεῖνες οἱ ἐθνικές αὐταπάτες μέ τίς ὁποῖες ὁ ἀστικός δημοκρατισμός μέ τήν ἐφημερίδα του, τή «Νασιονάλ», εἶχε κατορθώσει, τήν ἐποχή τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, νά πάρει μαζί του ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ καί τῆς ἀγροτικῆς τάξης. Ὁ ρόλος τοῦ μεσολαβητῆ, πού ὁ Καβαινιάκ καί ἡ ἐθνοσυνέλευση ἔπαιξαν στή Βόρεια Ἰταλία γιά νά τήν παραδόσουν, ἀπό κοινοῦ μέ τήν Ἀγγλία, στήν Αὐστρία — αὐτή ἡ μιά μέρα τῆς ἐπικράτησης κατάστρεψε δεκαοχτώ χρόνια ἀντιπολίτευσης τῆς «Νασιονάλ». Καμιά κυβέρνηση δέν ἦταν λιγότερο ἐθνική ἀπό τήν κυβέρνηση τῆς «Νασιονάλ», καμιά δέν ἦταν πιό ἐξαρτημένη ἀπό τήν Ἀγγλία καί, στήν ἐποχή τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ἡ «Νασιονάλ» ζοῦσε παραφράζοντας καθημερινά τό ρητό τοῦ Κάτωνα: Carthaginem esse delendam[2]. Καμιά δέν ἦταν πιό δου-

[1] Gentilhomme: *ἱππότης.* (Σημ. Συντ.)

[2] Ἡ Καρχηδόνα πρέπει νά καταστραφεῖ. (Σημ. Σύντ.)

λική ἀπέναντι στήν Ἱερή Συμμαχία καί ἡ «Νασιονάλ» εἶχε ζητήσει ἀπό ἕνα Γκιζό νά ξεσκιστοῦν οἱ συνθῆκες τῆς Βιέννης*. Ἡ εἰρωνεία τῆς ἱστορίας ἔκαμε τόν Μπαστίντ, τόν πρώην συντάχτη τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τῆς «Νασιονάλ», ὑπουργό τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, γιά ν' ἀνασκευάζει κάθε ἄρθρο του μέ ἕνα τηλεγράφημά του.

Γιά μιά στιγμή ὁ στρατός καί ἡ ἀγροτική τάξη εἶχαν πιστέψει ὅτι ταυτόχρονα μέ τή στρατιωτική δικτατορία εἶχαν βάλει στήν ἡμερήσια διάταξη τῆς Γαλλίας τόν πόλεμο πρός τά ἔξω καί τή «δεξα». Ὁ Καβαινιάκ ὅμως δέν ἦταν ἡ δικτατορία τοῦ σπαθιοῦ πάνω στήν ἀστική κοινωνία, ἦταν ἡ δικτατορία τῆς ἀστικῆς τάξης μέ τό σπαθί. Καί τό στρατιώτη δέν τόν χρειαζόταν τώρα παρά μόνο στό ρόλο τοῦ χωροφύλακα. Ὁ Καβαινιάκ ἔκρυβε κάτω ἀπό τά αὐστηρά χαρακτηριστικά τῆς παλαιοδημοκρατικῆς καρτερικότητας τήν ἀηδιαστική ὑποταγή στούς ταπεινωτικούς ὅρους τῶν ἀστικῶν καθηκόντων του. L' argent nea pas de maître! Τό χρῆμα δέν ἔχει ἀφεντικό! Ὅπως ἡ συνταχτική συνέλευση, γενικά, ἔτσι κι αὐτός ἐξιδανίκευσε τό παλιό αὐτό ἐκλογικό γνωμικό τοῦ tiers-état**, μεταφράζοντάς το στήν πολιτική γλώσσα: ἡ ἀστική τάξη δέν ἔχει βασιλιά, ἡ ἀληθινή μορφή τῆς κυριαρχίας της εἶναι ἡ δημοκρατία.

Καί τό «μεγάλο ὀργανικό ἔργο» τῆς συνταχτικῆς ἐθνοσυνέλευσης ἦταν ἡ ἐπεξεργασία αὐτῆς τῆς μορφῆς, ἡ κατάρτιση ἑνός δημοκρατικοῦ συντάγματος. Ἡ μετονομασία τοῦ χριστιανικοῦ ἡμερολογίου σέ δημοκρατικό, τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου σέ Ἅγιο Ροβεσπιέρο, δέν ἄλλαξε τόν καιρό ἤ τόν ἄνεμο περισσότερο ἀπό ὅτι τό σύνταγμα αὐτό μετέβαλε ἤ ἔμελλε νά μεταβάλει τήν ἀστική κοινωνία. Ἐκεῖ ὅπου προχώρησε πιό πέρα ἀπό μιάν ἁπλή ἀλλαγή κοστουμιῶν καταγροῦσε ἁπλῶς στά πραχτικά τά συντελεσμένα γεγονότα. Ἔτσι καταχώρησε πανηγυρικά τό γεγονός τῆς ἐγκαθίδρυσης τῆς δημοκρατίας, τό γεγονός τῆς καθιέρωσης τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δι-

* Οἱ ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου τῆς Βιέννης τῶν μεγάλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων (1814-1815) εἶχαν ἔντονα ἀντιδημοκρατικό χαρακτήρα. Εἶχαν σκοπό τήν παλινόρθωση τοῦ πολιτικοῦ καθεστῶτος πού ὑπῆρχε πρίν τή γαλλική ἐπανάσταση καί πρίν τό Ναπολέοντα Α' καί τήν ἀποκατάσταση τῶν συνόρων τῆς Γαλλίας τοῦ 1792 (Σημ. Μετ.)

** tiers-état: τρίτη τάξη, ἡ ἀστική τάξη στή φεουδαρχική γαλλική κοινωνία πρίν ὑπό τήν ἐπανάσταση τοῦ 1789 (Σημ. Μετ.)

καιώματος, τό γεγονός τῆς μιᾶς μόνης κυρίαρχης ἐθνοσυνέλευσης στή θέση τῶν δυό περιορισμένων συνταχτικῶν βουλῶν. Ἔτσι καταχώρησε καί ταχτοποίησε τό γεγονός τῆς δικτατορίας τοῦ Καβαινιάκ, ἀντικαθιστώντας τή μόνιμη, ἀνεύθυνη κληρονομική βασιλεία μέ μιά μεταβατική, ὑπεύθυνη, αἱρετή βασιλεία, μέ τετράχρονη προεδρία. Ἔτσι δέν παράλειψε ν' ἀνακηρύξει σέ ὀργανικό νόμο τίς ἔκτακτες ἐξουσίες μέ τίς ὁποῖες ἡ ἐθνοσυνέλευση, ὕστερα ἀπό τίς φρικαλεότητες τῆς 15 τοῦ Μάη καί τῆς 25 τοῦ Ἰούνη, εἶχε προληπτικά περιβάλει τόν πρόεδρό της γιά τό συμφέρον τῆς δικῆς της ἀσφάλειας. Τό ὑπόλοιπο μέρος τοῦ συντάγματος ἦταν ἔργο ὁρολογίας. Ἀπό τό μηχανισμό τῆς παλιᾶς μοναρχίας ἀφαιρέθηκαν οἱ βασιλικές ἐπιγραφές καί στή θέση τους κολλήθηκαν δημοκρατικές. Ὁ Μαρράστ, πρώην ἀρχισυντάχτης τῆς «Νασιονάλ» καί τώρα ἀρχισυντάχτης τοῦ συντάγματος, τά κατάφερε, ὄχι χωρίς ταλέντο, σ' αὐτό τό ἀκαδημαϊκό καθῆκον.

Ἡ συνταχτική συνέλευση ἔμοιαζε μέ κεῖνον τόν χιλιανό δημόσιο ὑπάλληλο πού ἤθελε νά ρυθμίσει μονιμότερα τίς σχέσεις τῆς ἰδιοχτησίας τῆς γῆς μέ ἕνα κτηματολόγιο, τή στιγμή ἀκριβῶς πού τό ὑποχθόνιο μπουμπουνητό εἶχε κιόλας προαναγγείλει τήν ἡφαιστειακή ἔκρηξη πού θά ἀνατίναζε καί τό ἔδαφος ἀκόμα πού πατοῦσε. Ἐνῶ στή θεωρία χόραζε μέ τό διαβήτη τίς μορφές μέ τίς ὁποῖες ἐκφραζόταν δημοκρατικά ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης, στήν πραγματικότητα, κρατιόταν μόνο μέ τήν κατάργηση ὅλων τῶν καθιερωμένων τύπων, μέ τήν ἀνοιχτή βία, μέ τήν κατάσταση πολιορκίας. Δυό μέρες πρίν ἀρχίσει τήν ἐπεξεργασία τοῦ συντάγματος, κήρυξε τήν παράταση τῆς κατάστασης πολιορκίας. Προηγούμενα τά συντάγματα συντάσσονταν καί ἐγκρίνονταν μολις ἡ πορεία τῆς κοινωνικῆς ἀνατροπῆς εἶχε φτάσει σ' ἕνα σημεῖο ἡρεμίας, μόλις οἱ νέες ταξικές σχέσεις εἶχαν σταθεροποιηθεῖ καί οἱ ἀντιμαχόμενες ὁμάδες τῆς ἄρχουσας τάξης εἶχαν καταφύγει σ' ἕνα συμβιβασμό πού τούς ἐπέτρεπε νά συνεχίσουν τήν πάλη ἀνάμεσά τους καί ταυτόχρονα ν' ἀποκλείουν ἀπ' τήν πάλη αὐτή τήν ἀποκαμωμένη μάζα τοῦ λαοῦ. Τό σύνταγμα αὐτό ἀπεναντίας δέν ἐπικύρωνε καμιά κοινωνική ἐπανάσταση, ἐπικύρωνε τήν προσωρινή νίκη τῆς παλιᾶς κοινωνίας πάνω στήν ἐπανάσταση.

Στό πρῶτο σχέδιο συντάγματος πού καταρτίστηκε πρίν ἀπό τίς μέρες τοῦ Ἰούνη, βρισκόταν ἀκόμα τό «droit au travail», τό δικαίωμα στήν ἐργασία, ἡ πρώτη ἀδέξια διατύπωση ὅπου συνοψίζονται οἱ ἐπαναστατικές ἀξιώσεις τοῦ προλεταριάτου. Αὐτό μετατράπηκε στό droit à l' assistance, στό δικαίωμα νά παίρνει βοήθημα ἀπ' τό δημόσιο. Καί ποιό σύγχρονο κράτος δέν τρέφει τούς ἀπόρους του μέ τόν ἕνα ἤ μέ τόν ἄλλο τρόπο; Τό δικαίωμα στήν ἐργασία εἶναι, μέ τήν ἀστική ἔννοια, ἕνας παραλογισμός, ἕνας ἄθλιος, εὐσεβής πόθος. Πίσω ὅμως ἀπ' τό δικαίωμα στήν ἐργασία κρύβεται ἡ βία πάνω στό κεφάλαιο, πίσω ἀπ' τή βία πάνω στό κεφάλαιο ἡ ἰδιοποίηση τῶν μέσων παραγωγῆς, ἡ ὑπαγωγή τους στήν ὀργανωμένη ἐργατική τάξη, ἑπομένως, ἡ κατάργηση τῆς μισθωτῆς ἐργασίας, τοῦ κεφαλαίου καί τῶν ἀμοιβαίων σχέσεών τους. Πίσω ἀπ' τό «δικαίωμα στήν ἐργασία» βρισκόταν ἡ ἐξέγερση τοῦ Ἰούνη. Ἡ συνταχτική συνέλευση, πού ἔθετε οὐσιαστικά τό ἐπαναστατικό προλεταριάτο ἐκτός νόμου, ἦταν γιά λόγους ἀρχῆς ὑποχρεωμένη νά βγάλει τή διατύπωση τοῦ δικαιώματος ἐργασίας ἀπ' τό σύνταγμα, αὐτό τό νόμο τῶν νόμων, ἦταν ὑποχρεωμένη νά ρίξει τό ἀνάθεμα στό «δικαίωμα στήν ἐργασία». Ὅμως δέ σταμάτησε στό σημεῖο αὐτό. Ὅπως ὁ Πλάτων ἐξόρισε τούς ποιητές ἀπ' τή δημοκρατία του, ἔτσι ἐξόρισε κι αὐτή στόν αἰώνα τόν ἅπαντα ἀπ' τή δημοκρατία της τήν προοδευτική φορολογία. Καί ἡ προοδευτική φορολογία δέν εἶναι μόνο ἕνα ἀστικό μέτρο, πού μπορεῖ νά ἐφαρμοστεῖ σέ μεγαλύτερη ἤ μικρότερη κλίμακα μέσα στά πλαίσια τῶν σημερινῶν παραγωγικῶν σχέσεων: ἦταν τό μοναδικό μέσο γιά νά προσδέσουν τά μεσαῖα στρώματα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας στήν «καθώς πρέπει» δημοκρατία, γιά νά ἐλαττώσουν τό δημόσιο χρέος καί ν' ἀποκρούσουν τήν ἀντιδημοκρατική πλειοψηφία τῆς ἀστικῆς τάξης.

Μέ τήν εὐκαιρία τῶν φιλικῶν συμβιβασμῶν, οἱ τρίχρωμοι δημοκράτες εἶχαν θυσιάσει πραγματικά τή μικρή ἀστική τάξη στή μεγάλη. Ἀναγόρευσαν τό μειονωμένο αὐτό γεγονός σέ ἀρχή, μέ τή νόμιμη ἀπαγόρευση τῆς προοδευτικῆς φορολογίας. Βάλανε στό ἴδιο ἐπίπεδο τήν ἀστική μεταρρύθμιση μέ τήν προλεταριακή ἐπανάσταση. Ποιά ὅμως τάξη ἀπόμενε τότε σάν στήριγμα τῆς δημοκρατίας τους; Ἡ μεγαλοαστική τάξη. Κι αὐτῆνῆς ἡ μάζα ἦταν ἀντιδημοκρατική. Ἐνῶ ἐκμεταλλεύονταν τούς δημοκράτες τῆς «Νασιονάλ» γιά νά σταθεροποιήσει πάλι τίς παλιές σχέσεις τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ἀπ' τήν ἄλλη σκόπευε νά ἐκμεταλλευτεῖ τίς ξανασταθεροποιημένες κοινωνικές σχέσεις,

γιά ν' ἀποκαταστήσει τίς πολιτικές μορφές πού ἀνταποκρίνονταν σ' αὐτές. Ἀπ' τίς ἀρχές κιόλας τοῦ Ὀχτώβρη ὁ Καβαινιάκ ἀναγκάστηκε νά κάνει τούς πρώην ὑπουργούς τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, Ντυφόρ καί Βιβιέν, ὑπουργούς τῆς δημοκρατίας, ὅσο κι ἄν ἀγαναχτοῦσαν καί θορυβοῦσαν οἱ ἄμυαλοι πουριτανοί τοῦ ἴδιου τοῦ κόμματός του.

Ἐνῶ τό τρίχρωμο σύνταγμα ἀπόριπτε κάθε συμβιβασμό μέ τή μικροαστική τάξη καί δέν κατόρθωνε νά προσδέσει κανένα νέο στοιχεῖο τῆς κοινωνίας στή νέα κρατική μορφή, ἀπ' τήν ἄλλη βιαζόταν νά ξαναδόσει τήν πατροπαράδοτη ἀσυλία σ' ἕνα σῶμα πού ἀποτελοῦσε τόν πιό λυσασμένο καί φανατικό ὑπερασπιστή τοῦ παλιοῦ κράτους. Ἀναγόρευσε σέ συνταγματικό νόμο τή μονιμότητα τῶν δικαστῶν, πού τήν ἀμφισβητοῦσε ἡ προσωρινή κυβέρνηση. Ὁ ἕνας βασιλιάς πού εἶχε καθαιρέσει, ἀναστήθηκε στό ἑκατονταπλάσιο μέ αὐτούς τούς ἀμετάθετους ἱεροεξεταστές τῆς νομιμότητας.

Ὁ γαλλικός τύπος ἀνάλυσε πολύπλευρα τίς ἀντιφάσεις τοῦ συντάγματος τοῦ Μαρράστ πχ, τή συνύπαρξη δυό κυρίαρχων σωμάτων, τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί τοῦ προέδρου, κλπ, κλπ.

Ἡ κύρια ὅμως ἀντίφαση τοῦ συντάγματος αὐτοῦ εἶναι τούτη: Μέ τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα παραδίνει τήν πολιτική ἐξουσία στίς τάξεις πού ἐπιδιώκει νά διαιωνίσει τήν κοινωνική σκλαβιά τους: στό προλεταριάτο, τούς ἀγρότες, τούς μικροαστούς. Καί ἀπ' τήν τάξη πού κατοχυρώνει τήν παλιά κοινωνική ἐξουσία της, ἀπ' τήν ἀστική τάξη, ἀφαιρεῖ τίς πολιτικές ἐγγυήσεις αὐτῆς τῆς ἐξουσίας. Στριμώχνει τήν πολιτική κυριαρχία της μέσα σέ δημοκρατικούς ὅρους, πού βοηθοῦν σέ κάθε στιγμή τίς ἐχθρικές τάξεις νά νικήσουν καί πού διαμφισβητοῦν αὐτά τά ἴδια τά θεμέλια τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Ἀπό τούς πρώτους ἀπαιτεῖ νά μήν προχωρήσουν ἀπ' τήν πολιτική χειραφέτηση στήν κοινωνική χειραφέτηση. Ἀπό τούς δεύτερους νά μήν πᾶνε πίσω ἀπ' τήν κοινωνική παλινόρθωση στήν πολιτική παλινόρθωση.

Οἱ ἀντιφάσεις αὐτές δέν πολυσκοτίζανε τούς ἀστούς δημοκράτες. Στό βαθμό πού ἔπαυαν νά εἶναι ἀπαραίτητοι—καί ἦταν ἀπαραίτητοι μόνο σάν πρόμαχοι τῆς παλιᾶς κοινωνίας ἐνάντια στό ἐπαναστατικό προλεταριάτο— λίγες βδομάδες ὕστερα ἀπ' τή νίκη τους, ξέπεσαν ἀπ' τή θέση ἑνός κόμματος στήν κατάσταση μιᾶς κλίκας. Κι ὅσο γιά τό σύνταγμα, τό μετα-

χειρίζονταν σά μιά μεγάλη μηχανορραφία. Ἐκεῖνο πού ἔπρεπε νά συνταχθεῖ μ' αὐτό ἦταν πρίν ἀπ' ὅλα ἡ κυριαρχία τῆς κλίκας. Ὁ πρόεδρος ἔπρεπε νά εἶναι ἡ προέχταση τοῦ Καβαινιάκ, ἡ νομοθετική συνέλευση ἡ προέχταση τῆς συνταχτικῆς συνέλευσης. Ἐλπίζανε νά καταντήσουν μιάν εἰκονική ἐξουσία τήν πολιτική ἐξουσία τῶν λαϊκῶν μαζῶν, ἐλπίζανε νά μποροῦν νά παίζουν ὅσο ἤθελαν μ' αὐτή τήν ἴδια τήν εἰκονική ἐξουσία, γιά νά κρατοῦν διαρκῶς πάνω ἀπ' τήν πλειοψηφία τῆς ἀστικῆς τάξης τό δίλημμα τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰούνη: βασίλειο τῆς «Νασιονάλ» ἤ βασίλειο τῆς ἀναρχίας.

Ἡ ἐπεξεργασία τοῦ συντάγματος πού ἄρχισε στίς 4 τοῦ Σεπτέμβρη, τέλειωσε στίς 23 τοῦ Ὀχτώβρη. Στίς 2 τοῦ Σεπτέμβρη ἡ συνταχτική συνέλευση εἶχε ἀποφασίσει νά μή διαλυθεῖ πρωτοῦ ἐκδοθοῦν οἱ ὀργανικοί νόμοι πού θά συμπλήρωναν τό σύνταγμα. Ὡστόσο, ἀποφάσισε νά φέρει τώρα στή ζωή, τό πιό γνήσιο δημιούργημά της, τόν πρόεδρο, ἀπ' τίς 10 κιόλας τοῦ Δεκέμβρη, πολύ πρίν κλείσει ὁ κύκλος τῆς δικῆς της δραστηριότητας. Τόσο βέβαιη ἦταν ὅτι χαιρετοῦσε στόν ἀνθρωπάκο τοῦ συντάγματος τό γιό τῆς μάνας του! Γιά λόγους προφύλαξης εἶχε προβλεφτεῖ ὅτι ἄν κανένας ἀπ' τούς ὑποψήφιους δέν ἔπαιρνε δυό ἑκατομμύρια ψῆφους, ἡ ἐκλογή θά περνοῦσε ἀπ' τό ἔθνος στή συνταχτική.

Ἀνώφελες προφυλοξεις! Ἡ πρώτη μέρα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ συντάγματος ἦταν ἡ τελευταία μέρα τῆς κυριαρχίας τῆς συνταχτικῆς. Στά βάθη τῆς ἐκλογικῆς κάλπης βρισκόταν ἡ θανατική καταδίκη της. Γύρευε τό «γιό τῆς μάνας του» καί βρῆκε «τόν ἀνεψιό τοῦ θειοῦ του». Ὁ Σαούλ-Καβαινιάκ πέτυχε ἕνα ἑκατομμύριο ψῆφους, μά ὁ Δαβίδ-Ναπολέων πέτυχε ἑξι ἑκατομμύρια. Ὁ Σαούλ-Καβαινιάκ νικήθηκε ἕξι φορές.

Ἡ 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848 ἦταν ἡ μέρα τῆς ἀγροτικῆς ἐξέγερσης. Μόνο ἀπ' τή μέρα αὐτή χρονολογεῖται ὁ Φλεβάρης τῶν γάλλων ἀγροτῶν. Τό σύμβολο πού ἐξέφραζε τήν εἴσοδό τους στό ἐπαναστατικό κίνημα, κουτοπόνηρο, κατεργάρικα ἁπλοϊκό, ἀγροίκα ὑπέροχο, ὑπολογισμένη δεισιδαιμονία, παθητική φάρσα, μεγαλοφυέστατα ἠλίθιος ἀναχρονισμός, κοσμοϊστορικό καραγκιοζιλίκι κι ἕνα ἀκαταλαβίστικο γιά τό λογικό τῶν πολιτισμένων ἀνθρώπων ἱερογλυφικό—αὐτό τό σύμβολο παρίστανε ὁλοφάνερα τή φυσιογνωμία τῆς τάξης πού ἀντιπροσωπεύει τή βαρβαρότητα μέσα στόν πολιτισμό. Ἡ δημοκρατία εἶχε ἀναγ-

γείλει τήν παρουσία της στήν τάξη αὐτή μέ τό φοροεισπράχτορα κι ἐκείνη ἀναγγέλθηκε στή δημοκρατία μέ τόν αὐτοκράτορα. Ὁ Ναπολέων ἦταν ὁ μόνος ἄνθρωπος πού εἶχε ἀντιπροσωπεύσει ἐξαντλητικά τα συμφέροντα καί τή φαντασία τῆς νέας τάξης τῶν ἀγροτῶν που εἶχε δημιουργηθεῖ στά 1789. Ἡ ἀγροτιά γράφοντας τό ὄνομα τοῦ Ναπολέοντα στήν προμετωπίδα τῆς δημοκρατίας κήρυττε στό ἐξωτερικό τόν πόλεμο καί στό ἐσωτερικό τήν ἐπιβολή των ταξικῶν συμφερόντων της. Ὁ Ναπολέων δέν ἦταν γιά τούς ἀγρότες ἕνα πρόσωπο, ἀλλά ἕνα πρόγραμμα. Μέ σημαῖες καί μέ μουσικές τράβηξαν στά ἐκλογικά τμήματα φωνάζοντας: Plus d' impôts, à bas les riches, à bas la république, vive l' Empereur! Ὄχι ἄλλοι φόροι, κάτω οἱ πλούσιοι, κάτω ἡ δημοκρατία, ζήτω ὁ αὐτοκράτορας! Πίσω ἀπ' τόν αὐτοκράτορα κρυβόταν ὁ πόλεμος τῶν χωρικῶν. Ἡ δημοκρατία πού καταψήφισαν ἦταν ἡ δημοκρατία τῶν πλουσίων.

Ἡ 10 τοῦ Δεκέμβρη ἦταν τό πραξικόπημα τῶν ἀγροτῶν πού ἀνάτρεψε τήν τοτε κυβέρνηση. Κι ἀπό τή μέρα κείνη πού οἱ ἀγρότες εἶχαν ἀφαιρέσει ἀπ' τή Γαλλία μιά κυβέρνηση καί τῆς εἶχαν δόσει μιάν ἄλλη, τά μάτια τους ἦταν ἐπίμονα στραμένα πρός τό Παρίσι. Μιά καί εἶχαν ὑποδυθεῖ γιά μιά στιγμή τό ρόλο τῶν ἐνεργῶν ἡρώων τοῦ ἐπαναστατικοῦ δράματος, δέ μποροῦσαν πιά να ὑπομείνουν στόν ἀδρανῆ κι ἄβουλο ρόλο τοῦ χοροῦ.

Οἱ ἄλλες τάξεις συνέβαλαν στό νά ὁλοκληρωθεῖ ἡ ἐκλογική νίκη τῶν ἀγροτῶν. Γιά τό προλεταριάτο, ἡ ἐκλογή τοῦ Ναπολέοντα σήμαινε τήν καθαίρεση τοῦ Καβαινιάκ, τήν πτώση τῆς συνταχτικῆς, τήν ἀποπομπή τοῦ ἀστικοῦ δημοκρατισμοῦ, τήν ἀκύρωση τῆς νίκης τοῦ Ἰούνη. Γιά τή μικροαστική τάξη, ὁ Ναπολέων σήμαινε τήν κυριαρχία τοῦ ὀφειλέτη πάνω στόν πιστωτή. Γιά τήν πλειοψηφία τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης, ἡ ἐκλογή τοῦ Ναπολέοντα σήμαινε ἀνοιχτή ρήξη μέ τήν ὁμάδα πού ὑποχρεώθηκε νά τή χρησιμοποιήσει γιά μιά στιγμή ἐνάντια στήν ἐπανάσταση, καί πού τῆς ἔγινε ἀνυπόφορη μόλις ἡ ὁμάδα αὐτή γύρεψε νά στηθεροποιήσει τήν προσωρινή θέση της σάν θέση συνταγματική. Ὁ Ναπολέων στή θέση τοῦ Καβαινιάκ σήμαινε γιά τήν πλειοψηφία τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης τή μοναρχία στή θέση τῆς δημοκρατίας, τήν ἀρχή τῆς βασιλικῆς παλινόρθωσης, ἕνα ντροπαλό ὑπαινιγμό γιά τό δούκα τῆς Ὀρλεάνης, τόν κρυμένο κάτω ἀπ' τίς βιολέττες κρίνο[1]. Τέλος ὁ στρατός ψήφισε στό πρόσωπο τοῦ Ναπολέοντα ἐνάντια στήν κινητή φρουρά, ἐνάντια στό εἰδύλλιο τῆς εἰρήνης, γιά τόν πόλεμο.

Ἔτσι συνέβηκε, ὅπως ἔγραψε ἡ «Νέα ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου», ὁ πιό ἁπλοϊκός ἄνθρωπος τῆς Γαλλίας ν' ἀποχτήσει τήν πιό πολλαπλή σημασία. Ἀκριβῶς ἐπειδή δέν ἦταν τίποτα, μποροῦσε νά σημαίνει τό πᾶν ἐκτός ἀπ' τόν ἑαυτό του. Ὡστόσο, ὅσο διαφορετικό νόημα κι ἄν εἶχε τό ὄνομα τοῦ Ναπολέοντα στό στόμα τῶν διαφόρων τάξεων, μέ τό ὄνομα αὐτό ἡ καθεμιά τους ἔγραφε στό ψηφοδέλτιό της: Κάτω τό κόμμα της «Νασιονάλ», κάτω ὁ Καβαινιάκ, κάτω ἡ συνταχτική, κάτω ἡ ἀστική δημοκρατία! Ὁ ὑπουργός Ντυφόρ τό δήλωσε ἀνοιχτά στή συνταχτική συνέλευση: ἡ 10 τοῦ Δεκέμβρη εἶναι μιά δεύτερη 24 τοῦ Φλεβάρη.

Ἡ μικροαστική τάξη καί τό προλεταριάτο εἶχαν ψηφίσει en bloc[2] γιά τό Ναπολέοντα, γιά νά ψηφίσουν ἐνάντια στόν Καβαινιάκ καί γιά νά στερήσουν μέ τήν ἕνωση τῶν ψήφων τους τήν τελική ἀπόφαση ἀπ' τή συνταχτική. Τό πιό προοδευτικό τμῆμα καί τῶν δυό τάξεων παρουσίασε ὡστόσο τούς δικούς του ὑποψηφίους. Ὁ Ναπολέων ἦταν τό συλλογικό ὄνομα ὅλων τῶν συνασπισμένων ἐνάντια στήν ἀστική δημοκρατία κομμάτων. Ὁ Λεντρύ-Ρολλέν κι ὁ Ρασπάϊγ ἦταν τά κύρια ὀνόματα, ὁ πρῶτος τῆς δημοκρατικῆς μικροαστικῆς τάξης, ὁ δεύτερος τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου. Οἱ ψῆφοι γιά τό Ρασπάϊγ—οἱ προλετάριοι κι οἱ σοσιαλιστές ἐκπρόσωποί τους τό δήλωσαν μεγαλόφωνα—θά ἦταν μιά ἁπλή ἐπίδειξη, θά ἦταν ἰσάριθμες διαμαρτυρίες ἐνάντια σέ κάθε προεδρία, δηλ. ἐνάντια στό ἴδιο τό σύνταγμα, θά ἦταν ἄλλες τόσες ψῆφοι ἐνάντια στό Λεντρύ-Ρολλέν, ἡ πρώτη πράξη πού μ' αὐτήν τό προλεταριάτο ξέκοβε σάν ἀνεξάρτητο πολιτικό κόμμα ἀπό τό δημοκρατικο κόμμα. Τό κόμμα αὐτό—ἡ δημοκρατική μικροαστική τάξη καί ὁ κοινοβουλευτικός ἀντιπρόσωπός της, οἱ ὀρεινοί—χειρίζεται ἀντιθετα τήν ὑποψηφιότητα τοῦ Λεντρύ-Ρολλέν μέ ὅλη τήν παινγυρική σοβαρότητα μέ τήν ὁποία συνήθιζε νά ξεγελάει τόν ἑαυτό του. Ἐξάλλου αὐτή ἦταν ἡ τελευταία ἀπόπειρά τους

[1] Ὁ κρίνος ἦταν τό ἔμβλημα τῶν Βουρβώνων, τῆς λεγιτιμιστικῆς (νόμιμης) μοναρχίας. (Σημ. Σύντ.)

[2] Μαζικά (Σημ. Σύντ.)

ν' ἀντιταχθεῖ στό προλεταριάτο σάν ἀνεξάρτητο κόμμα. Στίς 10 τοῦ Δεκέμβρη δέ νικήθηκε μονάχα τό δημοκρατικό ἀστικό κόμμα ἀλλά καί ἡ δημοκρατική μικροαστική τάξη καί οἱ ὀρεινοί της.

Ἡ Γαλλία εἶχε τώρα πλάϊ στούς ὀρεινούς κι ἕνα Ναπολέοντα, ἀπόδειξη ὅτι καί οἱ δυό δέν ἦταν παρά οἱ ἄψυχες γελοιογραφίες τῶν μεγάλων πραγματικοτήτων πού ἔφεραν παλιά τά ὀνόματά τους. Ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων μέ τό καπέλο τοῦ αὐτοκράτορα καί μέ τόν ἀετό, δέν ἀποτελοῦσε ἀθλιότερη παρωδία τοῦ παλιοῦ Ναπολέοντα ἀπό τήν παρωδία τῶν παλιῶν ὀρεινῶν πού ἀποτελοῦσαν οἱ τωρινοί ὀρεινοί μέ τίς δανεισμένες ἀπ' τό 1793 φράσεις τους καί μέ τίς δημαγωγικές πόζες τους. Ἔτσι, μαζί μέ τήν πατροπαράδοτη δεισιδαιμονία γιά τό 1793, μπῆκε ταυτόχρονα τέρμα καί στήν πατροπαράδοτη δεισιδαιμονία γιά τό Ναπολέοντα. Ἡ ἐπανάσταση κατόρθωσε νά βρεῖ τόν ἑαυτό της μονάχα ὅταν ἀπόχτησε τό δικό της, πρωτότυπο ὄνομα κι αὐτό μποροῦσε νά τό κάνει μονάχα ὅταν ἡ σύγχρονη ἐπαναστατική τάξη, τό βιομηχανικό προλεταριάτο, ἐμφανίστηκε κυριαρχικά στό προσκήνιό της. Μπορεῖ νά πεῖ κανείς ὅτι ἡ 10 τοῦ Δεκέμβρη ξάφνιασε τούς ὀρεινούς καί τούς ἔκαμε νά τά χάσουν γιά τό γεγονός καί μόνο ὅτι ἡ χοντροκομένη ἀγροτική φάρσα ἔβαλε τέλος στόν κλασικό παραλληλισμό μέ τήν παλιά ἐπανάσταση.

Στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη ὁ Καβαινιάκ παραιτήθηκε καί ἡ συνταχτική συνέλευση ἀνακήρυξε τό Λουδοβίκο Ναπολέοντα πρόεδρο τῆς δημοκρατίας. Στίς 19 τοῦ Δεκέμβρη, τήν τελευταία μέρα τῆς ἀποκλειστικῆς ἐξουσίας της, ἀπόριψε τήν πρόταση νά δοθεῖ ἀμνηστεία στούς ἐξεγερμένους τοῦ Ἰούνη. Μήπως ἡ ἀνάκληση τοῦ διατάγματος τῆς 27 τοῦ Ἰούνη, πού χωρίς δικαστική ἀπόφαση εἶχε στείλει στήν ἐξορία 15.000 ἐξεγερμένους, δέ θά σήμαινε τή διαγραφή τῆς ἴδιας τῆς μάχης τοῦ Ἰούνη;

Ὁ Ὀντιλόν Μπαρρό, ὁ τελευταῖος ὑπουργός τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ἔγινε ὁ πρῶτος ὑπουργός τοῦ Λουδοβίκου Ναπολέοντα. Ὅπως ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων λογάριαζε τήν ἐξουσία του ὄχι ἀπό τίς 10 τοῦ Δεκέμβρη, ἀλλά ἀπό ἕνα γερουσιαστικό βούλευμα τοῦ 1804, ἔτσι βρῆκε ἕναν πρωθυπουργό πού δέ λογάριαζε τήν κυβέρνησή του ἀπό τίς 20 τοῦ Δεκέμβρη, ἀλλά ἀπό ἕνα βασιλικό διάταγμα τῆς 24 τοῦ Φλεβάρη. Σάν νόμιμος διάδοχος τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων

ἔκανε ἠπιότερη τήν κυβερνητική ἀλλαγή διατηρώντας τήν παλιά κυβέρνηση, πού ἄλλωστε δέν εἶχε τόν καιρό νά φθαρεῖ, γιατί δέν εἶχε βρεῖ τόν καιρό νά ἐμφανιστεῖ στή ζωή.

Οἱ ἀρχηγοί τῶν βασιλικῶν ἀστικῶν ὁμάδων τοῦ σύστησαν αὐτή τήν ἐκλογή. Τό κεφάλι τῆς παλιᾶς δυναστικῆς ἀντιπολίτευσης, πού εἶχε ἀσυνείδητα χρησιμεύσει γιά τό πέρασμα τῆς «Νασιονάλ» στούς δημοκρατικούς, ἦταν ἀκόμα πιό κατάλληλο ν' ἀποτελέσει μέ πλήρη τή συνείδηση τό πέρασμα ἀπό τήν ἀστική δημοκρατία στή μοναρχία.

Ὁ Ὀντιλόν Μπαρρό ἦταν ὁ ἀρχηγός τοῦ μοναδικοῦ παλιοῦ κόμματος τῆς ἀντιπολίτευσης πού, παλαίβοντας πάντα ἀνώφελα γιά τό ὑπουργικό χαρτοφυλάκιο, δέν εἶχε ἀκόμα φθαρεῖ. Ἡ ἐπανάσταση ἀνέβαζε γρήγορα στήν κορυφή τοῦ κράτους τό ἕνα πίσω ἀπ' τό ἄλλο, ὅλα τά παλιά κόμματα τῆς ἀντιπολίτευσης γιά νά ὑποχρεωθοῦν ν' ἀπαρνηθοῦν καί ν' ἀνακαλέσουν ὄχι μόνο στήν πράξη, μά καί στά λόγια ἀκόμα, τίς παλιές τους φράσεις καί γιά νά πεταχτοῦν τελικά ἀπό τό λαό ὅλα μαζί ἑνωμένα σ' ἕνα σιχαμερό μίγμα, στήν κοπριά τῆς ἱστορίας. Καί δέν ἀπόφυγε τήν ἀποστασία κι αὐτός ὁ Μπαρρό, αὐτή ἡ ἐνσάρκωση τοῦ ἀστικοῦ φιλελευθερισμοῦ, πού δεκαοχτώ ὁλόκληρα χρόνια ἔκρυβε τήν ποταπή κουφότητα τοῦ πνεύματός του πίσω ἀπό τή σοβαροφανῆ ἐξωτερική συμπεριφορά του. Ἂν σέ ὁρισμένες στιγμές ἡ πάρα πολύ χτυπητή ἀντίθεση ἀνάμεσα στά γαϊδουράγκαθα τοῦ παρόντος καί στίς δάφνες τοῦ παρελθόντος τρόμαζε κι αὐτό τόν ἴδιο, μιά ἁπλή ματιά στόν καθρέφτη τοῦ ξανάδινε τήν ὑπουργική αὐτοκυριαρχία καί τόν ἀνθρώπινο αὐτοθαυμασμό. Τό εἴδωλο πού ἔβλεπε στόν καθρέφτη ἦταν τοῦ Γκιζό, τοῦ Γκιζό πού ὁ Μπαρρό πάντα τόν φθονοῦσε, πού πάντα ὅμως ἐξουσίαζε τό Μπαρρό, ἴδιος ὁ Γκιζό, μά ὁ Γκιζό μέ τό ὀλύμπιο μέτωπο τοῦ Ὀντιλόν. Αὐτό ὅμως πού παράλειπε νά βλέπει στόν καθρέφτη ἦταν τά αὐτιά τοῦ Μίδα*.

Ὁ Μπαρρό τῆς 24 τοῦ Φλεβάρη φανερώθηκε μονάχα στό Μπαρρό τῆς 20 τοῦ Δεκέμβρη. Σ' αὐτό, τόν ὀρλεανικό καὶ βολταιρικό προσκολλήθηκε σάν ὑπουργός τῶν θρησκευμάτων ὁ νομιμόφρων καί ἰησουίτης Φαλλού.

* Μίδας: μυθικός βασιλιάς τῆς Φρυγίας. Σύμφωνα μέ τό μῦθο, σέ ἕνα διαγωνισμό μουσικῆς ἀνάμεσα στόν Ἀπόλλωνα καί στόν Πάνα, ἔδοσε τό βραβεῖο στόν τελευταῖο. Ὁ Ἀπόλλων ὀργισμένος τοῦ χάρισε τότε γαϊδουρινά αὐτιά. Ἀπό ἐδῶ προέρχεται ἡ ἔκφραση «αὐτιά τοῦ Μίδα». (Σημ. Μετ.)

Λίγες μέρες ἀργότερα, τό ὑπουργεῖο τῶν ἐσωτερικῶν ἀνατέθηκε στό Λεόν Φωσέ, τό μαλθουσιανό. Τό δίκαιο, ἡ θρησκεία, ἡ πολιτική οἰκονομία! Ἡ κυβέρνηση Μπαρρό περιεῖχε ὅλα αὐτά καί, χώρια ἀπ' αὐτά, μιά συνένωση τῶν νομιμοφρόνων καί τῶν ὀρλεανικῶν. Ἔλειπε μονάχα ὁ βοναπαρτικός. Ὁ Βοναπάρτης ἔκρυβε ἀκόμα τήν ὄρεξή του νά παραστήσει τό Ναπολέοντα, γιατί ὁ Σουλούκ* δέν παρίστανε ἀκόμα τόν Τουσαίν Λουβερτούρ**.

Τό κόμμα τῆς «Νασιονάλ» ἀπομακρύνθηκε ἀμέσως ἀπ' ὅλες τίς ἀνώτερες θέσεις ὅπου εἶχε ψωλιάσει. Ἡ διεύθυνση τῆς ἀστυνομίας, ἡ διεύθυνση τῶν ταχυδρομείων, ἡ γενική εἰσαγγελία, τό δημαρχεῖο τοῦ Παρισιοῦ, ὅλα καταλήφθηκαν ἀπό παλιά τσανάκια τῆς μοναρχίας. Ὁ νομιμόφρων Σανγκαρνιέ ἀνέλαβε τήν ἐνιαία ἀνώτατη διοίκηση τῆς ἐθνοφρουρᾶς τοῦ διαμερίσματος τοῦ Σηκουάνα, τῆς κινητῆς φρουρᾶς καί τῶν μαχητικῶν τμημάτων τῆς πρώτης μεραρχίας τοῦ στρατοῦ. Ὁ ὀρλεανικός Μπυζώ διορίστηκε ἀνώτατος διοικητής τοῦ στρατοῦ τῶν Ἄλπεων. Ἡ ἀλλαγή αὐτή τῶν κρατικῶν λειτουργῶν συνεχίστηκε χωρίς διακοπή σ' ὅλη τήν περίοδο τῆς κυβέρνησης Μπαρρό. Ἡ πρώτη πράξη τῆς κυβέρνησής του ἦταν ἡ ἀποκατάσταση τῆς παλιᾶς βασιλικῆς διοίκησης. Στό ἄψε-σβῆσε ἄλλαξε ἡ ἐπίσημη σκηνή — τά σκηνικά, τά κοστούμια, ἡ γλώσσα, οἱ ἠθοποιοί, τά βουρ πρόσωπα, οἱ κομπάρσοι, οἱ ὑποβολεῖς, ἡ θέση τῶν κομμάτων, τά θέματα τοῦ δράματος, τό περιεχόμενο τῆς σύγκρουσης, ὅλη ἡ κατάσταση. Μονάχα ἡ προκατακλυσμιαία συνταχτική συνέλευση βρισκόταν ἀκόμα στή θέση της. Ἀπό τήν ὥρα ὅμως πού ἡ ἐθνοσυνέλευση ἐγκατέστησε τό Βοναπάρτη, πού ὁ Βοναπάρτης ἐγκατέστησε τό Μπαρρό κι ὁ Μπαρρό τό Σανγκαρνιέ, ἡ Γαλλία πέρασε ἀπό τήν περίοδο τῆς δημοκρατικῆς συγκροτησης στήν περίοδο τῆς συγκροτημένης δημοκρατίας. Καί στή συγκροτημένη δημοκρατία τί θέση εἶχε μιά συνταχτική συνέλευση; Ὕστερα ἀπό τή δημιουργία τῆς γῆς, στό δημιουργό της δέν ἔμεινε πιά τίποτα ἄλλο παρά νά καταφύγει στόν οὐρανό. Ἡ συνταχτική συνέλευση ἦταν ἀποφασισμένη νά μήν ἀκολουθήσει τό παράδειγμά του. Ἡ ἐθνοσυνέλευση ἦταν τό τελευταῖο ἄσυλο τοῦ κόμματος τῶν ἀστῶν ρεπουμπλικάνων. Ἂν τοῦ εἶχαν ἀποσπαστεῖ ὅλοι οἱ μοχλοί τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, δέν τοῦ ἔμενε μήπως ἡ συνταχτική παντοδυναμία; Ἡ πρώτη του σκέψη ἦταν νά κρατήσει, κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε περιστάσεις, τήν κυριαρχική θέση πού κατεῖχε, καί ἀπό κεῖ νά καταχτήσει πάλι τό χαμένο ἔδαφος. Ἔφτανε νά ἐκτοπιστεῖ ἡ κυβέρνηση Μπαρρό ἀπό μιά κυβέρνηση τῆς «Νασιονάλ» καί τό μοναρχικό προσωπικό θά ἦταν ὑποχρεωμένο νά ἐγκαταλείψει ἀμέσως τά διοικητικά μεγάρα γιά νά ἐπιστρέψει πάλι θριαμβευτικά τό τρίχρωμο προσωπικό. Ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀποφάσισε τήν ἀνατροπή τῆς κυβέρνησης κι ἡ ἴδια ἡ κυβέρνηση πρόσφερε μιάν εὐκαιρία νά τῆς ἐπιτεθοῦν, τέτια εὐκαιρία πού πιό κατάλληλη δέ μποροῦσε νά ἐπινοήσει ἡ συνταχτική.

Ὅλοι θυμοῦνται ὅτι ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης σήμαινε γιά τούς ἀγρότες: Ὄχι! ἄλλος φόρος! Ἐξι μέρες κάθισε στήν προεδρική ἕδρα καί τήν ἕβδομη, στίς 27 τοῦ Δεκέμβρη, ἡ κυβέρνησή του πρότεινε τή διατήρηση τοῦ φόρου τοῦ ἁλατιοῦ πού ἡ προσωρινή κυβέρνηση εἶχε διατάξει τήν κατάργησή του. Ὁ φόρος τοῦ ἁλατιοῦ μοιράζεται μέ τό φόρο τοῦ κρασιοῦ τό προνόμιο νά εἶναι ὁ ἀποδιοπομπαῖος τράγος τοῦ παλιοῦ γαλλικοῦ δημοσιονομικοῦ συστήματος, ἰδιαίτερα στά μάτια τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ὑπαίθρου. Ἡ κυβέρνηση Μπαρρό δέ μποροῦσε νά βάλει στό στόμα τοῦ ἐκλεχτοῦ τῶν ἀγροτῶν ἕνα πιό τσουχτερό ἐπίγραμμα γιά τούς ἐκλογεῖς του ἀπό τίς λέξεις: Ἐπαναφορά τοῦ φόρου τοῦ ἁλατιοῦ! Μέ τό φόρο τοῦ ἁλατιοῦ, ὁ Βοναπάρτης ἔχασε τό ἐπαναστατικό του ἁλάτι — ὁ Ναπολέων τῆς ἀγροτικῆς ἐξέγερσης διαλύθηκε σάν ὀπτασία καί δέν ἔμεινε τίποτα ἄλλο παρά ὁ μεγάλος ἄγνωστος τῆς μοναρχοαστικῆς μηχανοραφίας. Καί ἡ κυβέρνηση Μπαρρό δέν ἔκανε χωρίς πρόθεση πρώτη κυβερνητική πράξη τοῦ προέδρου αὐτή τήν πράξη τῆς χοντροκομένης καί χωρίς τάκτ ἀπογοήτευσης.

Ἡ συνταχτική συνέλευση μέ τή σειρά της ἄρπαξε διψασμένα τή διπλή εὐκαιρία νά ρίξει τήν κυβέρνηση καί νά παρουσιαστεῖ μπρός στόν ἐκλεχτό τῆς ἀγροτιᾶς σάν ἀντιπρόσωπος τῶν ἀγροτικῶν συμφερόντων. Ἀπόριψε τήν πρόταση τοῦ ὑπουρ-

* Σουλούκ: πρόεδρος της νεγρικης δημοκρατίας της Αϊτής που μιμούμενος τό Ναπολεοντα Α' αὐτοαναγορεύθηκε τό 1850 αυτοκράτορας της Αϊτής, μαζεψε γύρω του ολόκληρο επιτελείο από νεγρους στρατάρχες και στρατηγούς και οργανωσε την αυλη του κατα το γαλλικο πρότυπο. Ὁ λαός ἄρπαξε με πνεύμα αὐτη την ιδιοτητα σίγοντας στ Λουδοβίκο Βοναπαρτη τό παρατσούκλι «ὁ γαλλος Σουλουκ». (Σημ. Μετ)

** Τουσαίν Λουβερτούρ (1748 - 1803): νεγρος ηγέτης μιας εργεσίας στον Ἅγιο Δομίνικο. (1790 - 1802). Αἰχμαλωτίστηκε απο τα γαλλικα στρατευματα και πεθανε στό φρούριο του Ζού. (Σημ. Μετ.)

γοῦ τῶν οἰκονομικῶν, ἐλάττωσε τό φόρο τοῦ ἁλατιοῦ στό ἕνα τρίτο τοῦ προηγούμενου ποσοῦ, αὐξάνοντας ἔτσι κατά 60 ἑκατομμύρια τό κρατικό ἔλλειμα πού εἶχε φτάσει τά 560 ἑκατομμύρια, καί περίμενε ἥσυχα, ὕστερα ἀπ' αὐτή τήν καταψήφιση, τήν παραίτηση τῆς κυβέρνησης. Τόσο λίγο κατάλαβε τόν καινούργιο κόσμο πού τήν τριγύριζε καί τήν ἴδια τή θέση της πού εἶχε ἀλλάξει. Πίσω ἀπό τήν κυβέρνηση στεκόταν ὁ πρόεδρος, καί πίσω ἀπό τόν πρόεδρο στέκονταν ξι ἑκατομμύρια πού εἶχαν καταθέσει στήν κάλπη ἰσάριθμες ψῆφους πού καταψήφιζαν τή συνταχτική. Ἡ συνταχτική ἀνταπόδοσε στό ἔθνος τήν ἀποδοκιμαστική ψῆφο του. Γελοία ἀνταλλαγή! Ξέχασε πώς οἱ ψηφοφορίες της εἶχαν χάσει τήν ἀναγκαστική κυκλοφορία τους. Ἡ ἀπόριψη τοῦ φόρου τοῦ ἁλατιοῦ συντέλεσεμόνο στό νά ὡριμάσει ἡ ἀπόφαση τοῦ Βοναπάρτη καί τῆς κυβέρνησής του «νά ξεμπερδέψουν» μέ τή συνταχτική συνέλευση. Ἔτσι ἄρχισε ἡ μακρόχρονη ἐκείνη μονομαχία πού γεμίζει ὁλόκληρο τό δεύτερο μισό τῆς ὕπαρξης τῆς συνταχτικῆς. Ἡ 29 τοῦ Γενάρη, ἡ 21 τοῦ Μάρτη καί ἡ 8 τοῦ Μάη εἶναι οἱ journées, οἱ μεγάλες μέρες αὐτῆς τῆς κρίσης, ἄλλοι τόσοι πρόδρομοι τῆς 13 τοῦ Ἰούνη.

Οἱ γάλλοι, λχ, ὁ Λουί Μπλάν, εἶχαν θεωρήσει τήν 29 τοῦ Γενάρη σάν ἐκδήλωση μιᾶς συνταγματικῆς ἀντίφασης, τῆς ἀντίφασης ἀνάμεσα σέ μιά κυρίαρχη ἐθνοσυνέλευση πού δέ μποροῦσε νά διαλυθεῖ καί πού εἶχε προκύψει ἀπό τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα καί σ' ἕναν πρόεδρο, πού σύμφωνα μέ τό κείμενο τοῦ συντάγματος ἦταν ὑπεύθυνος ἀπέναντί της. Ἕναν πρόεδρο ὅμως πού σύμφωνα μέ τήν πραγματικότητα, δέν ἦταν μονάχα κατοχυρωμένος στόν ἴδιο βαθμό πού ἦταν καί ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀπό τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα, ἀλλά καί πού χώρια ἀπ' αὐτό, συγκέντρωνε στό πρόσωπό του ὅλες τίς ψῆφους πού μοιράζονταν καί ἑκατοντάδες φορές κομματιάζονταν ἀνάμεσα στά ξεχωριστά μέλη τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Ἕναν πρόεδρο τέλος πού ἦταν ἀκόμα ἀπόλυτα κύριος ὁλόκληρης τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, πάνω ἀπό τήν ὁποία ἡ ἐθνοσυνέλευση αἰωρεῖται μονάχα σάν ἠθική δύναμη. Ἡ ἑρμηνεία αὐτή τῆς 29 τοῦ Γενάρη συγχέει τή μορφή τοῦ ἀγώνα ἀπό τό κοινοβουλευτικό βῆμα, ἀπ' τόν τύπο καί στίς λέσχες, μέ τό πραγματικό περιεχόμενο τοῦ ἀγώνα. Ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης στεκόταν ἀντιμέτωπος στή συνταχτική ἐθνοσυνέλευση. Αὐτό δέ σήμαινε ὅτι μιά μονόπλευρη συνταγματική ἐξουσία στεκόταν ἀντιμέτωπη σέ μιάν ἄλλη,

ὅτι ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία στεκόταν ἀντιμέτωπη στή νομοθετική. Αὐτό σήμαινε ὅτι ἡ ἴδια ἡ συγκροτημένη ἀστική δημοκρατία στεκόταν ἀντιμέτωπη στά ὄργανα τῆς συγκρότησής της, ἀντιμέτωπη στίς φιλόδοξες μηχανοραφίες καί στίς ἰδεολογικές ἀπαιτήσεις τῆς ἐπαναστατικῆς ὁμάδας τῆς ἀστικῆς τάξης πού τήν εἶχε ἱδρύσει καί πού τώρα κατάπληχτη ἔβρισκε ὅτι ἡ συγκροτημένη δημοκρατία της ἔμοιαζε μέ μιά παλινορθωμένη μοναρχία καί πού ἤθελε μέ τή βία νά παρατείνει τήν περίοδο τῆς συγκρότησης μέ τίς συνθῆκες της, τίς αὐταπάτες της, τή γλώσσα της καί τά πρόσωπά της καί νά ἐμποδίσει τήν ὥριμη ἀστική δημοκρατία νά προβάλει στήν ὁλοκληρωμένη καί χαρακτηριστική μορφή της. Ὅπως ἡ συνταχτική ἐθνοσυνέλευση ἀντιπροσώπευε τόν Καβαινιάκ πού εἶχε ξαναγυρίσει στούς κόλπους της, ἔτσι κι ὁ Βοναπάρτης ἀντιπροσώπευε τή νομοθετική ἐθνοσυνέλευση πού δέν εἶχε ἀκόμα ἀποχωριστεῖ ἀπ' αὐτόν, δηλ. τήν ἐθνοσυνέλευση τῆς συγκροτημένης ἀστικῆς δημοκρατίας.

Ἡ ἐκλογή τοῦ Βοναπάρτη μποροῦσε νά ἐξηγηθεῖ μονάχα γιατί ἔβαλε στή θέση ἑνός ὀνόματος τίς πολλαπλές σημασίες του, γιατί ἡ ἐκλογή αὐτή ἐπαναλήφθηκε στίς ἐκλογές τῆς νέας ἐθνοσυνέλευσης. Ἡ ἐντολή τῆς παλιᾶς εἶχε ἀκυρωθεῖ στίς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Ἐκεῖνοι λοιπόν πού βρέθηκαν ἀντιμέτωποι στίς 29 τοῦ Γενάρη δέν ἦταν ὁ πρόεδρος καί ἡ ἐθνοσυνέλευση τῆς ἴδιας δημοκρατίας, ἦταν ἡ ἐθνοσυνέλευση τῆς δημοκρατίας πού βρισκόταν στό στάδιο τῆς γέννησής της καί ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας πού εἶχε πιά σχηματιστεῖ, δυό δυνάμεις πού ἐνσάρκωναν ὁλότελα διαφορετικές περίοδες στήν πορεία τῆς ὕπαρξης τῆς δημοκρατίας. Ἀπό τή μιά ἦταν ἡ μικρή δημοκρατική ὁμάδα τῆς ἀστικῆς τάξης, πού μόνη μποροῦσε νά ἀνακηρύξει τή δημοκρατία, νά τήν ἀποσπάσει μέ ὁδομαχίες καί μέ τρομοκρατία ἀπό τό προλεταριάτο καί νά χαράξει στό σύνταγμα τά ἰδεώδη χαρακτηριστικά της. Ἀπό τήν ἄλλη ἦταν ὁλόκληρη ἡ βασιλόφρονη μάζα τῆς ἀστικῆς τάξης πού μόνη μποροῦσε νά κυβερνᾶ μέσα σ' αὐτή τή συγκροτημένη ἀστική δημοκρατία, ἡ μόνη πού μποροῦσε νά ἀφαιρέσει ἀπό τό σύνταγμα τά ἰδεολογικά στολίδια του καί νά πραγματοποιήσει μέ τή δική της νομοθεσία καί μέ τή δική της διοίκηση τούς ἀπαραίτητους ὅρους γιά τήν ὑποδούλωση τοῦ προλεταριάτου.

Ἡ θύελλα πού ξέσπασε στίς 29 τοῦ Γενάρη συσσώρευε τά στοιχεῖα της σ' ὅλο τό διάστημα τοῦ Γενάρη. Ἡ συνταχτική

ήθελε μέ τήν ἀποδοκιμαστική της ψῆφο νά σπρώξει τήν κυβέρνηση Μπαρρό σέ παραίτηση. Ἡ κυβέρνηση Μπαρρό, ἀντίθετα, πρότεινε στή συνταχτική νά δόσει στόν ἑαυτό της μιάν ὁριστική ψῆφο ἀποδοκιμασίας, ν' ἀποφασίσει τήν αὐτοκτονία της καί νά διατάξει τήν αὐτοδιάλυσή της. Στίς 6 τοῦ Γενάρη, ὁ Ρατώ, ἕνας ἀπό τούς πιό ἀσήμαντους βουλευτές ὑπόβαλε, κατά διαταγή τῆς κυβέρνησης, τήν πρόταση αὐτή στή συνταχτική, στήν ἴδια αὐτή συνταχτική πού τόν Λύγουστο ἀκόμα εἶχε ἀποφασίσει νά μή διαλυθεῖ πρίν ἐκδόσει μιά σειρά ὀργανικούς νόμους πού θά συμπλήρωναν τό σύνταγμα. Ὁ κυβερνητικός Φούλντ τῆς δήλωσε κατάμουτρα ὅτι ἡ διάλυσή της ἦταν ἀναγκαία «γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς κλονισμένης πίστης». Καί μήπως δέν κλόνιζε τήν πίστη ὅταν παρετεινε τήν προσωρινή κατάσταση καί ὅταν μέ τό Μπαρρό διαμφισβητοῦσε τό Βοναπάρτη καί μέ τό Βοναπάρτη διαμφισβητοῦσε πάλι τή συγκροτημένη δημοκρατία; Ὁ Μπαρρό ὁ ὀλύμπιος, ἔγινε Ὀρλάνδος ὁ μαινόμενος* ὅταν σκέφτηκε ὅτι θά τοῦ ἀποσποῦσαν πάλι, μόλις ὕστερα ἀπό δυό βδομάδων ἀπόλαυσή της, τήν πρωθυπουργία πού εἶχε ἐπιτέλους ἁρπάξει καί πού οἱ δημοκράτες τοῦ τήν εἶχαν καθυστερήσει μιά φορά γιά ἕνα ὁλόκληρο decennium, δηλ. γιά δέκα μῆνες. Ὁ Μπαρρό μεταχειρίστηκε αὐτή τήν ἄθλια συνέλευση πιό τυραννικά ἀπό κάθε τύραννο. Τά πιό ἥπιά του λόγια ἦταν: «Μ'αὐτήν κανένα μέλλον δέν εἶναι δυνατό». Καί πραγματικά, ἀντιπροσώπευε μονάχα τό παρελθόν. «Εἶναι ἀνίκανη», πρόσθετε εἰρωνικά, «νά περιβάλλει τή δημοκρατία μέ τούς θεσμούς πού εἶναι ἀναγκαῖοι γιά τη στερέωσή της». Καί πραγματικά! Μαζί μέ τήν ἀποκλειστική ἀντίθεσή της πρός στό προλεταριάτο εἶχε σπάσει καί ἡ ἀστική της δραστηριότητα καί μέ τήν ἀντίθεσή της πρός τούς βασιλόφρονες εἶχε ξαναζωντανέψει ὁ δημοκρατικός της ὑπερενθουσιασμός. Ἔτσι ἦταν διπλᾶ ἀνίκανη νά στερεώσει μέ τούς ἀντίστοιχους θεσμούς τήν ἀστική δημοκρατία, πού δέν τήν καταλάβαινε πιά.

Μαζί μέ τήν πρόταση τοῦ Ρατώ, ἡ κυβέρνηση ξεσήκωσε μιά θύελλα ἀπό ἔγγραφες ἀναφορές σ' ὅλη τή χώρα, καί ἀπ' ὅλες τίς γωνιές τῆς Γαλλίας ἔπεφταν βροχή καθημερινά πάνω στό κεφάλι τῆς συνταχτικῆς δέματα ἀπό billets doux[1] πού

* Ἥρωας ἑνός ἔπους τοῦ Ἰταλοῦ συγγραφέα Ἀριόστου (1474-1533) (Σημ. **Μετ.**)

[1] Ραβασοκια. (Σημ. Σύντ.)

λίγο-πολύ κατηγορηματικά ἐκφράζανε τήν ἀπαίτηση νά διαλυθεῖ καί νά κάνει τή διαθήκη της. Ἡ συνταχτική, ἀπό τή μεριά της, προκαλοῦσε ἀντιαναφορές μέ τίς ὁποῖες ἔβαζε νά τῆς ξητοῦν νά παραμείνει στή ζωή. Ὁ ἐκλογικός ἀγώνας ἀνάμεσα στό Βοναπάρτη καί στόν Καβαινιάκ ἀνανεώθηκε σάν ἕνας ἀγώνας ἀναφορῶν ὑπέρ καί κατά τῆς διάλυσης τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Οἱ ἀναφορές ἦταν συμπληρωματικά σχόλια γιά τή 10 τοῦ Δεκέμβρη. Ἡ ζύμωση αὐτή συνεχίστηκε ὅλο τό Γενάρη.

Στή σύγκρουσή της μέ τόν πρόεδρο, ἡ συνταχτική δέ μποροῦσε νά ἀναφερθεῖ στίς γενικές ἐκλογές σάν πηγή τῆς προέλευσής της, γιατί οἱ ἀντίπαλοί της ἐπικαλοῦνταν ἐνάντιά της τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα. Δέ μποροῦσε νά στηριχτεῖ σέ καμιά κανονική ἐξουσία γιατί ἐπρόκειτο γιά ἀγώνα ἐνάντια στή νόμιμη ἐξουσία. Δέ μποροῦσε ν' ἀνατρέψει τήν κυβέρνηση μέ ψῆφο ἀποδοκιμασίας, ὅπως προσπάθησε νά τό κάνει ἀκόμα μιά φορά στίς 6 καί στίς 26 τοῦ Γενάρη, γιατί ἡ κυβέρνηση δέ ζήτησε τήν ἐμπιστοσύνη της. Μόνο μιά δυνατότητα τῆς ἔμενε, ἡ δυνατότητα τῆς ἐξέγερσης. Οἱ μαχητικές δυνάμεις τῆς ἐξέγερσης ἦταν τό δημοκρατικό τμῆμα τῆς ἐθνοφρουρᾶς, ἡ κινητή φρουρά καί τά κέντρα τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου, οἱ λέσχες. Ἡ κινητή φρουρά, οἱ ἥρωες αὐτοί τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰούνη, ἀποτελοῦσαν τό Δεκέμβρη τήν ὀργανωμένη μαχητική δύναμη τῆς δημοκρατικῆς ὁμάδας τῆς ἀστικῆς τάξης, ὅπως ἀκριβῶς πρίν τόν Ἰούνη τά ἐθνικά ἐργαστήρια εἶχαν ἀποτελέσει τήν ὀργανωμένη μαχητική δύναμη τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου. Ὅπως ἡ ἐκτελεστική ἐπιτροπή τῆς συνταχτικῆς κατηύθυνε τή βάρβαρη ἐπίθεσή της ἐνάντια στά ἐθνικά ἐργαστήρια ὅταν χρειάστηκε νά βάλει τέλος στίς ἀξιώσεις τοῦ προλεταριάτου πού εἶχαν γίνει ἀφόρητες, ἔτσι καί ἡ κυβέρνηση τοῦ Βοναπάρτη ἔστρεψε τήν ἐπίθεσή της ἐνάντια στήν κινητή φρουρά ὅταν χρειάστηκε νά μπεῖ τέλος στίς ἀφόρητες πιά ἀξιώσεις τῆς δημοκρατικῆς μερίδας τῆς ἀστικῆς τάξης. Διέταξε τή διάλυση τῆς κινητῆς φρουρᾶς. Οἱ μισοί ἀπό τούς ἄνδρες της ἀπολύθηκαν καί πετάχτηκαν στούς δρόμους, οἱ ἄλλοι ὀργανώθηκαν ἀντί μέ δημοκρατικό, μέ μοναρχικό τρόπο καί ὁ μισθός τους κατέβηκε στό ἐπίπεδο τοῦ συνηθισμένου μισθοῦ τῶν ταχτικῶν στρατευμάτων. Ἡ κινητή φρουρά βρέθηκε στήν κατάσταση τῶν στασιαστῶν τοῦ Ἰούνη καί καθημερινά ὁ τύπος δημοσίευε ἀνοιχτές δηλώσεις μετανοίας ὅπου ἡ φρουρά

ἀναγνώριζε τήν ἐνοχή της γιά τόν Ἰούνη καί ἱκέτευε τό προλεταριάτο νά τή συγχωρήσει.

Καί οἱ λέσχες; Ἀπό τή στιγμή πού ἡ συνταχτική συνέλευση διαμφισβήτησε στό πρόσωπο τοῦ Μπαρρό τόν πρόεδρο, καί στό πρόσωπο τοῦ προέδρου τή συγκροτημένη ἀστική δημοκρατία, καί στό πρόσωπο τῆς συγκροτημένης ἀστικῆς δημοκρατίας τήν ἀστική δημοκρατία γενικά, μαζεύτηκαν ἀναγκαστικά γύρω της ὅλα τά συστατικά στοιχεῖα τῆς δημοκρατίας τοῦ Φλεβάρη — ὅλα τά κόμματα πού θέλανε ν' ἀνατρέψουν τήν ὑπάρχουσα δημοκρατία καί πού θέλανε μέ μιά βίαιη παλινδρομική κίνηση νά τή μετατρέψουν σέ δημοκρατία τῶν ταξικῶν συμφερόντων καί ἀρχῶν τους. Ὅ,τι ἔγινε, ξέγινε πάλι, οἱ ἀποκρυσταλλώσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ξανάγιναν ρευστές, ἡ δημοκρατία γιά τήν ὁποία πολεμοῦσαν ἦταν πάλι ἡ ἀκαθόριστη δημοκρατία τῶν ἡμερῶν τοῦ Φλεβάρη, πού κάθε κόμμα ἐπιφυλασσόταν νά τήν καθορίσει ὅπως τοῦ ταίριαζε. Γιά μιά στιγμή, τά κόμματα κατέλαβαν πάλι τις παλιές τους θέσεις τοῦ Φλεβάρη, δίχως ὅμως καί νά συμμερίζονται τίς αὐταπάτες τοῦ Φλεβάρη. Οἱ τρίχρωμοι δημοκράτες τῆς «Νασιονάλ» στηρίχτηκαν πάλι στούς ρεπουμπλικάνους δημοκράτες τῆς «Ρεφόρμ» καί τούς σπρώξανε σάν προμάχους στήν πρώτη γραμμή τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἀγώνα. Οἱ ρεπουμπλικάνοι δημοκράτες στηρίχτηκαν πάλι στούς σοσιαλιστές δημοκράτες — στις 27 τοῦ Γενάρη ἕνα δημόσιο μανιφέστο ἀνάγγειλε τή συμφιλίωση καί τήν ἕνωσή τους — καί προετοίμαζαν στίς λέσχες τό ἔδαφος γιά τήν ἐξέγερση. Ὁ κυβερνητικός τύπος ἔβλεπε μέ τό δίκιο του τούς τρίχρωμους δημοκράτες τῆς «Νασιονάλ» σάν τούς ἀναστημένους στασιαστές τοῦ Ἰούνη. Γιά νά κρατηθοῦν οἱ ἴδιοι ἐπικεφαλῆς τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας ἔβαζαν ὑπό συζήτηση αὐτή τήν ἴδια τήν ἀστική δημοκρατία. Στίς 26 τοῦ Γενάρη ὁ ὑπουργός Φωσέ πρότεινε ἕνα νόμο γιά τό δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, πού ἡ πρώτη του παράγραφος ἔλεγε: «Οἱ λέσχες ἀπαγορεύονται». Ὑπόβαλε τήν πρόταση, νά χαρακτηριστεῖ τό νομοσχέδιο κατεπείγον καί νά συζητηθεῖ ἀμέσως. Ἡ συνταχτική ἀπόριψε τήν πρόταση νά χαρακτηριστεῖ τό νομοσχέδιο κατεπείγον καί στίς 27 τοῦ Γενάρη ὁ Λεντρύ-Ρολλέν κατέθεσε πρόταση, ὑπογραμμένη ἀπό 230 βουλευτές, νά κατηγορηθεῖ ἡ κυβέρνηση γιά παραβίαση τοῦ συντάγματος. Ἡ μετατροπή τῆς κυβέρνησης σέ κατηγορούμενο σέ στιγμές πού μιά τέτια πράξη ἀποτελοῦσε ἕνα ὄχι λεπτό ξεσκέπασμα τῆς ἀδυναμίας τοῦ δικαστῆ, δηλαδή τῆς πλειοψηφίας τῆς βουλῆς, ἤ μιά ἀνήμπορη διαμαρτυρία τοῦ κατήγορου ἐνάντια σ' αὐτή τήν ἴδια τήν πλειοψηφία, αὐτό ἦταν τό μεγάλο ἐπαναστατικό ἀτοῦ πού οἱ ὄψιμοι ὀρεινοί ἔπαιζαν ἀπό δῶ καί μπρός σέ κάθε ἀποκορύφωμα τῆς κρίσης. Φτωχοί ὀρεινοί πού συνθλίβονταν κάτω ἀπό τό βάρος τοῦ ὀνόματός τους!

Στίς 15 τοῦ Μάη, ὁ Μπλανκί, ὁ Μπαρμπές, ὁ Ρασπάϊ κλπ, εἶχαν προσπαθήσει νά διαλύσουν τή συνταχτική συνέλευση εἰσβάλλοντας στήν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεών της ἐπικεφαλῆς τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου. Ὁ Μπαρρό προετοίμασε στήν ἴδια συνέλευση μιά ψηφική ἔκδοση τῆς 15 τοῦ Μάη ὅταν θέλησε νά ὑπαγορεύσει τήν αὐτοδιάλυσή της καί νά κλείσει τήν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεών της. Ἡ ἴδια ἡ συνέλευση εἶχε ἀναθέσει στό Μπαρρό τήν ἀνάκριση τῶν κατηγορουμένων τοῦ Μάη, καί τώρα, τή στιγμή πού αὐτός ὁ ἴδιος παρουσιάστηκε μπροστά της σάν ἕνας βασιλικός Μπλανκί, καί τή στιγμή πού ἡ ἐθνοσυνέλευση γύρευε συμμάχους ἐνάντιά του μέσα στίς λέσχες, ἀνάμεσα στούς ἐπαναστάτες προλετάριους, μέσα στό κόμμα τοῦ Μπλανκί, αὐτήν ἀκριβῶς τή στιγμή, ὁ ἀδυσώπητος Μπαρρό τή βασάνιζε μέ τήν πρόταση ν' ἀποσπάσει τούς κρατούμενους τοῦ Μάη ἀπό τό ὁρκωτό δικαστήριο καί νά τούς παραπέμψει στό ἀνώτατο δικαστήριο, στήν Haute Cour, πού τήν εἶχε ἐφεύρει τό κόμμα τῆς «Νασιονάλ». Εἶναι ν' ἀπορεῖ κανείς πῶς ἡ ἀγωνία καί ὁ φόβος μήπως καί χάσει ἕνα ὑπουργικό χαρτοφυλάκιο ξεγέννησαν ἀπό τό κεφάλι ἑνός Μπαρρό τέτια ἔξυπνα εὑρήματα, ἄξια ἑνός Μπομαρσαί. Ὕστερα ἀπό πολλές ταλαντεύσεις, ἡ συνταχτική συνέλευση δέχτηκε τήν πρότασή του. Ἀπέναντι στούς δράστες τῆς ἐξέγερσης τοῦ Μάη, ξανάπαιρνε τό φυσιολογικό της χαρακτήρα.

Ἄν ἡ συνταχτική, ἀντιμετωπίζοντας τόν πρόεδρο καί τούς ὑπουργούς, σπρωχνόταν στήν ἐξέγερση, ὁ πρόεδρος καί οἱ ὑπουργοί, ἀντιμετωπίζοντας τή συνταχτική, σπρώχνονταν στό πραξικόπημα, γιατί δέ διαθέτανε κανένα νόμιμο μέσο γιά νά τή διαλύσουν. Ἡ συνταχτική ὅμως ἦταν ἡ μητέρα τοῦ συντάγματος καί τό σύνταγμα ἦταν ἡ μητέρα τοῦ προέδρου. Μέ τό πραξικόπημα, ὁ πρόεδρος ξέσκιζε τό σύνταγμα καί ἔσβηνε τόν δημοκρατικό νόμιμο τίτλο του. Ἦταν γι' αὐτό ὑποχρεωμένος νά βγάλει ἀπ' τό συρτάρι τόν αὐτοκρατορικό νόμιμο τίτλο του. Ὁ αὐτοκρατορικός ὅμως τίτλος ξυπνοῦσε τόν ὀρλεανικό νόμι-

μο τίτλο καί οἱ δυό πάλι ὠχριοῦσαν μπροστά στό νόμιμο τίτλο τῶν νομιμοφρόνων. Τό γκρέμισμα τῆς νόμιμης δημοκρατίας μποροῦσε μόνο νά φέρει στήν κορφή τόν ἄκρο ἀντίποδά της, τή νομιμόφρονη μοναρχία, σέ μιά στιγμή πού τό κόμμα τῶν ὀρλεανικῶν δέν ἦταν ἀκόμα παρά ὁ νικημένος τοῦ Φλεβάρη καί ὁ Βοναπάρτης δέν ἦταν ἀκόμα παρά ὁ νικητής τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, ὅταν κι οἱ δυό δέ μποροῦσαν ν' ἀντιτάξουν στό δημοκρατικό σφετερισμό παρά τούς ἐξίσου σφετερισμένους μοναρχικούς τίτλους τους. Οἱ νομιμόφρονες εἶχαν ἐπίγνωση ὅτι ἡ στιγμή ἦταν εὐνοϊκή καί συνωμοτοῦσαν στό φῶς τῆς ἡμέρας. Μποροῦσαν νά ἐλπίζουν ὅτι στό πρόσωπο τοῦ στρατηγοῦ Σανγκαρνιέ θά ἔβρισκαν τόν Μόνκ[1] τους. Ὁ ἐρχομός τῆς λευκῆς μοναρχίας διακηρυσσόταν τόσο ἀνοιχτά στίς λέσχες τους, ὅσο στίς προλεταριακές λέσχες ὁ ἐρχομός τῆς κόκκινης δημοκρατίας.

Ἡ κυβέρνηση θά μποροῦσε νά ξεφύγει ἀπ' ὅλες τίς δυσκολίες ἂν κατόρθωνε νά καταπνίξει μ' ἐπιτυχία μιά ὁποιαδήποτε στάση. «Ἡ νομιμότητα μᾶς σκοτώνει», φώναζε ὁ Ὀντιλόν Μπαρρό. Μιά στάση θά τοῦ εἶχε ἐπιτρέψει, μέ τό πρόσχημα τῆς «δημόσιας σωτηρίας» νά διαλύσει τή συνταχτική, νά παραβιάσει τό σύνταγμα πρός τό συμφέρον τοῦ ἴδιου τοῦ συντάγματος. Ἡ κτηνώδης ἐπέμβαση τοῦ Ὀντιλόν Μπαρρό στήν ἐθνοσυνέλευση, ἡ πρόταση γιά τή διάλυση τῶν λεσχῶν, ἡ μέ μεγάλο θόρυβο παύση πενῆντα τρίχρωμων νομαρχῶν καί ἡ ἀντικατάστασή τους μέ βασιλόφρονες, ἡ διάλυση τῆς κινητῆς φρουρᾶς, ἡ κακοποίηση τῶν ἀρχηγῶν της ἀπό τό Σανγκαρνιέ, ἡ ἐπαναφορά τοῦ Λερμινιέ τοῦ καθηγητῆ πού ἦταν ἀνυπόφορος ἀκόμα καί στήν ἐποχή τοῦ Γκιζό, ἡ ἀνεχτικότητα ἀπέναντι στίς ψευτοπαλικαριές τῶν νομιμοφρόνων — ὅλα αὐτά ἦταν ἰσάριθμες προκλήσεις γιά στάση. Μά ἡ στάση παρέμεινε βουβή. Περίμενε τό σύνθημά της ἀπό τή συνταχτική κι ὄχι ἀπό τήν κυβέρνηση.

Ἔφτασε ἐπιτέλους ἡ 29 τοῦ Γενάρη, ἡ μέρα πού θά ἔπρεπε νά παρθεῖ ἡ ἀπόφαση πάνω στήν πρόταση τοῦ Ματιέ (ντέ λά Ντρόμ) γιά τήν χωρίς ὅρους ἀπόριψη τῆς πρότασης Ρατώ. Νομιμόφρονες, ὀρλεανικοί, βοναπαρτικοί, κινητή φρουρά, ὀρεινοί, λέσχες — ὅλοι συνωμοτοῦσαν κείνη τή μέρα, τόσο ἐνάντια στόν ὑποτιθέμενο ἐχθρό, ὅσο κι ἐνάντια στόν ὑποτιθέμενο σύμμαχο. Ὁ Βοναπάρτης καβάλλα στό ἄλογο, ἐπιθεωροῦσε ἕνα μέρος τῶν στρατευμάτων στήν πλατεία Ὁμονοίας. Ὁ Σανγκαρνιέ ἔπαιζε θέατρο μέ μιά ἐπίδειξη στρατηγικῶν γυμνασίων. Ἡ συνταχτική βρῆκε τήν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων πιασμένη ἀπό τό στρατό. Ἡ συνέλευση, τό κέντρο αὐτό ὅπου διασταυρώνονταν ὅλες οἱ ἐλπίδες, οἱ φόβοι, οἱ προσδοκίες, οἱ ζυμώσεις, οἱ ἐντάσεις καί οἱ συνωμοσίες, αὐτή ἡ λεοντόκαρδη συνέλευση δέν ταλαντεύτηκε οὔτε στιγμή, ὅταν πλησίασε περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά ἡ κοσμοϊστορική στιγμή της. Ἐμοιαζε μέ κεῖνον τό μαχητή πού ὄχι μόνο φορᾶται νά χρησιμοποιήσει τά ὅπλα του, ἀλλά κι ἔνιωθε πώς ἦταν ὑποχρεωμένος νά διατηρήσει ἀνέπαφα τά ὅπλα τοῦ ἀντιπάλου του. Μέ περιφρόνηση στό θάνατο, ὑπόγραψε τήν ἴδια της θανατική καταδίκη καί ἀπόριψε τή χωρίς ὅρους ἀπόριψη τῆς πρότασης Ρατώ. Ὄντας ἡ ἴδια σέ κατάσταση πολιορκίας, ἔβαλε περιορισμούς σέ μιά συνταχτική δράση, πού τά ἀναγκαῖα της πλαίσια ἦταν ἡ κατάσταση πολιορκίας τοῦ Παρισιοῦ. Ἐκδικήθηκε μέ τρόπο πού ἦταν ἀντάξιός της, διατάσσοντας τήν ἄλλη μέρα νά γίνουν ἀνακρίσεις γιά τήν τρομάρα πού τῆς εἶχε ἐνσπείρει ἡ κυβέρνηση στίς 29 τοῦ Γενάρη. Οἱ ὀρεινοί ἔδειξαν ἔλλειψη ἐπαναστατικῆς ἐνεργητικότητας καί πολιτικῆς κατανόησης ἐπιτρέποντας στό κόμμα τῆς «Νασιονάλ» νά τούς μεταχειριστεῖ, σ' αὐτή τή μεγάλη κωμωδία τῶν μηχανορραφιῶν, σάν κράχτη τῆς διαμάχης. Τό κόμμα τῆς «Νασιονάλ» εἶχε κάνει τήν τελευταία προσπάθεια γιά νά διατηρήσει στή συγκροτημένη δημοκρατία τό μονοπώλιο τῆς ἐξουσίας πού τό κατεῖχε στήν περίοδο τῆς διαμόρφωσης τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας. Στήν προσπάθεια αὐτή ναυάγησε.

Ἂν στήν κρίση τοῦ Γενάρη ἔμπαινε ζήτημα ὕπαρξης τῆς συνταχτικῆς, στήν κρίση τῆς 21 τοῦ Μάρτη ἔμπαινε ζήτημα ὕπαρξης τοῦ συντάγματος — τότε ἐπρόκειτο γιά τό προσωπικό τοῦ κόμματος τῆς «Νασιονάλ», τώρα γιά τό ἰδανικό του. Δέν ὑπάρχει ἀνάγκη νά τονιστεῖ ὅτι οἱ καθώς πρέπει δημοκράτες πούλησαν τό ὑψηλό φρόνημα τῆς ἰδεολογίας τους φτηνότερα ἀπό τήν ἐγκόσμια ἀπόλαυση τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας.

Στίς 21 τοῦ Μάρτη, στήν ἡμερήσια διάταξη τῆς ἐθνοσυνέλευσης βρισκόταν τό νομοσχέδιο τοῦ Φωσέ ἐνάντια στό δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι: ἡ κατάργηση τῶν λεσχῶν. Τό

[1] Τζόρτζ Μόνκ. (1608-1669): ὑπαινιγμός γιά τόν ἄγγλο στρατηγό πού στά 1660 χρησιμοποίησε τά στρατεύματα του γιά τήν παλινόρθωση τῆς δυναστείας τῶν Στιούαρτ. (Σημ. Σύντ.)

ἄρθρο 8 τοῦ συντάγματος ἐγγυᾶται σ' ὅλους τούς γάλλους τό δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι. Ἡ ἀπαγόρευση τῶν λεσχῶν ἦταν λοιπόν μιά ἀναμφισβήτητη παραβίαση τοῦ συντάγματος, καί ἡ συνταχτική ἡ ἴδια ἔπρεπε νά εὐλογήσει τή βεβήλωση τῶν ἁγίων της. Οἱ λέσχες ὅμως ἦταν τά σημεῖα συγκέντρωσης, τά συνωμοτικά κέντρα τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου. Ἡ ἴδια ἡ ἐθνοσυνέλευση εἶχε ἀπαγορεύσει τό συνασπισμό τῶν ἐργατῶν ἐνάντια στούς κεφαλαιοκράτες τους. Καί οἱ λέσχες — τί ἄλλο ἦταν παρά ἕνας συνασπισμός ὁλόκληρης τῆς ἐργατικῆς τάξης ἐνάντια σ' ὁλόκληρη τήν ἀστική τάξη, ἡ συγκρότηση ἑνός ἐργατικοῦ κράτους ἐνάντια στό ἀστικό κράτος; Μήπως δέν ἦταν ἄλλες τόσες συνταχτικές συνελεύσεις τοῦ προλεταριάτου καί ἄλλες τόσες ἑτοιμοπόλεμες στρατιωτικές μονάδες τῆς ἐξέγερσης; Ἐκεῖνο πού ἔπρεπε πρίν ἀπ' ὅλα νά θεσπίσει τό σύνταγμα ἦταν ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης. Εἶναι φανερό λοιπόν πώς μέ τό δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, τό σύνταγμα μποροῦσε νά ἐννοεῖ μόνο τά σωματεῖα πού βρίσκονταν σέ ἁρμονία μέ τήν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης, δηλ. μέ τό ἀστικό καθεστώς. Ἄν, γιά λόγους θεωρητικῆς εὐπρέπειας, τό σύνταγμα ἐκφραζόταν γενικά, δέν ὑπῆρχαν τάχα ἡ κυβέρνηση καί ἡ ἐθνοσυνέλευση γιά νά τό ἑρμηνεύσουν καί νά τό ἐφαρμόσουν σέ κάθε εἰδική περίπτωση; Καί ἄν στήν προκατακλυσμιαία ἐποχή τῆς δημοκρατίας, οἱ λέσχες ἀπαγορεύονταν οὐσιαστικά ἀπό τήν κατάσταση πολιορκίας, σέ θά ἔπρεπε μήπως ν' ἀπαγορεύονται ἀπό τό νόμο, στήν ταχτοποιημένη, συγκροτημένη δημοκρατία; Οἱ τρίχρωμοι δημοκράτες δέν εἶχαν τίποτα ἄλλο ν' ἀντιτάξουν σ' αὐτή τήν πεζή ἑρμηνεία τοῦ συντάγματος ἐκτός ἀπό τήν ἐμφαντική φρασεολογία τοῦ συντάγματος. Ἕνα μέρος ἀπ' αὐτούς, οἱ Πανιέρ, Ντυκλέρ κλπ, ψήφισαν γιά τήν κυβέρνηση καί τῆς ἐξασφάλισαν ἔτσι τήν πλειοψηφία. Τό ἄλλο μέρος, μέ τόν ἀρχάγγελο Καβαινιάκ καί τόν πατέρα τῆς ἐκκλησίας Μαρράστ ἐπικεφαλῆς, ὅταν ἐγκρίθηκε τό ἄρθρο γιά τήν ἀπαγόρευση τῶν λεσχῶν, ἀποσύρθηκε σέ μιάν ἰδιαίτερη αἴθουσα τοῦ γραφείου, μαζί μέ τόν Λεντρύ-Ρολλέν καί τούς ὀρεινούς — «καί ἀντάλλαξαν γνῶμες». Ἡ ἐθνοσυνέλευση εἶχε παραλύσει: δέν εἶχε πιά ἀπαρτία. Στήν κατάλληλη στιγμή, στά γραφεῖα τῆς ἐπιτροπῆς, ὁ κ. Κρεμιέ θυμήθηκε ὅτι ἀπό δῶ μπορεῖ κανείς νά πάει κατευθείαν στό δρόμο, κι ὅτι τώρα δέν ἦταν πιά Φλεβάρης τοῦ 1848, ἀλλά Μάρτης τοῦ 1849. Τό κόμμα τῆς «Νασιονάλ», ξαφνικά φωτίστηκε καί γύ-

ρισε πίσω στήν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί ἀπό πίσω του ἀκολούθησαν οἱ ὀρεινοί, ἐξαπατημένοι γιά μιάν ἀκόμα φορά, πού ἐνῶ τυραννιόνταν διαρκῶς ἀπό ἐπαναστατικές διαθέσεις, ἐπιζητοῦσαν ἐπίσης διαρκῶς συνταγματικές δυνατότητες κι ἔνιωθαν τόν ἑαυτό τους ἀκόμα περισσότερο στή θέση του ὅταν βρίσκονταν πίσω ἀπό τούς ἀστούς δημοκράτες παρά ὅταν βρίσκονταν μπροστά στό ἐπαναστατικό προλεταριάτο. Ἔτσι παίχτηκε ἡ κωμωδία. Καί ἡ συνταχτική ἡ ἴδια εἶχε θεσπίσει ὅτι ἡ παραβίαση τοῦ γράμματος του συντάγματος ἀποτελεῖ τή μόνη πιστή πραγματοποίηση τοῦ πνεύματός του.

Δέν ἔμενε νά κανονιστεῖ παρα ἕνα μόνο σημεῖο, ἡ σχέση τῆς συγκροτημένης δημοκρατίας μέ τήν εὐρωπαϊκή ἐπανάσταση, ἡ ἐξωτερική πολιτική της. Στίς 8 τοῦ Μάη 1849 ἐπικρατοῦσε μιά ἀσυνήθιστη ἔξαψη στή συνταχτική, πού ζοῦσε τίς τελευταῖες της μέρες. Ἡ ἐπίθεση τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ ἐνάντια στή Ρώμη, ἡ ἀπόκρουσή του ἀπό τούς ρωμαίους, ἡ πολιτική του ἀτίμωση καί ἡ στρατιωτική του καταισχύνη, ἡ ἀνανδρη δολοφονία τῆς δημοκρατίας τῆς Ρώμης ἀπό τή γαλλική δημοκρατία, δηλ. ἡ πρώτη ἰταλική ἐκστρατεία τοῦ δεύτερου Βοναπάρτη βρισκόταν στήν ἡμερήσια διάταξη. Οἱ ὀρεινοί εἶχαν γιά μιάν ἀκόμα φορά παίξει τό μεγάλο τους ἄτοῦ: Ὁ Λεντρύ-Ρολλέν εἶχε καταθέσει στό προεδρικό τραπέζι τήν ἀπαραίτητη μήνυση ἐνάντια στήν κυβέρνηση, κι αὐτή τή φορά ἐνάντια καί στό Βοναπάρτη, γιά παραβίαση τοῦ συντάγματος.

Τό τροπάριο τῆς 8 τοῦ Μάη ἐπαναλήφθηκε ἀργότερα σάν τροπάριο τῆς 13 τοῦ Ἰούνη. Ἄς συνεννοηθοῦμε γιά τή ρωμαϊκή ἐκστρατεία.

Ἀπό τά μέσα κιόλας τοῦ Νοέμβρη 1848, ὁ Καβαινιάκ εἶχε στείλει πολεμικό στόλο στήν Τσιβιταβέκια* γιά νά προστατεύσει τόν πάπα, γιά νά τόν μπαρκάρει καί νά τόν ὁδηγήσει στή Γαλλία. Ὁ πάπας θά εὐλογοῦσε τήν καθώς πρέπει δημοκρατία καί θά ἐξασφάλιζε τήν ἐκλογή τοῦ Καβαινιάκ σάν προέδρου. Μέ τόν πάπα ὁ Καβαινιάκ ἤθελε νά ψαρέψει τούς παπάδες, μέ τούς παπάδες τούς χωρικούς καί μέ τούς χωρικούς τήν προεδρία. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Καβαινιάκ—μιά ἐκλογική δια-

---

* Civita-Vecchia: Ἰταλικό λιμανι καί ὀχυρό κοντα στη Ρώμη. Τό κατέλαβε ἡ γαλλική φρουρά πού ἀνέλαβε να προστατεύσει τα παπικα ἐδαφη ἐναντια στα λαϊκα κινήματα. (Σημ. Μετ.)

φημιση στόν ἀμεσότερο σκοπό της—ἦταν ταυτόχρονα μιά διαμαρτυρία καί μιά ἀπειλή ἐνάντια στήν ἐπανάσταση τῆς Ρώμης. Εἶχε μέσα της τό σπέρμα τῆς ἐπέμβασης τῆς Γαλλίας ὑπέρ τοῦ πάπα.

Ἡ ἐπέμβαση αὐτή ἀπό κοινοῦ μέ τήν Αὐστρία καί τή Νεάπολη ὑπέρ τοῦ πάπα κι ἐνάντια στή ρωμαϊκή δημοκρατία, ἀποφασίστηκε στήν πρώτη συνεδρίαση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τοῦ Βοναπάρτη, στίς 23 τοῦ Δεκέμβρη. Ὁ Φαλλοῦ στήν κυβέρνηση σήμαινε ὁ πάπας στή Ρώμη, καί ἐπομένως στήν παπική Ρώμη. Ὁ Βοναπάρτης δέ χρειαζόταν ἄλλο τόν πάπα γιά νά γίνει πρόεδρος τῶν χωρικῶν, χρειαζόταν ὅμως τή διατήρηση τοῦ πάπα γιά νά διατηρήσει τούς χωρικούς τοῦ προέδρου. Ἡ εὐκολοπιστία τῶν ἀγροτῶν τόν εἶχε κάνει πρόεδρο. Μαζί μέ τήν πίστη ἔχασαν τήν εὐκολοπιστία τους καί μαζί μέ τόν πάπα τήν πίστη. Καί οἱ συνασπισμένοι ὀρλεανικοί καί νομιμόφρονες κυβερνοῦσαν στό ὄνομα τοῦ Βοναπάρτη! Προτοῦ παλινορθωθεῖ ὁ βασιλιάς, ἔπρεπε νά παλινορθωθεῖ ἡ ἐξουσία πού καθαγιάζει τούς βασιλιάδες. Ἀνεξάρτητα ἀπό τή βασιλοφροσύνη τους, χωρίς τήν ἀρχαία Ρώμη ὑποταγμένη στήν κοσμική ἐξουσία του δέ μποροῦσε νά ὑπάρχει πάπας, χωρίς τόν πάπα δέ μποροῦσε νά ὑπάρχει καθολικισμός, χωρίς τόν καθολικισμό δέ μποροῦσε νά ὑπάρχει γαλλική θρησκεία, καί χωρίς θρησκεία τί θά γινόταν ἡ παλιά γαλλική κοινωνία; Ἡ ὑποθήκη τοῦ ἀγρότη πάνω στά οὐράνια ἀγαθά ἐγγυᾶται τήν ὑποθήκη τοῦ ἀστοῦ πάνω στά ἀγαθά τοῦ ἀγρότη. Ἡ ἐπανάσταση τῆς Ρώμης ἦταν λοιπόν μιά ἀπόπειρα ἐνάντια στήν ἰδιοχτησία, ἐνάντια στό ἀστικό καθεστώς, τόσο φοβερή ὅσο ἡ ἐπανάσταση τοῦ Ἰούνη. Ἡ ἀποκαταστημένη ἀστική κυριαρχία στή Γαλλία ἀπαιτοῦσε τήν παλινόρθωση τῆς παπικῆς κυριαρχίας στή Ρώμη. Τέλος, στό πρόσωπο τῶν ρωμαίων ἐπαναστατῶν χτυποῦσαν τούς συμμάχους τῶν γάλλων ἐπαναστατῶν. Ἡ συμμαχία τῶν ἀντεπαναστατικῶν τάξεων στή συγχρωτημένη γαλλική δημοκρατία συμπληρωνόταν ἀναγκαστικά μέ τή συμμαχία τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, μέ τήν Ἱερή Συμμαχία, τή Νεάπολη καί τήν Αὐστρία. Ἡ ἀπόφαση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου τῆς 23 τοῦ Δεκέμβρη, δέν ἦταν μυστικό γιά τή συνταχτική συνέλευση. Ἀκόμα ἀπό τίς 8 τοῦ Γενάρη, ὁ Λεντρύ-Ρολλέν εἶχε κάνει ἐπερώτηση στήν κυβέρνηση σχετικά μέ τήν ἀπόφαση αὐτή. Ἡ κυβέρνηση ἀρνήθηκε καί ἡ ἐθνοσυνέλευση πέρασε στήν ἡμερήσια διάταξη. Πίστεψε τά λόγια

τῆς κυβέρνησης; Ξέρουμε ὅτι ὁλόκληρο τό Γενάρη δέν ἔκανε ἄλλο παρά νά τήν καταψηφίζει. Ἂν ὅμως ὁ ρόλος τῆς κυβέρνησης ἦταν νά λέει ψέματα, ὁ ρόλος τῆς ἐθνοσυνέλευσης ἦταν να προσποιεῖται ὅτι πιστεύει στό ψέμα της καί νά σώζει ἔτσι τά δημοκρατικά προσχήματα.

Στό μεταξύ το Πεδεμοντιο εἶχε νικηθεῖ, ὁ Κάρολος-Ἀλβέρτος εἶχε παραιτηθεῖ καί ὁ αὐστριακός στρατός χτυποῦσε τίς πύλες τῆς Γαλλίας. Ὁ Λεντρύ-Ρολλέν ἔκανε μιάν ἔντονη ἐπερώτηση. Ἡ κυβέρνηση ἀπόδειξε ὅτι στή Βόρεια Ἰταλία εἶχε συνεχίσει μονάχα τήν πολιτική τοῦ Καβαινιάκ, καί ὁ Καβαινιάκ τήν πολιτική τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης, δηλ. τοῦ Λεντρύ-Ρολλέν. Τή φορά αὐτή μάλιστα, ἔδρεψε μιά ψῆφο ἐμπιστοσύνης ἀπό τήν ἐθνοσυνέλευση κι ἐξουσιοδοτήθηκε νά καταλάβει προσωρινά ἕνα ἐπίκαιρο σημεῖο στήν Ἄνω Ἰταλία γιά νά ὑποστηρίξει ἔτσι τίς εἰρηνικές διαπραγματεύσεις μέ τήν Αὐστρία γιά τό ζήτημα τῆς ἀκεραιότητας τοῦ ἐδάφους τῆς Σαρδηνίας καί γιά τό ζήτημα τῆς Ρώμης. Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ τύχη τῆς Ἰταλίας κρίνεται στά πεδία τῶν μαχῶν τῆς Βόρειας Ἰταλίας. Γιά τό λόγο αὐτό μαζί μέ τή Λομβαρδία καί τό Πεδεμόντιο θά ἔπεφτε κι ἡ Ρώμη, ἤ ἡ Γαλλία ἔπρεπε νά κηρύξει τόν πόλεμο στήν Αὐστρία καί κατά συνέπεια καί στήν εὐρωπαϊκή ἀντεπανάσταση. Μήπως ἡ ἐθνοσυνέλευση πῆρε ξαφνικά τήν κυβέρνηση Μπαρρό γιά τήν παλιά ἐπιτροπή δημόσιας σωτηρίας; Ἤ τόν ἑαυτό της γιά τή συμβατική; Ποιός λοιπόν ὁ λόγος τῆς στρατιωτικῆς κατάληψης ἑνός σημείου στήν Ἄνω Ἰταλία; Κάτω ἀπ' αὐτό τό διάφανο πέπλο κρυβόταν ἡ ἐκστρατεία ἐνάντια στή Ρώμη.

Στίς 14 τοῦ Ἀπρίλη, μπαρκάρανε γιά τήν Τσιβιταβέκια 14.000 ἄνδρες κάτω ἀπό τίς διαταγές τοῦ Οὐντινό. Στίς 16 τοῦ Ἀπρίλη ἡ ἐθνοσυνέλευση χορήγησε στήν κυβέρνηση πίστωση 1.200.000 φράγκα γιά νά συντηρηθεῖ γιά ἕνα τρίμηνο ὁ στόλος ἐπέμβασης στή Μεσόγειο. Ἔτσι ἔδοσε στήν κυβέρνηση ὅλα τά μέσα γιά νά ἐπέμβει ἐνάντια στή Ρώμη, ἐνῶ προσποιόταν ὅτι τῆς ἐπέτρεψε νά ἐπέμβει ἐνάντια στήν Αὐστρία. Δέν ἔβλεπε τί ἔκανε ἡ κυβέρνηση. Ἄκουε μόνο τί ἔλεγε. Τέτια πίστη δέ θά μποροῦσε νά βρεῖ κανείς οὔτε στόν Ἰσραήλ. Ἡ συνταχτική κατάντησε νά μήν τολμᾶ νά ξέρει τί ἔπρεπε νά κάνει ἡ συγκροτημένη δημοκρατία.

Τέλος, στίς 8 τοῦ Μάη παίχτηκε ἡ τελευταία σκηνή τῆς κωμωδίας. Ἡ συνταχτική ζήτησε ἀπό τήν κυβέρνηση νά πάρει ἄμε-

σα μέτρα γιά νά ἐπαναφέρει τήν ἰταλική ἐκστρατεία στό σκοπό πού τῆς εἶχε καθοριστεῖ. Τό ἴδιο κείνο βράδυ ὁ Βοναπάρτης δημοσίευσε ἕνα γράμμα στή «Μονιτέρ», ὅπου ἐξέφραζε τήν πιό μεγάλη εὐγνωμοσύνη του στόν Οὐντινό. Στίς 11 τοῦ Μάη, ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀπόριψε τό κατηγορητήριο ἐνάντια στόν ἴδιο τό Βοναπάρτη καί στήν κυβέρνησή του. Καί οἱ ὀρεινοί, ἀντί νά ξεσχίσουν αὐτό τόν ἱστό τῆς ἀπάτης, ἔπαιρναν τόσο τραγικά τήν κοινοβουλευτική κωμωδία, πού πήγαιναν νά παίξουν οἱ ἴδιοι σ' αὐτή τήν κωμωδία τό ρόλο τοῦ Φουκιέ-Τενβίλ* καί πρόδιναν, κάτω ἀπό τή δανεισμένη ἀπό τή συμβατική λεοντή τους, τό μικροαστικό μοσχαρίσιο τομάρι τους!

Τό τελευταῖο μισό τῆς ζωῆς τῆς συνταχτικῆς συνοψίζεται σέ τοῦτο: Στίς 29 τοῦ Γενάρη, παραδέχεται ὅτι οἱ βασιλικές ἀστικές ὁμάδες εἶναι τά φυσικά ἀφεντικά τῆς δημοκρατίας πού συγκρότησε ἡ ἴδια, στίς 21 τοῦ Μάρτη παραδέχεται ὅτι ἡ παραβίαση τοῦ συντάγματος σημαίνει τήν ἐφαρμογή του καί, στίς 11 τοῦ Μάη, ὅτι ἡ μεγαλόστομα διακηρυγμένη παθητική συμμαχία τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας μέ τούς ἀγωνιζόμενους λαούς σημαίνει: τήν ἐνεργό συμμαχία της μέ τήν εὐρωπαϊκή ἀντεπανάσταση.

Ἡ ἄθλια αὐτή συνέλευση ἀποσύρθηκε ἀπό τή σκηνή ἀφοῦ εἶχε χαρίσει στόν ἑαυτό της τήν ἱκανοποίηση, δυό μέρες πρίν τήν ἐπέτειο τῆς γέννησής της, στίς 4 τοῦ Μάη, ν' ἀπορίψει τήν πρόταση ἀμνηστείας γιά τούς ἐξεγερμένους τοῦ Ἰούνη. Μέ τή δύναμή της τσακισμένη, θανάσιμα μισημένη ἀπό τό λαό, παραμερισμένη, κακοποιημένη, περιφρονητικά παραπεταμένη ἀπό τήν ἀστική τάξη πού ἦταν ὄργανό της, ἐξαναγκασμένη στό δεύτερο μισό τῆς ζωῆς της ν' ἀποκηρύσσει τό πρῶτο, στερημένη ἀπό τίς δημοκρατικές αὐταπάτες της, δίχως νά ἔχει δημιουργήσει τίποτα τό μεγάλο στό παρελθόν, δίχως ἐλπίδα γιά τό μέλλον, πεθαίνοντας τμηματικά ἐνῶ ζοῦσε ἀκόμα, ἤξερε μονάχα νά γαλβανίζει τό ἴδιο της τό πτῶμα, ἀναπολώντας διαρκῶς στή μνήμη τή νίκη τοῦ Ἰούνη καί ξαναζώντας την, ἐνῶ κατοπινά πιστοποιοῦσε τήν ὕπαρξή της ἐπαναλαβαίνοντας πάντα τήν καταδίκη τῶν καταδικασμένων. Ἕνας βρυκόλακας πού ζοῦσε ἀπό τό αἷμα τῶν ἐξεγερμένων τοῦ Ἰούνη!

* Φουκιέ-Τενβίλ (1746-1795): δημόσιος κατήγορος τοῦ ἐπαναστατικοῦ δικαστηρίου πού συγκροτήθηκε στίς 10 τοῦ Μαρτη 1793. Ἔκανε ἀνελέητο ἀγώνα ἐναντια στούς ἐχθρούς τῆς ἐπανάστασης κι ἐφάρμοσε τήν ἐπαναστατική τρομοκρατία (Σημ. Μετ.)

Πίσω της ἄφηνε τό κρατικό ἔλλειμμα ξεσκεπασμένο ἀπό τά ἔξοδα τῆς ἐξέγερσης τοῦ Ἰούνη, ἀπό τό χάσιμο τοῦ φόρου τοῦ αἵματος, ἀπό τήν ἀποζημίωση πού ἔδωσε στούς ἰδιοκτῆτες ἐργαστηρίων γιά τήν κατάργηση τῆς δουλειᾶς τῶν μαύρων, ἀπό τά ἔξοδα τῆς ἐκστρατείας τῆς Ρώμης, ἀπό τό χάσιμο τοῦ φόρου τοῦ κρασιοῦ πού ἀποφάσισε τήν κατάργησή του ὅταν βρισκόταν πιά στίς τελευταῖες της στιγμές, ἕνας χαιρέκακος γέρος πού θεωροῦσε τόν ἑαυτό του εὐτυχισμένο γιατί φόρτωνε στο γέλαστο κληρονόμο του ἕνα προσβλητικό χρέος τιμῆς.

Ἀπό τίς ἀρχές τοῦ Μάρτη εἶχε ἀρχίσει ἡ ζύμωση γιά τίς ἐκλογές τῆς νομοθετικῆς ἐθνοσυνέλευσης. Δυό κύριες ὁμάδες βρίσκονταν ἀντιμέτωπες, τό κόμμα τῆς τάξεως, καί τό δημοκρατικό-σοσιαλιστικό ἢ κόκκινο κόμμα. Ἀνάμεσα στά δυό στέκονταν οἱ φίλοι τοῦ συντάγματος, πού κάτω ἀπό τό ὄνομα αὐτό οἱ τρίχρωμοι δημοκράτες τῆς «Νασιονάλ» προσπαθοῦσαν νά παραστήσουν ἕνα κόμμα. Τό κόμμα τῆς τάξεως συγκροτήθηκε ἀμέσως ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Ἰούνη. Μονάχα ὅμως ἀφοῦ ἡ 10 τοῦ Δεκέμβρη τοῦ ἐπέτρεψε νά ξετινάξει ἀπό πάνω του τήν κλίκα τῆς «Νασιονάλ», τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν, ἀποκαλύφθηκε τό μυστικό τῆς ὕπαρξής του: ὁ συνασπισμός τῶν ὀρλεανικῶν καί τῶν νομιμοφρόνων σ' ἕνα κόμμα. Ἡ ἀστική τάξη διασπάστηκε σε δυό μεγάλες μερίδες πού ἡ καθεμιά μέ τή σειρά της εἶχε κρατήσει διαδοχικά τό μονοπώλιο τῆς ἐξουσίας: οἱ μεγάλοι γαιοκτήμονες στήν περίοδο τῆς παλινορθωμένης μοναρχίας, ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος καί ἡ βιομηχανική ἀστική τάξη στήν περίοδο τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη. Βουρβῶνοι ἦταν τό βασιλικό ὄνομα γιά τήν κυριαρχοῦσα ἐπιρροή τῶν συμφερόντων τῆς μιᾶς ὁμάδας. Ὀρλεάνοι, τό βασιλικό ὄνομα γιά τήν κυριαρχοῦσα ἐπιρροή τῶν συμφερόντων τῆς ἄλλης ὁμάδας. Τό ἀνώνυμο βασίλειο τῆς δημοκρατίας ἦταν τό μονο ὅπου κι οἱ δυό ὁμάδες μποροῦσαν νά διατηρήσουν μέ ἴση ἐξουσία τό κοινό ταξικό συμφέρον δίχως νά παραιτηθοῦν ἀπό τόν ἀμοιράιο τους ἀνταγωνισμό. Ἂν ἡ ἀστική δημοκρατία δέ μποροῦσε νά εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπό τήν ὁλοκληρωμένη καί καθαρά ἐκφρασμένη κυριαρχία ὁλόκληρης τῆς ἀστικῆς τάξης, μήτως τά μποροῦσε νά εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπό τήν κυριαρχία τῶν συμπληρωμένων ἀπό τούς νομιμοφρόνες ὀρλεανικῶν καί τῶν συμπληρωμένων ἀπό τούς ὀρλεανικούς νομιμο-

φρόνων, τή σύνθεση τῆς παλινόρθωσης καί τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰουλῆ; Οἱ ἀστοί δημοκράτες τῆς «Νασιονάλ» δεν ἀντιπροσώπευαν καμιά όμάδα τῆς τάξης τους πού νά στηρίζεται πανω σέ οἰκονομικές ράσεις. Ἡ σημασία τους καί ὁ ἱστορικός τίτλος τους ἦταν μονάχα ὅτι στήν περίοδο τῆς μοναρχίας, ἀπέναντι στις δυο όμαδες τῆς ἀστικῆς τάξης πού ἔβλεπαν μοναχα το ἰδιαίτερο τους καθεστῶς, πέτυχαν νά κατισχύσει τό γενικο καθεστώς τῆς ἀστικῆς τάξης, τό ἀνώνυμο βασίλειο τῆς δημοκρατίας που τό ἐξιδανίκευσαν καί πού τό στέλνταν μέ ἀρχαία ἀραρουργήματα, πού ὅμως στό πρόσωπό του χαιρετισαν πρίν ἀπ' ὅλα τήν κυριαρχία τῆς κλίκας τους. Ἄν τό κομμα τῆς «Νασιονάλ» ἔπαθε συγχιση φρενῶν ὅταν στήν κορυφή της δημοκρατιας, πού το ἴδιο εἶνε ἱδρύσει, ἀνέκρουσε τούς συνασπισμένους βασιλόφρονες, οἱ ἴδιοι οἱ βασιλόφρονες δέ γελαστηκαν λιγότερο σχετικά μέ τό γεγονός τῆς ἑνοποιημένης κυριαρχίας τους. Δέν καταλάβαιναν ὅτι ἄν καθεμια ἀπο τις όμάδες τους, ξεχωριστά παρμενη, ἦταν βασιλική, τό προϊόν τῆς χιμικῆς τους ἑνωσης ἔπρεπε ἀναγκαστικά νά εἶναι δημοκρατικό, ὅτι στήν τρίχρωμη δημοκρατια ἡ λευκή καί ἡ γαλαζια μοναρχια ἔπρεπε νά ἐξουδετερώνουν ἡ μιά τήν ἄλλη. Ἐξαναγκασμενες ἀπο τήν ἀντίθεσή τους μέ τό ἐπαναστατικό προλεταριατο καί ἀπο τήν ἀντίθεσή τους μέ τίς μεταβατικες τάξεις που ὅλο καί περισσοτερο τείνουν νά συσπειρωθουν γύρω ἀπο το προλεταριατο σαν κεντρο τους, νά καταβάλουν ὅλη τήν ἑνωμενη δυναμή τους καί νά διατηρήσουν την ὀργάνωση αὐτῆς τῆς ἑνωμένης δύναμης, ἡ καθεμια ἀπό τις ομαδες του κομματος τῆς ταξεως ἦταν ὑποχρεωμένη, μπρός στις διάθεσεις για παλινορθωση, καί τήν ἀποκλειστική ἐπικράτηση τῆς ἄλλης ὁμάδας, να ἐπιβάλει τήν κοινή κυριαρχία, δηλ. τή δημοκρατική μορφή τῆς ἀστικῆς κυριαρχιας. Ἔτσι βλέπουμε αὐτους τους βασιλόφρονες, πού ἀρχικά πιστεψαν σε μιαν ἄμεση παλινορθωση καί που ἀργότερα διατηρουσαν τή δημοκρατική μορφή με ἀκρους λόγους καί μέ βαναυσμες ὑβρεις στο στομα ἑνάντια στή δημοκρατια, να ὁμολογουν τελικα ὅτι μονάχα στή δημοκρατια μποροῦν να τάχουν καλά μεταξύ τους καί ὅτι ἀναβάλουν ἐπ' ἀορίστον τήν παλινόρθωση. Ἡ ἀποκλιση τῆς ἑνωμένης ἐξουσίας δυναμωσε την καθεμια ἀπο τις δυο ὁμαδες καί την ἔκανε ἀκομα πιο ἀνίκανη καί πιο απρόθυμη να ὑποταχθει στην ἄλλη, δηλ. να παλινορθωσει τή μοναρχία.

Τό κόμμα τῆς τάξεως διακήρυξε ἄμεσα στό ἐκλογικό του πρόγραμμα τήν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης, δηλ. τή διατήρηση τῶν ὅρων ὑπαρξης τῆς κυριαρχίας της, τῆς ἰδιοκτησίας, τῆς οἰκογένειας, τῆς θρησκείας, τῆς τάξης! Φυσικά τήν ταξική κυριαρχία της καί τούς ὅρους τῆς ταξικῆς κυριαρχίας της, τούς παρουσίαζε σάν κυριαρχία τοῦ πολιτισμοῦ καί σάν ἀναγκαίους ὅρους τῆς ὑλικῆς παραγωγῆς καθώς καί τῶν κοινωνικῶν σχέσεων πού ἀπορέουν ἀπ' αὐτήν. Τό κομμα τῆς τάξεως εἶχε τεράστια χρηματικα μέσα. Ὀργάνωσε τά ὑποκαταστήματά του σ' ὅλη τή Γαλλία, εἶχε μισθώσει ὅλους τούς ἰδεολόγους τῆς παλιᾶς κοινωνίας, διέθετε τήν ἐπιρροή τῆς ὑπάρχουσας κυβερνητικῆς ἐξουσίας, εἶχε μιά στρατιά ἀπο ἀπλήρωτους ὑποτελεῖς μεσα σ' ολόκληρη τή μαζα τῶν μικροαστῶν καί τῶν ἀγροτῶν, πού, ὄντας ἀκομα μακριά ἀπό το ἐπαναστατικό κίνημα, βλεπανε στούς μεγάλους ἀξιωματούχους τῆς ἰδιοκτησίας τούς φυσικούς ἐκπρόσωπους τῆς μικρῆς τους ἰδιοκτησίας καί τῶν μικρῶν τους προλήψεων. Το κόμμα αὐτό, που ἀντιπροσωπευόταν σ' ὅλη τή χώρα ἀπό ἀναρίθμητους μικρούς βασιλιάδες, μποροῦσε νά τιμωρεῖ σάν στάση τήν ἀποριψη τῶν ὑποψηφίων του, νά ἀπολύει τούς ἀνυποταχτους ἐργάτες, τούς ἀπειθαρχους κολλήγους, ὑπηρέτες, ἐπιστάτες, σιδηροδρομικούς ὑπαλλήλους, γραφιάδες, ὅλους τούς κρατικούς λειτουργούς πού βρίσκονται κάτω ἀπό τήν ἀστική του ἐξάρτηση. Μποροῦσε τέλος, πού καί πού, νά διατηρεῖ τήν πλάνη ὅτι ἡ δημοκρατική συνταχτική εἶχε ἐμποδίσει τό Βοναπάρτη τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη ν' ἀποκαλύψει τίς βαυματουργές του δυναμεις. Μιλώντας γιά τό κόμμα τῆς τάξεως δέν ἀναφέραμε τούς βοναπαρτιστές. Αὐτοί δέν ἀποτελοῦσαν σοβαρή ὁμάδα τῆς ἀστικῆς τάξης, μα μιά συναξη ἀπό γέρους ἀνάπηρους πού ἦταν γεμάτοι δεισιδαιμονίες καί ἀπό νεαρούς ἄπιστους τυχοδιῶχτες. Το κόμμα τῆς τάξεως νικησε στίς ἐκλογές καί πῆρε μεγάλη πλειοψηφία στή νομοθετική συνέλευση.

Μπρός στή συνασπισμένη ἀντεπαναστατική ἀστική τάξη, τά ἐπαναστατημένα πιά τμήματα τῆς μικροαστικῆς καί τῆς ἀγροτικῆς τάξης ἔπρεπε φυσικά νά συνενωθοῦν μέ το μεγαλο φορέα τῶν ἐπαναστατικῶν συμφερόντων, μέ τό ἐπαναστατικό προλεταριατο. Εἴδαμε πῶς οἱ κοινοβουλευτικες ἰδέες τους εἶναν σπρωξε τους δημοκρατικούς ἐκπροσώπους τῆς μικροαστικῆς τάξης στή βουλή, δηλ. τούς ὑρεινούς, στούς, σοσιαλ στις ἐκπροσώπους τοῦ προλε-

ταριάτου και πώς οι «φιλικες συμπράξεις», ή χτηνώδης επίβολή των αστικών συμφερόντων, ή γρεγκοπια είχαν σπρώξει την πραγματική μικροαστική τάξη έξω από τη βουλή, στους πραγματικούς προλετάριους. Στις 27 του Γενάρη, οι «φρενοι» και οι σοσιαλιστές είχαν γιορτάσει τη συμφιλίωση τους. Στο μεγάλο συμπόσιο του Φιλεράρη του 1849 ανανέωσαν το συμπόσιο της ένωσής τους. Το κομμουνιστικό και το δημοκρατικό κόμμα, το κόμμα των εργατών και το κόμμα των μικροαστών, ενώθηκαν για να σχηματίσουν το σοσιαλδημοκρατικο κομμα, δηλ. το κόκκινο κόμμα.

Αφού είχε γιά μια στιγμή παραλύσει από την αγωνία που ακολούθησε τις μέρες του Ιουνη, η γαλλική δημοκρατία, από τη μέρα του τερματισμού της κατάστασης πολιορκίας, από τις 19 του Οχτώβρη, περασε μιά ολόκληρη σειρα από πυρετικές συγκινήσεις. Πρώτα, ο αγώνας γιά τον προεδρία, ύστερα ο αγώνας του προέδρου με τη συνταχτική, ο αγώνας γιά τις λεσχες, η δίκη στη Μπούρζ[1], που, μπρός στο μικρό ανάστημα του προέδρου των συνασπισμένων βασιλοφρόνων, των «καθώς πρέπει» δημοκρατών, των δημοκρατικών «φρενών και των δογματικών» σοσιαλιστών του προλεταριάτου, έκανε να φανούν οι πραγματικοί επαναστάτες του προλεταριάτου σάν πρωτογενή τέρατα, τέτια που μονάχα ένας κατακλυσμός αφήνει πάνω στην επιφάνεια της κοινωνίας, ή τέτια που μπορουν να προηγηθούν μονάχα από έναν κοινωνικό κατακλυσμό, η εκλογική ξύμωση, η εκτέλεση των φονιάδων του Μπρεά[2], οι συνεχείς δίκες εναντια στον τύπο, οι βλαίες αστυνομικές επεμβάσεις της κυβέρνησης στα συμπόσια, οι αυθάδειες προκλήσεις των βασιλοφρονων, η ανάρτηση των πορ-

[1] Πρόκειται για τη δίκη εκείνων που είχαν πάρει μέρος στα γεγονότα της 15 του Μαη 1848 και που κατηγορήθηκαν για συμμετοχια εναντια στην κυβέρνηση. Μπρός στο δικαστήριο που συνεδρίασε στην πόλη Μπούρζ δικαζονταν οι αρχηγοι του προλεταριάτου (ο Μπλανκι κι ο Μπαρμπές καθώς κι ένα μέρος των δρανιών). Ο Μπλανκι, καταδικασμένος σε 10 χρόνια απομόνωση, ο Αντε Φλοττ, ο Σομπριε κι ο Ραπαγ σε διάφορες μακρόχρονες ποινες φυλακισης... Έξω οι Μπαρμπές, Άλμπερ, Λουί Μπλαν, Κοσιντιέρ, Λαμπρον και Χιμπερ, καταδικαστηκαν σε εξορία. (Σημ. Σύντ.)

[2] Στρατηγός Μπρεά: Διοικητής στρατιωτικης μονάδας κατα την κατάσταση της πολιορκίας του Ιουνη του 1848 εναντίον του προλεταριάτου. Σκοτώθηκε από τους εξεγερμένους εμπρός στο Φαουμπουργκ Σαιντ Αντουάν στις 25 του Ιούνη 1848. Η αιτία την οποία εκείνοι σκότωσαν τον Μπρεά ήταν η εξής: (Σημ. Σύντ.)

τραίτων του Λουί Μπλάν και του Κοσιντιέρ* στον πάσαλο της ατίμωσης, η αδιάκοπη πάλη ανάμεσα στη συγκροτημένη δημοκρατία και στη συνταχτική, που κάθε στιγμή έσπρωχνε την επανάσταση πίσω στην αφετηρία της, που κάθε στιγμή μετάτρεπε τους νικητές σε νικημένους και τους νικημένους σε νικητές και που, στο άψε-σβησε, άλλαζε τις θέσεις των κομμάτων και των τάξεων, τους χωρισμούς τους και τις συνδέσεις τους, η γοργή πορεία της ευρωπαϊκής αντεπανάστασης, ο δοξασμένος σύγχρονός αγώνας, οι εξεγέρσεις ενάντια στους τοπικούς ήγεμόνες στη Γερμανία, η εκστρατεία της Ρώμης, η επαίσχυντη ήττα του γαλλικού στρατού μπροστά στη Ρώμη, μέσα σ' αυτό το στρίβιλο του κινήματος, μέσα σ' αυτό το μαρτύριο της ιστορικής αναταραχής, μέσα σ' αυτή την πλημμυρίδα και την άμπωτη των επαναστατικών παθών, ελπίδων και απογοητεύσεων, οι διάφορες τάξεις της γαλλικής κοινωνίας έπρεπε αναγκαστικά να μετράνε τις εποχές της ανάπτυξής της κατά εβδομάδες, όπως τις μετρούσαν προηγούμενα με πενηνταετίες.[1] Ένα σημαντικό μέρος των αγροτών και των επαρχιών ήταν επαναστατημένο. Δεν είχαν μονάχα απογοητευθεί από το Ναπολέοντα, αλλά και το κόκκινο κόμμα τους πρόσφερε αντί το όνομα, το περιεχόμενο, αντί την απατηλή απαλλαγή από τους φόρους, την επιστροφή του δισεκατομμυρίου που πληρώθηκε στους νομιμόφρονες, τη ρύθμιση των υποθηκών και την κατάργηση της τοκογλυφίας.

Ο ίδιος ο στρατός είχε μολυνθεί από τον επαναστατικό πυρετό. Ψηφίζοντας γιά το Βοναπάρτη, είχε ψηφίσει γιά τη νίκη, κι αυτός του χάρισε την ήττα. Στο πρόσωπό του είχε ψηφίσει γιά το μικρό δεκανέα που πίσω του βρισκόταν ο μεγάλος επαναστάτης στρατηγός, κι αυτός τους ανταπόδοσε τους μεγάλους στρατηγούς που πίσω τους κρυβόταν ο καραβανάς δεκανέας. Χωρίς αμφιβολία το κόκκινο κόμμα, δηλαδή, το συνασπισμένο δημοκρατικό κόμμα, έπρεπε να γιορτάσει, άν όχι τη νίκη, τουλάχιστο μεγάλους θριάμβους, ότι το Παρίσι, ότι ο στρα

* Ο Λουί Μπλαν και ο Κοσιντιέρ κατηγορήθηκαν ότι πήραν μέρος στα γεγονότα της 15 του Μαη και στην εξέγερση του Ιούνη 1848 και παραπέμφθηκαν σε δίκη. Ύστερα από τις μέρες του Ιουνη, κατέφυγαν στο εξωτερικό. Η αντεπανάσταση, στη λύσα της, αναγκαστηκε να αρκεστεί να καρφώσει τα πορτραίτα τους στον πασαλο της ατίμωσης. (Σημ. Μετ.)

τός, ὅτι ἕνα μεγάλο μέρος τῶν ἐπαρχιῶν θά ψήφιζε γι' αὐτό
Ὁ Λεντρύ-Ρολλέν, ὁ ἀρχηγός τῶν ὀρεινῶν, ἐκλέχτηκε ἀπό
πέντε διαμερίσματα. Κανένας ἀπό τούς ἀρχηγούς του κόμματος
τῆς τάξεως, κανένα ὄνομα τοῦ ἀληθινα προλεταριακοῦ κόμματος
δέν πέτυχε μιά τέτια νίκη. Ἡ ἐκλογή αὐτή μας ἀποκαλύπτει
τό μυστικό τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ἀν, ἀπό τή μιά
μερία, οἱ ὀρεινοί, οἱ κοινοβουλευτικοί πρωταγωνιστές τῆς δημοκρατι-
κῆς μικροαστικῆς τάξης ἦταν ἀναγκασμένοι νά ἑνωθοῦν μέ τούς
δογματικούς σοσιαλιστές τοῦ προλεταριάτου—τό προλεταριάτο, ἀ-
ναγκασμένο ἀπό τή φοβερή ὀλίγια τοῦ Ἰούνη νά προσπαθεῖ νά
πάρει ξανά πάνω του μέ διανοητικές νίκες, καί μιά πού ὁ βαθμός
ἀνάπτυξής τῶν ὑποκ. τῶν τάξεων δέν τοῦ ἐπετρεπε ἀκόμα νά
καταχτήσει τήν ἐπαναστατική δίχτατούρα, ὑποχρεώθηκε νά ρι-
χτεῖ στήν ἀγκαλιά τῶν δογματικῶν τῆς χειραγετησής του, τῶν
ἐδρυτῶν σοσιαλιστικῶν σεκτῶν—ἀπό τήν ἄλλη μεριά οἱ ἐπανα-
στάτες ἀγρότες, ὁ στρατός καί οἱ ἐπαρχίες τάχθηκαν μέ τούς
ὀρεινούς, πού ἔτσι ἔγιναν ὁ ἀφέντης στό στρατόπεδο τοῦ ἐπαναστα-
τικοῦ στρατοῦ καί πού, μέ τή συνεννόησή τους μέ τούς σοσιαλιστές,
εἶχαν παραμερίσει κάθε ἀντίθεση στό ἐπαναστατικό κόμμα. Στό
τελευταῖο μισό τῆς ζωῆς τῆς συνταχτικῆς οἱ ὀρεινοί ἀντιπρο-
σώπευαν τή δημοκρατική φλόγα της καί ἔκαναν νά ξεχαστοῦν τά
ἁμαρτήματά της στήν περίοδο τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης, στήν
περίοδο τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς, στο διάστημα τῶν ἡμερῶν
τοῦ Ἰούνη. Στό βαθμό πού, συμφωνα μέ τόν ἀναποφάσιστο χα-
ρακτήρα του, το κόμμα τῆς «Λασιονάλ» ἐπετρεπε στή βασιλική
κυβέρνηση νά τό καταλιέζει, στόν ἴδιο ἐπίσης βαθμό ἀνέβαι-
νε τό κόμμα τῶν ὀρεινῶν, πού εἶχε παραγκωνιστεῖ στήν περίο-
δο τῆς παντοδυναμίας τῆς «Λασιονάλ» καί ἐπιβαλλόταν σαν ὁ
κοινοβουλευτικός ἐκπρόσωπος τῆς ἐπανάστασης. Πραγματικά, το
κόμμα τῆς «Λασιονάλ» δέν εἶχε τίποτα νά ἀντιταχεῖ στίς ἄλ-
λες, τίς βασιλικές ὁμάδες ἐκτός ἀπό φιλόδοξες προσωπικότητες
καί ἰδεαλιστικές ἀρλοῦμπες. Τό κόμμα τῶν ὀρεινῶν, ἀντίθετα, ἀντι-
προσώπευε μιά μάζα πού ταλαντεύόταν ἀνάμεσα στήν ἀστική τάξη
καί στό προλεταριάτο, μιά μάζα πού τά ὁλικά συμφέροντά της ἐπαι-
τοῦσαν δημοκρατικούς θεσμούς. Πλάι στούς Καβαινιάκ καί τους
Μαρράστ, ὁ Λεντρύ-Ρολλέν καί οἱ ὀρεινοί ἀντιπροσώπευαν λοιπόν
τήν ἀλήθεια τῆς ἐπανάστασης, κι ἀπό τήν ἐπιγνωση αὐτῆς τῆς
σπουδαίας κατάστασης ἀντλοῦσαν τοσο μεγαλύτερο θάρρος ὅσο

περισσότερο ἡ ἐξωτερικευση τῆς ἐπαναστατικῆς ἐνεργητικότητας
περιορίζόταν σέ κοινοβουλευτικές ἐπιθέσεις, στήν ὑποβολή μη-
νυσεων, σέ ἀπειλές, στήν ὕψωση τῆς φωνῆς, σέ βροντερούς λό-
γους καί σέ ἀκροτητες πού δεν προχωρουσαν πέρα ἀπό τά
λόγια. Οἱ ἀγρότες βρίσκονταν στήν ἴδια περίπου θέση μέ τή
μικροαστική τάξη: εἶχαν νά προσάλουν περίπου τίς ἴδιες κοινω-
νικές διεκδικήσεις. Ἔπρεπε λοιπον ὅλα τά μεσαία στρώματα τῆς
κοινων ας, στό μέτρο πού τραβιόνταν στό ἐπαναστατικό κίνημα,
να βροῦν τον ἥρωά τους στο πρόσωπο του Λεντρύ-Ρολλέν.
Ὁ Λεντρύ-Ρολλέν ἦταν ἡ φυσιογνωμία τῆς δημοκρατικῆς μι-
κροαστικῆς τάξης. Ἐνάντια στό κόμμα τῆς τάξεως ἔπρεπε νά
προωθηθοῦν στήν πρώτη γραμμή, πρίν ἀπ' ὅλους οἱ μισο-συν-
τηρητικοί, οἱ μισο-επαναστατες καί οἱ πέρα γιά πέρα ὑτοπικοί
μεταρυμιστές αὐτῆς τῆς τάξης.

Τό κόμμα τῆς «Νασιονάλ», «οἱ πάση θυσία φίλοι τοῦ συντάγματος», οἱ ποῦροι δημοκρατικοί νικήθηκαν κατά κράτος στίς ἐκλογες. Μιά ἐλάχιστη μειοψηφία τους στάλθηκε στή νομοθετική βουλή, οἱ πιό γνωστοί ἀρχηγοί τους ἐξαφανίστηκαν ἀπό τή σκηνή, ἀκόμα κι ὁ Μαρράστ, ὁ ἀρχισυντάχτης καί ὁ Ὀρφεας τῆς «καθώς πρέπει» δημοκρατίας.

Στίς 28 τοῦ Μάη[1] συνῆλθε ἡ νομοθετική συνέλευση. Στίς 11 τοῦ Ἰούνη ἐπαναλήφθηκε ἡ σύγκρουση τῆς 8 τοῦ Μάη καί, στό ὄνομα τῶν ὀρεινῶν, ὁ Λεντρύ-Ρολλέν ἔκανε μήνυση ἐνάντια στόν πρόεδρο καί τήν κυβέρνηση γιά παραβίαση τοῦ συντάγματος, γιά το βομβαρδισμό τῆς Ρώμης. Στίς 12 τοῦ Ἰούνη, ἡ νομοθετική συνελευση ἀπέριψε τή μήνυση ἀκριβῶς ὅπως τήν εἶχε ἀπορίψει στίς 11 τοῦ Μάη ἡ συνταχτική συνέλευση, μά τή φορά αὐτή τό προλεταριάτο ἔσπρωξε τούς ὀρεινούς στούς δρόμους, ὄχι ὅμως σέ ὁδομαχίες, ἀλλά μονάχα σέ μιά παρέλαση. Ἀρκεῖ νά εἰπωθεῖ ὅτι οἱ ὀρεινοί βρίσκονταν ἐπικεφαλῆς αὐτῆς τῆς κίνησης, γιά νά ξέρουμε ὅτι τό κίνημα νικήθηκε καί ὅτι ὁ Ἰούνης τοῦ 1849 ἦταν μιά γελοιογραφία τόσο κατα-γέλαστη ὅσο καί τιποτένια τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848. Ἡ μεγάλη ὑποχώρηση τῆς 13 τοῦ Ἰούνη δέν ἐπισκιάστηκε παρά ἀπό τήν ἀκόμα μεγαλύτερη ἔκθεση τῆς μάχης τοῦ Σανγκαρνιέ, τοῦ

[1] Στήν πρώτη καθ' ὅλες τίς κατοπινές ἐκδόσεις τοῦ ἔργου: «Οἱ ταξικοί ἀγῶνες στή Γαλλία» καί στή «18η Μπρυμαίρ τοῦ Δούδοβικου Βοναπάρτη», ἀναφέρεται ἡ 29 τοῦ Μαη. Στήν πραγματικότητα, ἡ νομοθετική συνέλευση ἄρχισε τίς ἐργασίες της στίς 28 τοῦ Μαη. (Σημ. Σύντ.)

μεγάλου άνδρα πού ξεφούρνισε τό κόμμα τῆς τάξεως. Κάθε κοινωνική ἐποχή χρειάζεται τούς μεγάλους άνδρες της κι ὅταν δέν τούς βρίσκει, τούς ἐφευρίσκει, ὅπως λέει κι ὁ Ἑλβέτιος.

Στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη ὑπῆρχε μονάχα τό πρῶτο μισό τῆς συγκροτημένης ἀστικῆς δημοκρατίας, ὁ πρόεδρος. Στίς 28 τοῦ Μάη συμπληρώθηκε μέ τό ἄλλο μισό, μέ τή νομοθετική συνέλευση. Τόν Ἰούνη τοῦ 1848 ἡ διαμορφωνόμενη ἀστική δημοκρατία εἶχε χαράξει τή μέρα τῆς γέννησής της στο μητρῶο τῆς ἱστορίας μέ μιάν ἀπερίγραπτη μάχη ἐνάντια στό προλεταριάτο, καί τόν Ἰούνη τοῦ 1849, τήν εἶχε χαράξει ἡ συγκροτημένη ἀστική δημοκρατία μέ μιάν ἀκατονόμαστη κωμωδία πού ἔπαιξε μέ τή μικροαστική τάξη. Ὁ Ἰούνης τοῦ 1849 ἦταν ἡ Νέμεση* τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848. Τόν Ἰούνη τοῦ 1849 δέ νικήθηκαν οἱ ἐργάτες, μά πέσανε οἱ μικροαστοι πού στέκονταν ἀνάμεσα σ' αὐτούς καί στήν ἐπανάσταση. Ὁ Ἰούνης τοῦ 1849 δέν ἦταν ἡ αἱματηρή τραγωδία ἀνάμεσα στή μισθωτή ἐργασία καί στό κεφάλαιο, μά τό γεμάτο μέ φυλακές ἀξιοθρήνητο δράμα, πού παίχτηκε ἀνάμεσα στόν ὀφειλέτη καί τόν πιστωτή. Τό κόμμα τῆς τάξεως εἶχε νικήσει, ἦταν παντοδύναμο, ἔπρεπε τώρα νά δείξει τί ἦταν.

III

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ 13 ΤΟΥ ΙΟΥΝΗ 1849

Στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη, τό κεφάλι τοῦ Ἰανοῦ τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας δέν εἶχε ἀκόμα δείξει παρά τό ἕνα του μόνο πρόσωπο, τό ἐκτελεστικο πρόσωπο μέ τά σβησμένα καί ρηχά χαρακτηριστικά τοῦ Λ. Βοναπάρτη. Στίς 28 τοῦ Μάη 1849 ἔδειξε καί τό δεύτερο πρόσωπό του, τό νομοθετικό, κατάσπαρτο ἀπό οὐλές πού τοῦ εἶχαν ἀφήσει τά ὄργια τῆς παλινόρθωσης καί ἡ μοναρχία τοῦ Ἰούλη. Μέ τή νομοθετική ἐθνοσυνέλευση, ὁλοκληρώθηκε ἡ ἐμφάνιση τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας, δηλ. τῆς δημοκρατικῆς μορφῆς τοῦ κράτους, ὅπου εἶναι συγκροτημένη ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης, ἡ κοινή κυριαρχία ἐπομένως τῶν δυό μεγάλων βασιλοφρόνων ὁμάδων πού ἀποτελοῦν τή γαλλική

* Νέμεση: θεά τῆς ἐκδίκησης στήν ἑλληνική μυθολογία (Σημ. Μετ.)

ἀστική τάξη, τῶν συνασπισμένων νομιμοφρόνων καί ὀρλεανικῶν, τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Ἐνῶ ἡ γαλλική δημοκρατία ἔγινε ἔτσι ἰδιοχτησία τοῦ συνασπισμοῦ τῶν βασιλικῶν κομμάτων, ὁ εὐρωπαϊκός συνασπισμός τῶν ἀντεπαναστατικῶν δυνάμεων, ἐπιχειροῦσε ταυτόχρονα μιά γενική σταυροφορία ἐνάντια στά τελευταῖα καταφύγια τῶν ἐπαναστάσεων τοῦ Μάρτη. Ἡ Ρωσία εἰσέβαλε στήν Οὐγγαρία, ἡ Πρωσία βάδισε ἐνάντια στό στρατό τῶν ὁπαδῶν τοῦ συντάγματος τοῦ Ράϊχ, καί ὁ Οὐντινό βομβάρδισε τή Ρώμη. Ἡ εὐρωπαϊκή κρίση πλησίαζε ὁλοφάνερα σέ μιάν ἀποφασιστική καμπή. Τά μάτια ὅλης τῆς Εὐρώπης ἦταν στραμένα στό Παρίσι καί τά μάτια ὅλου τοῦ Παρισιοῦ στή νομοθετική συνέλευση.

Στίς 11 τοῦ Ἰούνη ὁ Λεντρύ-Ρολλέν ἀνέβηκε στό βῆμα τῆς. Δέν ἔργαλε λόγο. Διατύπωσε ἕνα κατηγορητήριο ἐνάντια στούς ὑπουργούς, γυμνό, λιτό, πραγματικό, συμπυκνωμένο, βίαιο.

Ἡ ἐπίθεση ἐνάντια στή Ρώμη εἶναι ἐπίθεση ἐνάντια στό σύνταγμα. Ἡ ἐπίθεση ἐνάντια στή δημοκρατία τῆς Ρώμης εἶναι ἐπίθεση ἐνάντια στή γαλλική δημοκρατία. Τό ἄρθρο 5 τοῦ συντάγματος λέει: «Ἡ γαλλική δημοκρατία δέ χρησιμοποιεῖ ποτέ τίς δυνάμεις της ἐνάντια στήν ἐλευθερία κανενός ἄλλου λαοῦ» —κι ὁ πρόεδρος χρησιμοποιεῖ τό γαλλικό στρατό ἐνάντια στήν ἐλευθερία τῆς Ρώμης. Τό ἄρθρο 54 τοῦ συντάγματος ἀπαγορεύει στήν ἐκτελεστική ἐξουσία νά κηρύχνει ὁποιοδήποτε πόλεμο, ἔχως τή συγκατάθεση τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Ἡ ἀπόφαση πού πῆρε ἡ συνταχτική στίς 8 τοῦ Μάη δίνει ρητή ἐντολή στούς ὑπουργούς νά ἐπαναφέρουν τήν ἐκστρατεία τῆς Ρώμης τό ταχύτερο στήν ἀρχική της ἀποστολή, τούς ἀπαγορεύει λοιπόν ἐξίσου ρητά τόν πόλεμο ἐνάντια στή Ρώμη—καί ὁ Οὐντινό βομβαρδίζει τή Ρώμη. Ἔτσι ὁ Λεντρύ-Ρολλέν καλοῦσε τό ἴδιο τό σύνταγμα μάρτυρα κατηγορίας ἐνάντια στό Βοναπάρτη καί τούς ὑπουργούς του. Μπρός στή βασιλική πλειοψηφία τῆς ἐθνοσυνέλευσης ὁ συνήγορος αὐτός τοῦ συντάγματος ξεστόμισε τήν ἀπειλητική δήλωση: «Οἱ δημοκρατικοί θά κατορθώσουν νά κάνουν σεβαστό τό σύνταγμα μ' ὅλα τά μέσα, ἔστω καί μέ τή δύναμη των ὅπλων». «Μέ τή δύναμη τῶν ὅπλων» ἀπάντησε ἡ ἑκατονταπλασιασμένη χαρά τῶν ὀρεινῶν. Ἡ πλειοψηφία ἀπάντησε μ' ἕνα φοβερό θόρυβο. Ὁ πρόεδρος τῆς ἐθνοσυνέλευσης κάλεσε τό Λεντρύ-Ρολλέν στήν τάξη. Ὁ Λεντρύ-Ρολλέν ἐπανέλαβε τήν προκλητική δήλωση καί τελικά κατέβασε στό τραπέζι

τοῦ προέδρου τήν πρόταση γιά τήν παραπομπή σέ δίκη τοῦ Βοναπάρτη καί τῶν ὑπουργῶν του. Μέ 361 ψήφους ἐνάντια σέ 203 ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀποφάσισε νά περάσει χωρίς ἄλλη διαδικασία ἀπό τό βομβαρδισμό τῆς Ρώμης στήν ἡμερήσια διάταξη.

Πίστευε ὁ Λεντρύ-Ρολλέν ὅτι θά μποροῦσε νά χτυπήσει τήν ἐθνοσυνέλευση μέ τό σύνταγμα καί τόν πρόεδρο μέ τήν ἐθνοσυνέλευση;

Τό σύνταγμα ἀπαγόρευε, βέβαια, κάθε ἐπίθεση ἐνάντια στήν ἐλευθερία ξένων λαῶν, μά ἐκεῖνο πού ὁ γαλλικός στρατός χτυποῦσε στή Ρώμη δέν ἦταν, κατά τήν κυβέρνηση, ἡ «ἐλευθερία» ἀλλά «ὁ δεσποτισμός τῆς ἀναρχίας». Μήπως οἱ ὀρεινοί δέν εἶχαν καταλάβει ἀκόμα, παρ' ὅλη τήν πεῖρα τῆς συνταχτικῆς συνέλευσης, ὅτι ἡ ἑρμηνεία τοῦ συντάγματος δέν ἀνῆκε πιά σέ κείνους πού τό εἶχαν κάνει, μά μονάχα σέ κείνους πού τό εἶχαν δεχτεῖ; Ὅτι τό κείμενό του ἔπρεπε νά ἑρμηνεύεται στή βιώσιμη ἔννοιά του καί ὅτι ἡ αστική ἔννοια ἦταν ἡ μόνη βιώσιμη ἔννοιά του; Ὅτι ὁ Βοναπάρτης καί ἡ βασιλική πλειοψηφία τῆς ἐθνοσυνέλευσης ἦταν οἱ αὐθεντικοί ἑρμηνευτές τοῦ συντάγματος, ὅπως ὁ παπάς εἶναι ὁ αὐθεντικός ἑρμηνευτής τῆς βίβλου καί ὁ δικαστής ὁ αὐθεντικός ἑρμηνευτής τοῦ νόμου; Μήπως ἡ πρόσφατα βγαλμένη ἀπό γενικές ἐκλογές ἐθνοσυνέλευση ἔπρεπε νά νιώθει τόν ἑαυτό της δεσμευμένο ἀπό τή διαθήκη τῆς πεθαμένης συνταχτικῆς, ὅταν καί τότε ἀκόμα πού ἦταν ζωντανή ἕνας Ὀντιλόν Μπαρρό εἶχε σπάσει τή θέλησή της; Μήπως ὅταν ὁ Λεντρύ-Ρολλέν ἀναφερόταν στήν ἀπόφαση τῆς συνταχτικῆς τῆς 8 τοῦ Μάη, εἶχε ξεχάσει ὅτι στίς 11 τοῦ Μάη ἡ ἴδια συνταχτική εἶχε ἀπορίψει τήν πρώτη του πρόταση γιά παραπομπή σέ δίκη τοῦ Βοναπάρτη καί τῶν ὑπουργῶν του, ὅτι εἶχε ἀθωώσει τόν πρόεδρο καί τούς ὑπουργούς του, ὅτι εἶχε ἔτσι ἐπιδοκιμάσει σά «συνταγματική» τήν ἐπίθεση ἐνάντια στή Ρώμη, ὅτι ἔτσι ὁ Λεντρύ-Ρολλέν ἔκανε ἄφεση μονάχα ἐνάντια σέ μιά δικαστική ἀπόφαση πού εἶχε ἤδη ἐκδοθεῖ, ὅτι τέλος προσέφευγε ἀπό τή δημοκρατική συνταχτική στή βασιλική νομοθετική; Τό ἴδιο τό σύνταγμα καλεῖ σέ βοήθεια τήν ἐξέγερση, ἀπευθύνοντας μέ εἰδικό ἄρθρο ἔκκληση σέ κάθε πολίτη νά τό προστατεύσει. Ὁ Λεντρύ-Ρολλέν στηρίχτηκε σ' αὐτό τό ἄρθρο. Μήπως ὅμως δέν εἶναι οἱ δημόσιες ἀρχές ταυτόχρονα ὀργανωμένες γιά τήν προστασία τοῦ συντάγματος, καί μήπως ἡ παραβίαση τοῦ συντάγματος δέν ἀρχίζει ἀπό τή στιγμή πού μιά ἀπό τίς δημόσιες συνταγματικές ἐξουσίες ἐπαναστατεῖ ἐνάντια στήν ἄλλη; Καί ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας, οἱ ὑπουργοί τῆς δημοκρατίας, ἡ ἐθνοσυνέλευση τῆς δημοκρατίας βρίσκονταν σέ πλήρια ἁρμονία μεταξύ τους.

Ἐκεῖνο πού οἱ ὀρεινοί ἀποπειράθηκαν στίς 11 τοῦ Ἰούνη ἦταν «μιά ἐξέγερση μέσα στά ὅρια τοῦ καθαροῦ λόγου», δηλαδή μιά καθαρά κοινοβουλευτική ἐξέγερση. Ἡ πλειοψηφία τῆς συνέλευσης, φορισμένη ἀπό τό ἐνδεχομενο μιᾶς ἔνοπλης ἐξέγερσης τῶν λαϊκῶν μαζῶν, ἔπρεπε νά τσακίσει στό πρόσωπο τοῦ Βοναπάρτη καί τῶν ὑπουργῶν του, τήν ἴδια της τή δύναμη καί τή σημασία τῆς ἴδιας τῆς ἐκλογῆς της. Μήπως δέν εἶχε προσπαθήσει ἡ συνταχτική νά ἀκυρώσει με τόν ἴδιο τρόπο τήν ἐκλογή τοῦ Βοναπάρτη, ὅταν τόσο πεισματικά ἐπέμενε στήν ἀποπομπή τῆς κυβέρνησης Μπαρρό-Φαλλού;

Οὔτε ἔλειψαν ἀπό τόν καιρό τῆς συμβατικῆς παραδείγματα κοινοβουλευτικῶν ἐξεγέρσεων πού εἶχαν ξαφνικά ἀνατρέψει ριζικά τή σχέση ἀνάμεσα στήν πλειοψηφία καί τή μειοψηφία— καί γιατί οἱ νέοι ὀρεινοί νά μήν πετύχουν κεῖνο πού εἶχαν πετύχει οἱ παλιοί;—οὔτε οἱ συνθῆκες τῆς στιγμῆς φαίνονταν δυσμενεῖς γιά μιά τέτια ἐπιχείρηση. Ἡ λαϊκή ἔξαψη στό Παρίσι εἶχε φτάσει σέ κρίσιμο σημεῖο. Ὁ στρατός, ἂν κρίνει κανείς ἀπό τίς ψήφους του στίς ἐκλογές, δε φαινόταν νά κλίνει εὐνοϊκά πρός τήν κυβέρνηση. Ἡ ἴδια ἡ νομοθετική πλειοψηφία ἦταν ακομα πολύ νεαρή καί δέν εἶχε ἐδραιωθεῖ καί, χώρια ἀπ' αὐτό, ἀπαρτιζόταν ἀπό ἡλικιωμένους κυρίους. Ἂν οἱ ὀρεινοί πετύχαιναν μιά κοινοβουλευτική ἐξέγερση, τό πυξάλιο τοῦ κράτους θα ἔπεφτε κατευθείαν στά χέρια τους. Μέ τή σειρά της ἡ δημοκρατική μικροαστική τάξη, ὅπως πάντα, δέ λαχταροῦσε τίποτα ἄλλο ἀπό τό νά δεῖ τόν ἀγώνα νά διεξάγεται πάνω ἀπό τό κεφάλι της, στά σύννεφα, ἀνάμεσα στά πεθαμένα πνεύματα τοῦ κοινοβουλίου. Τελικά, κι οἱ δυό τους, ἡ δημοκρατική μικροαστική τάξη καί οἱ ἀντιπρόσωποί της, οἱ ὀρεινοί, κατόρθωσαν νά πετύχουν μέ μιά κοινοβουλευτική ἐξέγερση τό μεγάλο σκοπό τους: νά τσακίσουν τή δύναμη τῆς αστικῆς τάξης δίχως νά λύσουν τά χέρια τοῦ προλεταριάτου ἢ ν' ἀφήσουν μονάχα νά φαίνεται σαν προσπτική ἕνα τετοιο πράμα. Τό προλεταριάτο θά τό χρησιμοποιοῦσαν χωρίς νά γινει ἐπικίνδυνο.

Ὕστερα ἀπό τήν ψῆφο τῆς ἐθνοσυνέλευσης στίς 11 τοῦ Ἰούνη, ἔγινε μιά συνάντηση ἀνάμεσα σέ μερικά μέλη τῶν ὀρει-

νῶν καί σέ ἀντιπροσώπους τῶν μυστικῶν ἐργατικῶν ἑταιριῶν. Οἱ τελευταῖοι ἐπέμειναν νά ξαπολυθεῖ ἡ ἐπίθεση τό ἴδιο βράδυ. Οἱ ὀρεινοί ἀπόριψαν κατηγορηματικά τό σχέδιο αὐτό. Δέν ἤθελαν μέ κανένα τρόπο ν' ἀφήσουν νά τούς ξεφύγει ἡ ἡγεσία ἀπ' τά χέρια. Οἱ σύμμαχοι ἦταν στούς ὀρεινούς τόσο ὕποπτοι, ὅσο κι οἱ ἀντιπαλοί τους. Καί δικαιολογημένα. Ἡ ἀνάμνηση τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848 ἀνατάραζε ζωηρότερα ἀπό κάθε ἄλλη φορά τίς γραμμές τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου. Ἦταν ὅμως δεμένο μέ τή συμμαχία μέ τούς ὀρεινούς. Οἱ τελευταῖοι ἀντιπροσώπευαν στή βουλή τό μεγαλύτερο ἀριθμό τῶν νομῶν, ὑπερεκτιμοῦσαν τήν ἐπιρροή τους μέσα στό στρατό, εἶχαν στή διάθεσή τους τό δημοκρατικό τμῆμα τῆς ἐθνοφρουρᾶς, εἶχαν μαζί τους τήν ἠθική δύναμη τῶν μικρεμπόρων. Ἄν τό προλεταριάτο παρά τή θέληση τῶν ὀρεινῶν, ἄρχιζε τή στιγμή ἐκείνη τήν ἐξέγερση, αὐτό θά σήμαινε γιά το προλεταριάτο, πού μέσα σ' ὅλα τό εἶχε ἀποδεκατίσει ἡ χολέρα καί ἡ ἀνεργία, τό εἶχε διώξει κατά μάζες ἀπό τό Παρίσι, μιάν ἀνώφελη ἐπανάληψη τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848 χωρίς νά ὑπάρχουν οἱ συνθῆκες πού τό ἔσπρωξαν τότε στόν ἀπεγνωσμένο ἀγώνα. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ προλεταριάτου ἔκαναν τό μονο λογικό πράγμα: ὑποχρέωσαν τούς ὀρεινούς νά ἐκτεθοῦν, δηλ. νά βγοῦν ἔξω ἀπ' τά ὅρια τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἀγώνα στήν περίπτωση πού θά ἀπορίπτονταν ἡ μήνυσή τους. Σ' ὅλη τή διάρκεια τῆς 13 τοῦ Ἰούνη, τό προλεταριάτο κράτησε τήν ἴδια στάση τοῦ σκεπτικιστῆ-παρατηρητῆ καί πρόσμενε ν' ἀρχίσει στά σοβαρά μιά ἀμετάκλητη συμπλοκή ἀνάμεσα στή δημοκρατική ἐθνοφρουρά καί στό στρατό γιά νά ριχτεῖ τότε στή μάχη καί στήν ἐπανάσταση καί νά τήν ὁδηγήσει πέρα ἀπό τό μικροαστικό σκοπό πού τῆς βάζανε. Σέ περίπτωση νίκης ἦταν συγκροτημένη κιόλας ἡ προλεταριακή Κομμούνα πού θά ἔπαιρνε τή θέση της πλάϊ στήν ἐπίσημη κυβέρνηση. Οἱ παρισινοί ἐργάτες εἶχαν διδαχτεῖ στό αἱματηρό σχολειό τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848.

Στίς 12 τοῦ Ἰούνη ὁ ἴδιος ὁ ὑπουργός Λακρός ἔκανε στή νομοθετική συνέλευση τήν πρόταση νά περάσει ἀμέσως στή συζήτηση τῆς μήνυσης. Τή νύχτα, ἡ κυβέρνηση εἶχε πάρει ὅλα τά μέτρα γιά τήν ἄμυνα καί γιά τήν ἐπίθεση. Ἡ πλειοψηφία τῆς ἐθνοσυνέλευσης ἦταν ἀποφασισμένη νά σπρώξει ἔξω στούς δρόμους τήν ἀντάρτικη μειοψηφία. Μά κι ἡ μειοψηφία δέ μποροῦσε πιά νά ὑποχωρήσει. Ὁ κύβος ἐρίφθη, ἡ μήνυση ἀπορίφθηκε μέ 377 ψήφους ἐνάντια σέ 8. Οἱ ὀρεινοί πού εἶχαν ἀπόσχει ἀπ' τήν

ψηφοφορία ξεχύθηκαν αγαναχτισμένοι στίς αἴθουσες προπαγάνδας τῆς «Εἰρηνικῆς δημοκρατίας», στά γραφεῖα τῆς ἐφημερίδας «Démocratie pacifique»[1].

Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπό τό χτῖριο τῆς βουλῆς ἔσπασε τή δύναμή τους ἀκριβῶς ὅπως ὁ γίγαντας Ἀνταῖος, ὁ γιός τῆς γῆς, ἔχανε τή δυναμή του ὅταν ἀπομακρυνόταν ἀπό τή μάνα του. Σαμψῶνες στίς αἴθουσες τῆς νομοθετικῆς συνέλευσης, δέν ἦταν παρά φιλισταῖοι στίς αἴθουσες τῆς «Εἰρηνικῆς δημοκρατίας». Ἄναψε μιά πολύωρη, θορυβώδικη καί ἀσυνάρτητη συζήτηση. Οἱ ὀρεινοί ἦταν ἀποφασισμένοι νά ἐπιβάλουν τό σεβασμό τοῦ συντάγματος μέ ὅλα τά μέσα «ἐκτός ἀπό τή ρία τῶν ὅπλων». Στήν ἀπόφαση αὐτή ὑποστηρίχτηκαν ἀπό ἕνα μανιφέστο καί ἀπό μιάν ἀντιπροσωπεία τῶν «φίλων τοῦ συντάγματος». «Φίλοι τοῦ συντάγματος», ἔτσι ονόμαζαν τόν ἑαυτό τους τά συντρίμια τῆς κλίκας τῆς «Νασιονάλ», τοῦ ἀστικοδημοκρατικοῦ κόμματος. Κι ἐνῶ ἀπ' τούς περισωμένους κοινοβουλευτικούς ἀντιπροσώπους του, ἑξῆ εἶχαν ψηφίσει ἐναντίον κι ὅλοι οἱ ἄλλοι ὑπέρ τῆς ἀπόριψης τῆς μήνυσης, καί ἐνῶ ὁ Καβαινιάκ ἔβαλε το σπαθί του στή διάθεση τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, τό μεγαλύτερο μέρος τῆς κλίκας ἁρπάχτηκε λαίμαργα ἀπό τήν εὐκαιρία γιά νά βγεῖ ἀπό τή θέση του τοῦ πολιτικοῦ παρία καί γιά νά εἰσχωρήσει στίς γραμμές τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Καί μήπως δέ φαίνονταν σάν φυσικοί ἀσπιδοφόροι αὐτοῦ τοῦ κόμματος, που κρυβόταν πίσω ἀπό τήν ἀσπίδα τους, πίσω ἀπό τίς ἀρχές τους, πίσω ἀπό τό σύνταγμα;

Ὡς τά ξημερώματα τό «Ὄρος» κοιλοπονοῦσε. Καί γέννησε «μιά διακήρυξη πρός τό λαό» πού τό πρωί τῆς 13 τοῦ Ἰούνη καταχωρήθηκε σέ μιά λίγο πολύ ντροπαλή θέση σέ δυό σοσιαλιστικές ἐφημερίδες. Κήρυσσε «ἐκτός συντάγματος» (hors la Constitution) τόν πρόεδρο, τούς ὑπουργούς καί τήν πλειοψηφία τῆς νομοθετικῆς συνέλευσης, καί καλοῦσε τήν ἐθνοφρουρά, τό στρατό καί τέλος ἐπίσης καί τό λαό, νά «ξεσηκωθοῦν». «Ζήτω τό σύνταγμα!», ἦταν τό σύνθημα που ἔσχιζε, ἕνα σύνθημα πού δέ σήμαινε τίποτα ἄλλο παρά «Κάτω ἡ ἐπανάσταση!»

---

[1] «Démocratie pacifique» («Εἰρηνική Δημοκρατία»): Ὄργανο τῶν ὀπαδῶν τοῦ Φουριέ πού ἔβγαινε ἀπό τόν Κονσιντεράν στό Παρίσι στα 1843-1851. (Σημ. Σύντ.)

Στή συνταγματική προκήρυξη τῶν ὀρεινῶν ἀνταποκρίθηκε, στίς 13 τοῦ Ἰούνη, μιά λεγομένη εἰρηνική διαδήλωση τῶν μικροαστῶν δηλ. μιά πομπή στούς δρόμους πού ξεκίνησε ἀπό τό Σατοντό καί διέσχισε τίς λεωφόρους. 30.000 ἄνδρες, στό μεγαλύτερο μέρος τους ἐθνοφρουροί, ὁπλοι, ἀνακατεμένοι μέ μέλη τῶν μυστικῶν ἐργατικῶν τμημάτων, πού προχωροῦσαν μέ τήν κραυγή: «Ζήτω τό Σύνταγμα!», μιά κραυγή ριγμένη μηχανικά, παγερά καί ὄχι μέ καθαρή συνείδηση ἀπό τά μέλη τῆς πομπῆς καί πού ἡ ἠχώ τοῦ λαοῦ πού πλημμύριζε τά πεζοδρόμια ἀντί νά τή δυναμώσει σάν βροντή, τήν ἐπαναλάμβανε μέ εἰρωνεία. Ἀπό τό πολύφωνο τραγούδι ἔλειπε ἡ φωνή τῆς καρδιᾶς. Κι ὅταν ἡ πομπή πέρασε μπροστά ἀπό τά γραφεῖα τῶν «φίλων τοῦ συντάγματος» κι ἕνας πληρωμένος κήρυκας του συντάγματος φάνηκε στή στέγη τοῦ χτιρίου, σχίζοντας μέ δύναμη τόν ἀέρα μέ τό ἡμίψηλό του καί ἀπό τά πελώρια πνευμόνια του ἄφηνε νά πέφτει σά χοντρό χαλάζι πάνω στά κεφάλια τῶν προσκυνητῶν τό σύνθημα: «Ζήτω τό σύνταγμα!», φάνηκε γιά μιά στιγμή σά νά τούς εἶχε κυριεύσει τό κωμικό τῆς κατάστασης. Εἶναι γνωστό ὅτι ἡ πομπή, μόλις ἔφτασε στή γωνιά τῆς ὁδοῦ Ντελαπαί ἔγινε δεχτή στά βουλεβάρτα ἀπό τούς δραγόνους καί τούς ἀκροβολιστές τοῦ Σανγκαρνιέ μέ ἕναν τρόπο πού δέν ἦταν καθόλου κοινοβουλευτικός, ὅτι σκόρπισε στό ἄψε-σβῆσε πρός ὅλες τίς κατευθύνσεις, ρίχνοντας ἀκόμα πίσω τῆς μερικές ἀραιές κραυγές: «στά ὅπλα!», μόνο καί μόνο γιά νά ἐκπληρωθεῖ τό κοινοβουλευτικό κάλεσμα «στά ὅπλα» τῆς 11 τοῦ Ἰούνη.

Ἡ πλειοψηφία τῶν ὀρεινῶν, πού ἦταν συγκεντρωμένη στήν ὁδό Ντυαζάρ, σκόρπισε μόλις ἡ βίαιη αὐτή διάλυση τῆς εἰρηνικῆς πομπῆς, οἱ ὑπόκωφες φῆμες γιά τό φόνο ὅπλων πολιτῶν στά βουλεβάρτα κι ἡ αὐξανόμενη ταραχή στούς δρόμους φαίνονταν νά προμηνοῦν τό πλησίασμα μιᾶς ἐξέγερσης. Ὁ Λεντρύ-Ρολλέν, ἐπικεφαλῆς μιᾶς μικρῆς ὁμάδας ἀπό βουλευτές, ἔσωσε τήν τιμή τῶν ὀρεινῶν. Κάτω ἀπό τήν προστασία τοῦ παρισινοῦ πυροβολικοῦ, πού εἶχε συγκεντρωθεῖ στό Παλαί Νασιονάλ, τράβηξαν γιά τό μουσεῖο τῶν τεχνῶν καί ἐπαγγελμάτων ὅπου ἔπρεπε νά φτάσουν ἡ πέμπτη καί ἡ ἕκτη λεγεώνα τῆς ἐθνοφρουρᾶς. Οἱ ὀρεινοί ὅμως μάταια περίμεναν τήν πέμπτη καί τήν ἕκτη λεγεώνα. Οἱ προνοητικοί αὐτοί ἐθνοφρουροί ἄφησαν τούς ἀντιπροσώπους τους στά κρύα τοῦ λουτροῦ, ἀκόμα καί τό πυροβολικό τοῦ Παρισιοῦ ἐμπόδιζε τό λαό νά στήσει ὁδοφράγματα,

μιά χαωτική σύγχιση ἔκανε ἀδύνατη κάθε ἀπόφαση, τά ταχτικά στρατεύματα προχώρησαν μέ ἐφ' ὅπλου λόγχη, μερικοί ἀντιπρόσωποι πιάστηκαν αἰχμάλωτοι, ἐνῶ οἱ ἄλλοι διέφυγαν. Ἔτσι ἔληξε ἡ 13 τοῦ Ἰούνη.

Ἂν ἡ 23 τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848 ἦταν ἡ ἐξέγερση τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου, ἡ 13 τοῦ Ἰούνη τοῦ 1849, ἦταν ἡ ἐξέγερση τῶν δημοκρατικῶν μικροαστῶν, καί ἡ καθεμιά ἀπό τίς δυό αὐτές ἐξεγέρσεις ἦταν ἡ κλασική καθαρή ἔκφραση τῆς τάξης πού τήν εἶχε κάνει.

Μονάχα στή Λυόν τά πράγματα ἔφτασαν σέ μιά πεισματική, αἱματηρή σύγκρουση. Ἐδῶ, πού ἡ βιομηχανική ἀστική τάξη καί τό βιομηχανικό προλεταριάτο βρίσκονται ἄμεσα ἀντιμέτωπα, πού τό κίνημα τῶν ἐργατῶν δέν πλαισιώνεται καί δέν καθορίζεται ἀπό τό γενικό κίνημα, ἡ 13 τοῦ Ἰούνη ἔχασε στόν ἀντίχτυπο τῆς τήν ἀρχικό χαρακτήρα της. Ὅπου ἀλλοῦ ξέσπασε στίς ἐπαρχίες δέν πῆρε φωτιά—ἦταν μιά ψυχρή ἀστραπή.

Ἡ 13 τοῦ Ἰούνη κλείνει τήν πρώτη περίοδο στή ζωή τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας πού εἶχε ἀρχίσει τήν ὁμαλή ὕπαρξή της στίς 28 τοῦ Μάη 1849 μέ τό ἄνοιγμα τῆς νομοθετικῆς συνέλευσης. Ὅλη ἡ περίοδος αὐτοῦ τοῦ προλόγου εἶναι γεμάτη ἀπό τό θορυβώδη ἀγώνα ἀνάμεσα στό κόμμα τῆς τάξεως καί στούς ὀρεινούς, ἀνάμεσα στήν ἀστική τάξη καί στή μικροαστική τάξη, πού μάταια ἀντιστέκεται ἐνάντια στή σταθεροποίηση τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας, πού γιά ὄφελός της συνωμοτοῦσε ἀδιάκοπα μέσα στήν προσωρινή κυβέρνηση καί στήν ἐκτελεστική ἐπιτροπή καί πού, στίς μέρες του Ἰούνη, πολέμησε γι' αὐτήν μέ φανατισμό ἐνάντια στό προλεταριάτο. Ἡ 13 τοῦ Ἰούνη σπάζει τήν ἀντίστασή της καί κάνει τετελεσμένο γεγονός τή νομοθετική δικτατορία τῶν ἑνωμένων βασιλοφρόνων. Ἀπό τή στιγμή αὐτή ἡ ἐθνοσυνέλευση δέν εἶναι πιά παρά μια ἐπιτροπή δημόσιας σωτηρίας τοῦ κόμματος τῆς τάξεως.

Τό Παρίσι εἶχε βάλει «ὑπό κατηγορίαν» τόν πρόεδρο, τούς ὑπουργούς καί τήν πλειοψηφία τῆς ἐθνοσυνέλευσης, κι αὐτοί ἔβαλαν τό Παρίσι σέ «κατάσταση πολιορκίας». Οἱ ὀρεινοί εἶχαν κηρύξει τήν πλειοψηφία τῆς νομοθετικῆς συνέλευσης «ἐκτός συντάγματος», ἡ πλειοψηφία παράδοσε τούς ὀρεινούς στό ἀνώτατο δικαστήριο γιά παραβίαση τοῦ συν-

τάγματος καί πρόγραψε καθετί πού εἶχε ἀκόμα κάποιο σφρίγος σ' αὐτούς. Οἱ ὀρεινοί ἀποδεκατίστηκαν ὡς τό σημεῖο νά καταντήσουν ἕνας κορμός δίχως κεφάλι καί δίχως καρδιά. Ἡ μειοψηφία εἶχε προχωρήσει ὡς τό σημεῖο ν' ἀποπειραθεῖ μιά κοινοβουλευτική ἐξέγερση, ἡ πλειοψηφία ἀναγόρευσε σέ νόμο τόν κοινοβουλευτικό δεσποτισμό της. Ἐπέβαλε ἕνα νέο κανονισμό πού ἐκμηδένιζε τήν ἐλευθερία τοῦ βήματος καί δίνει στόν πρόεδρο τῆς εθνοσυνέλευσης τό δικαίωμα νά τιμωρεῖ τούς ἀντιπροσώπους γιά παραίσηση τοῦ κανονισμοῦ, μέ λογοκρισία, μέ πρόστιμο, μέ στέρησι τῶν ἀποδοχῶν τους, μέ προσωρινή ἀποβολή, μέ φυλάκισι. Πάνω ἀπό τό κορμί τῶν ὀρεινῶν κρέμασε στή θέση τοῦ ξίφους μιά ρέγα. Οἱ βουλευτές τῶν ὀρεινῶν πού ἀπόμειναν, ὄφειλαν ν' ἀποχωρήσουν ὁμαδικά ἄν θέλανε νά σώσουν τήν τιμή τους. Μέ μιά τέτια πράξη θά ἐπιταχυνόταν ἡ διάλυση τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Ἀπό τή στιγμή πού δέ θά τό συγκρατοῦσε πιά οὔτε ἴχνος ἀντιπολίτευσης, δέ μποροῦσε παρά νά διαλυθεῖ στά ἀρχικά συστατικά του μέρη.

Μέ τή διάλυση τοῦ παρισινοῦ πυροβολικοῦ καί τῆς 8ης, 9ης καί 12ης λεγεώνας τῆς ἐθνοφρουρᾶς, οἱ δημοκράτες μικροαστοί ἔχασαν μαζί μέ τήν κοινοβουλευτική τους δύναμι καί τήν ἔνοπλή τους δύναμι. Ἀντίθετα ἡ λεγεώνα τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος, πού στίς 13 τοῦ Ἰούνη ἐπέδραμε στά τυπογραφεῖα τοῦ Μπουλέ καί τοῦ Ροῦ, ἔσπασε τά πιεστήρια, ρήμαξε τά γραφεῖα τῶν δημοκρατικῶν ἐφημερίδων καί συνέλαβε αὐθαίρετα συντάχτες, στοιχειοθέτες, πιεστές, διεκπεραιωτές καί παραγιούς, βρῆκε ὑποστήριξη ἀπό τό ρῆμα τῆς εθνοσυνέλευσης. Σ' ὅλη τήν ἔχταση τῆς Γαλλίας ἐπαναλήφθηκε ἡ διάλυση τῶν ὕποπτων γιά δημοκρατισμό ἐθνοφρουρῶν.

Ἕνας νέος νόμος γιά τόν τύπο, ἕνας νέος νόμος γιά τό δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, ἕνας νέος νόμος γιά τήν κατάσταση πολιορκίας, οἱ φυλακές τοῦ Παρισιοῦ ἀσφυχτικά γεμάτες, ἡ ἀπέλαση τῶν πολιτικῶν προσφύγων, ἡ παύση ὅλων τῶν ἐφημερίδων πού ξεπερνοῦσαν τά ὅρια τῆς «Νασιονάλ», ἡ παράδοση τῆς Λυόν καί τῶν πέντε γύρω της νομῶν στίς χτηνωδίες τοῦ στρατιωτικοῦ δεσποτισμοῦ, τά πανταχοῦ παρόντα δικαστήρια, ἡ νέα ἐκκαθάριση τῆς στρατιᾶς τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων πού εἶχε τόσες φορές ἐκκαθαριστεῖ — αὐτές ἦταν οἱ ἀναπέφυχτα συνηθισμένες κοινοτοπίες τῆς νικήτριας ἀντίδρασης, πού κάθε τόσο τίς ἐπαναλάραινε καί

πού δέν ἄξιζε ν' ἀναφερθοῦν ὕστερα ἀπ' τίς σφαγές καί τούς ἐκτοπισμούς τοῦ Ἰούνη, παρά γιά τό γεγονός καί μόνο ὅτι τή φορά αὐτή στρέφονταν ὄχι μονάχα ἐνάντια στό Παρίσι, ἀλλά κι ἐνάντια στούς νομούς, ὄχι μονάχα ἐνάντια στό προλεταριάτο, ἀλλά πρίν ἀπ' ὅλα ἐνάντια στίς μεσαῖες τάξεις.

Οἱ κατασταλτικοί νόμοι, πού ἄφηναν στήν κρίση τῆς κυβέρνησης τήν κήρυξη τῆς κατάστασης πολιορκίας, ψήφωναν ἀκόμα πιό γερά τόν τύπο καί καταργοῦσαν το δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, ἀπορρίψαν ὅλη τη νομοθετική δραστηριότητα τῆς εθνοσυνέλευσης στούς μῆνες Ἰούνη, Ἰούλη καί Αὔγουστο.

Ὡστόσο ἡ ἐποχή αὐτή χαρακτηρίζεται ὄχι ἀπ' τήν πραγματική, ἀλλά ἀπ' τήν κατ' ἀρχήν ἐκμετάλλευση τῆς νίκης, ὄχι ἀπ' τίς ἀποφάσεις τῆς εθνοσυνέλευσης, ἀλλά ἀπ' τήν αἰτιολόγηση αὐτῶν τῶν ἀποφάσεων, ὄχι ἀπ' τό γεγονός, μά ἀπ' τή φράση, ὄχι ἀπ' τή φράση, μά ἀπ' τόν τόνο καί τή χειρονομία πού ἐμψυχώνουν τή φράση. Ἡ ἀνεπιφύλαχτη, ἀδιάντροπη ἐκδήλωση τῶν βασιλικῶν πεποιθήσεων, οἱ περιφρονητικά ὑπεροπτικές προσβολές σέ βάρος τῆς δημοκρατίας, ἡ φιλάρεσκα ἐπιπέλαιη διαλάλιση τῶν σκοπῶν τῆς παλινόρθωσης, μέ μιά λέξη, ἡ ἀλαζονική παραίσηση τῆς δημοκρατικῆς εὐπρέπειας δίνουν σ' αὐτή τήν περίοδο ἕναν ἰδιαίτερο τόνο καί χρῶμα. Ζήτω τό σύνταγμα! ἦταν ἡ πολεμική κραυγή τῶν νικημένων τῆς 13 τοῦ Ἰούνη. Οἱ νικητές εἶχαν λοιπόν ἀποδεσμευτεῖ ἀπ' τήν ὑποκρισία τῆς συνταγματικῆς, δηλ. τῆς δημοκρατικῆς γλώσσας. Ἡ ἀντεπανάσταση εἶχε ὑποτάξει τήν Οὐγγαρία, τήν Ἰταλία καί τή Γερμανία καί πίστευε ὅτι ἡ παλινόρθωση ἔκρουε κιόλας τίς πύλες τῆς Γαλλίας. Ἄρχισε μιά ἀληθινή ἅμιλλα ἀνάμεσα στούς ἀρχηγούς τῶν ὁμάδων τοῦ κόμματος τῆς τάξεως γιά τό ποιός θ' ἀπόδειχνε μέ τεκμήρια τή βασιλοφροσύνη του ἀπ' τίς στῆλες τῆς «Μονιτέρ» καί γιά τό ποιός θά ἐξομολογιόταν, θά μεταμελιόταν καί θά ζητοῦσε συγχώρεση ἀπ' τό θεό καί τούς ἀνθρώπους γιά τά ψιλελεύθερα ἁμαρτήματα πού τυχόν διέπραξε στήν περίοδο τῆς μοναρχίας. Δέν περνοῦσε μέρα χωρίς ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεράρι νάχει κηρυχτεῖ δημόσια συμφορά ἀπ' τό ρῆμα τῆς εθνοσυνέλευσης, χωρίς ἕνας οποιοσδήποτε νομιμόφρονας ἐπαρχιώτης εὐπατρίδης νάγει διαπιστώσει πανηγυρικά ὅτι ποτέ δέν εἶχε ἀναγνωρίσει τή δημοκρατία, χωρίς ἕνας ἀπ' τούς ἀνανδρους λιποτάχτες καί προδότες τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη νά ἔχει διηγηθεῖ τίς ὀψιμες

πράξεις ήρωϊσμοῦ πού μόνη ἡ φιλανθρωπία τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ἤ ἄλλες παρανοήσεις τόν εἶχαν ἐμποδίσει νά ἐκτελέσει. Τό ἀξιοθαύμαστο στίς μέρες τοῦ Φλεβάρη δέν ἦταν ἡ μεγαλοψυχία τοῦ νικητῆ λαοῦ, μά ἡ αὐτοθυσία καί ἡ μετριοπάθεια τῶν βασιλοφρόνων, πού τοῦ ἐπέτρεψαν νά νικήσει. Ἕνας ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ πρότεινε νά χορηγηθεῖ ἕνα μέρος ἀπ' τό χρῆμα πού προοριζόταν γιά τήν ἀνακούφιση τῶν τραυματιῶν τοῦ Φλεβάρη στούς δημοτικούς φρουρούς, τούς μόνους πού στίς μέρες ἐκείνες εἶχαν σταθεῖ ἄξιοι τῆς πατρίδας. Ἕνας ἄλλος ἤθελε νά ἐκδοθεῖ διάταγμα γιά τήν ἀνέγερση ἑνός ἐφιππου ἀνδριάντα τοῦ δούκα τῆς Ὀρλεάνης στήν πλατεία τοῦ Ἱπποδρομίου. Ὁ Θιέρσος ἀποκάλεσε τό σύνταγμα ἐρωμόχαρτο. Μέ τή σειρά τους ἀνέβαιναν στό βῆμα οἱ ὀρλεανικοί γιά νά ἐκφράσουν τή μετάνοιά τους γιά τή συνωμοσία τους ἐνάντια στή νόμιμη μοναρχία, οἱ νομιμόφρονες πού κατέκριναν τον ἑαυτό τους ὅτι, μέ τήν ἀντίστασή τους ἐνάντια στήν παράνομη μοναρχία, ἐπέσπευσαν τήν ἀνατροπή τῆς μοναρχίας γενικά, ὁ Θιέρσος πού μετάνιωνε γιά τίς μηχαναρφίες του ἐνάντια στό Μολέ, ὁ Μολέ γιά τίς μηχαναρφίες του ἐνάντια στό Γκιζό, ὁ Μπαρρό γιά τίς μηχαναρφίες του ἐνάντια καί στούς τρεῖς μαζί. Ἡ κραυγή «Ζήτω ἡ σοσιαλδημοκρατική δημοκρατία!» κηρύχτηκε ἀντισυνταγματική. Ἡ κραυγή «Ζήτω ἡ δημοκρατία!» καταδικάνόταν σάν σοσιαλδημοκρατική. Τή μέρα τῆς ἐπετείου τῆς μάχης τοῦ Βατερλώ, ἕνας ἀντιπρόσωπος δήλωσε: «Φοβοῦμαι λιγότερο τήν εἰσβολή τῶν πρώσων ἀπ' τήν εἴσοδο τῶν ἐπαναστατῶν προσφύγων στή Γαλλία». Στά παράπονα γιά τήν τρομοκρατία πού ὀργανώθηκε στή Λυον καί στούς γειτονικούς νομούς, ὁ Μπαραγκέ ντ' Ἰλλιέ ἀπάντησε: «Προτιμῶ τή λευκή τρομοκρατία ἀπ' τήν κόκκινη τρομοκρατία» (J'aime mieux la terreur blanche que la terreur rouge). Καί ἡ συνέλευση χειροκροτοῦσε σάν φρενιασμένη, κάθε φορά πού ἀπ' τά χείλια τῶν ρητόρων της ἀκουγόταν ἕνα ἐπίγραμμα ἐνάντια στή δημοκρατία, ἐνάντια στήν ἐπανάσταση, ἐνάντια στό σύνταγμα, ὑπέρ τῆς βασιλείας, ὑπέρ τῆς ἱερῆς συμμαχίας. Κάθε παράβαση καί τῆς πιό παραμικρῆς δημοκρατικῆς εὐθιμοτυπίας –λχ, τῆς προσφώνησης τῶν ἀντιπροσώπων μέ τή λέξη «citovens»* — ἐνθουσίαζε τούς ἱππότες τῆς τάξεως.

* Πολίτες. (Σημ. **Μετ**.)

Οἱ παρισινές συμπληρωματικές ἐκλογές τῆς 8 τοῦ Ἰούλη, πού ἔγιναν κάτω ἀπ' τήν ἐπίδραση τῆς κατάστασης πολιορκίας καί τῆς ἀποχῆς ἑνός μεγάλου μέρους τοῦ προλεταριάτου ἀπ' τίς κάλπες, ἡ κατάληψη τῆς Ρώμης ἀπ' τό γαλλικό στρατό, ἡ εἴσοδος στή Ρώμη τῶν πορφυρῶν πανιεροτήτων μέ τήν ἀκολουθία τους, τήν Ἱερή Ἐξέταση, καί τήν τρομοκρατία τῶν καλόγερων, πρόσθεσαν νέες νίκες στή νίκη τοῦ Ἰούνη καί μεγάλωσαν τή μέση τοῦ κόμματος τῆς τάξεως.

Τέλος, στά μέσα τοῦ Αὐγούστου, οἱ βασιλόφρονες ἔβγαλαν διάταγμα γιά μιά δίμηνη ἀναστολή τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐθνοσυνέλευσης, ἐν μέρει μέ τήν πρόθεση νά παραβρεθοῦν στά νομαρχιακά συμβούλια πού μόλις εἶχαν ἀρχίσει τίς ἐργασίες τους, ἐν μέρει γιατί κουράστηκαν ἀπ' τό πολύμηνο ὄργιο τῆς βασιλοφροσύνης τους. Μέ διάφανη εἰρωνεία ἄφησαν μιά ἐπιτροπή ἀπό εἰκοσιπέντε ἀντιπροσώπους, τήν ἀφρόκρεμα τῶν νομιμοφρόνων καί τῶν ὀρλεανικῶν, ἕνα Μολέ, ἕνα Σανγκαρνιέ, σάν ἀντιπροσώπους τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί φρουρούς τῆς δημοκρατίας. Ἡ εἰρωνεία ἦταν χαβυτερή, ἀπ' ὅτι ὑποπτεύονταν. Ἡ ἱστορία πού τούς εἶχε καταδικάσει νά χαθοῦν στήν ἀνατροπή τῆς ἀγαπημένης τους μοναρχίας, τους προέριζε νά περιφρουροῦν τή μισητή τους δημοκρατία.

Μέ τήν ἀναστολή τῶν ἐργασιῶν τῆς νομοθετικῆς συνέλευσης, κλείνει ἡ δεύτερη περίοδος ὑπαρξης τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας, ἡ βασιλική περίοδος τῶν τραμπουκισμῶν.

Ἡ κατάσταση πολιορκίας στό Παρίσι εἶχε πάλι λήξει, ὁ τύπος εἶχε πάλι ἀρχίσει τή δραστηριότητά του. Στό διάστημα πού ἦταν παυμένα τά σοσιαλδημοκρατικά φύλλα, στήν περίοδο τῆς καταστατικῆς νομοθεσίας καί τοῦ βασιλικοῦ ξεφαντώματος ἐκδημοκρατιστηκε ἡ Siècle[1], ὁ παλιός φιλολογικός ἐκπρόσωπος τῶν μοναρχο-συνταγματικῶν μικροαστῶν, ἐκδημοκρατίστηκε ἡ «Presse», τό παλιό φιλολογικό ὄργανο τῶν ἀστῶν μεταρρυθμιστῶν, ἐκσοσιαλίστηκε ἡ «Νασιονάλ», τό παλιό κλασικό ὄργανο τῶν δημοκρατικῶν ἀστῶν.

Οἱ μυστικές ἑταιρίες μεγάλωναν σ' ἔκταση καί ἔνταση, στον ἴδιο βαθμό πού ἦταν ἀδύνατο νά διατηρηθοῦν οἱ δη-

[1] «Siècle» («Αἰώνας») καί «Presse» (Τύπος): καθημερινές ἐφημερίδες πού ἐκδίδονταν στό Παρίσι ἀπ' τό 1836. (Σημ. Σύντ.)

μόσιες λέσχες. Οἱ βιομηχανικές ὀργανώσεις τῶν ἐργατῶν, πού ἦταν ἀνεχτές σάν καθαρά ἐμπορικές ἑταιρίες, πού δέν εἶχαν καμιά οἰκονομική σημασία, ἔγιναν ἀπό πολιτική ἄποψη ἰσάριθμα μέσα σύνδεσης τοῦ προλεταριάτου. Ἡ 13 τοῦ Ἰούνη εἶχε κόψει τά ἐπίσημα κεφάλια τῶν διαφόρων μισοεπαναστατικῶν κομμάτων. Οἱ μάζες πού ἀπόμειναν κέρδισαν τό δικό τους τό κεφάλι. Οἱ ἱππότες τῆς τάξεως εἶχαν ἀσκήσει ἐκφοβισμό μέ προφητεῖες γιά τήν τρομοκρατία τῆς κόκκινης δημοκρατίας. Οἱ χυδαῖες βιαιοπραγίες, οἱ ὑπερβορεῖες ὠμότητες τῆς νικήτριας ἀντεπανάστασης στήν Οὐγγαρία, στό Μπάντεν, στή Ρώμη, ξέπλυναν τήν «κόκκινη δημοκρατία», καί οἱ δυσαρεστημένες μεσαῖες τάξεις τῆς γαλλικῆς κοινωνίας ὄρχισαν νά προτιμοῦν τίς ἐπαγγελίες τῆς κόκκινης δημοκρατίας μέ τίς προβληματικές της φρίκες, ἀπ' τίς φρίκες τῆς κόκκινης μοναρχίας μέ τήν πραγματική ἀπελπιστική κατάσταση πού ἐδημιουργεῖ. Κανένας σοσιαλιστής δέν ἔκανε στή Γαλλία περισσότερη ἐπαναστατική προπαγάνδα ἀπ' τόν Χαῦνάου[1]. Κάθε ταλέντο σύμφωνα μέ τά ἔργα του!

Στό μεταξύ ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης εἶχε ἐπωφεληθεῖ ἀπ' τίς διακοπές τῆς ἐθνοσυνέλευσης γιά νά κάνει πριγκιπικά ταξίδια στίς ἐπαρχίες, οἱ πιό θερμόαιμοι νομιμόφρονες πήγαιναν σέ προσκύνημα στό Ἔμς, στόν ἐγγονό τοῦ Ἁγίου Λουδοβίκου[2] καί ἡ μάζα τῶν λαϊκῶν ἀντιπροσώπων, πού ἦταν φίλοι τῆς τάξεως, ραδιουργοῦσε στά νομαρχιακά συμβούλια, πού μόλις εἶχαν συνέλθει. Ἔμπαινε τό ζήτημα νά ὑποχρεωθοῦν τά νομαρχιακά συμβούλια νά ξεστομίσουν ἐκεῖνο πού ἡ πλειοψηφία τῆς ἐθνοσυνέλευσης δέν τόλμησε ἀκόμα νά προφέρει, τήν ἐπείγουσα πρόταση γιά ἄμεση ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος. Σύμφωνα μέ τίς διατάξεις του συντάγματος, τό σύνταγμα δέ μποροῦσε ν' ἀναθεωρηθεῖ πρίν ἀπ' τό 1852, κι αὐτό μόνο ἀπό μιάν ἐθνοσυνέλευση πού θά τή συγκαλοῦσαν εἰδικά γι' αὐτό τό σκοπό. Ἂν ὅμως ἡ πλειοψηφία τῶν νομαρχιακῶν συμβουλίων ἐκφραζόταν γιά τήν ἀναθεώρηση, δέ θά ἔπρεπε μήπως ἡ ἐθνοσυνέλευση νά ὑποτιάσει τήν παρουσιά τοῦ συντάγματος στή φωνή τῆς Γαλλίας; Ἡ ἐθνοσυνέλευση ἔτρεφε σ' αὐτές τίς ἐπαρχιακές συνελεύσεις τίς ἴδιες ἐλπίδες πού ἔτρε-

[1] Αὐστριακός στρατηγός πού καταπνίξε μέ ἄγριο τρόπο τήν ἐπανάσταση στήν Οὐγγαρία καί στήν Ἰταλία (Σημ. Σύντ.)

[2] Πρόκειται γιά τόν κόμητα Σαμπόρ (ἀργότερα Ἑρρίκο Ε'), τό μνηστῆρα τοῦ γαλλικοῦ θρόνου. (Σημ. Σύντ.)

ταν οἱ καλόγριες τῆς Ἐρικιάδας τοῦ Βολταίρου στούς Πανδούρους* Μά οἱ πετυχημένες της ἐθνοσυνέλευσης, ἐκτός ἀπό μερικές ἐξαιρέσεις, εἶχαν νά κάνουν μέ ἄλλους τύπους Ἰωσήφ τῶν ἐπαρχιῶν. Ἡ τεράστια πλειοψηφία δέν ἤθελε νά καταλάβει τήν ἐνοχλητική ὑπόθεση. Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος ματαιωνόταν ἀπ' τά ἴδια τά ὄργανα πού ἔπρεπε νά τήν πραγματοποιήσουν, ἀπ' τίς ψῆφους τῶν νομαρχιακῶν συμβουλίων. Ἡ φωνή της Γαλλίας, καί μάλιστα τῆς ἀστικῆς Γαλλίας, εἶχε μιλήσει, καί εἶχε μιλήσει ἐνάντια στήν ἀναθεώρηση.

Στίς ἀρχές τοῦ Ὀχτώβρη συνῆλθε ξανά ἡ νομοθετική συνοσυνέλευση—tantum mutatus ab illo![1]. Ἡ φυσιογνωμία της εἶχε πέρα γιά πέρα ἀλλάξει. Ἡ ἀναπάντεχη ἀπόρριψη της ἀναθεωρησης ἀπ' τά νομαρχιακά συμβούλια τήν εἶχε ξαναφέρει μέσα στά ὅρια τοῦ συντάγματος, μά καί στα ὅρια τῆς ζωῆς της Οἱ ὀρλεανικοί εἶχαν γίνει ὕποπτοι μέ τά προσκυνήματα τῶν νομιμοφρόνων στό Ἔμς. Στούς νομιμοφρονες εἶχαν δημιουργηθεῖ ὑπόνοιες ἀπ' τίς διαπραγματεύσεις τῶν ὀρλεανικῶν με τό Λονδίνο[2]. Οἱ ἐφημερίδες τῶν δυό ὁμάδων εἶχαν συβαυλίσει τή φωτιά καί εἶχαν ζυγιάσει τίς ἀμοιραίες ἀξιώσεις τῶν μνηστήρων τους. Ὀρλεανικοί καί νομιμόφρονες ἑνωμένοι ἀγαναχτοῦσαν γιά τίς μηχανορραφίες τῶν βοναπαρτικῶν, πού ἐκδηλώθηκαν στά πριγκιπικά ταξίδια, στις λίγο-πολύ διάφανες ἀπόπειρες χειραφέτησης τοῦ προέδρου, στή γεμάτη ἀξιώσεις γλῶσσα τῶν βοναπαρτικῶν ἐφημερίδων. Ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης ἀγαναχτοῦσε ἐνάντια στήν ἐθνοσυνέλευση πού ἔβρισκε νόμιμη μόνο τή νομιμόφρονη-ὀρλεανική συνωμοσία ἐνάντια στήν κυβέρνηση πού τόν προδίνε διαρκῶς σ' αὐτή τήν ἐθνοσυνέλευση Τέλος, ἡ ἴδια ἡ κυβέρνηση ἦταν διαιρεμένη στό ζήτημα τῆς πολιτικῆς σχετικά μέ τή Ρώμη, καί στό ζήτημα τοῦ φόρου πάνω στό εἰσόδημα, πού πρότεινε ὁ ὑπουργός Πασύ καί καταγγέλθηκε ἀπ' τούς συντηρητικούς σάν σοσιαλιστικός.

Ἕνα ἀπ' τά πρῶτα νομοσχέδια τῆς κυβέρνησης Μπαρρό στή νομοθετική συνέλευση πού συνῆλθε ξανά ἦταν μιά αἴτηση πίστωσης 300.000 φράγκων γιά τήν πληρωμή τῆς σύνταξης χηρείας στή δούκισσα τῆς Ὀρλεάνης. Ἡ ἐθνοσυνέλευση

* Οὐγγροι ἀρματωλοί. (Σημ. Μετ.)

[1] Πόσο ἄλλαξε ἀπό τότε. (Σημ. Σύντ.)

[2] Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος πού εἶχε καταφύγει στήν Ἀγγλία ὕστερα ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, ζοῦσε στά περίχωρα τοῦ Λονδίνου. (Σημ. Σύντ.)

τήν ἐνέκρινε καί πρόσθεσε στόν πίνακα τῶν χρεῶν τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους ἕνα ποσό ἀπό ἑφτά ἑκατομμύρια φράγκα. Ἔτσι, ἐνῶ ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος ἐξακολουθοῦσε νά παιζει μ' ἐπιτυχία τό ρόλο τοῦ «pauvre honteux», τοῦ ντροπαλοῦ ζητιάνου, οὔτε ἡ κυβέρνηση τολμοῦσε νά προτείνει τήν αὔξηση ἀποδοχῶν γιά τό Βοναπάρτη, οὔτε ἡ συνέλευση φαινόταν διατεθειμένη νά τήν παραχωρήσει. Καί ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης ταλαντευόταν ὅπως πάντα μπροστά στό δίλημμα: Aut Caesar aut Chchy![1].

Ἡ δεύτερη ὑπουργική αἴτηση πίστωσης γιά 9 ἑκατομμύρια φράγκα γιά τά ἔξοδα τῆς ἐκστρατείας τῆς Ρώμης, αὔξησε τήν ἔνταση ἀνάμεσα στό Βοναπάρτη ἀπό τή μιά μεριά, καί τούς ὑπουργούς καί τήν ἐθνική συνέλευση ἀπό τήν ἄλλη. Ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης δημοσίευσε στή «Μονιτέρ» ἕνα γράμμα πρός τόν ὑπασπιστή του Ἐντγκάρ Νέϋ πού δέσμευε τήν παπική κυβέρνηση μέ συνταγματικές ἐγγυήσεις. Ὁ πάπας, μέ τή σειρά του, εἶχε δημοσιεύσει μιά προσφώνηση motu proprio[2] πού ἀπέκρουε κάθε περιορισμό στήν ἀποκαταστημένη κυριαρχία του. Τό γράμμα τοῦ Βοναπάρτη μέ σκόπιμη ἀδιακρισία ἀνασήκωνε τό παραπέτασμα τῆς κυβέρνησής του, γιά νά ποζάρει ὁ ἴδιος μπρός στή γαλαρία σάν μιά καλοπροαίρετη ἀλλά παραγνωρισμένη κι ἀλυσοδεμένη μέσα στό ἴδιο τό σπίτι της μεγαλοψυχία. Δέν ἦταν ἡ πρώτη φορά πού ἔπαιζε φιλάρεσκα μέ τά «κρυφά φτερουγίσματα μιᾶς λέφτερης ψυχῆς». Ὁ Θιέρσος, ὁ εἰσηγητής τῆς ἐπιτροπῆς, ἀγνόησε ὁλότελα τό φτερούγισμα τοῦ Βοναπάρτη κι ἀρκέστηκε νά μεταφράσει στά γαλλικά τήν παπική προσφώνηση. Δέν ἦταν ἡ κυβέρνηση, μά ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ πού προσπάθησε νά σώσει τόν πρόεδρο μέ μιάν ἡμερήσια διάταξη, ὅπου ἡ ἐθνοσυνέλευση ἔπρεπε νά ἐκφράσει τή συμφωνία της μέ τό γράμμα τοῦ Ναπολέοντα. Allons donc! Allons donc![3] Μ' αὐτό τό ἀνυσλαβές κι ἐπιπόλαιο ἐπιφώνημα, ἡ πλειοψηφία ἔθαψε τήν πρόταση τοῦ Οὐγκώ. Ἡ πολιτική τοῦ προέδρου; Τό γράμμα τοῦ προέδρου; Ὁ ἴδιος ὁ πρέεδρος; Allons douc! Allons donc! Ποιός λοιπόν διάβολος παίρνει στά σοβαρά τόν κύριο Βοναπάρτη; Μήπως κύριε Οὐγκώ πιστεύετε πώς σᾶς πι-

[1] Ἢ Καίσαρας ἢ Κλιτύ! Κλιτύ: φυλακη τοῦ Παρισιοῦ για τους ἀναξιόχρεους ὀφειλέτες. (Σημ. Σύντ.)
[2] Μέ δική του πρωτοβουλία. (Σημ. Σύντ.)
[3] Ἀφῆστε τα αὐτά! Ἀφῆστε τα αὐτά! (Σημ. Σύντ.)

στεύετε στόν πρόεδρο; Allons donc! Allons donc!

Ἐλεγκα, ἐπιτάχυνε ἡ ρήξη ἀνάμεσα στό Βοναπάρτη καί στή συνέλευση, μέ τή σύλληψη γιά τήν ἀνοχή τῶν ἐπαναστατῶν καί τῶν Βοναπαρτόφρονων. Ὁ ἀδελφός τοῦ πρέεδρου, ὁ γιός τοῦ πρώην βασιλιᾶ τῆς Βεστφαλίας, εἶχε καταλάβει μιά καί ἡ κυβέρνηση δέν τοῦ ἔκανε τήν πρόταση αὐτή πού τόν ἀποσκοποῦσε σέ τίποτε ἄλλο παρά νά κατεστάλη τούς νομιμόφρονες καί τούς ὀρλεανικούς μνηστῆρες τοῦ θρόνου στό ἴδιο ἐπίπεδο, ἢ μᾶλλον χαμηλότερα ἀπό τούς βοναπαρτικούς μνηστῆρες πού στεκόταν, τουλάχιστον οὐσιαστικά, στήν κορυφή τοῦ κράτους.

Ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης ἦταν ἀσκητα ἀνυλαβής γιά νά συνεχίσει μέσα σε μιά πρόταση τήν ἀνακάλυση τῶν ἐξαίρετων βασιλικῶν οἰκογενειῶν καί τήν ἀμνηστεία τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Ἰούνη. Ἡ ἀγανάκτηση τῆς πλειοψηφίας τόν ἀνάγκασε μέσως νά ζητήσει συγγνώμη γιά τό μεγαλο αὐτό ἀλυσίτελο τοῦ ἥρωα καί τοῦ ἀνιέρου, τῶν βασιλικῶν γενῶν καί τῆς προλεταριακῆς σπορᾶς, τῶν ἀπιανῶν ἀστέρων τῆς κοινωνίας καί τῶν πυρολαμπίδων της, καί νά ὁρίσει σέ καθεμιά ἀπό τίς δυο προτάσεις τή θέση πού τῆς ἄρμοζε. Ἡ πλειοψηφία ἀπέκρουσε ἔντονα τήν ἀνάκληση τῆς βασιλικῆς οἰκογενειας κι ὁ Μπερρυέ, ὁ Δημοσθένης τῶν νομιμοφρόνων, δέν ἄφησε καμιάν ἀμφιβολία γιά τή σημασία αὐτῆς τῆς ψήφου. Ἡ ὑποχρέωση σέ ἁπλούς ἀστούς τῶν μνηστήρων τοῦ θρόνου, νά ὁ ἐπιδιωκομενος σκοπός! Θέλουν νά τούς ἀφαιρέσουν τό φωτοστέφανο ἀπό τό τελευταῖο μεγαλεῖο πού τούς ἀπόμενε, ἀπό τό μεγαλεῖο τῆς ἐξορίας! Γι' αὐτό σκεφτόταν κανείς, φώναξε ὁ Μπερρυέ, γιά κεῖνον ἀπό τούς μνηστῆρες πού, ξεχνώντας τήν ἐπιφανῆ του καταγωγή, ἐρχόταν ἐδῶ νά ζήσει σάν ἁπλός ἰδιώτης! Πιό καθαρά δέ θά μποροῦσε νά εἰπωθεῖ στό Λουδοβίκο Βοναπάρτη ὅτι δέν εἶχε κερδίσει τίποτα μέ τήν παρουσία του ὅτι ἂν οἱ συνασπισμένοι βασιλόφρονες τόν χρειάζονταν ἐδῶ στή Γαλλία σάν οὐδέτερο πρόσωπο στήν προεδρική ἕδρα, οἱ σοβαροί μνηστῆρες τοῦ στέμματος ἔπρεπε νά μείνουν μέ τό νεφέλωμα τῆς ἐξορίας, μακριά ἀπό τά βέβηλα βλέμματα.

Τήν 1η τοῦ Νοέμβρη, ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης ἀπάντησε στή νομοθετική συνέλευση μ' ἕνα μήνυμα, που μέ ἀρκετά τραχιά λόγια ἀνάγγελνε τήν ἀπόλυση τῆς κυβέρνησης Μπαρρό καί τό σχηματισμό νέας κυβέρνησης. Ἡ κυβέρνηση Μπαρρό - Φαλλού

ήταν ή κυβέρνηση τοῦ βασιλικοῦ συνασπισμοῦ, ή κυβέρνηση ντ' Ὠπούλ ήταν ή κυβέρνηση τοῦ Βοναπάρτη, τό ὄργανο τοῦ προέδρου ἐνάντια στή νομοθετική συνέλευση, ή κ υ β έ ρ ν η σ η τ ῶ ν ἐ μ π ο ρ ο β ά π α λ λ ή λ ω ν.

Ὁ Βοναπάρτης δέν ήταν πιά ὁ ο ὐ δ έ τ ε ρ ο ς μονάχα ἄ ν θ ρ ω π ο ς τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848. Κατέχοντας ὁ Βοναπάρτης τήν ἐκτελεστική ἐξουσία εἶχε συγκεντρώσει γύρω του ἕνα πλῆθος ἀπό συμφέροντα κι ὁ ἀγώνας ἐνάντια στήν ἀναρχία ὑποχρέωνε τό κόμμα τῆς τάξεως νά μεγαλώνει τήν ἐπιρροή τοῦ Βοναπάρτη, γιατί ἄν ὁ Βοναπάρτης δέν ήταν πιά δημοφιλής, καί τό κόμμα τῆς τάξεως ήταν ἀντιδημοτικό. Μήπως δέ θά μποροῦσε νά ἐλπίσει ὅτι ὁ ἀνταγωνισμός τῶν ὀρλεανικῶν καί τῶν νομιμοφρόνων, καθώς καί ἡ ἀναγκαιότητα μιᾶς ὁποιασδήποτε μοναρχικῆς παλινόρθωσης θά τούς ἀνάγκαζε ν' ἀναγνωρίσουν τόν ο ὐ δ έ τ ε ρ ο μ ν η σ τ ή ρ α;

Ἀπό τήν 1η τοῦ Νοέμβρη 1849 χρονολογεῖται ἡ τρίτη περίοδος τῆς ζωῆς τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας, περίοδος πού κλείνει μέ τή 10η τοῦ Μάρτη 1850. Ἀρχίζει τό κανονικό παιγνίδι τῶν συνταγματικῶν θεσμῶν, πού τόσο θαύμαζε ὁ Γκιζό, δηλ. ὁ καυγάς ἀνάμεσα στήν ἐκτελεστική καί τή νομοθετική ἐξουσία. Ἀπέναντι στίς παλινορθωτικές ὀρέξεις τῶν ἑνωμένων ὀρλεανικῶν καί νομιμοφρόνων, ὁ Βοναπάρτης ὑπερασπίζει τόν τίτλο τῆς πραγματικῆς ἐξουσίας του, τή δημοκρατία. Ἀπέναντι στίς παλινορθωτικές ὀρέξεις τοῦ Βοναπάρτη, τό κόμμα τῆς τάξεως ὑπερασπίζει τόν τίτλο τῆς κοινῆς του κυριαρχίας, ἡ δημοκρατία. Ἀπέναντι στούς ὀρλεανικούς οἱ νομιμόφρονες, κι ἀπέναντι στούς νομιμόφρονες οἱ ὀρλεανικοί ὑπερασπίζουν τό status quo[1], τή δημοκρατία. Ὅλες αὐτές οἱ ἑμάδες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, πού ἡ καθεμιά τους ἔχει στήν καρδιά της τό δικό της βασιλιά καί τή δική της παλινόρθωση ἐπιβάλλουν ἀμοιβαία, ἀπέναντι στίς σφετεριστικές καί στασιαστικές ὀρέξεις τῶν ἀντιπάλων τους, τήν κοινή κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης, τή μορφή ὅπου ἐξουδετερώνονται καί ἀναβάλλονται γιά τό μέλλον οἱ ἰδιαίτερες ἀξιώσεις—τή δ η μ ο κ ρ α τ ί α.

Ὅπως ὁ Κάντ θεωρεῖ τή δημοκρατία σάν τή μόνη ὀρθολογική μορφή κράτους, προσταγή τοῦ πραχτικοῦ λόγου, πού ἡ πραγματοποίησή του ποτέ δέν κατορθώνεται μά πού πρέπει

[1] Τό ὑπάρχον καθεστώς. (Σημ. Σύντ.)

πάντα νά εἶναι ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός καί τό σταθερό ἀντικείμενο τῆς σκέψης—ἔτσι θεωροῦσαν καί τή μ ο ν α ρ χ ί α αὐτοί οἱ βασιλόφρονες.

Ἔτσι ἡ συνταγματική δημοκρατία, πού εἶχε ὑγεῖ ἀπό τά χέρια τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν σάν μιά κούφια ἰδεολογική διατύπωση, ἔγινε στά χέρια τῶν συνασπισμένων μοναρχικῶν μιά γεμάτη περιεχόμενο, ζωντανή μορφή. Κι ὁ Θιέρσος μιλοῦσε τήν ἀλήθεια περισσότερο ἀπ' ὅτι ὑποπτεύοταν, ὅταν ἔλεγε: «Ἐμεῖς, οἱ βασιλόφρονες, εἴμαστε οἱ ἀληθινοί στυλοβάτες τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας».

Ἡ πτώση τῆς κυβέρνησης συνασπισμοῦ καί ἡ ἐμφάνιση τῆς κυβέρνησης τῶν ἐμποροϋπαλλήλων ἔχει καί μιάν ἄλλη σημασία. Ὁ ὑπουργός της τῶν οἰκονομικῶν ήταν ὁ Φ ο ύ λ ν τ. Ὁ Φούλντ ὑπουργός τῶν οἰκονομικῶν, σήμαινε τήν ἐπίσημη παράδοση τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου τῆς Γαλλίας στό χρηματιστήριο, τή διαχείριση τῆς δημόσιας περιουσίας ἀπό τό χρηματιστήριο καί προς τό συμφέρον τοῦ χρηματιστηρίου. Μέ τό διορισμό τοῦ Φούλντ, ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος ἀνάγγελνε στή «Μονιτέρ» τήν ἀποκατάστασή της. Ἡ ἀποκατάσταση αὐτή ήταν ἡ ἀναγκαία συμπλήρωση τῶν ἄλλων ἀποκαταστάσεων πού ἀποτελοῦν ἰσάριθμους κρίκους στήν ἁλυσίδα τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας.

Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος δέν εἶχε ποτέ τολμήσει νά κάνει ἕνα ἀληθινό loup-cervier (λύκο τοῦ χρηματιστηρίου) ὑπουργό τῶν οἰκονομικῶν. Μιά πού ἡ μοναρχία του ήταν ἡ ἰδεώδης ὀνομασία γιά τήν κυριαρχία τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης, ἔπρεπε στά ὑπουργεῖα του τά προνομιοῦχα συμφέροντα νά τά ἐκπροσωποῦν ὀνόματα πού ἰδεολογικά ήταν ἀνιδιοτελῆ. Ἡ ἀστική δημοκρατία ἔσπρωξε παντοῦ στήν πρώτη γραμμή ἐκεῖνο πού οἱ διάφορες μοναρχίες, τόσο ἡ νόμιμη ὅσο καί ἡ ὀρλεανική, κρατοῦσαν κρυμμένο στό βάθος τῆς σκηνῆς. Προσγείωσε αὐτό πού ἐκεῖνες εἶχαν ἀνεβάσει στά οὐράνια. Στή θέση ὀνομάτων ἁγίων ἔβαλε τά ἀστικά κύρια ὀνόματα τῶν κυρίαρχων ταξικῶν συμφερόντων.

Ὅλη ἡ περιγραφή μας ἔδειξε πῶς ἡ δημοκρατία, ἀπό τήν πρώτη μέρα τῆς ὕπαρξής της, δέν ἀνέτρεψε ἀλλά στερέωσε τήν ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος. Οἱ παραχωρήσεις ὅμως πού τῆς ἔκαμε ἡ δημοκρατία ήταν ἕνα πεπρωμένο στό ὁποῖο ὑποτασσόταν χωρίς νά θέλει νά τό προκαλεῖ. Μέ τό Φούλντ ἡ κυβερνητική πρωτοβουλία ξανάπεσε στά χέρια τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος.

Θά ρωτήσουν, πῶς ἡ συνασπισμένη ἀστική τάξη μποροῦσε νά ὑποφέρει καί νά ἀνέχεται τήν κυριαρχία τῶν χρηματιστῶν, πού στήν περίοδο τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου βασιζόταν στον ἀποκλεισμό ἀπό τήν ἐξουσία ἤ στήν ὑποταγή τῶν ἄλλων ἀστικῶν ὁμάδων;

Ἡ ἀπάντηση εἶναι ἁπλή:

Πρίν ἀπ' ὅλα, ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος ἀποτελεῖ ἡ ἴδια ἕνα μαρυσήμαντο μέρος τοῦ βασιλικοῦ συνασπισμοῦ, πού ἡ κοινή κυβερνητική ἐξουσία του ὀνομαζεται δημοκρατία. Μήπως οἱ ἐκπρόσωποι καί τά ταλέντα τῶν ὀρλεανικῶν δεν εἶναι οἱ παλιοί σύμμαχοι καί συνένοχοι τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος; Μήπως δέν εἶναι ἡ ἴδια ἡ χρυσή φάλαγγα τοῦ ὀρλεανισμοῦ; Ὅσο γιά τούς νομιμόφρονες, στήν περίοδο κιόλας τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, εἶχαν συμμετάσχει πραχτικά σέ ὅλα τα κερδοσκοπικά ὄργια τοῦ χρηματιστηρίου, τῶν ὀρυχείων καί τῶν σιδηροδρόμων. Γενικά, ἡ συνένωση τῆς μεγάλης γαιοχτησίας μέ τούς ὑψηλούς χρηματικούς κύκλους ἀποτελεῖ ἕνα ὁμαλό γεγονός. Ἀπόδειξη: ἡ Ἀγγλία, ἀπόδειξη: ἀκομα καί ἡ Αὐστρία.

Σέ μιά χώρα σάν τή Γαλλία, ὅπου ὁ ὄγκος τῆς ἐθνικῆς παραγωγῆς βρίσκεται σέ δυσανάλογα χαμηλότερο ἐπίπεδο ἀπό τό μέγεθος τοῦ ἐθνικοῦ χρέους, ὅπου τά κρατικά ὁμόλογα ἀποτελοῦν τό πιό σημαντικό ἀντικείμενο κερδοσκοπίας καί τό χρηματιστήριο τήν κύρια ἀγορά γιά τήν τοποθέτηση τῶν κεφαλαίων πού ἀπορλέπουν νά ἀξιοποιηθοῦν ὄχι παραγωγικά, σέ μιά τέτια χώρα, μιά ἀμέτρητη μάζα ἀπό ἀνθρώπους ἀπ' ὅλες τίς ἀστικές ἤ μισο-αστικές τάξεις, ὀφείλει νά συμμετέχει στο δημόσιο χρέος, στό παιχνίδι του χρηματιστηρίου, στις χρηματικές ὑποθέσεις. Μήπως ὅλοι αὐτοί οἱ δευτερεύοντες μετοχοι στο παιχνίδι τοῦ χρηματιστηρίου δέ βρισκουν τά φυσικά τους στηρίγματα καί τούς ἀρχηγούς τους στήν ὁμάδα πού ἀντιπροσωπεύει αὐτά τά συμφέροντα στίς πιό κολοσσιαίες διαστάσεις, πού τά ἀντιπροσωπεύει στό σύνολό τους;

Ἀπό τί καθορίζεται τό περασμα τῆς κρατικῆς περιουσίας στά χέρια τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος; Ἀπο τή διαρκῶς αὐξανόμενη καταχρέωση τοῦ κράτους Καί ἡ καταχρέωση του κράτους; Ἀπό τό γεγονός ὅτι τά ἔξοδά του ξεπερνουν διαρκῶς τά ἔσοδά του, μιά δυσαναλογία πού εἶναι ταυτόχρονα καί ἡ αἰτία καί το αποτέλεσμα τοῦ συστήματος τῶν κρατικῶν δανείων

Γιά νά ξεφύγει ἀπ' αὐτή τήν καταχρέωση, τό κράτος πρέπει[1] εἴτε νά ἐλαττώσει τά ἔξοδά του, δηλ. νά ἁπλοποιήσει καί νά περιορίσει τόν κυβερνητικό ὀργανισμό, νά κυβερνᾶ ὅσο τό δυνατό λιγότερο, νά ἀπασχολεῖ ὅσο τό δυνατό μικρότερο προσωπικο, νά ἔρχεται ὅσο τό δυνατό λιγότερο σέ σχέσεις μέ τήν ἀστική κοινωνία Τό κόμμα τῆς τάξεως ἦταν ἀδύνατο ν' ἀκολουθήσει αὐτό τό δρόμο, γιατί ὅσο πιό πολύπλευρα ἀπειλοῦνταν ἡ κυριαρχία του καί οἱ ὅροι ὑπαρξῆς τῆς τάξης του, τόσο πιό πολύ ἀναγκαζόταν νά μεγαλώνει τά μέσα του καταστολῆς, τήν ἐπίσημη ἀναμιξή του ἐξ ὀνόματος του κράτους, τήν πανταχοῦ παρουσία του μέ τά κρατικά του ὄργανα. Δέ μπορεί κανείς νά ἐλαττώνει τήν ὁρθμητική δύναμη τῆς χωροφυλακῆς τή στιγμή πού πληβαίνουν οἱ ἐπιθέσεις ἐνάντια στά πρόσωπα καί στήν ἰδιοχτησία.

Εἴτε πρέπει τό κράτος νά ἐπιδιώξει νά ἀποφύγει τά χρέη καί νά ἀποκαταστήσει ἕνα ἄμεσο, ἀλλά προσωρινό ἰσοζύγιο στόν προϋπολογισμό του, ρίχνοντας στούς ὤμους τῶν πιό πλούσιων τάξεων ἔκτακτους φόρους. Μήπως ὅμως τό κόμμα τῆς τάξεως θά θυσίαζε τό δικό του τόν πλοῦτο στό ρωμί τῆς πατρίδας γιά νά ἀποσπάσει τόν ἐθνικό πλοῦτο ἀπό τήν ἐκμετάλλευση τοῦ χρηματιστηρίου; Pas si bête!!

Ἔτσι, χωρίς μιά ὁλοκληρωτική ἀνατροπή τοῦ γαλλικοῦ κράτους δέ μποροῦσε νά γίνει καμιά ἀνατροπή στό γαλλικό κρατικό προϋπολογισμό. Μ' αὐτό τόν κρατικό προϋπολογισμό συνδέεται ἀπαραίτητα ἡ κρατική καταχρέωση, καί μαζί μέ τήν κρατική καταχρέωση συνδέονται ἀπαραίτητα ἡ κυριαρχία τῆς κερδοσκοπίας στά κρατικά ὁμόλογα τῶν πιστωτῶν τοῦ κράτους, τῶν τραπεζιτῶν, τῶν χρηματέμπορων, τῶν λύκων τοῦ χρηματιστηρίου. Μονάχα μιά ὁμάδα τοῦ κόμματος τῆς τάξεως ἐνδιαφερόταν ἄμεσα στήν ἀνατροπή τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος. Οἱ ἐργοστασιάρχες. Δέ μιλοῦμε γιά τούς μεσαίους, γιά τούς μικρότερους βιομήχανους, μιλοῦμε γιά τους μεγιστάνες τῆς βιομηχανίας, πού στήν περίοδο τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου εἶχαν ἀποτελέσει τήν πλατιά βάση τῆς δυναστικῆς ἀντιπολίτευσης. Τό συμφέρον τους, ἀναμφισβήτητα, εἶναι ἡ ἐλάττωση τῶν ἐξόδων παραγωγῆς, ἑπομένως ἡ ἐλάττωση τῶν φόρων πού μπαίνουν στήν παραγωγή, ἑπομένως ἡ ἐλάττωση τῶν κρατικῶν χρεῶν πού

[1] Δέν ἦταν τόσο ἁλάκας. (Σημ. Σύντ.)

οἱ τόκοι τους μπαίνουν στούς φόρους, ἐπομένως ἡ ἀνατροπή τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος.

Στήν Ἀγγλία — καί οἱ μεγαλύτεροι γάλλοι ἐργοστασιάρχες εἶναι μικροαστοί σέ σύγκριση μέ τούς ἄγγλους ἀνταγωνιστές τους — βλέπουμε πραγματικά τούς ἐργοστασιάρχες, ἕναν Κέμπντεν, ἕναν Μπράιτ, ἐπικεφαλῆς τῆς σταυροφορίας ἐνάντια στήν τράπεζα καί στήν ἀριστοκρατία τοῦ χρηματιστηρίου. Γιατί ὄχι στή Γαλλία; Στήν Ἀγγλία ἐπικρατεῖ ἡ βιομηχανία, στή Γαλλία ἡ γεωργία. Στήν Ἀγγλία ἡ βιομηχανία ἔχει ἀνάγκη ἀπό τό ἐλεύθερο ἐμπόριο, στή Γαλλία ἀπό προστατευτικούς δασμούς, ἀπό τό ἐθνικό μονοπώλιο, πλάϊ στά ἄλλα μονοπώλια. Ἡ γαλλική βιομηχανία δέν ἐξουσιάζει τή γαλλική παραγωγή, καί γι' αὐτό οἱ γάλλοι βιομήχανοι δέν ἐξουσιάζουν τή γαλλική ἀστική τάξη. Γιά νά ἐπιβάλλουν τα συμφέροντά τους ἀπέναντι στίς ἄλλες ὁμάδες τῆς ἀστικῆς τάξης, δέ μποροῦν, ὅπως οἱ ἄγγλοι, νά μποῦν ἐπικεφαλῆς τοῦ κινήματος καί ταυτόχρονα νά σπρώξουν στήν πρώτη γραμμή τά ταξικά τους συμφέροντα. Εἶναι ὑποχρεωμένοι νά βαδίζουν στήν οὐρά τῆς ἐπανάστασης καί νά ἐξυπηρετοῦν συμφέροντα πού εἶναι ἀντίθετα μέ τά γενικά συμφέροντα τῆς τάξης τους. Τό Φλεβάρη εἶχαν παραγνωρίσει τή θέση τους, ὁ Φλεβάρης ὅμως τούς ἔραλε μυαλό. Καί ποιόν ἄλλον ἀπειλοῦν πιό ἄμεσα οἱ ἐργάτες ἐκτός ἀπό τόν ἐργοδότη, τό βιομήγανο κεφαλαιοκράτη; Γι' αὐτό στή Γαλλία ὁ ἐργοστασιάρχης ἔγινε ἀναγκαστικά τό πιό φανατικό μέλος τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Τί εἶναι ἡ ἐλάττωση τοῦ κέρδους του ἀπό τούς χρηματιστές μπροστά στήν κατάργηση τοῦ κέρδους ἀπό τό προλεταριάτο;

Στή Γαλλία, ὁ μικροαστός κάνει αὐτό πού κανονικά θά ἔπρεπε νά κάνει ὁ βιομήχανος ἀστός, ὁ ἐργάτης κάνει αὐτό πού κανονικά θά ἦταν καθῆκον τοῦ μικροαστοῦ — καί τότε ποιός λύνει τό πρόβλημα τοῦ ἐργάτη; Κανένας. Στή Γαλλία δέ λύνεται, στή Γαλλία διακηρύσσεται. Τό πρόβλημα αὐτό δέ λύνεται πουθενά μέσα στά ἐθνικά τείχη, ὁ ταξικός πόλεμος μέσα στούς κόλπους τῆς γαλλικῆς κοινωνίας μετατρέπεται σέ παγκόσμιο πόλεμο ἀνάμεσα στά ἔθνη. Ἡ λύση δέν ἀρχίζει παρά τή στιγμή πού, μέ τόν παγκόσμιο πόλεμο, τό προλεταριάτο μπαίνει ἐπικεφαλῆς τοῦ λαοῦ ἐκείνου πού ἐξουσιάζει τήν παγκόσμια ἀγορά, δηλ. ἐπικεφαλῆς τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἐπανάσταση πού βρίσκει ἐδῶ ὄχι τό τέρμα της μά τό ὀργανωτικό ἀρχίνημά της, δέν εἶναι

μιά ἐπανάσταση βραχύπνοη. Ἡ τωρινή γενιά μοιάζει μέ τούς ἑβραίους πού τούς ὁδηγεῖ ὁ Μωϋσῆς μέσα ἀπό τήν ἔρημο. Δέν ἔχει μόνο νά καταχτήσει ἕναν κόσμο, πρέπει καί νά χαθεῖ γιά νά κάνει τόπο στούς ἀνθρώπους πού εἶναι ὥριμοι γιά ἕναν καινούργιο κόσμο.

Ἄς ξαναρθοῦμε στό Φουλντ.

Στίς 14 τοῦ Νοέμβρη 1849, ὁ Φούλντ ἀνέβηκε στό βῆμα τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί ἀνάλυσε τό δημοσιονομικό του σύστημα, πού ἦταν μιά ἀπολογία τοῦ παλιοῦ φορολογικοῦ συστήματος! Διατήρηση τοῦ φόρου στά κρασιά! Κατάργηση τοῦ φόρου τοῦ εἰσοδήματος, τοῦ Πασού!

Καί ὁ Πασού ἐπίσης δέν ἦταν ἐπαναστάτης. Ἦταν ἕνας παλιός ὑπουργός τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου. Ἀνῆκε στούς πουριτανούς, τύπου Ντυφόρ, καί στούς πιό στενούς ἔμπιστους τοῦ Τέστ, τοῦ ἀποδιοπομπαίου τράγου τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη[1]. Καί ὁ Πασού εἶχε πλέξει τό ἐγκώμιο τοῦ παλιοῦ φορολογικοῦ συστήματος καί εἶχε συστήσει τή διατήρηση τοῦ φόρου στά κρασιά, μά ξέσχισε ταυτόχρονα τόν πέπλο ἀπό τό κρατικό ἔλλειμμα. Εἶχε ἐξηγήσει τήν ἀναγκαιότητα ἑνός νέου φόρου, τοῦ φόρου τοῦ εἰσοδήματος, ἄν δέ θέλανε τήν κρατική χρεωκοπία. Ὁ Φούλντ, πού εἶχε συστήσει παλιότερα τήν κρατική χρεωκοπία στό Λεντρύ-Ρολλέν, σύστησε τό κρατικό ἔλλειμμα καί στή νομοθετική συνέλευση. Ὑποσχέθηκε οἰκονομίες πού τό μυστικό τους ἀποκαλύφθηκε ἀργότερα μέ τό γεγονός ὅτι λχ. οἱ δαπάνες ἐλαττώθηκαν κατά ἑξῆντα ἑκατομμύρια ἐνῶ τό κυμαινόμενο χρέος αὐξήθηκε κατά διακόσια ἑκατομμύρια — ταχυδαχτυλουργικό κόλπο στό ἀράδιασμα τῶν ἀριθμῶν, στήν κατάστρωση τῶν λογαριασμῶν, πού ὅλοι τελικά κατέληγαν σέ νέα δάνεια.

Στήν περίοδο τοῦ Φούλντ, ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος δέν ἐμφανίστηκε, φυσικά, πλάϊ στίς ἄλλες ζηλόφθονες ἀστικές ὁμά-

[1] Στίς 8 τοῦ Ἰούλη 1847, μπρός στή βουλή τῶν ἐμοτίμων (Chamdre des pairs) ἄρχισε ἡ δίκη τοῦ Παρμαντιέ καί τοῦ στρατηγοῦ Κυμπιέρ, πού κατηγοροῦνταν γιά δωροδοκία κρατικῶν ὑπαλλήλων γιά νά πετύχουν μιαν ἐκχώρηση ἀλατωρυχείων, καθώς καί τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν δημόσιων ἔργων Τέστ, γιατί δέχτηκε τέτιες χρηματικές δωροδοκίες. Ὁ τελευταῖος ἔκανε μια ἀπόπειρα αὐτοκτονίας στη διαρκεια τῆς δίκης. Ὅλοι καταδικάστηκαν σέ βαριές χρηματικές ποινές. Ὁ Τεστ ἐκτός ἀπό τη χρηματική ποινή δικάστηκε καί σέ τρία χρόνια φυλακή. (Σημείωση τοῦ Ἐνγκελς στήν ἔκδοση τοῦ 1895).

δες μέ τόσο ξεδιάντροπα διεφθαρμένο τρόπο, ὅπως στήν περίοδο τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου. Μά τό σύστημα ἦταν τό ἴδιο: διαρκής αὔξηση τῶν χρεῶν, συγκάλυψη τοῦ ἐλλείματος. Καί μέ τόν καιρό, ἡ παλιά ἀγυρτεία τοῦ χρηματιστηρίου ἐκδηλώθηκε πιό ἀπροκάλυπτα. Ἀπόδειξη, ὁ νόμος γιά τό σιδηρόδρομο τοῦ Ἀβινιόν, οἱ μυστηριώδεις διακυμάνσεις τῶν κρατικῶν χρεωγράφων, πού γιά μιά στιγμή ἀποτέλεσαν τό ζήτημα τῆς ἡμέρας σ' ὅλο τό Παρίσι. Τέλος οἱ ἄτυχες κερδοσκοπίες τοῦ Φούλντ καί τοῦ Βοναπάρτη πάνω στίς ἐκλογές τῆς 10 τοῦ Μάρτη.

Μέ τήν ἐπίσημη ἀποκατάσταση τῆς ἀριστοκρατίας του χρήματος, ὁ γαλλικός λαός ἔμελλε σύντομα νά φτάσει πάλι μπροστά σέ μιά 24 τοῦ Φλεβάρη.

Ἡ συνταχτική, σέ μιά προσπάθεια μισανθρωπίας ἐνάντια στή διάδοχό της, εἶχε καταργήσει τό φόρο τοῦ κρασιοῦ γιά τό σωτήριον ἔτος 1850. Μέ τήν κατάργηση παλιῶν φόρων δέ μποροῦσαν νά πληρωθοῦν νέα χρέη. Ὁ Κρετόν, ἕνας ἠλίθιος τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, εἶχε προτείνει τή διατήρηση τοῦ φόρου τοῦ κρασιοῦ ἀκόμα πρίν τήν ἀναρολή τῆς συνέδου τῆς νομοθετικῆς συνέλευσης. Ὁ Φούλντ δέχτηκε αὐτή τήν πρόταση στό ὄνομα τῆς κυβέρνησης τοῦ Βοναπάρτη, καί στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1849, τήν ἐπέτειο τῆς μέρας πού ὁ Βοναπάρτης ἀνακηρύχτηκε πρόεδρος, ἡ ἐθνοσυνέλευση ψήφισε τήν ἐπαναφορά τοῦ φόρου στά κρασιά.

Ὁ εἰσηγητής αὐτῆς τῆς ἐπαναφορᾶς δέν ἦταν χρηματιστής, ἦταν ὁ ἀρχηγός τῶν ἰησουιτῶν Μοντάλαμπέρ. Ὁ συλλογισμός του ἦταν καταπληχτικά ἁπλός: Ὁ φόρος εἶναι τό ρυζί τῆς μάνας ἀπ' τό ὁποῖο βυζαίνει ἡ κυβέρνηση. Ἡ κυβέρνηση εἶναι τά ὄργανα καταστολῆς, εἶναι τά ὄργανα τῆς ἐξουσίας, εἶναι ὁ στρατός, εἶναι ἡ ἀστυνομία, εἶναι οἱ κρατικοί λειτουργοί, οἱ δικαστές, οἱ ὑπουργοί, εἶναι οἱ παπάδες. Ἡ ἐπίθεση ἐνάντια στό φόρο εἶναι ἐπίθεση τῶν ἀναρχικῶν ἐνάντια στούς φρουρούς τῆς τάξεως πού προστατεύουν τήν ὑλική καί πνευματική παραγωγή τῆς ἀστικῆς κοινωνίας ἀπό τίς ἐπιδρομές τῶν προλετάριων ραντάλων. Ὁ φόρος εἶναι ὁ πέμπτος θεός, πλάϊ στήν ἰδιοχτησία, τήν οἰκογένεια, τήν τάξη καί τή θρησκεία Καί ὁ φόρος τοῦ κρασιοῦ εἶναι ἀναμφισβήτητα ἕνας φόρος καί δέν εἶναι μάλιστα ἕνας συνηθισμένος μά ἕνας πατροπαράδοτος φόρος, ἕνας φόρος πού τόν διαπνέει μοναρχικό πνεῦμα, ἕνας ἀξιοσέβαστος φόρος.

Vive l'impôt des boissons![1] Three cheers and one cheer more![2]

Ὅταν ὁ γάλλος χωρικός ζωγραφίζει στόν τοῖχο τό διάβολο, τόν ζωγραφίζει μέ τή μορφή τοῦ φοροεισπράχτορα. Ἀπό τή στιγμή πού ὁ Μονταλαμπέρ ἀνύψωσε σέ θεό τό φόρο, ὁ ἀγρότης ἔμεινε χωρίς θεο, ἔγινε ἄθεος καί ρίχτηκε στήν ἀγκαλιά τοῦ διαβόλου, στήν ἀγκαλιά τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἡ θρησκεία τῆς τάξεως τόν ἔγαστε ἀπό χαζομάρα της, οἱ ἰησουῖτες τόν χάσανε ἀπό χαζομάρα τους, ὁ Βοναπάρτης τόν ἔχασε ἀπό χαζομάρα του. Ἡ 20 τοῦ Δεκέμβρη 1849 εἶχε ἐκθέσει ἀμετάκλητα τήν 20 τοῦ Δεκέμβρη 1848. Ὁ «ἀνεψιός τοῦ θειοῦ του» δέν εἶναι ὁ πρῶτος ἀπό τήν οἰκογένειά του πού χτυπήθηκε ἀπό τό φόρο του κρασιοῦ, ἀπό τό φόρο αὐτό πού, κατά τήν ἔκφραση τοῦ Μονταλαμπέρ, προμηνάει τήν ἐπαναστατική καταιγίδα. Ὁ ἀληθινός, ὁ μεγάλος Ναπολέων, δήλωνε στήν Ἁγ. Ἑλένη ὅτι ἡ ἐπαναφορά τοῦ φόρου τοῦ κρασιοῦ εἶχε συντελέσει περισσότερο ἀπό καθετί ἄλλο στήν πτώση του, γιατί τόν εἶχε ἀποξενώσει ἀπό τούς ἀγρότες τῆς νότιας Γαλλίας. Τό φόρο τοῦ κρασιοῦ πού ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Λουδοβίκου XIV συγκέντρωνε τό λαϊκό μῖσος (βλέπε τά συγγράμματα τοῦ Μπουαγκιλμπέρ καί τοῦ Βομπάν), τόν εἶχε καταργήσει ἡ πρώτη ἐπανάσταση καί τόν ξανάφερε τό 1808 ὁ Ναπολέων μέ τροποποιημένη μορφή. Ὅταν ἔγινε ἡ παλινόρθωση στή Γαλλία, δέν προπορεύθηκαν μονάχα οἱ κοζάκοι μά καί οἱ ὑποσχέσεις γιά τήν κατάργηση τοῦ φόρου τοῦ κρασιοῦ. Ἡ gentilhommerie [3] φυσικά, δέν εἶχε ἀνάγκη νά κρατήσει τό λόγο της στή «gent taillable à merci et miséricorde»[4]. Τό 1830 εἶχε ὑποσχεθεῖ τήν κατάργηση τοῦ φόρου στά κρασιά. Δέ συνήθιζε νά κάνει αὐτό πού ἔλεγε ἤ νά λέει αὐτό πού ἔκανε. Τό 1848 ὑποσχέθηκε τήν κατάργηση τοῦ φόρου τοῦ κρασιοῦ, ὅπως ὑποσχέθηκε τά πάν. Τέλος, ἡ συνταχτική πού δέν ὑποσχέθηκε τίποτα, ἄφησε, ὅπως εἴπαμε, σά διαθήκη της μιά ἐντολή σύμφωνα μέ τήν ὁποία ὁ φόρος τοῦ κρασιοῦ ἔπρεπε νά ἐξαφανιστεῖ τήν 1η τοῦ Γενάρη 1850. Καί ἴσα-ἴσα ἕξι μέρες πρίν ἀπό τήν 1η τοῦ Γενάρη 1850, ἡ νομοθετική συνέλευση τόν ξα-

[1] Ζήτω ὁ φόρος πανω στα ποτα! (Σημ. Σύντ.)
[2] Τρία ζήτω κι ἀκόμα ἕνα ζήτω! (Σημ. Σύντ.)
[3] Τό ἀριστοκρατολέ. (Σημ. Σύντ.)
[4] Μάζα τῶν ἀσύδοτα κι αὐθαίρετα φορολογουμένων. (Σημ. Σύντ.)

νάφερε. Ἔτσι ὁ γαλλικός λαός διαρκῶς τόν κυνηγοῦσε. Καί κάθε φορά πού τόν πετοῦσε ἔξω ἀπό τήν πόρτα, τόν ἔβλεπε νά ξαναμπαίνει ἀπό τό παράθυρο.

Ὁ λαικός μίσος ἐναντια στό φόρο τοῦ κρασιοῦ ἐξηγεῖται μέ τό γεγονός ὅτι συγκεντρώνει μέσα του ὅλες τίς μισητές πλευρές τοῦ γαλλικοῦ φορολογικοῦ συστήματος. Ὁ τρόπος τῆς εἰσπραξής του εἶναι μισητός, ὁ τρόπος τῆς κατανομῆς του ἀριστοκρατικός, γιατί τά ποσοστά τοῦ φόρου εἶναι τά ἴδια γιά τά λαϊκά κρασιά καί γιά τά κρασιά πολυτελείας. Αὐξάνει λοιπόν μέ γεωμετρική πρόοδο, ὅσο ἐλαττώνεται ἡ περιουσία τῶν καταναλωτῶν, εἶναι ἕνας προοδευτικός φόρος ἀπό τήν ἀνάποδη. Προκαλεῖ ἐπομένως ἄμεσα τή δηλητηρίαση τῶν ἐργαζομένων τάξεων, σά χρηματικό βραβεῖο γιά τή νοθεία καί τήν παραποίηση τῶν κρασιῶν. Λιγοστεύει τήν κατανάλωση, γιατί ἱδρύει γραφεῖα γιά τήν εἰσπραξη διαπυλίων τελῶν (octrois) στίς πύλες ὅλων τῶν πόλεων μέ πληθυσμό πάνω ἀπό 4.000 κατοίκους, καί μετατρέπει κάθε πόλη σέ μιά ξένη χώρα μέ προστατευτικούς δασμούς ἐνάντια στό γαλλικό κρασί. Οἱ μεγάλοι κρασέμποροι, μά ἀκόμα πιό πολύ οἱ μικροί, οἱ marchands de vins, οἱ ταβερνιάρηδες, πού τό κέρδος τους ἐξαρτᾶται ἄμεσα ἀπό τήν κατανάλωση τοῦ κρασιοῦ, εἶναι ἰσάριθμοι κηρυγμένοι ἐχθροί τοῦ φόρου τοῦ κρασιοῦ. Καί τέλος, ὁ φόρος τοῦ κρασιοῦ λιγοστεύοντας τήν κατανάλωση περιορίζει γιά τήν παραγωγή τήν ἀγορά κατανάλωσης. Καί ἐνῶ κάνει τούς ἐργάτες τῆς πόλης ἀνίκανους νά πληρώνουν το κρασί, κάνει τούς οἰνοπαραγωγούς ἀνίκανους νά τό πουλήσουν. Καί ὁ πληθυσμός τῆς Γαλλίας ἔχει 12 περίπου ἑκατομμύρια οἰνοπαραγωγούς. Καταλαβαίνει λοιπόν κανείς τό μίσος τοῦ λαοῦ γενικά, καταλαβαίνει ἰδιαίτερα τό φανατισμό τῶν ἀγροτῶν ἐνάντια στό φόρο τοῦ κρασιοῦ. Καί, χώρια ἀπ' αὐτό, οἱ ἀγρότες δέν εἶδαν στήν ἐπαναφορά του ἕνα μεμονωμένο, λίγο-πολύ τυχαῖο γεγονός. Οἱ ἀγρότες ἔχουν τίς ἰδιαίτερες ἱστορικές παραδόσεις τους, πού μεταβιβάζονται ἀπό πατέρα σέ γιό καί σ' αὐτό τό σχολειό τῆς ἱστορίας ψιθυρίζεται ὅτι κάθε κυβέρνηση, ὅσον καιρό θέλει νά ξεγελᾶ τούς ἀγρότες, ὑπόσχεται τήν κατάργηση τοῦ φόρου τοῦ κρασιοῦ καί μόλις τούς ἔχει ξεγελάσει, τόν διατηρεῖ ἤ τόν ξαναφέρνει. Στό φόρο τοῦ κρασιοῦ ὁ ἀγρότης δοκιμάζει τό μπουκέτο τῆς κυβερνησης, τούς σκοπούς της. Ἡ ἐπαναφορά τοῦ φόρου τοῦ κρασιοῦ, στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη, σήμαινε ὅτι: ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης εἶναι σάν τούς ἄλλους. Ὅ-

μως δέν ἦταν σάν τούς ἄλλους: ἦταν μιά ἐφεύρεση τῶν ἀγροτῶν, καί μέ τίς ἀναφορές ἐνάντια στό φόρο τοῦ κρασιοῦ, πού ἀριθμοῦσαν ἑκατομμύρια ὑπογραφές, ἀπόσυραν τίς ψῆφους πού εἶχαν δόσει ἕνα χρόνο πρωτήτερα στόν «ἀνεψιό τοῦ θειοῦ του».

Ὁ πληθυσμός τῆς ὑπαίθρου—πάνω ἀπό τά δυό τρίτα ὅλου τοῦ γαλλικοῦ πληθυσμοῦ—ἀποτελεῖται στό μεγαλύτερο μέρος του ἀπό τούς λεγόμενους ἐλεύθερους ἰδιοχτῆτες γῆς. Ἡ πρώτη γενιά, πού ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1789 τήν ἀπελευθέρωσε δωρεάν ἀπό τά φεουδαρχικά βάρη της, δέν εἶχε πληρώσει ἀντίτιμο γιά τή γῆ. Οἱ ἑπόμενες ὅμως γενιές πλήρωναν, μέ τή μορφή τῆς τιμῆς τῆς γῆς, αὐτό πού οἱ μισο-δουλοπάροικοι πρόγονοί τους τό πλήρωναν μέ τή μορφή τῆς γαιοπροσόδου, τῆς δεκάτης, τῶν ἀγγαρειῶν κλπ. Κι ὅσο ἀπό τή μιά μεριά αὔξαινε ὁ πληθυσμός, τόσο περισσότερο ἀπό τήν ἄλλη μεριά μεγάλωνε τό κομάτιασμα τῆς γῆς καί τόσο ἡ τιμή τῶν κοματιῶν τῆς γῆς γινόταν ἀκριβότερη, γιατί μαζί μέ τή στενότητά τους αὔξαινε καί ἡ ζήτησή τους. Μά στήν ἀναλογία πού ἀνέβαινε ἡ τιμή πού πλήρωνε ὁ ἀγρότης γιά τό κομάτι γῆς, εἴτε τό ἀγόραζε ἀπευθείας, εἴτε τοῦ τό λογάριαζαν οἱ συγκληρονόμοι του σάν κεφάλαιο, στήν ἴδια ἀναλογία μεγάλωνε ἀναγκαστικά καί ἡ καταχρέωση τοῦ ἀγρότη, δηλ. ἡ ὑποθήκη. Γιατί τό δικαίωμα τοῦ πιστωτῆ πάνω στή γῆ ὀνομάζεται ὑποθήκη, ἐνεχυρογραμμάτιο πάνω στή γῆ. Κι ὅπως πάνω στό μεσαιωνικό χτῆμα συσσωρεύονταν τά προνόμια, ἔτσι πάνω στό σύγχρονο κομάτι τῆς γῆς συσσωρεύονται οἱ ὑποθῆκες. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά: στό καθεστώς τοῦ κοματιάσματος ἡ γῆ εἶναι γιά τούς ἰδιοχτῆτες της ἕνα ἁπλό ὄργανο παραγωγῆς. Στό βαθμό λοιπόν πού κοματιάζεται ἡ γῆ, στόν ἴδιο βαθμό ἐλαττώνεται καί ἡ γονιμότητά της. Ἡ χρησιμοποίηση μηχανῶν στή γῆ, ὁ καταμερισμός τῆς δουλιᾶς, τά μεγάλα ἐγγειοβελτιωτικά ἔργα, ὅπως ἡ κατασκευή ἀποχετευτικῶν καί ἀρδευτικῶν διωρύγων κλπ, γίνονται ὅλο καί πιό ἀδύνατα, ἐνῶ τά μή παραγωγικά ἔξοδα καλλιέργειας αὐξάνουν στήν ἴδια ἀναλογία μέ τό κομάτιασμα αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ ὀργάνου παραγωγῆς. Κι ὅλα αὐτά, ἄσχετα μέ τό ἄν ὁ μικρός κληροῦχος ἔχει ἤ ὄχι κεφάλαιο. Ὅσο ὅμως μεγαλώνει τό κομάτιασμα τῆς γῆς, τόσο περισσότερο τό κοματάκι τῆς γῆς ἀποτελεῖ μαζί μέ τά πανάθλια ἐφόδιά του τό μοναδικό κεφάλαιο τοῦ μικροῦ ἀγρότη, τόσο περισσότερο σταματᾶ ἡ ἐπένδυση κεφαλαίων στή γῆ, τόσο περισσότερο λείπουν ἀπό τό μι-

κρό ἀγρότη ἡ γῆ, τά χρήματα καί ἡ μόρφωση γιά νά μπορεῖ νά ἐφαρμόζει τίς προόδους τῆς γεωπονίας καί τόσο περισσότερο πάει πρός τά πίσω ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς. Τέλος τά καθαρά ἔσοδα ἐλαττώνονται στήν ἴδια ἀναλογία πού μεγαλώνει ἡ ἀκαθάριστη κατανάλωση, στήν ἀναλογία πού ἡ ἰδιοχτησία κρατᾶ ὁλόκληρη τήν οἰκογένεια τοῦ ἀγρότη μακριά ἀπό ἄλλες ἀσχολίες, ἡ ἰδιοχτησία πού ὡστόσο δέν εἶναι ἱκανή νά τή ζήσει.

Στό μέτρο λοιπόν πού αὐξάνει ὁ πληθυσμός, καί μαζί μ' αὐτόν τό κομμάτιασμα τῆς γῆς, στό ἴδιο μέτρο γίνεται ἀκριβότερο τό ὄργανο τῆς παραγωγῆς, ἡ γῆ, κι ἐλαττώνεται· ἡ γονιμότητά της, στό ἴδιο μέτρο παρακμάζει ἡ γεωργία καί καταχρεώνεται ὁ ἀγρότης. Καί κεῖνο πού ἦταν ἀποτέλεσμα, γίνεται μέ τή σειρά του αἰτία. Ἡ κάθε γενιά ἀφήνει πίσω της τήν ἐρχόμενη πιό βαθιά βουτηγμένη στά χρέη, ἡ κάθε καινούργια γενιά ξεκινᾶ κάτω ἀπό πιό δυσμενεῖς καί πιό βαριούς ὅρους, ἡ ὑποθήκευση γεννᾶ τήν ὑποθήκευση, κι ὅταν γιά τόν ἀγρότη γίνεται ἀδύνατο νά προσφέρει μέ τό κομάτι τῆς γῆς του ἕνα ἐνέχυρο γιά καινούργια χρέη, δηλαδή νά τό ἐπιβαρύνει μέ νέες ὑποθῆκες, πέφτει ἀπευθείας στά χέρια τοῦ τοκογλύφου καί οἱ τοκογλυφικοί τόκοι γίνονται ἀκόμα πιό ὑπέρογκοι.

Ἔτσι ὁ γάλλος ἀγρότης ἔφτασε στό σημεῖο νά παραχωρεῖ στόν κεφαλαιοκράτη, μέ τή μορφή τῶν τόκων γιά τίς δεσμευτικές ὑποθῆκες τῆς γῆς, μέ τή μορφή τῶν τόκων γιά τίς μή ἐνυποθηκες προκαταβολές τοῦ τοκογλύφου, ὄχι μονάχα τή γαιοπρόσοδο, ὄχι μονάχα τό βιομηχανικό κέρδος, μέ μιά λέξη ὄχι μονάχα ὁλόκληρο τό καθαρο κέρδος, ἀλλά ἀκόμα κι ἕνα μέρος τοῦ μισθοῦ ἐργασίας, καί νά κατρακυλάει στό ἐπίπεδο τοῦ ἰρλανδοῦ ἐνοικιαστῆ τῆς γῆς—κι ὅλα αὐτά μέ τό πρόσχημα ὅτι εἶναι ἀτομικός ἰδιοχτητης.

Ἡ πορεία αὐτή ἐπιταχύνθηκε στή Γαλλία μέ τή συνεχῆ αὔξηση τοῦ φορολογικοῦ βάρους καί μέ τά δικαστικά ἔξοδα, πού τά προκαλοῦσαν ἐν μέρει ἄμεσα οἱ ἴδιες οἱ διατυπώσεις μέ τίς ὁποῖες ἡ γαλλική νομοθεσία περιβάλλει τήν ἰδιοχτησία τῆς γῆς, ἐν μέρει οἱ ἀναρίθμητες μικροσυγκρούσεις ἀνάμεσα στούς ἰδιοχτῆτες τῶν κοματιῶν γῆς που συνορεύουν καί διασταυρώνονται ἀπ' ὅλες τίς μεριές, ἐν μέρει ἡ δικομανία τῶν ἀγροτῶν γιά τούς ὁποίους ἡ ἀπόλαυση τῆς ἰδιοχτησίας περιορίζεται στή φανατική ὑπεράσπιση τῆς φανταστικῆς ἰδιοχτησίας, τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοχτησίας.

Σύμφωνα μέ τή στατιστική ἔκθεση τοῦ 1840, τό ἀκαθάριστο προϊόν τοῦ γαλλικοῦ ἐδάφους ἦταν 5.237.178.000 φράγκα. Ἀπ' αὐτά, 3.552.000.000 φράγκα πηγαίνουν στά ἔξοδα καλλιέργειας, μαζί καί στήν κατανάλωση τῶν δουλευτάδων. Μένει ἕνα καθαρό προϊόν ἀπό 1.685.178.000 φράγκα, ἀπό τά ὁποῖα 550 ἑκατομμύρια πρέπει ν' ἀφαιρεθοῦν γιά τόκους ὑποθηκῶν, 100 ἑκατομμύρια γιά δικαστικούς ὑπαλλήλους, 350 ἑκατομμύρια γιά φόρους καί 107 ἑκατομμύρια γιά δικαιώματα πρωτοκόλλου, τέλη χαρτοσήμου, φόρους ὑποθήκης κλπ. Μένει λοιπόν τό ἕνα τρίτο τοῦ καθαροῦ προϊόντος, 538 ἑκατομμύρια. Ἂν αὐτό τό μοιράσουμε κατά κάτοικο τότε δέν ἀναλογοῦν οὔτε 25 φράγκα καθαρό προϊόν στόν καθένα[1]. Φυσικά οὔτε ἡ μή ἐνυπόθηκη τοκογλυφία, οὔτε τά ἔξοδα γιά δικηγόρους κλπ, μπαίνουν σ' αὐτό τόν ὑπολογισμό.

Καταλαβαίνει κανείς ποιά ἦταν ἡ κατάσταση τῶν γάλλων ἀγροτῶν, ὅταν ἡ δημοκρατία εἶχε προσθέσει κι ἄλλα καινούργια βάρη στά παλιά. Βλέπει κανείς ὅτι ἡ ἐκμετάλλευσή τους δέ διαφέρει παρά στή μορφή ἀπό τήν ἐκμετάλλευση τοῦ βιομηχανικοῦ προλεταριάτου. Ὁ ἐκμεταλλευτής εἶναι ὁ ἴδιος: τό κεφάλαιο. Οἱ ξεχωριστοί κεφαλαιοκράτες ἐκμεταλλεύονται τούς ξεχωριστούς ἀγρότες μέ τήν ὑποθήκη καί τήν τοκογλυφία. Ἡ κεφαλαιοκρατική τάξη ἐκμεταλλεύεται τήν ἀγροτική τάξη μέ τούς κρατικούς φόρους. Ὁ τίτλος ἰδιοχτησίας τοῦ ἀγρότη εἶναι τό μαγικό μέσο, πού μ' αὐτό, τό κεφάλαιο τόν κρατᾶ κάτω ἀπ' τή γοητεία του, τό πρόσχημα, πού μ' αὐτό τόν διεγείρει ἐνάντια στό βιομηχανικό προλεταριάτο. Μόνο ἡ πτώση τοῦ κεφαλαίου μπορεῖ νά σηκώσει τόν ἀγρότη. Μόνο μιά ἀντικεφαλαιοκρατική, μιά προλεταριακή κυβέρνηση μπορεῖ νά σπάσει τήν οἰκονομική του ἀθλιότητα, τόν κοινωνικό του ἐξευτελισμό. Ἡ συνταγματική δημοκρατία εἶναι ἡ δικτατορία τῶν ἑνωμένων ἐκμεταλλευτῶν του. Ἡ σοσιαλδημοκρατική, ἡ

---

[1] Οἱ ἀριθμοί πού δίνει ὁ Μαρξ δέ συμφωνοῦν. Τό κείμενο, πιθανόν ἀπό τυπογραφικό λάθος, ἀναφέρει 538 ἑκατομμύρια ἀντί 578 ἑκατ. Ὅπως, τό γενικό συμπέρασμα τοῦ Μαρξ δέν ἐπηρεάζεται ἀπό τό τυπογραφικό λάθος, γιατί καί στή μια καί στήν ἄλλη περίπτωση τό καθαρό εἰσόδημα κατα κάτοικο εἶναι μικρότερο ἀπό 25 φράγκα. (Σημ. Σύντ.)

κόκκινη δημοκρατία, είναι ή δικτατορία τῶν συμμάχων του. Καί ή ζυγαριά ἀνεβαίνει ἤ κατεβαίνει ἀνάλογα μέ τίς ψῆφους πού ὁ ἀγρότης ρίχνει στήν κάλπη. Ὁ ἴδιος πρέπει ν' ἀποφασίσει γιά τήν τύχη του. Ἔτσι μιλοῦσαν οἱ σοσιαλιστές σέ φυλλάδια, σέ ἐγκόλπια κι ἄλλα ἡμερολόγια, σέ προκηρύξεις κάθε λογῆς. Ἡ γλώσσα αὐτή τοῦ ἔγινε πιό κατανοητή χάρη στά ἀντίθετα γραφτά τοῦ κόμματος τῆς τάξεως πού ἐπίσης μέ τή σειρά του στράφηκε σ' αὐτόν καί μέ τή χοντροκομένη ὑπερβολή, μέ τή χτηνώδικη ἑρμηνεία καί παρουσίαση τῶν προθέσεων καί ἰδεῶν τῶν σοσιαλιστῶν, ἄγγιζε τή λεπτή χορδή τοῦ χωρικοῦ καί ὑπερερέθιζε τή μεγάλη του ὄρεξη γιά τόν ἀπαγορευμένο καρπό. Ἀλλά ἡ πιό κατανοητή γλώσσα ἦταν ἡ πεῖρα πού εἶχε κερδίσει ἡ ἀγροτική τάξη μέ τή χρήση τοῦ δικαιώματος ψήφου, καί οἱ ἀπογοητεύσεις πού δοκίμαζε τή μιά ὕστερα ἀπό τήν ἄλλη, μέ ἐπαναστατική ταχύτητα. Οἱ ἐπαναστάσεις εἶναι οἱ ἀτμομηχανές τῆς ἱστορίας.

Ἡ βαθμιαία μεταστροφή τῶν ἀγροτῶν ἐκδηλώθηκε μέ διάφορα συμπτώματα. Φάνηκε κιόλας στίς ἐκλογές γιά τή νομοθετική συνέλευση, φάνηκε στήν κατάσταση πολιορκίας τῶν πέντε νομῶν πού συνορεύουν μέ τή Λυόν, φάνηκε λίγους μῆνες ὕστερα ἀπό τίς 13 τοῦ Ἰούνη στήν ἐκλογή ἑνός ὀρεινοῦ στή θέση τοῦ πρώην προέδρου τῆς «μοναδικῆς στά χρονικά βουλῆς» (Chambre introuvable)[1] ἀπό τό νομό τῆς Ζιρόντ, φάνηκε στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1849 στήν ἐκλογή ἑνός κόκκινου στή θέση ἑνός νομιμόφρονα βουλευτῆ πού πέθανε στό νομό Ντύ Γκάρ, σ' αὐτή τή γῆ τῆς ἐπαγγελίας τῶν νομιμοφρόνων, σ' αὐτό τό θέατρο τῶν πιό φοβερῶν κακουργημάτων ἐνάντια στούς δημοκρατικούς στά 1794 καί 1795, στό κέντρο αὐτό τῆς λευκῆς τρομοκρατίας στά 1815, ὅπου σκοτώθηκαν δημόσια φιλελεύθεροι καί διαμαρτυρόμενοι. Αὐτή ἡ ἐπαναστατικοποίηση τῆς πιό στάσιμης τάξης ἐκδηλώνεται ὁλοφάνερα ὕστερα ἀπό τήν ἐπαναφορά τοῦ φόρου τοῦ κρασιοῦ. Τά κυβερνητικά μέτρα καί οἱ νόμοι τοῦ Γενάρη καί τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1850 στρέφονται σχεδόν ἀποκλειστικά ἐνάντια στούς νομούς καί στούς ἀγρότες. Αὐτό εἶναι ἡ πιό τρανή ἀπόδειξη τῆς προόδου τους.

[1] Chambre introuvable: ἔτσι ὀνόμασε ἡ ἱστορία τή φανατική ὑπερβασιλόφρονα κι ἀντιδραστική βουλή πού ἐκλέχτηκε ἀμέσως ὕστερα ἀπό τή δεύτερη πτώση τοῦ Ναπολέοντα στα 1815. (Σημείωση τοῦ Ἐνγκελς στήν ἔκδοση τοῦ 1895).

Ἡ ἐγκύκλιος τοῦ Ὠπούλ πού μετάτρεψε τό χωροφύλακα σέ ἱεροεξεταστή τοῦ νομάρχη, τοῦ ὑπονομάρχη, καί πρίν ἀπ' ὅλα τοῦ δημάρχου, καί πού ὀργάνωνε τήν κατασκοπεία ἀκόμα καί στίς πιό ἀπόμερες γωνιές τῆς πιό ἀπόκεντρης κοινότητας. Ὁ νόμος ἐνάντια στούς δασκάλους πού ὑπέβαλλε αὐτούς τούς προικισμένους ἀνθρώπους, αὐτούς τούς ἐκπροσώπους, παιδαγωγούς καί διερμηνεῖς τῶν πόθων τῆς ἀγροτικῆς τάξης, στήν αὐθαιρεσία τοῦ νομάρχη, τοῦ νομάρχη πού καταδίωκε αὐτούς τούς προλετάριους τῆς τάξης τῶν μορφωμένων, σάν κυνηγημένα ἀγρίμια ἀπό τή μιά κοινότητα στήν ἄλλη, τό νομοσχέδιο ἐνάντια στούς προέδρους τῶν κοινοτήτων πού ἔκανε νά κρέμεται πάνω ἀπό τά κεφάλια τους ἡ δαμόκλειος σπάθη τῆς ἀπόλυσης καί πού σέ κάθε στιγμή ἔφερνε αὐτούς τούς προέδρους τῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων ἀντιμέτωπους μέ τόν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας καί μέ τό κόμμα τῆς τάξεως, ἡ διαταγή πού μετάτρεπε τίς δεκαεφτά στρατιωτικές περιφέρειες τῆς Γαλλίας σέ τέσσερα πασσαλίκια καί παραχωροῦσε στούς γάλλους τούς στρατῶνες καί τόν καταυλισμό σάν ἐθνικό τους σαλόνι. Ὁ νόμος γιά τήν ἐκπαίδευση πού μ' αὐτόν τό κόμμα τῆς τάξεως διακήρυσσε τήν ἀναισθησία καί τή βίαιη ἀποβλάκωση τῆς Γαλλίας σάν ὅρο τῆς ζωῆς της κάτω ἀπό τό καθεστώς τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος—τί ἦταν ὅλοι αὐτοί οἱ νόμοι καί τά μέτρα; Ἀπεγνωσμένες προσπάθειες νά καταχτήσει ξανά τό κόμμα τῆς τάξεως τούς νομούς καί τούς ἀγρότες τῶν νομῶν.

Τά μέσα αὐτά σά μέσα καταστολῆς ἦταν ἐλεεινά καί στραγγάλιζαν τόν ἴδιο τους τό σκοπό. Τά μεγάλα μέτρα, ὅπως ἡ διατήρηση τοῦ φόρου τοῦ κρασιοῦ, τοῦ φόρου τῶν 45 λεφτῶν, ἡ περιφρονητική ἀπόριψη τῶν αἰτήσεων τῶν ἀγροτῶν γιά τήν ἀπόδοση τοῦ διακατομμυρίου κλπ, ὅλα αὐτά τά νομοθετικά ἀστροπελέκια χτυποῦσαν τήν ἀγροτική τάξη μονομιᾶς, χοντρικά, ἀπό τό κέντρο. Οἱ νόμοι καί τά μέτρα πού ἀναφέραμε πιό πάνω ἔδοσαν στήν ἐπίθεση καί στήν ἀντίσταση γενικό χαρακτήρα, τίς ἔκαναν θέμα τῆς καθημερινῆς συζήτησης σέ κάθε καλύβα, καί μπολιάσανε κάθε χωριό μέ τήν ἐπανάσταση, ἐντόπισαν καί ἐξαγρότισαν τήν ἐπανάσταση.

Μήπως ἀπό τήν ἄλλη μεριά, οἱ προτάσεις αὐτές τοῦ Βοναπάρτη καί ἡ ὑιοθέτησή τους ἀπό τήν ἐθνοσυνέλευση δέν ἀποδείχνουν τήν ἑνότητα τῶν δυό ἐξουσιῶν τῆς συνταγμα-

τικῆς δημοκρατίας, ὅταν πρόκειται γιά τήν καταστολή τῆς ἀναρχίας, δηλαδή, γιά τήν καταστολή ὅλων τῶν τάξεων πού ξεσηκώνονται ἐνάντια στήν ἀστική δικτατορία; Μήπως ὁ Σουλούκ, ἀμέσως ὕστερα ἀπ' τό τραχύ μήνυμά του[1] δέ διαβεραίωνε τή νομοθετική συνέλευση γιά τήν ἀφοσίωσή του στό καθεστως, μέ τό μήνυμα πού ἔστειλε ἀμέσως ὕστερα ὁ Καρλιέ, αὐτή ἡ βρώμικη καί χυδαία γελοιογραφια του Φουσέ, ἀκριβῶς ὅπως κι ὁ ἴδιος ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης δέν ἦταν παρά ἡ σαχλή γελοιογραφία τοῦ Ναπολέοντα;

Ὁ νόμος γιά τήν ἐκπαίδευση μᾶς δείχνει τή συμμαχία τῶν νέων καθολικῶν μέ τούς παλιούς βολταιρικούς. Μήπως ἡ ἐξουσία τῶν ἑνωμένων ἀστῶν μποροῦσε νά εἶναι τίποτα ἄλλο ἀπό τό συνασπισμένο δεσποτισμό τῆς φιλοϊησουϊτικῆς παλινόρθωσης καί τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη πού παρίστανε τόν ἐλευθεροστοχαστή; Μήπως δέν ἔπρεπε νά πάρουν πίσω ἀπό τό λαό τά ὅπλα πού τοῦ εἶχαν μοιράσει γιά νά ἐπικρατήσουν στούς ἀμοιβαίους τους ἀγῶνες ἡ μιά ἀστική ὁμάδα ἐνάντια στήν ἄλλη ὁμάδα, ἀπό τή στιγμή πού ὁ λαός ἄρχισε νά ὀρθώνεται ἐνάντια στήν ἑνωμένη τους δικτατορία; Τίποτα, οὔτε κι αὐτή ἀκόμα ἡ ἀπόριψη τῶν φιλικῶν συμβιβασμῶν, δέν ξεσήκωσε περισσότερο τόν παρισινό μαγαζάτορα ἀπ' αὐτή τή φιλάρεσκη ἐπίδειξη τοῦ *ἰησουϊτισμοῦ*.

Στό μεταξύ συνεχίζονται οἱ συγκρούσεις, τόσο ἀνάμεσα στίς διάφορες ὁμάδες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, ὅσο κι ἀνάμεσα στήν ἐθνοσυνέλευση καί στό Βοναπάρτη. Στήν ἐθνοσυνέλευση δέν πολυάρεσε τό γεγονός ὅτι ὁ Βοναπάρτης, ἀμέσως ὕστερα ἀπ' τό πραξικόπημά του, ὕστερα ἀπό τήν ἀπόχτηση μιᾶς δικῆς του, βοναπαρτικῆς, κυβέρνησης, κάλεσε τούς ἀνάπηρους τῆς μοναρχίας πού εἶχαν ξαναδιοριστεῖ νομάρχες καί τούς ἔβαλε σάν ὅρο γιά νά κρατήσουν τίς θέσεις τους νά κάνουν ἀντισυνταγματική ζύμωση γιά τήν ἐπανεκλογή του σάν προέδρου. Δέν τῆς πολυάρεσε τό γεγονός ὅτι ὁ Καρλιέ γιόρτασε τήν ἀνάληψη τῶν καθηκόντων του μέ τό κλείσιμο μιᾶς λέσχης τῶν νομιμοφρόνων, ὅτι ὁ Βοναπάρτης ἵδρυσε μιά δική του ἐφημερίδα «Ὁ Ναπολέων», πού ἀποκάλυπτε στό κοινό τίς κρυφές ἐπιθυμίες τοῦ προέδρου, ἐνῶ οἱ ὑπουργοί του ἦταν ὑποχρεωμένοι νά τίς ἀπο-

[1] Πρόκειται γιά τό μήνυμα πού ἔστειλε ὁ Ναπολέων Γ' πρός τήν ἐθνοσυνέλευση καί ἀνακοίνωνε ὅτι εἶχε διαλύσει τήν κυβέρνηση Μπαρρό καί εἶχε σχηματίσει ἄλλη. (Σημ. Σύντ.)

κηρύσσουν ἀπό τό βῆμα τῆς νομοθετικῆς συνέλευσης. Δέν πολυάρεσε στήν ἐθνοσυνέλευση ἡ πεισματική διατήρησή τῆς κυβέρνησης, παρά τίς πολλές καταψηφίσεις πού τή βάραιναν. Δέν τῆς πολυάρεσε ἡ προσπάθεια νά κερδηθεῖ ἡ εὔνοια τῶν ὑπαξιωματικῶν μέ μιάν αὔξηση τῶν ἀποδοχῶν τους κατά τέσσερις πεντάρες τή μέρα καί ἡ εὔνοια τοῦ προλεταριάτου μέ μιά λογοκλοπή ἀπό τά «Μυστήρια» τοῦ Εὐγενίου Σύ*, μέ μιά τράπεζα δανείων τιμῆς. Δέν τῆς πολυάρεσε τέλος ἡ ξετσιπωσιά μέ τήν ὁποία ἔβαλαν τούς ὑπουργούς νά προτείνουν τόν ἐκτοπισμό στό Ἀλγέρι τῶν ὑπόλοιπων στασιαστῶν τοῦ Ἰούνη μέ σκοπό νά τορτώσουν χοντρικά τήν ἀντιδημοτικότητα στή νομοθετική συνέλευση, ἐνῶ ὁ πρόεδρος κρατοῦσε γιά τόν ἑαυτό του τή λιανική δημοτιλία μέ ξεχωριστές πράξεις ἀπονομῆς χάριτος. Ὁ Θιέρσος ἄφησε νά τοῦ ξεφύγουν ἀπειλητικά λόγια γιά «πραξικοπήματα» (coups d'état) καί «παράτολμες πράξεις» (coups de tête). Καί ἡ νομοθετική συνέλευση ἐκδικιόταν τό Βοναπάρτη ἀποριπτοντας κάθε πρόταση νόμου πού ἔκανε γιά τόν ἑαυτό του καί ἐξετάζοντας μέ θορυβώδικη δυσπιστία κάθε πρόταση νόμου πού ἔκανε γιά τό γενικό συμφέρον, γιά νά δεῖ μήπως ὁ νόμος αὐτός μέ τήν αὔξηση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀπέβλεπε σέ ὄφελος τῆς προσωπικῆς ἐξουσίας τοῦ Βοναπάρτη. Μέ μιά λέξη, ἐκδικιόταν μέ τή συνωμοσία τῆς περιφρόνησης.

Τό κόμμα τῶν νομιμοφρόνων, μέ τή σειρά του, ἔβλεπε μέ δυσφορία τούς ἱκανότερους ὀρλεανικούς νά ξαναπαίρνουν ὅλες σχεδόν τίς θέσεις καί νά μεγαλώνει ὁ συγκεντρωτισμός, ἐνῶ τό ἴδιο γύρευε τή σωτηρία του κατ' ἀρχήν στήν ἀποκέντρωση. Καί πραγματικά. Ἡ ἀντεπανάσταση πραγματοποιοῦσε βιαιότητα συγκεντρωτισμό, δηλαδή προετοίμαζε τό μηχανισμό τῆς ἐπανάστασης. Μέ τήν ὑποχρεωτική κυκλοφορία τῶν τραπεζογραμματίων, συγκεντρωποιοῦσε ἀκόμα καί τό χρυσάφι καί τό ἀσήμι τῆς Γαλλίας στήν τράπεζα τῶν Παρισίων, δημιουργώντας ἔτσι τό ἑτοιμο πολεμικό ταμεῖο τῆς ἐπανάστασης.

Τέλος, οἱ ὀρλεανικοί ἔβλεπαν μέ δυσφορία τήν ἀρχή τῆς νομιμότητας πού πρόβαλλε στήν ἐπιφάνεια νά ἀντιτάσσεται στή νόθα ἀρχή τους, ἔβλεπαν τούς ἑαυτούς τους κάθε στιγμή νά τούς παραμελοῦν καί νά τούς κακομεταχειρίζονται ὅπως ἕνας

* Μυθιστόρημα τοῦ Σύ. Στα ἑλληνικά ἔχει κυκλοφορήσει μέ τόν τίτλο «Τά μυστήρια τῶν Παρισίων». (Σημ. Μετ.)

εὐγενής σύζυγος παραμελεῖ καὶ κακομεταχειρίζεται τὴν ἀστὴ γυναίκα του.

Σιγά-σιγά, εἴδαμε ἀγρότες, μικροαστούς, τὰ μεσαῖα στρώματα γενικά, νὰ βαδίζουν στὸ πλευρὸ τοῦ προλεταριάτου, νὰ ἔρχονται σὲ ἀνοιχτὴ ἀντίθεση μὲ τὴν ἐπίσημη δημοκρατία, νὰ τὰ μεταχειρίζεται ἡ ἐπίσημη δημοκρατία σὰν ἀντιπάλους. Ἡ ἀναρσία ἐνάντια στὴν ἀστικὴ δικτατορία, ἡ ἀνάγκη μιᾶς ἀλλαγῆς τῆς κοινωνίας, ἡ διατήρηση ρεπουμπλικάνικων δημοκρατικῶν θεσμῶν σὰν ὀργάνων τοῦ κινήματός τους, ἡ συσπείρωση γύρω ἀπὸ τὸ προλεταριάτο σὰν τὴν ἀποφασιστικὴ ἐπαναστατικὴ δύναμη—αὐτὰ εἶναι τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ λεγόμενου κόμματος τῆς σοσιαλδημοκρατίας, τοῦ κόμματος τῆς κόκκινης δημοκρατίας. Αὐτὸ τὸ κόμμα τῆς ἀναρχίας, ὅπως τὸ βαφτίζουν οἱ ἀντίπαλοί του, δὲν εἶναι λιγότερο ἀπὸ τὸ κόμμα τῆς τάξεως ἕνας συνασπισμὸς ἀπὸ διαφορετικὰ συμφέροντα. Ἀπὸ τὴν πιὸ μικρὴ μεταρύθμιση τῆς παλιᾶς κοινωνικῆς ἀταξίας ὡς τὴν ἀνατροπὴ τοῦ παλιοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος, ἀπὸ τὸν ἀστικὸ φιλελευθερισμὸ ὡς τὴν ἐπαναστατικὴ τρομοκρατία—τόσο πολὺ ἀπέχουν μεταξύ τους τὰ ἄκρα ποὺ ἀποτελοῦν τὸ σημεῖο ἀφετηρίας καὶ τὸ τέρμα τοῦ κόμματος τῆς «ἀναρχίας».

Τὴν κατάργηση τῶν προστατευτικῶν δασμῶν τὴ θεωροῦν σοσιαλισμό! γιατὶ χτυπᾶ τὸ μονοπώλιο τῆς βιομηχανικῆς ὁμάδας τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Τὴ ρύθμιση τοῦ κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ τὴ θεωροῦν σοσιαλισμό! γιατὶ χτυπᾶ τὸ μονοπώλιο τῆς χρηματικῆς ὁμάδας τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Τὴν ἐλεύθερη εἰσαγωγὴ ξένου κρέατος, καὶ σιτηρῶν τὴ θεωροῦν σοσιαλισμό! γιατὶ χτυπᾶ τὸ μονοπώλιο τῆς τρίτης ὁμάδας τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, τὴ μεγάλη γαιοκτησία. Οἱ διεκδικήσεις τοῦ κόμματος τοῦ ἐλεύθερου ἐμπορίου, δηλ. τοῦ πιὸ προοδευτικοῦ ἀγγλικοῦ ἀστικοῦ κόμματος, ἐμφανίζονται στὴ Γαλλία σὰν ἰσάριθμες σοσιαλιστικὲς διεκδικήσεις. Ὁ βολταιρισμὸς θεωρεῖται σοσιαλισμός! γιατὶ χτυπᾶ μιὰ τέταρτη ὁμάδα τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, τὴν καθολική. Ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, τὸ δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι, ἡ γενικὴ δημόσια ἐκπαίδευση θεωροῦνται σοσιαλισμός, σοσιαλισμός! γιατὶ χτυποῦν τὸ γενικὸ μονοπώλιο τοῦ κόμματος τῆς τάξεως.

Τόσο γρήγορα ἡ πορεία τῆς ἐπανάστασης εἶχε ὡριμάσει τὶς

συνθῆκες, ὥστε οἱ φίλοι τῶν μεταρυθμίσεων ὅλων τῶν ἀποχρώσεων, καὶ οἱ πιὸ μετριοπαθεῖς διεκδικήσεις τῶν μεσαίων τάξεων, ἀναγκάζονταν νὰ συσπειρώνονται γύρω ἀπὸ τὴ σημαία τοῦ πιὸ ἄκρου ἀνατρεπτικοῦ κόμματος, γύρω ἀπὸ τὴν κόκκινη σημαία.

Ὅμως, ὅσο ποικιλόμορφος κι ἂν ἦταν ὁ σοσιαλισμός τῶν διαφόρων μεγάλων τμημάτων τοῦ κόμματος τῆς ἀναρχίας, ἀνάλογα μὲ τὶς οἰκονομικὲς συνθῆκες καὶ μὲ τὶς γενικὲς ἐπαναστατικὲς ἀνάγκες τῆς τάξης ἢ τῆς ταξικῆς ὁμάδας ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὶς συνθῆκες αὐτές, σ' ἕνα σημεῖο συμφωνεῖ: στὸ ὅτι: διακηρύσσει ὅτι εἶναι: μέσο χειραφέτησης τοῦ προλεταριάτου καὶ ὅτι ἡ χειραφέτηση τοῦ τελευταίου εἶναι ὁ σκοπός του. Σκόπιμη ἀπάτη τῶν μέν, αὐταπάτη τῶν ἄλλων, πού παρουσιάζουν τὸν ἀλλαγμένο σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες τους κόσμο σὰν τὸν καλύτερο ἀπ' ὅλους τοὺς κόσμους, σὰν τὴν πραγματοποίηση ὅλων τῶν ἐπαναστατικῶν διεκδικήσεων καὶ σὰν τὴν ἐξάλειψη ὅλων τῶν ἐπαναστατικῶν συγκρούσεων.

Κάτω ἀπὸ τὶς γενικὲς σοσιαλιστικὲς φράσεις τοῦ «κόμματος τῆς ἀναρχίας», πού λίγο-πολὺ μοιάζουν μεταξύ τους, κρύβεται ὁ σοσιαλισμός τῆς «Νασιονάλ», τοῦ «Τύπου» καὶ τοῦ «Αἰώνα», πού μὲ περισσότερη ἢ λιγότερη συνέπεια θέλει ν' ἀνατρέψει τὴν ἐξουσία τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος καὶ ν' ἀπελευθερώσει τὴ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριο ἀπὸ τὰ ὡς τώρα δεσμά τους. Εἶναι ὁ σοσιαλισμός τῆς βιομηχανίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς γεωργίας, πού τὰ συμφέροντά τους τὰ ἀπαρνιοῦνται οἱ ἐκπρόσωποί τους στὸ κόμμα τῆς τάξεως, ἐφόσον δὲν ταυτίζονται μὲ τὰ δικά τους ἰδιωτικὰ μονοπώλια. Ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀστικὸ σοσιαλισμό πού, φυσικά, ὅπως ὅλες οἱ ποικιλίες τοῦ σοσιαλισμοῦ, προσεταιρίζεται ἕνα μέρος τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν μικροαστῶν, ξεχωρίζει ὁ καθαυτό, ὁ μικροαστικός σοσιαλισμός, ὁ κατ' ἐξοχὴν σοσιαλισμός. Τὸ κεφάλαιο κυνηγᾶ τὴ μικροαστικὴ τάξη κυρίως σὰν πιστωτής γι' αὐτὸ κι αὐτὴ ζητᾶ πιστωτικὰ ἱδρύματα. Τὸ κεφάλαιο τὴ συντρίβει μὲ τὸ συναγωνισμὸ κι αὐτὴ ζητᾶ ἑνώσεις πού νὰ ἔχουν τὴν ὑποστήριξη τοῦ κράτους. Τὸ κεφάλαιο τὴν καταβάλλει μὲ τὴ συγκέντρωσή του κι αὐτὴ ζητᾶ προοδευτικούς φόρους, περιορισμούς στὸ κληρονομικὸ δικαίωμα, ἐκτέλεση ἀπὸ τὸ κράτος μεγάλων ἔργων καὶ ἄλλα μέτρα πού βιαια παρεμποδίζουν τὴν αὔξηση τοῦ κεφαλαίου. Μιὰ κι ὀνειρεύε-

τα: ὅμως τήν εἰρηνική πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλισμοῦ της—ἐκτός ἴσως ἀπό μιά δεύτερη λιγοήμερη ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη—τήν ἐρχόμενη ἱστορική πορεία τή φαντάζεται φυσικά σάν ἐφαρμογή συστημάτων πού τά ἐπινοοῦν ἤ πού τά ἔχουν ἐπινοήσει ὁμαδικά, εἴτε σάν ἀτομικοί ἐφευρέτες, οἱ στοχαστές τῆς κοινωνίας. Ἔτσι, αὐτοί οἱ σοσιαλιστές γίνονται οἱ ἐκλεκτικοί ἤ οἱ θιασῶτες τῶν σημερινῶν σοσιαλιστικῶν συστημάτων τοῦ δογματικοῦ σοσιαλισμοῦ, πού ἀποτελοῦσε τή θεωρητική ἔκφραση τοῦ προλεταριάτου μόνο ὅσον καιρό δέν εἶχε ἀκόμα ἀναπτυχθεῖ σ' ἕνα ἐλεύθερο ἱστορικό αὐτοτελές κίνημα.

Ἐνῶ λοιπόν ἡ οὐτοπία, ὁ δογματικός σοσιαλισμός, ὑποτάσσει ὁλόκληρο τό κίνημα σέ μιάν ἀπό τίς ἐπιδιώξεις του, ράζει στή θέση τῆς κοινῆς, κοινωνικῆς παραγωγῆς, τήν ἐγκεφαλική δραστηριότητα τοῦ ξεχωριστοῦ σχολαστικοῦ καί πρίν ἀπ' ὅλα ἐξαλείφει στή φαντασία του τήν ἐπαναστατική πάλη τῶν τάξεων μέ τίς ἀναγκαιότητές της χρησιμοποιώντας μικρά τεχνάσματα ἤ μεγάλους συναισθηματισμούς. Ἐνῶ αὐτός ὁ δογματικός σοσιαλισμός κατά βάθος ἐξιδανικεύει μονάχα τήν τωρινή κοινωνία, σχηματίζει γι' αὐτή μιάν εἰκόνα χωρίς σκιές καί θέλει νά ἐπιβάλει τό ἰδανικό του ἐνάντια στήν πραγματικότητα τῆς τωρινῆς κοινωνίας. Ἐνῶ τό προλεταριάτο παραχωρεῖ αὐτόν τό σοσιαλισμό στή μικροαστική τάξη. Ἐνῶ ἡ πάλη τῶν διαφόρων σοσιαλιστῶν ἡγετῶν ἀνάμεσά τους ἀποκαλύπτει ὅτι τό καθένα ἀπό τά λεγόμενα συστήματα δέν εἶναι παρά ἡ ἄξίωση νά ὑποστηριχθεῖ τό ἕνα ἀπό τά μεταβατικά σημεῖα τῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης ἐνάντια στό ἄλλο—τό προλεταριάτο συσπειρώνεται ὅλο καί πιό πολύ γύρω ἀπό τόν ἐπαναστατικό σοσιαλισμό, γύρω ἀπό τόν κομμουνισμό, γιά τόν ὁποῖο ἡ ἴδια ἡ ἀστική τάξη ἔχει ἐφεύρει τό ὄνομα Μπλανκί. Ὁ σοσιαλισμός αὐτός εἶναι ἡ διαρκής κήρυξη τῆς ἐπανάστασης, ἡ ταξική δικτατορία τοῦ προλεταριάτου, σάν ἀναγκαῖο μεταβατικό σημεῖο γιά τήν κατάργηση τῶν ταξικῶν διακρίσεων γενικά, γιά τήν κατάργηση ὅλων τῶν σχέσεων παραγωγῆς πού πάνω τους στηρίζονται οἱ ταξικές διακρίσεις γιά τήν κατάργηση ὅλων τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, πού ἀνταποκρίνονται σ' αὐτές τίς σχέσεις παραγωγῆς, γιά τήν ἀνατροπή ὅλων τῶν ἰδεῶν πού προκύπτουν ἀπό αὐτές τίς κοινωνικές σχέσεις.

Ὁ χῶρος αὐτῆς τῆς περιγραφῆς δέν ἐπιτρέπει τήν παραπέρα ἀνάπτυξη αὐτοῦ τοῦ θέματος.

Εἴδαμε ὅτι, ὅπως στό κόμμα τῆς τάξεως μπῆκε ἀναγκαστικά ἐπικεφαλῆς ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος, ἔτσι καί στό κόμμα τῆς «ἀναρχίας» μπῆκε ἐπικεφαλῆς τό προλεταριάτο. Ἐνῶ οἱ διάφορες τάξεις πού ἐνώθηκαν σ' ἕνα ἐπαναστατικό σύνδεσμο, συσπειρώθηκαν γύρω ἀπό τό προλεταριάτο, ἐνῶ οἱ νομοί γίνονταν ὅλο καί πιό ἀρέραιοι κι ἡ ἴδια ἡ νομοθετική συνέλευση γινόταν ὅλο καί πιό γκρινιάρικη μπρός στίς ἀπαιτήσεις τοῦ γάλλου Σουλούχ, πλησιάζανε οἱ ἐκλογές γιά τήν ἀντικατάσταση τῶν προγραμμένων ὁρεινῶν τῆς 13 τοῦ Ἰούνη, που εἶχαν ἀναβληθεῖ καί καθυστερήσει γιά ἕνα μεγάλο χρονικό διάστημα.

Ἡ κυβέρνηση, πού τήν περιφρονούσαν οἱ ἐχθροί της, πού τήν κακομεταχειρίζονταν καί πού καθημερινά τήν ἐξευτέλιζαν οἱ δῆθεν φίλοι της, δέν ἔβλεπε παρά ἕνα μέσο γιά νά βγεῖ ἀπό τή σιχαμερή, καί ἀφόρητη αὐτή θέση—τή στάση. Μιά στάση στό Παρίσι θά ἐπέτρεπε τήν κήρυξη τῆς κατάστασης πολιορκίας στό Παρίσι, καί στούς νομούς καί ἑπομένως θά ἐπέτρεπε νά ἐπηρεασθοῦν οἱ ἐκλογές. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, οἱ φίλοι τῆς τάξεως, ἄν δέ θέλαν οἱ ἴδιοι νά χαρακτηριστοῦν ἀναρχικοί, ἤταν ἀναγκασμένοι νά κάνουν παραχωρήσεις ἀπέναντι σέ μιά κυβέρνηση πού θάχει κερδίσει τή νίκη ἐνάντια στήν ἀναρχία.

Ἡ κυβέρνηση ρίχτηκε στή δουλιά. Στίς ἀρχές τοῦ Φλεβάρη 1850, προκάλεσε τό λαό κόβοντας τά δέντρα τῆς ἐλευθερίας. Μάταια. Ἄν τά δέντρα τῆς ἐλευθερίας ἔχασαν τή θέση τους, αὐτή ἡ ἴδια ἔχασε το κεφάλι της καί ὀπισθοχώρησε φορτισμένη μπρός στήν ἴδια της τήν πρόκληση. Ἡ ἐθνοσυνέλευση, ὡστόσο δέχτηκε τήν ἀδέξια αὐτή ἀπόπειρα χειραφέτησης τοῦ Βοναπάρτη μέ παγερή δυσπιστία. Δέν εἶχε μεγαλύτερη ἐπιτυχία τό γεγονός ὅτι ἀφαίρεσε ἀπό τήν ἀναμνηστική στήλη τοῦ Ἰούλη τά καμωμένα μέ ἀμάραντους στεφάνια. Ἔδοσε σ' ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ τήν εὐκαιρία γιά ἐπαναστατικές διαδηλώσεις καί στήν ἐθνοσυνέλευση τήν εὐκαιρία γιά μιά λίγο-πολύ σκεπασμένη ψῆφο μή ἐμπιστοσύνης ἐνάντια στήν κυβέρνηση. Μάταια ὁ κυβερνητικός τύπος ἀπειλησε μέ τήν κατάργηση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, μέ τήν εἰσροή τῶν κοζάκων. Μάταια, μέσα στήν ἴδια τή νομοθετική ὁ ντ' Ὠπούλ κάλεσε ἀνοιχτά τήν ἀριστερά νά κατέβει στούς δρόμους, δηλώνοντας ὅτι ἡ κυβέρνηση ἤταν ἑτοιμη νά τήν ἀντιμετωπίσει. Τό μόνο πού πέτυχε ὁ Ὠπούλ ἤταν νά τον ἀνακαλέσει ὁ πρόεδρος στήν τάξη

καί τό κόμμα τῆς τάξεως μέ κρυφή χαιρεκακία ἄφησε ἕνα βουλευτή τῆς ἀριστερᾶς νά περιγελάσει τίς σφετεριστικές διαθέσεις τοῦ Βοναπάρτη. Μάταιη, τελος, ἦταν καί ἡ προφητεία γιά μιάν ἐπανάσταση στίς 24 τοῦ Φλεβάρη. Ἡ κυβέρνηση κατάφερε ἁπλῶς νά ἀγνοήσει ὁ λαός τήν 24 τοῦ Φλεβάρη.

Τό προλεταριάτο δέν ἐπέτρεψε νά τό προκαλέσουν σέ στάση, γιατί ἑτοιμαζόταν νά κάνει ἐπανάσταση.

Οἱ προκλήσεις τῆς κυβέρνησης, πού μεγάλωναν μονάχα τό γενικό ἐρεθισμό ἐνάντια στήν ὑπάρχουσα κατάσταση, δέν ἐμπόδισαν τήν ἐκλογική ἐπιτροπή, πού βρισκόταν ὁλότελα κάτω ἀπό τήν ἐπιρροή τῶν ἐργατῶν, νά βάλει τρεῖς ὁποψήφιους γιά τό Παρίσι: Τό ντέ Φλότ, τό Βιντάλ καί τόν Καρνό. Ὁ ντέ Φλότ ἦταν ἕνας ἀπό τούς ἐκτοπισμένους τοῦ Ἰούνη, πού ἀμνηστεύτηκε χάρη σέ μιά ἀπό τίς ἐμπνεύσεις ἐκεῖνες τοῦ Βοναπάρτη πού εἶχαν σκοπό νά τόν κάνουν δημοφιλῆ. Ἦταν φίλος τοῦ Μπλανκι καί εἶχε παρει μέρος στήν ἀπόπειρα τῆς 15 τοῦ Μάη. Ὁ Βιντάλ, γνωστός σάν κομμουνιστής συγγραφέας ἀπό τό βιβλίο του «Περί τῆς διανομῆς τοῦ πλούτου», ἦταν ἄλλοτε γραμματέας τοῦ Λουί Μπλάν στήν ἐπιτροπή τοῦ Λουξεμβούργου. Ὁ Καρνό, ὁ γιός τοῦ Καρνό τῆς συμβατικῆς, τοῦ ὀργανωτῆ τῆς νίκης, μέλος τοῦ κόμματος τῆς «Νασιονάλ» πού εἶχε ἐκτεθεῖ λιγότερο ἀπ' ὅλους, ὑπουργός τῆς παιδείας στήν προσωρινή κυβέρνηση καί στήν ἐκτελεστική ἐπιτροπή, ἦταν, χάρη στό δημοκρατικό του νομοσχέδιο γιά τή δημόσια ἐκπαίδευση, μιά ζωντανή διαμαρτυρία ἐνάντια στό νόμο τῶν ἰησουϊτῶν γιά τήν ἐκπαίδευση. Οἱ τρεῖς αὐτοί ὑποψήφιοι ἀντιπροσώπευαν τίς τρεῖς σύμμαχες τάξεις: Ἐπικεφαλῆς, ὁ στασιαστής τοῦ Ἰούνη, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου. Πλάϊ του ὁ δογματικός σοσιαλιστής, ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς σοσιαλιστικῆς μικροαστικῆς τάξης. Τέλος, ὁ τρίτος, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ δημοκρατικοῦ ἀστικοῦ κόμματος, πού οἱ δημοκρατικές του γνῶμες εἶχαν ἀποχτήσει μιά σοσιαλιστική ἔννοια ἀπέναντι στό κόμμα τῆς τάξεως, ἐνῶ εἶχαν ἀπό καιρό χάσει τή δική τους τήν ἔννοια. Ἐπρόκειτο γιά ἕνα γενικό συνασπισμό ἐνάντια στήν ἀστική τάξη καί στήν κυβέρνηση, ὅπως τό Φλεβάρη. Αὐτή τή φορά ὅμως τό προλεταριάτο ἦταν ἡ κεφαλή τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδέσμου.

Παρ' ὅλες τίς ἀντίθετες προσπάθειες, νίκησαν οἱ σοσιαλιστές ὑποψήφιοι. Ὁ ἴδιος ὁ στρατός ψήφισε γιά τό στασιαστή τοῦ Ἰούνη, ἐνάντια στό δικό του ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν, Λαίτ. Τό κόμμα τῆς τάξεως ἦταν σα νά τσιγε χτυπήσει ἀστροπελέκι. Οἱ ἐκλογές στους νομοὺς δέν τό πληγώσαν, ἔδωσαν μιά πλειοψηφία ἀπό ὀρεινούς.

Οἱ ἐκλογές τῆς 10 τοῦ Μάρτη 1850! Ἦταν ἡ ἀναίρεση τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848: οἱ σφαγεῖς καί οἱ διῶχτες τῶν στασιαστῶν τοῦ Ἰούνη, ξαναμπήκαν στήν ἐθνοσυνέλευση, ξαναγύρισαν ὅμως σκυφτοί, συνοδευμένοι ἀπό τούς ἐκτοπισμένους, καί μέ τίς ἀρχές πού πρεσβεύανε στά χείλη. Ἦταν ἡ ἀναίρεση τῆς 13 τοῦ Ἰούνη 1849: Οἱ ὀρεινοί, πού ἦταν προγραμμένοι ἀπό τήν ἐθνοσυνέλευση, ξαναγύρισαν πίσω στήν ἐθνοσυνέλευση, ἀλλά σάν προγραμμένος σαλπιγκτής τῆς ἐπανάστασης, καί ὄχι πιά σάν ἀρχηγός της. Ἦταν ἡ ἀναίρεση τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη: ὁ Ναπολέων εἶχε ἀποτύχει μέ τόν πρωθυπουργό του Λαίτ. Ἡ κοινοβουλευτική ἱστορία τῆς Γαλλίας δέ γνώριζε, παρά μιάν ἀνάλογη περίπτωση: τήν ἀποτυχία τοῦ Ντ' Ὠσέ, πρωθυπουργοῦ τοῦ Καρόλου Χ στά 1830. Τέλος, οἱ ἐκλογές τῆς 10 τοῦ Μάρτη 1850, ἦταν ἡ ἀκύρωση τῶν ἐκλογῶν τῆς 13 τοῦ Μάη, πού εἶχαν δόσει τήν πλειοψηφία στό κόμμα τῆς τάξεως. Οἱ ἐκλογές τῆς 10 τοῦ Μάρτη ἀποτελοῦσαν διαμαρτυρία ἐνάντια στήν πλειοψηφία τῆς 13 τοῦ Μάη. Ἡ 10 τοῦ Μάρτη ἦταν μιά ἐπανάσταση. Πίσω ἀπό τά ψηφοδέλτια κρύβονταν οἱ πέτρες τοῦ λιθόστρωτου.

«Ἡ ψῆφος τῆς 10 τοῦ Μάρτη εἶναι ὁ πόλεμος», φώναζε ὁ Σεγκύρ ντ' Ἀγκεσό, ἕνα ἀπό τά πιό προοδευτικά μέλη τοῦ κόμματος τῆς τάξεως.

Μέ τή 10 τοῦ Μάρτη 1850, ἡ συνταγματική δημοκρατία μπαίνει σέ μιά νέα φάση, στή φάση τῆς διάλυσής της. Οἱ διάφορες ὁμάδες τῆς πλειοψηφίας εἶναι πάλι ἑνωμένες καί ἀναμεταξύ τους καί μέ τόν Βοναπάρτη, εἶναι πάλι οἱ σωτῆρες τῆς τάξεως, κι ὁ ἴδιος ὁ Βοναπάρτης εἶναι πάλι ὁ οὐδέτερος ἄνθρωπός τους. Ἂν καμιά φορά θυμοῦνται ὅτι εἶναι βασιλικές, αὐτό γίνεται μόνο γιατί ἀπελπίστηκαν ὅτι μπορεῖ νά σταθεῖ ἡ ἀστική δημοκρατία. Ἂν ὁ Βοναπάρτης θυμᾶται ὅτι εἶναι ὁ μνηστήρας τοῦ θρόνου, αὐτό συμβαίνει μόνο γιατί ἀπελπίζεται ὅτι θά παραμείνει πρόεδρος.

Στήν ἐκλογή τοῦ ντέ Φλότ, πού εἶχε πάρει μέρος στήν ἐξέγερση τοῦ Ἰούνη, ὁ Βοναπάρτης ἀπαντᾶ ὕστερα ἀπό

ἐντολή τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, μέ τό διορισμό τοῦ Μπαρό σάν ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν, τοῦ Μπαρός, τοῦ κατήγορου τοῦ Μπλανκί καί τοῦ Μπαρμπές, τοῦ Λεντρύ-Ρολλέν καί τοῦ Γκινάρ. Στήν ἐκλογή τοῦ Καρνό ἀπαντᾶ ἡ νομοθετική συνέλευση μέ τήν ἀποδοχή τοῦ νόμου γιά τήν ἐκπαίδευση. Στήν ἐκλογή τοῦ Βιντάλ μέ τήν κατάπνιξη τοῦ σοσιαλιστικοῦ τύπου Τό κόμμα τῆς τάξεως γυρεύει νά διαλύσει τούς δικούς του τούς φόβους μέ τίς κραυγές τοῦ τύπου του. «Τό σπαθί εἶναι ἱερό», φωνάζει ἕνα ἀπό τά ὄργανά του. «Οἱ ὑπερασπιστές τῆς τάξεως πρέπει ν' ἀναλάβουν τήν ἐπίθεση ἐνάντια στό κόκκινο κόμμα», φωνάζει ἕνα ἄλλο. «Ἀνάμεσα στό σοσιαλισμό καί τήν κοινωνία γίνεται μιά μονομαχία μέχρι θανάτου, ἕνας ἀσταμάτητος καί ἀνελέητος πόλεμος. Σ' αὐτή τή μονομαχία τῆς ἀπόγνωσης, πρέπει νά χαθεῖ ὁ ἕνας ἀπό τούς δυο. Ἄν ἡ κοινωνία δέν ἐξοντώσει τό σοσιαλισμό, ὁ σοσιαλισμός θά ἐξοντώσει τήν κοινωνία , κράζει ἕνας τρίτος κόκορας τῆς τάξεως. Ὑψώστε τά ὀδοφράγματα τῆς τάξεως, τά ὀδοφράγματα τῆς θρησκείας, τά ὀδοφράγματα τῆς οἰκογένειας! Πρέπει νά ξεμπερδεύουμε μέ τούς 127.000 ψηφοφόρους τοῦ Παρισιοῦ! Μιά νύχτα Βαρθολομαίου γιά τούς σοσιαλιστές! Καί τό κόμμα τῆς τάξεως πιστεύει γιά μιά στιγμή ὅτι ἡ νίκη του εἶναι βέβαιη.

Τά ὄργανά του ρίχνονται μέ τό μεγαλύτερο φανατισμό ἐνάντια στούς «μαγαζάτορες τοῦ Παρισιοῦ». Οἱ μαγαζάτορες τοῦ Παρισιοῦ ὕψωναν στίς ἐκλογές γιά ἀντιπρόσωπό τους τόν παρισινό στασιαστή τοῦ Ἰούνη. Αὐτό σημαίνει ὅτι εἶναι ἀδύνατος ἕνας δεύτερος Ἰούνης 1848. Αὐτό σημαίνει ὅτι εἶναι ἀδύνατη μιά δεύτερη 13 τοῦ Ἰούνη 1849. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἔχει σπάσει ἡ ἠθική ἐπιροή τοῦ κεφαλαίου. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ ἀστική συνέλευση ἀντιπροσωπεύει τώρα μονάχα τήν ἀστική τάξη. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ μεγάλη ἰδιοχτησία χάθηκε, γιατί ὁ ὑποτελής της, ἡ μικρή ἰδιοχτησία, γυρεύει τή σωτηρία της στό στρατόπεδο τῶν ἀχτημόνων.

Τό κόμμα τῆς τάξεως ἐπιστρέφει φυσικά στήν ἀναπόφευχτη κοινοτοπία του: «Περισσότερη καταστολή!» φωνάζει, «δεκαπλάσια καταστολή!». Μά ἡ δύναμή του καταστολῆς ἔχει ἐλαττωθεῖ δέκα φορές, ἐνῶ ἡ ἀντίσταση ἑκατονταπλασιάστηκε. Μήπως δέ θά πρέπει νά κατασταλεῖ ἀκόμα καί αὐτό τό κυριότερο ὄργανο καταστολῆς, ὁ στρατός; Καί τό κόμμα τῆς τάξεως προφέρει τόν τελευταῖο του λόγο: «Πρέπει νά

πάσει ο σιδερένιος κλοιός τῆς ἀσφυχτικῆς νομιμότητας. Ἡ συνταγματική δημοκρατία εἶναι ἀδύνατη. Πρέπει νά πολεμήσουμε μέ τα ακηδινά μας ὅπλα. Ἀπό τό Φλεβάρη του 1848 πολεμήσαμε τήν ἐπανάσταση μέ τά ὅπλα τῆς καί πάνω στό δίκιο τῆς ἐδάφους. Δεχτήκαμε τούς θεσμούς της. Τό σύνταγμα εἶναι ἕνα φρούριο πού δέν προστατεύει παρά τούς πολιορκητές κι ὄχι τούς πολιορκημένους! Μπουκάραμε χαμπάρια στο ἱερό Ἴλιον μέσα στήν κοιλιά τοῦ δούρειου ἵππου, δέν καταλήξαμε ὅπως οἱ πρόγονοί μας, οἱ Grecs[1], τήν γυρνή πόλη, ἀλλα γίναμε οἱ ἴδιοι ἀχημάχωτοι».

Το θεμέλιο ὅρκος τοῦ συντάγματος εἶναι τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα. Ἡ καταργήση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος - αὐτή ἦταν ἡ τελευταία λέξη τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, τῆς αστικῆς δικτατορίας

Στίς 4 τοῦ Μάη 1848, στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1848, στίς 13 τοῦ Μάη 1849 καί στίς 8 τοῦ Ἰούλη 1849, τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα τούς δικαίωσε. Στίς 10 τοῦ Μάρτη 1850 τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα ἔδωσε ἄδικο στόν ἴδιο τόν ἑαυτό του. Ἡ ἀστική κυριαρχία, σάν ἀπόρια καί ἀποτέλεσμα τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, σάν ἐκφρασμένη πράξη τῆς κυρίαρχης θέλησης τοῦ λαοῦ — αὐτό εἶναι τό νόημα τοῦ ἀστικοῦ συντάγματος. Μά μήπως ἔχει πιά τό σύνταγμα κανένα νόημα, ἀπό τή στιγμή πού τό περιεχόμενο αὐτοῦ τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, αὐτῆς τῆς κυρίαρχης θέλησης δέν εἶναι πιά ἡ ἀστική κυριαρχία; Μήπως δέν εἶναι καθήκον τῆς ἀστικῆς τάξης νά ρυθμίζει τό δικαίωμα ψήφου ἔτσι πού τό δικαίωμα αὐτό νά ἐπιδιώκει αὐτό πού εἶναι λογικό, δηλ. τήν κυριαρχία της; Μήπως τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα πού καταργεῖ κάθε φορά τήν ὑπάρχουσα κρατική ἐξουσία καί τή δημιουργεῖ ξανά ἀπό τήν ἀρχή μέσα ἀπ' τους κόλπους της, δέν καταργεῖ κάθε σταθερότητα, δέ βάζει σέ κίνδυνο κάθε στιγμή ὅλες τίς ὑπάρχουσες ἐξουσίες, δέν ἐκμηδενίζει τό κύρος τῆς ἐξουσίας, δέν ἀπειλεῖ νά ὑψώσει τήν ἴδια τήν ἀναρχία σέ ἐξουσία; Ὕστερα ἀπό τή 10 τοῦ Μάρτη 1850 ποιός μποροῦσε ἀκόμα ν' ἀμφιβάλλει γι' αὐτό;

Ἡ ἀστική τάξη, ἀποριπτοντας τό γενικό ἐκλογικό δικαιω-

[1] Grecs—λογοπαίγνιο: Ἕλληνες ἀλλα ἐπίσης καί αὐτοί πού ἀπό ἀπαγγελμα κλέφουν στα χαρτιά. (Σημείωση τοῦ Ἐνγκελς στήν ἔκδοση τοῦ 1895).

μα μέ τό οποίο είχε περιβληθεί ὡς τώρα κι ἀπ' ὅπου ἀντλοῦσε τήν παντοδυναμία της, ὁμολογεί ἀνοιχτά ὅτι: Ἡ δικτατορία μας κράτησε ὡς τώρα χάρη στή θέληση τοῦ λαοῦ, καί πρέπει τώρα νά στηρίζεται ἐνάντια στή θέληση τοῦ λαοῦ». Καί κατά συνέπεια, γυρεύει τά στηρίγματά της ὄχι πιά μέσα στή Γαλλία, ἀλλά ἔξω, στό ἐξωτερικό, στήν εἰσβολή.

Μέ τήν εἰσβολή, ξυπνᾶ, σάν ἄλλο Κομπλέντς[1] πού ἔχει ἐγκαταστήσει τήν ἕδρα του μέσα στήν ἴδια τή Γαλλία, ὅλα τά ἐθνικά πάθη ἐνάντια στόν ἴδιο τόν ἑαυτό της. Μέ τήν ἐπίθεση ἐνάντια στό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα δίνει στήν καινούργια ἐπανάσταση ἕνα γενικό πρόσχημα καί ἡ ἐπανάσταση ἔχει ἀνάγκη ἀπό ἕνα τέτοιο πρόσχημα. Κάθε ἴδιαίτερο πρόσχημα θά χώριζε τίς ὁμάδες τοῦ ἐπαναστατικοῦ συνδέσμου καί θά συντελοῦσε νά ἐκδηλωθοῦν οἱ διαφορές τους. Τό γενικό πρόσχημα ζαλίζει τίς μισο-επαναστατικές τάξεις, τίς ἐπιτρέπει νἀὐταπατῶνται γιά τόν καθορισμένο χαρακτῆρα τῆς ἐπερχόμενης ἐπανάστασης, γιά τίς συνέπειες τῆς ὀικῆς τους πράξης. Κάθε ἐπανάσταση ἔχει ἀνάγκη καί ἀπό ἕνα θέμα κατάλληλο γιά συμπόσια. Τό γενικό δικαίωμα ψήφου εἶναι τό συμποσιακό ζήτημα τῆς καινούργιας ἐπανάστασης.

Οἱ συνασπισμένες ὅμως ἀστικές ὁμάδες εἶναι κιόλας καταδικασμένες, ἀφοῦ καταφεύγουν ἀπό τή μόνη δυνατή μορφή τῆς ἑνωμένης τους ἐξουσίας, ἀπό τήν πιό ἰσχυρή καί τήν πιό τέλεια μορφή τῆς ταξικῆς κυριαρχίας τους, ἀπό τή μορφή τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας, πίσω στήν κατώτερη, ἀτελῆ, πιό ἀδύνατη μορφή, στή μορφή τῆς μοναρχίας. Μοιάζουν μέ κεῖνον τό γέρο πού γιά νά ἀποχτήσει πάλι τό νεανικό του σφρίγος, ἔβγαλε ἀπό τό σεντούκι του τά παιδικά του λοῦσα καί ἁσανίζεται νά σκεπάσει μ' αὐτά τα μαραμένα μελῆ του. Ἡ δημοκρατία τους εἶχε μιά μονάχα ἀξία, ὅτι ἦταν τό θερμοκήπιο τῆς ἐπανάστασης.

Ἡ 10 τοῦ Μάρτη 1850 φέρει τήν ἐπιγραφή:

Après moi le déluge! Ὕστερα ἀπό μένα ἂς ἔρθει ὁ κατακλυσμός!

[1] Κομπλέντς: πολη τῆς Γερμανίας, πού ἦταν κέντρο τῶν γαλλων ἀντεπαναστατῶν εὐγενῶν προσφύγων τήν ἐποχή τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης, στα τελη τοῦ 18ου αἰώνα. (Σημ. Σύντ.)

IV

Η ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΚΛΟΓΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΤΟ 1850

(Ἡ συνέχεια τῶν τριῶν προηγούμενων κεφαλαίων βρίσκεται στήν «ἀνασκόπηση» τοῦ τελευταίου διπλοῦ τεύχους (5-6), τῆς «Νέας Ἐφημερίδας τοῦ Ρήνου». Ἐδῶ, ἀφοῦ περιγράφεται πρῶτα ἡ μεγάλη ἐμπορική κρίση πού ξέσπασε στήν Ἀγγλία τό 1847 καί ἀφοῦ ἐξηγιέται ἀπό τόν ἀντίχτυπό της στήν ἡπειρωτική Εὐρώπη ἡ ὄξυνση τῶν ἐκεί πολιτικῶν περιπλοκῶν καί ἡ μετατροπή τους στίς ἐπαναστάσεις τοῦ Φλεβάρη καί τοῦ Μάρτη τοῦ 1848, περιγράφεται ὕστερα, πῶς ἡ ἄνθιση τοῦ ἐμπορίου καί τῆς βιομηχανίας πού ξαναγύρισε στό διάστημα τοῦ 1848 καί πού ἀνέβηκε σέ ἀκόμα ψηλότερο σημεῖο τό 1849, παράλυσε τήν ἐπαναστατική ἄνοδο καί ἔκανε δυνατές τίς ταυτόχρονες νίκες τῆς ἀντίδρασης. Εἰδικά γιά τή Γαλλία, ἡ συνέχεια αὐτή λέει:)[1]

Τά ἴδια συμπτώματα φανερώθηκαν στή Γαλλία ἀπό τό 1849 καί ἰδιαίτερα ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 1850. Οἱ παρισινές βιομηχανίες ἐργάζονται μέ πλήρη ἀπασχόληση, ἐπίσης καί τά ἐργοστάσια μπαμπακερῶν τῆς Ρουέν καί τῆς Μυλούζ πᾶνε ἀρκετά καλά, μ' ὅλο πού ἐδῶ οἱ ψηλές τιμές τῆς πρώτης ὕλης ἔχουν ἐπιδράσει ἀνασταλτικά ὅπως ἔγινε καί στήν Ἀγγλία. Χώρια ἀπ' αὐτό, ἡ ἐξέλιξη τῆς περιόδου ἄνθισης στή Γαλλία εὐνοήθηκε ἰδιαίτερα ἀπό τήν πλατιά τελωνειακή μεταρύθμιση στήν Ἱσπανία καί ἀπό τή μείωση τῶν δασμῶν πάνω στά διάφορα εἴδη πολυτελείας στό Μεξικό. Ἡ ἐξαγωγή γαλλικῶν ἐμπορευμάτων μεγάλωσε σημαντικά καί στίς δυό αὐτές ἀγορές. Ἡ αὔξηση τοῦ κεφαλαίου στή Γαλλία ὁδήγησε σέ μιά σειρά κερδοσκοπίες. Σάν πρόσχημα γιά τίς κερδοσκοπίες αὐτές χρησίμευσε ἡ ἐκμετάλλευση σέ μεγάλη κλίμακα τῶν χρυσωρυχείων τῆς Καλιφορνίας. Ἕνα πλῆθος ἀπό ἑταιρίες ξεπήδησαν, πού ἡ χαμηλή τιμή τῶν μετοχῶν τους κσί τά χρωματισμένα μέ σοσιαλισμό προγράμματά τους ἀπευθύνονται ἄμεσα στά πουγγιά τῆς μικροαστικῆς τάξης καί τῶν ἐργατῶν καί πού ὅλες χωρίς ἐξαίρεση καταλήγουν σέ κεῖνη τήν καθαρή ἀπάτη πού εἶναι χαρακτηριστική μόνο στούς γάλλους καί τούς κινέζους. Μιά μάλιστα ἀπ' αὐτές τίς ἑταιρίες προστατεύεται

[1] Ἡ εἰσαγωγική αὐτή παράγραφος γράφτηκε ἀπό τόν Ἔνγκελς γιά τήν ἔκδοση τοῦ 1895. (Σημ. Σύντ.)

ἀμεσα ἀπό τήν κυβέρνηση. Οἱ εἰσαγωγικοί τελωνειακοί δασμοί στή Γαλλία ἔφτασαν στούς ἐννιά πρώτους μῆνες τοῦ 1848 τά 63 ἑκατομμύρια φράγκα, στούς ἐννιά μῆνες τοῦ 1849 τα 95 ἑκατομμύρια φράγκα καί στούς ἀντίστοιχους μῆνες τοῦ 1850 τά 93 ἑκατομμύρια φραγκα. Ἐξάλλου τό Σεπτεμβρη τοῦ 1850 καί σέ σύγκριση μέ τόν ἴδιο μῆνα τοῦ 1849 ἀνεβηκαν παλι κατά ἕνα καί πάνω ἑκατομμύριο. Οἱ ἐξαγωγές ἐπισης αὐξήθηκαν τό 1849 καί ἀκόμα πιό πολύ τό 1850.

Ἡ πιό χτυπητή ἀπόδειξη γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς εὐημερίας εἶναι ἡ ἐπαναληψη, μέ τό νομο τῆς 6 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1850, τῶν πληρωμῶν τοῖς μετρητοῖς ἀπό τήν τράπεζα. Στίς 15 τοῦ Μάρτη 1848 ἡ τραπεζα εἶχε ἐξουσιοδοτηθεῖ νά διακόψει τις πληρωμές τοῖς μετρητοις. Ἡ κυκλοφορία τῶν τραπεζογραμματίων της μαζι μέ τίς ἐπαρχιακές τράπεζες, ἦταν τοτε 373 ἑκατομμύρια φράγκα (14.920.000 λίρες στερλίνες). Στίς 2 του Δεκέμβρη 1849, ἡ κυκλοφορία αυτή ἀνέβηκε σέ 482 ἑκατομμύρια φράγκα ἡ σέ 19.280.000 λίρες, δηλ. μιά αὔξηση ἀπό 4.360.000 λίρες καί στις 2 τοῦ Σεπτέμβρη 1850—496 ἑκατομμύρια φράγκα ἡ 19.840.000 λίρες στερλίνες, δηλ. μιά αὔξηση ἀπό 5 ἑκατομμύρια περίπου λίρες. Ἡ αὔξηση αὐτή δέ συνοδεύτηκε ἀπό μιάν ὑποτίμηση τῶν τραπεζογραμματιων Ἀπεναντίας, ἡ αὐξημένη κυκλοφορία τῶν τραπεζογραμματίων συνοδεύτηκε ἀπό τή σταθερή αὔξηση τῆς συσσώρευσης τοῦ χρυσοῦ καί του ἀσημιοῦ στά ὑπόγεια τῆς τράπεζας, ἔτσι πού τό καλοκαίρι τοῦ 1850 τό μεταλλικό ἀποθεμα της ἔφτασε τά 14 ἑκατομμύρια περίπου λίρες, ἕνα ἀνήκουστο για τή Γαλλία ποσό. Τό γεγονός ὅτι ἡ τράπεζα μπόρεσε ἔτσι ν' αὐξήσει τήν κυκλοφορία της καί συνεπῶς ν' ἀνεβάσει τό ἐνεργό κεφάλαιό της κατά 125 ἑκατομμύρια φράγκα, ἤ κατά 5 ἑκατομμύρια λίρες, ἀποδεικνει περίλαμπρα ποσο σωστή ἦταν ἡ βεβαίωσή μας σ' ἕνα προηγούμενο τεῦχος, ὅτι ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος, ὄχι μόνο δέν ἀνατράπηκε ἀπό τήν ἐπανάσταση, ἀλλά ὅτι ἀντίθετα δυνάμωσε ἀκόμα πιό πολύ. Τό ἀποτέλεσμα αὐτό γίνεται ἀκόμα πιό ἐξώφθαλμο ἀπό τήν ἀκολουθη ἐπισκόπιση τῆς γαλλικῆς τραπεζιτικῆς νομοθεσίας στά τελευταία χρόνια. Στίς 10 τοῦ Ἰούνη 1847, ἡ τράπεζα ἐξουσιοδοτήθηκε νά ἐκδόσει τραπεζογραμμάτια τῶν 200 φράγκων Τό μικρότερο τραπεζογραμμάτιο ἦταν ὡς τότε τῶν 500 φράγκων. Ἕνα διάταγμα τῆς 15 τοῦ Μάρτη 1848 καθιέρωσε τά τραπεζογραμμάτια τῆς τράπεζας τῆς Γαλλίας σάν

νόμιμο νόμισμα κι ἀπάλλαξε τήν τράπεζα ἀπο τήν ὑποχρεωσι νά τά ἐξαργυρώνει τοῖς μετρητοῖς. Ἡ ἔκδοση τραπεζογραμματίων περιορίστηκε στά 350 ἑκατομμύρια φράγκα. Ταυτόχρονα ἐξουσιοδοτήθηκε νά ἐκδίδει τραπεζογραμμάτια τῶν 100 φράγκων. Ἕνα διάταγμα τῆς 27 τοῦ Ἀπρίλη ἐπέτρεπε τή συγχώνευση τῶν νομαρχιακῶν τραπεζῶν μέ τήν τράπεζα τῆς Γαλλίας. Ἕνα ἄλλο διάταγμα τῆς 2 τοῦ Μάη 1848 αὔξησε τήν ἔκδοση τραπεζογραμματίων ἀπό τήν τράπεζα τῆς Γαλλίας σέ 442 ἑκατομμύρια φράγκα. Ἕνα διάταγμα της 22 τοῦ Δεκέμβρη 1849, αὔξησε τό ἀνώτατο ὅριο ἔκδοσης τραπεζογραμματίων σέ 525 ἑκατομμύρια φράγκα. Τέλος, ὁ νόμος τῆς 6 τοῦ Αὐγούστου 1850 ἀποκατάστησε τή μετατρεψιμότητα τῶν τραπεζογραμματίων σέ μεταλλικό χρῆμα. Τά γεγονότα αὐτά, ἡ συνεχής αὔξηση τῆς κυκλοφορίας, ἡ συγκέντρωση ὅλης τῆς γαλλικῆς πίστης στά χέρια της τράπεζας καί ἡ συσσώρευση ὅλου τοῦ γαλλικοῦ χρυσοῦ καί ἀσημιοῦ στά ὑπόγεια τῆς τράπεζας, ὁδήγησαν τόν κύριο Προυντόν στό συμπέρασμα ὅτι ἡ τράπεζα βά ἔπρεπε τώρα νά ρίχει τό παλιό ψιδίσιο δέρμα της καί νά μεταμορφωθεῖ σέ μιά προυντονική λαϊκή τράπεζα. Ὁ Προυντόν δέν εἶχε κάν ἀνάγκη νά γνωρίζει τήν ἱστορία τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἀγγλικῶν τραπεζῶν τοῦ 1797-1819[1]. Δέν εἶχε παρά νά στρέψει τό βλέμα του πέρα ἀπ' τή Μάγχη γιά νά δεῖ ὅτι τό γεγονός αὐτό, πού γι' αὐτόν ἦταν ἀνήκουστο στήν ἱστορία τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, δέν ἦταν τίποτα περισσότερο ἀπό ἕνα πέρα γιά πέρα ὁμαλό ἀστικό φαινόμενο, πού συνέβαινε τώρα μόλις γιά πρώτη φορά στή Γαλλία. Βλέπουμε ὅτι οἱ δηθεν ἐπαναστάτες θεωρητικοί πού, ὕστερα ἀπό τήν προσωρινή κυβέρνηση, ἔδιναν τόν τόνο στό Παρίσι, ἦταν τόσο ἀμαθεῖς γιά τήν οὐσία καί τ' ἀποτελέσματα τῶν μέτρων πού ἐφαρμόστηκαν ὅσο κι οἱ ἴδιοι οἱ κύριοι τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης.

Παρά τήν προσωρινή βιομηχανική κι ἐμπορική ἄνθιση τῆς Γαλλίας, ἡ μάζα τοῦ πληθυσμοῦ, τά εἰκοσιπέντε ἑκατομμύρια ἀγρότες, ὑποφέρουν ἀπό μεγάλη κρίση. Οἱ καλές σοδιές στά

[1] Γιά νά σώσει τήν τράπεζα τῆς Ἀγγλίας ἀπό τή χρεωκοπία, ἡ κυβέρνηση ψήφισε στά 1797 ἕναν εἰδικό νόμο πού ὅριζε μιαν ἀναγκαστική τιμή για τα τραπεζογραμματια κι ἐξουσιοδοτοῦσε τήν τραπεζα να σταματήσει τήν ἀνταλλαγή τῶν τραπεζογραμματίων της μέ χρυσό. Μέ τό νόμο τοῦ 1819 ξαναρχισε ἡ ἀνταλλαγή τῶν τραπεζογραμματίων μέ χρυσό. (Σημ. Σθντ.)

τελευταία χρόνια ἔριξαν τίς τιμές τῶν σιτηρῶν πολύ πιό κάτω ἀπ' ὅτι τίς ἔριξαν στήν Ἀγγλία, κι ἡ θέση τῶν καταχρεωμένων, ξεζουμισμένων ἀπό τήν τοκογλυφία καί τσακισμένων ἀπό τούς φόρους ἀγροτῶν—σέ καμιά περίπτωση δέ μπορεῖ νά εἶναι λαμπρή. Ἡ ἱστορία τῶν τελευταίων τριῶν χρόνων ἔχει ὡστόσο ἀποδείξει ἀρκετά ὅτι ἡ τάξη αὐτή τοῦ πληθυσμοῦ, εἶναι πέρα γιά πέρα ἀνίκανη γιά ὁποιαδήποτε ἐπαναστατική πρωτοβουλία.

Ὅπως ἡ περίοδος τῆς κρίσης ἀρχίζει στήν ἠπειρωτική Εὐρώπη ἀργότερα ἀπό τήν Ἀγγλία, ἔτσι ἀρχίζει ἀργότερα καί ἡ περίοδος τῆς ἀνθισης. Τό ἀρχικό προτσές γίνεται πάντα στήν Ἀγγλία. Αὐτή εἶναι ὁ δημιουργός τοῦ ἀστικοῦ κόσμου. Οἱ διάφορες φάσεις του κύκλου πού διαγράφει πάντα ἀπ' τήν ἀρχή ἡ ἀστική κοινωνία, ἔρχονται στήν ἠπειρωτική Εὐρώπη μέ δευτερεύουσα καί τριτεύουσα μορφή. Πρῶτα, ἡ ἠπειρωτική Εὐρώπη ἔκανε ἀσύγκριτα μεγαλύτερες ἐξαγωγές στήν Ἀγγλία παρά σέ ὁποιαδήποτε ἄλλη χώρα. Μά οἱ ἐξαγωγές αὐτές στήν Ἀγγλία ἐξαρτῶνται ἀπό τή θέση τῆς Ἀγγλίας, ἰδιαίτερα ἀπό τή σχέση της μέ τήν ὑπερπόντια ἀγορά. Ἔπειτα ἡ Ἀγγλία ἐξάγει στίς ὑπερπόντιες χῶρες ἀσύγκριτα περισσότερα ἀπ' ὅσα ἐξάγει ὁλόκληρη ἡ ἠπειρωτική Εὐρώπη, ἔτσι πού οἱ ποσότητες τῶν ἠπειρωτικῶν ἐξαγωγῶν σ' αὐτές τίς χῶρες ἐξαρτῶνται πάντα ἀπό τίς κάθε φορά ὑπερπόντιες ἐξαγωγές τῆς Ἀγγλίας. Ἂν λοιπόν οἱ κρίσεις γεννοῦν ἐπαναστάσεις πρῶτα στήν ἠπειρωτική Εὐρώπη, ἡ αἰτία τους ὡστόσο βρίσκεται πάντα στήν Ἀγγλία. Εἶναι φυσικό οἱ βίαιες ἐκρήξεις νά ἐκδηλώνονται νωρίτερα στά ἄκρα τοῦ ἀστικοῦ σώματος παρά στήν καρδιά του, γιατί ἐδῶ εἶναι περισσότερες οἱ δυνατότητες ἐξομάλυνσης. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά ὁ βαθμός πού οἱ ἠπειρωτικές ἐπαναστάσεις ἐπιδροῦν στήν Ἀγγλία, εἶναι ταυτόχρονα τό θερμόμετρο πού δείχνει ὡς ποιό σημεῖο οἱ ἐπαναστάσεις αὐτές βάζουν πραγματικά σέ κίνδυνο τίς ἀστικές συνθῆκες ζωῆς, ἢ ὡς ποιό σημεῖο χτυποῦν μόνο τούς πολιτικούς σχηματισμούς τους.

Μέ τή γενική αὐτή ἄνθιση, μέσα στήν ὁποία οἱ παραγωγικές δυνάμεις τῆς ἀστικῆς κοινωνίας ἀναπτύσσονται τόσο πλουσιοπάροχα, ὅσο αὐτό εἶναι γενικά δυνατό μέσα στίς ἀστικές σχέσεις, δέ μπορεῖ νά γίνεται λόγος γιά πραγματική ἐπανάσταση. Μιά τέτια ἐπανάσταση εἶναι δυνατή μόνο σέ περίοδες πού οἱ δυό αὐτοί παράγοντες, οἱ σύγχρονες παραγωγικές δυνάμεις καί οἱ ἀστικές παραγωγικές μορφές ἔρχονται σέ ἀντίφαση μεταξύ τους. Οἱ λογῆς-λογῆς καυγάδες στούς ὁποίους ἐπιδίδονται τώρα οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ξεχωριστῶν ὁμάδων τοῦ ἠπειρωτικοῦ κόμματος τῆς τάξεως καί ἐκθέτουν ἡ μιά ὁμάδα τήν ἄλλη, ὄχι μονάχα δέ δίνουν καθόλου ἀφορμή γιά νέες ἐπαναστάσεις, μά ἀντίθετα εἶναι δυνατοί μόνο γιατί ἡ βάση τῶν σχέσεων εἶναι προσωρινά τόσο ἀσφαλής καί, κάτι πού ἡ ἀντίδραση δέν τό ξέρει, τόσο ἀστική. Πάνω σ' αὐτή τή βάση θά σπάσουν ὅλες οἱ προσπάθειες τῆς ἀντίδρασης να σταματήσει τήν ἀστική ἀνάπτυξη, καθώς κι ὅλη ἡ ἠθική ἀγανάχτηση κι ὅλες οἱ ἐνθουσιώδικες διακηρύξεις τῶν δημοκρατῶν. Μιά νέα ἐπανάσταση εἶναι δυνατή μόνο σάν ἐπακόλουθο μιᾶς νέας κρίσης. Εἶναι ὅμως τόσο βέβαιη ὅσο κι αὐτή ἡ κρίση.

Ἂς περάσουμε τώρα στή Γαλλία.

Προκαλώντας νά γίνουν νέες ἐκλογές στίς 28 του Ἀπρίλη, ὁ λαός μόνος του ἀκύρωσε τή νίκη πού εἶχε πετύχει ἑνωμένος μέ τούς μικροαστούς, στίς ἐκλογές τῆς 10 τοῦ Μάρτη. Ὁ Βιντάλ βγῆκε βουλευτής ὄχι μόνο στό Παρισι ἀλλά καί στόν Κάτω Ρῆνο. Ἡ παρισινή ἐπιτροπή, ὅπου οἱ ὀρεινοί καί ἡ μικροαστική τάξη ἀντιπροσωπεύονταν γερά, τόν παρακίνησαν νά δεχτεῖ τήν ἐντολή τῆς ἐκλογικῆς περιφέρειας τοῦ Κάτω Ρήνου. Ἡ νίκη τῆς 10 τοῦ Μάρτη ἔπαψε νά εἶναι ἀποφασιστική. Ἡ ἡμερομηνία τῆς τελικῆς ἀπόφασης ἀναβλήθηκε γιά ἄλλη μιά φορά. Ἡ δύναμη ἔνταση τοῦ λαοῦ χαλαρώθηκε. Ὁ λαός συνήθιζε στούς νόμιμους θριάμβους ἀντί στούς ἐπαναστατικούς. Ἡ ἐπαναστατική σημασία τῆς 10 του Μάρτη, ἡ ἀποκατάσταση τῆς ἐξέγερσης τοῦ Ἰούνη τελικά καταστράφηκε ὁλότελα μέ τήν ὑποψηφιότητα τοῦ Εὐγενίου Σύ. τοῦ αἰσθηματία-μικροαστοῦ κοινωνικοῦ φαντασιοκόπου, πού τό προλεταριάτο μποροῦσε τό πολύ νά τόν δεχτεῖ σάν χωρατό γιά νά εὐχαριστήσει τίς χριζέττες*. Ἐνάντια σ' αὐτή τήν καλοπροαίρετη ὑποψηφιότητα, τό κόμμα τῆς τάξεως, πού εἶχε γίνει πιο τολμηρο χάρη στήν ταλαντευόμενη πολιτική τῶν ἀντιπάλων του, παρουσίασε ἕναν ὑποψήφιο πού θά ἐκπροσωποῦσε τή νίκη τοῦ Ἰούνη. Ὁ κωμικός

* Χριζέττες ὀνομάζονται στή Γαλλία οἱ ἐργατριες πού δουλεύουν σέ διάφορα καταστήματα (μοδιστρούλες, ραπτούλες, πλύστρες κλπ. (Σημ. Μετ.)

αὐτός ὁποψήφιος ἦταν ὁ σπαρτιατικός οἰκογενειάρχης Λεκλέρ, πού στό μεταξύ ὁ τύπος τοῦ εἶχε ἀποσπάσει κομάτι μέ κομάτι τήν ἡρωϊκή πανοπλία του, καί πού στίς ἐκλογές ἤττήθηκε περίλαμπρα. Ἡ νέα ἐκλογική νίκη τῆς 28 τοῦ Ἀπρίλη ἔκανε ὁπεροπτικούς τούς ὀρεινούς καί τή μικροαστική τάξη. Οἱ ὀρεινοί ἀναγάλλιαζαν κιόλας μέ τή σκέψη ὅτι θά μποροῦσαν νά φτάσουν στό τέρμα τῶν πόθων τους μέ καθαρά νόμιμο τρόπο καί χωρίς νά σπρώξουν πάλι στό προσκήνιο τό προλεταριάτο μέ μιά νέα ἐπανάσταση. Λογάριαζαν σταθερά, στίς νέες ἐκλογές τοῦ 1852 νά φέρουν μέ τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα στήν προεδρική ἕδρα τό Λεντρύ-Ρολλέν καί στήν ἐθνοσυνέλευση μιά πλειοψηφία ἀπό ὀρεινούς. Τό κόμμα τῆς τάξεως, πού οἱ νέες ἐκλογές, ἡ ὁποψηφιότητα τοῦ Σύ καί οἱ διαθέσεις τῶν ὀρεινῶν καί τῆς μικροαστικῆς τάξης τό εἶχαν πείσει πέρα γιά πέρα ὅτι ἦταν ἀποφασισμένοι κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε περιστάσεις νά μείνουν ἥσυχοι, ἀπάντησε στίς δυό ἐκλογικές νίκες μέ τόν ἐκλογικό νόμο πού καταργοῦσε τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα.

Ἡ κυβέρνηση ἀπόφυγε νά κάνει ἡ ἴδια καί μέ δική της εὐθύνη τή νομοθετική αὐτή πρόταση. Ἔκανε μιά φαινομενική παραχώρηση στήν πλειοψηφία, ἀναθέτοντας τήν ἐπεξεργασία τοῦ νομοσχεδίου στούς μεγάλους ἀξιωματούχους τῆς πλειοψηφίας αὐτῆς, στούς δεκαεφτά «μπουργκράφους»[1]. Δέν ἦταν λοιπόν ἡ κυβέρνηση πού πρότεινε τήν κατάργηση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος στή συνέλευση: ἡ πλειοψηφία τῆς συνέλευσης τήν πρότεινε στόν ἑαυτό της.

Στίς 8 τοῦ Μάη τό σχέδιο παρουσιάστηκε στή βουλή. Ὁλόκληρος ὁ σοσιαλδημοκρατικός τύπος σηκώθηκε σάν ἕνας ἄνθρωπος γιά νά κηρύξει στό λαό τήν ἀνάγκη νά τηρήσει ἀξιοπρεπῆ στάση, μεγαλοπρεπῆ ἡρεμία, παθητικότητα, καί νά δείξει ἐμπιστοσύνη στούς ἀντιπροσώπους του. Κάθε ἄρθρο τῶν ἐφημερίδων αὐτῶν ἦταν καί μιά ὁμολογία ὅτι μιά ἐπανάσταση θά ἐξόντωνε πρίν ἀπ' ὅλα τό λεγομενο ἐπαναστατικό τύπο καί

[1] Burggrafen: στρατιωτικοί διοικητές μιᾶς πόλης στη Γερμανία στό μεσαίωνα. Ὁ ὑπαινιγμός γίνεται γιά τα κοινοβουλευτικά γραφεία τοῦ κόμματος τῆς τάξεως στη νομοθετικη συνέλευση πού τα μέλη του ὀνομαζονταν εἰρωνικά μπουργκράφοι γιά νά χαρακτηριστεί ἔτσι ἡ ἀνίσχυρη ἀκόρεστη δίψα γιά τήν ἐξουσία καί οἱ φεουδαρχικές ἐπιδιώξεις τῶν μοναρχικῶν Τό παρατσούκλι εἶναι παρμένο ἀπ' τό ὁμώνυμο θεατρικό ἔργο τοῦ Βίκτωρ Οὐγκώ (Σημ. Σύντ.)

ὅτι, ἑπομένως, ἔμπαινε τώρα ζήτημα γιά τήν αὐτοσυντήρησή του. Ὁ ὅθεν ἐπαναστατικός τύπος πρόδοσε ὁλόκληρο τό μυστικό του. Ὑπόγραψε μόνος του τή θανατική του καταδίκη.

Στίς 21 τοῦ Μάη οἱ ὀρεινοί ἔβαλαν τό προκαταρκτικό ζήτημα σέ συζήτηση καί πρότειναν τήν ἀπόριψη ὁλόκληρου τοῦ νομοσχεδίου γιατί παραβίαζε τό σύνταγμα. Τό κόμμα τῆς τάξεως ἀπάντησε ὅτι τό σύνταγμα θά παραβιαζόταν ἄν αὐτό ἦταν ἀναγκαῖο, ὅτι ὅμως πρός τό παρόν δέν ὑπῆρχε τέτια ἀνάγκη, γιατί τό σύνταγμα ἦταν κατάλληλο γιά κάθε ἑρμηνεία καί γιατί μόνο ἡ πλειοψηφία ἦταν ἁρμόδια ν' ἀποφασίσει γιά τή σωστή ἑρμηνεία. Στίς ἀχαλίνωτες, ἄγριες ἐπιθέσεις τοῦ Θιέρσου καί τοῦ Μονταλαμπέρ, οἱ ὀρεινοί ἀντέταξαν ἕνα σεμνό καί πολιτισμένο ἀνθρωπισμό. Στηρίχτηκαν πάνω στό ἔδαφος τοῦ δικαίου. Τό κόμμα τῆς τάξεως τούς παρέπεμψε στό ἔδαφος ὅπου φυτρώνει τό δίκαιο, στήν ἀστική ἰδιοχτησία. Οἱ ὀρεινοί κλαίγονταν: μήπως λοιπόν θέλανε πραγματικά νά προκαλέσουν μέ κάθε θυσία ἐπαναστάσεις; Καί τό κόμμα τῆς τάξεως ἀπάντησε: θά τίς περιμένουμε.

Στίς 22 τοῦ Μάη, λύθηκε τό προκαταρκτικό ζήτημα μέ 462 ψήφους κατά 227. Οἱ ἴδιοι ἄνθρωποι πού εἶχαν ἀποδείξει μέ τέτια παντζουρική ἐμβριθεια ὅτι ἡ ἐθνοσυνέλευση καί κάθε βουλευτής χωριστά θά παραιτοῦνταν ἄν ἀπαρνιοῦνταν τόν ἐντολοδότη τους λαό, κόλλησαν στίς ἕδρες τους καί γύρευαν τώρα ξαφνικά ἀπ' τή χώρα νά δράσει στή θέση τους, καί νά δράσει μάλιστα μέ ἀναφορές. Καί κάθονταν ἀκόμα ἐκεῖ μέ ἀπάθεια, ὅταν στίς 31 τοῦ Μάη ψηφίστηκε παντζουρικά ὁ νόμος. Προσπάθησαν νά ἐκδικηθοῦν μέ μιά γραφτή διαμαρτυρία ὅπου δήλωναν τήν ἀθωότητά τους γιά τό βιασμό τοῦ συντάγματος, μιά διαμαρτυρία πού δέν τήν κατέθεσαν κάν ἀνοιχτά, μά πού τή βάλανε λαθραία στήν πίσω τσέπη τοῦ προέδρου.

Ἕνας στρατός ἀπό 150.000 ἄντρες στό Παρίσι, ἡ μακρόχρονη ἀργοπορία τῆς ὁριστικῆς λύσης, ἡ κατευναστική στάση τοῦ τύπου, ἡ μικροψυχία τῶν ὀρεινῶν καί τῶν νεοεκλεγμένων ἀντιπροσώπων, ἡ μεγαλόπρεπη ἡρεμία τῶν μικροαστῶν, ἀλλά πάνω ἀπ' ὅλα ἡ ἐμπορική καί βιομηχανική ἄνθιση, ἐμπόδιζαν κάθε ἀπόπειρα γιά ἐπανάσταση ἀπ' τή μεριά τοῦ προλεταριάτου.

Τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα εἶχε ἐκπληρώσει τήν ἀποστολή του. Ἡ πλειοψηφία τοῦ λαοῦ εἶχε περάσει ἀπ' τό σχολειό ἐκεῖνο ἀνάπτυξης, πού τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα μπορεῖ νά

τόν ἐξυπηρετήσει μονάχα μέσα σέ μιάν ἐπαναστατική περίοδο. Ἔπρεπε νά παραμεριστεῖ ἀπό μιάν ἐπανάσταση ἡ ἀπ' τήν ἀντίδραση.

Οἱ ὀρεινοί ἔδειξαν ἀκόμα μεγαλύτερη δραστηριότητα σέ μιάν εὐκαιρία πού παρουσιάστηκε λίγο ἀργότερα. Ἀπ' τό ὕψος τοῦ βήματος ὁ ὑπουργός τῶν στρατιωτικῶν ντ' Ὡπούλ εἶχε ὀνομάσει τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη ὀλέθρια καταστροφή. Ὁ πρόεδρος Ντυπέν δέν ἐπέτρεψε νά πάρουν τό λόγο οἱ ρήτορες τῶν ὀρεινῶν, πού ὅπως πάντα, διακρίνονταν ἀπ' τό γεμάτο ἠθική ἀγανάχτηση θόρυβο πού ἔκαναν. Ὁ Ζιραρντέν πρότεινε στούς ὀρεινούς ν' ἀποχωρήσουν ἀμέσως ὁμαδικά. Καί τό ἀποτέλεσμα ἦταν ὅτι οἱ ὀρεινοί ἔμειναν ἀκίνητοι στίς ἕδρες τους, ὁ Ζιραρντέν ὅμως διώχτηκε ἀπ' τους κόλπους τους σάν ἀνάξιος.

Ὁ ἐκλογικός νόμος χρειαζόταν ἀκόμα μιά συμπλήρωση, ἕνα νέο νόμο περί τύπου. Καί δέν ἄργησε πολύ ναρθεῖ. Μιά πρόταση νόμου τῆς κυβέρνησης, πού ἔγινε ἀπό πολλές ἀπόψεις δραστικότερη μέ τίς τροπολογίες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, αὔξησε τά ποσά τῶν ἐγγυήσεων, ἐπέβαλε ἕνα ἔκτακτο χαρτόσημο στά μυθιστορήματα-ἐπιφυλλίδες (ἀπάντηση στήν ἐκλογή τοῦ Εὐγενίου Σύ), φορολόγησε ὅλες τίς βδομαδιάτικες ἢ μηνιάτικες ἐκδόσεις ὡς ἕνα ὁρισμένο ἀριθμό τυπογραφικά φύλλα καί τελικά ὅρισε ὅτι κάθε ἄρθρο ἐφημερίδας πρέπει νά φέρει τήν ὑπογραφή τοῦ συντάχτη. Οἱ διατάξεις γιά τά ποσά τῆς ἐγγύησης σκότωσαν τό λεγομενο ἐπαναστατικό τύπο. Ὁ λαός θεώρησε τήν ἐξαφάνισή του σάν μιά ἱκανοποίηση γιά τήν κατάργηση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος. Ὡστόσο, οὔτε ἡ τάση οὔτε τό ἀποτέλεσμα τοῦ νέου νόμου περιορίστηκαν μόνο σ' αὐτή τή μερίδα τοῦ τύπου. Ἐφόσον ὁ ἡμερήσιος τύπος ἦταν ἀνώνυμος, ἐμφανιζόταν σάν ὄργανο τῆς ἀναρίθμητης καί ἀνώνυμης κοινῆς γνώμης. Ἦταν ἡ τρίτη δύναμη μέσα στό κράτος. Μέ τήν ὑπογραφή κάθε ἄρθρου ἡ ἐφημερίδα γινόταν μιά ἁπλή συλλογή ἀπό φιλολογικές εἰσφορές λιγότερο ἢ περισσότερο γνωστῶν προσώπων. Κάθε ἄρθρο ξέπεφτε στό ἐπίπεδο μιᾶς ἀγγελίας. Ὡς τότε οἱ ἐφημερίδες κυκλοφοροῦσαν σάν τό χαρτονόμισμα τῆς δημόσιας γνώμης. Τώρα διαλύθηκαν σέ λίγο-πολύ κακά ἀτομικά χρεωστικά γραμμάτια πού ἡ ἀξία καί ἡ κυκλοφορία τους ἐξαρτιόνταν ἀπ' τήν πίστη ὄχι μόνο τοῦ ἐκδότη, ἀλλά καί τοῦ ὑπισθογράφου. Ὁ τύπος τοῦ κόμματος τῆς τάξεως εἶχε προκαλέσει: ὄχι μόνο τήν κατάργηση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, ἀλλά καί τά ἐσχατα μέτρα ἐνάντια στόν «κακό» τύπο. Ὡστόσο κι ὁ ἴδιος ὁ «καλός» τύπος μέ τήν ἀνησυχαστική του ἀνωνυμία ἦταν ἐνοχλητικός γιά τό κόμμα τῆς τάξεως, κι ἀκόμα πιό πολύ γιά τούς ξεχωριστούς ἐπαρχιακούς ἀντιπροσώπους του. Στή θέση του, τό κόμμα δέν ἤθελε πιά παρά τόν πληρωμένο συγγραφέα, μέ ὄνομα, διεύθυνση καί χαρακτηριστικά. Μάταια ὁ καλός τύπος ὀδυρόταν γιά τήν ἀχαριστία μέ τήν ὁποία ἀνταμείβονταν οἱ ὑπηρεσίες του. Ὁ νόμος ψηφίστηκε. Ἡ διάταξη γιά τήν ὑποχρεωτική ὑπογραφή χτύπησε πρίν ἀπ' ὅλα αὐτόν. Τά ὀνόματα τῶν δημοκρατικῶν δημοσιογράφων ἦταν ἀρκετά γνωστά, μά οἱ ἀξιοσέβαστες φίρμες τῆς «Ζουρνάλ ντέ Ντεμπά», τῆς «Ἀσσαμπλέ Νασιονάλ»[1], τῆς «Κονστιτουσιονέλ»[2] κλπ, κλπ. ἔκαναν ἐλεεινή ἐντύπωση μέ τή διατυμπανιζόμενη πολιτική σοφία τους, ὅταν ἡ μυστηριώδης τους παρέα ἀποσυντέθηκε μονομιᾶς σέ ἐξαγοραζόμενους penny-a-liners[3] μέ μακρόχρονη πεῖρα, πού εἶχαν ὑποστηρίξει τοῖς μετρητοῖς κάθε δυνατή ὑπόθεση, ὅπως ὁ Γκρανιέ ντέ Κασανιάκ, ἢ σέ παλιοπατσαβούρες πού αὐτονομάζονταν πολιτικοί, ὅπως ὁ Καπφίγκ, ἢ σέ φιλάρεσκους καρυδοθραῦστες, ὅπως ὁ κ. Λεμουάν τῆς «Ντεμπά».

Στή συζήτηση γιά τό νόμο περί τύπου, οἱ ὀρεινοί εἶχαν κιόλας ξεπέσει σέ τέτιο βαθμό ἠθικῆς ἐξαχρείωσης πού ὑποχρεώθηκαν νά ἀρχοῦνται στό νά χειροκροτοῦν τίς λαμπρές μακρυγορίες μιᾶς παλιᾶς διασημότητας τῆς ἐποχῆς τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, τοῦ κ. Βίκτωρ Οὐγκώ.

Μέ τόν ἐκλογικό νόμο καί μέ τό νόμο περί τύπου, τό ἐπαναστατικό καί δημοκρατικό κόμμα ἀποσύρεται ἀπ' τήν ἐπίσημη σκηνή. Πρωτοῦ νά ξεκινήσουν γιά τό σπίτι τους, λίγο ὕστερα ἀπ' τό κλείσιμο τῆς συνόδου, οἱ δυό ὁμάδες τῶν ὀρεινῶν, οἱ σοσιαλιστές δημοκράτες καί οἱ δημοκρατικοί σοσιαλιστές, ἔβγαλαν δυό μανιφέστα, δυό testimonia paupertatis[4] ὅπου ἀπόδειχναν ὅτι ἂν ἡ ἐξουσία καί ἡ ἐπιτυχία δέν εἶχαν βρεθεῖ ποτέ μέ τό μέρος τους, αὐτοί τουλάχιστο βρέθηκαν πάντα μέ τό μέρος

[1] «Assemblée Nationale»: Καθημερινή ἐφημερίδα μοναρχικῶν ἀρχῶν, πού ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπ' τό 1848 ὡς τό 1857. (Σημ. Σύντ.)

[2] «Constitutionnel»: Καθημερινή ἐφημερίδα τῶν συνταγματικῶν μοναρχικῶν, πού ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπ' τό 1815 ως τό 1870. (Σημ. Σύντ.)

[3] Δημοσιογράφοι, πού τα ἄρθρα τους πληρώνονται μέ τό στίχο. (Σημ. Σύντ.)

[4] Testimonia paupertatis. Πιστοποιητικά ἀπορίας. (Σημ. Σύντ.)

τῆς αἰώνιας δικαιοσύνης καί ζλων τῶν ἄλλων αἰώνιων ἀλήθειῶν.

Ἄς δοῦμε τώρα τό κόμμα τῆς τάξεως. Ἡ «Νέα Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου» ἔλεγε σχετικά (τεῦχος 3, σελ. 16): «Ἀπέναντι στίς παλινορθωτικές ὀρέξεις τῶν ἑνωμένων ὀρλεανικῶν καί νομιμοφρόνων ὁ Βοναπάρτης ὑπερασπίζει τόν τίτλο τῆς πραγματικῆς ἐξουσίας του: τή δημοκρατία. Ἀπέναντι στίς παλινορθωτικές ὀρέξεις τοῦ Βοναπάρτη, τό κόμμα τῆς τάξεως ὑπερασπίζει τόν τίτλο τῆς κοινῆς του κυριαρχίας: τή δημοκρατία. Ἀπέναντι στούς ὀρλεανικούς, οἱ νομιμόφρονες—καί ἀπέναντι στούς νομιμόφρονες οἱ ὀρλεανικοί, ὑπερασπίζουν τό status quo: τή δημοκρατία. Ὅλες αὐτές οἱ ὁμάδες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, πού ἡ καθεμιά τους ἔχει στήν καρδιά της τό δικό της βασιλιά καί τή δική της παλινόρθωση, ἐπιχαλλοῦν ἀμοιβαία, ἀπέναντι στίς σφετεριστικές καί στασιαστικές ὀρέξεις τῶν ἀντιπάλων τους, τήν κοινή κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης, τή μορφή ὅπου ἐξουδετερώνονται καί ἀναβάλλονται γιά τό μέλλον οἱ ἰδιαίτερες ἀξιώσεις: τή δημοκρατία... Καί ὁ Θιέρσος μιλοῦσε πιό ἀληθινά ἀπ' ὅτι ὑποπτεύεται, ὅταν ἔλεγε ὅτι: Ἐμεῖς οἱ βασιλόφρονες, εἴμαστε τά ἀληθινά στηρίγματα τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας».

Ἡ κωμωδία τῶν δημοκρατικῶν μέ τό στανιό, ἡ ἀντιπάθεια πρός τό ὑπάρχον καθεστώς καί τό συνεχές στερέωμά του, οἱ ἀκατάπαυτες προστριβές ἀνάμεσα στό Βοναπάρτη καί τήν ἐθνοσυνέλευση, ἡ διαρκῶς ἀνανεωμένη ἀπειλή τοῦ κόμματος τῆς τάξεως νά διαλυθεῖ στά συστατικά του μέρη, καί ἡ ὁλοένα ἐπαναλαμβανόμενη συσπείρωση τῶν ὁμάδων του, ἡ ἀπόπειρα κάθε ὁμάδας νά μετατρέψει κάθε νίκη ἐνάντια στόν κοινό ἐχθρό σέ ἥττα γιά τούς προσωρινούς της συμμάχους, ἡ ἀμοιβαία ζήλια, μνησικακία, καταπόνηση, τό ἀκούραστο ξεσπάθωμα πού τελειώνει πάντα μ' ἕνα φιλί τοῦ Λαμουρέτ [1], ὅλη αὐτή ἡ δυσάρεστη κωμωδία τῶν παρεξηγήσεων ποτέ δέν ξετυλίχτηκε πιό κλασικά ἀπό ὅτι ἔγινε στή διάρκεια τοῦ τελευταίου ἑξάμηνου.

Τό κόμμα τῆς τάξεως θεωροῦσε συνάμα τόν ἐκλογικό νόμο

[1] Λαμουρέτ: βουλευτής στή νομοθετική συνέλευση τόν καιρό τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης στα τέλη τοῦ 18ου αἰώνα. Ἔγινε διασημος για τήν πρόταση του στίς 7 τοῦ Ἰούλη 1792, νά μπεί τέρμα σέ καθε κομματική διχογνωμία μ' ἕνα ἀδελφικό φιλί. Ὕστερα ἀπό τήν πρόταση αὐτή, οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐχθρικῶν κομμάτων ριχτηκαν ὁ ἕνας στήν ἀγκαλιά τοῦ ἄλλου, μα τήν ἄλλη μέρα, ὅπως ἦταν ἐπόμενο, τό ὑποκριτικό αὐτό «ἀδελφικό φιλί» ξεχάστηκε ὁλότελα. (Σημ. Σύντ.)

σάν μιά νίκη ἐνάντια στό Βοναπάρτη. Μήπως ἡ κυβέρνηση δέν εἶχε παραιτηθεῖ ὅταν παράδοσε τή σύνταξη καί τήν εὐθύνη τῆς δικῆς του πρότασης στήν ἐπιτροπή τῶν δεκαεφτά; Καί ἡ κύρια δύναμη τοῦ Βοναπάρτη ἀπέναντι στή συνέλευση δέ στηριζόταν μήπως στό γεγονός ὅτι ἦταν ὁ ἐκλεχτός τῶν ἑξι ἑκατομμυρίων; Ὁ Βοναπάρτης ἀπό τή μεριά του, χειρίστηκε τόν ἐκλογικό νόμο σάν μιά παραχώρηση πρός τή συνέλευση, πού μ' αὐτήν εἶχε ἐξαγοράσει τήν ἁρμονία ἀνάμεσα στή νομοθετική καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Σάν ἀνταμοιβή ὁ χυδαῖος τυχοδιώχτης ζήτησε μιάν αὔξηση τῶν ἀποδοχῶν του κατά τρία ἑκατομμύρια τό χρόνο. Ἡ ἐθνοσυνέλευση μποροῦσε μήπως νά ἔρθει σέ σύγκρουση μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία σέ μιά στιγμή πού εἶχε κηρύξει ἐκτός νόμου τή μεγάλη πλειοψηφία τῶν γάλλων; Ὀρθώθηκε ὀργισμένη, ἤντηκε σάν νά θέλει νά σπρώξει τά πράγματα στά ἄκρα. Ἡ ἐπιτροπή της ἀπόριψε τήν πρόταση, ὁ βοναπαρτικός τύπος ἀπείλησε καί παρέπεμψε τή συνέλευση στόν ξεκληρισμένο λαό, πού τόν εἶχαν στερήσει ἀπό τό ἐκλογικό δικαίωμα. Ἔγιναν ἕνα πλῆθος θορυβώδεις ἀπόπειρες γιά συνδιαλλαγή, καί ἡ συνέλευση τελικά ὑποχώρησε στό ζήτημα, μά ταυτόχρονα ἐκδικήθηκε κατ' ἀρχήν. Ἀντί μιά κατ' ἀρχήν χρονιάτικη αὔξηση τοῦ μισθοῦ του κατά τρία ἑκατομμύρια, τοῦ χορήγησε μιά βοήθεια ἀπό 2.160.000 φράγκα. Καί σάν νά μήν ἱκανοποιήθηκε μ' αὐτό, ἔκανε τήν παραχώρηση αὐτή μόνο ἀφοῦ τήν ὑποστήριξε ὁ Σανγκαρνιέ, ὁ στρατηγός τοῦ κόμματος τῆς τάξεως κι ὁ προστάτης πού ἐπιβλήθηκε στό Βοναπάρτη. Δέ χορήγησε λοιπόν τά δυό ἑκατομμύρια στό Βοναπάρτη, ἀλλά, στήν πραγματικότητα, στό Σανγκαρνιέ.

Αὐτό τό δῶρο πού τοῦ πέταξε ἡ ἐθνοσυνέλευση χωρίς προθυμία, ἔγινε δεχτό ἀπό τό Βοναπάρτη ὁλότελα στό πνεῦμα τοῦ δωρητῆ. Ὁ βοναπαρτικός τύπος θορυβοῦσε πάλι ἐνάντια στήν ἐθνοσυνέλευση. Κι ὅταν πιά στή συζήτηση γιά τό νόμο περί τύπου, ὑποβλήθηκε ἡ τροπολογία γιά τήν ὑπογραφή τῶν ἄρθρων, πού στρεφόταν εἰδικά ἐνάντια στίς δευτερεύουσες σημασίας ἐφημερίδες, πού ἐκπροσωποῦσαν τά ἰδιωτικά συμφέροντα τοῦ Βοναπάρτη, τό κυριότερο βοναπαρτικό φύλλο, ἡ «Πουβουάρ», ἔκανε μιάν ἀνοιχτή καί σφοδρή ἐπίθεση ἐνάντια στήν ἐθνοσυνέλευση. Οἱ ὑπουργοί ρρέθηκαν στήν ἀνάγκη ν' ἀποκηρύξουν τό φύλλο μπροστά στή συνέλευση. Ὁ ἐκδότης τῆς «Πουβουάρ» κλήθηκε σέ ἀπολογία μπρός στήν ἐθνοσυνέλευση καί καταδικάστηκε

στό ἀνώτατο χρηματικό πρόστιμο, σέ 5.000 φράγκα. Τήν ἄλλη μέρα ἡ «Πουβουάρ» δημοσίευσε ἕνα ἀκόμα αὐθαδέστερο ἄρθρο ἐνάντια στή συνέλευση καί σάν ἀνταπόδοση γιά λογαριασμό τῆς κυβέρνησης, ἡ εἰσαγγελία καταδίωξε ἀμέσως πολλές νομιμόφρονες ἐφημερίδες γιά παραβίαση τοῦ συντάγματος.

Τέλος ἦρθε τό ζήτημα τῆς ἀναβολῆς τῶν συνεδριάσεων τῆς βουλῆς. Ὁ Βοναπάρτης ἐπιθυμοῦσε τήν ἀναβολή γιά νά μπορέσει νά ἐνεργεῖ χωρίς νά ἐμποδίζεται ἀπό τή συνέλευση. Τό κόμμα τῆς τάξεως τήν ἐπιθυμοῦσε. Ἐν μέρει γιά νά κάνει τίς φατριαστικές του μηχανορραφίες, ἐν μέρει γιά νά φροντίσουν οἱ διάφοροι βουλευτές γιά τά ἰδιωτικά τους συμφέροντα. Κι οἱ δυό τή χρειάζονταν γιά νά κατοχυρώσουν καί νά προωθήσουν τίς νίκες τῆς ἀντίδρασης στίς ἐπαρχίες. Γι' αὐτό ἡ συνέλευση ἀνέβαλε τίς συνεδριάσεις της ἀπό τίς 11 τοῦ Αὐγούστου ὡς τίς 11 τοῦ Νοέμβρη. Καί ἐπειδή ὁ Βοναπάρτης δέν ἔκρυβε καθόλου ὅτι τό μόνο πράγμα πού τόν ἐνδιέφερε ἦταν νά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν ἐνοχλητική ἐπίβλεψη τῆς ἐθνοσυνέλευσης, ἡ συνέλευση ἔβαλε στήν ἴδια τήν ψῆφο ἐμπιστοσύνης τή σφραγίδα τῆς ἐλλειψης ἐμπιστοσύνης στόν πρόεδρο. Ἀπό τή μόνιμη ἐπιτροπή τῶν εἰκοσιοχτώ μελῶν πού ἔμειναν στή διάρκεια τῶν διακοπῶν σάν φρουροί τῆς ἀρετῆς τῆς δημοκρατίας, ἀπομακρύνθηκαν ὅλοι οἱ βοναπαρτικοί. Στή θέση τους ἐκλέχτηκαν μάλιστα καί μερικοί δημοκρατικοί τοῦ «Αἰώνα» καί τῆς «Νασιονάλ», γιά νά καταδειχτεῖ στόν πρόεδρο ἡ ἀφοσίωση τῆς πλειοψηφίας στή συνταγματική δημοκρατία.

Λίγο πρίν καί ἰδιαίτερα ἀμέσως μετά τήν ἀναβολή τῶν συνεδριάσεων τῆς βουλῆς, οἱ δυό μεγάλες ὁμάδες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, οἱ ὀρλεανικοί καί οἱ νομιμόφρονες, φάνηκαν σάν νά θέλουν νά συμφιλιωθοῦν, κι αὐτό, μέ μιά συγχώνευση τῶν δυό βασιλικῶν οἴκων πού πολεμοῦσαν κάτω ἀπό τίς σημαῖες τους. Οἱ ἐφημερίδες ἦταν γεμάτες ἀπό συμφιλιωτικές προτάσεις πού λέγεται ὅτι εἶχαν συζητηθεῖ στό κρεβάτι τοῦ ἄρρωστου Λουδοβίκου Φιλίππου, στόν Ἅγιο Λεονάρδο, ὅταν ὁ θάνατος τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ἁπλοποίησε ξαφνικά τήν κατάσταση. Ὁ Λουδοβίκος Φίλιππος ἦταν ὁ σφετεριστής, ὁ Ἑρρίκος ὁ Ε', ὁ ἄνθρωπος πού τοῦ στέρησαν τό θρόνο. Ὁ κόμης τῶν Παρισίων ἀπ' τήν ἄλλη μεριά, μιά κι ὁ Ἑρρίκος ὁ Ε' δέν εἶχε παιδιά, ἦταν ὁ νόμιμος διάδοχός του στό θρόνο. Κάθε πρόφαση γι' ἀντίρρηση στή συγχώνευση τῶν δυό δυναστικῶν συμφερόντων εἶχε τώρα ἐξαφανιστεῖ. Καί ἴσα-ἴσα τώρα, καί οἱ δυό ὁμάδες τῆς ἀστικῆς τάξης ἀνακάλυψαν γιά πρώτη φορά ὅτι δέν ἦταν ἡ λαχτάρα γιά ἕναν ὁρισμένο βασιλικό οἶκο πού τούς χώριζε, ἀλλά ὅτι ἦταν μᾶλλον τά χωριστά ταξικά συμφέροντά τους πού κρατοῦσαν τίς δυό δυναστεῖες τή μιά μακριά ἀπό τήν ἄλλη. Οἱ νομιμόφρονες, πού εἶχαν πάει γιά προσκύνημα στήν αὐλή τοῦ Ἑρρίκου τοῦ Ε' στό Βισμπάντεν, ἀκριβῶς ὅπως οἱ ἀνταγωνιστές τους εἶχαν πάει στόν Ἅγιο Λεονάρδο, ἔμαθαν ἐκεῖ τό θάνατο τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου. Ἀμέσως σχημάτισαν μιά κυβέρνηση in partibus infidelium*, πού ἀπαρτιζόταν στήν πλειοψηφία της ἀπό μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τῶν φρουρῶν τῆς ἀρετῆς τῆς δημοκρατίας καί πού μέ τήν εὐκαιρία μιᾶς φιλονικίας πού ἐκδηλώθηκε μές στούς κολπους τοῦ κόμματος, ξεπρόβαλε μέ τήν πιό ἀπερίφραστη διακήρυξη τοῦ ἐλέω θεοῦ δικαίου. Οἱ ὀρλεανικοί ἀγαλλιοῦσαν γιά τό προσβλητικό σκάνδαλο πού τό μανιφέστο αὐτό προκάλεσε στόν τύπο καί δέν ἔκρυβαν οὔτε στιγμή τήν ἀνοιχτή τους ἐχθρότητα πρός τούς νομιμόφρονες.

Στό διάστημα τῆς ἀναβολῆς τῶν συνεδριάσεων τῆς ἐθνοσυνέλευσης, συνῆλθαν τά νομαρχιακά συμβούλια. Ἡ πλειοψηφία τους ἀποφάνθηκε γιά μιά λίγο-πολύ περιορισμένη ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος, δηλ. ἀποφάνθηκε, χωρίς νά τήν καθορίσει περισσότερο, γιά μιά μοναρχική παλινόρθωση, γιά μιά «λύση», καί ὁμολόγησε ταυτόχρονα ὅτι ἦταν πολύ ἀναρμόδια καί πολύ ἀνανδρη γιά νά βρεῖ αὐτή τή λύση. Ἡ βοναπαρτική ὁμάδα ἑρμήνευσε ἀμέσως τήν ἐπιθυμία αὐτή γιά ἀναθεώρηση μέ τήν ἔννοια μιᾶς παράτασης τῆς προεδρίας τοῦ Βοναπάρτη.

Ἡ συνταγματική λύση, ἡ παραίτηση τοῦ Βοναπάρτη τό Μάη τοῦ 1852, ἡ ταυτόχρονη ἐκλογή ἑνός νέου προέδρου ἀπ' ὅλους τούς ἐκλέκτορες τῆς χώρας, ἡ ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος ἀπό μιάν ἀναθεωρητική βουλή στούς πρώτους μῆνες τῆς νέας προεδρίας, εἶναι πράγματα ὁλότελα ἀπαράδεχτα γιά τήν κυρίαρχη τάξη. Ἡ μέρα τῶν νέων προεδρικῶν ἐκλογῶν θά ἦταν ἡ μέρα συνάντησης γιά ὅλα τά ἐχθρικά κόμματα: τῶν νομιμοφρονων, τῶν ὀρλεανικῶν, τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν, τῶν ἐπαναστατῶν. Τά πράγματα θά ἔφταναν ὑποχρεωτικά σέ μιά βίαιη λύση στήν ὁποία θά κατέφευγαν οἱ διάφορες ὁμάδες. Κι ἄν ἀκόμα τό κόμμα τῆς τάξεως κατόρθωνε νά ἑνωθεῖ γιά τήν ὑποψη-

* Στή χώρα τῶν ἀπίστων, δηλ. μιά κυβέρνηση χωρίς ἐξουσίες. (Σημ. Μετ.)

φιότητα ένός οὐδέτερου προσώπου ἔξω ἀπό τίς δυναστικές οἰκογένειες, τό πρόσωπο αὐτό θά ἀντιμετώπιζε πάλι τό Βοναπάρτη. Στήν πάλη του μέ τό λαό, τό κόμμα τῆς τάξεως ἐξαναγκάζεται διαρκῶς νά μεγαλώνει τήν ἐξουσία τῆς ἐκτελεστικῆς. Κάθε αὔξηση τῆς ἐξουσίας τῆς ἐκτελεστικῆς μεγαλώνει τήν ἐξουσία τοῦ φορέα της, τοῦ Βοναπάρτη. Γι' αὐτό στόν ἴδιο βαθμό πού τό κόμμα τῆς τάξεως ἐνισχύει τήν κοινή ἐξουσία του, ἐνισχύει καί τά μέσα τῆς πάλης τῶν δυναστικῶν ἀξιώσεων τοῦ Βοναπάρτη, ἐνισχύει τίς πιθανότητες πού ἔχει, τή μέρα τῆς ἀπόφασης νά ματαιώσει μέ τή βία τή συνταγματική λύση. Καί τότε ὁ Βοναπάρτης στόν ἀγώνα του ἐνάντια στό κόμμα τῆς τάξεως δέ θά σκοντάψει μπροστά στήν παραβίαση τοῦ ἑνός στυλοβάτη τοῦ συντάγματος, περισσότερο ἀπό ὅτι σκόνταψε τό κόμμα τῆς τάξεως, στόν ἄλλο στυλοβάτη, ὅταν ἔκανε τόν ἀγώνα ἐνάντια στό λαό σχετικά μέ τόν ἐκλογικό νόμο. Εἶναι ἀκόμα πιθανό ὅτι ἐνάντια στή συνέλευση, θά προσέφευγε στό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα. Μέ μιά λέξη, ἡ συνταγματική λύση βάζει σέ κίνδυνο ὁλόκληρο τό πολιτικό status quo (τό ὑπάρχον καθεστώς) καί πίσω ἀπό τόν κίνδυνο πού διατρέχει τό status quo, ὁ ἀστός βλέπει τό χάος, τήν ἀναρχία, τόν ἐμφύλιο πόλεμο. Βλέπει τίς ἀγοραπωλησίες του, τίς συναλλαγματικές του, τά συνοικέσιά του, τά συμβολαιογραφημένα συμφωνητικά του, τίς ὑποθῆκες του, τή γαιοπρόσοδό του, τά νοίκια του, τά κέρδη του, ὅλα του τά συμβόλαια καί ὅλες τίς πηγές τοῦ εἰσοδήματός του νά κινδυνεύουν τήν πρώτη Κυριακή τοῦ Μάη τοῦ 1852 καί δέ μπορεῖ νά ἐκτεθεῖ σ' ἕναν τέτοιο κίνδυνο. Πίσω ἀπό τόν κίνδυνο πού διατρέχει τό πολιτικό status quo, κρύβεται ὁ κίνδυνος τῆς κατάρευσης ὁλοκλήρης τῆς ἀστικῆς κοινωνίας. Ἡ μόνη δυνατή λύση, ἀπό τήν ἄποψη τῆς ἀστικῆς τάξης, εἶναι ἡ ἀναβολή τῆς λύσης. Ἡ ἀναβολή αὐτή μπορεῖ νά σώσει τή συνταγματική δημοκρατία μόνο μέ μιά παραβίαση τοῦ συντάγματος, μέ τήν πράταση τῆς ἐξουσίας τοῦ προέδρου. Αὐτός εἶναι ἐξάλλου κι ὁ τελευταῖος λόγος τῶν ἐφημερίδων τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, ὕστερα ἀπ' τίς μακρόχρονες καί βαθυστόχαστες συζητήσεις τους γιά τίς «λύσεις», στίς ὁποῖες εἶχαν ἐπιδοθεῖ ὕστερα ἀπό τή σύνοδο τῶν γενικῶν συμβουλίων. Τό μεγαλοδύναμο κόμμα τῆς τάξεως βρίσκεται ἔτσι, πρός ντροπή του, στήν ἀνάγκη νά πάρει στά σοβαρά τό γελοῖο, χυδαῖο καί μισητό ἀπ' αὐτό πρόσωπο τοῦ ψευτο-Βοναπάρτη.

Στόν ἴδιο βαθμό γελιόταν καί τό βρωμόμουτρο αὐτό σχετικά μέ τίς αἰτίες πού τόν περιέβαλαν ὅλο καί πιό πολύ μέ τά χαρακτηριστικά τοῦ ἀπαραίτητου ἀνθρώπου. Ἐνῶ τό κόμμα του εἶχε ἀρκετή κρίση γιά ν' ἀποδίδει τήν αὐξανόμενη σπουδαιότητα τοῦ Βοναπάρτη στίς περιστάσεις, αὐτός πίστευε ὅτι τή χρεωστοῦσε στή μαγική δύναμη τοῦ ὀνόματός του καί στήν ἀδιάκοπη γελοιογράφηση τοῦ Ναπολέοντα. Μέρα μέ τή μέρα γινόταν πιό ἐπιχειρηματικός. Στά προσκυνήματα στόν Ἅγιο Λεονάρδο καί στό Βισμπάντεν ἀντέταξε τίς περιοδεῖες του στή Γαλλία. Οἱ βοναπαρτιστές εἶχαν τόσο λίγη ἐμπιστοσύνη στή μαγική ὄραση τῆς προσωπικότητάς του, πού ἔστελναν παντοῦ μαζί του σάν «κλακέρ» ἀνθρώπους τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη[1], τῆς ὀργάνωσης αὐτῆς τοῦ παρισινοῦ κουρελοπρολεταριάτου καί τούς ἔστελναν κατά μάζες στιβαγμένους σέ τραῖνα καί σέ ταχυδρομικά ἁμάξια. Ἔβαζαν στό στόμα τοῦ ἀνδρεικέλλου τους λόγους πού, ἀνάλογα μέ τήν ὑποδοχή στίς διάφορες πόλεις, κηρύττανε τή δημοκρατική ἐγκαρτέρηση ἢ τή σταθερή ἐπιμονή σάν τό ἔμβλημα τῆς πολιτικῆς τοῦ προέδρου. Παρ' ὅλα τά τεχνάσματα, τά ταξίδια αὐτά ἦταν κάθε ἄλλο παρά θριαμβευτικές πορεῖες.

Ὅταν ὁ Βοναπάρτης νόμισε ὅτι εἶχε ἐνθουσιάσει ἔτσι τό λαό, βάλθηκε νά κερδίσει τό στρατό. Διέταξε νά γίνουν μεγάλες ἐπιθεωρήσεις στήν πεδιάδα τοῦ Σατορύ, κοντά στίς Βερσαλλίες, ὅπου ἐπιδίωξε νά ἐξαγοράσει τούς στρατιῶτες μέ λουκάνικα ἀπό σκόρδο, μέ σαμπάνια καί μέ ποῦρα. Ἂν ὁ ἀληθινός Ναπολέων, μέσα στά βάσανα τῶν καταχτητικῶν του ἐκστρατειῶν, ἤξερε πῶς νά ἐμψυχώνει τούς τσακισμένους ἀπ' τήν κούραση στρατιῶτες του μέ ξεσπάσματα πατριαρχικῆς οἰκειότητας, ὁ ψευτο-Ναπολέων πίστευε ὅτι γιά νά τόν εὐχαριστήσουν τά στρατεύματα φώναζαν: «Ζήτω ὁ Ναπολέων, ζήτω τό λουκάνικο!» δηλ. «ζήτω τό λουκάνικο (Wurst) ζήτω ὁ παλιάτσος (Hanswurst)!»

Αὐτές οἱ ἐπιθεωρήσεις εἶχαν σάν ἀποτέλεσμα νά ξεσπάσει ἡ ἀπό καιρό συγκρατημένη διχόνοια ἀνάμεσα στό Βοναπάρτη καί τόν ὑπουργό του τῶν στρατιωτικῶν ντ' Ὠπούλ ἀπό τή μιά μεριά, καί στό Σανγκαρνιέ ἀπό τήν ἄλλη. Στό πρόσωπο τοῦ Σανγκαρνιέ, τό κόμμα τῆς τάξεως εἶχε βρεῖ τόν πραγματικά οὐδέτερο ἄνθρωπό του, πού σέ κομιά περίπτωση δέ μπο-

[1] Βλέπε σελ. 339 (Σημ. Σύντ.)

ρουσε νά ἔχει ἰδιαίτερες δυναστικές ἀξιώσεις. Τό κόμμα τῆς τάξεως τόν εἶχε ὁρίσει σά διάδοχο τοῦ Βοναπάρτη. Χώρια ἀπ' αὐτό, ὁ Σανγκαρνιέ εἶχε γίνει, μέ τό φέρσιμό του στίς 29 τοῦ Γενάρη καί στίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849, ὁ μεγάλος στρατάρχης τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, ὁ σύγχρονος Ἀλέξανδρος πού στά μάτια τοῦ ἀτολμου ἀστοῦ ἡ χτηνώδικη ἐπεμβασή του εἶχε κόψει τό γόρδιο δεσμό τῆς ἐπανάστασης. Ἐνῶ κατά βάθος ἦταν ἐξίσου γελοῖος μέ τό Βοναπάρτη, εἶχε γίνει ἔτσι μέ τόν πιό φτηνό δυνατό τρόπο μιά δύναμη καί ἡ ἐθνοσυνέλευση τόν τοποθέτησε πλάϊ στόν πρόεδρο γιά ἐπαγρύπνηση. Ὅσο γιά τόν ἴδιο, χαμάρωνε γιά τήν προστασία πού πρόσφερε στό Βοναπάρτη, ἀλλά στό ζήτημα τῆς προεδρικῆς ἀμοιβῆς, καί φερνόταν ὅλο καί πιό ὑπεροπτικά σ' αὐτόν καί στούς ὑπουργούς. Ὅταν μέ τήν εὐκαιρία τοῦ ἐκλογικοῦ νόμου περίμεναν κάποιαν ἐξέγερση, ἀπαγόρευσε στούς ἀξιωματικούς του νά δεχτοῦν ὁποιαδήποτε διαταγή ἀπό τόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν ἢ ἀπό τόν πρόεδρο. Ὁ τύπος συντελοῦσε ἐπίσης στή μεγαλοποίηση τῆς προσωπικότητας τοῦ Σανγκαρνιέ. Μέ τήν ἀπολυτη ἐλλειψη μεγάλων προσωπικοτήτων, τό κόμμα τῆς τάξεως βρέθηκε φυσικά στήν ἀνάγκη ν' ἀποδόσει σ' ἕνα μόνο ἄτομο τή δύναμη πού εἶχε ἀπ' ὁλόκληρη τήν τάξη του καί νά τό φουσκώσει ἔτσι σάν τέρας. Ἔτσι ξεφύτρωσε ὁ μύθος τοῦ Σανγκαρνιέ, τοῦ «προμαχώνα τῆς κοινωνίας». Ὁ θρασύς κομπογιαννιτισμός, ἡ γεμάτη μυστήριο ἔπαρση μέ τήν ὁποία ὁ Σανγκαρνιέ καταδεχόταν νά σηκώνει ὁλόκληρο τόν κόσμο στούς ὤμους του, ἀποτελεῖ τήν πιό γελοία ἀντίθεση μέ τά γεγονότα πού διαδραματίστηκαν στή διάρκεια καί ὕστερα ἀπό τήν ἐπιθεώρηση τοῦ Σατορύ καί πού ἀπόδειξαν ἀναντίρητα ὅτι ἀρκοῦσε μιά πενιά τοῦ Βοναπάρτη, τοῦ ἀπροσμέτρητα μικροῦ, γιά νά ἐπαναφέρει αὐτό τό γέννημα τοῦ ἀστικοῦ δέους, τόν κολοσσό Σανγκαρνιέ, στίς διαστάσεις τῆς μετριότητας καί νά τόν μεταβάλει, αὐτόν τόν ἡρωϊκό σωτήρα τῆς κοινωνίας, σ' ἕνα συνταξιοῦχο στρατηγό.

Ὁ Βοναπάρτης ἀπό καιρό κιόλας εἶχε ἐκδικηθεῖ τόν Σανγκαρνιέ προκαλώντας τόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν σέ καυγάδες μέ τόν ἐνοχλητικό προστάτη του πάνω σέ ζητήματα πειθαρχίας. Ἡ τελευταία ἐπιθεώρηση τοῦ Σατορύ ἔκανε τελικά νά ξεσπάσει ἡ παλιά ἔχθρα. Ἡ συνταγματική ἀγανάχτηση τοῦ Σανγκαρνιέ δέ γνώριζε πιά ὅρια, ὅταν εἶδε νά παρελαύνουν τά συντάγματα τοῦ ἱππικοῦ μέ τήν ἀντισυνταγματική κραυγή: «Ζήτω ὁ αὐτοκράτορας»! Γιά νά προλάβει μιά ὁποιαδήποτε δυσάρεστη συζήτηση γι' αὐτή τήν κραυγή στήν προσεχῆ σύνοδο τῆς βουλῆς, ὁ Βοναπάρτης ἀπομάκρυνε τόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν ντ' Ὠπούλ, καί τόν διόρισε κυβερνήτη τοῦ Ἀλγερίου. Στή θέση του ἔβαλε ἕνα σίγουρο γέρο στρατηγό τῆς ἐποχῆς τῆς αὐτοκρατορίας, πού ἦταν ἀπόλυτα ἀντάξιος τοῦ Σανγκαρνιέ στό ζήτημα τῆς χτηνωδίας. Γιά νά μή φανεῖ ὅμως ἡ ἀπόλυση τοῦ ντ' Ὠπούλ σάν παραχώρηση στό Σανγκαρνιέ, μετάθεσε ταυτόχρονα ἀπό τό Παρίσι στή Νάντη τό δεξί χέρι τοῦ μεγάλου σωτήρα τῆς κοινωνίας, τό στρατηγό Νεμεγιέρ. Ὁ Νεμεγιέρ ἦταν ἐκεῖνος πού, στήν τελευταία ἐπιθεώρηση, εἶχε βάλει ὁλόκληρο τό πεζικό νά παρελάσει μπροστά στό διάδοχο τοῦ Ναπολέοντα μέ παγερή σιωπή. Ὁ Σανγκαρνιέ, πού θίχτηκε ὁ ἴδιος στό πρόσωπο τοῦ Νεμεγιέρ, διαμαρτυρήθηκε καί ἀπείλησε. Ἀνώφελα. Ὕστερα ἀπό διήμερες διαπραγματεύσεις, τό διάταγμα γιά τή μετάθεση τοῦ Νεμεγιέρ δημοσιεύτηκε στή «Μονιτέρ» καί δέν ἔμεινε πιά τίποτε ἄλλο στόν ἥρωα τῆς τάξεως παρά νά ὑποκύψει στήν πειθαρχία ἢ νά παραιτηθεῖ.

Ἡ πάλη τοῦ Βοναπάρτη μέ τό Σανγκαρνιέ εἶναι ἡ συνέχιση τῆς πάλης του μέ τό κόμμα τῆς τάξεως. Ἡ ἐπανάληψη τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐθνοσυνέλευσης στίς 11 τοῦ Νοέμβρη γίνεται ἑπομένως κάτω ἀπό ἀπειλητικούς οἰωνούς. Θά εἶναι μιά θύελλα μέσα σ' ἕνα ποτήρι νερό. Στήν οὐσία θά πρέπει νά συναχιστεῖ τό παλιό παιχνίδι. Στό μεταξύ ἡ πλειοψηφία τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, παρά τίς φωνές πού βγάζουν οἱ ἵππότες ἀρχῶν τῶν διαφόρων ὁμάδων του, θά εἶναι ἀναγκασμένη νά παρατείνει τήν ἐξουσία τοῦ προέδρου. Τό ἴδιο κι ὁ Βοναπάρτης, γονατισμένος κιόλας ἀπό τήν ἔλλειψη χρήματος, παρ' ὅλες τίς παροδικές διαμαρτυρίες του, θά δεχτεῖ τήν παράταση αὐτή τῆς ἐξουσίας, σάν ἁπλή ἐντολή, ἀπό τά χέρια τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Ἔτσι ἡ λύση ἀναβάλλεται, τό ὑπάρχον καθεστώς διατηρεῖται, ἡ μιά ὁμάδα τοῦ κόμματος τῆς τάξεως ἐκθέτει, ἀδυνατίζει τήν ἄλλη, τήν κάνει ἀνίσχυρη νά ὑπάρχει, ἡ καταπίεση τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τῆς μάζας τοῦ ἔθνους, ἐπεκτείνεται καί φτάνει στό ἀπροχώρητο, ὥσπου οἱ ἴδιες οἱ οἰκονομικές σχέσεις θά φτάσουν πάλι στό σημεῖο ἀνάπτυξης, ὅπου μιά νέα ἔκρηξη θά τινάξει στόν ἀέρα ὅλα αὐτά τά ἀλληλοτρωγόμενα κόμματα μαζί μέ τή συνταγματική δημοκρατία τους.

Πρέπει ἐξάλλου νά ποῦμε, γιά νά καθησυχάσουμε τόν ἀστό,

ὅτι: τό σκάνδαλο ἀνάμεσα στό Βοναπάρτη καί στό κόμμα τῆς τάξεως ἔχει σάν ἀποτέλεσμα τήν καταστροφή ἑνός πλήθους μικρῶν κεφαλαιούχων στό χρηματιστήριο καί τό γλύστρημα τῆς περιουσίας τους στίς τσέπες τῶν μεγάλων λύκων τοῦ χρηματιστηρίου.

Γράφτηκε ἀπό τόν Κ. Μάρξ τό 1850. Δημοσιεύτηκε γιά πρώτη φορά στή «Νέα Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου-Πολιτικο-Οἰκονομική Ἐπιθεώρηση» ἀρ. 1,2,3,5-6 τοῦ 1850. Δημοσιεύτηκε σάν ἰδιαίτερη μπροσούρα, μέ μιά εἰσαγωγή καί κάτω ἀπό τήν ἐπίβλεψη τοῦ Φ. Ἔνγκελς. Βερολίνο 1895.

Τυπώθηκε σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς ἐπιθεώρησης, πού ἔχει παραβληθεῖ μέ τό κείμενο τῆς ἔκδοσης τοῦ 1895.

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ

Η 18Η ΜΠΡΥΜΑΙΡ* ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΒΟΝΑΠΑΡΤΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ ΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

Ὁ φίλος μου Ἰωσήφ Βάϋντεμάγερ[1] πού πέθανε πρόωρα, σκόπευε νά ἐκδόσει ἀπό τήν πρώτη τοῦ Γενάρη 1852 ἕνα βδομαδιάτικο πολιτικό περιοδικό στή Νέα Ὑόρκη. Μοῦ ζήτησε νά γράψω γι' αὐτό τήν ἱστορία τοῦ πραξικοπήματος Τοῦ ἔγραψα λοιπόν κάθε βδομάδα, ἴσαμε τά μέσα τοῦ Φλεβάρη, ἄρθρα μέ τόν τίτλο: «Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη». Στό ἀναμεταξύ ναυάγησε τό ἀρχικό σχέδιο τοῦ Βάϋντεμάγερ. Ἀντί γιά βδομαδιάτικο ἔβγαλε, τήν ἄνοιξη τοῦ 1852, ἕνα μηνιάτικο περιοδικό μέ τόν τίτλο «Die Revolution»** πού τό πρῶτο τεῦχος του ἀποτελεῖται ἀπό τή δική μου τή «18η Μπρυμαίρ». Μερικές ἑκατοντάδες ἀντίτυπα ἀπ' αὐτό κατόρθωσαν τότε νά σταλοῦν στή Γερμανία, χωρίς ὅμως νά φτάσουν στό καθαυτό βιβλιεμπόριο. Ἕνας γερμανός βιβλιοπώλης, πού παρίστανε τόν ἐξαιρετικά ριζοσπαστικό καί πού τοῦ πρότεινα τή διάθεση τοῦ περιοδικοῦ, ἀπάντησε, ἐκδηλώνοντας τήν ἠθική του φρίκη, γιά ἕνα τέτοιο «ἀντίθετο μέ τούς καιρούς τόλμημα».

Ἀπό τά παραπάνω φαίνεται, ὅτι τό ἔργο αὐτό γεννήθηκε

*Μπρυμαίρ: δεκαεφτάρης, ὁ δεύτερος μήνας (ἀπό τίς 22 τοῦ Ὀκτώβρη ὡς τίς 21 τοῦ Νοέμβρη) τοῦ ἡμερολογίου πού εἶχε καθιερώσει ἡ μεγάλη γαλλική ἐπανάσταση τό 1793. Στίς 18 Μπρυμαίρ τοῦ 8ου ἔτους ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης ἐγκαθίδρυσε τή στρατιωτική του δικτατορία. (Σημ. Μετ.)

[1] Στρατιωτικός δικτατορία τῆς περιφέρειας τοῦ Ἅγιου Λουδοβίκου κατα τόν ἀμερικανικό ἐμφύλιο πόλεμο. (Σημείωση τοῦ Μαρξ).

** Ἡ ἐπανάσταση (Σημ. Μετ.)

κάτω ἀπό τήν ἄμεση πίεση τῶν γεγονότων καί ὅτι τό ἱστορικό του ὑλικό δέν ξεπερνάει τό Φλεβάρη (1852). Ἡ τωρινή ἐπανέκδοσή του ὀφείλεται στή ζήτηση ἀπό τό βιβλιεμπόριο καί στήν ἐπιμονή τῶν φίλων μου στή Γερμανία.

Ἀπό τά ἔργα πού πραγματεύονταν περίπου ταυτόχρονα τό ἴδιο θέμα, δυό μονάχα ἀξίζουν ν' ἀναφερθοῦν: «Ὁ Ναπολέων ὁ Μικρός», τοῦ Βίκτωρ Οὐγκώ, καί τό «Πραξικόπημα», τοῦ Προυντόν.

Ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ περιορίζεται σέ πικρόχολες καί πνευματώδεις ὑβριστικές ἐπιθέσεις ἐνάντια στόν ὑπεύθυνο ἥρωστη τοῦ πραξικοπήματος. Τό ἴδιο τό γεγονός παρουσιάζεται σ' αὐτόν σάν ἀστραπή σέ ξάστερο οὐρανό. Βλέπει σ' αὐτό μονάχα τή βίαιη πράξη ἑνός χωριστοῦ ἀτομου. Δέν καταλαβαίνει ὅτι μεγαλοποιεῖ ἀντί νά μικραίνει τό ἄτομο αὐτό, ὅταν τοῦ ἀποδίδει μιά τέτια προσωπική δύναμη πρωτοβουλίας, πού θά ἦταν μοναδική στήν παγκόσμια ἱστορία. Ὁ Προυντόν πάλι προσπαθεῖ νά παρουσιάσει τό πραξικόπημα σάν ἀποτέλεσμα τῆς ἱστορικῆς ἀνάπτυξης πού προηγήθηκε. Ἀπαρατήρητα ὅμως, ἡ ἱστορική ἔκθεση τοῦ πραξικοπήματος μετατρέπεται σέ μιά ἱστορική ἀπολογία τοῦ ἥρωά του. Πέφτει ἔτσι στό λάθος πού κάνουν οἱ λεγόμενοι ἀντικειμενικοί ἱστορικοί μας. Ἐγώ, ἀντίθετα, ἀποδείχνω πῶς ἡ πάλη τῶν τάξεων στή Γαλλία δημιούργησε τέτιες συνθῆκες καί σχέσεις πού ἔδωσαν τή δυνατότητα σ' ἕνα μέτριο καί γελοῖο πρόσωπο νά παίξει τό ρόλο τοῦ ἥρωα.

Ἕνα ξαναδούλεμα αὐτοῦ τοῦ ἔργου θά τοῦ ἀφαιροῦσε τό ἰδιαίτερο χρῶμα του. Γι' αὐτό περιορίστηκα νά διορθώσω μονάχα τά τυπογραφικά λάθη καί νά ὁρίσω τούς ὑπαινιγμούς πού δέ θά ἦταν σήμερα κατανοητοί.

Ἡ τελευταία φράση τοῦ ἔργου μου: «Ὅταν ὅμως ὁ αὐτοκρατορικός μανδύας θά σκεπάσει τέλος τούς ὤμους τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη, τότε θά γκρεμισθεῖ ὁ ὀρειχάλκινος ἀνδριάντας τοῦ Ναπολέοντα ἀπό τό ὕψος τῆς στήλης τῆς Βαντόμ», ἔχτινε κιόλας πραγματικότητα.

Ὁ συνταγματάρχης Σαρράς ἄρχισε τήν ἐπίθεση ἐνάντια στή λατρεία τοῦ Ναπολέοντα, μέ τό ἔργο του γιά τήν ἐκστρατεία τοῦ 1815. Ἀπό τότε καί κυρίως στά τελευταία χρόνια, ἡ γαλλική φιλολογία μέ τά ὅπλα τῆς ἱστορικῆς ἔρευνας, τῆς κριτικῆς, τῆς σάτιρας καί τῆς εὐφυολογίας, ξεμπέρδεψε μέ τό θρύλο του Ναπολέοντα. Ἔξω ἀπό τή Γαλλία πολύ λίγο πρόσεξαν, κι ἀκόμα πιό λίγο κατάλαβαν τή βίαιη αὐτή ρήξη μέ τήν πατροπαράδοτη λαϊκή πίστη, αὐτή τήν τεράστια πνευματική ἐπανάσταση.

Τέλος ἐλπίζω, ὅτι τό ἔργο μου θά συντελέσει νά ἐξοβελιστεῖ ἡ σχολική ἔκφραση πού συνηθίζεται σήμερα ἰδιαίτερα στή Γερμανία, γιά τό λεγόμενο καισαρισμό. Σ' αὐτή τήν ἐπιφανειακή ἱστορική ἀναλογία λησμονοῦνε τό κυριότερο, ὅτι δηλαδή στήν ἀρχαία Ρώμη ἡ πάλη τῶν τάξεων γινότανε μονάχα μέσα σέ μιά προνομιούχα μειοψηφία, ἀνάμεσα στούς ἐλεύθερους πλούσιους καί στούς ἐλεύθερους φτωχούς, ἐνῶ ἡ μεγάλη παραγωγική μάζα τοῦ πληθυσμοῦ, οἱ δοῦλοι, ἀποτελοῦσαν μονάχα τό παθητικό βάθρο γιά τούς ἀντιμαχόμενους. Λησμονοῦν τή βαρυσήμαντη φράση τοῦ Σισμόντι: «Τό ρωμαϊκό προλεταριάτο ζοῦσε σέ βάρος τῆς κοινωνίας, ἐνῶ ἡ σημερινή κοινωνία ζεῖ σέ βάρος τοῦ προλεταριάτου». Μέ τέτια ριζική διαφορά ἀνάμεσα στούς ὑλικούς καί οἰκονομικούς ὅρους τῆς ἀρχαίας καί τῆς σύγχρονης πάλης τῶν τάξεων, τά πολιτικά τους ἀποκυήματα δέ μποροῦν νάχουν μεταξύ τους περισσότερα κοινά χαρακτηριστικά ἀπ' ὅσα ἔχει ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κανταβρυγίας μέ τόν ἀρχιερέα Σαμουήλ.

Λονδίνο, 23 τοῦ Ἰούνη 1869.

Κάρλ Μάρξ.

Γράφτηκε ἀπό τόν Κ. Μάρξ στή δεύτερη ἔκδοση τοῦ ἔργου του «Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη», Ἀμβοῦργο 1869.

Σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς δεύτερης ἔκδοσης.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΦΡΙΝΤΡΙΧ ΕΝΓΚΕΛΣ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Τό γεγονός ὅτι ἔγινε ἀναγκαία μιά νέα ἔκδοση τῆς «18ης Μπρυμαίρ», τριάντα τρία χρόνια ὕστερα ἀπό τήν πρώτη ἐμφάνισή της, ἀποδείχνει ὅτι καί σήμερα ἀκόμα τό μικρό αὐτό ἔργο δέν ἔχασε τίποτα ἀπό τήν ἀξία του.

Καί πραγματικά ἦταν ἕνα μεγαλοφυές ἔργο. Ἀμέσως μετά τό

γεγονός πού ξάφνιασε ὅλο τόν πολιτικό κόσμο σάν κεραυνός ἀπό ξάστερο οὐρανό, πού μερικοί τό καταράστηκαν μέ δυνατές φωνές ἠθικῆς ἀγανάχτησης, καί πού ἄλλοι τό δέχτηκαν σά λύτρωση ἀπό τήν ἐπανάσταση καί σάν τιμωρία γιά τις παραπλανήσεις της, πού ὅλοι ὅμως το εἶδαν με κατάπληξη καί πού κανένας δέν τό κατανόησε — ἀμέσως ὕστερα ἀπό τό γεγονός αὐτό παρουσιάστηκε ὁ Μάρξ με μιά σύντομη, ἐπιγραμματική ἔκθεση πού περιέγραφε ὅλη τήν πορεία τῆς γαλλικῆς ἱστορίας ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Φλεβάρη, στήν ἐσωτερική της συνάφεια και ἀποκάλυπτε ὅτι τό θαῦμα τῆς 2 του Δεκέμβρη δέν ἦταν παρά τό φυσικό, ἀναγκαῖο ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς συνάφειας, χωρίς νά ὑποχρεωθεῖ νά μεταχειριστεῖ τόν ἥρωα τοῦ πραξικοπήματος μέ ἄλλον τρόπο παρά μέ τήν περιγραφή πού τοῦ ἄξιζε. Και ὁ πίνακας ζωγραφίστηκε μέ τόση μαεστρία, πού ὅλες οἱ ἀποκαλύψεις πού ἔγιναν ἀπό τότε προσθεσαν μονάχα νέες ἀποδείξεις γιά τό πόσο πιστά ἀνταναklᾶ τήν πραγματικότητα Και εἶναι πραγματικά μοναδική αὐτή ἡ ἔξοχη κατανόηση τῆς καθημερινῆς ζωντανῆς ἱστορίας, αὐτή ἡ ξεκάθαρη διάγνωση τῶν γεγονότων τήν ἴδια τή στιγμή πού ξετυλίγονταν.

Ἀλλά γι' αὐτό χρειαζόταν ἡ ραθιά γνώση τῆς γαλλικῆς ἱστορίας πού εἶχε ὁ Μάρξ. Ἡ Γαλλία εἶναι ἡ χώρα ὅπου περισσότερο ἀπό ὁπουδήποτε ἀλλοῦ οἱ ταξικοί ἀγῶνες ἔφταναν κάθε φορά ὡς τήν ἀποφασιστική μάχη καί ὅπου, συνεπῶς, διαγράφονταν μέ τόν πιό ἀνάγλυφο τρόπο οἱ μεταβαλλόμενες πολιτικές μορφές πού μέσα τους κινοῦνται οἱ ταξικοί ἀγῶνες καί ὅπου συνοψίζονται τ' ἀποτελέσματά τους. Κέντρο τῆς φεουδαρχίας στό μεσαίωνα, πρωτότυπο χώρας τῆς ἐνιαίας φεουδαρχικῆς μοναρχίας ὕστερα ἀπό τήν ἀναγέννηση, ἡ Γαλλία τσάκισε στή μεγάλη ἐπανάσταση τό φεουδαρχισμό καί ἐγκαθίδρυσε τήν καθαρή κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης μέ τέτια κλασική μορφή πού δέν τήν ἔφτασε καμιά ἄλλη χώρα στήν Εὐρώπη. Κι ὁ ἀγώνας τοῦ προλεταριάτου πού ἀνεβαίνει, ἐνάντια στήν κυρίαρχη ἀστική τάξη ἐκδηλώνεται ἐδῶ, στή Γαλλία, μέ τέτια ἔντονη μορφή πού εἶναι ἄγνωστη ἀλλοῦ. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ὁ Μάρξ ὄχι μόνο μελετοῦσε μέ ἰδιαίτερη προτίμηση τή γαλλική ἱστορία τοῦ παρελθόντος, ἀλλά καί παρακολουθοῦσε σ' ὅλες τίς λεπτομέρειες τήν τρέχουσα ἱστορία, συγκέντρωνε ὑλικό γιά μελλοντική χρήση καί γι' αὐτό ποτέ δέν τόν ξάφνιασαν τά γεγονότα.

Σ' αὐτά ὅμως πρέπει νά προστεθεῖ καί ἕνα ἄλλο γεγονός.

Ἀκριβῶς ὁ Μάρξ ἦταν ἐκεῖνος πού πρῶτος εἶχε ἀνακαλύψει τό μεγάλο νόμο κινήσης τῆς ἱστορίας, τό νόμο πού σύμφωνα μ' αὐτόν ὅλοι οἱ ἱστορικοί ἀγῶνες, ἀδιάφορο ἂν γίνονται στόν πολιτικό, θρησκευτικό, φιλοσοφικό ἤ σέ ὁποιονδήποτε ἄλλο ἰδεολογικό τομέα, δέν εἶναι πραγματικά παρά ἡ περισσότερο ἤ λιγότερο καθαρή ἔκφραση τῶν ἀγώνων ἀνάμεσα στίς κοινωνικές τάξεις, καί ὅτι ἡ ὕπαρξη τῶν τάξεων αὐτῶν καί συνεπῶς καί οἱ συγκρούσεις τους, ἐξαρτιώνται μέ τή σειρά τους, ἀπό τό βαθμό ἀνάπτυξης τῆς οἰκονομικῆς τους θέσης, ἀπό τόν τρόπο τῆς παραγωγῆς καί ἀπό τόν τρόπο τῆς ἀνταλλαγῆς τους πού ἀπορρέει ἀπ' αὐτόν. Ὁ νόμος αὐτός, πού ἔχει γιά τήν ἱστορία τήν ἴδια σημασία πού ἔχει ὁ νόμος τῆς μετατροπῆς τῆς ἐνέργειας γιά τίς φυσικές ἐπιστῆμες, ὁ νόμος αὐτός ἔδοσε κι ἐδῶ στό Μάρξ το κλειδί γιά τήν κατανόηση τῆς ἱστορίας τῆς δεύτερης γαλλικῆς δημοκρατίας. Σ' αὐτή τήν ἱστορία ὑπέραλε σέ δοκιμασία τό νόμο του καί ἔπειτα ἀπό τριάντα τρία χρόνια εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά ποῦμε ξανά ὅτι αὐτή ἡ δοκιμασία πέτυχε λαμπρά στίς ἐξετάσεις της.

Φρίντριχ Ἔνγκελς.

Γράφτηκε ἀπο τον Φ. Ἔνγκελς γιά τήν τρίτη ἔκδοση τοῦ ἔργου τοῦ Μάρξ «Ἡ 18η Μπρυμαίρ τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη», Ἀμβούργο 1885

Σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς τρίτης ἔκδοσης.

Η 18η ΜΠΡΥΜΑΙΡ
ΤΟΥ ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΥ ΒΟΝΑΠΑΡΤΗ

Ι

Ὁ Χέγκελ κάνει κάπου τήν παρατήρηση ὅτι ὅλα τά μεγάλα κοσμοϊστορικά γεγονότα καί πρόσωπα παρουσιάζονται σά νά λέμε, δυό φορές. Ξέχασε ὅμως νά προσθέσει: τή μιά φορά σάν τραγωδία, τήν ἄλλη σάν φάρσα. Ὁ Κοσιντιέρ ἀντί τοῦ Δαντόν, ὁ Λουί Μπλάν ἀντί τοῦ Ροβεσπιέρου, οἱ ὀρεινοί τοῦ 1848-1851 ἀντί τῶν ὀρεινῶν τοῦ 1793-1795, ὁ ἀνεψιός ἀντί τοῦ θείου. Καί ἡ ἴδια γελοιογραφία διαπιστώνεται καί στίς συνθῆκες πού γίνεται ἡ δεύτερη ἔκδοση τῆς 18ης Μπρυμαίρ!

Οἱ ἄνθρωποι δημιουργοῦν τήν ἱστορία τους, τή δημιουργοῦν ὅμως ὄχι ὅπως τούς ἀρέσει, ὄχι μέσα σέ συνθῆκες πού οἱ ἴδιοι διαλέγουν, μά μέσα σέ συνθῆκες πού ὑπάρχουν ἄμεσα, πού εἶναι δοσμένες καί πού κληροδοτήθηκαν ἀπό τό παρελθόν. Ἡ παράδοση ὅλων τῶν νεκρῶν γενεῶν βαραίνει σά βραχνάς στό μυαλό τῶν ζωντανῶν. Καί ὅταν ἀκόμα οἱ ζωντανοί φαίνονται σάν ν' ἀσχολοῦνται ἀνατρέψουν τούς ἑαυτούς τους καί τά πράγματα καί νά δημιουργήσουν κάτι πού δέν ἔχει προϋπάρξει, σ' αὐτές ἀκριβῶς τίς ἐποχές τῆς ἐπαναστατικῆς κρίσης ἐπικαλοῦνται φοβισμένοι τά πνεύματα τοῦ παρελθόντος στήν ὑπηρεσία τους, δανείζονται τά ὀνόματά τους, τά μαχητικά συνθήματά τους, τίς στολές τους γιά νά παραστήσουν μέ τήν ἀρχαιοπρεπῆ αὐτή σεβάσμια μεταμφίεση καί μ' αὐτή τή δανεισμένη γλώσσα τή νέα σκηνή τῆς παγκοσμιας ἱστορίας. Ἔτσι ὁ Λούθηρος φόρεσε τή μάσκα τοῦ ἀπόστολου Παύλου, ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1789-1814 ντύθηκε διαδοχικά τή στολή τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας καί τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καί ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1848 δέ βρῆκε νά κάνει τίποτα καλύτερο ἀπό τό νά παρωδήσει πότε τό 1789 καί πότε τήν ἐπαναστατική παράδοση τοῦ 1793-1795. Ἔτσι κι ὁ ἀρχάριος πού ἔμαθε μιά ξένη γλώσσα τή μεταφράζει πάντα στή μητρική του καί μόνον ὅταν

ἀρχίσει νά χειρίζεται τήν ξένη γλώσσα χωρίς νά θυμᾶται τή μητρική του καί μάλιστα νά ξεχνᾶ τή μητρική του γλώσσα, θά μπορέσει νά ἀφομοιώσει τό πνεῦμα τῆς καινούργιας γλώσσας καί νά δημιουργήσει σ' αὐτήν.

Ὅταν ἐξετάσουμε αὐτές τίς κοσμοϊστορικές ἐπικλήσεις τῶν νεκρῶν, προβάλλει ἀμέσως μιά χτυπητή διαφορά. Ὁ Κάμιλλος Ντεμουλέν, ὁ Δαντόν, ὁ Ροβεσπιέρος, ὁ Σαίν-Ζύστ, ὁ Ναπολέων, οἱ ἥρωες ὅπως καί τά κόμματα καί οἱ μάζες τῆς παλιᾶς γαλλικῆς ἐπανάστασης, ἐκπληρώνανε μέ τή ρωμαϊκή στολή καί τή ρωμαϊκή φρασεολογία τό καθῆκον τῆς ἐποχῆς τους, δηλ. τό καθῆκον τῆς ἀπελευθέρωσης ἀπό τά δεσμά της καί τῆς ἐγκαθίδρυσης τῆς σύγχρονης ἀστικῆς κοινωνίας. Οἱ πρῶτοι κομματιάσανε τή φεουδαρχική γῆ καί θέρισαν τά φεουδαρχικά κεφάλια πού εἶχαν φυτρώσει πάνω σ' αὐτή. Ὁ Ναπολέων δημιούργησε στό ἐσωτερικό τῆς Γαλλίας τούς ὅρους κάτω ἀπ' τούς ὁποίους μονάχα θά μποροῦσε ν' ἀναπτυχθεῖ ὁ ἐλεύθερος συναγωνισμός, νά γίνει ἡ ἐκμετάλλευση τῆς κομματιασμένης γαιοχτησίας καί νά χρησιμοποιηθοῦν οἱ ἀπελευθερωμένες βιομηχανικές παραγωγικές δυνάμεις τοῦ ἔθνους, ἐνῶ ἔξω ἀπό τά γαλλικά σύνορα σάρωσε παντοῦ τούς φεουδαρχικούς σχηματισμούς στό μέτρο πού αὐτό ἦταν ἀναγκαῖο γιά νά δημιουργήσει γιά τήν ἀστική κοινωνία τῆς Γαλλίας ἕνα κατάλληλο καί σύμφωνο μέ τήν ἐποχή περιβάλλον στήν εὐρωπαϊκή ἤπειρο. Κι ὅταν ἐγκαθιδρύθηκε πιά ἡ νέα μορφή τῆς κοινωνίας, ἐξαφανίστηκαν οἱ προκατακλυσμιαῖοι κολοσσοί καί μαζί μ' αὐτούς κι ὁ νεκραναστημένος ρωμαϊκός κόσμος: Οἱ Βροῦτοι, οἱ Γράκχοι, οἱ Πουμπλικόλες, οἱ δήμαρχοι* οἱ συγκλητικοί κι ὁ ἴδιος ὁ Καίσαρας. Ἡ ἀστική κοινωνία, στή νηφάλια πραγματικότητά της, εἶχε δημιουργήσει τούς ἀληθινούς ἑρμηνευτές καί ἐκπροσώπους της στό πρόσωπο τῶν Σαΐ, τῶν Κουζέν, τῶν Ρουαγιέ-Κολλάρ, τῶν Μπενζαμέν Κονστάν καί τῶν Γκιζό. Οἱ πραγματικοί στρατηλάτες της κάθονταν πίσω ἀπό τά ἐμπορικά γραφεῖα καί τό παχύ κεφάλι τοῦ Λουδοβίκου 18ου ἦταν ἡ πολιτική της κεφαλή. Ἀποροφτμένη ὁλοκληρωτικά ἀπό τήν παραγωγή τοῦ πλούτου καί ἀπό τήν εἰρηνική πάλη τοῦ συναγωνισμοῦ, δέν καταλάβαινε πιά ὅτι τά φαντάσματα τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς εἶχαν ἀγρυπνήσει στήν κούνια της. Μά,

* Tribun: ρωμαῖος δήμαρχος πού ἐκλεγόταν ἀπό τούς πληβείους καί εἶχε καθῆκον νά ὑπερασπίζει τά δικαιώματα καί τα συμφέροντα τους (Σημ. Μετ.)

ὅσο λίγο ἡρωϊκή κι ἄν εἶναι ἡ ἀστική κοινωνία, χρειάστηκαν ὡστόσο ὁ ἡρωϊσμός, ἡ αὐτοθυσία, ἡ τρομοκρατία, ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καί οἱ μάχες τῶν ἐθνῶν γιά νά τή φέρουν στόν κόσμο. Καί οἱ μονομάχοι της βρήκανε στίς αὐστηρά κλασικές παραδόσεις τῆς ρωμαϊκῆς δημοκρατίας τά ἰδανικά καί τίς μορφές τῆς τέχνης, τίς αὐταπάτες πού τούς χρειάζονταν γιά ν' ἀποκρύψουν ἀπό τούς ἴδιους τούς ἑαυτούς τους τό περιορισμένο ἀστικό περιεχόμενο τῶν ἀγώνων τους καί γιά νά συγκρατήσουν τό πάθος τους στό ὕψος τῆς μεγάλης ἱστορικῆς τραγωδίας. Ἔτσι καί σ' ἕνα ἄλλο στάδιο ἀνάπτυξης, ἕναν αἰώνα νωρίτερα, ὁ Κρόμρελ καί ὁ ἀγγλικός λαός δανείστηκαν ἀπό τήν παλιά διαθήκη τή γλώσσα, τά πάθη καί τίς αὐταπάτες γιά τήν ἀστική τους ἐπανάσταση. Ὅταν ἐπιτεύχθηκε ὁ πραγματικός σκοπός, ὅταν πραγματοποιήθηκε ὁ ἀστικός μετασχηματισμός τῆς ἀγγλικῆς κοινωνίας, ὁ Λόκ ἐκτόπισε τόν προφήτη Ἀββακούμ.

Σ' αὐτές λοιπόν τίς ἐπαναστάσεις, ἡ ἀνάσταση τῶν νεκρῶν χρησίμευε γιά νά λαμπρύνει τούς καινούργιους ἀγῶνες κι ὄχι γιά νά παρωδήσει τούς παλιούς, γιά νά ὑπερβάλει στή φαντασία τό καθῆκον πού εἶχε μπεῖ καί ὄχι γιά νά ἀποφύγει τήν ἐκπλήρωσή του στήν πράξη, γιά νά ξαναβρεῖ τό πνεῦμα τῆς ἐπανάστασης καί ὄχι γιά νά κάνει νά πλανιέται τό φάντασμά της.

Ἀπό τό 1848 ὡς τό 1851 πλανιόταν μονάχα τό φάντασμα τῆς παλιᾶς ἐπανάστασης, ἀρχίζοντας ἀπό τό Μαρράστ, τό δημοκράτη λιμοκοντόρο πού ντύθηκε τή στολή τοῦ παλιοῦ Μπαγύ, καί τελειώνοντας στόν τυχοδιώχτη πού κρύβει τά χυδαῖα καί ἀποκρουστικά χαρακτηριστικά του κάτω ἀπό τή σιδερένια νεκρική μάσκα τοῦ Ναπολέοντα. Ἕνας ὁλόκληρος λαός, πού ἐνῶ πιστεύει πώς μέ τήν ἐπανάσταση ἀπόχτησε μιάν ἐπιταχυμένη ἱκανότητα κίνησης, βλέπει ξαφνικά ὅτι ξαναγύρισε σέ μιά περαμένη ἐποχή καί γιά νά μήν ὑπάρχει καμιά δυνατότητα πλάνης γιά τό ξανακύλισμά του αὐτό ξαναγαστρώνονται οἱ παλιές χρονολογίες, τό παλιό ἡμερολόγιο, τά παλιά ὀνόματα, τά παλιά διατάγματα πού ἀπό καιρό εἶχανε ξεπέσει στά χέρια τῆς σοφίας τῶν παλαιοπωλείων καί οἱ παλιοί χωροφύλακες πού ἀπό καιρό φαίνονται ὅτι εἶχαν σαπίσει. Τό ἔθνος φέρεται σάν ἐκεῖνο τό μανιακό ἄγγλο ἀπό τό Μπέντλαμ[1], πού νόμιζε πώς ζοῦσε στήν ἐποχή τῶν ἀρχαίων Φαραώ καί θρηνοῦσε κάθε μέρα γιά τή σκληρή δουλιά πού ἦταν

1 Φρενοκομεῖο στήν Ἀγγλία. (Σημ. Σύντ.)

ὑποχρεωμένος νά κάνει σά χρυσωρύχος στά μεταλλεῖα τῆς Αἰθιοπίας, περιτοιχισμένος σ' αὐτή τήν ὑπόγεια φυλακή μέ μιά λάμπα στηριγμένη στό κεφάλι του πού ἔριχνε ἕνα ἀμυδρό φῶς, μέ τόν ἐπιστάτη τῶν δούλων πού κρατοῦσε ἕνα μακρύ μαστίγιο ἀπό πίσω του καί μέ ἕνα ἀνακατεμένο πλῆθος ἀπό βάρβαρους πολεμιστές στίς ἐξόδους πού δέν καταλάβαιναν οὔτε τούς ἐργάτες πού δούλευαν σά σκλάβοι στά μεταλλεῖα, μά καί πού δέν καταλάβαιναν οὔτε καί ὁ ἕνας τόν ἄλλο γιατί δέν εἶχαν τήν ἴδια γλώσσα. «Καί ὅλα αὐτά τά ζητοῦν ἀπό μένα», λέει ἀναστενάζοντας ὁ μανιακός ἄγγλος, «ἀπό μένα πού γεννήθηκα ἐλεύθερος βρετανός, γιά νά βγάζω χρυσάφι γιά τούς ἀρχαίους Φαραώ». «Γιά νά πληρωθοῦν τά χρέη τῆς οἰκογένειας Βοναπάρτη», ἀναστενάζει τό γαλλικό ἔθνος. Ὁ ἄγγλος, ὅσο ἦταν στά λογικά του, δέ μποροῦσε νά γλυτώσει ἀπό τήν ἔμμονη ἰδέα τοῦ χρυσωρύχου. Οἱ γάλλοι, ὅσο κι ἄν ἐπαναστατοῦσαν δέ μποροῦσαν νά γλυτώσουν ἀπό τή ναπολεόντεια ἀνάμνηση, ὅπως τό ἀπόδειξε ἡ ἐκλογή τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848. Λαχταροῦσαν νά ξεφύγουν ἀπό τούς κινδύνους τῆς ἐπανάστασης καί νά ξαναγυρίσουν στίς χύτρες μέ τά κρέατα τῆς Αἰγύπτου καί ἡ 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 ἦταν ἡ ἀπάντηση. Δέν ἔχουν μονάχα γελοιογραφήσει τή γελοιογραφία τοῦ παλιοῦ Ναπολέοντα, γελοιογράφησαν τόν ἴδιο τόν παλιό Ναπολέοντα, ὅπως ἔπρεπε νά φαίνεται στά μέσα τοῦ 19ου αἰώνα.

Ἡ κοινωνική ἐπανάσταση τοῦ 19ου αἰώνα δέ μπορεῖ νά ἀντλήσει τήν ποίησή της ἀπό τό παρελθόν, ἀλλά μόνον ἀπό τό μέλλον. Δέ μπορεῖ ν' ἀρχίσει μέ τόν ἴδιο τόν ἑαυτό της προτοῦ σβήσει ὅλες τίς προλήψεις σχετικά μέ τό παρελθόν. Οἱ προηγούμενες ἐπαναστάσεις εἶχαν ἀνάγκη ἀπό κοσμοϊστορικές ἀναμνήσεις γιά νά κρύψουν ἀπό τόν ἑαυτό τους τό περιεχόμενό τους. Γιά νά φτάσει στό δικό της περιεχόμενο ἡ ἐπανάσταση τοῦ 19ου αἰώνα, πρέπει ν' ἀφήσει τούς πεθαμένους νά θάψουν τούς νεκρούς τους. Ἐκεῖ ἡ φράση ξεπερνοῦσε τό περιεχόμενο, ἐδῶ τό περιεχόμενο ξεπερνάει τή φράση.

Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη ἦταν ἕνας αἰφνιδιασμός, μιά ἔκπληξη τῆς παλιᾶς κοινωνίας καί ὁ λαός ἀνακήρυξε κοσμοϊστορικό γεγονός πού ἐγκαινιάζει τή νέα ἐποχή αὐτό τό ἀνέλπιστο ἐγχείρημα. Στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη ἐξαφανίστηκε μέ τήν ταχυδαχτυλουργία ἑνός ἀπατεώνα, κι ἐκεῖνο πού φαίνεται ὅτι ἀνατράπηκε δέν ἦταν πιά ἡ μοναρχία,

μά οἱ φιλελεύθερες παραχωρήσεις πού εἶχαν ἀποσπαστεῖ ἀπ' αὐτήν ὕστερα ἀπό ἑκατόχρονους ἀγῶνες. Ἀντίς ἡ κοινωνία νά ἔχει καταχτήσει ἕνα καινούργιο περιεχόμενο γιά τόν ἑαυτό της, φαίνεται μόνο πώς τό κράτος ξαναγύρισε στήν ἀρχαιότατη μορφή του, στήν ἀδιάντροπα ἁπλή κυριαρχία τοῦ σπαθιοῦ καί τοῦ ράσου. Αὐτή τήν ἀπάντηση ἔδοσε στό ἐγχείρημα (coup de main) τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1848 τό τόλμημα (coup de tête) τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1851. Ὅπως κερδήθηκε ἔτσι καί χάθηκε. Στό ἀναμεταξύ ἡ ἐνδιάμεση περίοδος δέν πέρασε ἀχρησιμοποίητη. Ἡ γαλλική κοινωνία στά χρόνια 1848-1851 ξεπέρασε καί μάλιστα μέ μιά συντομευμένη μέθοδο, γιατί ἦταν ἐπαναστατική, τήν καθυστέρηση πού εἶχε στίς μελέτες καί στήν πεῖρα, πού σέ μιά κανονική νά ποῦμε μεθοδική ἐξέλιξη, θά ἔπρεπε νά προηγηθοῦν ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, ἂν αὐτή ἔπρεπε νά εἶναι κάτι περισσότερο ἀπό μιά ἐπιφανειακή διαταραχή. Ἡ κοινωνία φαίνεται τώρα πώς ξαναγύρισε πιό πίσω ἀπό τήν ἀφετηρία της. Στήν πραγματικότητα πρέπει πρῶτα νά δημιουργήσει τήν ἐπαναστατική της ἀφετηρία, δηλ. τήν κατάσταση, τίς σχέσεις, τούς ὅρους πού κάτω ἀπ' αὐτούς μόνο γίνεται σοβαρή ἡ σύγχρονη ἐπανάσταση.

Οἱ ἀστικές ἐπαναστάσεις, ὅπως λχ, οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 18ου αἰώνα, βαδίζουν ὁρμητικά ἀπό ἐπιτυχία σέ ἐπιτυχία, τά δραματικά τους ἀποτελέσματα ξεπερνοῦν τό ἕνα τό ἄλλο, ἄνθρωποι καί πράγματα φαίνονται σά νά περιβάλλονται ἀπό ἀστραφτερά διαμάντια ἡ ἔκσταση εἶναι τό πνεῦμα τῆς ἡμέρας. Μά οἱ ἐπαναστάσεις αὐτές ζοῦνε λίγον καιρό, γρήγορα φτάνουν στό ἀποκορύφωμά τους καί μιά μακρόχρονη ἀποχαύνωση κυριεύει τήν κοινωνία προτοῦ μάθει νά ἀφομοιώνει νηφάλια τά ἀποτελέσματα τῆς ὁρμητικῆς καί θυελλώδικης ἐποχῆς της. Ἀντίθετα οἱ προλεταριακές ἐπαναστάσεις, ὅπως οἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 19ου αἰώνα κάνουν ἀδιάκοπη κριτική στόν ἴδιο τόν ἑαυτό τους, διακόπτουν κάθε τόσο τήν ἴδια τους τήν πορεία, ξαναγυρίζουν σέ κεῖνο πού φαίνεται ὅτι ἔχει πραγματοποιηθεῖ γιά νά τό ξαναρχίσουν ἀπό τήν ἀρχή, περιγελᾶνε μέ ὠμή ἀκρίβεια τίς μισοτελειωμένες δουλιές, τίς ἀδυναμίες καί τίς ἐλεεινότητες τῶν πρώτων τους προσπαθειῶν, φαίνονται νά ξαπλώνουν χάμου τόν ἀντίπαλό τους μόνο καί μόνο γιά νά τοῦ δόσουν τήν εὐκαιρία ν' ἀντλήσει καινούργιες δυνάμεις ἀπό τή γῆ καί νά ὀρθωθεῖ πάλι πιό γιγάντιος μπροστά τους, ὀπισθοχωροῦν συνεχῶς μπροστά στήν ἀκα-

θόριστη ἀπεραντοσύνη τῶν σκοπῶν τους, ὥσπου νά δημιουργηθεῖ ἡ κατάσταση πού κάνει ἀδύνατο κάθε ξαναγύρισμα καί ὅπου οἱ ἴδιες οἱ περιστάσεις φωνάζουν:

«Ἰδού ἡ Ρόδος, ἰδού καί τό πήδημα![1]
Ἐδῶ εἶναι τό ρόδο, ἐδῶ χόρεψε!»

Ἄλλωστε κάθε ὑποφερτός παρατηρητής, κι ἄν ἀκόμη δέν εἶχε παρακολουθήσει βῆμα πρός βῆμα τήν πορεία τῆς γαλλικῆς ἐξέλιξης, ἔπρεπε νά προαισθανθεῖ ὅτι ἡ ἐπανάσταση τραβοῦσε πρός ἕνα πρωτάκουστο ρεζίλεμα. Ἔφτανε ν' ἀκούσει κανείς τά αὐτάρεσκα ἐπινίκεια γαυγίσματα πού μ' αὐτά οἱ κύριοι δημοκράτες συγχαίρανε ὁ ἕνας τόν ἄλλο γιά τά εὐμενῆ ἀποτελέσματα τῆς δεύτερης Κυριακῆς τοῦ Μάη τοῦ 1852. Ἡ δεύτερη Κυριακή τοῦ Μάη τοῦ 1852 εἶχε γίνει στά μυαλά τους ἔμμονη ἰδέα, δόγμα, ὅπως εἶχε γίνει στά μυαλά τῶν χιλιαστῶν ἡ μέρα πού θά ξαναπαρουσιαστεῖ ὁ Χριστός καί θ' ἀρχίσει τή χιλιόχρονη βασιλεία του. Ὅπως πάντα, ἡ ἀδυναμία εἶχε βρεῖ τή σωτηρία της στήν πίστη, στά θαύματα. Νόμιζε πώς θά νικοῦσε τόν ἐχθρό ἄν τόν ξορκίζε στή φαντασία της καί ἔχασε κάθε κατανόηση γιά τό παρόν χάρη σέ μιά παθητική ἀποθέωση τοῦ μέλλοντος πού τῆς ἐπιφυλάσσεται καί στίς πράξεις πού εἶχε στό νοῦ, μά πού δέν ἤθελε ἀκόμα νά τίς γνωστοποιήσει. Οἱ ἥρωες αὐτοί πού προσπαθοῦσαν νά ἀναιρέσουν τήν ἀποδειγμένη ἀνικανότητά τους, ἐκφράζοντας ἀμοιβαία ὁ ἕνας στόν ἄλλο τή συμπόνια τους, καί ἑνωμένοι σ' ἕνα σωρό εἶχαν ἑτοιμάσει τίς ἀποσκευές τους, εἶχαν τσεπώσει προκαταβολικά τά δάφνινα στεφάνια τους καί ἀσχολοῦνταν τώρα μέ τήν προεξόφληση στό χρηματιστήριο τῶν πλασματικῶν δημοκρατιῶν, γιά τίς ὁποῖες, μέσα στά κατάβαθα τῆς χωρίς ἀπαιτήσεις ψυχῆς τους εἶχαν κιόλας προνοητικά ὀργανώσει τό κυβερνητικό προσωπικό. Ἡ 2 τοῦ Δεκέμβρη τούς βρῆκε σάν κεραυνός ἀπό ξάστερο οὐρανό καί οἱ λαοί, πού σέ ἐποχές μικρόψυχης ἀθυμίας ἀφήνουν πρόθυμα νά καταπνίγεται ὁ ἐσωτερικός τους φόβος ἀπό τούς πιό

[1] Ἡ φραση αὐτή ἔχει πηρθεῖ ἀπό ἕναν μῦθο τοῦ Αἰσώπου, ὅπου ἕνας καυχησιάρης καλοῦσε μάρτυρες καί ἰσχυριζόταν ὅτι κάποτε στή Ρόδο εἶχε πετύχει ἕνα θαυμάσιο πήδημα. Οἱ παριστάμενοι τότε τοῦ ἀπαντησαν: «Ἄν εἶναι ἀλήθεια, τί σοῦ χρειάζονται οἱ μάρτυρες; Ἰδού ἡ Ρόδος, ἰδού καί τό πήδημα!» Μ' ἄλλα λόγια: ἀπόδειξε στήν πράξη ἄν μπορεῖς νά τό κάνεις. (Σημ. Σύντ).

δυνατούς φωνακλάδες, θά ἔχουν ἴσως πεισθεῖ ὅτι πέρασαν πιά οἱ καιροί πού οἱ χῆνες μπόρεσαν μέ τά κακαρίσματά τους νά σώσουν τό Καπιτώλιο.

Τό σύνταγμα, ἡ ἐθνοσυνέλευση, τά κόμματα τῆς δυναστείας, οἱ γαλάζιοι καί οἱ κόκκινοι δημοκράτες, οἱ ἥρωες τῆς Ἀφρικῆς, οἱ βροντές ἀπ' τό βῆμα, οἱ βουρές ἀστραπές τοῦ καθημερινοῦ τύπου, ὁλόκληρη ἡ φιλολογία, τά πολιτικά ὀνόματα καί οἱ πνευματικές κορυφές, ὁ ἀστικός νόμος καί τό ποινικό δίκαιο, ἡ ἐλευθερία, ἡ ἰσότητα, ἡ ἀδελφότητα καί ἡ δεύτερη Κυριακή τοῦ Μάη 1852, ὅλα αὐτά ἐξαφανίστηκαν σά μιά φαντασμαγορία μπροστά στά ξόρκια ἑνός ἀνθρώπου πού καί οἱ ἴδιοι οἱ ἐχθροί του δέν τόν παρουσιάζουν γιά μάγο. Τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα φαίνεται πώς ἐπέζησε μόνο γιά μιά στιγμή, γιά νά γράψει μέ τό ἴδιο του τό χέρι μπροστά στά μάτια ὅλου τοῦ κόσμου τή διαθήκη του καί νά διακηρύξει στό ὄνομα τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ ὅτι: καθετί πού ὑπάρχει, ἀξίζει νά καταστραφεῖ.

Δέν φτάνει νά λέμε ἁπλῶς, ὅπως κάνουν οἱ γάλλοι, ὅτι τό ἔθνος τους αἰφνιδιάστηκε. Σ' ἕνα ἔθνος, ὅπως καί σέ μιά γυναίκα, δέ συγχωρεῖται ἡ στιγμή τῆς ἀδυναμίας, πού ὁ πρῶτος τυχόν τυχοδιώχτης θά μποροῦσε νά τή βιάσει. Τό αἴνιγμα δέ λύνεται μέ τέτια στριφογυρίσματα, ἀλλά μόνο διατυπώνεται διαφορετικά. Ἀπόμενε νά ἐξηγηθεῖ πῶς ἕνα ἔθνος 36 ἑκατομμυρίων αἰφνιδιάστηκε καί ὁδηγήθηκε χωρίς ἀντίσταση στήν αἰχμαλωσία ἀπό τρεῖς ἀγύρτες.

Ἄς ἀνακεφαλαιώσουμε στίς γενικές τους γραμμές, τίς φάσεις πού πέρασε ἡ γαλλική ἐπανάσταση ἀπό τίς 24 τοῦ Φλεβάρη 1848 ὡς τό Δεκέμβρη τοῦ 1851.

Ξεχωρίζουν ὁλοφάνερα τρεῖς κύριες περίοδοι: ἡ περίοδος τοῦ Φλεβάρη. Ἡ περίοδος τῆς συγκρότησης τῆς δημοκρατίας ἤ τῆς συνταχτικῆς ἐθνοσυνέλευσης, ἀπό τίς 4 τοῦ Μάη 1848 ὡς τίς 29 τοῦ Μάη 1849. Ἡ περίοδος τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας ἤ τῆς νομοθετικῆς ἐθνοσυνέλευσης, ἀπό τίς 29 τοῦ Μάη 1849 ὡς τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851.

Ἡ πρώτη περίοδος, ἀπό τίς 24 τοῦ Φλεβάρη, ἤ ἀπό τήν ἀνατροπή τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ὡς τίς 4 τοῦ Μάη 1848, τή μέρα τῆς σύγκλησης τῆς συνταχτικῆς συνέλευσης, πού ἀποτελεῖ τήν καθαυτό περίοδο τοῦ Φλεβάρη, μπορεῖ νά χαρακτηριστεῖ σάν ὁ πρόλογος τῆς ἐπανάστασης. Ὁ

χαρακτήρας της ἐκδηλώθηκε ἐπίσημα μέ τό γεγονός ὅτι ἡ κυβέρνηση πού αὐτοσχεδίασε αὐτή ἡ περίοδος, αὐτοανακηρύσσεται ἡ ἴδια προσωρινή καί, ὅπως ἡ κυβέρνηση, τό ἴδιο καί καθετί πού παρακινήθηκε, πού ἐπιχειρήθηκε καί πού ἐκδηλώθηκε σ' αὐτή τήν περίοδο, χαρακτηρίστηκε μόνο του σάν προσωρινό. Κανένας καί τίποτε δέν τόλμησε νά διεκδικήσει γιά τόν ἑαυτό του τό δικαίωμα τῆς μόνιμης ὕπαρξης καί τῆς πραγματικῆς ὁράσης. Ὅλα τά στοιχεῖα πού εἶχαν προπαρασκευάσει ἤ καθορίσει τήν ἐπανάσταση, ἡ δυναστική ἀντιπολίτευση, ἡ δημοκρατική ἀστική τάξη, ἡ δημοκρατική-ρεπουμπλικάνικη μικροαστική τάξη καί ἡ σοσιαλδημοκρατική ἐργατιά, βρήκανε προσωρινά τή θέση τους στήν κυβέρνηση τοῦ Φλεβάρη.

Δέ μποροῦσε νά γίνει διαφορετικά. Οἱ μέρες τοῦ Φλεβάρη ἐπιδίωκαν ἀρχικά μιά ἐκλογική μεταρρύθμιση, πού θά πλάταινε τόν κύκλο τῶν πολιτικά προνομιούχων ἀνάμεσα στήν ἴδια τήν κατέχουσα τάξη καί θά ἀνέτρεπε τήν ἀποκλειστική κυριαρχία τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος. Μά ὅταν ἡ ὑπόθεση ἔφτασε στήν πραγματική σύγκρουση, ὅταν ὁ λαός κατέβηκε στά ὀδοφράγματα, ὅταν ἡ ἐθνοφυλακή κράτησε μιά στάση παθητική, ὅταν ὁ στρατός δέν πρόβαλε καμιά σοβαρή ἀντίσταση καί ἡ δυναστεία τόραλε στά πόδια, τότε ἡ δημοκρατία φάνηκε σάν κάτι τό αὐτονόητο. Κάθε κόμμα τήν ἐξήγησε μέ τό δικό του τρόπο. Τό προλεταριάτο πού τήν κατάχτησε μέ τά ὅπλα τῆς ἔβαλε τή δική του σφραγίδα καί τήν ἀνακήρυξε κοινωνική δημοκρατία. Ἔτσι ἐξηγήθηκε τό γενικό περιεχόμενο τῆς σύγχρονης ἐπανάστασης, περιεχόμενο πού βρισκότανε στήν πιό παράδοξη ἀντίφαση μέ καθετί πού μποροῦσε νά πραγματοποιηθεῖ, κατά πρῶτο λόγο καί ἄμεσα μέ τό ὑλικό πού ὑπῆρχε, μέ τό τότε μορφωτικό ἐπίπεδο τῶν μαζῶν, μέσα στίς δοσμένες συνθῆκες καί σχέσεις. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, οἱ ἀξιώσεις ὅλων τῶν ἄλλων στοιχείων πού εἶχαν πάρει μέρος στήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, ἀναγνωρίστηκαν μέ τό ὅτι πῆραν τή μερίδα τοῦ λέοντος στήν κυβέρνηση. Γι' αὐτό, σέ καμιά ἄλλη ἐποχή δέ βρίσκουμε πιό παράλογο μίγμα ἀπό φουσκωμένες φράσεις καί ἀπό πραγματική ἀβεβαιότητα καί ἀμηχανία, ἀπό τίς πιό ἐνθουσιώδικες νεωτεριστικές τάσεις καί ἀπό τήν πιό ἀπόλυτη κυριαρχία τῆς παλιᾶς ρουτίνας, ἀπό τήν πιό φαινομενική ἁρμονία ὁλόκληρης τῆς κοινωνίας καί ἀπό τήν πιό βαθιά ἀποξένωση τῶν στοιχείων της. Τήν ὥρα πού τό παρισινό προλεταριάτο ἦταν ἀκόμα

μεθυσμένο ἀπό τή μεγάλη προοπτική πού ξανοιγόταν μπροστά του καί ἐπιδιδόταν σε σοβαρές συζητήσεις γιά τά κοινωνικά προβλήματα, οἱ παλιές δυνάμεις τῆς κοινωνίας εἶχαν συσπειρωθεῖ, συγκεντρωθεῖ, συνέλθει καί βρεῖ ἕνα ἀπροσδόκητο στήριγμα στή μάζα τοῦ ἔθνους, στούς ἀγρότες καί τούς μικροαστούς, πού ὅλοι ὁρμήσαν μεμιᾶς στήν πολιτική σκηνή ὕστερα ἀπό τό γκρέμισμα τῶν φραγμάτων τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη.

Ἡ δεύτερη περίοδος, ἀπό τίς 4 τοῦ Μάη 1848 ὡς τό τέλος τοῦ Μάη 1849, εἶναι ἡ περίοδος τῆς συγκρότησης, τῆς θεμελίωσης τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας. Ἀμέσως ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Φλεβάρη, δέν εἶχε σίφνιδιαστεῖ μόνον ἡ δυναστική ἀντιπολίτευση, ἀπό τούς δημοκρατικούς, μά καί οἱ δημοκρατικοί ἀπό τούς σοσιαλιστές, μά καί ὁλόκληρη ἡ Γαλλία ἀπό τό Παρίσι. Ἡ ἐθνοσυνέλευση πού συνῆλθε στίς 4 τοῦ Μάη 1848 καί πού βγῆκε ἀπό ἐθνικές ἐκλογές, ἀντιπροσώπευε τό ἔθνος. Ἦταν μιά ζωντανή διαμαρτυρία ἐνάντια στίς ἀξιώσεις τῶν ἡμερῶν τοῦ Φλεβάρη καί ἔμελλε νά ἐπαναφέρει τά ἀποτελέσματα τῆς ἐπανάστασης στά ἀστικά πλαίσια. Μάταια τό παρισινό προλεταριάτο, πού κατάλαβε ἀμέσως τό χαρακτήρα αὐτῆς τῆς ἐθνοσυνέλευσης προσπάθησε στίς 15 τοῦ Μάη, λίγες μέρες ὕστερα ἀπό τή σύγκλησή της, ν' ἀρνηθεῖ βία τήν ὕπαρξή της, νά τή διαλύσει, νά σκορπίσει ξανά στά συστατικά της μέρη τήν ὀργανική μορφή πού μ' αὐτή, τό ἀντιδραστικό πνεῦμα τοῦ ἔθνους ἀπειλοῦσε τό προλεταριάτο. Ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ 15 τοῦ Μάη δέν εἶχε ἄλλο ἀποτέλεσμα παρά ν' ἀπομακρύνει τό Μπλανκί καί τούς ὀπαδούς του, δηλαδή τούς πραγματικούς ἀρχηγούς τοῦ προλεταριακοῦ κόμματος, ἀπό τήν πολιτική σκηνή γιά ὁλόκληρη τή διάρκεια τοῦ κύκλου πού ἐξετάζουμε.

Τήν ἀστική μοναρχία τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου δέ μπορεῖ νά τή διαδεχτεῖ παρά ἡ ἀστική δημοκρατία. Αὐτό σημαίνει πώς ἄν πίσω ἀπό τό ὄνομα τοῦ βασιλιᾶ κυβερνοῦσε μιά περιορισμένη μερίδα τῆς ἀστικῆς τάξης, τώρα στό ὄνομα τοῦ λαοῦ θά κυβερνάει τό σύνολο τῆς ἀστικῆς τάξης. Οἱ διεκδικήσεις τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου εἶναι οὐτοπικές ἀνοησίες, στίς ὁποῖες πρέπει νά δοθεῖ ἕνα τέλος. Στή δήλωση αὐτή τῆς συνταχτικῆς ἐθνοσυνέλευσης τό παρισινό προλεταριάτο ἀπάντησε μέ τήν ἐξέγερση τοῦ Ἰούνη, τό πιό κολοσσιαῖο γεγονός στήν ἱστορία τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐμφύλιων πολέμων. Ἡ ἀστική δημοκρατία νίκησε. Εἶχε μέ τό μέρος της τήν ἀριστοκρατία

τοῦ χρήματος, τή βιομηχανική ἀστική τάξη, τίς μεσαῖες τάξεις, τούς μικροαστούς, τό στρατό, τό κουρελοπρολεταριάτο πού ἦταν ὀργανωμένο σάν κινητή φρουρά, τούς διανοούμενους, τούς παπάδες, καί τόν πληθυσμό τῆς ὑπαίθρου. Μέ τό μέρος τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου δέν ἤτανε κανένας ἄλλος ἐκτός ἀπ' αὐτό τό ἴδιο. Πάνω ἀπό 3.000 ἐξεγερμένοι σφάχτηκαν μετά τή νίκη καί 15.000 ἐξορίστηκαν χωρίς δίκη. Μ' αὐτή τήν ἥττα τό προλεταριάτο περνᾶ στό πίσω μέρος τῆς ἐπαναστατικῆς σκηνῆς. Προσπαθεῖ νά περάσει ξανά μπροστά, κάθε φορά πού τό κίνημα φαίνεται πώς παίρνει καινούργια φόρα, μά κάθε φορά τό ἐπιχειρεῖ αὐτό μέ ἐλαττωμένη χρησιμοποίηση δυνάμεων καί πάντα μέ κατώτερο ἀποτέλεσμα. Κάθε φορά πού ἕνα ἀπό τά κοινωνικά στρώματα πού βρισκόταν ψηλότερα ἀπ' αὐτό ἔμπαινε σέ ἐπαναστατικό ἀναβρασμό, τό προλεταριάτο συμμαχεῖ μαζί του κι ἔτσι συμμερίζεται ὅλες τίς ἥττες πού παθαίνουν τά διάφορα κόμματα τό ἕνα ὕστερα ἀπό τό ἄλλο. Μά τά κατοπινά αὐτά χτυπήματα ἀδυνατίζουν ὅλο καί πιό πολύ, ὅσο περισσότερο ἁπλώνονται πάνω σ' ὁλόκληρη τήν ἐπιφάνεια τῆς κοινωνίας. Οἱ σημαντικότεροι ἀρχηγοί του στήν ἐθνοσυνέλευση καί στόν τύπο πέφτουν ὁ ἕνας ὕστερα ἀπ' τόν ἄλλο θύματα τῶν δικαστηρίων καί ὅλο πιό διφορούμενα πρόσωπα μπαίνουν ἐπικεφαλῆς του. Κατά ἕνα μέρος ρίχνεται σέ δογματικούς πειραματισμούς, σέ τράπεζες ἀνταλλαγῶν καί σέ ἐργατικούς συνεταιρισμούς, δηλ. σ' ἕνα κίνημα ὅπου παραιτεῖται ἀπό τήν ἰδέα ν' ἀνατρέψει τόν παλιό κόσμο μέ τό σύνολο τῶν δικῶν του μεγάλων μέσων καί προσπαθεῖ νά πραγματοποιήσει τήν ἀπολύτρωσή του πίσω ἀπό τήν πλάτη τῆς κοινωνίας, μέ ἰδιωτικό τρόπο, μέσα στούς περιορισμένους ὅρους ὕπαρξής του καί πού γι' αὐτό ἀναγκαστικά ἀποτυχαίνει. Φαίνεται πώς δέ μπορεῖ οὔτε νά ξανάβρει μέσα του τό ἐπαναστατικό μεγαλεῖο, οὔτε νά κερδίσει καινούργια δραστηριότητα ἀπό τίς νέες συμμαχίες πού κλείνει ὡς τή στιγμή πού ὅλες οἱ τάξεις πού μ' αὐτές πολέμησε τόν Ἰούνη, κοίτονται ἡττημένες δίπλα του. Μά τουλάχιστο, πέφτει μ' ὅλες τίς τιμές τῆς μεγάλης κοσμοϊστορικῆς πάλης. Ὄχι μονάχα ἡ Γαλλία, μά ὁλόκληρη ἡ Εὐρώπη τρέμει ἀπό τό σεισμό τοῦ Ἰούνη, ἐνῶ οἱ κατοπινές ἥττες τῶν ἀνώτερων τάξεων ἐξαγοράζονται τόσο φτηνά, πού χρειάζονται ὅλη τήν ἀδιάν-

τροπη ὑπερβολή τοῦ κόμματος πού νίκησε γιά νά μποροῦν νά περάσουν σάν γεγονότα καί γίνονται τόσο πιό ἐπαίσχυντες, ὅσο πιό μακριά ἀπό τό προλεταριάτο βρίσκεται τό κόμμα πού νικήθηκε.

Ἡ ἥττα λοιπόν τῶν ἐπαναστατῶν τοῦ Ἰούνη εἶχε φυσικά προπαρασκευάσει καί προλειάνει τό ἔδαφος, πού πάνω του μποροῦσε νά ἱδρυθεῖ καί νά ἀνοικοδομηθεῖ ἡ ἀστική δημοκρατία. Ταυτοχρονα ὅμως εἶχε δείξει ὅτι στήν Εὐρώπη ἐπρόκειτο γιά ἄλλα προβλήματα καί ὄχι γιά τό πρόβλημα «δημοκρατία ἤ μοναρχία». Εἶχε φανερώσει ὅτι ἀστική δημοκρατία σημαίνει ἐδῶ τήν ἀπεριόριστη δεσποτία μιᾶς τάξης πάνω στίς ἄλλες τάξεις. Εἶχε ἀποδείξει ὅτι σέ χῶρες μέ ἕναν παλιό πολιτισμό, μέ ἀναπτυγμένο σχηματισμό τάξεων, μέ συγχρονισμένους ὅρους παραγωγῆς καί μέ μιά πνευματική συνείδηση ὅπου ἔχουν διαλυθεῖ ὕστερα ἀπό δουλιά αἰώνων ὅλες οἱ πατροπαράδοτες ἰδέες, ἡ δημοκρατία σημαίνει γενικά μόνο τήν πολιτική μορφή ἀνατροπῆς τῆς ἀστικῆς κοινωνίας καί ὄχι τή συντηρητική μορφή τῆς ζωῆς της, ὅπως συμβαίνει λογουχάρη στίς Ἑνωμένες Πολιτεῖες τῆς βόρειας Ἀμερικῆς, ὅπου ὑπάρχουν βέβαια ταξεις δέν ἔχουν ὅμως ἀκόμη σταθεροποιηθεῖ μά σέ διαρκῆ κατάσταση ροῆς ἀλλάζουν καί ἀνταλλάζουν μεταξύ τους τά συστατικά τους στοιχεῖα, ὅπου τά σύγχρονα μέσα παραγωγῆς ἀντί νά συμβαδίζουν μ' ἕνα λιμνάζοντα ὑπερπληθυσμό ἀναπληρώνουν μᾶλλον τή σχετική ἔλλειψη σέ ἐργατικά κεφάλια καί χέρια καί, τέλος, ὅπου ἡ πυρετική νεανική κίνηση τῆς ὑλικῆς παραγωγῆς πού ἔχει νά κατακτήσει ἕναν καινούργιο κόσμο, δέν ἄφησε οὔτε χρόνο οὔτε εὐκαιρία γιά νά καταργήσει τόν παλιό κόσμο τῶν φαντασμάτων.

Στίς μέρες τοῦ Ἰούνη ὅλες οἱ τάξεις καί ὅλα τά κόμματα, ἑνώθηκαν στό κόμμα τῆς τάξεως ἐνάντια στήν προλεταριακή τάξη, πού τή θεωροῦσαν τό κόμμα τῆς ἀναρχίας, τοῦ σοσιαλισμοῦ, τοῦ κομμουνισμοῦ. Εἶχαν «σώσει» τήν κοινωνία ἀπό «τούς ἐχθρούς τῆς κοινωνιας». Εἶχαν διαδόσει στά στρατεύματά τους τά συνθήματα τῆς παλιᾶς κοινωνίας—«ἰδιοχτησία, οἰκογένεια, θρησκεία, τάξις»— καί ἐνθάρρυναν τήν ἀντεπαναστατική σταυροφορία μέ τά λόγια: «Κάτω ἀπ' αὐτό τό ἔμβλημα, θά νικήσεις!» Ἀπ' αὐτή τή στιγμή, κάθε φορά πού ἕνα ἀπό τά πολυάριθμα κόμματα, πού εἶχαν συσπειρωθεῖ κάτω ἀπό τό ἔμβλημα αὐτό ἐνάντια στούς ἐξεγερμένους τοῦ

Ἰούνη, προσπαθεῖ νά διατηρήσει τό ἐπαναστατικό πεδίο μάχης γιά τά δικά του ταξικά συμφέροντα, ὁποκύπτει μπροστά σ' αὐτή τήν κραυγή: «ἰδιοχτησία, οἰκογένεια, θρησκεία, τάξις». Ἡ κοινωνία σώζεται κάθε φορά πού ὁ κύκλος τῶν κυρίαρχών της στενεύει, ὅταν ἕνα ἀποκλειστικότερο συμφέρον ἐπικρατεῖ μπροστά στό πλατύτερο. Κάθε διεκδίκηση καί τῆς πιό ἁπλῆς ἀστικῆς οἰκονομικῆς μεταρύθμισης, τοῦ πιό συνηθισμένου φιλελευθερισμοῦ, τοῦ πιό τυπικοῦ ρεπουμπλικανισμοῦ, τῆς πιό ρηχῆς δημοκρατίας, τιμωρεῖται ταυτόχρονα σάν «ἀπόπειρα κατά τῆς κοινωνίας» καί στιγματίζεται σάν «σοσιαλισμός». Τελικά καί οἱ ἀρχιερεῖς τῆς «θρησκείας καί τῆς τάξεως» πετιοῦνται κι αὐτοί μέ τίς κλωτσιές ἀπό τούς τρίποδές τους τῆς Πυθίας, ἁρπάζονται στό σκοτάδι τῆς νύχτας ἀπό τά κρεβάτια τους, χώνονται μέσα σέ κλοῦβες, πστιοῦνται στά μπουντρούμια ἤ στέλνονται στήν ἐξορία, ὁ ναός τους ἰσοπεδώνεται, τό στόμα τους βουλώνεται, ἡ πένα τους τσακίζεται, ὁ νόμος τους ξεσκίζεται στό ὄνομα τῆς θρησκείας, τῆς ἰδιοχτησίας, τῆς οἰκογένειας, τῆς τάξεως. Ἀστοί φανατικοί ὀπαδοί τῆς τάξεως πυροβολοῦνται στούς ἐξῶστες τους ἀπό μεθυσμένα μπουλούκια φαντάρων, βεβηλώνεται ἡ ἱερότητα τῆς οἰκογένειάς τους, βομβαρδίζονται τά σπίτια τους γιά διασκέδαση — στό ὄνομα τῆς ἰδιοχτησίας, τῆς οἰκογένειας, τῆς θρησκείας καί τῆς τάξεως. Τελικά τά ἀποβράσματα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας σχηματίζουν τήν ἱερή φάλαγγα τῆς τάξεως καί ὁ ἥρωας Κραπουλίνσκι[1] μπαίνει στόν Κεραμεικό σάν «σωτήρας τῆς κοινωνίας».

II

Ἄς ξαναπιάσουμε τό νῆμα τῆς ἐξέλιξης.

Ἡ ἱστορία τῆς συνταχτικῆς ἐθνοσυνέλευσης ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Ἰούνη εἶναι ἡ ἱστορία τῆς κυριαρχίας καί τῆς διάλυσης τῆς δημοκρατικῆς ὁμάδας τῆς ἀστικῆς τάξης, τῆς ὁμάδας ἐκείνης πού εἶναι γνωστή μέ τό ὄνομα τρίχρωμοι δημοκράτες, ποῦροι δημοκράτες, πολιτικοί δημοκράτες, φορμαλιστές δημοκράτες κλπ.

Ἡ ὁμάδα αὐτή εἶχε ἀποτελέσει στό καθεστώς τῆς ἀστικῆς μοναρχίας τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, τήν ἐπίσημη δημοκρατική ἀντιπολίτευση καί συνεπῶς ἕνα ἀναγνωρισμένο, συστατικό μέρος τοῦ τότε πολιτικοῦ κόσμου. Εἶχε τούς ἀντιπροσώπους της στίς βουλές καί σημαντική σφαῖρα ἐπιροῆς στόν τύπο. Τό παρισινό ὄργανό της, τή «Νασιονάλ» τό θεωρούσανε στό εἶδος του τόσο ἀξιοσέβαστο, ὅσο καί τή «Ζουρνάλ ντέ Ντεμπά». Ὁ χαρακτήρας της ἀντιστοιχοῦσε στή θέση πού εἶχε μέσα στή συνταγματική μοναρχία. Δέν ἦταν μιά ὁμάδα τῆς ἀστικῆς τάξης, πού τή συνδέανε μεγάλα κοινά συμφέροντα καί πού τήν ξεχώριζαν ἀπό τίς ἄλλες ὁμάδες ἰδιαίτερες συνθῆκες παραγωγῆς. Ἦταν μιά κλίκα ἀπό φιλοδημοκρατικούς ἀστούς—συγγραφεῖς, δικηγόρους, ἀξιωματικούς καί δημόσιους ὑπαλλήλους — πού ἡ ἐπιροή τους στηριζότανε στίς προσωπικές ἀντιπάθειες τῆς χώρας κατά τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, στή θύμηση τῆς παλιᾶς δημοκρατίας, στή δημοκρατική πίστη μερικῶν ὀνειροπόλων καί πρίν ἀπ' ὅλα στό γαλλικό ἐθνικισμό, πού τόν κρατοῦσε συνεχῶς ἄγρυπνο τό μίσος του ἐνάντια στίς συνθῆκες τῆς Βιέννης καί τή συμμαχία μέ τήν Ἀγγλία. Ἕνα μεγάλο μέρος τῶν ὀπαδῶν πού εἶχε ἡ «Νασιονάλ» τήν ἐποχή τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, τό χρωστοῦσε σέ τοῦτο τόν κρυφό αὐτοκρατορισμό, πού ἀργότερα, στό καθεστώς τῆς δημοκρατίας, μπόρεσε γι' αὐτό τό λόγο νά τῆς ἀντιπαραταχθεῖ σάν ἕνας ὀλέθριος ἀνταγωνιστής στό πρόσωπο τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη. Καταπολεμοῦσε τήν ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος, ὅπως τό ἔκανε ὅλη ἡ ὑπόλοιπη ἀστική ἀντιπολίτευση. Ἡ πολεμική ἐνάντια στόν προϋπολογισμό, πού στή Γαλλία ἦταν συνδεμένη ἀκριβῶς μέ τήν πάλη ἐνάντια στήν ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος, τῆς ἐξασφάλιζε μιά τόσο φτηνή δημοτικότητα καί τόσο πλούσια ὕλη γιά πουριτανικά κύρια ἄρθρα, πού δέ μποροῦσε νά μήν τά ἐκμεταλλευτεῖ. Ἡ βιομηχανική ἀστική τάξη τήν εὐγνωμονοῦσε γιατί ὑποστήριζε δουλόπρεπα τό γαλλικό προστατευτικό τελωνειακό σύστημα πού τό παραδεχόταν ὡστόσο περισσότερο γιά ἐθνικούς λόγους παρά γιά λόγους οἰκονομικούς. Τήν εὐγνωμονοῦσε καί τό σύνολο τῆς ἀστικῆς τάξης γιά τίς συκοφαντίες της ἐνάντια στόν κομμουνισμό καί τό σοσιαλισμό. Κα-

[1] Ἥρωας ἀπό τό ποίημα «Δυό ἱππότες» τοῦ Χαΐνριχ Χαΐνε. Μέ τή μορφή τοῦ Κραπουλίνσκι (ἀπό τή γαλλική λέξη crapule πού σημαίνει τόν ἄνθρωπο πού ἐπιδίδεται στήν κραιπάλη καί στήν ἀσωτία) ὁ Χαινε εἰρωνεύεται τόν ξεπεσμένο εὐγενῆ Ὁ Μαρξ μέ τό ὄνομα αὐτό χαρακτηρίζει τό Λουδοβίκο Βοναπάρτη. (Σημ. Σύντ.)

τά τά ἄλλα, τό κόμμα τῆς «Νασιονάλ» ἦταν καθαρά δημοκρατικο, δηλ. ζητοῦσε μιά δημοκρατική ἀντίς μιά μοναρχική μορφή τῆς ἀστικῆς κυριαρχίας καί πριν ἀπ' ὅλα τη μερίδα τοῦ λέοντος σ' αὐτή τήν κυριαρχία. Ὅσο γιά τούς ὅρους αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς, δέν τούς εἶχε καθόλου ξεκαθαρίσει στόν ἑαυτό της. Ἀντίθετα, ἐκεῖνο πού ἐβλεπε ὁλοκάθαρα καί πού ἔγινε δημόσια γνωστό στά μεταρυθμιστικά συμπόσια τίς τελευταίες μέρες τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, ἦταν ἡ ἀντιδημοτικότητά της ἀνάμεσα στούς δημοκράτες μικροαστούς καί ἰδιαίτερα στό ἐπαναστατικό προλεταριάτο. Αὐτοί οἱ πουρoι δημοκράτες, ὅπως εἶναι ἄλλωστε ὅλοι οἱ πουρoι δημοκράτες, ἦταν κιόλας ἕτοιμοι νά ἱκανοποιηθοῦν στήν ἀρχή μέ τήν ἀντιβασιλεία τῆς δούκισσας τῆς Ὀρλεάνης, ὅταν ξέσπασε ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη πού πρόσφερε στούς πιό γνωστούς ἐκπροσώπους τους μιά θέση στήν προσωρινή κυβέρνηση. Οἱ ἐκπρόσωποί τους εἶχαν φυσικά ἀπό τήν ἀρχή τήν ἐμπιστοσύνη τῆς ἀστικῆς τάξης καί τήν πλειοψηφία τῆς συνταχτικῆς ἐθνοσυνέλευσης. Τά σοσιαλιστικά στοιχεῖα τῆς προσωρινῆς κυβέρνησης ἀποκλείστηκαν ἀμέσως ἀπό τήν ἐκτελεστική ἐπιτροπή πού σχημάτισε ἡ ἐθνοσυνέλευση στήν πρώτη της σύνοδο καί τό κόμμα τῆς «Νασιονάλ» χρησιμοποίησε τήν ἔκρηξη τῆς ἐξέγερσης τοῦ Ἰούνη γιά νά ἀποπέμψει καί τήν ἴδια τήν ἐκτελεστική ἐπιτροπή καί ν' ἀπαλλαγεῖ ἔτσι ἀπό τούς ἄμεσους ἀντιπάλους του, ἀπό τούς μικροαστούς ἢ δημοκράτες ρεπουμπλικάνους (Λεντρύ-Ρολλέν κλπ). Ὁ Καβαινιάκ, ὁ στρατηγός τοῦ ἀστικοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος πού εἶχε διευθύνει τή μάχη τοῦ Ἰούνη, ἀντικατάστησε τήν ἐκτελεστική ἐπιτροπή ἀσκώντας ἕνα εἶδος διχτατορικῆς ἐξουσίας. Ὁ Μαρράστ, παλιός ἀρχισυντάχτης τῆς «Νασιονάλ», ἔγινε ὁ μόνιμος πρόεδρος τῆς συνταχτικῆς ἐθνοσυνέλευσης καί οἱ πουρoι δημοκράτες πήρανε τά ὑπουργεῖα, καθώς καί ὅλες τίς ἄλλες σημαντικές θέσεις.

Ἡ δημοκρατική ὁμάδα τῶν ἀστῶν πού ἀπό καιρό θεωροῦσε τόν ἑαυτό της νόμιμο κληρονόμο τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη, νόμισε ὅτι ἔχει ξεπεράσει τά ἰδανικά της, μέ τή διαφορά ὅτι ἔφτασε στήν ἐξουσία ὄχι ὅπως τό ὀνειρεύτηκε τόν καιρό τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, μέ μιά φιλελεύθερη ἐξέγερση τῆς ἀστικῆς τάξης ἐνάντια στό θρόνο, μά ὕστερα ἀπό μιά στάση τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στό κεφάλαιο, μιά στάση πού καταπνίγηκε μέ κανονιές. Ἐκεῖνο πού εἶχε φανταστεῖ σάν τό πιό ἐπαναστατικό γεγονός ξετυλίχτηκε στήν πραγματικότητα σάν τό πιό ἀντεπαναστατικό. Ὁ καρπός τῆς ἔπεσε στήν ποδιά, μά ἔπεσε ἀπό τό δέντρο τῆς γνώσης, κι ὄχι ἀπό τό δέντρο τῆς ζωῆς.

Ἡ ἀποκλειστική κυριαρχία τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν κράτησε μονάχα ἀπό τίς 24 τοῦ Ἰούνη ὡς τίς 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848. Συνοψίζεται στή σύνταξη ἑνός δημοκρατικοῦ συντάγματος καί στήν κήρυξη τοῦ Παρισιοῦ σέ κατάσταση πολιορκίας.

Τό νέο σύνταγμα στή βάση του δέν ἦταν παρά ἡ ἐκδημοκρατισμένη, ἔκδοση τοῦ συνταγματικοῦ χάρτη τοῦ 1830. Τό ὑψηλό ἐκλογικό τίμημα τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη πού ἀπόκλειε ἀκόμα καί μιά μεγάλη μερίδα τῆς ἀστικῆς τάξης ἀπό τήν πολιτική ἐξουσία, ἦταν ἀσυμβίβαστο μέ τήν ὕπαρξη τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας. Στή θέση αὐτοῦ τοῦ ἐκλογικοῦ τιμήματος, ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη εἶχε ἀμέσως προκηρύξει τό ἄμεσο γενικό ἐκλογικό δικαίωμα. Οἱ ἀστοί δημοκράτες δέ μποροῦσαν ν' ἀνακηρύξουν ὡς μή γενόμενο αὐτό τό γεγονός. Ὑποχρεώθηκαν ν' ἀρκεστοῦν νά προσθέσουν τήν περιοριστική διάταξη μιᾶς ἑξάμηνης διαμονῆς στόν τόπο τῆς ἐκλογῆς. Ἡ παλιά διοικητική, δημοτική, δικαστική, στρατιωτική κλπ, ὀργάνωση διατηρήθηκε ἀνέπαφη, ὅπου τό σύνταγμα τήν τροποποίησε, ἡ τροποποίηση αὐτή ἀφοροῦσε τόν πίνακα τῶν περιεχομένων καί ὄχι τό περιεχόμενο, τό ὄνομα καί ὄχι τό πράγμα.

Τό ἀναπόφευγο γενικό ἐπιτελεῖο τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ 1848—προσωπική ἐλευθερία, ἐλευθερία τοῦ τύπου, τοῦ λόγου, τῆς ὀργάνωσης, τῆς συγκέντρωσης, τῆς ἐκπαίδευσης, τῆς θρησκείας κλπ—περιβλήθηκε μέ μιά συνταγματική στολή πού τό ἔκανε ἄτρωτο. Δηλαδή καθεμιά ἀπ' αὐτές τίς ἐλευθερίες ἀνακηρύσσεται σάν ἀπόλυτο δικαίωμα τοῦ γάλλου πολίτη, ἀλλά μέ τή σημείωση στό περιθώριο ὅτι εἶναι ἀπεριόριστη μόνον ὡς ἐκεῖ πού δέν περιορίζεται ἀπό τά «ἴσα δικαιώματα τῶν ἄλλων καί ἀπό τή δημόσια ἀσφάλεια», ἢ ἀπό «νόμους» πού ἔχουν γιά σκοπό νά ἐξασφαλίσουν ἀκριβῶς αὐτή τήν ἁρμονία τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν μεταξύ τους καί μέ τή δημόσια ἀσφάλεια. Λχ: «Οἱ πολίτες ἔχουν τό δικαίωμα νά συνεταιρίζονται, νά συγκεντρώνονται φιλήσυχα καί δίχως ὅπλα, νά ἀναφέρονται στίς ἀρχές καί νά ἐκφράζουν πάντοτε τίς γνῶμες τους μέ τόν τύπο ἢ μέ

κάθε ἄλλο μέσο. Ἡ ἀπόλαυση αὐτῶν τῶν δικαιωμάτων δέν ἔχει ἄλλους περιορισμούς παρά τά ἴσα δικαιώματα τῶν ἄλλων καί τή δημόσια ἀσφάλεια». (Κεφ. ΙΙ τοῦ γαλλικοῦ συντάγματος, ἄρθρο 8). — «Ἡ ἐκπαίδευση εἶναι ἐλεύθερη. Ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκπαίδευσης πρέπει νά ἀπολαμβάνεται μέσα στά ὅρια πού ἔχουν καθοριστεῖ ἀπό τό νόμο καί κάτω ἀπό τήν ἀνωτερη ἐπίβλεψη τοῦ κράτους». (στό ἴδιο, ἄρθρο 9). — «Ἡ κατοικία κάθε πολίτη εἶναι ἀπαραβίαστη, ἐκτός ἀπό τίς περιπτώσεις πού προβλέπει ὁ νόμος» (Κεφ. ΙΙ, ἄρθρο 3) κλπ, κλπ. Γι' αὐτό, τό σύνταγμα παραπέμπει συνεχῶς σέ μελλοντικούς ὀργανικούς νόμους, πού θά ἑρμηνεύουν αὐτές τίς σημειώσεις στό περιθώριο καί θά ρυθμίζουν τήν ἀπόλαυση αὐτῶν τῶν ἀπεριόριστων ἐλευθεριῶν, ἔτσι πού νά μή συγκρούονται οὔτε ἀναμεταξύ τους, οὔτε μέ τή δημόσια ἀσφάλεια. Καί ἀργότερα αὐτοί οἱ ὀργανικοί νόμοι ἐκδόθηκαν ἀπό τούς φίλους τῆς τάξεως καί ὅλες αὐτές οἱ ἐλευθερίες ρυθμίστηκαν ἔτσι πού ἡ ἀστική τάξη νά τίς ἀπολαμβάνει ὅίχως νά σκοντάφτει στά ἴσα δικαιώματα τῶν ἄλλων τάξεων τῆς κοινωνίας. Παντοῦ ὅπου ἀπαγόρευαν ὁλότελα στούς ἄλλους αὐτές τίς ἐλευθερίες ἤ πού ἐπέτρεπαν τήν ἀπόλαυσή τους μέ τέτιους ὅρους πού ἀποτελοῦν ἄλλες τόσες ἀστυνομικές παγίδες, αὐτό γινόταν πάντοτε μονάχα γιά τό συμφέρον τῆς «δημόσιας ἀσφάλειας», δηλ. γιά τήν ἀσφάλεια τῆς ἀστικῆς τάξης, ὅπως ὁρίζει τό σύνταγμα. Γι' αὐτό κατοπινά καί τά δυό μέρη ἐπ.καλοῦνταν μέ ὅλο τους τό δίκιο τό σύνταγμα, τόσο οἱ φίλοι τῆς τάξεως πού καταργούσανε ὅλες αὐτές τίς ἐλευθερίες, ὅσο καί οἱ δημοκράτες πού διεκδικοῦσαν ὅλες τίς ἐλευθερίες. Γιατί τό κάθε ἄρθρο τοῦ συντάγματος περιέχει τήν ἴδια του τήν ἀντίθεση, τή δικήτου ἄνω καί κάτω βουλή, δηλ στή γενική φράση τήν ἐλευθερία καί στή σημείωση τοῦ περιθώριου τήν κατάργηση τῆς ἐλευθερίας. Ὅσον καιρό λοιπόν ἦταν σεβαστή ἡ λέξη ἐλευθερία καί ἐμποδιζόταν μόνον ἡ πραγματική ἐξάσκησή της, ἐννοεῖται μέ νόμιμο τρόπο, ἔμενε ἡ συνταγματική ὕπαρξη τῆς ἐλευθερίας ἀνέπαφη καί ἀπαραβίαστη, κι ἄς θανατώνανε πραγματικά τή συγκεκριμένη της ὕπαρξη.

Τό σύνταγμα αὐτό πού μέ τόσο ἔξυπνο τρόπο τό εἶχαν κάνει ἀπαραβίαστο, ἦταν ὡστόσο σάν τόν Ἀχιλλέα τρωτό σ' ἕνα σημεῖο, ὄχι ὅμως στή φτέρνα, μά στό κεφάλι ἤ καλύτερα στά δυό κεφάλια στά ὁποῖα κατάληγε: στή νομοθετική συνέλευση

ἀπό τή μιά μεριά, στόν πρόεδρο ἀπό τήν ἄλλη. Ἄν ξεφυλλίσουμε τό σύνταγμα θά ὁροῦμε ὅτι μόνο τά ἄρθρα ὅπου καθορίζεται ἡ σχέση τοῦ προέδρου μέ τή νομοθετική συνέλευση εἶναι ἀπόλυτα θετικά, δίχως ἀντιφάσεις, δίχως δυνατότητα παρερμηνείας. Γιατί ἐδῶ τό ζήτημα ἦταν νά ἐξασφαλιστοῦν οἱ ἴδιοι οἱ ἀστοί δημοκράτες. Τά ἄρθρα 45-70 τοῦ συντάγματος ἔχουν συνταχθεῖ ἔτσι πού νά μπορεῖ ἡ ἐθνοσυνέλευση νά παραμερίζει μέ συνταγματικό τρόπο τόν πρόεδρο, ὁ πρόεδρος ὅμως νά μή μπορεῖ νά παραμερίζει τήν ἐθνοσυνέλευση παρά μονάχα μέ ἀντισυνταγματικό τρόπο, καταργώντας δηλ. τό ἴδιο τό σύνταγμα. Ἔτσι ἐδῶ τό ἴδιο τό σύνταγμα προκαλεῖ τή βίαιη κατάργησή του. Δέν καθιερώνει μονάχα τό χωρισμό τῶν ἐξουσιῶν ὅπως τό ἔκανε ὁ Χάρτης τοῦ 1830, μά τόν πλαταίνει ὥς τήν ἀνυπόφορη ἀντίφαση. Τό παιχνίδι τῶν συνταγματικῶν ἐξουσιῶν, ὅπως ὀνόμασε ὁ Γκιζό τούς κοινοβουλευτικούς καυγάδες ἀνάμεσα στή νομοθετική καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, παίζει στό σύνταγμα τοῦ 1848 ἀκατάπαυτα va banque*. Ἀπό τή μιά ὑπάρχουν 750 ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, πού ἔχουν ἐκλεγεῖ μέ καθολική ψηφοφορία καί εἶναι ἐπανεκλέξιμοι καί πού ἀποτελοῦν μιάν ἀνεξέλεγκτη, ἀδιάλυτη, ἀδιαίρετη ἐθνοσυνέλευση, μιάν ἐθνοσυνέλευση, πού ἔχει παντοδύναμη νομοθετική ἐξουσία, πού ἀποφασίζει τελικά γιά πόλεμο, εἰρήνη καί ἐμπορικές συμβάσεις, πού αὐτή μόνον ἔχει τό δικαίωμα τῆς ἀμνηστείας καί πού μέ τή μονιμότητά της βρίσκεται ἀδιάκοπα στό προσκήνιο. Ἀπό τήν ἄλλη, ὑπάρχει ὁ πρόεδρος μέ ὅλες τίς χαρακτηριστικές ἰδιότητες τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, μέ τήν ἁρμοδιότητα νά διορίζει καί νά παύει τούς ὑπουργούς του ἀνεξάρτητα ἀπό τήν ἐθνοσυνέλευση, μέ ὅλα τά μέσα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας στά χέρια του, πού ἔχει τό δικαίωμα νά διορίζει σέ ὅλες τίς θέσεις καί ὁρίζει ἔτσι στή Γαλλία τουλάχιστο πάνω ἀπό ἑνάμισυ ἑκατομμύριο ὑπάρξεις, γιατί τόσες ἐξαρτῶνται ἀπό τούς 500.000 ὑπαλλήλους καί ἀξιωματικούς ὅλων τῶν βαθμῶν. Ἔχει μαζί του ὅλες τίς ἔνοπλες δυνάμεις Ἔχει τό προνόμιο νά δίνει χάρη σέ μεμονωμένους ἐγκληματίες, νά βάζει σέ διαθεσιμότητα τούς ἐθνοφύλακες, νά παύει σέ συμφωνία μέ τό συμβούλιο ἐπικρατείας, τά γενικά, τά ἐπαρχιακά καί τά δημοτικά συμβούλια πού ἐκλέγονται

* Τά διακινδυνεύει ὅλα: Ἔκφραση πού χρησιμοποιεῖται στό χαρτοπαίγνιο ὅταν τα παίζει κανείς ὅλα για ὅλα σ' ἕνα χαρτί. (Σημ. Μετ.)

ἀπό τούς ἴδιους τούς πολίτες. Ἔχει τήν πρωτοβουλία καί τήν καθοδήγηση σέ ὅλες τίς συμφωνιες μέ τό ἐξωτερικό. Ἐνῶ ἡ συνέλευση παραμένει συνεχῶς πάνω στή σκηνή, καί εἶναι ἐκτεθειμένη στήν καθημερινή κοινή κριτική, ὁ πρόεδρος κάνει μιά κρυφή ζωή στά Ἠλύσια Πεδία, ἔχοντας μπροστά στά μάτια του καί μέσα στήν καρδιά του τό ἄρθρο 45 τοῦ συντάγματος, που τοῦ φωνάζει: κάθε μέρα: «frère il faut mourir!» [1]. Ἡ ἐξουσία σου λήγει τή δεύτερη Κυριακή τοῦ ὁμορφου Μάη, στόν τέταρτο χρόνο τῆς ἐκλογῆς σου. Πᾶνε τότε πιά τά μεγαλεῖα, τό κομάτι αὐτό δέν παίζεται γιά δεύτερη φορά καί ἂν ἔχεις χρέη κοίταξε νά τά πληρώσεις ἔγκαιρα μέ τίς 600.000 φράγκα πού σοῦ ἐπιχορηγεῖ τό σύνταγμα, ἐκτός ἂν προτιμᾶς νά τραβήξεις τή δεύτερη Δευτέρα τοῦ ὁμορφου Μάη γιά τό Κλισύ! [2] Ἔτσι, ἂν τό σύνταγμα παραχωρεῖ στόν πρόεδρο τήν πραγματική ἐξουσία, προσπαθεῖ νά ἐξασφαλίσει στήν ἐθνοσυνέλευση τήν ἠθική ἐξουσία. Ἀλλά ἐκτός πού εἶναι ἀδύνατο νά δημιουργηθεῖ μιά ἠθική ἐξουσία μέ ἄρθρα νόμων, τό σύνταγμα ἀναιρεῖ στό ζήτημα αὐτό ἀλλη μιά φορά τόν ἴδιο τόν ἑαυτό του, ὁρίζοντας ὅτι ὁ πρόεδρος ἐκλέγεται ἀπό ὅλους τούς γάλλους μέ ἄμεση ψηφοφορία. Καί ἐνῶ οἱ ψῆφοι τῆς Γαλλίας διαμοιράζονται στά 750 μέλη τῆς ἐθνοσυνέλευσης, ἀντίθετα συγκεντρώνονται ἐδῶ σ' ἕνα μόνον ἄτομο. Καί ἐνῶ κάθε χωριστός ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ ἀντιπροσωπεύει μόνο τοῦτο ἤ ἐκεῖνο τό κόμμα, τοῦτη ἤ ἐκεῖνη τήν πόλη, τοῦτο ἤ ἐκεῖνο τό προγεφύρωμα ἤ ἀκόμα τήν ἁπλή ἀνάγκη νά ἐκλεγεῖ ὁπωσδήποτε ἕνας ἀπό τούς 750 βουλευτές, χωρίς νά πολυπροσέχει κανένας οὔτε τίς ἴδιες τίς ἐκλογές, οὔτε καί τόν ὑποψήφιο, ὁ πρόεδρος εἶναι: ὁ ἐκλεκτός τοῦ ἔθνους καί ἡ πράξη τῆς ἐκλογῆς του εἶναι τό μεγάλο ἄτοῦ, πού τό παίζει ὁ κυριαρχος λαός μιά φορά κάθε τέσσερα χρόνια. Ἡ ἐκλεγμένη ἐθνοσυνέλευση βρίσκεται σέ μεταφυσική σχέση ἐνῶ ὁ ἐκλεγμένος πρόεδρος βρίσκεται σέ προσωπική σχέση μέ τό ἔθνος. Ἡ ἐθνοσυνέλευση ἐκφράζει: βέβαια μέ τούς χωριστούς ἀντιπροσώπους της τίς ποικίλες πλευρές τοῦ ἐθνικοῦ πνεύματος, μά στόν πρόεδρο ἐνσαρκώνεται: αὐτό τό ἴδιο τό ἐθνικό πνεῦμα. Ἀπέναντι στήν ἐθνοσυνέλευση ὁ πρόεδρος κατέχει: ἕνα εἶδος θεῖο δικαίωμα, ὑπάρχει: ἐλέω θεοῦ.

[1] Ἀδελφέ, πρεπει να πεθανεις! (Στμ Σύντ.)
[2] Βλ. ὑποσημείωση σελ. 232. (Στμ Σύντ.)

Ἡ Θέτις, ἡ θεά τῆς θάλασσας, εἶχε προφητεύσει στόν Ἀχιλλέα πώς θά πέθαινε στό ἄνθος τῆς νεότητάς του. Τό σύνταγμα, πού εἶχε κι αὐτό σάν τόν Ἀχιλλέα τό τρωτό του σημεῖο, εἶχε ἐπίσης σάν τόν Ἀχιλλέα τήν προαίσθηση πώς θά πέθαινε ἀπό πρόωρο θάνατο. Ἦταν ἀρκετό γιά τούς συνταγματικούς πούρους δημοκράτες νά ρίξουν μιά ματιά ἀπό τά μεσούρανα τῆς ἰδανικῆς τους δημοκρατίας στό βέβηλο κόσμο, γιά νά δοῦν ὅτι ἡ ὑπεροφία τῶν βασιλικῶν, τῶν βοναπαρτικῶν, τῶν δημοκρατῶν, τῶν κομμουνιστῶν, αὔξαινε κάθε μέρα μαζί μέ τή δική τους ἀνυπολη̈ψία ὅσο πλησίαζαν στήν ὁλοκλήρωση τοῦ μεγάλου τους νομοθετικοῦ ἀριστουργήματος, δίχως νά χρειαστεῖ γι' αὐτό νά βγεῖ ἀπό τή θάλασσα ἡ Θέτις καί νά τούς πεῖ τό μυστικό. Προσπαθοῦσαν νά ξεγελάσουν τό πεπρωμένο μέ μιά συνταγματική πανουργία, χρησιμοποιώντας τό ἄρθρο 111 τοῦ συντάγματος, πού σύμφωνα μ' αὐτό κάθε πρόταση γιά ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος δέ μποροῦσε νά ψηφιστεῖ παρά ἀπό μιά πλειοψηφία τουλάχιστο τριῶν τετάρτων, σέ τρεῖς διαδοχικές συζητήσεις, πού θά πρέπει νά χωρίζονται ἡ μιά ἀπό τήν ἄλλη μέ τό χρονικό διάστημα ἑνός μήνα, κι αὐτό πάλι μέ τήν προϋπόθεση πώς τουλάχιστο 500 μέλη τῆς ἐθνοσυνέλευσης θά παίρνανε μέρος στήν ψηφοφορία. Ἔτσι κάνανε μονάχα μιάν ἀνίσχυρη ἀπόπειρα νά ἐξασκήσουν σάν κοινοβουλευτική μειοψηφία—γιατί βλέπανε προφητικά τόν ἑαυτό τους ἀπό τώρα κιόλας σάν μειοψηφία—μιά ἐξουσία πού, τή στιγμή πού διαθετανε τήν κοινοβουλευτική πλειοψηφία καί ὅλα τά μέσα τῆς κυβερνητικῆς δύναμης, ξέφευγε μέρα μέ τή μέρα ὅλο καί πιό πολύ ἀπό τ' ἀδύναμα χέρια τους.

Τέλος τό σύνταγμα σ' ἕνα μελοδραματικό ἄρθρο, ἐμπιστεύεται τόν ἑαυτό του «στήν ἐπαγρύπνηση καί στόν πατριωτισμό ὁλόκληρου τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ καί του κάθε γάλλου χωριστά», ἀφοῦ προηγούμενα, σέ ἕνα ἄλλο ἄρθρο, εἶχε ἐμπιστευθεῖ τούς «ἄγρυπνους» καί τούς «πατριῶτες» στήν τρυφερή καί ποινική μέριμνα τοῦ ἀνώτατου δικαστηρίου τῆς «haute cour», πού ἐπινοήθηκε ἀπ' αὐτό το σύνταγμα

Αὐτό ἦταν το σύνταγμα τοῦ 1848, πού στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 ἀνατράπηκε ὄχι ἀπό ἕνα κεφάλι, ἀλλά ἀπό τό ἄγγιγμα καί μόνον ἑνός καπέλου. Τό καπέλο αὐτό εἶναι: ἀλήθεια πώς ἦτανε τό τρίκωχο ναπολεόντειο καπέλο.

Ἐνῶ οἱ ἀστοί δημοκράτες ἀσχολοῦνταν στή συνέλευση μέ

τό νά ψιλολογοῦν, νά συζητοῦν καί νά ψηφίζουν αὐτό τό σύνταγμα, ἔξω ἀπό τή συνέλευση ὁ Καβαινιάκ διατηροῦσε τό Παρίσι σέ κατάσταση πολιορκίας. Ἡ κατάσταση πολιορκίας τοῦ Παρισιοῦ ἦταν ἡ μαμή τῆς συνταχτικῆς συνέλευσης ὅταν κοιλοπονοῦσε τά δημοκρατικά δημιουργήματά της. Ἂν τό σύνταγμα ἐξαφανίστηκε ἀργότερα ἀπό τόν κόσμο μέ τίς ξιφολόγχες, δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε ὅτι χρειάστηκε νά τό προστατεύσουν τά ἴδια, ὅταν βρισκόταν ἀκόμα στήν κοιλιά τῆς μάνας του, μέ ξιφολόγχες καί μάλιστα μέ ξιφολογχες πού ἦταν στραμένες ἐνάντια στό λαό καί ὅτι χρειάστηκαν ξιφολόγχες γιά νά τό φέρουν στόν κόσμο. Οἱ πρόδρομοι τῶν «καθῶς πρέπει δημοκρατῶν» εἶχαν περιφέρει τό σύμβολο τους, τήν τρίχρωμη σημαία, σ' ὅλη τήν Εὐρώπη. Οἱ «καθώς πρέπει δημοκράτες» μέ τή σειρά τους ἔκαναν ἐπίσης μιάν ἐφεύρεση, πού βρῆκε μονάχη της τό δρόμο γιά νά διαδοθεῖ σ' ὅλη τήν ἤπειρο μά πού ξαναγυρνοῦσε στή Γαλλία μέ ὁλοένα ξανανιωμένη ἀγάπη, ὥσπου τώρα πολιτογραφήθηκε μόνιμα στούς μισούς νομούς της—τήν κατάσταση πολιορκίας. Ἦταν μιά λαμπρή ἐφεύρεση, πού χρησιμοποιήθηκε περιοδικά σέ κάθε κατοπινή κρίση στήν πορεία τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης. Μά ὁ στρατώνας καί ὁ καταυλισμός, πού τους φορτώνανε κατά περιόδους ἀπάνω στό κεφάλι τῆς γαλλικῆς κοινωνίας γιά νά τῆς ζουλήξουν τό μυαλό καί νά τήν κάνουν νά κάτσει φρόνιμα, τό σπαθί καί τό μουσκέτο πού σ' αὐτά ἀναθέτανε, κατά περιόδους νά δικάζουν καί νά διοικοῦν, νά κηδεμονεύουν καί νά λογοκρίνουν, νά ἐκτελοῦν ἀστυνομικά καθήκοντα καί νά παίζουν τό ρόλο τοῦ νυχτοφύλακα, το μουστάκι καί ἡ στρατιωτική στολή πού τά βαλαλοῦσαν περιοδικά σάν ἀνώτατη σοφία καί σάν πρύτανη τῆς κοινωνίας—μήπως δέ θάπρεπε τελικά ὁ στρατώνας κα. ὁ καταυλισμός, το σπαθί καί τό μουσκέτο, τό μουστάκι καί ἡ στρατιωτική στολή, να σκεφθοῦν νά λυτρώσουν μιά γιά πάντα τήν κοινωνια ἀνακηρύσσοντας τό δικό τους καθεστώς σάν τό ἀνώτατο καθεστώς καί ν' ἀπαλλάξουν ὁλοτελα τήν ἀστική κοινωνία ἀπό τήν ἔγνοια νά κυβερνάει τόν ἴδιο τόν ἑαυτό της; Ὁ στρατώνας καί ὁ καταυλισμός, το σπαθί καί τό μουσκέτο, τό μουστάκι καί ἡ στρατιωτική στολή ἔπρεπε ἀκόμα περισσότερο νά φτάσουν σ' αὐτή τή σκέψη, γιατί τότε θά μποροῦσαν νά περιμένουν πιό καλή πληρωμή γι' αὐτή τήν πιό μεγαλη τους ἐκδούλευση, ἐνῶ μέ τις ἁπλές περιοδικές καταστάσεις πολιορκίας καί μέ τίς πρόσκαιρες διασώσεις τῆς κοι-

νωνίας κατά διαταγή τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης ὁμάδας της ἀστικῆς τάξης, ἐκτός ἀπό μερικούς νεκρούς καί τραυματίες καί μερικούς φιλικούς ἀστικούς μορφασμούς, τά κέρδη ἦταν πολύ πενιχρά. Μήπως ὁ στρατός δέ θά ἔπρεπε νά παίξει ἐπιτέλους κι αὐτος μιά φορά τό παιχνίδι τῆς κατάστασης πολιορκίας γιά τό δικό του τό συμφέρον καί γιά δικό του λογαριασμό καί νά πολιορκήσει ταυτόχρονα τά ἀστικά χρηματοφυλάκια; Δέν πρέπει ἄλλωστε νά ξεχνοῦμε, ἄς τό ποῦμε ἀνάμεσα στ' ἄλλα, ὅτι ὁ συνταγματαρχης Μπερνάρ, ὁ ἴδιος ὁ πρόεδρος τῆς στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς πού κάτω ἀπ' τίς διαταγές τοῦ Καβαινιάκ βοήθησε γιά νά ἐξοριστοῦν χωρίς δίκη 15.000 στασιαστές, ἐκείνη τή στιγμή κινιόταν πάλι ἐπικεφαλῆς τῆς στρατιωτικῆς ἐπιτροπῆς πού δροῦσε στό Παρίσι.

Ἂν μέ τήν κατάσταση πολιορκίας τοῦ Παρισιοῦ οἱ καθώς πρέπει, οἱ πυροι δημοκράτες εἶχαν δημιουργήσει τό φυτώριο ὅπου θά βλάσταιναν οἱ πραιτωριανοί[1] τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851, ἀπό τήν ἄλλη μεριά ἀξίζουν τόν ἔπαινο γιατί, ἀντί νά διεγείρουν τό ἐθνικό αἴσθημα, ὅπως γινότανε τόν καιρό τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, τώρα πού ἐξουσιάζουν τήν ἐθνική δύναμη, ἔρπουν μπροστά στό ἐξωτερικό καί ἀντί νά ἐλευθερώσουν τήν Ἰταλία, ἄφησαν τούς αὐστριακούς καί τούς ναπολιτάνους νά τήν ξανακαταχτήσουν. Ἡ ἐκλογή τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη στό προεδρικό ἀξίωμα, στίς 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848 ἔβαλε τέλος στή δικτατορία τοῦ Καβαινιάκ καί στή συνταχτική συνέλευση.

Τό ἄρθρο 44 τοῦ συντάγματος ὁρίζει: «Ὁ πρόεδρος τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας δέν πρέπει ποτέ νά ἔχει χάσει τήν ἰδιότητα τοῦ γάλλου πολίτη». Ὁ πρῶτος πρόεδρος τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, ὁ Λ. Ν. Βοναπάρτης, ὄχι μόνο εἶχε χάσει τήν ἰδιότητα τοῦ γάλλου πολίτη, ὄχι μόνον εἶχε χρηματίσει ἄγγλος εἰδικός ἀστυνομικός ὑπάλληλος, μά εἶχε ἀκόμα πολιτογραφηθεῖ καί ἐλβετός ὑπήκοος.

Ἀνάπτυξα σέ ἄλλο μέρος τή σημασία τῆς ἐκλογῆς τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Δέν ἐπανέρχομαι ἐδῶ στό ἴδιο ζήτημα. Φτάνει ἐδῶ ἡ παρατήρηση ὅτι ἦταν μιά ἀντίδραση τῶν χωρικῶν πού ὑποχρεώθηκαν νά πληρώσουν τά ἔξοδα τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη, ἐνάντια στίς ἄλλες τάξεις τοῦ ἔθνους, μιά ἀντίδρα-

[1] Πραιτωριανοί: λεγόταν ἡ προσωπική φρουρα πού διατηροῦσαν οἱ ρωμαῖοι αὐτοκράτορες καί οἱ στρατηγοί καί πού εἶχαν δριστεῖ προνόμια. (Σημ. Συντ.)

σή τοῦ χωριοῦ ἐνάντια στήν πόλη. Ἡ ἐκλογή αὐτή βρῆκε πολύ μεγάλη ἀπήχηση στό στρατό, πού οἱ δημοκράτες τῆς «Νασιονάλ» δέν τοῦ εἶχαν χαρίσει οὔτε δόξα οὔτε αὔξηση τοῦ μισθοῦ, στή μεγάλη ἀστική τάξη πού ἔβλεπε τό Βοναπάρτη σάν γέφυρα πρός τή μοναρχία, στούς προλετάριους καί τούς μικροαστούς πού τή χαιρέτισαν σά μαστίγωμα τοῦ Καβαινιάκ. Ἀργότερα θά μοῦ δοθεῖ ἡ εὐκαιρία νά ἐξετάσω πιό διεξοδικά τίς σχέσεις τῶν χωρικῶν μέ τή γαλλική ἐπανάσταση.

Ἡ περίοδος ἀπό τίς 20 τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1848 ὡς τή διάλυση τῆς συνταχτικῆς, τό Μάη τοῦ 1849, περικλείνει τήν ἱστορία τῆς πτώσης τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν. Ἀφοῦ ἵδρυσαν μιά δημοκρατία γιά τήν ἀστική τάξη, ἀφοῦ ἔδιωξαν τό ἐπαναστατικό προλεταριάτο ἀπό τόν πολιτικό στίβο κι ἔκλεισαν προσωρινά τό στόμα τῶν δημοκρατικῶν μικροαστῶν, παραμερίζονται οἱ ἴδιοι ἀπό τή μάζα τῆς ἀστικῆς τάξης, πού ἰδιοποιήθηκε τή δημοκρατία αὐτή γιατί τή θεωροῦσε μέ τό δίκιο της ἰδιοχτησία της. Αὐτή ὅμως ἡ ἀστική μάζα, ἦταν βασιλική. Ἕνα μέρος ἀπ' αὐτήν, οἱ μεγάλοι γαιοχτήμονες, κυριαρχοῦσαν στό καθεστώς τῆς παλινόρθωσης καί ἦταν γι' αὐτό νομιμόφρονες. Τό ἄλλο μέρος, οἱ ἀριστοκράτες τοῦ χρήματος καί οἱ μεγαλοβιομήχανοι, κυριαρχοῦσαν στό καθεστώς τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη καί ἦταν γι' αὐτό ὀρλεανικοί. Οἱ μεγάλοι ἀξιωματοῦχοι τοῦ στρατοῦ, τοῦ πανεπιστημίου, τῆς ἐκκλησίας, τοῦ δικηγορικοῦ σώματος, τῆς ἀκαδημίας καί τοῦ τύπου, ἦταν μιρασμένοι καί στά δυό μέρη, ἄν καί ὄχι μέ τήν ἴδια ἀναλογία. Σέ τούτη δῶ τήν ἀστική δημοκρατία πού δέν ἔφερε οὔτε τό ὄνομα τῶν Βουρβώνων οὔτε τῶν Ὀρλεανῶν, ἀλλά τό ὄνομα τοῦ κεφαλαίου, εἶχανε βρεῖ τήν κρατική μορφή πού μ' αὐτή θά μποροῦσαν νά κυριαρχήσουν ἀπό κοινοῦ. Ἡ ἐξέγερση τοῦ Ἰούνη τούς εἶχε κιόλας ἑνώσει στό «κέμμα τῆς τάξεως». Τώρα ἔπρεπε πρῶτα νά παραμεριστεῖ ἡ κλίκα τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν πού κατεῖχαν ἀκόμα τίς ἕδρες τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Ὅσο βάναυσα αὐτοί οἱ ποῦροι δημοκράτες εἶχαν κάνει χρήση τῆς φυσικῆς βίας ἐνάντια στό λαό, τόσο δειλά, ἄτολμα, ἀνανδρα, τσακισμένοι καί ἀνίκανοι γιά ἀγώνα ὑποχωροῦσαν τώρα παντοῦ ὅπου ἔπρεπε νά ὑπερασπίσουν τό δημοκρατισμό τους καί τό νομοθετικό τους δικαίωμα ἐνάντια στήν ἐκτελεστική ἐξουσία καί στούς βασιλικούς. Δέ χρειάζεται νά ἐκθέσω ἐδῶ τήν ἐπαίσχυντη ἱστορία τῆς διάλυσής τους. Δέν ἦταν μιά πτώση, ἦταν ἕνα σβήσιμο. Τελείωσε

μιά γιά πάντα ὁ ρόλος τους στήν ἱστορία, καί στήν ἑπόμενη περίοδο φιγουράρουν ἀκόμα, τόσο μέσα στήν ἐθνοσυνέλευση ὅσο κι ἔξω ἀπ' αὐτή, μόνο σάν ἀνάμνηση, σάν ἀνάμνηση πού φαίνεται πώς ξαναζωντανεύει κάθε φορά πού πρόκειται πάλι μόνο γιά τή λέξη δημοκρατία καί κάθε φορά πού ἡ ἐπαναστατική σύγκρουση ἀπειλεῖ νά κατέβει στό χαμηλότερο ἐπίπεδο. Σημειώνω παροδικά, ὅτι ἡ ἐφημερίδα πού ἔδοσε τό ὄνομά της στό κόμμα αὐτό, ἡ «Νασιονάλ», προσχώρησε στήν κατοπινή περίοδο στό σοσιαλισμό.

Προτοῦ τελειώσουμε μ' αὐτή τήν περίοδο, πρέπει νά ρίξουμε ἀκόμα μιά ματιά στίς δυό δυνάμεις, πού στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 ἡ μιά ἐκμηδένισε τήν ἄλλη, τή στιγμή πού ἀπό τίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1848 ὡς τήν ἀποχώρηση τῆς συνταχτικῆς ζοῦσαν σέ ὁμαλές συζυγικές σχέσεις. Ἐννοοῦμε ἀπό τή μιά τό Λουδοβίκο Βοναπάρτη κι ἀπό τήν ἄλλη τό κόμμα τῶν συνασπισμένων βασιλικῶν, τό κόμμα τῆς τάξεως, τό κόμμα τῆς μεγάλης ἀστικῆς τάξης. Μόλις ἀνέλαβε τήν προεδρεία ὁ Βοναπάρτης σχημάτισε ἀμέσως μιά κυβέρνηση ἀπό τό κόμμα τῆς τάξεως καί ἔβαλε ἐπικεφαλῆς της τόν Ὀντιλόν Μπαρρό, πού ἄς σημειωθεῖ, ἦταν ὁ παλιός ἀρχηγός τῆς πιό φιλελεύθερης ὁμάδας τῆς κοινοβουλευτικῆς ἀστικῆς τάξης. Ὁ κ. Μπαρρό εἶχε πετύχει ἐπιτέλους τήν κυβέρνηση πού τό φάντασμά της τόν καταδίωκε ἀπό τό 1830 καί, ἀκόμα περισσότερο, εἶχε πετύχει τήν προεδρεία σ' αὐτήν τήν κυβέρνηση. Ὄχι ὅμως ὅπως τήν εἶχε φανταστεῖ στήν ἐποχή τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, δηλαδή σάν ὁ παλιότερος ἡγέτης τῆς κοινοβουλευτικῆς ἀντιπολίτευσης, ἀλλά μέ τήν ἐντολή νά δολοφονήσει ἕνα κοινοβούλιο καί σάν σύμμαχος ὅλων τῶν ἄσπονδων ἐχθρῶν του, τῶν ἰησουϊτῶν, καί τῶν νομιμοφρόνων. Ὁδήγοῦσε ἐπιτέλους τή νύφη στό σπίτι του, ἀφοῦ ὅμως προηγούμενα εἶχε καταντήσει πόρνη. Ὁ Βοναπάρτης σημείωσε φαινομενικά ὁλική ἔκλειψη. Τό κόμμα τῆς τάξεως ἐνεργοῦσε γι' αὐτόν.

Στήν πρώτη κιόλας συνεδρίαση τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἀποφασίστηκε ἡ ἐκστρατεία τῆς Ρώμης, πού συμφώνησαν νά τήν ἐπιχειρήσουν πίσω ἀπό τίς πλάτες τῆς ἐθνοσυνέλευσης, καί νά τῆς ἀποσπάσουν τίς ἀναγκαῖες γι' αὐτήν πιστώσεις μέ ψεύτικες προφάσεις. Ἡ κυβέρνηση ἀρχίζει ἔτσι τή δράση της μέ μιά ἀπάτη ἀπέναντι στήν ἐθνοσυνέλευση καί μέ μιά μυστική συνωμοσία μαζί μέ τίς ἀπολυταρχικές δυνάμεις τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἐνάντια στήν ἐπαναστατική δημοκρατία τῆς Ρώμης. Μέ τόν ἴδιο τρόπο καί μέ

τίς ἴδιες μανοῦβρες, ὁ Βοναπάρτης προπαρασκεύασε τό πραξικόπτημά του τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη ἐνάντια στή βασιλική νομοθετική συνέλευση καί τή συνταγματική της δημοκρατία. Ἄς μή λησμονοῦμε ὅτι τό ἴδιο κόμμα, πού στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1848 σχημάτισε τήν κυβέρνηση τοῦ Βοναπάρτη, ἀποτελοῦσε στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 τήν πλειοψηφία τῆς νομοθετικῆς συνέλευσης.

Ἡ συνταχτική συνέλευση εἶχε ἀποφασίσει τόν Αὔγουστο νά μή διαλυθεῖ πρίν ἐπεξεργαστεῖ καί δημοσιεύσει μιά ὁλόκληρη σειρά ἀπό ὀργανικούς νόμους, πού θά συμπλήρωναν τό σύνταγμα. Τό κόμμα τῆς τάξεως ἔβαλε τό βουλευτή Ρατώ καί τῆς πρότεινε στίς 6 τοῦ Γενάρη 1849 νά ἐγκαταλείψει τούς ὀργανικούς νόμους καί νά ἀποφασίσει καλύτερα τήν αὐτοδιάλυσή της. Ὄχι μόνο ἡ κυβέρνηση, μέ τόν κ. Ὀντιλόν Μπαρρό ἐπικεφαλῆς, μά καί ὅλα μαζί τά βασιλόφρονα μέλη τῆς ἐθνοσυνέλευσης τῆς ἐπαναλάμβαναν ἐκείνη τή στιγμή, ὅτι ἡ διάλυσή της ἦταν ἀναγκαία γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς πίστης, γιά τή στερέωση τῆς τάξεως, γιά νά δοθεῖ ἕνα τέλος στήν ἀόριστη προσωρινότητα καί νά δημιουργηθεῖ μιά ὁριστική κατάσταση, ὅτι ἡ συνέλευση ἐμπόδιζε τήν παραγωγικότητα τῆς νέας κυβέρνησης καί ὅτι ζητοῦσε νά παρατείνει τήν ὕπαρξή της μόνο καί μόνο ἀπό μνησικακία καί ὅτι ἡ χώρα τήν εἶχε βαρεθεῖ πιά. Ὁ Βοναπάρτης σημείωσε ὅλες αὐτές τίς ἐπιθέσεις ἐνάντια στή νομοθετική ἐξουσία, τίς ἔμαθε ἀπ' ἔξω καί ἀπόδειξε στούς βασιλικούς τοῦ κοινοβουλίου στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 τί εἶχε μάθει ἀπ' αὐτούς. Ἐπανέλαβε τότε τά ἴδια τά δικά τους συνθήματα ἐναντίον τους.

Ἡ κυβέρνηση Μπαρρό καί τό κόμμα τῆς τάξεως προχώρησαν πιό πέρα. Προκάλεσαν σ' ὅλη τή Γαλλία τήν **αποστολή αναφορών προς την εθνοσυνέλευση**, πού τήν παρακαλοῦσαν πολύ εὐγενικά νά ἐξαφανιστεῖ. Ἔτσι ὁδήγησαν στή μάχη ἐνάντια στήν ἐθνοσυνέλευση, τή συνταγματικά ὀργανωμένη ἔκφραση τοῦ λαοῦ, τίς ἀνοργάνωτες μάζες. Δίδαξαν στό Βοναπάρτη νά ἐπικαλεῖται τό λαό ἐνάντια στά κοινοβουλευτικά σώματα. Τέλος, στίς 29 τοῦ Γενάρη 1849 ἦρθε ἡ μέρα πού ἡ συνταχτική θά ἀποφάσιζε γιά τήν αὐτοδιάλυσή της. Ἡ ἐθνοσυνέλευση βρῆκε ὅτι εἶχε καταληφθεῖ στρατιωτικά τό κτίριο ὅπου συνεδρίαζε. Ὁ Σανγκαρνιέ, ὁ στρατηγός τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, πού στά χέρια του εἶχε συγκεντρωθεῖ ἡ ἀνώτατη διοίκηση τῆς ἐθνοφυλακῆς καί τοῦ ταχτικοῦ στρατοῦ, εἶχε ὀργανώσει

στό Παρίσι μιά μεγάλη ἐπιθεώρηση τοῦ στρατοῦ, σάν νά ἦταν νά γίνει μάχη καί οἱ συνασπισμένοι βασιλικοί δήλωσαν ἀπειλητικά στή συνταχτική, πώς θά χρησιμοποιόταν βία ἂν δέν συγκατένευε. Καί ἡ συνταχτική συγκατένευσε καί παζάρεψε μόνο μιά πολύ σύντομη παράταση τῆς ζωῆς της. Τί ἄλλο ἦταν λοιπόν ἡ 29 τοῦ Γενάρη ἂν ὄχι τό πραξικόπτημα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 πού τή φορά αὐτή τό πραγματοποιοῦσαν οἱ βασιλικοί μαζί μέ τό Βοναπάρτη, ἐνάντια στή δημοκρατική ἐθνοσυνέλευση; Οἱ κύριοι αὐτοί δέν παρατήρησαν ἢ δέ θέλησαν νά παρατηρήσουν, ὅτι ὁ Βοναπάρτης ἐπωφελήθηκε ἀπό τήν 29 τοῦ Γενάρη 1849 γιά νά βάλει νά παρελάσει μπροστά του, στόν Κεραμεικό, ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ καί ὅτι ἁρπάχτηκε μέ λαχτάρα ἀκριβῶς ἀπ' αὐτή τήν πρώτη δημόσια συγκέντρωση τῆς στρατιωτικῆς δύναμης πού στρεφόταν ἐνάντια στήν κοινοβουλευτική ἐξουσία γιά νά προαναγγελθεῖ σάν Καλλιγούλας. Αὐτοί, φυσικά, δέ βλέπανε παρά μονάχα τό Σανγκαρνιέ τους.

Ἕνα ἀπό τά ἐλατήρια πού παρακινοῦσαν ἰδιαίτερα τό κόμμα τῆς τάξεως νά συντομέψει βίαια τό χρόνο ζωῆς τῆς συνταχτικῆς ἦταν οἱ **οργανικοί νόμοι** πού θά συμπλήρωναν τό σύνταγμα, ὅπως ὁ νόμος γιά τήν ἐκπαίδευση, ὁ νόμος γιά τή θρησκευτική λατρεία κλπ. Τούς συνασπισμένους βασιλικούς ἐνδιέφερε ἐξαιρετικά νά κάνουν οἱ ἴδιοι αὐτούς τούς νόμους καί νά μήν ἀφήσουν νά τούς κάνουν οἱ δημοκρατικοί, πού εἶχαν γίνει στό μεταξύ δύσπιστοι. Ὡστόσο, ἀνάμεσα σ' αὐτούς τούς ὀργανικούς νόμους βρισκόταν κι ἕνας νόμος σχετικά μέ τίς εὐθύνες τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας. Στά 1851 ἡ νομοθετική συνέλευση ἀπασχολιόταν ἀκριβῶς μέ τή σύνταξη ἑνός τέτιου νόμου, ὅταν ὁ Βοναπάρτης πρόλαβε αὐτό τό χτύπημα μέ τό χτύπημα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη. Καί τί δέ θάδιναν οἱ συνασπισμένοι βασιλικοί, κατά τή χειμερινή κοινοβουλευτική ἐκστρατεία τους τοῦ 1851, γιά νά βροῦν ἕτοιμο αὐτόν τό νόμο γιά τίς εὐθύνες τοῦ προέδρου, καί μάλιστα συνταγμένο ἀπό μιά δύσπιστη, μισητή δημοκρατική συνέλευση!

Ἀφοῦ ἡ συνταχτική ἔσπασε μόνη της στίς 29 τοῦ Γενάρη 1849 τό τελευταῖο της ὅπλο, ἡ κυβέρνηση Μπαρρό καί οἱ φίλοι τῆς τάξεως, τήν καταδίωξαν μέχρι θανάτου, δέν παράλειψαν τίποτα πού θά μποροῦσε νά τήν ταπεινώσει καί τῆς ἀπόσπασαν μέσα στήν ἀπελπιστική ἀδυναμία της τήν ψήφιση νόμων πού τήν ἔκαναν νά χάσει καί τό τελευταῖο ὑπόλειμα ὑπόληψης

πού είχε άκόμα γι' αὐτήν ὁ κόσμος. Ὁ Βοναπάρτης πού ἦταν ἀπασχολημένος μέ τήν ἔμμονή του ναπολεόντεια ἰδέα, ἦταν ἀρκετά θρασύς γιά νά ἐκμεταλλευτεῖ δημόσια αὐτό τόν ἐξευτελισμό τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐξουσίας. Καί πραγματικά, ὅταν ἡ ἐθνοσυνέλευση, φήφισε στίς 8 τοῦ Μάη 1849 μιά πρόταση μομφῆς ἐνάντια στήν κυβέρνηση γιά τήν κατάληψη τῆς Τσιβιταβέκκια ἀπό τόν Οὐντινό καί διέταξε νά ἐπαναφέρουν τήν ἐκστρατεία τῆς Ρώμης στόν δῆθεν προορισμό της, ὁ Βοναπάρτης δημοσίευσε τό ἴδιο βράδυ στή «Μονιτέρ» μιάν ἐπιστολή πρός τόν Οὐντινό, ὅπου τόν συνέχαιρε γιά τά ἡρωϊκά του κατορθώματα καί ὅπου σέ ἀντίθεση μέ τούς κοινοβουλευτικούς καλαμαράδες, ὀρθωνόταν σάν μεγαλόψυχος προασπιστής τοῦ στρατοῦ. Οἱ βασιλικοί χαμογελοῦσαν γι' αὐτό. Τόν περνοῦσαν ἁπλούστατα γιά δικό τους κορόϊδο. Τέλος, ὅταν ὁ Μαρράστ, ὁ πρόεδρος τῆς συνταχτικῆς, νόμισε κάποια στιγμή πώς ἡ ἀσφάλεια τῆς ἐθνοσυνέλευσης κινδύνευε καί, στηριζόμενος σ' ὁ σύνταγμα, κάλεσε ἕνα συνταγματάρχη μέ τό συνταγμά του, ὁ συνταγματάρχης ἀρνήθηκε νά ὑπακούσει, ἐπικαλέστηκε τήν πειθαρχία καί παράπεμψε τόν Μαρράστ στο Σανγκαρνιέ, πού τόν εἰρωνεύτηκε καί τόν ἔδιωξε μέ τήν παρατήρηση ὅτι δέν τοῦ ἄρεσαν «Les bayonnettes intelligentes»[1]. Τό Νοέμβρη τοῦ 1851, ὅταν οἱ συνασπισμένοι βασιλικοί θέλησαν ν' ἀρχίσουν τήν ἀποφασιστική μάχη ἐνάντια στό Βοναπάρτη, προσπάθησαν μέ τή διαβόητη «πρόταση νόμου γιά τούς κοσμήτορες», νά ἐπιβάλουν τήν ἀρχή τῆς ἄμεσης κινητοποίησης στρατευμάτων ἀπό τόν πρόεδρο τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Ἕνας ἀπό τούς στρατηγούς τους, ὁ Λεφλώ, εἶχε ὑπογράψει τήν πρόταση νόμου. Τοῦ κάκου ὁ Σανγκαρνιέ ψήφισε τήν πρόταση καί ὁ Θιέρσος ἐπαίνεσε τήν προνοητική σοφία τῆς πρώτης συνταχτικῆς. Ὁ ὑπουργός τῶν στρατιωτικῶν Σαίντ-Ἀρνώ τοῦ ἀπάντησε ὅπως εἶχε ἀπαντήσει ὁ Σανγκαρνιέ στό Μαρράστ, κι αὐτό κάτω ἀπό τά χειροκροτήματα τῶν ὀρεινῶν!

Ἔτσι, τό ἴδιο κόμμα τῆς τάξεως, ὅταν ἀκόμα δέν ἦταν ἐθνοσυνέλευση παρά μονάχα κυβέρνηση, εἶχε στιγματίσει τό κοινοβουλευτικό καθεστώς. Καί ἔμπηξε τίς φωνές ὅταν ἡ 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 ἔδιωξε αὐτό τό καθεστώς ἀπό τή Γαλλία!

Τοῦ εἴχόμαστε καλό ταξίδι!

[1] Οἱ ξυπνες λόγχες. (Σημ. Σύντ.)

III

Στίς 28 τοῦ Μάη 1849 συνῆλθε ἡ νομοθετική ἐθνοσυνέλευση. Στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 διαλύθηκε βίαια. Αὐτή ἡ περίοδος περικλείνει τή ζωή τῆς συνταγματικῆς ἢ κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας.

Στήν πρώτη γαλλική ἐπανάσταση, ὕστερα ἀπό τήν κυριαρχία τῶν συνταγματικῶν ἀκολούθησε ἡ κυριαρχία τῶν γιρονδίνων καί ὕστερα ἀπό τήν κυριαρχία τῶν γιρονδίνων ἡ κυριαρχία τῶν γιακωβίνων. Καθένα ἀπ' αὐτά τά κόμματα στηρίζεται στό πιό προοδευτικό κόμμα. Μόλις τό καθένα ἀπ' αὐτά ὁδήγησε τήν ἐπανάσταση ἀρκετά μακριά, τόσο πού νά μή μπορεῖ νά τήν ἀκολουθήσει παραπέρα, κι ἀκόμα λιγότερο νά μπορεῖ νά προηγηθεῖ ἀπ' αὐτήν, παραμερίζεται ἀπό τόν τολμηρότερο σύμμαχο πού βρίσκεται πίσω του καί στέλνεται στή λαιμητόμο. Ἡ ἐπανάσταση κινεῖται ἔτσι σέ ἀνοδική γραμμή.

Τό ἀντίθετο συμβαίνει μέ τήν ἐπανάσταση τοῦ 1848. Τό προλεταριακό κόμμα ἐμφανίζεται σάν ἕνα ἐξάρτημα τοῦ μικροαστικοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος. Τό δεύτερο προδίνει καί ἐγκαταλείπει τό πρῶτο στίς 16 τοῦ Ἀπρίλη, στίς 15 τοῦ Μάη καί στίς μέρες τοῦ Ἰούνη. Τό δημοκρατικό κόμμα, μέ τή σειρά του, στηρίζεται στούς ὤμους τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν. Μόλις οἱ ἀστοί δημοκράτες πίστεψαν πώς στάθηκαν γερά στά πόδια τους, ξεφορτώνονται τόν ἐνοχλητικό συνάδελφο καί στηρίζονται στούς ὤμους τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Τό κόμμα τῆς τάξεως μαζεύει τούς ὤμους του, ἁφήνει τούς ἀστούς δημοκράτες νά τουμπάρουν καί στηρίζεται τό ἴδιο στούς ὤμους τῆς ἔνοπλης δύναμης. Νομίζει ἀκόμα πώς κάθεται ἀπάνω στούς ὤμους της, ὅταν ἕνα ὡραῖο πρωί βλέπει ὅτι οἱ ὦμοι αὐτοί μετατράπηκαν σέ λόγχες. Κάθε κόμμα χτυπάει ἀπό πίσω τό κόμμα πού τείνει πρός τά μπρός καί ἀκουμπάει ἀπό μπρός στό κόμμα πού τείνει πρός τά πίσω. Καθόλου παράξενο λοιπόν, ὅτι χάνει τήν ἰσορροπία του ὅταν βρίσκεται σ' αὐτή τή γελοία στάση καί ὅτι, ἀφοῦ κάνει πρῶτα τούς ἀναπόφευγους μορφασμούς, γκρεμίζεται μέ ἀλλόκοτα χορευτά. Ἡ ἐπανάσταση κινεῖται ἔτσι σέ καθοδική γραμμή. Βρίσκεται σ' αὐτή τήν πισοδρομική κίνηση, πρίν ἀκόμα ἀφαιρεθεῖ τό τελευταῖο ὀδόφραγμα τοῦ Φλεβάρη καί πρίν συσταθεῖ ἡ πρώτη ἐπαναστατική ἀρχή.

Ἡ περίοδος πού ἔχουμε μπροστά μας περικλείνει τό πιό

παρδαλό μίγμα ἀπό χτυπητές ἀντιφάσεις: συνταγματικούς πού συνωμοτοῦν ἀνοιχτά ἐνάντια στό σύνταγμα, ἐπαναστάτες πού ὁμολογημένα εἶναι συνταγματικοί, μιά ἐθνοσυνέλευση πού θέλει νά εἶναι παντοδύναμη καί πού μένει πάντα κοινοβουλευτική, ὀρεινούς πού νομίζουν ὅτι ἡ ἀποστολή τους εἶναι νά ὁπομένουν καί πού παρηγοριοῦνται γιά τις τωρινές τους ἥττες προεξητεύοντας μελλοντικές νίκες, βασιλικούς πού ἀποτελοῦν τούς pairs c nscripti[1] τῆς δημοκρατίας καί πού ἡ κατάσταση τούς ἀναγκάζει νά κρατοῦν στό ἐξωτερικό τούς ἀντίπαλους βασιλικούς οἴκους τῶν ὁποίων εἶναι ὑπαδοί καί νά διατηροῦν στή Γαλλία τή δημοκρατία πού μισοῦν, μιά ἐκτελεστική ἐξουσία πού βρίσκει τή δύναμή της στήν ἴδια της τήν ἀδυναμία καί τό ἀξιοσέβαστό της στήν περιφρόνησι πού ἐμπνέει, μιά δημοκρατία πού δέν εἶναι ἄλλο τίποτα, ἀπό τή σύνθετη ἀτιμία δύο μοναρχιῶν, τῆς παλινόρθωσης καί τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη, μέ μιά αὐτοκρατορική ἐτικέτα—συνδέσεις πού ἡ πρώτη ρήτρα τους εἶναι ὁ διχασμός, ἀγῶνες πού ὁ πρῶτος τους νόμος εἶναι νά μένουν ἀναποφάσιστοι, μιά ἀποχαλινωμένη καί χωρίς περιεχόμενο ἀναταραχή στό ὄνομα τῆς ἡσυχίας, ἡ πιό πανηγυρική διακήρυξη τῆς ἡσυχίας στό ὄνομα τῆς ἐπανάστασης, πάθη δίχως ἀλήθεια, ἀλήθειες δίχως πάθη, ἥρωες δίχως ἡρωϊσμούς, ἱστορία δίχως γεγονότα, μιά ἐξέλιξη πού ἡ μόνη κινητήρια δύναμή της φαίνεται νά εἶναι τό ἡμερολόγιο καί πού καταντάει κουραστική μέ τή διαρκῆ ἐπανάληψη τῶν ἴδιων ἐντάσεων καί χαλαρώσεων, ἀντιθέσεις πού φαίνονται ὅτι ὀξύνονται περιοδικά μόνο καί μόνο γιά ν' ἀμβλυνθοῦν καί νά καταπέσουν χωρίς νά μποροῦν νά βροῦν λύση, προσπάθειες πού τίς ἐπιδείχνουν μέ ἀξιώσεις, καί ἀστικός τρόμος μπροστά στόν κίνδυνο τῆς συντέλειας τοῦ κόσμου καί ταυτόχρονα οἱ πιό μικρόπρεπες ραδιουργίες καί αὐλικές κωμωδίες πού παίζονται ἀπό τούς κοσμοσωτῆρες πού μέ τό laisser aller[2] τους θωμίζουν λιγότερο τήν ἡμέρα τῆς κρισεως παρά τήν ἐποχή τῆς Φρονδ—ὅλες τίς ἐπίσημες μεγαλοφυΐες τῆς Γαλλίας πού τίς ντρόπιασε ἡ κουτοπονηριά ἑνός ἀτόμου, κάθε φορά πού ἡ καθολική θέλησι τοῦ ἔθνους ἐκδηλώνεται: μέ τήν καθολική ψηφοφορία, καί ψάχνει νά βρεῖ τήν κατάλληλη ἔκφρασή της

[1] Κατά λέξη: πατέρες ἐγγεγραμένοι. Ἔτσι προσφωνοῦνταν στήν ἀρχαία Ρώμη οἱ συγκλητικοί. Ἐδῶ χρησιμοποιεῖται μέ τήν ἔννοια τῶν ὑπερασπιστῶν. (Σημ. Σύντ.)

[2] Ἄσε τα πράγματα ν' ἀκολουθοῦν τό βρόμο τους. (Σημ. Σύντ.)

στούς ἀρτηριοσκληρωμένους ἐχθρούς τῶν συμφερόντων τῶν μαζῶν, ὥσπου τή βρίσκει τελικά στήν αὐθαιρεσία ἑνός ληστοπειρατῆ. Ἄν ποτέ μιά ἱστορική περίοδος ζωγραφιζόταν μέ γκρίζα χρώματα, πάνω σέ γκρίζο φόντο, θά ἦταν τούτη ἐδῶ. Οἱ ἄνθρωποι καί τά γεγονότα παρουσιάζονται σάν τό ἀντίθετο τοῦ Σλέμιλ[1], σάν σκιές πού ἔχασαν τό σῶμα τους. Ἡ ἴδια ἡ ἐπανάσταση παραλύει τούς φορεῖς της καί προικίζει μονάχα τούς ἀντιπάλους της μέ γεμάτη πάθος βιαιότητα. Ὅταν τό «ἐρυθρό φάντασμα», πού συνεχῶς ἐπικαλοῦνται καί ἐξορκίζουν οἱ ἀντεπαναστάτες ἐμφανίζεται ἐπιτέλους, δέν ἐμφανίζεται μέ τον ἀναρχικό φρυγικό σκοῦφο στό κεφάλι, ἀλλά μέ τή στολή τῆς τάξεως, μέ κόκκινο παντελόνι.

Εἴδαμε ὅτι ἡ κυβέρνηση πού ἐγκαθίδρυσε ὁ Βοναπάρτης στίς 20 τοῦ Δεκεμβρη 1848 τή μέρα τῆς ἀνόδου του, ἦταν μιά κυβέρνηση τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, τοῦ συνασπισμοῦ τῶν νομιμοφρόνων καί τῶν ὀρλεανικῶν. Αὐτή ἡ κυβέρνηση Μπαρρό-Φαλλού εἶχε ζήσει περισσότερο ἀπό τή δημοκρατική συνταχτική συνέλευση, πού τή διάρκεια τῆς ζωῆς της τήν εἶχε συντομέψει λίγο-πολύ βίαια καί ἐξακολουθοῦσε νά βρίσκεται ἀκόμα στό πηδάλιο. Ὁ Σανγκαρνιέ, ὁ στρατηγός τῶν συνασπισμένων βασιλικῶν, ἐξακολουθοῦσε νά συγκεντρώνει στό πρόσωπό του τή γενική διοίκηση τῆς πρώτης μεραρχίας τοῦ στρατοῦ καί τῆς ἐθνοφυλακῆς τοῦ Παρισιοῦ. Τέλος, οἱ γενικές ἐκλογές εἶχαν ἐξασφαλίσει στό κόμμα τῆς τάξεως τή μεγάλη πλειοψηφία τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Ἐδῶ οἱ βουλευτές καί οἱ ὁμότιμοι τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου βρέθηκαν ἀντιμέτωποι μέ μιάν ἱερή φάλαγγα ἀπό νομιμόφρονες γιά τούς ὁποίους πολλά ψηφοδέλτια τοῦ ἔθνους εἶχαν μεταβληθεῖ σέ εἰσιτήρια γιά τήν πολιτική σκηνή. Οἱ βοναπαρτικοί ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ἦταν πολύ ἀραιά σπαρμένοι καί δέ μποροῦσαν νά σχηματίσουν ἕνα ἀνεξάρτητο κοινοβουλευτικό κόμμα. Ἐμφανίζονταν μόνο σάν ἡ mauvaise queue[2] τοῦ κόμματος της τάξεως. Ἔτσι, λοιπόν, τό κόμμα τῆς τάξεως κρατοῦσε στά χέρια του τήν κυβερνητική ἐξουσία, τό στρατό καί τό νομοθετικο σῶμα, μέ λίγα λόγια, ὁλόκληρη τήν κρατική

[1] Σλέμιλ: κύριο πρόσωπο στό παραμύθι ὁ «Πέτερ Σλέμιλ» τοῦ Ἀνταλμπέρτ φόν Σαμίσσο. Ὁ Πέτερ Σλέμιλ πούλησε τή σκιά του για να γίνει πλούσιος καί περιπλανιόταν κατόπι σ' ὅλο τόν κόσμο για να την ξαναβρεῖ. (Σημ. Σύντ.)

[2] Κακή οὐρά. (Σημ Σύντ.)

δύναμη, ἐνῶ εἶχε ἐνισχυθεῖ ἠθικὰ ἀπὸ τὶς γενικὲς ἐκλογές, ποὺ παρουσίαζαν τὴν κυριαρχία του σὰν τὴ θέληση τοῦ λαοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ταυτόχρονη νίκη τῆς ἀντεπανάστασης σ' ὁλόκληρη τὴν εὐρωπαϊκὴ ἤπειρο.

Ποτὲ ἕνα κόμμα δὲν ξεκίνησε γιὰ τὴν ἐκστρατεία του μὲ ἰσχυρότερα μέσα ἢ κάτω ἀπὸ καλύτερους οἰωνούς.

Στὴν ἐθνοσυνέλευση οἱ ναυαγημένοι: πουρὸι δημοκράτες λιγόστεψαν σὲ μιὰ χλίκα ἀπὸ καμιὰ πεντηνταριὰ ἀνθρώπους μὲ τοὺς στρατηγούς της Ἀφρικῆς—Καβαινιάκ. Λαμορσιέρ καὶ Μπεντώ—ἐπικεφαλῆς τους. Τὸ μεγάλο ὅμως κόμμα τῆς ἀντιπολίτευσης σχηματίστηκε ἀπὸ τοὺς ὀρεινούς. Μ' αὐτὸ τὸ κοινοβουλευτικὸ ὄνομα βαφτίστηκε τὸ σοσιαλδημοκρατικὸ κόμμα. Διάθετε πάνω ἀπὸ 200 σὲ σύνολο 750 ψήφων τῆς ἐθνοσυνέλευσης, καὶ ἦταν γι' αὐτὸ τουλάχιστο τόσο ἰσχυρό, ὅσο ἡ καθεμιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς ὁμάδες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως χωριστὰ παρμένη. Ἡ σχετικὴ μειοψηφία τους σὲ σύγκριση μὲ τὸ σύνολο τοῦ βασιλικοῦ συνασπισμοῦ φαινόταν ν' ἀντισταθμίζεται ἀπὸ εἰδικὲς συνθῆκες. Οἱ ἐκλογὲς στοὺς νομοὺς δὲν εἶχαν δείξει μονάχα ὅτι εἶχαν ἀποχτήσει μιὰ σημαντικὴ ἐπιρροὴ ἀνάμεσα στὸν ἀγροτικὸ πληθυσμό. Ἀριθμοῦσαν στὶς γραμμές τους ὅλους σχεδὸν τοὺς βουλευτὲς τοῦ Παρισιοῦ. Ὁ στρατὸς ἐκδήλωσε τὴ δημοκρατική του πίστη μὲ τὴν ἐκλογὴ τριῶν ὑπαξιωματικῶν καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν ὀρεινῶν, ὁ Λεντρύ-Ρολλέν, σὲ ἀντίθεση μὲ ὅλους τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, εἶχε ἀνυψωθεῖ σὲ κοινοβουλευτικὸ εὐπατρίδη ἀπὸ τοὺς πέντε νομοὺς ποὺ εἶχαν συγκεντρώσει τὶς ψήφους τους στὸ ὄνομά του. Μπρὸς στὶς ἀναπόφευγες συγκρούσεις τῶν βασιλικῶν μεταξύ τους καὶ ὁλόκληρου τοῦ κόμματος τῆς τάξεως μὲ τὸ Βοναπάρτη, οἱ ὀρεινοὶ φαίνονταν πὼς συγκέντρωναν στὶς 28 τοῦ Μάη 1849 ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιτυχίας. Δεκαπέντε μέρες ἀργότερα τὰ εἶχανε χάσει ὅλα, μαζὶ καὶ τὴν τιμή.

Πρὶν παρακολουθήσουμε παραπέρα τὴν κοινοβουλευτικὴ ἱστορία, εἶναι ἀναγκαῖες μερικὲς παρατηρήσεις γιὰ νὰ ἀποφύγουμε τὶς συνηθισμένες παρανοήσεις γιὰ τὸ συνολικὸ χαρακτῆρα τῆς ἐποχῆς ποὺ ἔχουμε νὰ ἐξετάσουμε. Σύμφωνα μὲ τὶς ἀπόψεις τῶν δημοκρατικῶν, ὅπως στὴν περίοδο τῆς συνταχτικῆς, ἔτσι καὶ στὴν περίοδο τῆς νομοθετικῆς ἐθνοσυνέλευσης πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα, γιὰ τὴν ἁπλὴ πάλη ἀνάμεσα στοὺς δημοκρατικοὺς καὶ τοὺς βασιλικούς Μὰ τὸ ἴδιο τὸ κίνημα οἱ

δημοκρατικοὶ τὸ συνοψίζουν σὲ ἕνα σύνθημα: «ἀντίδραση»—νύχτα, ὅπου δηλ. ὅλες οἱ γάτες φαίνονται γκρίζες καὶ ὅπου τοὺς ἐπιτρέπεται: νὰ ἐπαναλαβαίνουνε τὶς κοινοτοπίες τους σὰν νυχτοφύλακες. Καὶ βέβαια, στὴν πρώτη ματιά, τὸ κόμμα τῆς τάξεως φαίνεται: σὰν ἕνα κουβάρι ἀπὸ διάφορες βασιλικὲς ὁμάδες, ποὺ ὅχι μόνον ἡ μιὰ ραδιουργεῖ σὲ βάρος τῆς ἄλλης γιὰ νὰ φέρει στὸ θρόνο τὸ δικό της μνηστῆρα καὶ γιὰ νὰ ἀποκλείσει τὸ μνηστῆρα τῆς ἀντίθετης ὁμάδας, ἕνα κουβάρι ἀπὸ διάφορες βασιλικὲς ὁμάδες ποὺ ὅμως ταυτόχρονα ἑνώνονται ὅλες μαζὶ στὸ κοινὸ μίσος καὶ στὶς κοινὲς ἐπιθέσεις τους ἐνάντια στὴ «δημοκρατία». Σὲ ἀντίθεση μ' αὐτή, τὴ βασιλικὴ συνωμοσία, οἱ ὀρεινοὶ μὲ τὴ σειρά τους, παρουσιάζονται σὰν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς «δημοκρατίας». Τὸ κόμμα τῆς τάξεως φαίνεται συνεχῶς ἀπασχολημένο μὲ μιὰν «ἀντίδραση», ποὺ οὔτε περισσότερο οὔτε λιγότερο ἀπ' ὅ,τι γίνεται στὴν Πρωσία, στρέφεται ἐνάντια στὸν τύπο, τὴν ὀργάνωση κλπ, καὶ ποὺ, ὅπως στὴν Πρωσία, πραγματοποιεῖται μὲ βάναυσες ἀστυνομικὲς ἐπεμβάσεις τῆς γραφειοκρατίας, τῆς χωροφυλακῆς καὶ τῶν δικαστηρίων. Καὶ οἱ «ὀρεινοί», μὲ τὴ σειρά τους εἶναι ἐπίσης συνεχῶς ἀπασχολημένοι ν' ἀποκρούουν αὐτὲς τὶς ἐπιθέσεις καὶ νὰ ὑπερασπίζουν ἔτσι τὰ «αἰώνια δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου» ὅπως ἐδῶ κι ἐνάμισο αἰώνα κάνει λίγο-πολὺ κάθε λογάριαστο λαϊκὸ κόμμα. Ἂν ὅμως ἐξετάσουμε ἀπὸ πιὸ κοντὰ τὴν κατάσταση καὶ τὰ κόμματα, ἐξαφανίζεται: αὐτὴ ἡ ἐπιφανειακὴ ὄψη, ποὺ καλύπτει τὴν πάλη τῶν τάξεων καὶ τὴν ἰδιόμορφη φυσιογνωμία αὐτῆς τῆς περιόδου.

Οἱ νομιμόφρονες καὶ οἱ ὀρλεανικοὶ ἀποτελοῦσαν ὅπως εἴπαμε, τὶς δυὸ μεγάλες ὁμάδες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Τί κρατοῦσε αὐτὲς τὶς ὁμάδες δεμένες στοὺς μνηστῆρες τους καὶ σὲ διάσταση μεταξύ τους; Μήπως ὁ κρίνος καὶ ἡ τρίχρωμη σημαία, ὁ οἶκος τῶν Βουρβώνων καὶ ὁ οἶκος τῆς Ὀρλεάνης, οἱ διάφορες ἀποχρώσεις τοῦ βασιλισμοῦ, ἡ ὁμολογία πίστεως στὸ βασιλισμὸ γενικά; Στὸ καθεστὼς τῶν Βουρβώνων κυριαρχοῦσε ἡ μεγάλη γαιοκτησία μὲ τοὺς παπάδες καὶ τοὺς λακέδες της, καὶ στὸ καθεστὼς τῶν Ὀρλεανῶν κυβερνοῦσαν ἡ μεγάλη ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος, ἡ μεγάλη βιομηχανία, τὸ μεγάλο ἐμπόριο, δηλ τὸ κεφάλαιο μὲ τὴν ἀκολουθία του ἀπὸ δικηγόρους, καθηγητὲς καὶ ρήτορες. Ἡ νόμιμη μοναρχία δὲν ἦταν παρὰ ἡ πολιτικὴ ἔκφραση τῆς κληρονομικῆς κυριαρχίας τῶν ἀφεντάδων τῆς γῆς, τὸ ἴδιο ὅπως ἡ μοναρχία τοῦ Ἰούλη δὲν ἦταν παρὰ ἡ πο-

λιτική ἔκφραση τῆς κυριαρχίας πού σφετερίστηκαν οἱ ἀστοί νεόπλουτοι. Ἐκεῖνο λοιπόν πού κρατοῦσε χωρισμένες τίς δυό ὁμάδες δέν ἦταν οἱ δῆθεν ἀρχές τους, ἦταν οἱ ὑλικοί ὅροι τῆς ὕπαρξής τους, δυό διαφορετικά εἴδη ἰδιοχτησίας, ἦταν ἡ παλιά ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν πόλη καί στό χωριό, ὁ ἀνταγωνισμός ἀνάμεσα στό κεφάλαιο καί στή γαιοχτησία. Καί ποιός ἀρνεῖται ὅτι συνάμα παλιές ἀναμνήσεις, προσωπικές ἔχθρες, φόβοι καί ἐλπίδες, προλήψεις καί αὐταπάτες, συμπάθειες καί ἀντιπάθειες πεποιθήσεις, ἄρθρα πίστεως καί ἀρχές, τούς ἔδεναν μέ τόν ἕναν ἤ μέ τόν ἄλλο βασιλικό οἶκο; Πάνω στίς διάφορες μορφές τῆς ἰδιοχτησίας, πάνω στίς κοινωνικές συνθῆκες ὕπαρξης ὑψώνεται ἕνα ὁλόκληρο ἐποικοδόμημα ἀπό διαφορετικά καί μέ ἰδιαίτερο τρόπο διαμορφωμένα αἰσθήματα, αὐταπάτες, νοοτροπίες καί ἀντιλήψεις γιά τή ζωή. Ὁλόκληρη ἡ τάξη τίς δημιουργεῖ καί τίς διαμορφώνει σύμφωνα μέ τή δική της ὑλική βάση καί σύμφωνα μέ τίς ἀντίστοιχες κοινωνικές σχέσεις. Τό ξεχωριστό ἄτομο πού τίς δέχεται μέ τήν παράδοση καί τήν ἐκπαίδευση, μπορεῖ νά φαντάζεται πώς ἀποτελοῦν τίς πραγματικές καθοριστικές αἰτίες καί τήν ἀφετηρία τῆς δράσης του. Ἄν οἱ ὀρλεανικοί καί οἱ νομιμόφρονες, ἄν κάθε μερίδα προσπαθοῦσε νά πείσει τόν ἑαυτό της καί τούς ἄλλους πώς ἐκεῖνο πού τούς χωρίζει εἶναι ἡ προσήλωσή τους στούς δυό βασιλικούς οἴκους, τά γεγονότα ἀπέδειξαν ἀργότερα πώς ἀντίθετα, ἐκεῖνο πού ἐμπόδιζε τήν ἕνωση τῶν δυό βασιλικῶν οἴκων ἦταν τά διχασμένα συμφέροντά τους. Καί ὅπως στήν ἰδιωτική ζωή κάνουμε διάκριση ἀνάμεσα σέ κεῖνο πού ἕνας ἄνθρωπος λέει ἤ σκέφτεται γιά τόν ἑαυτό του καί σέ κεῖνο πού πραγματικά εἶναι καί κάνει, ἔτσι ἀκόμα πιό πολύ πρέπει στούς ἱστορικούς ἀγῶνες νά κάνουμε διάκριση ἀνάμεσα στά λόγια καί τίς δοξασίες τῶν κομμάτων καί στόν πραγματικό τους ὀργανισμό καί τά πραγματικά τους συμφέροντα, ἀνάμεσα σέ κεῖνο πού φαντάζονται καί σέ κεῖνο πού πραγματικά εἶναι. Οἱ ὀρλεανικοί καί οἱ νομιμόφρονες βρέθηκαν πλάϊ-πλάϊ στή δημοκρατία μέ τίς ἴδιες ἀξιώσεις. Ἄν κάθε πλευρά ἤθελε νά ἐπιβάλει τήν παλινόρθωση τοῦ δικοῦ της βασιλικοῦ οἴκου ἐνάντια στήν ἄλλη, αὐτό δέ σήμαινε τίποτα ἄλλο ἐκτός ἀπό τό γεγονός ὅτι τά δυό μεγάλα συμφέροντα πού διαιροῦσαν τήν ἀστική τάξη—ἡ γαιοχτησία καί τό κεφάλαιο—προσπαθοῦσαν νά ἀποκαταστήσουν τό καθένα τή δική του ὑπεροχή καί τήν ὑποταγή τοῦ ἄλλου. Μιλᾶμε γιά δυό συμφέροντα τῆς

ἀστικῆς τάξης, γιατί ἡ μεγάλη γαιοχτησία, παρ' ὅλη τή φεουδαρχική της κοκεταρία καί τή φυλετική της ἀλαζονία, εἶχε ὁλότελα ἀστικοποιηθεῖ μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς νεώτερης κοινωνίας. Ἔτσι οἱ τόριδες* στήν Ἀγγλία φαντάζονταν γιά πολύν καιρό πώς λατρεύανε τή βασιλεία, τήν ἐκκλησία καί τίς ὁμορφιές τοῦ παλιοῦ ἀγγλικοῦ συντάγματος, ὡς τή μέρα πού ὁ κίνδυνος τούς ἀπόσπασε τήν ὁμολογία πώς ἐκεῖνο πού λάτρευαν ἦταν μόνο ἡ γαιοπρόσοδος.

Οἱ συνασπισμένοι βασιλικοί ραδιουργοῦσαν ὁ ἕνας ἐνάντια στόν ἄλλο, στόν τύπο, στό Ἔμς, στό Κλαρεμόν, ἔξω ἀπό τό κοινοβούλιο. Πίσω ἀπό τά παρασκήνια ξαναφοροῦσαν τίς παλιές τους ὀρλεανικές καί νομιμόφρονες λιβρέες καί ξαναρχίζανε τίς παλιές τους κονταρομαχίες. Ἀλλά στή δημόσια σκηνή, στίς μεγάλες δημόσιες πράξεις τους, σάν ἕνα μεγάλο κοινοβουλευτικό κόμμα, ξεφορτωνόταν ἡ κάθε βασιλική ὁμάδα τό δικό της βασιλικό οἶκο μέ ἁπλές ὑποκλίσεις καί ἀναβάλανε ἐπ' ἀόριστον τήν παλινόρθωση τῆς μοναρχίας. Διεκπεραιώνουν τίς πραγματικές τους ὑποθέσεις σάν κόμμα τῆς τάξεως, δηλ. κάτω ἀπό κοινωνικό καί ὄχι κάτω ἀπό πολιτικό τίτλο, σάν ἀντιπρόσωποι τῆς ἀστικῆς παγκόσμιας τάξης καί ὄχι σάν ἱππότες πού συνοδεύουν περιπλανώμενες πριγκίπισσες, σάν ἀστική τάξη ἐνάντια σέ ἄλλες τάξεις, ὄχι σάν βασιλικοί ἐνάντια σέ δημοκρατικούς. Καί σάν κόμμα τῆς τάξεως ἀσκοῦσαν πάνω στίς ἄλλες τάξεις τῆς κοινωνίας μιά πιό ἀπεριόριστη καί πιό σκληρή κυριαρχία ἀπ' ὅτι γινόταν προηγούμενα, στήν ἐποχή τῆς παλινόρθωσης ἤ τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη, μιά κυριαρχία πού ἦταν γενικά δυνατή μόνο μέ τή μορφή τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας, γιατί μόνο κάτω ἀπ' αὐτή τή μορφή μποροῦσαν νά ἑνωθοῦν σέ δυό μεγάλες μερίδες τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης καί νά βάλουν ἔτσι στήν ἡμερήσια διάταξη τήν κυριαρχία τῆς τάξης τους ἀντίς τοῦ καθεστῶτος μιᾶς προνομιούχας ὁμάδας της. Καί ἄν, παρ' ὅλα αὐτά, σάν κόμμα τῆς τάξεως, ἔβριζαν τή δημοκρατία κι ἐκφράζανε τήν ἀποστροφή τους πρός αὐτήν, αὐτό δέ γινόταν μόνο ἀπό βασιλικές ἀναμνήσεις. Τό ἔνστικτό τους τούς ὑπαγόρευε, ὅτι ἡ δημοκρατία ὁλοκληρώνει βέβαια τήν πολιτική τους κυριαρχία, μά

---

* Πολιτικό κόμμα στήν Ἀγγλία (17ος-19ος αἰώνας) πού στηριζόταν στούς μεγαλους γαιοχτήμονες, στούς **sûgenets**. Οἱ πρόδρομοι τῶν σημερινῶν συντηρητικῶν. (Σημ. **Mst.**)

ταυτόχρονα ὑπονομεύει τήν κοινωνική τους βάση, μιά καί τώρα εἶναι: ἀναγκασμένοι νά ἀντιμετωπίσουν τίς ὑπόδουλες τάξεις καί νά ἀγωνιστοῦν ἐναντίον τους δίχως μεσολάβηση, δίχως τό προπέτασμα πού τούς ἐξασφάλιζε τό στέμμα, δίχως νά μποροῦν νά στρέψουν ἀλλοῦ τό ἐνδιαφέρον τοῦ ἔθνους μέ δευτερεύοντες ἀγῶνες ἀναμεταξύ τους καί ἐνάντια στή βασιλική ἐξουσία. Ἦταν ἕνα αἴσθημα ἀδυναμίας, πού τούς ἔκανε νά τρέμουν μπροστά στούς ξεκάθαρους ὅρους τῆς δικῆς τους ταξικῆς κυριαρχίας καί νά νοσταλγοῦν τίς λιγότερο τέλειες καί ἀναπτυγμένες καί συνεπῶς λιγότερο ἐπικίνδυνες μορφές αὐτῆς τῆς κυριαρχίας. Ἀντίθετα, κάθε φορά πού οἱ συνασπισμένοι βασιλικοί ἔρχονται σέ σύγκρουση μέ τόν ἀντίπαλο μνηστήρα, μέ τό Βοναπάρτη, κάθε φορά πού νομίζουν ὅτι κινδυνεύει ἡ κοινοβουλευτική παντοδυναμία τους ἀπό τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, κάθε φορά λοιπόν πού ἀναγκάζονται νά βγάλουν στά φόρα τόν πολιτικό τίτλο τῆς κυριαρχίας τους, ἐμφανίζονται ὅλοι τους σάν δημοκρατικοί καί ὄχι σάν βασιλικοί, ἀρχίζοντας ἀπό τόν ὀρλεανικό Θιέρσο πού προειδοποιοῦσε τήν ἐθνοσυνέλευση ὅτι ἡ δημοκρατία τή χώριζε λιγότερο, καί τελειώνοντας μέ τό νομιμόφρονα Μπερρυέ πού στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 ζωσμένος μέ τήν τρίχρωμη ταινία, προσφωνοῦσε σάν δημεγέρτης καί στό ὄνομα τῆς δημοκρατίας τό πλῆθος πού εἶχε συγκεντρωθεῖ μπροστά στή δημαρχία τοῦ δέκατου διαμερίσματος τοῦ Παρισιοῦ. Καί ἡ ἠχώ τοῦ ἀπαντοῦσε κοροϊδευτικά: Ἔρρικος Ε'! Ἔρρικος Ε'!

Ἐνάντια στό συνασπισμό τῆς ἀστικῆς τάξης συγκροτήθηκε ἕνας συνασπισμός ἀπό μικροαστούς καί ἐργάτες, τό λεγόμενο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Οἱ μικροαστοί ἔβλεπαν πώς δέν εἶχαν ἀμειφθεῖ καλά ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Ἰούνη 1848, ἔβλεπαν ὅτι κινδύνευαν τά ὑλικά τους συμφέροντα καί ἔβλεπαν νά διαμφισβητοῦνται ἀπό τήν ἀντεπανάσταση οἱ δημοκρατικές ἐγγυήσεις, πού θά τούς ἐξασφάλιζαν τήν ἐπιβολή αὐτῶν τῶν συμφερόντων τους. Γι' αὐτό πλησιάσανε τούς ἐργάτες. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἡ κοινοβουλευτική τους ἐκπροσώπηση, οἱ ὀρεινοί, πού εἶχαν παραμεριστεῖ στό διάστημα τῆς δικτατορίας τῶν ἀστῶν δημοκρατῶν, εἶχαν ξανακαταχτήσει στό τελευταῖο μισό τῆς ζωῆς τῆς συνταχτικῆς τή χαμένη τους δημοτικότητα χάρη στήν πάλη τους ἐνάντια στό Βοναπάρτη καί τούς βασιλικούς ὑπουργούς. Εἶχαν κλείσει συμμαχία μέ τούς σοσιαλιστές ἀρχηγούς. Τό Φλεβάρη τοῦ 1849 πανηγύρισαν μέ συμπόσια τή συμφιλίωση. Καταρτίστηκε ἕνα κοινό πρόγραμμα, ἱδρύθηκαν κοινες ἐκλογικές ἐπιτροπές καί ὑποβλήθηκαν κοινοί ὑποψήφιοι. Ἀπό τίς κοινωνικές διεκδικήσεις τοῦ προλεταριάτου ἀφαίρεσαν τήν ἐπαναστατική τους αἰχμή καί τίς ἔδοσαν μιά δημοκρατική τροπή, ἀπό τίς δημοκρατικές διεκδικήσεις τῆς μικροαστικῆς τάξης ἀφαίρεσαν τήν καθαρά πολιτική μορφή τους καί ἔκαναν νά ξεπροβάλει ἡ σοσιαλιστική τους αἰχμή. Ἔτσι γεννήθηκε ἡ σοσιαλδημοκρατία. Οἱ νέοι ὀρεινοί, τό ἀποτέλεσμα αὐτοῦ τοῦ συνδυασμοῦ, ἐκτός ἀπό μερικούς κομπάρσους πού προέρχονται ἀπό τήν ἐργατική τάξη καί ἀπό μερικούς αἱρετικούς σοσιαλιστές, περιλάβαιναν τά ἴδια στοιχεῖα τῶν παλιῶν ὀρεινῶν, ἀλλά σέ μεγαλύτερο ἀριθμό. Στήν πορεία ὅμως τῆς ἐξέλιξης εἶχαν ἀλλάξει μαζί μέ τήν τάξη πού ἀντιπροσώπευαν. Ὁ ἰδιόμορφος χαρακτήρας τῆς σοσιαλδημοκρατίας συνοψιζόταν γι' αὐτό στό γεγονός ὅτι τούς δημοκρατικούς-ρεπουμπλικάνικους θεσμούς δέν τούς ζητοῦσαν σάν μέσα γιά νά καταργήσουν τά δυό ἀντίθετα ἄκρα, τό κεφάλαιο καί τή μισθωτή ἐργασία, ἀλλά γιά νά χαλαρώσουν τήν ἀντίθεσή τους καί γιά νά τή μετατρέψουν σέ ἁρμονία. Ὅσο διαφορετικά μέτρα καί ἄν προτείνονται γιά τήν πραγματοποίηση αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ, μέ ὅσο περισσότερο ἤ λιγότερο ἐπαναστατικές ἔννοιες καί ἄν τόν στολίσουν, τό περιεχόμενο μένει τό ἴδιο. Τό περιεχόμενο αὐτό εἶναι ὁ μετασχηματισμός τῆς κοινωνίας μέ δημοκρατικό τρόπο, ἀλλά ἕνας μετασχηματισμός μεσα στά μικροαστικά πλαίσια. Δέν πρέπει ὅμως νά κάνει κανείς τή στενοκέφαλη σκέψη ὅτι ἡ μικροαστική τάξη θά ἤθελε κατ' ἀρχήν νά ἐπιβάλει ἕνα ἐγωϊστικό ταξικό συμφέρον. Ἀντίθετα πιστεύει, ὅτι οἱ εἰδικοί ὅροι τῆς ἀπελευθέρωσής της εἶναι οἱ γενικοί ὅροι, πού κάτω ἀπ' αὐτούς μόνο εἶναι δυνατό νά σωθεῖ ἡ σύγχρονη κοινωνία καί νά ἀποφευχθεῖ ἡ πάλη τῶν τάξεων. Τό ἴδιο, δέν πρέπει κανένας νά φαντάζεται ὅτι οἱ δημοκρατικοί ἀντιπρόσωποι εἶναι ὅλοι τους μαγαζάτορες, ἤ ὅτι λαχταροῦν νά γίνουν μαγαζάτορες. Μπορεῖ ἐξαιτίας τῆς μόρφωσής τους καί τῆς ἀτομικῆς θέσης τους, νά ἀπέχουν ἀπ' αὐτούς ὅσο ἀπέχει ὁ οὐρανός ἀπό τή γῆ. Ἐκεῖνο πού τούς κάνει ἐκπρόσωπους τῶν μικροαστῶν εἶναι ὅτι τό μυαλό τους δέ μπορεῖ νά ξεπεράσει τά ὅρια πού οἱ ἴδιοι οἱ μικροαστοί δέν ξεπερνᾶνε στή ζωή καί ὅτι, συνεπῶς, σπρώχνονται θεωρητικά πρός τά ἴδια προβλήματα καί τίς ἴδιες λύσεις, ὅπου τό ὑλικό συμφέρον καί ἡ κοινωνική τους θέση σπρώχνει πραχτικά τούς μι-

κροαστούς. Αὐτή εἶναι γενικά ἡ σχέση πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στούς πολιτικούς καί φιλολογικούς ἐκπροσώπους μιᾶς τάξης πρός τήν τάξη πού ἐκπροσωποῦν.

Ὕστερα ἀπό τήν παραπάνω ἀνάλυση, εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἂν οἱ ὀρεινοί ἀγωνίζονται συνεχῶς ἐνάντια στό κόμμα τῆς τάξεως γιά τή δημοκρατία καί γιά τά λεγόμενα δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, ὁ τελικός σκοπός τους δέν εἶναι οὔτε ἡ δημοκρατία οὔτε τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου, τό ἴδιο ὅπως καί ἕνας στρατός πού θέλουν νά τόν ἀφοπλίσουν καί ἀντιστέκεται στό πεδίο τῆς μάχης, δέν τό κάνει βέβαια μόνο γιά νά κρατήσει τά ὅπλα του.

Ἀπό τήν ἔναρξη κιόλας τῆς ἐθνοσυνέλευσης, τό κόμμα τῆς τάξεως προκάλεσε τούς ὀρεινούς. Ἡ ἀστική τάξη ἔνιωθε τώρα τήν ἀνάγκη νά ξεμπερδέψει μέ τούς δημοκρατικούς μικροαστούς, ὅπως πρίν ἀπό ἕνα χρόνο εἶχε νιώσει τήν ἀνάγκη νά τελειώσει μέ τό ἐπαναστατικό προλεταριάτο. Μόνο πού ἡ κατάσταση τοῦ ἀντιπάλου ἦταν διαφορετική. Ἡ δύναμη τοῦ προλεταριακοῦ κόμματος βρισκόταν στούς δρόμους, ἡ δύναμη τῶν μικροαστῶν μέσα στήν ἴδια τήν ἐθνοσυνέλευση. Ἔπρεπε λοιπόν νά τούς δελεάσει καί νά τούς τραβήξει ἔξω ἀπό τήν ἐθνοσυνέλευση, στούς δρόμους καί νά τούς ἀφήσει νά σπάσουν οἱ ἴδιοι τήν κοινοβουλευτική τους δύναμη προτοῦ βροῦν τόν καιρό καί τήν εὐκαιρία νά τή σταθεροποιήσουν. Οἱ ὀρεινοί ἔπεσαν καλπάζοντας μέ τά τέσσερα σ' αὐτή τήν παγίδα.

Ὁ βομβαρδισμός τῆς Ρώμης ἀπό τά γαλλικά στρατεύματα ἦταν τό δόλωμα πού τούς πέταξαν. Ὁ βομβαρδισμός παραβίαζε τό ἄρθρο 5 τοῦ συντάγματος, πού ἀπαγορεύει στή γαλλική δημοκρατία νά χρησιμοποιεῖ τίς στρατιωτικές της δυνάμεις ἐνάντια στίς ἐλευθερίες ἑνός ἄλλου λαοῦ. Ἀκόμα, τό ἄρθρο 54 ἀπαγόρευε κάθε κήρυξη πολέμου ἀπό τήν ἐκτελεστική ἐξουσία δίχως τή συναίνεση τῆς ἐθνοσυνέλευσης, ἐνῶ ἡ συνταχτική μέ τήν ἀπόφασή της τῆς 8 τοῦ Μάη εἶχε ἀποδοκιμάσει τήν ἐκστρατεία τῆς Ρώμης. Γι' αὐτούς τούς λόγους ὁ Λεντρύ-Ρολλέν κατάθεσε στίς 11 τοῦ Ἰούνη 1849 μιά μήνυση ἐνάντια στό Βοναπάρτη καί τούς ὑπουργούς του. Ἐρεθισμένος ἀπό τά κεντρίσματα τοῦ Θιέρσου, παρασύρθηκε μάλιστα ὡς τό σημεῖο νά ἀπειλήσει ὅτι ἔχει σκοπό νά ὑπερασπίσει τό σύνταγμα μέ ὅλα τά μέσα, ἀκόμα καί μέ τό ὅπλο στό χέρι. Οἱ ὀρεινοί ὀρθώθηκαν σάν ἕνας ἄνθρωπος καί ἐπανέλαβαν αὐτή τήν κραυγή στά ὅπλα. Στίς 12 τοῦ Ἰούνη, ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀπόρριψε τήν πρόταση παραπομπῆς

σέ δίκη καί οἱ ὀρεινοί ἐγκατέλειψαν τό κοινοβούλιο. Τά γεγονότα τῆς 13 τοῦ Ἰούνη εἶναι γνωστά: ἡ προκήρυξη μιᾶς μερίδας τῶν ὀρεινῶν, πού ἔβγαζε τό Βοναπάρτη καί τους ὑπουργούς του «ἐκτός συντάγματος», ἡ πομπή στούς δρόμους τῆς δημοκρατικῆς ἐθνοφυλακῆς, πού καθώς ἦταν ἄοπλη σκορπίστηκε στήν πρώτη της ἐπαφή μέ τά στρατεύματα τοῦ Σανγκαρνιέ κλπ. Ἕνα μέρος τῶν ὀρεινῶν κατέφυγε στό ἐξωτερικό, ἕνα ἄλλο μέρος παραπέμφθηκε στό ἀνώτατο δικαστήριο τῆς Μπούρζ καί ἕνας κοινοβουλευτικός κανονισμός ὑποταξε τούς ὑπόλοιπους στή δασκαλίστικη ἐπιτήρηση τοῦ προεδρου τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Τό Παρίσι κηρύχτηκε πάλι σέ κατάσταση πολιορκίας καί ἡ δημοκρατική μερίδα τῆς ἐθνοφυλακῆς του διαλύθηκε. Ἔτσι τσακίστηκε ἡ ἐπιρροή τῶν ὀρεινῶν στό κοινοβούλιο καί ἡ δύναμη τῶν μικροαστῶν στό Παρίσι.

Ἡ Λυών, ὅπου τά γεγονότα τῆς 13 τοῦ Ἰούνη εἶχαν δόσει τό σύνθημα μιᾶς αἱματηρῆς ἐργατικῆς ἐξέγερσης, κηρύχτηκε κι αὐτή μαζί μέ τούς 5 τριγύρω νομούς σέ κατάσταση πολιορκίας, μιά κατάσταση πού συνεχίζεται ἀκόμα καί τούτη τή στιγμή.

Ὁ κύριος ὄγκος τῶν ὀρεινῶν εἶχε ἐγκαταλείψει τήν πρωτοπορία του στήν τύχη της μέ τήν ἄρνησή του νά ὑπογράψει τήν προκήρυξή της. Ὁ τύπος ἐπίσης εἶχε λιποταχτήσει, ἀφοῦ μονο δυό ἐφημερίδες τόλμησαν νά δημοσιεύσουν τήν προκήρυξη. Οἱ μικροαστοί πρόδοσαν τούς ἀντιπροσώπους τους, γιατί δέν παρουσιάστηκαν οἱ ἐθνοφύλακες, ἢ ὅπου παρουσιάστηκαν, ἐμπόδισαν τήν κατασκευή ὁδοφραγμάτων. Οἱ ἀντιπρόσωποι εἶχαν ἐξαπατήσει τούς μικροαστούς, ἀφοῦ δέ βρέθηκαν πουθενά οἱ δῆθεν ὀπαδοί τους στό στρατό. Τέλος, τό δημοκρατικό κόμμα, ἀντί νά κερδίσει πρόσθετη δύναμη ἀπό τό προλεταριάτο, τό μόλυνε μέ τή δική του ἀδυναμία καί, ὅπως συμβαίνει συνήθως μέ τά ἀνδραγαθήματα τῶν δημοκρατῶν, οἱ ἀρχηγοί εἶχαν τήν ἱκανοποίηση ὅτι μποροῦσαν νά κατηγοροῦν «τό λαό» τους γιά λιποταξία καί ὁ λαός πάλι εἶχε τήν ἱκανοποίηση ὅτι μποροῦσε νά κατηγορεῖ τούς ἀρχηγούς του γιά ἀπάτη.

Σπάνια μιά πράξη προαγγέλθηκε μέ περισσότερο θόρυβο ἀπό τήν ἐπικείμενη ἐκστρατεία τῶν ὀρεινῶν, σπάνια ἕνα γεγονός διασαλπίστηκε μέ περισσότερη βεβαιότητα καί τόσο πολύ πιό μπροστά ἀπό τήν ἀναπόφευχτη νίκη της δημοκρατίας. Ἕνα εἶναι βέβαιο: οἱ δημοκράτες πιστεύουν στίς σάλπιγγες πού μέ τόν ἦχο τους γκρέμισαν τά τείχη τῆς Ἱεριχοῦς. Καί κάθε φορά πού

βρίσκονται ἀντιμέτωποι μέ τά ὀχυρά τοῦ δεσποτισμοῦ, προσπαθοῦν νά ἐπαναλάβουν τό θαῦμα Ἂν οἱ ὀρεινοί ἤθελαν νά νικήσουν μέσα στό κοινοβούλιο, δέν ἔπρεπε νά καλέσουν στά ὅπλα. Ἂν καλοῦσαν στά ὅπλα μέσα στό κοινοβούλιο, δέν ἔπρεπε νά συμπεριφερθοῦν μέ κοινοβουλευτικό τρόπο στούς δρόμους. Ἂν σκέφτονταν στά σοβαρά γιά εἰρηνική διαδήλωση, ἦταν ἠλίθιο νά μήν προλέψουν πως θά τούς γίνονταν ὑποδοχή μέ τά ὅπλα. Ἂν πάλι ἀντιμετώπιζαν μιά πραγματική μάχη, ἦταν παράδοξο νά καταθέσουν τά ὅπλα ποὺ μ' αὐτά θά ἔπρεπε νά δόσουν τή μάχη. Μά οἱ ἐπαναστατικές ἀπειλές τῶν μικροαστῶν καί τῶν δημοκρατικῶν ἀντιπροσώπων τους εἶναι ἁπλές ἀπόπειρες ἐκφοβισμοῦ τοῦ ἀντιπάλου. Καί ὅταν πιά ἔχουν χωθεῖ μέσα στό ἀδιέξοδο, ὅταν ἔχουν ἐκτεθεῖ τόσο πολύ πού εἶναι ἀναγκασμένοι νά πραγματοποιήσουν τίς ἀπειλές τους, τότε αὐτό τό κάνουν μέ διφορούμενο τρόπο, μέ τέτοιο τρόπο πού περισσότερο ἀπ' ὅλα ἀποφεύγει τά μέσα γιά τήν πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ καί ψάχνει νά βρεῖ προσχήματα γιά νά ὑποταχτεῖ. Τό εἰσαγωγικό σάλπισμα πού προαναγγέλλει τή μάχη, σβήνει σ' ἕνα λιγόψυχο μουρμουρητό μόλις ἔρθει ἡ ὥρα ν' ἀρχίσει ἡ μάχη. Οἱ ἠθοποιοί παύουν νά παίρνουν στά σοβαρά τόν ἑαυτό τους καί ἡ δράση τοῦ ἔργου ἀτονεῖ ὁλότελα, σάν ἕνα φουσκωμένο μπαλόνι πού τό τσιμποῦν μέ τό βελόνι.

Κανένα κόμμα δέν ὑπερβάλλει τά μέσα του περισσότερο ἀπό τό δημοκρατικό κόμμα, κανένα δέ γελιέται μέ περισσότερη ἐπιπολαιότητα γιά τήν κατάσταση. Ἐπειδή ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ εἶχε ψηφίσει γι' αὐτούς, οἱ ὀρεινοί εἶχαν κιόλας πεισθεῖ ὅτι ὁ στρατός θά ἐπαναστατοῦσε γι' αὐτούς. Καί γιά ποιάν ἀφορμή; Γιά μιάν ἀφορμή πού γιά τό στρατό δέν εἶχε κανένα ἄλλο νόημα, ἐκτός ἀπό τό ὅτι οἱ ἐπαναστάτες ἔπαιρναν τό μέρος τῶν στρατιωτῶν τῆς Ρώμης ἐνάντια στούς γάλλους στρατιῶτες. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, οἱ ἀναμνήσεις τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848 ἦταν ἀκόμη τόσο πρόσφατες πού δέ μποροῦσε τό προλεταριάτο νά μή νιώθει βαθιά ἀποστροφή πρός τήν ἐθνοφυλακή καί οἱ ἡγέτες τῶν μυστικῶν ἑταιριῶν νά μή νιώθουν βαθιά δυσπιστία πρός τούς δημοκρατικούς ἀρχηγούς. Γιά νά ἐξουδετερωθοῦν αὐτές οἱ διαφορές ἔπρεπε νά διακυβεύονται μεγάλα κοινά συμφέροντα. Ἡ παραβίαση ἑνός ἀφηρημένου ἄρθρου τοῦ συντάγματος δέ μποροῦσε νά ἀποτελέσει ἕνα τέτοιο κοινό συμφέρον. Μήπως τό σύνταγμα δέν εἶχε κιόλας ἐπανειλημένα παραβιαστεῖ ὅπως βεβαίωναν οἱ ἴδιοι οἱ δημοκράτες; Μήπως οἱ πιό λαϊκές ἐφημερίδες δέν τό εἶχαν στιγματίσει σάν ἕνα ἀντεπαναστατικό κατασκεύασμα; Μά ὁ δημοκράτης, ἐπειδή ἀντιπροσωπεύει τή μικροαστική τάξη, δηλ. μιά μεταβατική τάξη πού μέσα σ' αὐτήν ἀμβλύνονται ταυτόχρονα τά συμφέροντα δυό τάξεων, φαντάζεται πώς βρίσκεται πάνω ἀπό τήν ταξική ἀντίθεση. Οἱ δημοκράτες ἀναγνωρίζουν ὅτι ἀπέναντί τους στέκεται μιά προνομιούχα τάξη, αὐτοί ὅμως μαζί μέ ὅλο τό ὑπόλοιπο ἔθνος, ἀποτελοῦν τό λαό. Ἐκεῖνο πού ἀντιπροσωπεύουν εἶναι τό δίκιο τοῦ λαοῦ, ἐκεῖνο πού τούς ἐνδιαφέρει εἶναι τό συμφέρον τοῦ λαοῦ. Γι' αὐτό δέν ἔχουν ἀνάγκη σέ ἕναν ἐπικείμενο ἀγώνα νά ἐξετάσουν τά συμφέροντα καί τίς σχέσεις τῶν διαφόρων τάξεων. Δέν ἔχουν ἀνάγκη νά ζυγίσουν μέ πολύ μεγάλη λεπτολογία τά μέσα τους. Νομίζουν πώς δέν ἔχουν παρά νά δόσουν τό σύνθημα καί ὁ λαός, μέ ὅλα τά ἀνεξάντλητα μέσα του θά ριχτεῖ πάνω στούς καταπιεστές Κι ἂν στήν πραγματοποίησή του ἀποδειχτεῖ ὅτι τά συμφέροντά τους ἦταν δίχως ἐνδιαφέρον καί ἡ δύναμή τους ἀδυναμία, τότε φταίνε γι' αὐτό εἴτε ὀλέθριοι σοφιστές, πού διαιροῦν τόν ἀδιαίρετο λαό σέ διάφορα ἐχθρικά στρατόπεδα, εἴτε ὁ στρατός ἦταν τόσο ἀποχτηνωμένος καί ἀποτυφλωμένος πού δέ μποροῦσε νά νιώσει τούς καθαρούς σκοπούς τῆς δημοκρατίας σάν δικό του καλό, εἴτε μιά λεπτομέρεια στήν ἐκτέλεση ἔκανε ν' ἀποτύχει τό σύνολο, εἴτε τέλος μιά ἀπρόβλεπτη σύμπτωση ἔγινε αἰτία νά χαθεῖ αὐτή τή φορά τό παιχνίδι. Πάντως ὁ δημοκράτης βγαίνει ἀπό τήν πιό ἐπαίσχυντη ἧττα τόσο ἀσπίλος, ὅσο ἀθῶος ἦταν ὅταν μπῆκε στή μάχη, μέ τή νεοαποχτημένη πεποίθηση ὅτι πρέπει νά νικήσει, ὄχι γιατί αὐτός καί τό κόμμα του θά χρειαστεῖ νά ἐγκαταλείψουν τήν παλιά τους ἄποψη, μά ἀντίστροφα γιατί οἱ συνθῆκες πρέπει νά ὡριμάσουν πρός τή δική του κατεύθυνση.

Γι' αὐτό δέν πρέπει νά φαντάζεται κανείς σάν πολύ δυστυχισμένους τούς ὀρεινούς, πού δεκατίστηκαν, τσακίστηκαν, καί ταπεινώθηκαν ἀπό τό νέο κοινοβουλευτικό κανονισμό. Ἂν ἡ 13 τοῦ Ἰούνη εἶχε παραμερίσει τούς ἀρχηγούς τους, ἔκανε ὅμως ἀπό τήν ἄλλη μεριά τόπο σέ ἀνθρώπους κατώτερης ἱκανότητας, πού τούς κολακεύει αὐτή ἡ καινούργια θέση. Ἂν ἡ ἀδυναμία τους στό κοινοβούλιο δέ μποροῦσε πιά νά ἀμφισβητηθεῖ, εἶχαν τώρα τό δικαίωμα νά περιορίζουν τή δράση τους σέ ἐκρήξεις ἠθικῆς ἀγανάχτησης καί σέ βροντερές διακηρύξεις Ἂν τό κόμ-

μα τῆς τάξεως προφασιζόταν πώς ἔβλεπε στούς ὀρεινούς, σάν τούς τελευταίους ἐπίσημους ἐκπρόσωπους τῆς ἐπανάστασης, ὅλες τίς φρικαλεότητες τῆς ἀναρχίας, οἱ ἴδιοι μπορούσανε νά εἶναι στήν πραγματικότητα ἀκόμα πιό ριχοί καί πιό μέτριοι. Παρηγορήθηκαν ὅμως γιά τίς 13 τοῦ Ἰούνη μέ τό βαθυστόχαστο ἐλεγμό: Ἂς τολμήσουν ὅμως νά θίξουν τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα καί τότε βλέπουμε: Nous verrons![1]

Ὅσο γιά τούς ὀρεινούς πού εἶχαν καταφύγει στό ἐξωτερικό, ἀρκεῖ νά σημειωθεῖ ἐδῶ ὅτι: ὁ Λεντρύ-Ρολλέν, ἐπειδή εἶχε κατορθώσει, μόλις μέσα σέ δυό βδομάδες, νά καταστρέψει ἀνεπανόρθωτα τό ἰσχυρό κόμμα πού βρισκόταν ἐπικεφαλῆς του, νόμισε ὅτι ἦταν τώρα προορισμένος νά σχηματίσει μιά γαλλική κυβέρνηση in partibus, του φαινόταν ὅτι θά μεγάλωνε ἡ φυσιογνωμία του ὅταν θα βρισκόταν μακριά, ἀποσπασμένος ἀπό τό ἔδαφος τῆς ὁράσης, ὅτι θά μεγάλωνε στό μέτρο πού ἔπεφτε τό ἐπίπεδο τῆς ἐπανάστασης καί στό μέτρο πού οἱ ἐπίσημες ἀξίες τῆς ἐπίσημης Γαλλίας παίρνανε ὁλοένα περισσότερο διαστάσεις νάνων. Ὅτι: μποροῦσε νά φιγουράρει σάν δημοκρατικός ὑποψήφιος πρόεδρος γιά τό 1852, νά στέλνει περιοδικές ἐγκύκλιες στούς βλάχους καί σ' ἄλλους λαούς, πού μ' αὐτές θ' ἀπειλοῦσε τούς δεσπότες τῆς ἠπείρου μέ τίς δικές του πράξεις καί μέ τίς πράξεις τῶν συμμάχων του. Μήπως εἶχε ὁλότελα ἄδικο ὁ Προυντόν ὅταν φώναζε στούς κυρίους αὐτούς: «Vous n' êtes que des blagueurs»[2];

Στίς 13 τοῦ Ἰούνη τό κόμμα τῆς τάξεως δέν τσάκισε μόνο τούς ὀρεινούς, εἶχε ἀκόμα κατορθώσει νά ὑποτάξει τό σύνταγμα στίς ἀποφάσεις τῆς πλειοψηφίας τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Καί τή δημοκρατία τήν καταλάβαινε ἔτσι: ὅτι στή δημοκρατία ἡ αστική τάξη κυριαρχεῖ μέ κοινοβουλευτικές μορφές, χωρίς νά περιορίζεται αὐτή ἡ κυριαρχία, ὅπως στή μοναρχία, ἀπό τήν ἀρνησικυρία τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἢ ἀπό τό δικαίωμα διάλυσης τῆς βουλῆς. Αὐτή ἦταν ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία ὅπως τήν ἀποκαλοῦσε ὁ Θιέρσος. Ἂν ὅμως ἡ αστική τάξη ἐξασφάλισε στίς 13 τοῦ Ἰούνη τήν παντοδυναμία της μέσα στό κτίριο τοῦ κοινοβουλίου, μήπως δέν ἔφερε τό ἴδιο τό κοινοβούλιο σέ κατάσταση ἀγιάτρευτης ἀδυ-

[1] Θά ἰδοῦμε! (Σημ. Σύντ.)

[2] Δέν εἶστε παρά φασλατάδες. (Σημ. Σύντ.)

ναμίας ἀπέναντι στήν ἐκτελεστική ἐξουσία καί τό λαό, διώχνοντας ἀπ' αὐτό τή λαικότερη μερίδα του; Παραδίνοντας χωρίς ἄλλες διατυπώσεις πολυάριθμους βουλευτές στά δικαστήρια, καταργοῦσε τήν ἴδια τήν κοινοβουλευτική της ἀσυλία. Ὁ ταπεινωτικός κανονισμός στόν ὁποῖο ὑπέβαλε τούς ὀρεινούς, ἐξύψωσε τόν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας στον ἴδιο βαθμό πού ὑποτίμαζε τόν κάθε ἕναν ξεχωριστά ἀντιπρόσωπο τοῦ λαοῦ. Στιγματίζοντας τήν ἐξέγερση γιά τήν προστασία τοῦ συντάγματος, σάν ἀναρχική πράξη πού εἶχε γιά σκοπό τήν ἀνατροπή τῆς κοινωνίας, ἀπαγόρευσε στόν ἴδιο τόν ἑαυτό της τήν προσφυγή στήν ἐξέγερση, ὅταν ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία θά παραβίαζε σέ βάρος της τό σύνταγμα. Καί ἡ εἰρωνεία τῆς ἱστορίας θέλησε, τό κόμμα τῆς τάξεως νά προτείνει ἱκετευτικά, ἀλλά μάταια στο λαο σάν στρατηγό ὑπερασπιστή τοῦ συντάγματος ἐνάντια στό Βοναπάρτη, τόν Ὀὐντινό, τό στρατηγό πού μέ διαταγή τοῦ Βοναπάρτη εἶχε βομβαρδίσει τή Ρώμη, καί ἔδοσε ἔτσι τήν ἄμεση ἀφορμή γιά τή συνταγματική ἐξέγερση τῆς 13 τοῦ Ἰούνη. Ἕνας ἄλλος ἥρωας τῆς 13 τοῦ Ἰούνη, ὁ Βιεύρά, πού ἐξυμνήθηκε ἀπό τό βῆμα τῆς ἐθνοσυνέλευσης γιά τίς χτηνωδίες πού εἶχε διαπράξει στά γραφεῖα τῶν δημοκρατικῶν ἐφημερίδων ἐπικεφαλῆς ἑνός μπουλοκιοῦ ἀπό ἐθνοφύλακες-ὄργανα τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος, αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Βιεύρά μυήθηκε στή συνωμοσία τοῦ Βοναπάρτη καί συντέλεσε σημαντικά στό νά στερηθεῖ ἡ ἐθνοσυνέλευση, στήν τελευταία της ὥρα, ἀπό κάθε προστασία τῆς ἐθνοφυλακῆς.

Ἡ 13 τοῦ Ἰούνη εἶχε ἀκόμη καί μιάν ἄλλη σημασία. Οἱ ὀρεινοί εἶχαν προσπαθήσει νά καθίσουν τό Βοναπάρτη στό σκαμνί τοῦ κατηγορουμένου. Ἡ ἥττα τους συνεπῶς, ἦταν μιά ἄμεση νίκη τοῦ Βοναπάρτη, ὁ προσωπικός του θρίαμβος ἐνάντια στούς δημοκράτες ἐχθρούς του. Τό κόμμα τῆς τάξεως κέρδισε τή νίκη. Ὁ Βοναπάρτης δέν εἶχε παρά νά τήν εἰσπράξει. Καί τό ἔκανε. Στίς 14 τοῦ Ἰούνη διάβαζε κανείς στούς τοίχους τοῦ Παρισιοῦ μιά προκήρυξη ὅπου ὁ πρόεδρος, δῆθεν ἀπρόθυμα καί δίχως τή θέλησή του, ἐξαναγκασμένος ἀπό τή δύναμη τῶν γεγονότων καί μόνο, προβάλλει ἀπό τήν καλογερίστικη ἀπομόνωσή του καί σάν παραγνωρισμένη ἀρετή, παραπονιέται γιά τίς συκοφαντίες τῶν ἀντιπάλων του καί ἐνῶ φαινόταν πώς συνταυτίζει τό προσωπό του μέ τήν ὑπόθεση τῆς τάξεως, συνταύτιζε μᾶλλον τήν ὑπόθεση τῆς τάξεως μέ τό πρόσωπό του.

Είναι ακόμα αλήθεια, ότι ή εθνοσυνέλευση είχε εγκρίνει εκ των ύστερων τήν εκστρατεία ενάντια στή Ρώμη. Όμως ο Βοναπάρτης είχε πάρει τήν πρωτοβουλία γι' αυτή. Αφού είχε εγκαταστήσει ξανά στό Βατικανό τόν αρχιερέα Σαμουήλ, μπορούσε νά ελπίζει ότι θά μπεί στόν Κεραμεικό σάν άλλος βασιλιάς Δαβίδ. Είχε κερδίσει μέ τό μέρος του τούς παπάδες.

Η εξέγερση της 13 του Ιούνη περιορίστηκε, όπως είδαμε, σέ μιά είρηνική πομπή στούς δρόμους. Δέ μπορούσε λοιπόν ενάντια σ' αυτή τήν πομπή νά κερδηθούν πολεμικές δάφνες. Παρ' όλα αυτά, σ' αυτή τήν περίοδο τήν τόσο ψτωχή σέ ήρωες καί σέ γεγονότα, τό κόμμα της τάξεως μετάτρεψε αυτή τήν αναίμακτη μάχη σ' ένα δεύτερο Austerlitz. Τό ρήμα καί ο τύπος εξυμνούσαν τό στρατό σάν τή δύναμη της τάξεως απέναντι στίς λαϊκές μάζες πού αντιπροσώπευαν τήν αδυναμία της αναρχίας, καί εγκωμίαζαν τό Σανγκαρνιέ σάν τόν «προμαχώνα της κοινωνίας». Μιά απάτη, πού στό τέλος τήν πίστεψε κι ο ίδιος. Στό μεταξύ όμως απομακρύνθηκαν στά κρυφά από τό Παρίσι τά στρατεύματα πού ήταν αμφίβολα, τά συντάγματα πού στίς εκλογές είχαν ψηφίσει πιό δημοκρατικά από τ' άλλα εξορίστηκαν απ' τή Γαλλία στό Αλγέρι, οί θερμοκέφαλοι ανάμεσα στά στρατεύματα παραπέμφθηκαν στίς πειθαρχικές δημοιρίες καί τελικά απόκλεισαν συστηματικά τόν τύπο από τό στρατώνα καί τό στρατώνα από τήν αστική κοινωνία.

Φτάσαμε τώρα στήν αποφασιστική στροφή της ιστορίας της γαλλικής εθνοφυλακής. Στά 1830 ή επέμβασή της έκρινε τήν ανατροπή της παλινόρθωσης. Τόν καιρό του Λουδοβίκου Φιλίππου αποτύχαινε κάθε εξέγερση στήν οποία ή εθνοφυλακή πήγαινε μαζί μέ τό στρατό. Όταν στίς μέρες του Φλεβάρη 1848 κράτησε παθητική στάση απέναντι στήν εξέγερση καί αμφιταλαντευόμενη απέναντι στό Λουδοβίκο Φίλιππο, αυτός θεώρησε τόν εαυτό του χαμένο καί πραγματικά ήταν χαμένος. Έτσι ρίζωσε ή πεποίθηση ότι ή επανάσταση δέ μπορούσε νά νικήσει χωρίς τήν εθνοφυλακή, ούτε ο στρατός νά νικήσει έχοντας τήν εθνοφυλακή εναντίον του. Αυτή ήταν ή πρόληψη του στρατού γιά τήν αστική παντοδυναμία. Οί μέρες του Ιούνη 1848, πού στή διάρκειά τους ολόκληρη ή εθνοφυλακή σύντριψε τήν εξέγερση μέ τή βοήθεια του ταχτικού στρατού, είχανε στερεώσει αυτή τήν πρόληψη. Ύστερα από τήν άνοδο του Βοναπάρτη στήν εξουσία ή θέση της εθνοφυλακής ξέπεσε κάπως

εξαιτίας της αντισυνταγματικής συνένωσης, στό πρόσωπο του Σανγκαρνιέ, της δικής της διοίκησης με τή διοίκηση της 1ης μεραρχίας του στρατού.

Άκριβώς όπως ή διοίκηση της εθνοφυλακής παρουσιαζόταν τώρα σάν μια αρμοδιότητα του ανώτατου στρατιωτικού διοικητή, έτσι καί ή ίδια ή εθνοφυλακή απλώς φαινόταν σάν ένα εξάρτημα του ταχτικού στρατού. Τέλος, στίς 13 του Ιούνη ή δύναμή της τσακίστηκε καί όχι μόνο μέ τή μερική διάλυσή της πού από τήν εποχή εκείνη επαναλήφθηκε περιοδικά σέ όλη τή Γαλλία καί δέν άφησε πίσω της παρά μονάχα συντρίμια. Η διαβήλωση της 13 του Ιούνη ήτανε πρίν απ' όλα, μιά διαβήλωση των δημοκρατικών εθνοφυλάκων. Είναι αλήθεια πώς δέν είχαν αντιτάξει στό στρατό τά όπλα τους, μά τή στολή τους. Μά ακριβώς σ' αυτή τή στολή βρισκόταν τό φυλαχτό. Ο στρατός πείσθηκε τότε πώς αυτή ή στολή ήταν ένα μάλλινο κουρέλι, όμοιο μέ κάθε άλλο. Η γοητεία εξαφανίστηκε. Στίς μέρες του Ιούνη του 1848 ή αστική τάξη καί ή μικροαστική τάξη, σάν εθνοφυλακή, είχαν συνενωθεί μέ τό στρατό ενάντια στο προλεταριάτο. Στίς 13 του Ιούνη 1849 ή αστική τάξη διάλυσε τή μικροαστική εθνοφυλακή μέ τό στρατό. Στίς 2 του Δεκέμβρη 1851 είχε εξαφανιστεί ή ίδια ή εθνοφυλακή της αστικής τάξης καί ο Βοναπάρτης δέν έκανε τίποτα άλλο παρά νά διαπιστώσει αυτό τό γεγονός, όταν κατοπινά υπόγραψε τό διάταγμα της διάλυσής της. Έτσι ή αστική τάξη έσπασε μονάχη της τό τελευταίο της όπλο πού διέθετε ενάντια στό στρατό, υποχρεώθηκε όμως νά τό σπάσει από τή στιγμή πού ή μικροαστική τάξη δέ στεκόταν πιά πίσω της σάν υποτελής, αλλά μπροστά της σάν στασιαστής, όπως υποχρεώθηκε γενικά νά καταστρέψει μέ τά ίδια της τά χέρια όλα τά μέσα της άμυνάς της ενάντια στήν απολυταρχία, από τή στιγμή πού ή ίδια είχε γίνει απολυταρχική.

Ωστόσο, τό κόμμα της τάξεως πανηγύρισε τό ξαναπάρσιμο μιας εξουσίας πού τό 1848 του φαινόταν ότι τήν είχε χάσει γιά νά τήν ξαναβρεί τό 1849 απαλλαγμένη από τούς περιορισμούς της, μέ βρισιές ενάντια στή δημοκρατία καί στό σύνταγμα, μέ τό αναθεμάτισμα όλων των μελλοντικών, τωρινών, καί περασμένων επαναστάσεων, μαζί κι εκείνης πού είχανε κάνει οί ίδιοι οί ηγέτες της, καί μέ νόμους πού φίμωναν τόν τύπο, πού καταργούσαν τό δικαίωμα της οργάνωσης καί καθιέρωναν τήν κα-

τάσταση πολιορκίας σάν ὀργανικό δεσμό. Ὕστερα ἀπ' αὐτό ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀνέβαλε τίς ἐργασίες της ἀπό τά μέσα τοῦ Αὐγούστου ὡς τά μέσα τοῦ Ὀχτώβρη, ἀφοῦ ἐξέλεξε πρῶτα μιά μόνιμη ἐπιτροπή γιά τό χρόνο τῆς ἀπουσίας της. Στή διάρκεια τῶν διακοπῶν αὐτῶν οἱ νομιμόφρονες ραδιουργούσανε μέ τό Ἔμς, οἱ ὀρλεανικοί μέ τό Κλαρεμόν, ὁ Βοναπάρτης μέ πριγκιπικές περιοδεῖες καί τά νομαρχιακά συμβούλια μέ τίς συζητήσεις γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος. Πρόκειται γιά περιπτώσεις πού ἐπαναλαμβάνονται ταχτικά στίς περιοδικές διακοπές τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί πού θά τίς ἐξετάσω ὅταν θά γίνουν γεγονότα. Ἄς σημειωθεῖ ἐδῶ ἀκόμη ὅτι ἡ ἐθνοσυνέλευση δέν ἐνεργοῦσε μέ πολιτικότητα ὅταν ἐξαφανιζόταν γιά μεγάλα χρονικά διαστήματα ἀπό τή σκηνή καί ὅταν ἄφηνε νά φαίνεται ἐπικεφαλῆς τῆς δημοκρατίας μιά μόνο, ἔστω καί ἀξιοθρήνητη μορφή, σάν τή μορφή τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη, ἐνῶ τό κόμμα τῆς τάξεως μέ τρόπο πού ἀποτελοῦσε δημόσιο σκάνδαλο διαλυόταν στά βασιλικά συστατικά στοιχεία του καί ἀκολουθοῦσε τούς ἀλληλοσυγκρουόμενους πόθους του γιά τήν παλινόρθωση. Κάθε φορά πού σ' αὐτές τίς διακοπές ἔσερνε ὁ ἐνοχλητικός θόρυβος τοῦ κοινοβουλίου καί τό σῶμα του διαλυόταν μέσα στό ἔθνος, φαινόταν ὁλοκάθαρα ὅτι ἔλειπε μονάχα ἕνα πράγμα γιά νά ὁλοκληρωθεῖ ἡ πραγματική ὄψη αὐτῆς τῆς δημοκρατίας: νά γίνουν μόνιμες οἱ διακοπές του καί ν' ἀντικατασταθεῖ ἡ δημοκρατική του ἐπιγραφή: ἐλευθερία, ἰσότητα καί ἀδελφότητα, μέ τίς ἀπαρερμήνευτες λέξεις: πεζικό, ἱππικό, πυροβολικό.

IV

Στά μέσα τοῦ Ὀχτώβρη 1849 συνῆλθε πάλι ἡ ἐθνοσυνέλευση. Τήν 1η τοῦ Νοέμβρη ὁ Βοναπάρτης τήν ξάφνιασε μ' ἕνα μήνυμα, πού ἀνάγγελνε τήν παύση τῆς κυβέρνησης Μπαρρό-Φαλλού καί τό σχηματισμό μιᾶς νέας κυβέρνησης. Ποτέ δέν ἔδιωξαν λακέδες μέ λιγότερες διατυπώσεις ἀπ' ὅσες χρησιμοποίησε ὁ Βοναπάρτης γιά τούς ὑπουργούς του. Τίς κλωτσιές πού προορίζονταν γιά τήν ἐθνοσυνέλευση τίς δέχτηκαν γιά τήν ὥρα οἱ Μπαρρό καί Σία.

Ἡ κυβέρνηση Μπαρρό, ὅπως εἴδαμε, σχηματισμένη ἀπό νομιμόφρονες καί ὀρλεανικούς, ἦταν μιά κυβέρνηση τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Ὁ Βοναπάρτης τήν εἶχε χρειαστεῖ γιά νά διαλύσει τή δημοκρατική συνταχτική, γιά νά πραγματοποιήσει τήν ἐκστρατεία ἐνάντια στή Ρώμη καί γιά νά τσακίσει τό δημοκρατικό κόμμα. Ὁ ἴδιος εἶχε ἐκλείψει φαινομενικά πίσω ἀπ' αὐτή τήν κυβέρνηση, εἶχε παραδόσει τήν κυβερνητική ἐξουσία στά χέρια τοῦ κόμματος τῆς τάξεως καί εἶχε φορέσει τή μάσκα τοῦ μετριόφρονα πού φοροῦσε τόν καιρό τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ὁ ὑπεύθυνος συντάχτης μιᾶς ἐφημερίδας, τή μάσκα τοῦ homme de paille[1]. Τώρα πέταξε μακριά τή μάσκα, πού δέν ἦταν πιά τό ἐλαφρό ἐκεῖνο πέπλο πού πίσω του θά μποροῦσε νά κρύψει τή φυσιογνωμία του, ἀλλά μιά σιδερένια μάσκα πού τόν ἐμπόδιζε νά δείξει τή δική του τή φυσιογνωμία. Εἶχε διορίσει τήν κυβέρνηση Μπαρρό γιά νά διαλύσει στό ὄνομα τοῦ κόμματος τῆς τάξεως τή δημοκρατική ἐθνοσυνέλευση. Τήν ἴδια τήν ἐθνοσυνέλευση τήν ἔπαψε γιά νά διακηρύξει ὅτι τό πρόσωπό του ἦταν ἀνεξάρτητο ἀπό τήν ἐθνοσυνέλευση τοῦ κόμματος τῆς τάξεως.

Δέν τοῦ ἔλειπαν ἄλλωστε εὔλογες προφάσεις γιά τήν παύση αὐτή. Ἡ ἴδια ἡ κυβέρνηση Μπαρρό παραμελοῦσε τούς τύπους εὐπρέπειας πού θά μποροῦσαν νά παρουσιάσουν τόν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας σάν μιά δύναμη πλάι στήν ἐθνοσυνέλευση. Στίς διακοπές τῆς ἐθνοσυνέλευσης ὁ Βοναπάρτης δημοσίευσε μιά ἐπιστολή πρός τόν Ἔντγκαρ Νέϋ, ὅπου φαινόταν σάν νά ἀποδοκιμάζει τή μή φιλελεύθερη ἐκδήλωση τοῦ πάπα, ἀκριβῶς ὅπως σέ ἀντίθεση πρός τή συνταχτική, εἶχε δημοσιεύσει μιάν ἐπιστολή πού ἔδινε συγχαρητήρια στόν Οὐντινό γιά τήν ἐπίθεσή του ἐνάντια στή ρωμαϊκή δημοκρατία. Ὅταν λοιπόν ἡ ἐθνοσυνέλευση ψήφιζε τίς πιστώσεις γιά τήν ἐκστρατεία τῆς Ρώμης, ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ, ἀπό ἕνα δῆθεν φιλελευθερισμό, ἄνοιξε συζήτηση γιά τήν ἐπιστολή αὐτή. Τό κόμμα τῆς τάξεως ἔπνιξε τή σκέψη γιά συζήτηση τῆς ἐπιστολῆς μέσα σέ περιφρονητικές κραυγές δυσπιστίας, σά νά μήν εἶχαν καμιά πολιτική σημασία οἱ ἰδέες τοῦ Βοναπάρτη. Κανένας ἀπό τούς ὑπουργούς δέ δέχτηκε γιά τόν ἑαυτό του τήν πρόκληση. Σέ μιά ἄλλη περίσταση ὁ Μπαρρό, μέ τό γνωστό κούφιο στόμφο του, πρόφερε ἀπό τό βῆμα λόγια γεμάτα ἀγανάχτηση γιά τίς «ἀπαίσιες μηχανορραφίες» πού κατά τά λεγόμενά του, γίνονταν στό ἄμεσο περιβάλλον τοῦ προέδρου. Τέλος, ἐνῶ ἡ κυβέρνηση πέτυχε νά ψηφίσει ἡ ἐθνοσυνέλευση μιά

[1] Ἀχυρανθρωπος. Ἐκεῖνος πού ἀσκεῖ εἰκονικα τα καθήκοντά του. (Σημ. Σύντ.)

σύνταξη χηρείας γιά τή δούκισσα τῆς Ὀρλεάνης, ἀρνήθηκε νά ὑποβάλει ὁποιαδήποτε πρόταση γιά αὔξηση τῆς προεδρικῆς ἐπιχορήγησης. Καί στό πρόσωπο τοῦ Βοναπάρτη ὁ αὐτοκρατορικός μνηστήρας συγχωνευόταν τόσο πολύ μέ τόν ξεπεσμένο τυχοδιώχτη, πού ἡ μιά μεγάλη ἰδέα του, ὅτι ἦταν προορισμένος νά παλινορθώσει τήν αὐτοκρατορία, συμπληρωνόταν πάντοτε ἀπό τήν ἄλλη, ἰδέα, ὅτι ὁ γαλλικός λαός εἶχε ἀποστολή νά πληρώνει τά χρέη του.

Ἡ κυβέρνηση Μπαρρό-Φαλλού ἦταν ἡ πρώτη καί τελευταία κοινοβουλευτική κυβέρνηση πού σχημάτισε ὁ Βοναπάρτης. Γι' αὐτό ἡ παύση της ἀποτελεῖ μιά ἀποφασιστική καμπή. Μαζί μέ τήν κυβέρνηση αὐτή τό κόμμα τῆς τάξεως ἔχασε μιά γιά πάντα μιάν ἀπαραίτητη θέση γιά τή διατήρηση τοῦ κοινοβουλευτικοῦ καθεστῶτος, τό μοχλό τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Καταλαβαίνει κανείς ἀμέσως ὅτι σέ μιά χώρα σάν τή Γαλλία, ὅπου ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία διαθέτει ἕναν ὑπαλληλικό στρατό μέ πάνω ἀπό μισό ἑκατομμύριο ἄτομα, ὁλόκληρες μάζες ἀνθρώπων πού ζοῦν ἀπό τήν πιό ἀπόλυτη ἐξάρτησή της μιά τεράστια μάζα ἀπό συμφέροντα καί ὑπάρξεις, ὅπου τό κράτος περιβάλλει, ἐλέγχει, ρυθμίζει, ἐπιτηρεῖ καί κηδεμονεύει τήν ἀστική κοινωνία ἀπό τίς πιό πλατιές ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς της ὡς τίς πιό ἀσήμαντες κινήσεις της, ἀπό τούς πιό γενικούς τρόπους τῆς ζωῆς της ὡς τήν ἰδιωτική ὑπόσταση τῶν ἀτόμων, ὅπου τό παρασιτικό αὐτό σῶμα ἀποχτᾶ μέ τόν πιό ἄκρο συγκεντρωτισμό τή δυνατότητα νά εἶναι πανταχοῦ παρόν, νά εἶναι παντογνώστης καί νά ἔχει μιά μεγάλη ἱκανότητα κίνησης καί μιά ἐλαστικότητα πού τό ἀνάλογό της ὑπάρχει μόνο στήν ἀπόλυτη ἔλλειψη αὐτοτέλειας καί στήν πλαδαρή ἀμορφία τοῦ πραγματικοῦ κοινωνικοῦ σώματος— εἶναι φανερό πώς σέ μιά τέτια χώρα ἡ ἐθνοσυνέλευση, μαζί μέ τό δικαίωμα νά διαθέτει τίς ὑπουργικές θέσεις, ἔχανε καί κάθε πραγματική ἐπιρροή, ἂν δέν ἁπλοποιοῦσε ταυτόχρονα τή διοίκηση τοῦ κράτους, ἄν δέ λιγόστευε ὅσο ἔπαιρνε τό στρατό τῶν ὑπαλλήλων καί ἄν τέλος, δέν ἐπέτρεπε στήν ἀστική κοινωνία καί στήν κοινή γνώμη νά δημιουργήσουν τά δικά τους, ἀνεξάρτητα ἀπό τήν κυβερνητική ἐξουσία ὄργανα. Ἀλλά τό ὑλικό συμφέρον τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης εἶναι ἀκριβῶς πολύ στενά συνυφασμένο μέ τή διατήρηση αὐτῆς τῆς πλατιᾶς καί πολύκλαδης κρατικῆς μηχανῆς. Σ' αὐτή βρίσκει θέσεις γιά τόν ὑπεράριθμο πληθυσμό της καί συμπληρώνει μέ τή μορφή τῶν

κρατικῶν μισθῶν ὅ,τι δέ μπορεῖ νά τσεπώσει μέ τή μορφή τοῦ κέρδους, τῶν τόκων, τοῦ εἰσοδήματος καί τῶν ἀμοιβῶν. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, τό πολιτικό της συμφέρον τήν ἀνάγκασε μέρα μέ τή μέρα νά ἐντείνει τήν καταπίεση, ὅηλ. τά μέσα καί τό προσωπικό τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, ἐνῶ ταυτόχρονα εἶναι ὑποχρεωμένη νά κάνει ἕναν ἀδιάκοπο πόλεμο ἐνάντια στήν κοινή γνώμη, καί νά κολοβώνει καί νά παραλύει μέ δυσπιστία τά αὐτοτελῆ ὄργανα κίνησης τῆς κοινωνίας, ὅταν δέν κατορθώνει νά τ' ἀκρωτηριάζει ὁλότελα. Ἔτσι ἡ γαλλική ἀστική τάξη ἦταν, ἀπ' αὐτή τήν ταξική της θέση, ἀναγκασμένη ἀπό τή μιά μεριά νά ἐκμηδενίζει τούς ὅρους τῆς ζωῆς κάθε κοινοβουλευτικῆς ἐξουσίας, συνεπῶς καί τῆς δικῆς της κοινοβουλευτικῆς ἐξουσίας, κι ἀπό τήν ἄλλη μεριά νά κάνει ἀκατάληπτη τήν ἐχθρική της ἐκτελεστική ἐξουσία.

Ἡ νέα κυβέρνηση λεγόταν κυβέρνηση Ντ' Ὠπούλ. Ὄχι γιατί ὁ στρατηγός Ντ' Ὠπούλ εἶχε τάχα ἀποχτήσει τό ἀξίωμα τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἀπεναντίας, διώχνοντας τό Μπαρρό, ὁ Βοναπάρτης εἶχε ταυτόχρονα καταργήσει αὐτό τό ἀξίωμα, πού καταδίκαζε βέβαια τόν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας στή νόμιμη μηδαμινότητα ἑνός συνταγματικοῦ βασιλιᾶ, μά ἑνός συνταγματικοῦ βασιλιᾶ δίχως θρόνο καί δίχως στέμα, δίχως σκῆπτρο καί δίχως σπαθί, δίχως τό ἀνεύθυνο, δίχως τήν ἀπαράγραπτη κατοχή τοῦ ἀνώτατου ἀξιώματος τοῦ κράτους καί, τό χειρότερο ἀπ' ὅλα, δίχως ἐπιχορήγηση. Ἡ κυβέρνηση Ντ' Ὠπούλ διέθετε μόνο ἕναν ἄνθρωπο μέ κάποια κοινοβουλευτική φήμη, τόν τοκογλύφο Φούλντ, ἕνα ἀπό τά πιό κακόφημα μέλη τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος. Τοῦ ἔδοσαν τό ὑπουργεῖο τῶν οἰκονομικῶν. Ἀρκεῖ νά ξεφυλλίσει κανείς τίς καταστάσεις τοῦ χρηματιστηρίου τοῦ Παρισιοῦ γιά νά βρεῖ πώς ὕστερα ἀπό τήν 1η τοῦ Νοέμβρη 1849 τά γαλλικά κρατικά χρεώγραφα ἀνεβαίνουν καί πέφτουν μαζί μέ τό ἀνέβασμα καί τό πέσιμο τῶν βοναπαρτικῶν μετοχῶν. Ἐνῶ ὁ Βοναπάρτης βρῆκε ἔτσι τό σύμμαχό του στό χρηματιστήριο, γινόταν ταυτόχρονα κύριος τῆς ἀστυνομίας διορίζοντας τόν Καρλιέ διευθυντή τῆς ἀστυνομίας τοῦ Παρισιοῦ.

Ὡστόσο οἱ συνέπειες τῆς κυβερνητικῆς ἀλλαγῆς μποροῦσαν νά ἐκτιμηθοῦν μονάχα μέ τόν καιρό. Γιά τήν ὥρα ὁ Βοναπάρτης ἔπαιρνε ἕνα τέλμα μπροστά γιά νά σπρωχθεῖ πρός τά πίσω βῆμα πρός ὁλοφάνερα. Τό βάναυσο μίσος του τό ἀκατάβλητο ἡ πιό βουλική δίλωση ὑπακοῆς στήν ἐθνοσυνέλευση. Κάθε φορά πού ὁ ὑπουργός ἀστυνομίας τή βεβαίωνε ἀπόπ[illegible]

νά εἰσηγηθοῦν τίς προσωπικές του παραξενιές σάν νομοσχέδια, φαίνονταν οἱ ἴδιοι πώς ἐκτελοῦσαν ἄθελά τους, ἀναγκασμένοι ἀπό τή θέση τους, κωμικές ἐντολές πού ἀπό τά πρίν ἦταν βέβαιοι γιά τήν ἀποτυχία τους. Κάθε φορά πού ὁ Βοναπάρτης φλυαροῦσε γιά τά σχέδιά του πίσω ἀπό τήν πλάτη τῶν ὑπουργῶν κι ἔπαιζε μέ τίς «ναπολεόντειες» ἰδέες του, οἱ ἴδιοι οἱ ὑπουργοί του τόν ἀποδοκίμαζαν ἀπό τό βῆμα τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Οἱ σφετεριστικές του ἐπιθυμίες φαίνονταν νά ἐκδηλώνονται μονάχα γιά νά μήν παύουν τά χαιρέκακα γέλια τῶν ἀντιπάλων του. Συμπεριφερόταν σάν μιά παραγνωρισμένη μεγαλοφυΐα, πού ὅλος ὁ κόσμος τή θεωρεῖ ἠλίθια. Ποτέ δέν ἀπόλαυσε πληρέστερα τήν περιφρόνηση ὅλων τῶν τάξεων ὅσο στό διάστημα αὐτῆς τῆς περιόδου. Ποτέ ἡ ἀστική τάξη δέν κυριάρχησε πιό ἀπόλυτα, ποτέ δέν ἐπιδείκνυε μέ περισσότερο κομπασμό τά διακριτικά τῆς κυριαρχίας της.

Δέν εἶναι ἀνάγκη νά γράψω ἐδῶ τήν ἱστορία τῆς νομοθετικῆς της δράσης, πού στό διάστημα αὐτῆς τῆς περιόδου συνοψίζεται σέ δυό νόμους: στό νόμο πού ξανάφερε τό φόρο στά κρασιά καί στό νόμο γιά τήν ἐκπαίδευση πού καταργεῖ τήν ἀπιστία. Ἂν ἔτσι δυσκολεύανε τούς γάλλους νά πίνουν κράσι, τούς χάριζαν ὅμως μέ μεγαλύτερη ἀφθονία τό νερό τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Ἂν μέ τό νόμο γιά τό φόρο τῶν κρασιῶν ἡ ἀστική τάξη κήρυσσε ἀπαραβίαστο τό παλιό, μισητό γαλλικό φορολογικό σύστημα, μέ τό νόμο γιά τήν ἐκπαίδευση προσπαθοῦσε νά ἀσφαλίσει τήν παλιά πνευματική κατάσταση τῶν μαζῶν, πού τίς ἔκανε νά ἀνέχονται αὐτό τό φορολογικό σύστημα. Ἀπορεῖ κανείς βλέποντας τούς ὀρλεανικούς, τούς φιλελεύθερους ἀστούς, τούς παλιούς αὐτούς ἀπόστολους τοῦ βολταιρισμοῦ καί τῆς ἐκλεχτικῆς φιλοσοφίας, νά ἐμπιστεύονται στούς πατροπαράδοτους ἐχθρούς τους στούς ἰησουΐτες, νά διευθύνουν τό γαλλικό πνεῦμα. Ἀλλά ἂν στό ζήτημα τοῦ μνηστήρα τοῦ θρόνου, οἱ ὀρλεανικοί καί οἱ νομιμόφρονες μποροῦσαν νά διαφωνοῦν, καταλάβαιναν ὡστόσο πώς ἡ κοινή τους κυριαρχία τούς ἐπέβαλε νά ἑνώσουν τά μέσα καταπίεσης δυό ἐποχῶν, ὅτι τά μέσα ὑποδούλωσης τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη ἔπρεπε νά τά συμπληρώσουν καί νά τά ἐνισχύσουν μέ τά μέσα ὑποδούλωσης τῆς παλινόρθωσης.

Οἱ ἀγρότες, γελασμένοι σ' ὅλες τους τίς ἐλπίδες, τσακισμένοι περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλη φορά, ἀπό τή μιά μεριά ἀπό τό χαμηλό ἐπίπεδο τῶν τιμῶν τῶν δημητριακῶν καί ἀπό τήν ἄλλη

ἀπό τήν αὔξηση τῶν φορολογικῶν βαρῶν καί τῶν ὑποθηκικῶν χρεῶν, ἄρχισαν νά κινοῦνται στούς νομούς. Τούς ἀπάντησαν μ' ἕνα κυνηγητό τῶν δασκάλων πού τούς ὑπόταξαν στούς κληρικούς, μ' ἕνα κυνηγητό τῶν κοινοταρχῶν πού τούς ὑπόταξαν στούς νομάρχες καί μ' ἕνα σύστημα κατασκοπείας πού σ' αὐτό ὑποτάχθηκε ὅλος ὁ κόσμος. Στό Παρίσι καί στίς μεγάλες πόλεις ἡ ἴδια ἡ ἀντίδραση ἔχει τήν ἀληθινή φυσιογνωμία τῆς ἐποχῆς της καί περισσότερο προκαλεῖ παρά χτυπάει. Στήν ὕπαιθρο ὅμως γίνεται πρόστυχη, χυδαία, μικρόπρεπη, κουραστική, βασανιστική, μέ μιά λέξη χωροφύλακας. Καταλαβαίνει κανείς πώς τρία χρόνια χωροφυλακίστικο καθεστώς, εὐλογημένο ἀπό τό καθεστώς τῶν παπάδων, θά ἐξαχρείωνε τίς ἀδιαπαιδαγώγητες μάζες.

Ὅσο πάθος καί στόμφο κι ἂν χρησιμοποιοῦσε τό κόμμα τῆς τάξεως ἀπό τό βῆμα τῆς ἐθνοσυνέλευσης ἐνάντια στή μεσοφηφία, ὁ λόγος του ἔμενε μονοσύλλαβος σάν τοῦ χριστιανοῦ πού τά λογια του πρέπει νά εἶναι: ναί - ναί, ὄχι - ὄχι! Μονοσύλλαβος, τοσο στό βῆμα ὅσο καί στόν τύπο. Ἀνούσιος σάν ἕνα αἴνιγμα πού ξέρεις ἀπό πρίν τή λύση του. Εἴτε γινόταν λόγος γιά τό δικαίωμα τῆς ἀναφορᾶς ἢ γιά τό φόρο στά κρασιά, εἴτε γιά τήν ἐλευθερία τοῦ τύπου ἢ γιά τό ἐλεύθερο ἐμπόριο, εἴτε γιά τίς λέσχες ἢ γιά τήν κοινοτική ὀργάνωση, εἴτε γιά τήν προστασία τῆς προσωπικῆς ἐλευθερίας ἢ γιά τό διακανονισμό τοῦ προϋπολογισμοῦ, τό σύνθημα ξαναγύριζε πάντα, τό θέμα ἔμενε πάντα τό ἴδιο, ἡ ἀπόφαση ἦταν πάντα ἕτοιμη καί πάντα ἡ ἴδια: «Σοσιαλισμός»! Χαρακτήριζαν σοσιαλιστικό κι αὐτόν ἀκόμα τόν ἀστικό φιλελευθερισμό, σοσιαλιστικό καί τόν ἀστικό διαφωτισμό, σοσιαλιστική καί τήν ἀστική δημοσιονομική μεταρύθμιση. Ἦταν σοσιαλισμός νά φτιαχτεῖ ἕνας σιδηρόδρομος ἐκεῖ πού ὑπῆρχε κιόλας μιά διώρυγα καί ἦταν σοσιαλισμός νά ὑπερασπίζεις τόν ἑαυτό σου μέ μπαστούνι, ὅταν σοῦ κάνανε ἐπίθεση μέ σπαθί.

Καί δέν ἦταν αὐτό ἁπλός τρόπος τοῦ λέγειν, μόδα ἢ κομματική ταχτική. Ἡ ἀστική τάξη καταλάβαινε σωστά ὅτι ὅλα τά ὅπλα πού εἶχε σφυρηλατήσει ἐνάντια στή φεουδαρχία στρέφανε τίς αἰχμές τους ἐνάντια στήν ἴδια, ὅτι ὅλα τά μέσα ἐκπαίδευσης πού εἶχε δημιουργήσει ἐπαναστατοῦσαν ἐνάντια στόν ἴδιο της τόν πολιτισμό, ὅτι ὅλοι οἱ θεοί πού εἶχε πλάσει τήν εἶχαν ἐγκαταλείψει. Καταλάβαινε ὅτι ὅλες οἱ λεγόμενες ἀστικές ἐλευθερίες

καί οἱ προοδευτικοί θεσμοί χτυποῦσαν καί ἀπειλοῦσαν τήν τα-ξική κυριαρχία της, ταυτόχρονα καί στήν κοινωνική της βά-ση καί στήν πολιτική της κορυφή, καί συνεπῶς εἶχανε γίνει «σοσιαλιστικοί». Σ' αὐτή τήν ἀπειλή καί σ' αὐτή τήν ἐπίθεση ἔβλεπε μέ τό δίκιο της τό μυστικό τοῦ σοσιαλισμοῦ, πού τό νόημα καί τήν τάση του τήν κρίνει πιό σωστά ἀπ' ὅτι τήν κρίνει γιά τόν ἑαυτό του ὁ λεγόμενος σοσιαλισμός, πού γι' αὐτό δέ μπορεῖ νά καταλάβει γιατί ἡ ἀστική τάξη μένει ἐπίμονα κλειστή ἀπέναντί του, εἴτε αὐτός ἀναστενάζει αἰσθηματικά γιά τά βάσανα τῆς ἀνθρωπότητας, εἴτε προαγγέλλει χριστιανικά τό χιλιόχρονο βασίλειο καί τή γενική ἀδερφοσύνη, εἴτε παραμιλάει ἀνθρωπιστικά γιά πνεῦμα, μόρφωση καί ἐλευθερία, εἴτε ἐφευρίσκει δογματικά ἕνα σύστημα συνδιαλλαγῆς καί εὐημερίας ὅλων τῶν τάξεων. Ἐκεῖνο ὅμως πού δέν κατάλαβε ἡ ἀστική τάξη ἦταν ἡ λογική συνέπεια: ὅτι καί τό δικό της κοινοβουλευτικό σύστημα, ὅτι καί ἡ δική της πολιτική κυριαρχία γενικά θά μπαίνανε στή γενική καταδίκη σάν σοσιαλιστικά. Ὅσο ἡ κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης δέν εἶχε ὀργανωθεῖ ἀκόμα ὁλοκληρωτικά, ὅσο δέν εἶχε ἀποχτήσει ἀκόμα τήν καθαρή της πολιτική ἔκφραση, δέ μποροῦσε νά προβάλλει καθαρά καί ἡ ἀντίθεση τῶν ἄλλων τάξεων καί, ἐκεῖ ὅπου πρόβαλλε, δέ μποροῦσε νά πάρει τήν ἐπικίνδυνη ἐκείνη τροπή πού μετατρέπει κάθε πάλη ἐνάντια στήν κρατική ἐξουσία σέ πάλη ἐνάντια στό κεφάλαιο. Ἄν σέ κάθε ἐκδήλωση ζωῆς τῆς κοινωνίας ἡ ἀστική τάξη ἔβλεπε νά κινδυνεύει ἡ «ἡσυχία», πῶς μποροῦσε νά θέλει νά διατηρήσει ἐπικεφαλῆς τῆς κοινωνίας τό καθεστώς τῆς ἀναταραχῆς, τό δικό της καθεστώς, τό κοινοβουλευτικό καθεστώς, τό καθεστώς πού κατά τήν ἔκφραση ἑνός ἀπό τούς ρήτορές της, ζεῖ μέσα στήν πάλη καί μέ τήν πάλη; Τό κοινοβουλευτικό καθεστώς ζεῖ μέ τή συζήτηση· πῶς λοιπόν θ' ἀπαγορεύσει τή συζήτηση; Κάθε συμφέρον, κάθε κοινωνικός θεσμός μετατρέπονται ἐδῶ σέ γενικές σκέψεις καί συζητοῦνται σά σκέψεις· πῶς μπορεῖ λοιπόν ἕνα συμφέρον, ἕνας θεσμός νά ὑψωθεῖ πάνω ἀπό τή σκέψη καί νά ἐπιβληθεῖ σάν ἄρθρο πίστης; Ἡ πάλη τῶν ρητόρων στό βῆμα προκαλεῖ τήν πάλη τῶν γραφιάδων τοῦ τύπου. Ἡ λέσχη συζητήσεων στό κοινοβούλιο συμπληρώνεται ἀναγκαστικά ἀπό τίς λέσχες συζητήσεων στά σαλόνια καί στίς ταβέρνες. Οἱ ἀντιπρόσωποι πού ἐπικαλοῦνται διαρκῶς τήν κοινή γνώμη ἀναγνωρίζουν στήν κοινή γνώμη τό δικαίωμα νά ἐκφράζει τήν πραγματική της γνώμη μέ ἀναφορές. Τό κοινοβουλευτικό καθεστώς ἀναθέτει τό πᾶν στήν ἀπόφαση τῶν πλειοψηφιῶν· πῶς λοιπόν οἱ μεγάλες ἐξωκοινοβουλευτικές πλειοψηφίες νά μή θέλουνε ν' ἀποφασίζουνε κι αὐτές; Ὅταν στήν κορυφή τοῦ κράτους παίζετε βιολί, τί ἄλλο περιμένετε ἀπό τό νά χορεύουν ἐκεῖνοι πού βρίσκονται ἀπό κάτω;

Ἔτσι λοιπόν ἡ ἀστική τάξη καταδικάζοντας σάν «σοσιαλιστικό» ἐκεῖνο πού προηγούμενα εἶχε τιμήσει σάν «φιλελεύθερο», ὁμολογεῖ ὅτι τό δικό της συμφέρον τήν προστάζει νά ἀπαλλαχθεῖ ἀπ' τόν κίνδυνο τῆς αὐτοκυβέρνησης, ὅτι γιά νά ἀποκαταστήσει τήν ἡσυχία στή χώρα, πρέπει πρίν ἀπ' ὅλα νά κάνει νά βουλιαθεῖ τό ἀστικό της κοινοβούλιο, ὅτι γιά νά διατηρήσει ἀνέπαφη τήν κοινωνική της δύναμη, πρέπει νά τσακίσει τήν πολιτική της δύναμη, ὅτι οἱ ἰδιῶτες ἀστοί μποροῦν νά συνεχίσουν νά ἐκμεταλλεύονται τίς ἄλλες τάξεις καί νά ἀπολαμβάνουν ἀνενόχλητα τήν ἰδιοχτησία, τήν οἰκογένεια, τή θρησκεία καί τήν τάξη, μόνο μέ τόν ὅρο ὅτι ἡ τάξη τους θά καταδικαστεῖ στήν ἴδια πολιτική ἐκμηδένιση μέ τίς ἄλλες τάξεις· ὅτι γιά νά σώσει τό πουγγί της πρέπει νά ἀρνηθεῖ τό στέμμα της, καί ὅτι τό ξίφος πού πρέπει νά τήν ὑπερασπίζει, θά πρέπει ταυτόχρονα νά κρέμεται σάν δαμόκλεια σπάθη πάνω ἀπό τό κεφάλι της.

Στό πεδίο τῶν γενικῶν ἀστικῶν συμφερόντων ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀποδείχτηκε τόσο ἄγονη, πού λχ, οἱ συζητήσεις γιά τήν κατασκευή τοῦ σιδηροδρόμου Παρίσι-Ἀβινιόν, πού εἶχαν ἀρχίσει τό χειμώνα τοῦ 1850, δέν εἶχαν ἀκόμα τελειώσει ὡς τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851. Ὅπου ἡ ἐθνοσυνέλευση δέν καταπίεζε, δέν ἀντιδροῦσε, κατεχόταν ἀπό μιά ἀγιάτρευτη στειρότητα.

Ἐνῶ ἡ κυβέρνηση τοῦ Βοναπάρτη ἐν μέρει ἔπαιρνε τήν πρωτοβουλία νά θεσπίζει νόμους σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τοῦ κόμματος τῆς τάξεως καί ἐν μέρει ὑπερέβαλε ἀκόμα πιό πολύ τή σκληρότητά τους στήν ἐφαρμογή καί στήν ἐκτέλεσή τους, ἀπό τήν ἄλλη μεριά ὁ πρόεδρος προσπαθοῦσε ν' ἀποχτήσει δημοτικότητα μέ παιδικά ἀνόητες προτάσεις, νά καταδείξει τήν ἀντίθεσή του πρός τήν ἐθνοσυνέλευση καί ν' ἀφήσει νά ὑπονοηθεῖ μιά κρυφή του σκέψη πού παρεμποδίζεται προσωρινά μονάχα ἀπό τίς περιστάσεις, ν' ἀνοίξει δηλ. στό γαλλικό λαό τούς κρυμένους θησαυρούς του. Σ' αὐτό ὀφείλεται ἡ πρότασή του νά δοθεῖ στούς ὑπαξιωματικούς μιά αὔξηση ἀπό τέσσερις πεντάρες τή μέρα. Τό

Ἴδιο καί ἡ πρότασή του νά δημιουργηθεῖ γιά τούς ἐργάτες μιά τράπεζα γιά δάνεια τιμῆς. Χρηματικά δῶρα καί χρηματικά δάνεια, αὐτή ἦταν ἡ προοπτική μέ τήν ὁποία ἔλπιζε νά δελεάσει τίς μάζες. Δῶρα καί δάνεια—σ' αὐτά περιορίζεται ἡ οἰκονομική ἐπιστήμη τοῦ κουρελοπρολεταριάτου, τοῦ καθώς πρέπει καί τοῦ χυδαίου. Σ' αὐτά περιορίζονταν οἱ μοχλοί πού ἤξερε νά κινεῖ ὁ Βοναπάρτης. Ποτέ ἕνας μνηστήρας ὑρόνου δέν κερδοσκόπησε πιό πρόστυχα πάνω στήν προστυχιά τοῦ ὄχλου.

Ἡ ἐθνοσυνέλευση ἄναψε ἐπανειλημένα μπροστά σ' αὐτές τίς ὁλοφάνερες ἀπόπειρες τοῦ Βοναπάρτη ν' ἀποχτήσει δημοτικότητα σέ βάρος της καί μπροστά στον αὐξανόμενο κίνδυνο μήπως ὁ τυχοδιώχτης, αὐτός πού τόν μαστίγωναν τά χρέη του καί πού καμιά ἀποχτημένη φήμη δέν τον συγκρατοῦσε, ἀποτολμήσει κανένα ἀπεγνωσμένο ἐγχείρημα. Ἡ ἀσυμφωνία ἀνάμεσα στο κόμμα τῆς τάξεως καί στόν πρόεδρο εἶχε πάρει ἀπειλητικο χαρακτήρα. ὅταν ἕνα ἀπροσδόκητο γεγονός τόν ξανάριξε μετανοιωμένο στήν ἀγκαλιά του. Ἐννοοῦμε τις ἀναπληρωματικές ἐκλογές τῆς 10 τοῦ Μάρτη 1850. Αὐτές οἱ ἐκλογές ἔγιναν γιά ν' ἀναπληρωθοῦν οἱ βουλευτικές ἕδρες, πού εἶχαν ἀδειάσει μέ τίς φυλακίσεις ἢ μέ τίς ἐξορίες, ὕστερα ἀπό τίς 13 τοῦ Ἰούνη. Τό Παρίσι ἔβγαλε μονάχα σοσιαλδημοκράτες ὑποψήφιους. Συγκέντρωσε μάλιστα τίς περισσότερες ψῆφους σ' ἕναν ἐπαναστάτη τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848, στό ντέ Φλοτ. Ἔτσι ἡ παρισινή μικροαστική τάξη, πού εἶχε συμμαχήσει μέ τό προλεταριάτο, ἐκδικιόταν γιά τήν ἧττα της στίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849. Ἡ μικροαστική τάξη, φαινόταν σαν νά εἶχε ἐξαφανιστεῖ ἀπό τό πεδίο τῆς μάχης τή στιγμή τ.. κινδύνου, μόνο καί μόνο γιά νά ξαναμφανιστεῖ σ' αὐτό σε εὐνοικότερη περίσταση, μέ πιό μαζικές μαχητικές δυνάμεις καί μέ τολμηρότερο σύνθημα μάχης. Ἕνα ἄλλο περιστατικό φάνηκε πώς αὔξαινε τόν κίνδυνο αὐτῆς τῆς ἐκλογικῆς νίκης. Ὁ στρατός ψήφισε στό Παρίσι τόν ἐπαναστάτη τοῦ Ἰούνη ἐνάντια στό Λαιτ τόν ὑπουργό τοῦ Βοναπάρτη. Καί στούς νομούς ψήφισε στήν πλειοψηφία του τούς ὀρεινούς πού κι ἐδῶ εἶχανε τήν ὑπεροχή ἀπέναντι στούς ἀντιπάλους τους ἄν καί ὄχι τόσο ἀποφασιστικά ὅσο στό Παρίσι.

Ὁ Βοναπάρτης εἶδε ξαφνικά τήν ἐπανάσταση νά ὀρθώνεται ξανά μπροστά του. Ὅπως στίς 29 τοῦ Γενάρη 1849, ὅπως στίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849 καί στίς 10 τοῦ Μάρτη 1850 ἐξαφανίστηκε πίσω ἀπό τό κομμα τῆς τάξεως. Ὑποτάχτηκε, ζήτησε

ταπεινά συγγνώμη, προσφερθηκε νά διορίσει κατά διαταγή τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας ὁποιαδήποτε κυβέρνηση. Ἐκλιπάρησε μάλιστα τούς κομματικούς ἀρχηγούς τῶν ὀρλεανικῶν καί τῶν νομιμοφρόνων, τούς Θιέρσους, τούς Μπερρυέ, τούς Μπρολλύ, τούς Μολέ, κοντολογῆς τούς λεγόμενους μπουργκράφους, νά πάρουν στά ἴδια τους τά χέρια τό πηδάλιο τοῦ κράτους. Τό κόμμα τῆς τάξεως στάθηκε ἀνίκανο νά ἐκμεταλλευτεῖ αὐτή τή μοναδική στιγμή. Ἀντί νά καταλάβει θαρραλέα τήν ἐξουσία πού τοῦ προσφερόταν στάθηκε ἀνίκανο ἀκόμα καί νά ἀναγκάσει τό Βοναπάρτη νά ξαναδιορίσει τήν κυβέρνηση πού εἶχε παυσει τήν 1η τοῦ Νοέμβρη. Ἀρχέσθηκε νά τόν ταπεινώσει συγχωρώντας τον καί νά προσθέσει τόν κ. Μπαρό στήν κυβέρνηση ντ' Ὠπούλ. Αὐτός ὁ Μπαρός εἶχε ὀργιάσει σάν εἰσαγγελέας στό ἀνώτατο δικαστήριο τῆς Μπούρζ, τήν πρώτη φορά ἐνάντια στούς ἐπαναστάτες τῆς 15 τοῦ Μάη, τή δεύτερη φορά ἐνάντια στούς δημοκράτες τῆς 13 τοῦ Ἰούνη, καί τίς δυό φορές γιά πραξικοπήματα ἐνάντια στήν ἐθνοσυνέλευση. Ἀργότερα κανένας ἀπό τούς ὑπουργούς τοῦ Βοναπάρτη δέ συντέλεσε τόσο πολύ στό νά ταπεινώσει τήν ἐθνοσυνέλευση καί ὕστερα ἀπό τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 τόν ξαναβρίσκουμε καλοεγκαταστημένο καί καλοπληρωμένο ἀντιπρόεδρο τῆς γερουσίας. Εἶχε φτύσει στή σούπα τῶν ἐπαναστατῶν γιά νά μπορέσει νά τή ρουφήξει ὁ Βοναπάρτης.

Τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, ἀπό τήν πλευρά του, φαινόταν σάν νά ἔψαχνε νά βρεῖ ἀφορμές γιά νά κάνει πάλι ἀμφίβολη τή νίκη του καί νά σπάσει τήν αἰχμή της. Ὁ Βιντάλ, ἕνας ἀπό τούς νεοεκλεγμένους βουλευτές τοῦ Παρισιοῦ, εἶχε ἐκλεγεῖ ταυτόχρονα καί στό Στρασβοῦργο. Τόν παρακίνησαν νά παραιτηθεῖ ἀπό τήν ἐκλογή του στό Παρίσι καί νά δεχτεῖ τήν ἐκλογή στό Στρασβοῦργο. Ἀντί λοιπόν νά δόσει στήν ἐκλογική του νίκη ἕναν ὁριστικό χαρακτήρα καί νά ἀναγκάσει ἔτσι τό κόμμα τῆς τάξεως νά τοῦ τήν ἀμφισβητήσει στο κοινοβούλιο, ἀντί νά ἀναγκάσει ἔτσι τόν ἀντίπαλο νά δόσει τή μάχη τώρα, τή στιγμή τοῦ λαϊκοῦ ἐνθουσιασμοῦ καί τῶν εὐνοϊκῶν διαθέσεων τοῦ στρατοῦ, τό δημοκρατικό κόμμα κούρασε τό Παρίσι στούς μῆνες Μάρτη καί Ἀπρίλη μέ μιά καινούργια ἐκλογική ζύμωση. Ἄφησε νά φθαροῦν τά ἐρεθισμένα λαϊκά πάθη μέσα στό καινούργιο αὐτό προσωρινό ἐκλογικό παιχνίδι, ἄφησε τήν ἐπαναστατική δραστηριότητα νά αὐτοϊκανοποιεῖται μέ συνταγματικές ἐπιτυχίες καί νά

ἐξανεμίζεται: σέ μικροδολοπλοκίες, σέ κούφιες ἀπαγγελίες καί ψευτοκινήσεις. Ἄφησε τήν ἀστική τάξη νά συγκεντρωθεῖ καί νά πάρει τά μέτρα της, ἄφησε τέλος νά δοθεῖ μέ τήν ἀναπληρωματική ἐκλογή τοῦ Ἀπρίλη καί μέ τήν ἐκλογή τοῦ Εὐγενίου Σύ μιά αἰσθηματική ἐπεξήγηση στίς ἐκλογές τοῦ Μάρτη πού τίς ἀδυνάτιζε. Μέ μιά λέξη, ἔστελε τή 10 τοῦ Μάρτη νά βρεῖ τήν πρωταπριλιά.

Ἡ κοινοβουλευτική πλειοψηφία ἔνιωσε τήν ἀδυναμία τοῦ ἀντιπάλου της. Οἱ 17 μπουργκράφοι της, ἐπειδή ὁ Βοναπάρτης τούς εἶχε ἀναθέσει τήν καθοδήγηση καί τήν εὐθύνη τῆς ἐπίθεσης, ἐκπονήσανε ἕναν καινούργιο ἐκλογικό νόμο, πού τήν κατάθεσή του τήν ἀνάθεσαν στό κ. Φωσέ, πού εἶχε παρακαλέσει νά τοῦ κάνουν αὐτή τήν τιμή. Στίς 8 τοῦ Μάη πρότεινε τό νόμο πού καταργοῦσε τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα, πού ἐπέβαλε στούς ψηφοφόρους σάν ὅρο γιά νάχουν τό δικαίωμα νά ψηφίζουν μιά τρίχρονη διαμονή στόν τόπο τῆς ἐκλογῆς καί πού γιά τούς ἐργάτες τέλος ἐξαρτοῦσε τήν ἀπόδειξη αὐτῆς τῆς διαμονῆς ἀπό τήν πιστοποίηση τοῦ ἐργοδότη τους.

Ὅσο ἐπαναστατικά κι ἂν εἶχαν ἀναστατωθεῖ καί θορυβήσει οἱ δημοκράτες στή διάρκεια τῆς συνταγματικῆς ἐκλογικῆς πάλης, τόσο συνταγματικά συμπεριφέρονταν τώρα πού ἔπρεπε μέ τά ὅπλα στά χέρια νά δείξουν τή σοβαρότητα ἐκείνης τῆς ἐκλογικῆς νίκης καί κήρυτταν τήν ταξη, τή μεγαλόπρεπη γαλήνη (calme majestueux), τή νόμιμη συμπεριφορά, μ' ἄλλα λόγια τήν τυφλή ὑποταγή στή θέληση τῆς ἀντεπανάστασης πού ἐπιβαλλόταν σάν νόμος. Στίς συζητήσεις οἱ ὀρεινοί βάλθηκαν νά ντροπιάσουν τό κόμμα τῆς τάξεως, ἀντιπαραθέτοντας στό ἐπαναστατικό του πάθος τή δίχως πάθος στάση τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρωπάκου πού μένει πάνω στό ἔδαφος τῆς νομιμότητας καί κατηγορώντας το μέ τή φοβερή μομφή ὅτι δρᾶ ἐπαναστατικά. Ἀκόμα καί οἱ νεοεκλεγμένοι βουλευτές προσπάθησαν νά ἀποδείξουν μέ τήν καθώς πρέπει καί συνετή συμπεριφορά τους, τί παραγνώριση ἦταν νά τούς δυσφημοῦν σάν ἀναρχικούς καί νά παρουσιάζουν τήν ἐκλογή τους σάν ἕνα θρίαμβο τῆς ἐπανάστασης. Στίς 31 τοῦ Μάη ἔγινε δεκτός ὁ νέος ἐκλογικός νόμος. Οἱ ὀρεινοί ἀρκέσθηκαν νά χώσουν στά κρυφά μιά διαμαρτυρία στήν τσέπη τοῦ προέδρου. Τόν ἐκλογικό νόμο τόν ἀκολούθησε ἕνας νόμος γιά τόν τύπο, πού μ' αὐτόν ἐξοβελίστηκε πέρα γιά πέρα ὁ ἐπαναστατικός τύπος. Ἦταν ἄξιος τῆς τύχης του.

Ὕστερα ἀπ' αὐτόν τόν κατακλυσμό, δυό ἀστικά δημοσιογραφικά ὄργανα, ἡ «Νασιονάλ» καί ἡ «Πρές» ἔμειναν σάν οἱ πιό προχωρημένες προφυλακές τῆς ἐπανάστασης.

Εἴδαμε πώς τό Μάρτη καί τόν Ἀπρίλη οἱ δημοκράτες ἀρχηγοί εἶχανε κάνει τό πᾶν γιά νά μπλέξουν τό λαό τοῦ Παρισιοῦ σ' ἕναν ψευτοαγώνα καί πώς ὕστερα ἀπό τίς 8 τοῦ Μάη ἔκαναν τό πᾶν γιά νά τόν κρατήσουν μακριά ἀπό τόν πραγματικό ἀγώνα. Δέν πρέπει νά ξεχνᾶμε ἀκόμα, ὅτι ἡ χρονιά 1850 ἦταν μιά ἀπό τίς πιό λαμπρές ἀπό τήν ἄποψη τῆς βιομηχανικῆς καί ἐμπορικῆς ἄνθισης καί ὅτι, κατά συνέπεια, τό παρισινό προλεταριάτο ἦταν ὁλοκληρωτικά ἀπασχολημένο σέ δουλιά. Μόνο πού ὁ ἐκλογικός νόμος τῆς 31 τοῦ Μάη 1850 τό ἀπόκλεισε ἀπό κάθε συμμετοχή στήν πολιτική ἐξουσία. Τό ξέκοβε ἀπό τό πεδίο τῆς μάχης. Ξανάριχνε τούς ἐργάτες πίσω στήν κατάσταση τοῦ παρία πού βρίσκονταν πρίν ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη. Ἀφήνοντας μπροστά σ' ἕνα τέτιο γεγονός, νά τούς διευθύνουν οἱ δημοκράτες καί φτάνοντας στό σημεῖο νά ξεχάσουν τό ἐπαναστατικό συμφέρον τῆς τάξης τους γιά μιά στιγμιαία καλοπέραση, οἱ ἐργάτες παραιτήθηκαν ἀπό τήν τιμή νά εἶναι μιά καταχτητική δύναμη, ὑποτάχτηκαν στήν τύχη τους, ἀποδείχνοντας ὅτι ἡ ἥττα τοῦ Ἰούνη 1848 τούς εἶχε κάνει γιά χρόνια ἀνίκανους γιά πάλη καί ὅτι ἡ ἱστορική πορεία θά πρέπει πρίν ἀπ' ὅλα νά συνεχίσει ξανά τό δρόμο της πάνω ἀπό τά κεφάλια τους. Ὅσο γιά τή μικροαστική δημοκρατία, πού στίς 13 τοῦ Ἰούνη κραύγαζε: «ἂς τολμήσουν ὅμως νά θίξουν τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα καί τότε βλέπουμε!», βρῆκε τώρα παρηγοριά στή σκέψη ὅτι τό ἀντεπαναστατικό χτύπημα πού δέχτηκε δέν ἦταν χτύπημα καί ὅτι ὁ νόμος τῆς 31 τοῦ Μάη δέν ἦταν νόμος. Τή δεύτερη Κυριακή τοῦ Μάη 1852 κάθε γάλλος θά παρουσιαστεῖ στίς κάλπες, βαστώντας μέ τό ἕνα χέρι τό ψηφοδέλτιο καί μέ τό ἄλλο τό σπαθί. Μέ αὐτή τήν προφητεία αὐτοϊκανοποιήθηκαν. Ὁ στρατός, τέλος, τιμωρήθηκε ἀπό τούς ἀνωτέρους του γιά τίς ἐκλογές τοῦ Μάρτη καί τοῦ Ἀπρίλη 1850, ὅπως εἶχε τιμωρηθεῖ καί γιά τίς ἐκλογές τῆς 29 τοῦ Μάη 1849. Μά αὐτή τή φορά σκέφτηκε ἀποφασιστικά: «Ἡ ἐπανάσταση δέ θά μᾶς γελάσει γιά τρίτη φορά».

Ὁ νόμος τῆς 31 τοῦ Μάη 1850 ἦταν τό πραξικόπτημα τῆς ἀστικῆς τάξης. Ὅλες οἱ ὡς τώρα καταχτήσεις της ἐνάντια στήν ἐπανάσταση εἶχαν μονάχα προσωρινό χαρακτήρα. Ἀμφισβητή-

θηκαν μόλις ἀποχώρησε ἀπό τή σκηνή ἡ τωρινή ἐθνοσυνέλευση. Ἐξαρτιόνταν ἀπό τήν ἔκβαση νέων γενικῶν ἐκλογῶν καί ἡ ἱστορία τῶν ἐκλογῶν ἀπό τό 1848 ἀπόδειχνε ἀναμφισβήτητα ὅτι στό βαθμό πού ἀναπτυσσόταν ἡ οὐσιαστική κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης, στόν ἴδιο βαθμό χανόταν ἡ ἠθική ἐπιρροή της πάνω στίς λαϊκές μάζες. Τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα ἐκδηλώθηκε στίς 10 τοῦ Μάρτη ἄμεσα ἐνάντια στήν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης καί ἡ ἀστική τάξη ἀπάντησε μέ τήν προγραφή τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος. Ὁ νόμος λοιπόν τῆς 31 τοῦ Μάη ἦταν μιά ἀπό τίς ἀνάγκες τῆς ταξικῆς πάλης. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, γιά νά εἶναι ἔγκυρη ἡ ἐκλογή τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, τό σύνταγμα ἀπαιτοῦσε ἕνα ἐλάχιστο ὅριο ἀπό δυό ἑκατομμύρια ψήφους. Ἂν αὐτό τό ἐλάχιστο δέν τό ἔπαιρνε κανένας ἀπό τούς ὑποψηφίους γιά τήν προεδρία, τότε ἡ ἐθνοσυνέλευση θάπρεπε νά ἐκλέξει γιά πρόεδρο ἕναν ἀπό τούς τρεῖς ὑποψηφίους πού θά συγκέντρωναν τίς πιό πολλές ψήφους. Τόν καιρό πού ἡ συνταχτική ἔκανε αὐτό τό νόμο, ἦτανε γραμμένοι στούς ἐκλογικούς καταλόγους δέκα ἑκατομμύρια ἐκλογεῖς. Σύμφωνα μέ τό πνεῦμα της, ἀρκοῦσε τό ἕνα πέμπτο τῶν ἐκλογέων γιά νά γίνει ἔγκυρη ἡ ἐκλογή γιά τήν προεδρία. Ὁ νόμος τῆς 31 τοῦ Μάη διέγραφε τό λιγότερο τρία ἑκατομμύρια ἐκλογεῖς ἀπό τούς ἐκλογικούς καταλόγους. Περιόρισε τόν ἀριθμό τῶν ἐκλογεων σέ ἑφτά ἑκατομμύρια καί διατήρησε μολαταῦτα τό ἐλάχιστο νόμιμο ὅριο τῶν δυό ἑκατομμυρίων γιά τήν προεδρική ἐκλογή. Ἀνέβαζε λοιπόν τό ἐλάχιστο νόμιμο ὅριο ἀπό ἕνα πέμπτο σε ἕνα τρίτο σχεδόν τῶν ἐκλογέων, δηλαδή ἔκανε ὅ,τι μποροῦσε γιά νά περάσει λαθραία τήν προεδρική ἐκλογή ἀπό τά χέρια τοῦ λαοῦ στά χέρια τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Ἔτσι φάνηκε ὅτι τό κόμμα τῆς τάξεως, μέ τόν ἐκλογικό νόμο τῆς 31 τοῦ Μάη, ἀσφάλιζε διπλά τήν κυριαρχία του, ἀναθέτοντας τήν ἐκλογή τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί τήν ἐκλογή τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας στή στατική μερίδα τῆς κοινωνίας.

V

Μόλις ξεπεράστηκε ἡ ἐπαναστατική κρίση καί καταργήθηκε τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα, ξέσπασε ἀμέσως ξανά ὁ ἀγώνας ἀνάμεσα στήν ἐθνοσυνέλευση καί στό Βοναπάρτη.

Τό σύνταγμα εἶχε καθορίσει τίς ἀποδοχές τοῦ Βοναπάρτη,

σέ 600.000 φράγκα. Μόλις ἕξι μῆνες ὕστερα ἀπό τήν ἐγκατάστασή του πέτυχε νά διπλασιαστεῖ αὐτό τό ποσό. Δηλ. ὁ Ὀντιλόν Μπαρρό ἀπόσπασε ἀπό τή συντακτική ἐθνοσυνέλευση ἕνα χρονιάτικο συμπλήρωμα ἀπό 600.000 φράγκα γιά δῶθεν ἔξοδα παραστάσεως. Ὕστερα ἀπό τίς 13 τοῦ Ἰούνη ὁ Βοναπάρτης εἶχε ἀφήσει νά ὑπονοηθοῦν παρόμοιες ἀπαιτήσεις χωρίς ὅμως νά εἰσακουστοῦν αὐτή τή φορά ἀπό τό Μπαρρό. Τώρα, ὕστερα ἀπό τίς 31 τοῦ Μάη, χρησιμοποίησε ἀμέσως τήν εὐνοϊκή στιγμή καί ἔβαλε τούς ὑπουργούς του νά προτείνουν στήν ἐθνοσυνέλευση μιά ἐπιχορήγηση ἀπό τρία ἑκατομμύρια. Μιά μακρόχρονη τυχοδιωχτική ἀλήτικη ζωή, τόν εἶχε προικίσει μέ τίς πιό ἀναπτυγμένες κεραίες πού τοῦ ἔδιναν τή δυνατότητα νά νιώθει τίς στιγμές ἀδυναμίας πού θά μποροῦσε νά ἀποσπάσει χρήματα ἀπό τούς ἀστούς του. Ἔκανε ἕναν κανονικό ἐκβιασμό. Ἡ ἐθνοσυνέλευση εἶχε βεβηλώσει τήν κυριαρχία τοῦ λαοῦ μέ τή βοήθειά του καί ἐν γνώσει του. Ὁ Βοναπάρτης ἀπειλοῦσε πώς θά κατάγγελνε τό ἔγκλημά της στό δικαστήριο τοῦ λαοῦ, σέ περίπτωση πού δ' ἀρνιόταν νά λύσει τό πουγγί της καί νά ἐξαγοράσει τή σιωπή του μέ τρία ἑκατομμύρια φράγκα τό χρόνο. Ἡ ἐθνοσυνέλευση εἶχε στερήσει ἀπό τρία ἑκατομμύρια γάλλους τό ἐκλογικό δικαίωμα. Ὁ Βοναπάρτης ἀπαιτοῦσε γιά κάθε γάλλο πού τέθηκε ἐκτός κυκλοφορίας, ἕνα φράγκο, πού νάχε πέραση στήν κυκλοφορία, δηλαδή ἀκριβῶς τρία ἑκατομμύρια φράγκα. Αὐτός ὁ ἐκλεχτός ἕξι ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, ἀπαιτοῦσε ἀποζημίωση γιά τίς ψήφους πού τοῦ εἶχανε κλέψει ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἡ ἐπιτροπή τῆς ἐθνοσυνέλευσης ἀπόκρουσε τόν ὀχληρό ἀπαιτητή. Ὁ βοναπαρτικός τύπος ἀπειλοῦσε. Μποροῦσε ὅμως ἡ ἐθνοσυνέλευση νά τά χαλάσει μέ τόν πρόεδρο τῆς δημοκρατίας, τή στιγμή πού ἡ ἴδια τά εἶχε κατ' ἀρχήν καί ὁριστικά χαλάσει μέ τή μάζα τοῦ ἔθνους; Ἀπόριψε, βέβαια, τήν ἐτήσια ἐπιχορήγηση, ἀλλά συγκατατέθηκε γιά μιά ἔκτακτη πρόσθετη ἐπιχορήγηση ἀπό 2.160.000 φράγκα. Ἔτσι ἔγινε ἔνοχη διπλῆς ἀδυναμίας, ἐγκρίνοντας δηλ. τά χρήματα καί σύγχρονα φανερώνοντας μέ τήν ἀγανάχτησή της ὅτι ἔδοσε τήν ἔγκριση ἄθελά της. Ἀργότερα θά δοῦμε γιά ποιούς σκοπούς χρειαζόταν ὁ Βοναπάρτης τά χρήματα. Ὕστερα ἀπ' αὐτόν τό δυσάρεστο ἐπίλογο, πού ἀκολούθησε κατά πόδας τήν κατάργηση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καί ὅπου ὁ Βοναπάρτης ἀντάλλαξε τήν ταπεινή του στάση στό διάστημα τῆς κρίσης τοῦ Μάρτη καί Ἀπρίλη, μέ ἕναν

προκλητικό κυνισμό ἀπέναντι στό κοινοβούλιο τῶν σφετεριστῶν, ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀνέβαλε τίς ἐργασίες της γιά τρεῖς μῆνες, ἀπό τίς 11 τοῦ Αὐγούστου ὡς τίς 11 τοῦ Νοέμβρη. Ἄφησε στή θέση της μιά μόνιμη ἐπιτροπή ἀπό 28 μέλη, πού ἐνῶ δέν εἶχε κανέναν βοναπαρτικό, εἶχε μερικούς μετριοπαθεῖς δημοκρατικούς. Ἡ μόνιμη ἐπιτροπή τοῦ 1849 ἀριθμοῦσε μόνο ἀνθρώπους τοῦ κόμματος τῆς τάξεως καί βοναπαρτικούς. Τότε ὅμως τό κόμμα τῆς τάξεως εἶχε κηρυχτεῖ σέ κατάσταση μόνιμης ἀντίθεσης πρός τήν ἐπανάσταση. Τώρα ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατια κηρυσσόταν σέ κατάσταση μόνιμης ἀντίθεσης πρός τόν πρόεδρο. Ὕστερα ἀπό τό νόμο τῆς 31 τοῦ Μάη, αὐτός ἦταν ὁ μόνος ἀντίπαλος πού ἀντιμετώπιζε τ' ὄνειρα τῆς τάξεως.

Ὅταν ἡ ἐθνοσυνέλευση συνῆλθε καί πάλι τό Νοέμβρη τοῦ 1850, φάνηκε πώς, ἀντί τίς ὧς τότε ἀσήμαντες ἀψιμαχίες της μέ τόν πρόεδρο, εἶχε γίνει ἀναπόφευγος ἕνας μεγάλος καί ἀδυσώπητος ἀγώνας, ἕνας ἀγώνας ζωῆς καί θανάτου ἀνάμεσα στίς δυό ἐξουσίες.

Ὅπως στά 1849, ἔτσι καί στή διάρκεια αὐτῶν τῶν κοινοβουλευτικῶν διακοπῶν, τό κόμμα τῆς τάξεως εἶχε χωριστεῖ στίς διάφορες ὁμάδες του, πού ἡ καθεμιά τους ἦταν ἀπασχολημένη μέ τίς δικές της παλινορθωτικές μηχανορραφίες, πού μέ τό θάνατο τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου φούντωσαν ξανά. Ὁ βασιλιάς τῶν νομιμοφρόνων, ὁ Ἑρρίκος Ε' εἶχε μάλιστα διορίσει μιά πραγματική κυβέρνηση, πού ἔδρευε στό Παρίσι, καί στήν ὁποία μετεῖχαν καί μέλη τῆς μόνιμης ἐπιτροπῆς. Ὁ Βοναπάρτης λοιπόν εἶχε δικαίωμα νά κάνει κι αὐτός μέ τή σειρά του περιοδεῖες στούς γαλλικούς νομούς καί, ἀνάλογα μέ τή νοοτροπία τῆς πόλης πού τιμοῦσε μέ τήν παρουσία του, νά φλυαρεῖ ἄλλοτε σκεπασμένα καί ἄλλοτε φανερά γιά τά δικά του παλινορθωτικά σχέδια καί νά ψηφοθηρεῖ γιά τόν ἑαυτό του. Στά ταξίδια αὐτά, πού ἡ μεγάλη ἐπίσημη «Μονιτέρ» καί οἱ μικρές ἰδιωτικές «Μονιτέρ» τοῦ Βοναπάρτη ἔπρεπε φυσικά νά τά ἐχθειάζουν σάν θριαμβευτικές περιοδεῖες, τον συνόδευαν πάντα μέλη τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκεμβρη. Ἡ ἑταιρία αὐτή χρονολογεῖται ἀπό τό 1849. Μέ τό πρόσχημα τῆς ἵδρυ-
τῆς [illegible]
Παρ[illegible]

σμένους γλεντζέδες μέ ἀμφίβολα μέσα συντήρησης καί μέ ἀμφίβολη τήν καταγωγή τους, πλάϊ σέ διεφθαρμένα καί τυχοδιωχτικά ἀπορίματα τῆς ἀστικῆς τάξης ἔβρισκες σ' αὐτήν ἀλῆτες, ἀπολυμένους φαντάρους, πρώην κατάδικους, βαρυποινίτες πού εἶχαν δραπετεύσει ἀπό τά κάτεργα, ἀπατεῶνες, τσαρλατάνους, λατζαρόνους, κλεφτοπορτοφολάδες, ταχυδακτυλουργούς, χαρτοπαίχτες, προαγωγούς, μπορδελλιάρηδες, χαμάληδες, γραφιάδες, λατερνατζῆδες, ρακοσυλλέκτες, πλανόδιους τροχιστές καί γανωτῆδες, ζητιάνους, μέ μιά λέξη ὅλη ἐκείνη τήν ἀκαθόριστη, τήν ξεχαρβαλωμένη μάζα, πού ρίχνεται μιά ἐδῶ-μιά ἐκεῖ καί πού οἱ γάλλοι τή λένε: μποέμ. Μ' αὐτά τά συγγενικά του στοιχεῖα σχημάτισε ὁ Βοναπάρτης τό ὑλικό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Μιά «ἑταιρία ἀγαθοεργίας», μέ τήν ἔννοια ὅτι ὅλα τά μέλη της, ὅπως καί ὁ Βοναπάρτης, νιώθανε τήν ἀνάγκη νά βοηθήσουν τόν ἑαυτό τους μέ ἔξοδα τοῦ ἐργαζόμενου ἔθνους. Αὐτός ὁ Βοναπάρτης πού ἀνακηρύχθηκε ἀρχηγός τοῦ κουρελοπρολεταριάτου, πού ἐδῶ μονάχα ξαναβρίσκει σέ μαζική μορφή τά συμφέροντα πού ὁ ἴδιος ἀτομικά ἐπιδιώκει, πού σ' αὐτό τό ἀπόβρασμα, τό κατακάθι, τό ξάφρισμα ὅλων τῶν τάξεων τῆς κοινωνίας ξεχωρίζει τή μόνη τάξη πού πάνω της μπορεῖ νά στηριχτεῖ ἀπόλυτα, αὐτός εἶναι ὁ ἀληθινός Βοναπάρτης, ὁ Βοναπάρτης χωρίς περιστροφές. Παλιός παμπόνηρος γλεντζές, πού ἀντιλαμβάνεται τήν ἱστορική ζωή τῶν λαῶν καί τίς κεφαλαιώδεις καί κρατικές πράξεις τους σά μιά κωμωδία μέ τήν πιό χυδαία ἔννοια τῆς λέξης, σά μιά μασκαράτα, ὅπου τά μεγάλα κοστούμια, τά μεγάλα λόγια καί οἱ μεγάλες πόζες χρησιμεύουν μονάχα σάν προσωπίδα στίς πιό ταπεινές παλιανθρωπιές. Ἔτσι ἔγινε στήν πορεία του πρός στό Στρασβοῦργο[1] ὅπου ἕνας γυμνασμένος ἑλβετικός γύπας παράστησε τό ναπολεόντειο ἀετό. Γιά τήν εἰσβολή του στή Βουλώνη, τυλίγει σέ γαλλικές στολές μερικούς λακέδες τοῦ Λονδίνου πού παρασταίνουν τό στρατό. Στήν ἑταιρία του τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη μαζεύει 10.000 κουρελῆδες πού ὁ ρόλος τους εἶναι τά παρασταίνουν τό λαό, ὅπως ὁ Κλάους Τσέτελ[2] παρασταίνει τό λιοντάρι. Σέ μιά στιγμή πού

[1] Ἡ πρώτη ἀποτυχημένη ἀπόπειρα πραξικοπήματος τοῦ Βοναπάρτη ἔγινε τό 1836 στό Στρασβοῦργο. Ἡ εἰσβολή στή Βουλώνη τό 1840 ἦταν ἡ τελευταία ἀποτυχημένη προσπάθεια τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη νά ἀνακη[illegible] αὐτοκράτορας. (Σημ. Συντ.)

[2] [illegible] τοῦ Σαξτόν [illegible] (Σημ. Συντ.)

ή ἴδια ἡ ἀστική τάξη ἔπαιζε μέ τήν πιό μεγάλη σοβαρότητα τήν πιό τέλεια κωμωδία, δίχως νά παραβιάσει καμιά ἀπό τίς πιό σχολαστικές ἀπαιτήσεις τῆς γαλλικῆς δραματικῆς ἐθιμοτυπίας, τή στιγμή πού καί ἡ ἴδια ἦτανε μισογελασμένη, μισοπεισμένη ἀπό τήν ἐπισημότητα τῶν δικῶν της κυβερνητικῶν πράξεων. ἔπρεπε νά κερδίσει ὁ τυχοδιώχτης πού ἔπαιρνε ἁπλούστατα τήν κωμωδία σάν κωμωδία. Καί μονάχα ὅταν ἀπαλλαγεῖ ἀπό τόν ἐπίσημο ἀντίπαλό του, μονάχα ὅταν πάρει ὁ ἴδιος στά σοβαρά τον αὐτοκρατορικό του ρόλο καί, φορώντας τή ναπολεόντεια μάσκα, φανταστεῖ πώς παίζει τό ρόλο τοῦ πραγματικοῦ Ναπολέοντα, τότε γίνεται ὁ ἴδιος θύμα τῆς δικῆς του κοσμοθεωρίας, γίνεται ὁ σοβαρός φασουλής πού δέν παίρνει πιά τήν παγκόσμια ἱστορία γιά κωμωδία, ἀλλά τή δική του κωμωδία γιά παγκόσμια ἱστορία. Ὅ,τι ἦταν τά ἐθνικά ἐργαστήρια γιά τούς σοσιαλιστές ἐργάτες, ὅ,τι ἦταν γιά τούς ἀστούς δημοκράτες ἡ κινητή φρουρά, ἦταν γιά τό Βοναπάρτη ἡ ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, πού ἀποτελοῦσε τήν ἰδιόμορφη κομματική μαχητική δύναμή του. Στά ταξίδια του, τά τμήματα αὐτῆς τῆς ἑταιρίας, φορτωμένα σέ σιδηροδρομικά βαγόνια, εἶχαν προορισμό νά αὐτοσχεδιάζουν γι' αὐτόν ἕνα κοινό, νά παρασταίνουν τό λαϊκό ἐνθουσιασμό, νά οὐρλιάζουν: «Ζήτω ὁ αὐτοκράτορας», νά βρίζουν καί νά ξυλοφορτώνουν τούς δημοκράτες φυσικά κάτω ἀπό τήν προστασία τῆς ἀστυνομίας. Στίς ἐπιστροφές του στό Παρίσι, εἶχαν τήν ἀποστολή νά σχηματίζουν τήν ἐμπροσθοφυλακή, νά προλαβαίνουν ἤ νά διαλύουν τίς ἀντιδιαδηλώσεις. Ἡ ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη τοῦ ἀνῆκε, ἦταν τό ἔργο τ ο υ, ἡ πιό δική του σκέψη. Ὅ,τι ἄλλο ἰδιοποιεῖται, τοῦ τό δίνει ἡ δύνσμη τῶν περιστάσεων, ὅ,τι ἄλλο κάνει, τό κάνουν γι' αὐτόν οἱ περιστάσεις, ἤ ἀρκεῖται νά ἀντιγράφει τίς πράξεις τῶν ἄλλων. Ὅταν ὅμως ὁ Βοναπάρτης μιλάει δημόσια μπροστά στούς πολίτες μέ τήν ἐπίσημη φρασεολογία γιά τάξη, γιά θρησκεία, γιά οἰκογένεια, γιά ἰδιοχτησία, ἔχοντας πίσω του τή μυστική ἑταιρία τῶν Σούφτερλε καί Σπίγκελμπεργκ[1], τήν ἑταιρία τῆς ἀταξίας, τῆς πορνείας καί τῆς κλεψιᾶς, ἐδῶ πιά εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Βοναπάρτης σάν πρωτότυπος αὐτουργός καί ἡ ἱστορία τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη εἶναι ἡ δική του ἱστορία. Καμιά

[1] Πρόσωπα ἀπατεώνων καί κλεφταράδων στό δράμα τοῦ Σίλλερ: «Οἱ ληστές». (Σημ. Σύντ.)

φορά τύχαινε βουλευτές τοῦ κόμματος τῆς τάξεως νά δοκιμάσουν τίς μαγκοῦρες τῶν δεκεμβριστῶν. Κάτι περισσότερο. Ὁ ἀστυνομικός Τόν, πού εἶχε ἀποσπαστεῖ στήν ἐθνοσυνέλευση καί πού ἦταν ἐπιφορτισμένος νά περιφρουρεῖ τήν ἀσφαλειά της, κατάγγειλε στή μόνιμη ἐπιτροπή, ὅτι σύμφωνα μέ τίς καταθέσεις κάποιου Ἀλλαί, ἕνα τμῆμα δεκεμβριστῶν εἶχε ἀποφασίσει τή δολοφονία τοῦ στρατηγοῦ Σανγκαρνιέ καί τοῦ Ντυπέν, προέδρου τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί ὅτι εἶχαν κιόλας ὁριστεῖ τά ἄτομα γιά τήν ἐκτέλεσή τους. Μπορεῖ κανείς νά φανταστεῖ τήν τρομάρα τοῦ κ. Ντυπέν. Φαινόταν ὅτι ἦταν πιά ἀναπόφευχτη μιά κοινοβουλευτική ἔρευνα γιά τήν ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, δηλ. μιά βεβήλωση τοῦ βοναπαρτικοῦ ἀπόκρυφου κόσμιου. Ἀκριβῶς ὅμως πρίν ἀπό τή σύνοδο τῆς ἐθνοσυνέλευσης ὁ Βοναπάρτης, διάλυσε προνοητικά τήν ἑταιρία του, φυσικά μονάχα στα χαρτιά, γιατί ἀκόμα καί στά τέλη τοῦ 1851 ὁ ἀστυνομικός διευθυντής Καρλιέ, σ' ἕνα διεξοδικό ὑπόμνημά του, προσπαθοῦσε μάταια νά τόν παρακινήσει νά διαλύσει πραγματικά τούς δεκεμβριστές.

Ἡ ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκεμβρη θά ἔμενεν ὁ ἰδιωτικός στρατός τοῦ Βοναπάρτη, ὡς τή μέρα πού θά κατόρθωνε νά μετατρέψει τόν ταχτικό στρατό σέ μιά ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκεμβρη. Ὁ Βοναπάρτης ἔκανε γι' αὐτό τήν πρώτη ἀπόπειρα, λίγον καιρό ὕστερα ἀπό τήν ἀναβολή τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί μάλιστα μέ τά χρήματα πού μόλις τῆς εἶχε ἀποσπάσει. Σάν μοιρολάτρης πού ἦταν, ζοῦσε μέ τήν πεποίθηση ὅτι ὑπάρχουν ὁρισμένες ἀνώτερες δυνάμεις στίς ὁποῖες ὁ ἄνθρωπος καί προπαντός ὁ στρατιώτης δέ μπορεῖ νά ἀντισταθεῖ. Σ' αὐτές τίς δυνάμεις ἔβαζε στήν πρώτη γραμμή τά ποῦρα καί τή σαμπάνια, τά κρύα πουλερικά καί τά λουκάνικα μέ σκόρδο. Γι' αὐτό ἄρχισε πρῶτα νά κερνᾶ στά σαλόνια τῶν Ἠλυσίων τούς ἀξιωματικούς καί τούς ὑπαξιωματικούς μέ ποῦρα καί σαμπάνια, μέ κρύα πουλερικά καί λουκάνικα μέ σκόρδο. Στίς 5 τοῦ Ὀχτώβρη ἐπαναλαμβάνει αὐτή τή μανούβρα σέ τά στρατεύματα στην ἐπιθεώρηση τοῦ Σαίν-Μώρ καί στίς 10 τοῦ Ὀχτώβρη τήν ἴδια μανούβρα σέ μεγαλύτερη ἀκόμα κλίμακα στή στρατιωτική παρέλαση τοῦ Σατοῦ. Ὁ θεῖος θυμόταν τίς ἐκστρατεῖες τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου στήν Ἀσία, ὁ ἀνεψιός τίς θριαμβευτικές πορεῖες τοῦ Βάκχου στήν ἴδια χώρα. Μά ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἦταν

φυσικά ήμίθεος, ένώ ό Βάκχος ήταν θεός καί μάλιστα ό προστάτης θεός τής έταιρίας τής 10 τοῦ Δεκέμβρη.

Ὕστερα ἀπό τήν ἐπιθεώρηση τής 3 τοῦ Ὀχτώβρη, ἡ μόνιμη ἐπιτροπή κάλεσε σέ ἀπολογία τόν ὑπουργό των στρατιωτικῶν ντ' Ὠπούλ. Ὁ ντ' Ὠπούλ ὑποσχέθηκε ὅτι δέ θά ἐπαναληφθοῦν αὐτά τά πειθαρχικά παραπτώματα. Ξέρουμε, πῶς κράτησε ό Βοναπάρτης στίς 10 τοῦ Ὀχτώβρη τήν ὑπόσχεση πού ἔδοσε ό ντ' Ὠπούλ. Καί στίς δυό ἐπιθεωρήσεις εἶχε το πρόσταγμα ό Σανγκαρνιέ, σάν ἀνώτατος διοικητής του στρατοῦ τοῦ Παρισιοῦ. Ὁ Σανγκαρνιέ, πού ἦταν ταυτόχρονα μέλος τῆς μόνιμης ἐπιτροπῆς, ό ἀρχιγός τῆς ἐθνοφυλακῆς, ό «σωτήρας» τῆς 29 τοῦ Γενάρη καί τῆς 13 τοῦ Ἰούνη, ό «προμαχώνας τῆς κοινωνίας», ό ὑποψήφιος τοῦ κόμματος τῆς τάξεως γιά τό προεδρικό ἄξίωμα, ό πιθανός Μόνκ δυό μοναρχιῶν, δέν εἶχε ποτέ ὡς τότε ἀναγνωρίσει τόν ἑαυτό του σάν ὑφιστάμενο τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν, χλεύαζε πάντα ἀνοιχτά τό δημοκρατικό σύνταγμα καί εἶχε παραφορτωθεῖ τοῦ Βοναπάρτη μέ μιά διφορουμενη διακριτική προστασία. Τώρα ὑπεράσπιζε μέ ζῆλο τήν πειθαρχία ἐνάντια στόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν καί τό σύνταγμα ἐνάντια στό Βοναπάρτη. Καί ἐνῶ στίς 10 τοῦ Ὀχτώβρη ἕνα μέρος τοῦ ἱππικοῦ φώναζε: «Ζήτω ό Ναπολέων! Ζήτω τά λουκάνικα!», ό Σανγκαρνιέ φρέντισε τουλάχιστο τό πεζικό πού παρήλαυνε κάτω ἀπό τίς διαταγές τοῦ φίλου του Νεμεγιέρ, νά κρατήσει μιά παγερή σιωπή. Γιά τιμωρία, ό ὑπουργός τῶν στρατιωτικῶν, κατά παραγγελία τοῦ Βοναπάρτη, ἀπάλλαξε τό στρατηγό Νεμεγιέρ ἀπό τά καθήκοντά του στό Παρισι, μέ τό πρόσχημα ὅτι τόν διορίζει διοικητή τῆς 14ης καί τῆς 15ης μεραρχίας τοῦ στρατοῦ. Ὁ Νεμεγιέρ δέ δέχτηκε αὐτή τή μετάθεση καί ἔτσι ἀναγκάστηκε νά παραιτηθεῖ. Ὁ Σανγκαρνιέ, ἀπό τήν πλευρά του δημοσίευσε στίς 2 τοῦ Νοέμβρη μιά ἡμερήσια διαταγή πού ἀπαγόρευε στά ἔνοπλα στρατεύματα κάθε εἶδος πολιτικές ἐκδηλώσεις καί διαδηλώσεις. Τά φύλλα τῶν Ἠλυσιων[1] ἄρχισαν τήν ἐπίθεση ἐνάντια στό Σανγκαρνιέ, τά φύλλα τοῦ κόμματος τῆς τάξεως ἐνάντια στό Βοναπάρτη, ἡ μόνιμη ἐπιτροπή ἐπαναλάβαινε τίς μυστικές συνεδριάσεις της, ὅπου ἔγινε ἐπανειλημένα ἡ πρόταση νά κηρυχθεῖ ἡ πατρίδα σέ κίνδυνο. Ὁ στρατός φαινόταν χωρισμένος σέ δυό ἐχθρικά στρατόπεδα μέ δυό

[1] Οἱ βοναπαρτικές ἐφημερίδες. (Σημ. Σύντ.)

ἐχθρικά ἐπιτελεῖα πού τό ἕνα ἔδρευε στά Ἠλύσια ὅπου ἔμενε ό Βοναπάρτης καί τό ἄλλο στόν Κεραμεικό ὅπου ἔμενε ό Σανγκαρνιέ. Γιά μιά στιγμή φάνηκε πώς, γιά νά δοθεῖ τό σύνθημα τῆς μάχης, χρειαζόταν μονάχα ἡ σύγκληση τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Τό γαλλικό κοινό ἔκρινε αὐτές τίς προστριβές ἀνάμεσα στό Βοναπάρτη καί τό Σανγκαρνιέ ὅπως ό ἄγγλος ἐκεῖνος δημοσιογράφος πού τίς χαρακτήρισε μέ τ' ἀκόλουθα λόγια: «Οἱ πολιτικές ὑπηρέτριες τῆς Γαλλίας σαρώνουν μέ παλιόσκουπες τήν καφτερή λάβα τῆς ἐπανάστασης καί καυγαδίζουν τήν ὥρα πού κάνουν αὐτή τή δουλιά».

Στό μεταξύ ό Βοναπάρτης βιαστηκε ν' ἀπαλλάξει ἀπό τά καθήκοντά του τόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν ντ' Ὠπούλ, νά τόν ξαποστείλει ἐπειγόντως στό Ἀλγέρι καί νά διορίσει στή θέση του, σάν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν, τό στρατηγό Σράμ. Στίς 12 τοῦ Νοέμβρη, ἔστειλε στήν ἐθνοσυνέλευση ἕνα μήνυμα μέ ἀμερικάνικη πολυλογία, παραφορτωμένο μέ λεπτομέρειες, πού μοσκοβολοῦσε τάξη, γεμάτο πόθο γιά συμφιλίωση, πού ἔδειχνε ὑποταγή στό σύνταγμα, πού τά πραγματευότανε ὅλα καί τό καθετί ἐκτός ἀπό τά φλέγοντα ζητήματα τῆς στιγμῆς. Παροδικά τάχα ἄφηνε νά τοῦ ξεφύγουν τά λόγια ὅτι σύμφωνα μέ τίς ρητές διατάξεις τοῦ συντάγματος, μονάχα ό πρόεδρος διαθέτει τό στρατό. Τό μήνυμα τελείωνε μέ τά ἀκόλουθα πολυσήμαντα λόγια:

«Ἡ Γαλλία χρειάζεται πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία. . Δεσμευμένος ἀπό τόν ὅρκο μου καί μόνο, θά παραμείνω μέσα στά στενά ὅρια πού μοῦ χάραξε... Ὅσο γιά μένα, πού ἔγω ἐκλεγεῖ ἀπό τό λαό καί πού μονάχα σ' αὐτόν χρωστάω τήν ἐξουσία μου, θά ὑποτάσσομαι πάντα στή νόμιμα ἐκφρασμένη θέλησή του. Ἂν ἀποφασίσετε σ' αὐτή τή σύνοδο τήν ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος, τότε μιά συνταχτική συνέλευση θά κανονίσει τή θέση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἂν ὄχι, τότε ό λαός θά διακηρύξει παντηγυρικά τή θέλησή του τό 1852. Μά ὅποιες καί ἂν εἶναι οἱ λύσεις τοῦ μέλλοντος, ἄς συμφωνήσουμε σ' ἕνα: νά μήν ἀφήσουμε ποτέ τό πάθος, τόν αἰφνιδιασμό ἤ τή βία νά κρίνουν τήν τύχη ἑνός μεγάλου ἔθνους.. Μά ὅ,τι ἀποσχολεῖ πρίν ἀπ' ὅλα τή σκέψη μου δέν εἶναι ποιός θά κυβερνήσει τή Γαλλία τό 1852, μά πῶς θά χρησιμοποιήσω τόν καιρό πού διαθέτω ἀκόμα ἔτσι πού ἡ ἐνδιάμεση περίοδος νά περάσει ὅχως ἀναστάτωση ἤ ταραχή! Σᾶς ἄνοιξα τήν καρδιά μου μέ εἰλικρίνεια. Θά ἀπαντήσε-

τε στην ειλικρίνειά μου μέ τήν ἐμπιστοσύνη σας, στην καλή μου προσπάθεια μέ τή συνεργασία σας καί ὁ Θεός θά κάνει τά ὑπόλοιπα».

Ἡ καθως πρέπει, ὑποκριτικά μετριοπαθής, ἐνάρετα κοινοτοπική γλώσσα τῆς ἀστικῆς τάξης, ἀποκαλύπτει τήν πιό βαθιά της σημασία μέ τό στόμα τοῦ ἀνώτατου ἄργοντα τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη καί τοῦ ἥρωα τῶν φαγοποτιῶν τοῦ Σαίν-Μώρ καί τοῦ Σατορύ.

Οἱ μπουργκράφοι τοῦ κόμματος τῆς τάξεως δέ γελάστηκαν οὔτε μιά στιγμή γιά τό πόσῃ ἐμπιστοσύνη ἄξιζε αὐτό τό ἄνοιγμα τῆς καρδιᾶς τοῦ Βοναπάρτη. Ἀπό καιρό ἦταν χορτάτοι ἀπό ὅρκους, εἶχαν ἀνάμεσά τους παλαίμαχους καί ἀριστοτέχνες τῆς πολιτικῆς ἐπιορκίας καί δέν τούς ξέφυγε τό σημεῖο τοῦ μηνύματος πού ἀφοροῦσε τό στρατό. Εἶδαν μέ ἀγανάχτηση ὅτι στήν σχοινοτενῆ ἀπαρίθμηση τῶν νόμων πού εἶχαν ψηφιστεῖ τελευταῖα, τό μήνυμα εἶχε ἐπίτηδες ἀποσιωπήσει τόν πιό σπουδαῖο νόμο, τόν ἐκλογικό νόμο καί ὅτι μάλιστα στήν περίπτωση μή ἀναθεώρησης τοῦ συντάγματος, ἄφηνε στήν κρίση τοῦ λαοῦ τήν ἐκλογή τοῦ προέδρου γιά τό 1852. Ὁ ἐκλογικός νόμος ἦταν τό μολυβένιο βαρίδι, πού δεμένο στά πόδια τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, τό ἐμπόδιζε στό βάδισμα καί ἀκόμα περισσότερο, βέβαια, στήν ἐξόρμηση! Ἀκόμα ὁ Βοναπάρτης, διαλύοντας ἐπίσημα τήν ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη καί ἀπολύοντας ἀπό τή θέση του τόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν ντ' Ὠπούλ, εἶχε θυσιάσει τούς ἀποδιοπομπαίους τράγους μέ τό ἴδιο του τό χέρι πάνω στό βωμό τῆς πατρίδας. Εἶχε ἀμβλύνει τήν αἰχμή τῆς ἀναμενόμενης σύγκρουσης. Τέλος, τό ἴδιο τό κόμμα τῆς τάξεως ἔψαχνε μέ ἀγωνία νά ἀποφύγει, νά ἀδυνατίσει, νά πνίξει κάθε ἀποφασιστική σύγκρουση μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Ἀπό φόβο μήπως χάσει τίς κατακτήσεις ἐνάντια στήν ἐπανάσταση, ἐπέτρεπε στους ἀντιπάλους του νά βρέπουν τούς καιρούς της. «Ἡ Γαλλία χρειάζεται πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία». Αὐτό φώναζε στήν ἐπανάσταση τό κόμμα τῆς τάξεως, ἀπό τό Φλεβάρη[1] καί ὕστερα, αὐτό φώναζε καί τό μήνυμα τοῦ Βοναπάρτη στό κομμα τῆς τάξεως. «Ἡ Γαλλία χρειάζεται πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία». Ὁ Βοναπάρτης ἔκανε ἐνέργειες πού ἀπόβλεπαν στό σφετερισμό, μά τό κόμμα τῆς τάξεως γινόταν ἔνοχο «ταραχῆς», ὅταν ἔκανε θόρυβο γι' αὐτές τίς ἐνέργειες καί τίς σχολίαζε ὑποχονδριακά. Τά λουκάνικα τοῦ Σατορύ δέ βγάζαν τσιμουδιά ὅσο δέ μιλοῦσε κανένας γι' αὐτά. «Ἡ Γαλλία χρειάζεται πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία». Συνεπῶς ὁ Βοναπάρτης ζητοῦσε νά τόν ἀφήσουν νά βρᾶ ἡσυχα καί τό κοινοβουλευτικό κομμα τό παράλυε ἕνας διπλός φόβος: ὁ φόβος μήπως προκαλέσει ξανά τίς ἐπαναστατικες ταραχές καί ὁ φόβος μήπως φανεῖ το ἴδιο σάν ταραχοποιός στα μάτια τῆς ἴδιας τῆς τάξης του, στά μάτια τῆς ἀστικῆς τάξης. Καί μιά πού ἡ Γαλλία χρειαζόταν πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία, τό κόμμα τῆς τάξεως δέν τολμοῦσε ν' ἀπαντήσει μέ «πόλεμο», ἀφοῦ ὁ Βοναπάρτης στό μήνυμά του εἶχε μιλήσει γιά «εἰρήνη». Καί τό κοινό, πού αὐτοκολακευόταν ὅτι θά παρακολουθοῦσε σκηνές μεγάλων σκανδάλων κατά τήν ἔναρξη τῆς ἐθνοσυνέλευσης, γελάστηκε σ' αὐτές τίς προσδοκίες του. Οἱ βουλευτές τῆς ἀντιπολίτευσης, πού ἀπαιτοῦσαν τήν κατάθεση τῶν πραχτικῶν της μόνιμης ἐπιτροπῆς πάνω στά γεγονότα τοῦ Ὀκτώβρη, καταψηφίστηκαν ἀπό τήν πλειοψηφία. Κατ' ἀρχήν, ἀπόφυγαν ὅλες τίς συζητήσεις πού μποροῦσαν νά προκαλέσουν ἐρεθισμό. Οἱ ἐργασίες τῆς ἐθνοσυνέλευσης τό Νοέμβρη καί τό Δεκέμβρη τοῦ 1850 ἦταν δίχως ἐνδιαφέρον.

Τέλος, τίς τελευταῖες μέρες τοῦ Δεκεμβρη, ἄρχισε ὁ κλεφτοπόλεμος γύρω ἀπό μερικά προνόμια τοῦ κοινοβουλίου. Τό κίνημα ἀποτελματωνόταν σέ τιποτένιους διχολαβιστικους καυγάδες για τά προνόμια τῶν δυό ἐξουσιῶν, ἀπό τότε πού ἡ ἀστική τάξη, καταργώντας τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα, εἶχε ἡ ἴδια για κάμποσο γλυτώσει ἀπό τήν πάλη τῶν τάξεων.

Εἶχαν πετύχει νά ἐκδοθεῖ μια δικαστική ἀπόφαση γιά χρέη, ἐνάντια σ' ἕναν ἀπό τους βουλευτές τῆς ἐθνοσυνέλευσης, τό Μωγκέν. Ὕστερα ἀπό ἐρώτημα τοῦ προέδρου του δικαστηρίου, ὁ ὑπουργός τῆς δικαιοσύνης Ρουέ δήλωσε πώς δίχως ἄλλες διατυπωσεις ἔπρεπε νά ἐκδοθεῖ ἐνταντια σύλληψης ἐνάντια στόν ὀφειλέτη. Ὁ Μωγκέν λοιπόν ρίχτηκε στή φυλακή για χρέη. Ἡ ἐθνοσυνέλευση ἐξαγριώθηκε ὅταν ἐμαθε τήν προσβολή. Καί ὄχι μόνο διέταξε τήν ἄμεση ἀπολυσή του, μά το ἴδιο βράδυ τόν ἐσήκωσε μέ τή βία μέ τό δικαστικο της κλητῆρα ἀπο τις φυλακες του Κλισύ. Ὡστόσο, γιά νά διατρανώσει τήν πίστη της στήν ἱερότητα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας καί μέ τήν ὑστερόβουλη σκέψη ν' ἀνοίξει, σέ περίπτωση ἀνάγκης, ἕνα ἄσυλο γιά τούς ὀφειλέτες πού θά γίνονταν ἐνοχλητικοί, παραδέχτηκε τή φυλάκιση μια

[1] Ἐννοεῖ ἀπό τό Φλεβάρη τοῦ 1848 (Σημ. Σύντ.)

χρέη τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ὕστερα ἀπό προηγούμενη ἄδειά της. Ξέχασε νά θεσπίσει ὅτι καί ὁ πρόεδρος τῆς δημοκρατίας μποροῦσε νά φυλακιστεῖ γιά χλέη. Ἐκμηδένισε καί τό τελευταῖο ἴχνος ἀσυλίας πού περιέβαλλε τά μέλη τοῦ σώματός της.

Ὅπως εἴπαμε, ὁ ἀστυνομικός Γόν, μέ βάση τήν κατάθεση κάποιου Ἀλαί εἶχε καταγγείλει ἕνα τμῆμα δεκεμβριστῶν ὅτι προετοίμαζε τό φόνο τοῦ Ντυπέν καί τοῦ Σανγκαρνιέ. Σχετικά μ' αὐτό, στήν πρώτη κιόλας συνεδρίαση τῆς ἐθνοσυνέλευσης, οἱ κοσμήτορες κάνανε τήν πρόταση νά ἱδρυθεῖ μιά εἰδική κοινοβουλευτική ἀστυνομία πού νά πληρώνεται ἀπό τόν ἰδιαίτερο προϋπολογισμό τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί νά εἶναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητη ἀπό τό διευθυντή τῆς ἀστυνομίας. Ὁ ὑπουργός τῶν ἐσωτερικῶν Μπαρός διαμαρτυρήθηκε γι' αὐτή τήν ἐπέμβαση στή δικαιοδοσία του. Καταλήξανε τότε σ' ἕναν ἆθλιο συμβιβασμό πού σύμφωνα μ' αὐτόν ὁ ἀστυνομικός ἐπίτροπος τῆς ἐθνοσυνέλευσης θά μισθοδοτιόταν μέσα ἀπό τόν ἰδιαίτερο προϋπολογισμό της καί θά διοριζόταν ἤ θ' ἀπολυόταν ἀπό τούς κοσμήτορές της, μά ὕστερα ἀπό προηγούμενη συνεννόηση μέ τόν ὑπουργό τῶν ἐσωτερικῶν. Στό ἀναμεταξύ, ἡ κυβέρνηση ἄρχισε τή δικαστική δίωξη ἐνάντια στόν Ἀλαί καί δέ δυσκολεύτηκε νά παρουσιάσει τίς πληροφορίες του σάν ἀπάτη καί νά γελοιοποιήσει, μέ τό στόμα τοῦ δημόσιου κατήγορου, τόν Ντυπέν, τό Σανγκαρνιέ, τόν Γόν καί ὅλη τήν ἐθνοσυνέλευση. Στίς 29 τοῦ Δεκέμβρη ὁ ὑπουργός Μπαρός γράφει ἕνα γράμμα στό Ντυπέν, ζητώντας τήν παύση τοῦ Γόν. Τό γραφεῖο τῆς ἐθνοσυνέλευσης ἀποφασίζει νά διατηρήσει τόν Γόν στή θέση του, μά ἡ ἐθνοσυνέλευση, τρομαγμένη ἀπό τή βίαιη ἐνέργειά της στήν ὑπόθεση Μωγκέν καί συνηθισμένη, ὅταν ἀποτολμοῦσε ἕνα χτύπημα ἐνάντια στήν ἐκτελεστική ἐξουσία, νά δέχεται σέ ἀντάλλαγμα ἀπ' αὐτή δυό χτυπήματα, δέν ἐπικύρωσε αὐτή τήν ἀπόφαση. Ἀπόλυσε τόν Γόν γιά νά τόν ἀμείψει γιά τόν ὑπηρεσιακό του ζῆλο καί στερήθηκε ἀπό ἕνα κοινοβουλευτικό της προνόμιο πού τῆς ἦταν ἀπαραίτητο ἐνάντια σ' ἕναν ἄνθρωπο πού δέν ἀποφασίζει κάτι τή νύχτα γιά νά τό ἐκτελέσει τήν ἡμέρα, μά πού τό ἀποφασίζει τήν ἡμέρα καί τό ἐκτελεῖ τή νύχτα.

Εἴδαμε πῶς ἡ ἐθνοσυνέλευση πού στούς μῆνες Νοέμβρη καί Δεκέμβρη τῆς δόθηκαν μεγάλες χτυπητές εὐκαιρίες, ἀπέφυγε ἤ κατάπνιξε τήν πάλη μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Γύρα τή βλέπουμε ἀναγκασμένη νά τή δέχεται μέ τίς πιό τιποτένιες ἀφορμές.

Στήν ὑπόθεση Μωγκέν ἐπικυρώνει κατ' ἀρχήν τή φυλάκιση τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ γιά χρέη, μά ἐπιφυλάσσεται νά ἐπιτρέψει τήν ἐφαρμογή της μονάχα σέ ἀντιπροσώπους πού θά τῆς ἦταν δυσάρεστοι καί γι' αὐτό τό ἀτιμωτικό προνόμιο τσακώνεται μέ τόν ὑπουργό τῆς δικαιοσύνης. Ἀντί νά χρησιμοποιήσει τό ξύθεν δολοφονικό σχέδιο γιά νά διατάξει μιάν ἔρευνα γιά τήν ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη καί νά ξεσκεπάσει μπροστά σ' ὅλη τή Γαλλία καί μπροστά στήν Εὐρώπη, χωρίς ἐλπίδα σωτηρίας, τήν πραγματική ὄψη τοῦ Βοναπάρτη, σάν ἀρχηγοῦ τοῦ παρισινοῦ κουρελοπρολεταριάτου, περιορίζει αὐτή τή σύγκρουση μόνο στό ζήτημα ποιός ἀπό τούς δυό, αὐτή ἤ ὁ ὑπουργός τῶν ἐσωτερικῶν, εἶναι ἁρμόδιος νά διορίζει καί νά παύει ἕναν ἀστυνομικό ἐπίτροπο. Ἔτσι βλέπουμε σ' ὅλη αὐτή τήν περίοδο τό κόμμα τῆς τάξεως νά ἀναγκάζεται μέ τή διφορούμενη στάση του, νά θρυμματίζει καί νά ἐξανεμίζει τήν πάλη του μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία σέ μικροπρεπεῖς καυγάδες γιά ζητήματα ἁρμοδιότητας, σέ μικροπρεπεῖς παρενοχλήσεις, στρεψοδικίες καί διαπληκτισμούς γιά τά ὅρια δικαιοδοσίας καί νά κάνει περιεχόμενο τῆς δράσης του τά πιό γελοῖα ζητήματα τύπων. Δέν τολμάει ν' ἀρχίσει τή σύγκρουση τή στιγμή πού ἡ σύγκρουση ἔχει σημασία ἀρχῆς, ὅταν ἡ ἴδια ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία ἔχει πραγματικά ἐκτεθεῖ καί ὅταν ἡ ὑπόθεση τῆς ἐθνοσυνέλευσης θά ἦταν ὑπόθεση τοῦ ἔθνους. Θά ἔδινε ἔτσι στό ἔθνος ἕνα πρόσταγμα νά βαδίσει καί τίποτα δέ φοβᾶται περισσότερο ἀπό τό νά μπεῖ τό ἔθνος σέ κίνηση. Γι' αὐτό σέ τέτιες εὐκαιρίες ἀποίπτει τίς προτάσεις τῶν ὀρεινῶν καί περνάει στήν ἡμερήσια διάταξη. Κι ἀφοῦ τό κόμμα τῆς τάξεως ἐγκατέλειψε τόν ἀγώνα γιά τό ἐπίμαχο ζήτημα στίς μεγάλες του διαστάσεις, ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία περιμένει ἥσυχα τή στιγμή πού θά μπορέσει νά ξαναπιάσει τό ἴδιο ζήτημα μέ τιποτένιες καί ἀσήμαντες ἀφορμές, ὅταν, σάν νά λέμε, δέν παρουσιάζει παρά ἕνα κοινοβουλευτικό τοπικό ἐνδιαφέρον. Τότε ξεσπάει ἡ συγκρατούμενη ὀργή τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, τότε τραβάει τήν αὐλαία ἀπό τά παρασκήνια, τότε καταγγέλλει τόν πρόεδρο, τότε κυρύσσει τή δημοκρατία σέ κίνδυνο. μά τότε καί τό πάθος της φαίνεται ἀνούσιο καί ἡ ἀφορμή γιά τόν ἀγώνα σάν ὑποκριτικό πρόσχημα ἤ σάν κάτι πού γενικά δέν ἀξίζει γιά ἀγώνα. Ἡ κοινοβουλευτική θύελλα μετατρέπεται σέ θύελλα μέσα σ' ἕνα ποτήρι νερό, ὁ ἀγώνας σέ μηχανοραφία, ἡ σύγκρουση σέ σκάνδαλο. Καί ἐνῶ οἱ ἐπαναστατικές τάξεις

ἀπολαμβάνουν χαιρέκακα τήν ταπείνωση τῆς ἐθνοσυνέλευσης, γιατί λαχταροῦν τόσο τά κοινοβουλευτικά της προνόμια, ὅσο λαχταράει ἡ ἴδια ἡ ἐθνοσυνέλευση τίς λατίχές ἐλευθερίες, ἡ ἀστική τάξη πού εἶναι ἔξω ἀπό τό κοινοβούλιο δέ μπορεῖ νά νιώσει ὅτι ἡ ἀστική τάξη πού βρίσκεται μέσα στό κοινοβούλιο μπορεῖ νά σπαταλάει τόν καιρό της σέ τέτοιους τιποτένιους τσακωμούς καί νά ἐκθέτει τήν ἡσυχία μέ τόσο ἄθλιους ἀνταγωνισμούς μέ τόν πρόεδρο. Τά χάνει μέ μιά στρατηγική πού κλείνει εἰρήνη, τή στιγμή πού ὅλος ὁ κόσμος περιμένει μάχες καί πού ἀρχίζει τήν ἐπίθεση, τή στιγμή πού ὅλος ὁ κόσμος πιστεύει πώς ἔκλεισε εἰρήνη.

Στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη, ὁ Πασκάλ Ντυπρά ἔκανε ἐπερώτηση στόν ὑπουργό τῶν ἐσωτερικῶν γιά τό λαχεῖο τῶν χρυσῶν ράβδων. Τό λαχεῖο αὐτό ἦτανε «παιδί τῶν Ἰλυσίων». Τό εἶχε φέρει στόν κόσμο ὁ Βοναπάρτης μέ τούς πιστούς του καί ὁ διευθυντής τῆς ἀστυνομίας Καρλιέ τό εἶχε πάρει κάτω ἀπό τήν ἐπίσημη προστασία του, παρ' ὅλο πού ὁ γαλλικος νόμος ἀπαγορεύει ὅλα τά λαχεῖα, ἐκτός ἀπό κεῖνα πού ἐπιδιώκουν φιλανθρωπικούς σκοπούς. Ἑφτά ἑκατομμύρια λαχνοί, πού ὁ κάθε ἕνας στοίχιζε καί ἀπό ἕνα φράγκο, καί πού τά κέρδη του προορίζονταν ἐκεῖθεν γιά νά μεταφερθοῦν ἀλῆτες τοῦ Παρισιοῦ στήν Καλιφορνία. Ἀπό τή μιά μεριά τα χρυσά ὄνειρα θά ἐδιωχναν τά σοσιαλιστικά ὄνειρα τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου καί ἀπό τήν ἄλλη ἡ ξελογιάστρα ἐλπίδα τοῦ πρώτου λαχνοῦ θά ἔδιωχνε τό δογματικό δικαίωμα στήν ἐργασία. Φυσικά, οἱ ἐργάτες τοῦ Παρισιοῦ δέν ξανασίδανε κάτω ἀπό τή λάμψη τῶν χρυσῶν ράβδων τῆς Καλιφορνίας τά ἄσημα φράγκα πού τούς εἶχανε πάρει μέ κατεργαριά ἀπό τήν τσέπη. Στήν οὐσία, ἄλλωστε, ὅλη ἡ ὑπόθεση ἦταν μιά καθαρή ἀπάτη. Οἱ ἀλῆτες πού θά ράζανε μπρός τά χρυσωρυχεῖα τῆς Καλλιφορνίας, δίχως νά κοπιάσουν νά φύγουν ἀπό τό Παρίσι, ἦταν ὁ ἴδιος ὁ Βοναπάρτης καί ἡ φορτωμένη χρέη στρογγυλή τράπεζά του. Τά τρία ἑκατομμύρια, πού εἶχε ψηφίσει ἡ ἐθνοσυνέλευση, εἶχαν κατασπαταληθεῖ καί μέ τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο τρόπο ἔπρεπε νά ξαναγεμίσει τό ταμεῖο. Μάταια ὁ Βοναπάρτης εἶχε ἀνοίξει ἕνα ἐθνικό ἔρανο γιά τήν ἵδρυση τῶν λεγομένων ἐργατουπολεων, ὅπου φιγουράριζε πρῶτος μ' ἕνα σημαντικό ποσό. Οἱ σκληρόκαρδοι ἀστοί περιμένανε μέ δυσπιστία τήν καταβολή τοῦ ποσοῦ τῆς ἐγγραφῆς του καί ἐπειδή αὐτή φυσικά δέν πραγματοποιόταν, σωριάστηκε χάμου ἡ κερδοσκοπία μέ τούς σοσιαλιστικούς ἰσπανικούς πύργους. Οἱ ράβδοι χρυσοῦ εἶχαν μεγαλύτερη ἐπιτυχία. Ὁ Βοναπάρτης καί ἡ συντροφιά του δέν ἀρκέστηκαν νά τσεπώσουν ἕνα μέρος τῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στά ἑφτά ἑκατομμύρια καί στήν ἀξία τῶν ράβδων χρυσοῦ πού εἶχαν μπεῖ σε λαχεῖο. ἔφκιαξαν ψεύτικους λαχνούς, ἔργαλαν δέκα, δεκαπέντε καί εἴκοσι λαχνούς μέ τον ἴδιο ἀριθμό—χρηματικές πράξεις πού ἦταν ἀπόλυτα σύμφωνες μέ τό πνεῦμα τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Ἐδῶ ἡ ἐθνοσυνελευση δέν εἶχε πια ἀπέναντί της τόν εἰκονικό πρόεδρο τῆς δημοκρατίας, ἀλλά τό Βοναπάρτη μέ σάρκα καί ὀστά. Ἐδῶ μποροῦσε, νά τόν πιάσει ἐπ' αὐτοφώρω, ὄχι πιά γιά παράβαση του συντάγματος, ἀλλά τοῦ ποινικοῦ κώδικα. Ἂν ἀγνόησε τήν ἐπερώτηση τοῦ Ντυπρά καί πέρασε στήν ἡμερήσια διάταξη, αὐτό δέν εγινε μονάχα γιατί ἡ πρόταση τοῦ Ζιραρντέν νά δηλώσει πώς θεωρεῖ τόν ἑαυτό της «ἱκανοποιημένο» βύμιζε στό κόμμα τῆς τάξεως τήν ἴδια του συστηματική διαφορά. Ὁ ἀστός καί πριν ἀπ' ὅλα ὁ ἀστός πού ἐχει φουσκώσει κι ἔγινε πολιτικος συμπληρωνει τήν πραχτική του χυδαιότητα μέ μιά θεωρητική ὑπεροψία. Σάν πολιτικος γίνεται, ὅπως καί ἡ ἴδια ἡ κρατική ἐξουσία πού στέκεται ἀντίκρυ του, ἕνα ἀνώτερο ὄν πού δέ μπορεῖ νά καταπολεμηθεῖ παρά μέ ἀνώτερο καθαγιασμένο τρόπο.

Ἀφοῦ ἡ ἴδια ἡ ἐθνοσυνέλευση μέ τό ἴδιο της τό χέρι τόν βοήθησε νά περάσει τό ολισθηρό ἔδαφος τῶν στρατιωτικῶν συμποσίων, των ἐπιθεωρήσεων, τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη καί τέλος τοῦ ποινικοῦ κώδικα, ὁ Βοναπάρτης, πού ἀκριβῶς σάν «μποέμ» καί σάν πριγκιπικός κουρελοπρολετάριος πού ἦταν, εἶχε τό πλεονέκτημα ἀπέναντι στόν κατεργάρη ἀστό ὅτι μποροῦσε νά παλαίψει μέ πρόστυχο τροπο, εἶδε πῶς εἶχε φτάσει πιά ἡ στιγμή νά περάσει ἀπό τή φαινομενική ἄμυνα στήν ἐπίθεση. Λίγο τόν στεναχωροῦσαν οἱ μικρές ἥττες πού εἶχαν πάθει στό μεταξύ οἱ ὑπουργοί τῆς δικαιοσύνης, τῶν στρατιωτικῶν, τῶν ναυτικῶν, τῶν οἰκονομικῶν καί πού μ' αὐτές ἡ ἐθνοσυνέλευση φανέρωνε τή χαρνιάρικη δυσαρέσκειά της. Δέν εμπόδιζε μονάχα τούς ὑπουργούς νά παραιτηθοῦν καί ν' ἀναγνωρίσουν ἔτσι τήν ὑποταγή της ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας στο κοινοβούλιο. Ἀλλά μπόρεσε τώρα ν' ἀποτελειώσει ἐκεῖνο πού εἶχε ἀρχίσει: στίς διακοπές τῆς ἐθνοσυνελευσης, δηλ. τήν ἀπόσπαση τῆς στρατιωτικῆς ἐξουσίας ἀπό τό κοινοβούλιο, τήν καθαίρεση τοῦ Σανγκαρνιέ.

Μιά ἐφημερίδα τῶν Ἰλυσίων δημοσίευσε μιάν ὑμεσόσια δια-

ταγή πού είχε δοθεῖ ἀπευθυνθεῖ τό μήνα Μάη, πρός τήν 1η μεραρχία στρατοῦ καί συνεπῶς προερχόταν ἀπό τό Σανγκαρνιέ. Σ' αὐτή γινόταν σύσταση στούς ἀξιωματικούς, σέ περίπτωση ἐξέγερσης νά φανοῦν ἀμείλικτοι στούς προδότες πού θά παρουσιάζονταν στίς γραμμές τους, νά τούς τουφεκίσουν ἐπί τόπου καί σέ περίπτωση πού ἡ ἐθνοσυνέλευση θά ἤθελε νά χρησιμοποιήσει τά στρατεύματα, νά τῆς τό ἀρνηθοῦν. Στίς 3 τοῦ Γενάρη 1851 ἡ κυβέρνηση ἐπερωτήθηκε γι' αὐτή τήν ἡμερήσια διαταγή. Ζητᾶ γιά νά ἐξετάσει τήν ὑπόθεση, πρῶτα τρεῖς μῆνες, ὕστερα μιά βδομάδα καί τέλος μονάχα 24 ὥρες προθεσμία. Ἡ ἐθνοσυνέλευση ἐπιμένει νά τῆς δοθεῖ μιά ἄμεση ἐξήγηση. Ὁ Σανγκαρνιέ σηκώνεται καί δηλώνει ὅτι ποτέ δέν εἶχε γρεῖ μιά τέτια ἡμερήσια διαταγή. Προσθέτει, ὅτι πάντα θά ἔσπευδε νά συμμορφωθεῖ μέ τίς διαταγές τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί ὅτι σέ περίπτωση σύγκρουσης ἡ ἐθνοσυνέλευση μπορεῖ νά ὑπολογίζει σ' αὐτόν. Ἡ συνέλευση ὑποδέχεται τή δήλωσή του μέ ἀπερίγραπτα χειροκροτήματα καί τοῦ ἐκφράζει τήν ἐμπιστοσύνη της. Ἔτσι ἡ ἐθνοσυνέλευση παραιτεῖται, θεσπίζει τήν ἴδια της τήν ἀδυναμία καί τήν παντοδυναμία τοῦ στρατοῦ, βάζοντας τόν ἑαυτό της κάτω ἀπό τήν ἀτομική προστασία ἑνός στρατηγοῦ. Ὁ στρατηγός ὅμως γελιέται ὅταν βάζει στή διάθεση τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί ἐνάντια στό Βοναπάρτη μιά ἐξουσία πού τοῦ εἶχε δοθεῖ σάν φέουδο ἀπό τόν ἴδιο τό Βοναπάρτη καί ὅταν, μέ τή σειρά του, λογάριαζε πώς θά προστατευόταν ἀπό το κοινοβούλιο αὐτό, δηλαδή ἀπό τόν ἴδιο τόν προστατευόμενό του πού εἶχε ἀνάγκη ἀπό προστασία. Μά ὁ Σανγκαρνιέ πιστεύει στή μυστηριώδικη δύναμη, μέ τήν ὁποία τόν εἶχε προικίσει ἡ ἀστική τάξη ἀπό τίς 29 τοῦ Γενάρη 1849. Θεωρεῖ τόν ἑαυτό του σάν τήν τρίτη ἐξουσία πού ὑπάρχει διπλα στίς δυό ἄλλες κρατικές ἐξουσίες. Συμμερίζεται τήν τύχη τῶν ἄλλων ἡρώων ἤ καλύτερα τῶν ἁγίων αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, πού τό μεγαλεῖο τους συνίσταται ἀκριβῶς στή μεγάλη ἰδέα πού δημιουργεῖ γι' αὐτούς τό κέμμα τους ἀπό συμφέρον καί πού ξεπέφτουν σέ κοινότατες μορφές μόλις οἱ περιστάσεις τούς καλοῦν νά πραγματοποιήσουν θαύματα. Ἡ ἀπιστία εἶναι γενικά ὁ θανάσιμος ἐχθρός αὐτῶν τῶν δῆθεν ἡρώων καί τῶν πραγματικῶν ἁγίων. Ἀπό δῶ καί ἡ ἀξιόπρεπα ἠθική ἀγανάχτησή τους ἐνάντια στούς ἀνενθουσίαστους εὐφυολόγους καί σκῶπτες.

Τό ἴδιο βράδυ οἱ ὑπουργοί κλήθηκαν στά Ἠλύσια. Ὁ Βοναπάρτης ἐπέμεινε στήν ἀπόλυση τοῦ Σανγκαρνιέ· πέντε ὑπουργοί ἀρνήθηκαν νά τήν ὑπογράψουν. Ἡ «Μονιτέρ» προαναγγέλλει μιά κυβερνητική κρίση καί ὁ τύπος τοῦ κόμματος τῆς τάξεως ἀπειλεῖ μέ τή συγκρότηση ἑνός κοινοβουλευτικοῦ στρατοῦ κάτω ἀπό τή διοίκηση τοῦ Σανγκαρνιέ. Τό κόμμα τῆς τάξεως εἶχε τό συνταγματικό δικαίωμα νά τό κάνει αὐτό. Δέν εἶχε παρά νά διορίσει τό Σανγκαρνιέ πρόεδρο τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί νά καλέσει γιά τήν περιφρούρησή της ὁποιαδήποτε στρατιωτική δύναμη ἤθελε. Μποροῦσε νά τό κάνει αὐτό τόσο πιό εὔκολα, ὅσο ὁ Σανγκαρνιέ βρισκόταν ἀκόμη πραγματικά ἐπικεφαλῆς τοῦ στρατοῦ καί τῆς παρισινῆς ἐθνοφυλακῆς καί καιροφυλακτοῦσε τή στιγμή πού νά τόν καλοῦσαν μαζί μέ τό στρατό. Ὁ βοναπαρτικός τύπος δέν τολμοῦσε ἀκόμα οὔτε κἄν νά ἀμφισβητήσει τό δικαίωμα τῆς ἐθνοσυνέλευσης νά καλεῖ ἄμεσα τά στρατεύματα, μιά νομική λεπτολογία πού κάτω ἀπό τίς δοσμένες περιστάσεις δέν ὑποσχόταν καμιά ἐπιτυχία. Ὅτι ὁ στρατός θά ὑπάκουε στίς διαταγές τῆς ἐθνοσυνέλευσης φαίνεται πιθανό ἄν σκεφθεῖ κανείς ὅτι ὁ Βοναπάρτης χρειάστηκε ὀχτώ μέρες νά ψάχνει σ' ὅλο τό Παρίσι γιά νά βρεῖ ἐπιτέλους δυό στρατηγούς, τό Μπασαγκαί ντ' Ἰλλιέ καί τό Σαίν Ζάν ντ' Ἀνζελύ, πού δήλωσαν ὅτι εἶναι ἕτοιμοι νά προσυπογράψουν τήν ἀπόλυση τοῦ Σανγκαρνιέ. Εἶναι ὅμως περισσότερο ἀπό ἀμφίβολο ὅτι τό κόμμα τῆς τάξεως θά μποροῦσε νά βρεῖ μέσα στίς ἴδιες του τίς γραμμές καί στό κοινοβούλιο τόν ἀναγκαῖο ἀριθμό ψήφων γιά νά μπορεῖ νά παρθεῖ μιά τέτια ἀπόφαση, ὅταν σκεφθεῖ κανείς ὅτι ὀχτώ μέρες ἀργότερα, 286 ψῆφοι χωρίστηκαν ἀπ' αὐτό καί ὅτι οἱ ὀρεινοί ἀπόριψαν μιά παρόμοια πρόταση ἀκόμα ἀπό τό Δεκέμβρη τοῦ 1851, δηλ. τήν τελευταία ὥρα τῆς ἀπόφασης. Ὡστόσο, θά κατόρθωναν ἴσως τώρα οἱ μπουργκράφοι νά παρασύρουν ἀκόμα τή μάζα τοῦ κόμματός τους στόν ἡρωϊσμό νά νιώθουν τόν ἑαυτό τους σίγουρο πίσω ἀπό ἕνα δάσος ἀπό λόγχες καί νά δέχονται τίς ὑπηρεσίες ἑνός στρατοῦ πού εἶχε λιποταχτήσει στό δικό τους στρατόπεδο. Ἀντί γι' αὐτό οἱ κύριοι μπουργκράφοι τό βράδυ τῆς 6 τοῦ Γενάρη πήγανε στά Ἠλύσια, γιά νά μεταπείσουν τό Βοναπάρτη, μέ διπλωματικά τερτίπια καί ἐπιχειρήματα, ἀπό τήν ἀπόφασή του νά ἀντικαταστήσει τό Σανγκαρνιέ. Ὅταν κανείς προσπαθεῖ νά πείσει κάποιον, σημαίνει πώς τόν ἀναγνωρίζει κύριο τῆς κατάστασης. Ὁ Βοναπάρτης, πού ἀσφαλίστηκε μέ αὐτό τό διάβημα, διορίζει στίς 12 τοῦ Γενάρη μιά νέα κυβέρνηση στήν ὁποία ἔμειναν οἱ

ἀρχηγοί τῆς παλιᾶς, ὁ Φούλντ καί ὁ Μπαρός. Ὁ Σαίν Ζάν ντ' Ἀνζελύ ἔγινε ὑπουργός τῶν στρατιωτικῶν, ἡ «Μονιτέρ» δημοσιεύει τό διάταγμα τῆς ἀπόλυσης τοῦ Σανγκαρνιέ καί ἡ διοίκησή του μοιράζεται ἀνάμεσα στό Μπαραγκαί ντ' Ἰλλιέ, πού παίρνει τήν 1η μεραρχία, καί τόν Περρό, πού παίρνει τήν ἐθνοφυλακή. Ὁ «προμαχώνας τῆς κοινωνίας» ἀπολύθηκε, κι ἄν γι' αὐτό δέν ἔπεσε καμιά κεραμίδα ἀπό τίς σκεπές, ὅμως οἱ τιμές τοῦ χρηματιστηρίου ὑψώθηκαν.

Ἀποδιώχνοντας τό στρατό πού στό πρόσωπο τοῦ Σανγκαρνιέ εἶχε μπεῖ στή διάθεση τοῦ κόμματος τῆς τάξεως καί παραδίνοντάς τον ἔτσι ἀμετάκλητα στόν πρόεδρο, τό κόμμα τῆς τάξεως δηλώνει ὅτι ἡ ἀστική τάξη εἶχε χάσει ἀπό δῶ καί μπρός τήν ἱκανότητα νά κυβερνάει. Δέν ὑπῆρχε πιά κοινοβουλευτική κυβέρνηση. Χάνοντας ἀκόμα τήν ἐξουσία πάνω στό στρατό καί τήν ἐθνοφυλακή, τί ἄλλη δύναμη τοῦ ἔμενε γιά νά ὑπερασπίσει ταυτόχρονα τήν ἐξουσία του κοινοβουλίου πού τή στεφανώθηκε ἀπό τό λαό ἐνάντια στό λαό καί τή δική του συνταγματική ἐξουσία ἐνάντια στόν πρόεδρο; Καμιά. Δέν τοῦ ἔμενε παρά ἡ ἔκκληση σέ ἀνίσχυρες ἀρχές, πού τίς εἶχε τό ἴδιο πάντα ἑρμηνεύσει σά γενικούς κανόνες πού τούς ὑπαγορεύει κανείς στούς ἄλλους γιά νά μπορεῖ ὁ ἴδιος νά κινεῖται μέ ἀκόμα περισσότερη ἐλευθερία. Μέ τήν ἀπόλυση τοῦ Σανγκαρνιέ, μέ τήν ὑπαγωγή τῆς στρατιωτικῆς δύναμης στό Βοναπάρτη κλείνει τό πρῶτο μέρος τῆς περιόδου πού ἐξετάζουμε, τῆς περιόδου τῆς πάλης ἀνάμεσα στό κόμμα τῆς τάξεως καί στήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Ὁ πόλεμος ἀνάμεσα στίς δυό ἐξουσίες, ἔχει τώρα κηρυχτεῖ ἀνοιχτά, διεξάγεται ἀνοιχτά, ἀλλά μόνον ἀφοῦ τό κόμμα τῆς τάξεως ἔχασε τά ὅπλα καί τούς στρατιῶτες. Δίχως κυβέρνηση, δίχως λαό, δίχως κοινή γνώμη, μή ὄντας πιά μετά τόν ἐκλογικό της νόμο τῆς 31 τοῦ Μάη ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ κυρίαρχου ἔθνους, δίχως μάτια, δίχως αὐτιά, δίχως δόντια, δίχως τίποτε, ἡ ἐθνοσυνέλευση εἶχε μετατραπεῖ σιγά-σιγά σ' ἕνα κοινοβούλιο τῆς παλιᾶς Γαλλίας, πού εἶναι ὑποχρεωμένο ν' ἀφήνει κάθε δράση στήν κυβέρνηση καί νά ἱκανοποιεῖται τό ἴδιο μέ γκρινιάρικες διαμαρτυρίες κατόπιν ἑορτῆς.

Τό κόμμα τῆς τάξεως ὑποδέχεται τή νέα κυβέρνηση μέ μιά θύελλα ἀγανάκτησης. Ὁ στρατηγός Μπεντώ ξαναθυμίζει τήν ἐπιτίκεια πού εἶχε δείξει ἡ μόνιμη ἐπιτροπή κατά τίς διακοπές

καί τήν ὑπερβολική της λεπτότητα πού τήν εἶχε κάνει νά παραιτηθεῖ ἀπό τή δημοσίευση τῶν πραχτικῶν της. Ὁ ὑπουργός τῶν ἐσωτερικῶν ἐπιμένει λοιπόν ὁ ἴδιος νά δημοσιευθοῦν αὐτά τά πραχτικά, πού ἔγιναν, τώρα, φυσικά, ἄνοστα σάν στεκούμενο νερό, δέν ἀποκαλύπτουν κανένα καινούργιο γεγονός καί πέφτουν στό βαριεστημένο κοινό δίχως νά προξενοῦν τήν παραμικρή ἐντύπωση. Ὕστερα ἀπό πρόταση τοῦ Ρεμυζά, ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀποσύρεται στίς ἐπιτροπές της καί διορίζει μιά «ἐπιτροπή ἐξαιρετικῶν μέτρων». Τό Παρίσι δέ βγαίνει ἀπό τήν τροχιά τῶν καθημερινῶν του ἀσχολιῶν, τόσο μάλιστα πού τή στιγμή ἐκείνη τό ἐμπόριο εἶναι ἀνθηρό, οἱ βιομηχανίες ἐργάζονται, οἱ τιμές τῶν δημητριακῶν εἶναι χαμηλές, τά τρόφιμα εἶναι ἄφθονα καί τά ταμιευτήρια δέχονται κάθε μέρα καινούργιες καταθέσεις. Τά «ἐξαιρετικά μέτρα», πού εἶχε προαναγγείλει μέ τόσο θόρυβο τό κοινοβούλιο, ἐξανεμίζονται στίς 18 τοῦ Γενάρη μέ μιά ψηφοφορία δυσπιστίας πρός τούς ὑπουργούς, δίχως νά ἀναφερθεῖ κάν τό ὄνομα τοῦ στρατηγοῦ Σανγκαρνιέ. Τό κόμμα τῆς τάξεως ἀναγκάστηκε νά διατυπώσει μέ τέτιο τρόπο τήν πρότασή του γιά νά ἐξασφαλίσει τίς ψῆφους τῶν δημοκρατικῶν, ἐπειδή ἀπ' ὅλα τά μέτρα τῆς κυβέρνησης ἐκεῖνο πού ἐπιδοκίμαζαν οἱ δημοκρατικοί ἦταν ἀκριβῶς ἡ ἀπόλυση τοῦ Σανγκαρνιέ, ἐνῶ τό κόμμα τῆς τάξεως δέ μπορεῖ στήν πραγματικότητα νά κατακρίνει τίς ἄλλες πράξεις τῆς κυβέρνησης πού τίς εἶχε ὑπαγορεύσει τό ἴδιο.

Ἡ καταψήφιση τῆς κυβέρνησης στίς 18 τοῦ Γενάρη ἔγινε μέ 415 ψήφους ἐνάντια σέ 286. Πραγματοποιήθηκε λοιπόν μόνο χάρη σέ ἕνα συνασπισμό τῶν δηλωμένων νομιμοφρόνων καί ὀρλεανικῶν, τῶν πούρων δημοκρατῶν καί τῶν ὀρεινῶν. Ἔτσι ἀποδείχτηκε ὅτι τό κόμμα τῆς τάξεως εἶχε χάσει στίς συγκρούσεις μέ τό Βοναπάρτη ὄχι μόνο τήν κυβέρνηση, ὄχι μόνο τό στρατό, ἀλλά καί τήν ἀνεξάρτητη κοινοβουλευτική πλειοψηφία του, ὅτι ἕνα πλῆθος ἀντιπρόσωποι εἶχαν λιποταχτήσει ἀπό τό στρατόπεδό του, εἴτε ἀπό φανατισμό γιά συμφιλίωση, εἴτε ἀπό φόβο μπροστά στήν πάλη, εἴτε ἀπό κούραση, εἴτε ἀπό οἰκογενειακή λεπτότητα γιά τίς κρατικές ἀπολαβές τῶν ἐξ αἵματος συγγενῶν, εἴτε ἀπό κερδοσκοπία γύρω στίς ὑπουργικές θέσεις πού θ' ἄδειαζαν (Ὀντιλόν Μπαρρό), εἴτε ἀπό τόν ταπεινό ἐγωϊσμό πού κάνει πάντα τόν κοινό ἀστό νά εἶναι ἕτοιμος νά θυσιάσει τό γενικό συμφέρον τῆς τάξης του σέ τοῦτο ἤ σέ

κεῖνο τό προσωπικό συμφέρον. Οἱ βοναπαρτικοί ἀντιπρόσωποι ἀνῆκαν ἐξ ἀρχῆς στό κόμμα τῆς τάξεως μόνο γιά τήν πάλη ἐνάντια στήν ἐπανάσταση. Ὁ ἀρχηγός τοῦ καθολικοῦ κόμματος, ὁ Μονταλαμπέρ, ἔριχνε ἀπό τότε κιόλας τήν ἐπιροή του στήν πλάστιγγα τοῦ Βοναπάρτη, ἐπειδή ἀμφέβαλλε γιά τή διωσιμότητα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ κόμματος. Τέλος, οἱ ἀρχηγοί αὐτοῦ τοῦ κόμματος, ὁ Θιέρσος καί ὁ Μπερρυέ, ὁ ὀρλεανικός καί ὁ νομιμόφρων, ἦταν ἀναγκασμένοι νά αὐτοκηρύσσονται: ἀνοιχτά δημοκρατικοί, νά ὁμολογοῦν ὅτι ἄν ἡ καρδιά τους ἦταν βασιλική, τό κεφάλι τους ὅμως ἦταν δημοκρατικό, ὅτι ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία ἦταν ἡ μόνη δυνατή μορφή κυριαρχίας τοῦ συνόλου τῆς ἀστικῆς τάξης. Ἦταν ἔτσι ἀναγκασμένοι νά στιγματίζουν, στά μάτια τῆς ἴδιας τῆς ἀστικῆς τάξης, σάν μιά μηχανορραφία τόσο ἐπικίνδυνη, ὅσο καί ἐπιπόλαιη, τά σχέδια γιά παλινόρθωση πού ἐξακολουθοῦσαν νά ἐπιδιώκουν ἀκούραστα πίσω ἀπό τίς πλάτες τοῦ κοινοβουλίου.

Ἡ καταψήφιση τῆς 18 τοῦ Γενάρη ἔθιγε τούς ὑπουργούς καί ὄχι τόν πρόεδρο. Μά τό Σανγκαρνιέ τόν εἶχε ἀπολύσει ὁ πρόεδρος καί ὄχι ἡ κυβέρνηση. Μήπως θά ἔπρεπε τό κόμμα τῆς τάξεως νά θέσει ὑπό κατηγορίαν τόν ἴδιο τό Βοναπάρτη; Γιά τούς παλινορθωτικούς του πόθους; Μά αὐτοί οἱ πόθοι συμπλήρωναν ἁπλῶς τούς πόθους τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Γιά τή συνωμοσία του στίς στρατιωτικές παρελάσεις καί στήν ἑταιρία τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη; Μά ἀπό καιρό τώρα εἶχανε θάψει αὐτά τά θέματα κάτω ἀπό ἁπλές ἡμερήσιες διατάξεις. Γιά τήν παύση τοῦ ἥρωα τῆς 29 τοῦ Γενάρη καί τῆς 13 τοῦ Ἰούνη, τοῦ ἀνθρώπου πού τό Μάη τοῦ 1850 ἀπειλοῦσε ὅτι σέ περίπτωση ἐξέγερσης θά βάλει φωτιά καί στίς τέσσερις γωνιές τοῦ Παρισιοῦ; Μά οἱ σύμμαχοί του, οἱ ὀρεινοί καί ὁ Καβαινιάκ, δέν τούς ἐπιτρέψανε κάν νά ἀνορθώσουν μέ μιά ἐπίσημη ἔκφραση συλλυπητηρίων τόν πεσμένο «προμαχώνα τῆς κοινωνίας». Δέν μποροῦσαν ν' ἀμφισβητήσουν οἱ ἴδιοι στόν πρόεδρο τή συνταγματική ἁρμοδιότητα νά παύσει ἕνα στρατηγό. Χαλοῦσαν τόν κόσμο γιατί ὁ πρόεδρος ἔκανε ἀντικοινοβουλευτική χρήση τοῦ συνταγματικοῦ του δικαιώματος. Μήπως ὅμως οἱ ἴδιοι δέν ἔκαναν διαρκῶς ἀντισυνταγματική χρήση τῶν κοινοβουλευτικῶν τους προνομίων καί ἰδιαίτερα ὅταν καταργοῦσαν τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα; Ἦτανε λοιπόν ἀναγκασμένοι νά κινοῦνται ἀκριβῶς μέσα στά κοινοβουλευτικά πλαίσια. Καί χρειαζόταν ἐκείνη

ἡ ἰδιόμορφη ἀρρώστεια, πού ἀπό τό 1848 λυμαινόταν ὁλόκληρη τήν ἤπειρο, ὁ κοινοβουλευτικός κρετινισμός (ἠλιθιότητα) πού ὅσους προσβάλλει τούς αἰχμαλωτίζει, τούς δένει σ' ἕναν κόσμο φανταστικό καί τούς ἀφαιρεῖ κάθε ἀντίληψη, κάθε ἀνάμνηση καί κάθε κατανόηση τοῦ σκληροῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, χρειαζόταν λοιπόν αὐτός ὁ κοινοβουλευτικός κρετινισμός γιά νά θεωροῦν ἀκόμα γιά νίκες τίς κοινοβουλευτικές τους νίκες καί γιά νά νομίζουν ὅτι πετυχαίνουν τόν πρόεδρο ὅταν χτυποῦν τούς ὑπουργούς του, ἀφοῦ εἶχαν καταστρέψει μέ τά ἴδια τους τά χέρια ὅλους τούς ὅρους τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐξουσίας καί ἀφοῦ ἦταν ἀναγκασμένοι νά τήν καταστρέψουν στήν πάλη τους ἐνάντια στίς ἄλλες τάξεις. Ἔτσι τοῦ δίνανε μονάχα τήν εὐκαιρία νά ταπεινώσει ξανά τήν ἐθνοσυνέλευση μπρός στά μάτια τοῦ ἔθνους. Στίς 20 τοῦ Γενάρη ἡ «Μονιτέρ» ἀνάγγειλε πώς ἔγινε δεχτή ἡ ἀπόλυση ὁλόκληρης τῆς κυβέρνησης. Μέ τό πρόσχημα ὅτι κανένα κοινοβουλευτικο κόμμα δέ συγκεντρώνει πιά τήν πλειοψηφία, ὅπως τό ἀποδείχνει ἡ ψηφοφορία τῆς 18 τοῦ Γενάρη, αὐτός ὁ καρπός τοῦ συνασπισμοῦ ἀναμεσα στούς ὀρεινούς καί τούς βασιλικούς, καί περιμένοντας το σχηματισμό μιᾶς νέας πλειοψηφίας, ὁ Βοναπάρτης διόρισε μιά λεγόμενη μεταβατική κυβέρνηση, πού κανένα ἀπο τά μέλη της δέν ἀνῆκε στο κοινοβούλιο καί πού ὅλα ἦταν πέρα γιά πέρα ἄγνωστα καί ἀσήμαντα ὑποκείμενα, μιά κυβέρνηση ἀπό ἁπλούς ὑπαλλήλους καί γραφιάδες. Τό κόμμα τῆς τάξεως μποροῦσε τώρα νά φθείρεται στό παιγνίδι μ' αὐτά τά ἀντρείκελλα, ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία δέ θεωροῦσε πώς ἄξιζε πιά τόν κόπο νά ἀντιπροσωπεύεται σοβαρά στήν ἐθνοσυνέλευση. Ὅσο περισσότερο οἱ ὑπουργοί του ἦταν ἁπλά βουβά πρόσωπα, τόσο πιό φανερά συγκέντρωνε ὁ Βοναπάρτης στό πρόσωπό του ὁλόκληρη τήν ἐκτελεστική ἐξουσία καί τόσο περισσότερο ἐλεύθερο πεδίο δράσης εἶχε γιά νά τήν ἐκμεταλλεύεται γιά τούς δικούς του σκοπούς.

Τό συνασπισμένο μέ τούς ὀρεινούς κόμμα τῆς τάξεως ἐκδικήθηκε ἀπορίπτοντας τήν προεδρική ἐπιχορήγηση ἀπό 1.800.000 φράγκα, πού ὁ ἀρχηγός τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη εἶχε ἀναγκάσει τούς ὑπουργικούς του ὑπαλλήλους νά προτείνουν. Αὐτή τή φορά ἀποφάσισε μιά πλειοψηφία ἀπό 102 ψήφους μονάχα. Δηλαδή ἀπό τίς 18 τοῦ Γενάρη τό κόμμα τῆς τάξεως ἔχασε ἄλλες 27 ψήφους. Ἡ διάλυση τοῦ κόμματος τῆς τάξεως προχωροῦσε. Καί γιά νά μή γελαστεῖ κανείς οὔτε στιγ-

μή γιά τή σημασία τοῦ συνασπισμοῦ του μέ τούς ὀρεινούς, τό κόμμα τῆς τάξεως ἀπαξίωσε ταυτόχρονα καί νά πάρει ἁπλῶς ὑπόψη του μιά πρόταση ὑπογραμμένη ἀπό 189 μέλη τῶν ὀρεινῶν γιά γενική ἀμνηστεία τῶν πολιτικῶν καταδίκων. Ἔφτασε ἡ δήλωση τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν, κάποιου Βαίς, ὅτι ἡ ἡσυχία πού ὑπάρχει εἶναι μόνο φαινομενική, ὅτι στά κρυφά ἐπικρατεῖ μεγάλος ἀναβρασμός, ὅτι στά κρυφά ὀργανώνονταν παντοῦ ἑταιρίες, ὅτι οἱ δημοκρατικές ἐφημερίδες ἑτοιμάζονταν νά ἐπανεκδοθοῦν, ὅτι οἱ ἐκθέσεις ἀπό τούς νομούς ἦτανε δυσμενεῖς, ὅτι οἱ φυγάδες τῆς Ἐνεύης διεύθυναν μέσω τῆς Λυόν μιά συνωμοσία πού ἐπεκτεινόταν σ' ὅλη τή νότια Γαλλία, ὅτι ἡ Γαλλία βρισκόταν στά πρόθυρα μιᾶς βιομηχανικῆς καί ἐμπορικῆς κρίσης, ὅτι οἱ ἐργοστασιάρχες τοῦ Ρουμπαί εἶχαν λιγοστέψει τίς ὧρες ἐργασίας, ὅτι οἱ φυλακισμένοι τῆς Μπέλ-Ἶλ[1] εἶχαν ἐξεγερθεῖ—ἔφτασε μονάχα νά ἐπικαλεστεῖ ἕνας κάποιος Βαίς τό κόκκινο φάντασμα, γιά ν' ἀπορίψει τό κόμμα τῆς τάξεως, δίχως συζήτηση, μιά πρόταση πού ἀσφαλῶς θά ἔδινε τεράστια δημοτικότητα στήν ἐθνοσυνέλευση καί θά ξανάριχνε πάλι τό Βοναπάρτη στήν ἀγκαλιά της. Ἀντί νά ἐπιτρέψει στήν ἐκτελεστική ἐξουσία νά τό ἐκφοβίσει μέ τήν προοπτική καινούργιων ταραχῶν, θά ἔπρεπε ἀντίθετα τό κόμμα τῆς τάξεως ν' ἀφήσει λίγο ἐλεύθερο ἔδαφος στήν πάλη τῶν τάξεων, γιά νά βάλει τήν ἐκτελεστική ἐξουσία κάτω ἀπό τήν ἐξάρτησή του. Ἀλλά δέν αἰσθανόταν τόν ἑαυτό του ἱκανό νά παίζει μέ τή φωτιά.

Στό μεταξύ, ἡ λεγόμενη μεταβατική κυβέρνηση φυτοζώησε ὡς τά μέσα τοῦ Ἀπρίλη. Ὁ Βοναπάρτης κούραζε καί κορόϊδευε τήν ἐθνοσυνέλευση μέ διαρκῶς καινούργιους κυβερνητικούς συνδυασμούς. Πότε φαινόταν πώς ἤθελε νά σχηματίσει μιά δημοκρατική κυβέρνηση μέ τό Λαμαρτίνο καί τόν Μπιγιό πότε μιά κοινοβουλευτική μέ τόν ἀναπόφευγο Ὀντιλόν Μπαρρό, πού τ' ὄνομά του δέ μπορεῖ νά λείπει κάθε φορά πού χρειάζεται ἕνα κορόϊδο, πότε μιά νομιμόφρονη κυβέρνηση, μέ τόν Βατιμενίλ καί τόν Μπενουά ντ' Ἄζυ καί πότε μιά ὀρλεανική, μέ τόν Μαλβίλ. Καί ἐνῶ κρατάει ἔτσι σέ ἔνταση ἀντιμέτωπες τίς διάφορες ὁμάδες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως καί τίς φορερίζει ὅλες μέ τήν προοπτική μιᾶς δημοκρατικῆς κυβέρνησης καί

[1] Μπελ-Ἶλ, νησί στίς βόρειες ἀκτές τῆς Γαλλίας ὅπου εἶχαν φυλακιστεῖ οἱ ἐπαναστάτες, ὕστερα ἀπό τό 1848. (Σημ. Συντ.)

μέ τήν ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος πού θά εἶχε γίνει τότε ἀναπότρεπτη, δημιουργεῖ ταυτόχρονα στήν ἀστική τάξη τήν πεποίθηση ὅτι οἱ εἰλικρινεῖς προσπάθειές του γιά μιά κοινοβουλευτική κυβέρνηση ναυαγοῦν ἐξαιτίας τῆς ἀδιαλλαξίας τῶν βασιλοφρόνων ὁμάδων. Ἡ ἀστική τάξη ὅμως μέ τόσο μεγαλύτερο θόρυβο ἀπαιτοῦσε μιά «ἰσχυρή κυβέρνηση» καί εὕρισκε τόσο πιό ἀσυγχώρητο ν' ἀφήνεται ἡ Γαλλία «δίχως διοίκηση», ὅσο περισσότερο φαινόταν ὅτι πλησίαζε μιά γενική ἐμπορική κρίση, πού στρατολογοῦσε στίς πόλεις ὀπαδούς γιά τό σοσιαλισμό, ἀκριβῶς ὅπως στρατολογοῦσε ὀπαδούς γιά τό σοσιαλισμό στήν ὑπαιθρο ἡ καταστροφικά χαμηλή τιμή τῶν δημητριακῶν. Τό ἐμπόριο χειροτέρευε μέρα μέ τή μέρα, ὁ ἀριθμός τῶν χεριῶν πού ἔμεναν δίχως ἀπασχόληση αὔξαινε αἰσθητά. Στό Παρίσι 10.000 ἐργάτες τουλάχιστο ἦτανε δίχως ψωμί. Στή Ρουέν, στή Μυλούζη, στή Λυόν, στό Ρουμπαί, στό Τουρκουάν, στό Σαίντ-Ἐτιέν, στό Ἐλμπέφ κλπ. εἶχαν κλείσει ἀμέτρητα ἐργοστάσια. Κάτω ἀπ' αὐτές τίς συνθῆκες, ὁ Βοναπάρτης μποροῦσε νά τολμήσει στίς 11 τοῦ Ἀπρίλη νά ἐπαναφέρει τήν κυβέρνηση τῆς 18 τοῦ Γενάρη, μέ τούς κ. κ. Ρουέ, Φούλντ, Μπαρό κλπ. ἐνισχυμένους μέ τόν κ. Λεόν Φωσέ, πού ἡ συνταχτική συνέλευση στίς τελευταῖες μέρες της τόν εἶχε στιγματίσει ὁμόφωνα (ἐκτός ἀπ' τίς ψῆφους πέντε ὑπουργῶν) μέ ψῆφο ἀποδοκιμασίας γιατί εἶχε κυκλοφορήσει πλαστά τηλεγραφήματα. Ἔτσι, ἡ ἐθνοσυνέλευση εἶχε κερδίσει στίς 18 τοῦ Γενάρη μιά νίκη ἐνάντια στήν κυβέρνηση, εἶχε παλαίψει τρεῖς μῆνες ἐνάντια στό Βοναπάρτη, γιά νά μπορέσουν ὁ Φούλντ καί ὁ Μπαρό νά πάρουν στίς 11 τοῦ Ἀπρίλη τόν πουριτανό Φωσέ σάν τρίτο στήν κυβερνητική τους συμμαχία.

Τό Νοέμβρη τοῦ 1849 ὁ Βοναπάρτης ἀρκέστηκε σέ μιά μή κοινοβουλευτική κυβέρνηση, τό Γενάρη τοῦ 1851 σέ μιά ἐξωκοινοβουλευτική κυβέρνηση καί στίς 11 τοῦ Ἀπρίλη ἑνιωθε τόν ἑαυτό του ἀρκετά ἰσχυρό γιά νά σχηματίσει μιά ἀντικοινοβουλευτική κυβέρνηση, πού συγκέντρωνε ἁρμονικά τίς ψῆφους μή ἐμπιστοσύνης τῶν δυό συνελεύσεων, τῆς συνταχτικῆς καί τῆς νομοθετικῆς, τῆς δημοκρατικῆς καί τῆς βασιλικῆς. Ἡ κλίμακα αὐτή τῶν κυβερνήσεων ἦταν τό θερμόμετρο, πού μ' αὐτό μποροῦσε τό κοινοβούλιο νά μετράει τό πέσιμο τῆς δικῆς του ζωϊκῆς θερμοκρασίας. Στά τέλη τοῦ Ἀπρίλη ἡ θερμοκρασία αὐτή εἶχε πέσει τόσο χαμηλά, πού ὁ Περσι-

νύ μπόρεσε, σέ μιά προσωπική συνάντηση, νά ζητήσει ἀπό τό Σανγκαρνιέ νά προσχωρήσει στό στρατόπεδο τοῦ προέδρου. Τόν διαβεβαίωσε ὅτι ὁ Βοναπάρτης θεωροῦσε ὁλότελα ἐκμηδενισμένη τήν ἐπιροή τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί εἶχε κιόλας ἕτοιμο τό διάγγελμα πού θά δημοσιεύονταν μετά τό πραξικόπημα, πού τό ἐπιδίωκε πάντα μά πού ἀναβλήθηκε ξανά ἀπό ἕνα τυχαῖο γεγονός. Ὁ Σανγκαρνιέ ἀνακοίνωσε στούς ἀρχηγούς τοῦ κόμματος τῆς τάξεως αὐτή τήν θανατική καταδίκη. Ποιός ὅμως πιστεύει ὅτι σκοτώνει τό τσίμπημα τῶν κοριῶν; Καί τό κοινοβούλιο, ὅσο κι ἄν ἦταν τσακισμένο, διαλυμένο, σαπισμένο μέχρι θανάτου δέ μποροῦσε νά τό πάρει ἀπόφαση ὅτι ἡ μονομαχία του μέ τό γελοῖο ἀρχηγό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη δέν ἦταν τίποτε ἄλλο παρά μιά μονομαχία μέ ἕναν κοριό; Ὁ Βοναπάρτης ὅμως ἀπάντησε στό κόμμα τῆς τάξεως ὅπως ὁ Ἀγησίλαος στό βασιλιά Ἄγι: «Σοῦ φαίνομαι μυρμούγκι, μά κάποτε θά γίνω λιοντάρι».

VI

Ὁ συνασπισμός μέ τούς ὀρεινούς καί μέ τούς πούρους δημοκράτες στόν ὁποῖο τό κόμμα τῆς τάξεως καταδικάστηκε νά καταφύγει μέσα στίς μάταιες προσπάθειές του νά διατηρήσει τήν κατοχή τῆς στρατιωτικῆς ἐξουσίας καί νά ξαναποχτήσει τήν ἀνώτατη διεύθυνση τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀπόδειχνε ἀναμφισβήτητα ὅτι εἶχε χάσει τήν αὐτοτελῆ κοινοβουλευτική πλειοψηφία του. Ἡ ἁπλή δύναμη τοῦ ἡμερολογίου, ὁ ὡροδείχτης, σήμανε στίς 28 τοῦ Μάη τήν ὁλοκληρωτική του διάλυση. Μέ τήν 28 τοῦ Μάη ἄρχισε ὁ τελευταῖος χρόνος τῆς ζωῆς τῆς ἐθνοσυνέλευσης. Ἔπρεπε τώρα ν' ἀποφασίσει ἤ γιά τήν ἀμετάβλητη διατήρηση τοῦ συντάγματος ἤ γιά τήν ἀναθεώρησή του. Μά ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος δέ σήμαινε μόνο τήν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης ἤ τῆς μικροαστικῆς δημοκρατίας, δημοκρατία ἤ προλεταριακή ἀναρχία, κοινοβουλευτική δημοκρατία ἤ Βοναπάρτη, σήμαινε ἀκόμα Ὀρλεάνοι ἤ Βουρβῶνοι! Ἔτσι ἔπεσε μέσα στό κοινοβούλιο τό μῆλο τῆς ἔριδος, πού γόρω του ἔπρεπε ν' ἀνάψει ἀνοιχτά ἡ σύγκρουση τῶν συμφερόντων πού χώριζαν τό κόμμα τῆς τάξεως σέ ἐχθρικές ὁμάδες. Τό κόμμα τῆς τάξεως ἦταν ἕνα κράμα ἀπό ἑτερογενῆ κοινωνικά στοιχεῖα. Τό ζήτημα τῆς ἀναθεώρησης δημιουργοῦσε μιά πολιτική θερμοκρασία μέσα στήν ὁποία τό προϊόν αὐτῆς τῆς ἕνωσης διαλυόταν ξανά στά πρωταρχικά συστατικά μέρη.

Τό συμφέρον τῶν βοναπαρτικῶν γιά τήν ἀναθεώρηση ἦταν ἁπλό. Γι' αὐτούς τό ζήτημα ἦταν πρίν ἀπ' ὅλα νά καταργηθεῖ τό ἄρθρο 45, πού ἀπαγόρευε τήν ἐπανεκλογή τοῦ Βοναπάρτη καί τήν παράταση τῆς ἐξουσίας του. Ὄχι λιγότερο ἁπλή φαινόταν καί ἡ θέση τῶν δημοκρατικῶν Ἀποδοκίμαζαν ἀπόλυτα κάθε ἀναθεώρηση. Στήν ἀναθεώρηση ἔβλεπαν μιά ὁλόπλευρη συνωμοσία ἐνάντια στή δημοκρατία. Ἐπειδή διάθεταν πάνω ἀπό τό ἕνα τέταρτο τῶν ψήφων στήν ἐθνοσυνέλευση καί ἐπειδή, σύμφωνα μέ τό σύνταγμα, χρειάζονταν τά τρία τέταρτα τῶν ψήφων γιά νά μπορεῖ νόμιμα ν' ἀποφασισθεῖ ἡ ἀναθεώρηση καί νά συγκληθεῖ μιά ἀναθεωρητική συνέλευση, δέν εἶχαν παρά νά μετρήσουν τίς ψήφους τους γιά νά εἶναι βέβαιοι γιά τή νίκη. Καί ἦταν βέβαιοι γιά τή νίκη.

Ἀπέναντι σ' αὐτές τίς ξεκάθαρες θέσεις, τό κόμμα τῆς τάξεως βρισκόταν μέσα σέ ἀξεδιάλυτες ἀντιθέσεις. Ἄν ἀπόριπτε τήν ἀναθεώρηση, ἔβαζε σέ κίνδυνο τό ὑπάρχον καθεστώς ἀφήνοντας στό Βοναπάρτη μιά μόνο διέξοδο, τή διέξοδο τῆς βίας, καί παρέδινε, τή δεύτερη Κυριακή τοῦ Μάη 1852, δηλ. τήν ἀποφασιστική στιγμή, τή Γαλλία στήν ἐπαναστατική ἀναρχία, μ' ἕναν πρόεδρο πού εἶχε χάσει τό κύρος του, μ' ἕνα κοινοβούλιο πού ἀπό καιρό δέν τό κρατοῦσε πιά στά χέρια του καί μ' ἕνα λαό πού σκεφτόταν νά τόν ξανακαταχτήσει. Ἄν ψήφιζε ὑπέρ τῆς συνταγματικῆς ἀναθεώρησης, ἤξερε ὅτι θά ψήφιζε μάταια καί ὅτι θά ἀποτύχαινε, γιατί σύμφωνα μέ τό σύνταγμα θά σκόνταφτε στήν ἀρνησικυρία τῶν δημοκρατικῶν. Ἄν, ἀντίθετα πρός τό σύνταγμα, δήλωνε ὅτι ἡ ἁπλή πλειοψηφία ἦταν δεσμευτική, θά μποροῦσε τότε μονάχα νά ἐλπίζει ὅτι θά κυριαρχοῦσε πάνω στήν ἐπανάσταση, ἄν ὑποτασσόταν χωρίς ὅρους στήν ἐκτελεστική ἐξουσία, ἔτσι ὅμως θά ἔκανε τό Βοναπάρτη κύριο τοῦ συντάγματος, τῆς ἀναθεώρησης, καί αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Μιά μερική μόνο ἀναθεώρηση, πού θά παράτεινε τήν ἐξουσία τοῦ προέδρου, ἄνοιγε τό δρόμο στόν αὐτοκρατορικό σφετερισμό. Μιά γενική ἀναθεώρηση πού θά συντόμευε τήν ὕπαρξη τῆς δημοκρατίας, θά προκαλοῦσε μιά ἀναπόφευκτη σύγκρουση ἀνάμεσα στίς συναστικές ἀξιώσεις, γιατί οἱ ὅροι γιά μιά παλινόρθωση τῶν Βουρβώνων καί οἱ ὅροι

γιά μιά παλινόρθωση τῶν Ὀρλεανῶν δέν ἦταν μονάχα διαφορετικοί, μά καί ἀλληλοαποκλείονταν.

Ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία ἦταν κάτι παραπάνω ἀπό τό οὐδέτερο ἔδαφος, ὅπου οἱ δυό μερίδες τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς τάξης, νομιμόφρονες καί ὀρλεανικοί, μεγάλη γαιοχτησία καί βιομηχανία, μποροῦσαν νά διευθύνουν ἡ μιά δίπλα στήν ἄλλη μέ ἴσα δικαιώματα. Ἦταν ο ἀπαραίτητος ὅρος τῆς κοινῆς τους κυριαρχίας, ἡ μόνη κρατική μορφή, ὅπου τό γενικό ταξικό τους συμφέρον ὑπέτασσε ταυτόχρονα τίς ἀξιώσεις τῶν ξεχωριστῶν ὁμάδων τους καθώς καί ὅλες τίς ἄλλες τάξεις τῆς κοινωνίας. Σάν βασιλικοί ξαναπέφτανε στήν παλιά τους ἀντίθεση, στήν πάλη γιά τήν ὑπεροχή τῆς γαιοχτησίας ἤ τοῦ χρήματος καί ἡ ὑπέρτατη ἐκφραση αὐτῆς τῆς ἀντίθεσης, ἡ προσωποποίησή της, ἦταν οἱ ἴδιοι οἱ βασιλιάδες τους, οἱ δυναστεῖες τους. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἐναντίωση τοῦ κόμματος τῆς τάξεως στήν ἀνάκλησι τῶν Βουρβώνων.

Ὁ ὀρλεανικός καί ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ Κρετόν εἶχεν ὑποβάλει περιοδικά, στά 1849, στά 1850 καί στά 1851, τήν πρότασι νά ἀκυρωθεῖ τό διάταγμα πού ἐξόριζε τίς βασιλικές οἰκογένειες. Ἐπίσης περιοδικά τό κοινοβούλιο παρουσίαζε τό θέαμα μιᾶς συνέλευσης βασιλικῶν, πού ἔκλειναν ἐπίμονα στούς ἐξόριστους βασιλιάδες τους τίς πύλες ἀπ' ὅπου μποροῦσαν νά ξαναγυρίσουν στόν τόπο τους. Ὁ Ριχάρδος Γ' εἶχε δολοφονήσει τόν Ἔρρικο ΣΤ' δηλώνοντας ὅτι ἦταν πάρα πολύ καλός γι' αὐτό τόν κόσμο καί ὅτι ἡ θέσι του ἦταν στόν οὐρανό. Αὐτοί ἐδῶ δήλωναν ὅτι ἡ Γαλλία ἦταν τόσο κακή πού δέ μποροῦσε ν' ἀποχτήσει πάλι τούς βασιλιάδες της. Ἐξαναγκασμένοι ἀπό τή δύναμι τῶν περιστάσεων, εἶχαν γίνει δημοκρατικοί καί ἐπικύρωσαν ἐπανειλημένα τήν ἀπόφαση τοῦ λαοῦ, πού εἶχε ἐξορίσει τούς βασιλιάδες τους ἀπό τή Γαλλία.

Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος—καί οἱ περιστάσεις τούς ἀνάγκαζαν ν' ἀσχολοῦνται μ' αὐτή—διαμφισβητοῦσε μαζί μέ τή δημοκρατία καί τήν κοινή κυριαρχία τῶν δυό ἀστικῶν ὁμάδων καί ξαναζωντάνευε, μαζί μέ τή δυνατότητα τῆς μοναρχίας, τήν ἀντίθεση τῶν συμφερόντων πού κατά προτίμηση εἶχε διαδοχικά ἐκπροσωπήσει, τήν πάλη γιά τήν ὑπεροχή τῆς μιᾶς ὁμάδας πάνω στήν ἄλλη. Οἱ διπλωμάτες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως πίστευαν πώς θά μποροῦσαν νά ἐξομαλύνουν τήν πάλη μέ μιά συνένωση τῶν δυό δυναστειῶν, μέ μιά λεγόμενη συγχώνευση τῶν βασιλικῶν κομμάτων καί τῶν βασιλικῶν τους οἴκων. Ἡ πραγματική συγχώνευση τῆς παλινόρθωσης καί τῆς μοναρχίας τοῦ Ἰούλη ἦταν ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία, ὅπου ἐσβηναν τά ὀρλεανικά καί τά νομιμόφρονα χρώματα καί ὅπου οἱ διάφορες ποικιλίες τοῦ ἀστοῦ ἐξαφανίζονταν μέσα στόν ἀστό γενικά, μέσα στό γένος τῶν ἀστῶν. Τώρα ὅμως ὁ ὀρλεανικός ἔπρεπε νά γίνει νομιμόφρων καί ὁ νομιμόφρων ἔπρεπε νά γίνει ὀρλεανικός. Ἡ μοναρχία, πού προσωποποιοῦσε τόν ἀνταγωνισμό τους, θά ἔπρεπε νά ἐνσαρκώνει τήν ἑνότητά τους, ἡ ἔκφρασι τῶν ἀποκλειστικῶν συμφερόντων τους σάν ὁμάδα θά ἔπρεπε νά γίνει ἡ ἔκφρασι τοῦ κοινοῦ ταξικοῦ τους συμφέροντος, ἡ μοναρχία θά ἔπρεπε νά πραγματοποιήσει ἐκεῖνο πού μόνο ἡ κατάργησι δυό μοναρχιῶν, ἡ δημοκρατία, μποροῦσε νά πραγματοποιήσει καί εἶχε στ' ἀλήθεια πραγματοποιήσει. Αὐτή ἦταν ἡ φιλοσοφική λίθος, πού γιά τήν κατασκευή της ἔσπαζαν τά κεφάλια τους οἱ ἀλχημιστές τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Σάν νά μποροῦσε ποτέ ἡ νόμιμη μοναρχία νά γίνει μοναρχία τῆς βιομηχανικῆς ἀστικῆς τάξης, ἤ ἡ ἀστική μοναρχία νά γίνει μοναρχία τῆς κληρονομικῆς ἀριστοκρατίας τῆς γῆς. Σάν νά μποροῦσαν νά συναδελφωθοῦν κάτω ἀπό τό ἴδιο στέμμα ἡ γαιοχτησία καί ἡ βιομηχανία, ἐκεῖ πού τό στέμμα δέ μποροῦσε νά σκεπάσει παρά ἕνα μονάχα κεφάλι, τό κεφάλι τοῦ μεγαλύτερου ἤ τοῦ μικρότερου ἀδελφοῦ. Σάν νά μποροῦσε γενικά ἡ βιομηχανία νά συμφιλιωθεῖ μέ τή γαιοχτησία, ὅσο ἡ γαιοχτησία δέν ἀποφασίζει να γίνει ἡ ἴδια βιομηχανική! Ἂν αὔριο πέθαινε ὁ Ἔρρικος Ε', ὁ κόμης τοῦ Παρισιοῦ δέ θά γινόταν γι' αὐτό τό λόγο βασιλιάς τῶν νομιμοφρόνων, ἐκτός ἂν ἔπαυε νά εἶναι βασιλιάς τῶν ὀρλεανικῶν. Ὡστόσο, οἱ φιλόσοφοι τῆς συγχώνευσης, πού φώναζαν τόσο πιό πολύ ὅσο τό ζήτημα τῆς ἀναθεώρησης ἔμπαινε στήν πρώτη γραμμή, πού εἶχαν δημιουργήσει τό ἐπίσημο καθημερινό ὄργανό τους, τήν ἐφημερίδα «Ἀσαμπλέ Νασιονάλ» καί πού αὐτή τή στιγμή (Φλεβάρης 1852) βρίσκονται πάλι σέ δράση, ἐξηγοῦσαν ὅλες τίς δυσκολίες μέ τήν ἀντίθεση καί τήν ἀντιζηλία τῶν δυό δυναστειῶν. Οἱ ἀπόπειρες νά συμφιλιωθεῖ ἡ οἰκογένεια τῆς Ὀρλεάνης μέ τόν Ἔρρικο Ε', πού εἶχαν ἀρχίσει ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, μά πού, ὅπως γενικά ὅλες οἱ δυναστικές ραδιουργίες, παίζονταν στά παρασκήνια μονάχα στίς διακοπές τῆς ἐθνοσυνέλευσης, στά διαλείματα, καί πού ἦταν περισσότερο αἰσθηματική κο-

χεταρία μέ τήν παλιά πρόληψη παρά σοβαρή ὑπόθεση, οἱ ἀπόπειρες αὐτές ἔγιναν τώρα κύριες πολιτικές πράξεις καί ἀνεβάστηκαν ἀπό τό κόμμα τῆς τάξεως στή δημόσια σκηνή, ἀντί στό θέατρο ἐρασιτεχνῶν ὅπως γινόταν ὡς τώρα. Οἱ ταχυδρόμοι πετοῦσαν ἀπό τό Παρίσι στή Βενετία, ἀπό τή Βενετία στό Κλαρεμόν, ἀπό τό Κλαρεμόν στό Παρίσι. Ὁ κόμης τοῦ Σαμπόρ δημοσίευσε ἕνα μανιφέστο, ὅπου «μέ τή βοήθεια ὅλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογενειάς του» ἀναγγέλνει ὄχι τή δική του, μά τήν «ἐθνική» παλινόρθωση. Ὁ ὀρλεανικός Σαλβαντύ ἔπεσε στά πόδια τοῦ Ἑρρίκου Ε'. Οἱ ἀρχηγοί τῶν νομιμοφρόνων Μπερρυέ, Μπενουά ντ' Ἀζύ καί Σαίν-Πρίστ πᾶνε στό Κλαρεμόν γιά νά πείσουν τούς ὀρλεανικούς, μάταια ὅμως. Οἱ ὀπαδοί τῆς συγχώνευσης ἀντιλαμβάνονται πολύ ἀργά ὅτι τά συμφέροντα τῶν δυό ἀστικῶν ὁμάδων οὔτε χάνουν τίποτε ἀπό τήν ἀποκλειστικότητά τους, οὔτε κερδίζουν τίποτε σέ ὑποχωρητικότητα, ὅταν ὀξύνονται μέ τή μορφή οἰκογενειακῶν συμφερόντων, συμφερόντων δυό βασιλικῶν οἴκων. Ἂν ὁ Ἑρρίκος Ε' ἀναγνώριζε γιά διάδοχό του τόν κόμη τοῦ Παρισιοῦ—ἡ μόνη ἐπιτυχία πού ἡ συγχώνευση μποροῦσε νά δόσει στήν καλύτερη περίπτωση—ὁ οἶκος τῆς Ὀρλεάνης δέν κέρδιζε κανένα δικαίωμα, πού νά μήν τοῦ τό εἶχε κιόλας ἐξασφαλίσει τό γεγονός ὅτι ὁ Ἑρρίκος Ε' δέν εἶχε παιδιά, ἔχανε ὅμως ὅλα τά δικαιώματα πού εἶχε καταχτήσει μέ τήν ἐπανάσταση τοῦ Ἰούλη. Παραιτιόταν ἀπό τίς ἀρχικές του ἀξιώσεις, ἀπό ὅλους τούς τίτλους πού εἶχε ἀποσπάσει στό διάστημα μιᾶς σχεδόν ἑκατόχρονης πάλης ἀπό τόν παλιότερο κλάδο τῶν Βουρβώνων, ἀντάλλασσε τό ἱστορικό του προνόμιο, τό προνόμιο τῆς συγχρονισμένης βασιλείας μέ τό προνόμιο τοῦ γενεαλογικοῦ του δένδρου. Ἡ συγχώνευση δέν ἦταν λοιπόν τίποτε ἄλλο παρά μιά θελημένη παραίτηση τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης, ἡ ὑποταγή του στούς νομιμόφρονες, ἡ γεμάτη μετάνοια ἐπιστροφή του ἀπό τήν διαμαρτυρόμενη κρατική ἐκκλησία στήν καθολική. Μιά ἐπιστροφή, πού δέν τόν ἔφερνε κάν στό θρόνο πού εἶχε χάσει, ἀλλά στά σκαλοπάτια τοῦ θρόνου ὅπου εἶχε γεννηθεῖ. Οἱ παλιοί ὀρλεανικοί ὑπουργοί, ὁ Γκιζό, ὁ Ντυσατέλ κλπ, πού ἔσπευσαν ἐπίσης στό Κλαρεμόν γιά νά συνηγορήσουν γιά τή συγχώνευση, ἀντιπροσώπευαν στήν πραγματικότητα τήν ἀποχαύνωση, ὕστερα ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Ἰούλη, τήν ἀπογοήτευση γιά τήν ἀστική μοναρχία καί τή μοναρχική κυριαρχία τῶν ἀστῶν, τή δεισιδαιμονία γιά τή νο-

μιμοφροσύνη, σάν τό τελευταῖο φυλαχτό ἐνάντια στήν ἀναρχία. Ἐνῶ φαντάζονταν ὅτι ἦταν μεσαζοντες ἀνάμεσα στούς Ὀρλεανούς καί τούς Βουρβώνους, ἦταν στήν πραγματικότητα μονάχα ἀποστάτες ὀρλεανικοί καί σάν τέτιους τούς ὑποδέχθηκε ὁ πρίγκιπας ντέ Ζουανβίλ. Ἀντίθετα, ἡ ζωντανή, μαχητική μερίδα τῶν ὀρλεανικῶν, ὁ Θιέρσος, ὁ Μπάζ κλπ, μέ μεγάλη εὐκολία ἔπεισαν τήν οἰκογένεια τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου ὅτι, ἂν κάθε ἄμεση μοναρχική παλινόρθωση προϋποθέτει τή συγχώνευση τῶν δυό δυναστειῶν, κάθε ὅμως παρόμοια συγχώνευση προϋποθέτει τήν παραίτηση τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης, ἐνῶ ἀντίθετα, ἀνταποκρίνεται πέρα γιά πέρα μέ τήν παράδοση τῶν προγόνων του ἂν ἀναγνώριζε προσωρινά τή δημοκρατία καί ἂν περίμενε ὥσπου τά γεγονότα θά ἐπέτρεπαν νά μεταρλιθεῖ ἡ προεδρική ἕδρα σέ θρόνο. Πρῶτα διάδοσαν σάν φήμη τήν ὑποψηφιότητα τοῦ Ζουανβίλ γιά τό ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς δημοκρατίας, ἡ περιέργεια τοῦ κοινοῦ κρατιόταν σέ διέγερση καί, λίγους μῆνες ἀργότερα, τό Σεπτέμβρη, ὕστερα ἀπό τήν ἀπόριψη τῆς ἀναθεώρησης, ἡ ὑποψηφιότητα αὐτή προκηρύχτηκε δημόσια.

Ἔτσι, ἡ ἀπόπειρα μιᾶς βασιλικῆς συγχώνευσης τῶν ὀρλεανικῶν καί τῶν νομιμοφρόνων δέν εἶχε μόνο ναυαγήσει, μά εἶχε ἀκόμα καταστρέψει τήν κοινοβουλευτική τους συγχώνευση, τήν κοινή τους δημοκρατική μορφή καί εἶχε ἀποσυνθέσει ξανά τό κόμμα τῆς τάξεως στά πρωταρχικά συστατικά του μέρη. Μά ὅσο μεγάλωνε ἡ ἀποξένωση ἀνάμεσα στό Κλαρεμόν καί στή Βενετία, ὅσο ἔσπαζε ἡ συμφιλίωσή τους καί ὅσο κέρδιζε ἔδαφος ἡ ζύμωση γύρω στό Ζουανβίλ, τόσο πιό δραστήριες καί πιό σοβαρές γίνονταν οἱ διαπραγματεύσεις ἀνάμεσα στόν ὑπουργό τοῦ Βοναπάρτη Φωσέ καί τούς νομιμόφρονες.

Ἡ διάλυση τοῦ κόμματος τῆς τάξεως δέ σταμάτησε στά πρωταρχικά του στοιχεῖα. Καθεμιά ἀπό τίς δυό μεγάλες ὁμάδες του ἀποσυντέθηκε κι αὐτή ξανά μέ τή σειρά της. Ἦταν σάμπως ὅλες οἱ παλιές ἀποχρώσεις πού ἄλλοτε καταπολεμοῦνταν καί συνωθοῦνταν στό ἐσωτερικό τῆς καθεμιᾶς ἀπό τίς δυό ὁμάδες, εἴτε τῆς ὀρλεανικῆς, εἴτε τῆς νομιμόφρονης, νά ἐμφανίζονται καί πάλι, σάν τά ἀποξηραμένα ἐγχυματογενῆ ζωάρια πού ξαναζωντανεύουν ὅταν ἔρχονται σέ ἐπαφή μέ τό νερό καί σάμπως νά εἶχαν ἀποχτήσει ξανά ἀρκετή ζωτική δύναμη γιά νά σχηματίσουν δικές τους ὁμάδες καί δικά τους ἀντιτιθέμενα αὐτοτελῆ συμφέροντα. Οἱ νομιμόφρονες ὀνειρεύονταν πῶς γύριζαν

ξανά στίς διαμάχες ἀν μεσα στόν Κεραμεικό καί τό περίπτερο Μαρσάν[1], ἀνάμεσα στόν Βιλλέλ καί τόν Πολινιάκ. Οἱ ὀρλεανικοί ξαναζοῦσαν τό χρυσό αἰώνα τῶν κονταρομαχιῶν ἀνάμεσα στούς Γκιζό, Μολέ, Μπρολί, Θιέρσο καί Ὀντιλόν Μπαρρό.

Ἡ μερίδα τοῦ κόμματος τῆς τάξεως πού ἤθελε τήν ἀναθεώρηση, μά πού κι αὐτή δέν εἶχε ἑνιαία γνώμη, γιά τήν ἔκταση πού πρέπει νά πάρει ἡ ἀναθεώρηση, μιά μερίδα πού ἀποτελιόταν ἀπό νομιμόφρονες κάτω ἀπό τήν ἡγεσία τῶν Μπερρυέ καί Φαλλού ἀπό τή μιά καί τοῦ Λά-Ρός-Ζακελέν ἀπό τήν ἄλλη καί ἀπό κουρασμένους ἀπό τήν πάλη ὀρλεανικούς κάτω ἀπό τήν ἡγεσία τοῦ Μολέ, τοῦ Μπρολί, τοῦ Μονταλαμπέρ καί τοῦ Ὀντιλόν Μπαρρέ, συμφώνησε μέ τούς βοναπαρτικούς ἀντιπροσώπους νά καταθέσει τήν παρακάτω ἀέριστη καί εὐρύτατη πρόταση: «Οἱ ὑπογραμμένοι ἀντιπρόσωποι, μέ τό σκοπό νά ξαναδόσουν στό ἔθνος τήν πλήρη ἐνάσκηση τῆς κυριαρχίας του, προτείνουν νά ἀναθεωρηθεῖ τό σύνταγμα». Σύγχρονα ὅμως δήλωσαν ὁμόφωνα, μέ τό στόμα τοῦ εἰσηγητή τους Τοκβίλ, ὅτι ἡ ἐθνοσυνέλευση δέν ἔχει τό δικαίωμα νά προτείνει τήν κατάργηση τῆς δημοκρατίας, ὅτι τό δικαίωμα αὐτό τό εἶχε μονάχα ἡ ἀναθεωρητική βουλή. Ἐξάλλου τό σύνταγμα δέ μποροῦσε ν' ἀναθεωρηθεῖ παρά μονάχα μέ «νόμιμο» τρόπο, δηλ. μόνον ἄν ἡ σχετική ἀπόφαση συγκέντρωνε τά τρία τέταρτα τῶν ψήφων που ὅριζε τό σύνταγμα. Ὕστερα ἀπό ἑξαήμερες θυελλώδεις συζητήσεις, στίς 19 τοῦ Ἰούνη, ἀπορίφτηκε ὅπως προβλεπόταν, ἡ ἀναθεώρηση. Ψήφισαν 446 ὑπέρ καί 278 κατά. Οἱ ἄκροι ὀρλεανικοί, Θιέρσος, Σανγκαρνιέ κλπ, ψήφισαν μαζί μέ τούς δημοκρατικούς καί τούς ὀρεινούς.

Ἔτσι, ἡ πλειοψηφία τοῦ κοινοβουλίου κηρυσσόταν ἐνάντια στό σύνταγμα, μά τό ἴδιο τό σύνταγμα κηρυσσόταν ὑπέρ τῆς μειοψηφίας καί θεωροῦσε δεσμευτική τήν ἀπόφασή της. Μήπως ὅμως τό κόμμα τῆς τάξεως δέν εἶχε ὑποτάξει τό σύνταγμα, στίς 31 τοῦ Μάη 1850 καί στίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849, στήν κοινοβουλευτική πλειοψηφία; Μήπως ὅλη ἡ ὡς τώρα πολιτική του

[1] Ὑπονοεῖται ἡ συγκρουση ἀνάμεσα στό Λουδοβίκο XVIII καί στόν ἀδελφο του, τόν κόμη τοῦ Ἀρτουά (πού ἔγινε ἀργότερα βασιλιας μέ τό ὄνομα Καρολος Χ) στην περίοδο τῆς παλινόρθωσης. Ὁ Λουδοβίκος XVIII εἶχε τήν ἔδρα του στόν Κεραμεικο, ἐνῶ ὁ κόμης τοῦ Ἀρτουα, πού ἐκπροσωποῦσε μιαν ἀκόμα ἀντιδραστικότερη πολιτική ἔμενε στό περίπτερο Μαρσαν. (Σημ. Σύντ.)

δέ στηριζόταν στήν ὑπαγωγή τῶν ἄρθρων τοῦ συντάγματος στίς ἀποφάσεις τῆς κοινοβουλευτικῆς πλειοψηφίας; Μήπως δέν εἶχε ἀφήσει στούς δημοκράτες τή βιβλική δεισιδαιμονία στό γράμμα τοῦ νόμου καί δέν εἶχε τιμωρήσει γι' αὐτό τούς δημοκράτες; Αὐτή τή στιγμή ὅμως ἀναθεώρηση τοῦ συντάγματος δέ σήμαινε τίποτε ἄλλο ἀπό τή διατήρηση τῆς προεδρικῆς ἐξουσίας, ὅπως ἡ διατήρηση τοῦ συντάγματος δέ σήμαινε τίποτα ἄλλο ἀπό τήν καθαίρεση τοῦ Βοναπάρτη. Τό κοινοβούλιο εἶχε πάρει τό μέρος τοῦ Βοναπάρτη, μά τό σύνταγμα εἶχε κηρυχθεῖ ἐνάντια στό κοινοβούλιο. Ξεσκίζοντας λοιπόν τό σύνταγμα, ὁ Βοναπάρτης ἐνεργοῦσε σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τοῦ κοινοβουλίου, καί διαλύοντας τό κοινοβούλιο ἐνεργοῦσε σύμφωνα μέ το πνευμα τοῦ συντάγματος.

Τό κοινοβούλιο εἶχε κηρύξει τό σύνταγμα καί μαζί μ' αὐτό καί τή δική του κυριαρχία «ἐκτός πλειοψηφίας». Μέ τήν ἀπόφασή του εἶχε καταργήσει τό σύνταγμα καί παρατείνει τήν προεδρική ἐξουσία, ἐνῶ σύγχρονα εἶχε δηλώσει ὅτι οὔτε τό ἕνα μποροῦσε νά πεθανει, οὔτε ἡ ἄλλη νά ζήσει, ὅσον καιρό θά ἐξακολουθοῦσε νά ὑπάρχει αὐτό τό ἴδιο. Τά πόδια ἐκεινων πού θά τό θάβανε πατοῦσαν κιολας τό κατώφλι τῆς πόρτας. Ἐνῶ τό κοινοβούλιο συζητοῦσε γιά τήν ἀναθεώρηση, ὁ Βοναπάρτης ἀπομάκρυνε ἀπό τή διοίκηση τῆς 1ης μεραρχίας τοῦ στρατοῦ τό στρατηγό Μπαραγκαί ντ' Ἱλλιέ, πού δειχνόταν ἀναποφάσιστος, καί διόρισε στή θέση του τό στρατηγό Μανιάν, τό νικητή τῆς Λυόν, τόν ἥρωα τῶν ἡμερῶν τοῦ Δεκέμβρη, ἕνα ἀπό τά τσανάκια του, πού ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου εἶχε λίγο-πολύ ἐκτεθεῖ γιά τό Βοναπάρτη μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐκστρατειας τῆς Βουλώνης.

Τό κόμμα τῆς τάξεως ἀπέδειξε, μέ τήν ἀπόφασή του γιά τήν ἀναθεώρηση, ὅτι δέν ἤξερε οὔτε νά κυριαρχεῖ, οὔτε νά ὑπηρετεῖ, οὔτε νά ζεῖ, οὔτε νά πεθαίνει, οὔτε νά ἀνέχεται τή δημοκρατία, οὔτε νά τή γκρεμίζει, οὔτε νά διατηρεῖ τό σύνταγμα, οὔτε νά τό ἀνατρέπει, οὔτε νά συνεργάζεται μέ τόν πρόεδρο, οὔτε νά τά χαλάει μαζί του. Ἀπό ποιόν περιμενε λοιπόν τή λύση ὅλων τῶν ἀντιφάσεων; Ἀπό τό ἡμερολόγιο, ἀπό τήν πορεία τῶν γεγονότων. Ἔπαψε νά θεωρεῖ τόν ἑαυτό του κύριο τῶν γεγονότων. Προκαλοῦσε λοιπόν τά γεγονότα νά ἐξασκήσουν βία πάνω του, προκαλοῦσε δηλ. τή δύναμη ἐκείνη πού στήν πάλη του ἐνάντια στό λαό, τῆς εἶχε παραχωρήσει διαδοχικά ὅλα τά δικαιώματά του, ὥσπου στό τέλος στεκόταν τό ἴδιο ἀνίσχυ-

ρο ἀντίκρυ της. Γιά νά μπορεῖ ὁ ἀρχηγός τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας νά σχεδιάσει πιό ἀνενόχλητα τό σχέδιο ἐκστρατείας ἐναντίον του, νά δυναμώσει τά ἐπιθετικά του μέσα, νά διαλέξει τά σύνεργά του καί νά ὀχυρώσει τίς θέσεις του, ἀποφάσισε ἀκριβῶς σ' αὐτή τήν κρίσιμη στιγμή ν' ἀποχωρήσει ἀπό τή σκηνή καί ν' ἀναβάλει γιά τρεῖς μῆνες τίς ἐργασίες τῆς βουλῆς ἀπό τίς 10 τοῦ Αὐγούστου ὡς τίς 4 τοῦ Νοέμβρη.

Τό κοινοβουλευτικό κόμμα δέ χωρίστηκε μονάχα στίς δυό μεγάλες του ὁμάδες, καί ἡ καθεμιά ἀπ' αὐτές τίς ὁμάδες δέν εἶχε μονάχα χωριστεῖ ἡ ἴδια, ἀλλά τό κόμμα τῆς τάξεως μέσα στό κοινοβούλιο εἶχε ἔρθει σέ σύγκρουση μέ τό κόμμα τῆς τάξεως ἔξω ἀπό τό κοινοβούλιο. Τά μεγάφωνα καί οἱ συγγραφεῖς τῆς ἀστικῆς τάξης, τό ὄῆμα της καί ὁ τύπος, κοντολογῆς οἱ ἰδεολόγοι τῆς ἀστικῆς τάξης καί ἡ ἴδια ἡ ἀστική τάξη, οἱ ἀντιπρόσωποι καί οἱ ἀντιπροσωπευόμενοι, στέκονταν σάν ξένοι ὁ ἕνας ἀντίκρυ στόν ἄλλον καί δέν καταλαβαίνονταν πιά ἀναμεταξύ τους.

Οἱ νομιμόφρονες στίς ἐπαρχίες, μέ τόν περιορισμένο ὁρίζοντά τους καί μέ τόν ἀπεριόριστο ἐνθουσιασμό τους, κατηγοροῦσαν τούς κοινοβουλετικούς τους ἡγέτες, τό Μπερρυέ καί τό Φαλλού, γιά ἀποσκίρτηση ἀπό τόν Ἔρρικο Ε' καί γιά λιποταξία στό βοναπαρτικό στρατόπεδο. Ἡ κρινόμενη ἀντίληψή τους πίστευε στό προπατορικό ἁμάρτημα, ὄχι ὅμως καί στή διπλωματία.

Ἀσύγκριτα πιό ὀλέθρια καί πιό ἀποφασιστική ἦταν ἡ ρῆξη τῆς ἐμπορικῆς ἀστικῆς τάξης μέ τούς πολιτικούς της. Δέν τούς κατηγοροῦσε, ὅπως οἱ νομιμόφρονες τούς δικούς τους, ὅτι ἐγκατάλειφαν τίς ἀρχές τους, ἀλλά ἀντίθετα ὅτι ἔμεναν πιστοί σέ ἀρχές πού κατάντησαν ἄχρηστες.

Σημείωσα κιόλας παραπάνω ὅτι ὕστερα ἀπό τήν εἴσοδο τοῦ Φούλντ στήν κυβέρνηση, ἡ ὁμάδα τῆς ἐμπορικῆς ἀστικῆς τάξης πού εἶχε τή μερίδα τοῦ λέοντος στό καθεστώς τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, δηλ. ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος, ἔγινε βοναπαρτική. Ὁ Φούλντ δέν ἀντιπροσώπευε μονάχα τά συμφέροντα τοῦ Βοναπάρτη στό χρηματιστήριο, ἀντιπροσώπευε ταυτόχρονα τά συμφέροντα τοῦ χρηματιστηρίου στό Βοναπάρτη. Ἡ στάση τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ χρήματος περιγράφεται μέ τόν πιό χτυπητό τρόπο σ' ἕνα ἀπόσπασμα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ της ὀργάνου, τοῦ «Ἐκόνομιστ» τοῦ Λονδίνου. Στό φύλλο τῆς 1ης τοῦ Φλεβάρη 1851 ὁ ἀνταποκριτής του στό Παρίσι γράφει: «Διαπιστώσαμε λοιπόν ἀπό ὅλες τίς πλευρές ὅτι ἡ Γαλλία χρειάζεται πρίν ἀπ' ὅλα ἡσυχία. Ὁ πρόεδρος τό δηλώνει· αὐτό στό διάγγελμά του πρός τή νομοθετική συνέλευση, αὐτό ἀντιχεῖ σάν ἀντίλαλος ἀπό τό ὄῆμα τῆς ἐθνικῆς συνέλευσης, τό διαβεβαιώνει ὁ τύπος, τό κηρύσσουν ἀπό τόν ἄμβωνα, τό ἀποδείχνει ἡ εὐαισθησία τῶν κρατικῶν ἀξιῶν στήν παραμικρότερη προοπτική ταραχῶν καί ἡ σταθερότητά τους κάθε φορά πού νικᾶ ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία».

Στό φύλλο του τῆς 29 τοῦ Νοέμβρη 1851 ὁ «Ἐκόνομιστ» δηλώνει ἐκ μέρους του: «Σ' ὅλα τά χρηματιστήρια τῆς Εὐρώπης ὁ πρόεδρος ἀναγνωρίστηκε πιά σάν ὁ φρουρός τῆς τάξης». Ἡ ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος λοιπόν καταδίκαζε τόν κοινοβουλευτικό ἀγώνα τοῦ κόμματος τῆς τάξεως ἐνάντια στήν ἐκτελεστική ἐξουσία σάν διατάραξη τῆς τάξεως καί πανηγύριζε κάθε νίκη τοῦ προέδρου πάνω στούς ὄῆθεν ἀντιπροσώπους σάν νίκη τῆς τάξεως. Ὅταν λέμε ἀριστοκρατία τοῦ χρήματος πρέπει νά ἐννοοῦμε ὄχι μονάχα τούς μεγάλους ἐπιχειρηματίες κρατικῶν δανείων καί τούς κερδοσκόπους τῶν κρατικῶν χρεωγράφων, πού εἶναι ἄμεσα φανερό ὅτι τά συμφέροντά τους συμπίπτουν μέ τά συμφέροντα τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ὅλες οἱ σύγχρονες χρηματικές ὑποθέσεις, ὅλη ἡ τραπεζιτική οἰκονομία εἶναι συνυφασμένες στενότατα μέ τή δημόσια πίστη. Ἕνα μέρος ἀπό τό ἐπιχειρηματικό κεφάλαιο τῶν τραπεζῶν ἐπενδύεται ἀναγκαστικά καί τοκίζεται σέ εὔκολα ἐξαργυρώσιμα κρατικά χρεώγραφα. Οἱ καταθέσεις τῶν τραπεζῶν, τό κεφάλαιο πού ἔχουν οἱ τράπεζες στή διάθεσή τους καί πού τό κατανέμουν στούς ἐμπόρους καί τούς βιομηχάνους, προέρχεται ἐν μέρει ἀπό τά μερίσματα τῶν κατόχων τῶν κρατικῶν χρεωγράφων. Ἂν γιά ὁλόκληρη τήν ἀγορά τοῦ χρήματος καί γιά τούς ἱερεῖς αὐτῆς τῆς ἀγορᾶς, ἡ σταθερότητα τῆς κρατικῆς ἐξουσίας σήμαινε σ' ὅλες τίς ἐποχές τό Μωϋσῆ καί τούς προφῆτες, γιατί νά μήν ἰσχύει τό ἴδιο πρό πάντων σήμερα, πού κάθε κατακλυσμός ἀπειλεῖ νά παρασύρει μαζί μέ τά παλιά κράτη καί τά παλιά κρατικά χρέη;

Ἐπίσης καί ἡ βιομηχανική ἀστική τάξη, μέ τό φανατισμό της ὑπέρ τῆς τάξεως ὀργιζόταν γιά τούς καυγάδες τοῦ κοινοβουλευτικοῦ κόμματος τῆς τάξεως μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Ὕστερα ἀπό τήν ψῆφο τους τῆς 18 τοῦ Γενάρη μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἀπόλυσης τοῦ Σανγκαρνιέ, ὁ Μιέρσος, ὁ Ἀν-

γκλά, ὁ Σαίντ-Μπέβ κλπ, ἐπιτιμήθηκαν δημόσια ἀπό τούς ἐκλογεῖς τους τῶν βιομηχανικῶν ἀκριβῶς περιφερειῶν, ἰδιαίτερα στιγματίστηκε ὁ συνασπισμός τους μέ τούς ὀρεινούς σάν πράξη ἐσχάτης προδοσίας ἀπέναντι στήν τάξη. Ἂν, ὅπως εἴδαμε, οἱ καυχησιάρικες κορωϊδίες, οἱ μικρόπρεπες μηχανορραφίες, μέ τίς ὁποῖες ἐκδηλώνόταν ἡ πάλη τοῦ κόμματος τῆς τάξεως ἐνάντια στόν πρόεδρο, δέν ἄξιζαν καλύτερη ὑποδοχή, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, τό ἀστικό αὐτό κόμμα, πού ἀπαιτεῖ ἀπό τούς ἀντιπροσώπους του ν' ἀφήσουν νά περάσει δίχως ἀντίσταση ἡ στρατιωτική ἐξουσία ἀπό τά χέρια τοῦ δικοῦ του κοινοβουλίου στά χέρια ἑνός τυχοδιώχτη μνηστήρα τοῦ θρόνου, δέν ἄξιζε κάν τίς μηχανορραφίες πού σπαταλήθηκαν γιά τά συμφέροντά του. Ἀπόδειξνε ὅτι ὁ ἀγώνας γιά τήν ὑπεράσπιση τῶν δημοσίων συμφερόντων του, τῶν δικῶν του ταξικῶν συμφερόντων, τῆς δικῆς του πολιτικῆς δύναμης, τό ἐνοχλοῦσε καί τό δυσαρεστοῦσε μονάχα ἐπειδή παρεμπόδιζε τίς ἰδιωτικές ὑποθέσεις.

Σχεδόν χωρίς καμιά ἐξαίρεση οἱ ἀστικές προσωπικότητες τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων, τά δημοτικά συμβούλια, οἱ δικαστές τῶν ἐμποροδικείων κλπ, δέχτηκαν παντοῦ τό Βοναπάρτη στίς περιοδεῖες του μέ τόν πιό δουλοπρεπῆ τρόπο, ἀκόμα καί ὅταν, ὅπως ἔγινε στήν Ντιζόν, ὁ Βοναπάρτης ἐπιτέθηκε ἀπροκάλυπτα ἐνάντια στήν ἐθνοσυνέλευση καί εἰδικά ἐνάντια στό κόμμα τῆς τάξεως.

Ὅταν τό ἐμπόριο πήγαινε καλά, ὅπως στήν ἀρχή τοῦ 1851, ἡ ἐμπορική αστική τάξη λυσσομανοῦσε ἐνάντια σέ κάθε κοινοβουλευτικόν ἀγώνα, γιά νά μή χάσει, πρός θεοῦ, τό ἐμπόριο τό χέφι του. Ὅταν τό ἐμπόριο πήγαινε ἄσχημα, ὅπως συνέβαινε συνεχῶς ἀπό τά τέλη τοῦ Φλεβάρη 1851, κατηγοροῦσε τούς κοινοβουλευτικούς ἀγῶνες σάν αἰτία τῆς στασιμότητας καί ζητοῦσε μέ φωνές νά σταματήσουν, γιά νά μπορέσει νά κινηθεῖ ξανά τό ἐμπόριο. Οἱ συζητήσεις γιά τήν ἀναθεώρηση ἔπεσαν ἀκριβῶς σ' αὐτήν τήν κακή περίοδο. Ἐπειδή ἐδῶ τό ζήτημα ἦταν γιά ζωή ἢ θάνατο τῆς ὑπάρχουσας μορφῆς τοῦ κράτους, ἡ αστική τάξη νόμιζε ὅτι εἶχε ἕνα παραπανήσιο δικαίωμα ν' ἀπαιτήσει ἀπό τούς ἀντιπροσώπους της νά μπεῖ τέλος σ' αὐτή τή βασανιστική προσωρινότητα καί συνάμα νά διατηρηθεῖ τό ὑπάρχον καθεστώς. Σ' αὐτό δέν ὑπῆρχε καμιά ἀντίφαση. Λέγοντας τέλος τῆς προσωρινότητας, ἐννοοῦσε ἀκριβῶς τή συνέχισή της, τήν ἀναβολή γιά ἀκαθόριστο μέλλον τῆς στιγμῆς πού θά ἔπρεπε νά παρθεῖ μιά ἀπόφαση. Τό ὑπάρχον καθεστώς μποροῦσε νά διατηρηθεῖ μονάχα μέ δυό τρόπους: εἴτε μέ τήν παράταση τῆς ἐξουσίας τοῦ Βοναπάρτη, εἴτε μέ τή συνταγματική ἀποχώρηση τοῦ ἴδιου καί τήν ἐκλογή τοῦ Καβαινιάκ. Μιά μερίδα τῆς αστικῆς τάξης ἐπιθυμοῦσε τήν τελευταία λύση καί δέν ἤξερε νά δώσει στούς ἀντιπροσώπους της καλύτερη συμβουλή ἀπό το νά σωπαίνουν καί νά μή θίγουν τό φλέγον αὐτό ζήτημα. Εἶχε τή γνώμη πώς ἄν οἱ ἀντιπρόσωποί της δέ μιλοῦσαν, ὁ Βοναπάρτης δέ θά ἐνεργοῦσε. Ἐπιθυμοῦσε ἕνα κοινοβούλιο-στρουθοκάμηλο, πού νά κρύβει τό κεφάλι του γιά νά μένει ἀθέατο. Ἄλλη μερίδα τῆς αστικῆς τάξης, μιά κι ὁ Βοναπάρτης καθόταν στήν προεδρική ἕδρα, ἐπιθυμοῦσε νά τόν ἀφήσει νά κάθεται σ' αὐτή γιά νά μείνουν τά πράγματα στήν παλιά τους τροχιά. Ἀγαναχτοῦσε γιατί τό κοινοβούλιό της δέν παραβίαζε ἀνοιχτά τό σύνταγμα καί δέν παραιτιόταν δίχως ἄλλη διαδικασία.

Τά γενικά συμβούλια τῶν νομῶν, αὐτά τά ἐπαρχιακά ἀντιπροσωπευτικά σώματα τῆς μεγάλης αστικῆς τάξης, πού συνεδρίασαν ὕστερα ἀπό τίς 25 τοῦ Αὐγούστου στό διάστημα τῶν διακοπῶν τῆς ἐθνοσυνέλευσης, κηρύχθηκαν σχεδόν ὁμόφωνα ὑπέρ τῆς ἀναθεώρησης, δηλ. ἐνάντια στό κοινοβούλιο καί ὑπέρ τοῦ Βοναπάρτη.

Ἀκόμα πιό ξεκάθαρα ἀπό τή ρήξη της μέ τούς κοινοβουλευτικούς ἐκπροσώπους της ἡ αστική τάξη φανέρωσε τή λύσα της ἐνάντια στούς φιλολογικούς ἐκπροσώπους της, ἐνάντια στόν ἴδιο τόν τύπο της. Οἱ καταδίκες σέ ὑπερβολικά χρηματικά ποσά καί σέ ἐπαίσχυντες φυλακίσεις πού οἱ ἀστοί ἔνορκοι ἀπάγγελναν γιά κάθε ἐπίθεση τῶν ἀστῶν δημοσιογράφων ἐνάντια στίς σφετεριστικές ὀρέξεις τοῦ Βοναπάρτη, γιά κάθε ἀπόπειρα τοῦ τύπου νά ὑπερασπίσει τά πολιτικά δικαιώματα τῆς αστικῆς τάξης ἐνάντια στήν ἐκτελεστική ἐξουσία, προκάλεσαν τήν ἐκπληξη ὄχι μόνο τῆς Γαλλίας, ἀλλά καί ὅλης τῆς Εὐρώπης.

Ἂν, ὅπως ἔχω δείξει, τό κοινοβουλευτικό κόμμα τῆς τάξεως μέ τίς φωνές του γιά ἡσυχία καταδίκασε σέ ἀδράνεια τόν ἴδιο τόν ἑαυτό του, ἄν κήρυξε τήν πολιτική κυριαρχία τῆς αστικῆς τάξης ἀσυμβίβαστη μέ τήν ἀσφάλεια καί τήν ὑπόσταση τῆς αστικῆς τάξης, καταστρέφοντας στήν πάλη ἐνάντια στίς ἄλλες τάξεις τῆς κοινωνίας μέ τά ἴδια του τά χέρια ὅλους τούς ὅρους τοῦ δικοῦ του καθεστῶτος, τοῦ κοινοβουλευτικοῦ καθεστῶτος, ἡ ἐξωκοινοβουλευτική μάζα τῆς αστικῆς τάξης, μέ τή δουλοπρέπειά της ἀπέναντι στόν πρόε-

ὄρο, μέ τίς βρισιές της ἐνάντια στό κοινοβούλιο, μέ τη ράναυση κακομεταχείριση τοῦ ἴδιου της τοῦ τύπου, προσκαλοῦσε τό Βοναπάρτη νά καταπιέσει καί νά ἐκμηδενίσει τή μερίδα της πού μιλοῦσε καί ἔγραφε, τούς πολιτικούς της καί τους φιλολόγους της, τό ρητορικο βῆμα της καί τόν τύπο της, ἔτσι πού νά μπορεῖ γεμάτη ἐμπιστοσύνη ν' ἀσχολεῖται μέ τίς ἰδιωτικές της ὑποθέσεις κάτω ἀπό τήν προστασία μιᾶς ἰσχυρῆς καί μέ ἀπεριόριστη ἐξουσία κυβέρνησης. Δήλωσε ξεκάθαρα ὅτι λαχταρᾶ ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν ἴδια της τήν πολιτική κυριαρχία γιά ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπό τούς κόπους καί τούς κινδύνους τῆς ἐξουσίας.

Κι αὐτή ἡ ἐξωκοινοβουλευτική ἀστική τάξη, πού εἶχε κιόλας ἐξεγερθεῖ ἐνάντια στόν καθαρά κοινοβουλευτικό καί φιλολογικό ἀγώνα γιά τήν κυριαρχία τῆς ἴδιας τῆς τάξης της καί εἶχε προδόσει τούς ἀρχηγούς αὐτῆς τῆς πάλης, τολμάει τώρα ἐκ τῶν ὑστέρων νά κατηγορήσει τό προλεταριάτο, γιατί δέν ξεσηκώθηκε σ' ἕναν αἱματηρό ἀγώνα, σ' ἕναν ἀγώνα ζωῆς ἢ θανάτου γιά χάρη της! Αὐτή, πού κάθε στιγμή θυσίαζε τό γενικό ταξικό συμφέρον της, δηλ. το πολιτικό συμφέρον της, στό πιό στενό καί πιό βρώμικο ἰδιωτικό της συμφέρον καί ἀπαιτοῦσε ἀπό τούς ἀντιπροσώπους της μιάν ἀνάλογη θυσία, θρηνεῖ τώρα ὅτι τό προλεταριάτο θυσίασε τά ἰδανικά πολιτικά της συμφέροντα στά ὑλικά του συμφέροντα. Ποζάρει σάν μιά ἀγαθή ψυχή πού τό παραπλανημένο ἀπό τούς σοσιαλιστές προλεταριάτο τήν παραγνώρισε καί τήν ἐγκατάλειψε στήν ἀποφασιστική στιγμή. Καί βρίσκει μιά γενική ἀπήχηση στόν ἀστικό κόσμο. Φυσικά, δέ μιλάω γιά τούς γερμανούς πολιτικάντηδες καί ἡμιμαθεῖς. Παραπέμπω τόν ἀναγνώστη λχ. στό ἴδιο τό «Ἐκόνομιστ», πού στίς 29 τοῦ Νοέμβρη 1851, δηλ. τέσσερις μέρες πρίν ἀπό τό πραξικόπημα, εἶχε κηρύξει τό Βοναπάρτη «φρουρό τῆς τάξεως», ἐνῶ τούς Θιέρσο καί Μπερρυέ τούς εἶχε χαρακτηρίσει «ἀναρχικούς» καί πού στίς 27 τοῦ Δεκέμβρη 1851 κιόλας, ἀφοῦ πιά ὁ Βοναπάρτης ἔκανε αὐτούς τούς ἀναρχικούς νά σωπάσουν, φωνάζει γιά τήν προδοσία πού οἱ «ἀμαθεῖς, ἀνάγωγες καί ἠλίθιες μάζες τῶν προλετάριων εἶχαν διαπράξει ἐνάντια στή δεξιοσύνη, τή γνώση, τήν πειθαρχία, τήν πνευματική ἐπιροή, τίς διανοητικές ἐπικουρικές πηγές καί τά ἠθικά προσόντα τῶν μεσαίων καί ἀνωτέρων στρωμάτων» τῆς κοινωνίας. Καί ἡ ἠλίθια, ἀμαθής καί χυδαία αὐτή μάζα δέν ἦταν ἄλλη ἀπό τήν ἴδια τήν ἀστική μάζα.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι στά 1851 ἡ Γαλλία εἶχε περάσει ἕνα εἶδος μικρῆς ἐμπορικῆς κρίσης. Στά τέλη τοῦ Φλεβάρη παρατηρήθηκε πτώση τῶν ἐξαγωγῶν σέ σύγκριση μέ τό 1850. Τό Μάρτη τό ἐμπόριο ὑπόφερε καί ἔκλειναν τά ἐργοστάσια. Τόν Ἀπρίλη ἡ κατάσταση τῶν βιομηχανικῶν νομῶν φαινόταν τόσο ἀπελπιστική ὅσο καί ὕστερα ἀπό τίς μέρες τοῦ Φλεβάρη. Τό Μάη οἱ δουλιές δέν εἶχαν ἀκόμα ξαναζωντανέψει. Ἀκόμα καί στίς 28 τοῦ Ἰούνη ἡ κατάσταση τῆς τράπεζας τῆς Γαλλίας ἔδειχνε, μέ τήν τεράστια αὔξηση τῶν καταθέσεων καί μέ τήν ἐξίσου μεγάλη ἐλάττωση τῶν προκαταρολῶν πάνω σέ γραμμάτια, τό στασιμότητα τῆς παραγωγῆς. Καί μονάχα στά μέσα τοῦ Ὀχτώβρη ἄρχισε πάλι μιά προοδευτική ἀναζωογόνηση τῶν ἐργασιῶν. Ἡ γαλλική ἀστική τάξη ἐξηγοῦσε αὐτή τήν ἐμπορική στασιμότητα μέ καθαρά πολιτικούς λόγους, μέ τήν πάλη ἀνάμεσα στό κοινοβούλιο καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, μέ τήν ἀβεβαιότητα τῆς προσωρινῆς κρατικῆς μορφῆς, μέ τή φριχτή προοπτική γιά τή δεύτερη Κυριακή τοῦ Μάη τοῦ 1852. Δέ θέλω ν' ἀρνηθῶ, ὅτι ὅλες αὐτές οἱ αἰτίες προκάλεσαν μιά πτώση σέ μερικούς βιομηχανικούς κλάδους στό Παρίσι καί στούς νομούς. Πάντως ἡ ἐπίδραση αὐτή τῶν πολιτικῶν συνθηκῶν ἦταν μονάχα τοπική καί ἀσήμαντη. Μήπως χρειάζεται ἄλλη ἀπόδειξη γι' αὐτό ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ ἀναζωογόνηση τοῦ ἐμπορίου ἄρχισε γύρω ἀπό τά μέσα τοῦ Ὀχτώβρη, τή στιγμή ἀκριβῶς πού ἡ πολιτική κατάσταση χειροτέρευε, ὁ πολιτικός ὁρίζοντας σκοτείνιαζε καί κάθε στιγμή περίμεναν ἕναν κεραυνό ἀπό τά Ἠλύσια; Ἐξάλλου, ὁ γάλλος ἀστός πού «ἡ δεξιοσύνη του, ἡ γνώση του, ἡ πνευματική διορατικότητά του καί οἱ διανοητικές ἐπικουρικές πηγές του» δέ φτάνουν πέρα ἀπό τή μύτη του, σ' ὅλη τή διάρκεια τῆς βιομηχανικῆς ἔκθεσης τοῦ Λονδίνου μποροῦσε νά σκοντάφτει μέ τή μύτη του πάνω στήν αἰτία τῆς ἐμπορικῆς του ἀθλιότητας. Ἐνῶ στή Γαλλία ἔκλειναν τά ἐργοστάσια, στήν Ἀγγλία ξεσποῦσαν ἐμπορικές χρεωκοπίες. Ἐνῶ στή Γαλλία ὁ βιομηχανικός πανικός ἀποκορυφωνόταν τόν Ἀπρίλη καί τό Μάη, στήν Ἀγγλία τόν Ἀπρίλη καί τό Μάη ἀποκορυφωνόταν ὁ ἐμπορικός πανικός. Ὅπως ὑπόφερε ἡ γαλλική βιομηχανία μαλλιοῦ, τό ἴδιο ὑπόφερε καί ἡ ἀγγλική, ὅπως ὑπόφερε ἡ γαλλική βιομηχανία μεταξιοῦ, τό ἴδιο καί ἡ ἀγγλική. Ἂν τά ἀγγλικά ἐργοστάσια βαμβακερῶν εἰδῶν ἐξακολουθοῦσαν νά ἐργάζονται, αὐτό δέ γινόταν μέ τά ἴδια κέρδη ὅπως στά 1849 καί 1850. Ἡ

μόνη διαφορά ήταν ότι ή κρίση στή Γαλλία ήταν βιομηχανική ένῶ στήν Ἀγγλία ήταν ἐμπορική, ότι ἐνῶ στή Γαλλία σταματοῦσαν τά ἐργοστάσια, στήν Ἀγγλία ἐπεχτείνονταν, κάτω ὅμως ἀπό λιγότερο εὐνοϊκές συνθῆκες, ἀπ' ὅ,τι γινόταν στά προηγούμενα χρόνια, ὅτι στή Γαλλία ήταν οἱ ἐξαγωγές, ἐνῶ στήν Ἀγγλία οἱ εἰσαγωγές πού δέχτηκαν τά κύρια χτυπήματα. Ἡ κοινή αἰτία, πού φυσικά δέν ἔπρεπε νά τή ζητήσει κανείς μέσα στά ὅρια τοῦ γαλλικοῦ πολιτικοῦ ὁρίζοντα, ήταν ἐξώφθαλμη. Τό 1849 καί τό 1850 ήταν χρόνια τῆς μεγαλύτερης ὑλικῆς ἄνθισης καί μιᾶς ὑπερπαραγωγῆς, πού ἐκδηλώθηκε σάν τέτια μονάχα τό 1851. Στίς ἀρχές αὐτοῦ του χρόνου ἡ ὑπερπαραγωγή ἐντάθηκε ἀκόμα περισσότερο μέ τήν προοπτική τῆς βιομηχανικῆς ἔκθεσης. Σ' αὐτό πρέπει νά προστεθοῦν τά παρακάτω εἰδικά περιστατικά: πρῶτα, ἡ κακή ἀνάπτυξη τῆς σοδιᾶς τοῦ μπαμπακιοῦ στά 1850 καί 1851, ὕστερα ἡ βεβαιότητα γιά μιά πιό μεγάλη σοδιά ἀπό ὅτι περιμένανε, πρῶτα ἡ ὕψωση, ὕστερα τό ἀπότομο πέσιμο, μέ λίγα λόγια οἱ διακυμάνσεις τῶν τιμῶν τοῦ μπαμπακιοῦ. Ἡ σοδιά τοῦ ἀκατέργαστου μεταξιοῦ εἶχε πέσει, τουλάχιστο στή Γαλλία, κάτω ἀπό τό μέσο ὅρο. Τέλος, ἡ βιομηχανία μαλλιοῦ εἶχε τόσο ἐπεχταθεῖ ἀπό τό 1848, πού δέ μποροῦσε νά τήν ἀκολουθήσει ἡ παραγωγή μαλλιοῦ καί ἡ τιμή τοῦ ἀκατέργαστου μαλλιοῦ ὑψώθηκε σέ μεγάλη δυσαναλογία σέ σχέση μέ τήν τιμή τῶν μάλλινων προϊόντων. Ἔχουμε λοιπόν ἐδῶ στίς πρῶτες ὕλες τριῶν βιομηχανιῶν παγκόσμιας σημασίας μιά τριπλή αἰτία γιά ἐμπορική στασιμότητα. Ἂν παραβλέψουμε αὐτά τά εἰδικά περιστατικά, ἡ φαινομενική κρίση τοῦ 1851 δέν ήταν τίποτε ἄλλο ἀπό τό σταμάτημα πού κάθε φορά προκαλοῦν ἡ ὑπερπαραγωγή καί ἡ ὑπερκερδοσκοπία στήν πορεία τοῦ βιομηχανικοῦ κύκλου, ὥσπου νά συγκεντρώσει ὅλες της τίς δυνάμεις γιά νά διατρέξει μέ πυρετική ταχύτητα τήν τελευταία φάση αὐτοῦ τοῦ κύκλου καί νά φτάσουν ξανά στήν ἀφετηρία της, στή γενική ἐμπορική κρίση. Μέσα σέ τέτια ἐνδιάμεσα τῆς ἐμπορικῆς ἱστορίας, ξεσποῦν στήν Ἀγγλία ἐμπορικές χρεωκοπίες, ἐνῶ στή Γαλλία σταματάει ἡ ἴδια ἡ βιομηχανία, ἐν μέρει γιατί ἀναγκάζεται νά ὑποχωρήσει σ' ὅλες τίς ἀγορές μπροστά στόν ἀγγλικό συναγωνισμό, πού ἀκριβῶς τότε γίνεται ἀνυπέφορος, καί ἐν μέρει γιατί σά βιομηχανία πολυτελείας πού εἶναι χτυπιέται κατά προτίμηση ἀπό κάθε σταμάτημα τῶν ἐργασιῶν. Ἔτσι, ἐκτός ἀπό τίς γενικές κρίσεις, ἡ Γαλλία περνάει τίς δικές της ἐθνικές ἐμπο-

ρικές κρίσεις, πού ὅμως προκαλοῦνται καί καθορίζονται πολύ περισσότερο ἀπό τή γενική κατάσταση τῆς παγκόσμιας ἀγορᾶς, παρά ἀπό τοπικές γαλλικές ἐπιδράσεις. Δέ θά ήταν δίχως ἐνδιαφέρον ἂν ἀντιπαραθέταμε στήν προκατάληψη τοῦ γάλλου ἀστοῦ τήν κρίση τοῦ ἄγγλου ἀστοῦ. Ἕνας ἀπό τούς μεγαλύτερους οἴκους τοῦ Λίβερπουλ γράφει στόν ἐτήσιο ἐμπορικό ἀπολογισμό του γιά τό 1851: «Λίγες χρονιές διαψεύσανε περισσότερο ἀπό τή χρονιά πού πέρασε τίς προβλέψεις πού εἶχαν γίνει στήν ἀρχή. Ἀντί γιά τή μεγάλη ἄνθιση, πού σχεδόν ὁμόφωνα προβλέπαμε, ἡ χρονιά αὐτή ἀποδείχτηκε μιά ἀπό τίς πιό ἀπογοητευτικές χρονιές, πού ἔχουν σημειωθεῖ στό τελευταῖο τέταρτο τοῦ αἰώνα. Αὐτό, φυσικά, ἰσχύει μόνο γιά τίς ἐμπορικές καί ὄχι γιά τίς βιομηχανικές τάξεις. Καί ὅμως ὑπῆρχαν βέβαια λόγοι γιά νά καταλήξουμε ἀπ' τήν ἀρχή τοῦ χρόνου σ' ἀντίθετα συμπεράσματα. Τά ἀποθέματα σέ ἐμπορεύματα ήταν σποραδικά, τά κεφάλαια περίσσευαν, τά τρόφιμα ήταν φτηνά, ἕνα καλό φθινόπωρο ήταν ἐξασφαλισμένο, στήν εὐρωπαϊκή ἤπειρο ἐπικρατοῦσε ἀδιατάραχτη εἰρήνη καί δέν εἴχαμε πολιτικές ἤ δημοσιονομικές διαταραχές στό ἐσωτερικό: πραγματικά, ποτέ τά φτερά τοῦ ἐμπορίου δέν ήταν πιό ἐλεύθερα... Σέ ποιά αἰτια πρέπει λοιπόν νά ἀποδόσουμε τό δυσμενές αὐτό ἀποτέλεσμα; Νομίζουμε πώς πρέπει νά τό ἀποδόσουμε στό ὑπερεμπόριο εἰσαγωγῶν καί ἐξαγωγῶν... Ἂν οἱ ἔμποροί μας δέ βάλουν μόνοι τους στενότερα ὅρια στή δράση τους, τίποτε δέ μπορεῖ νά μᾶς κρατᾶ μέσα στήν τροχιά μας, ἐκτός ἀπό ἕνας πανικός κάθε τρία χρόνια»[1].

Ἂς φανταστοῦμε τώρα τό γάλλο ἀστό, πῶς μέσα σ' αὐτόν τόν ἐμπορικό πανικό βασανίζεται, ζαλίζεται καί θολώνεται τό ἐμπορικά ἄρρωστο μυαλό του ἀπό τίς φῆμες γιά πραξικοπήματα καί γιά τήν ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, ἀπό τήν πάλη ἀνάμεσα στό κοινοβούλιο καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, ἀπό τό ἀλληλοφάγωμα τῶν ὀρλεανικῶν καί τῶν νομιμοφρόνων, ἀπό τίς κομμουνιστικές συνωμοσίες στή νότια Γαλλία, ἀπό δῆθεν ἐξεγέρσεις χωρικῶν (Jaciqueries) στούς νομούς τοῦ Νιέβρ καί τοῦ Σέρ, ἀπό τίς διαφημίσεις τῶν διαφόρων ὑποψηφίων γιά τήν προεδρία, ἀπό τά ἀγυρτικά συνθήματα τῶν ἐφημερίδων, ἀπό τίς ἀπειλές τῶν δημοκρατικῶν ὅτι θά ὑπερασπί-

[1] Παρμένο ἀπό τό «Ἐκόνομιστ», 10 τοῦ Γενάρη 1852, σελ. 29-30. (Σημ. Σέντ.)

ζονταν μέ τό ὅπλο στό χέρι τό σύνταγμα καί τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα, ἀπό τά εὐαγγελικά κηρύγματα τῶν φυγάδων ἡρώων πού βρίσκονταν στό ἐξωτερικό καί πού ἀνάγγελναν τη συντέλεια τοῦ κόσμου γιά τή δεύτερη Κυριακή τοῦ Μάη 1852 — ἄς τά φανταστοῦμε ὅλα αὐτά καί θά καταλάβουμε γιατί, μέσα σ' αὐτή τήν ἀνείπωτη, θορυβώδικη σύγχιση γιά συγχώνευση, ἀναθεώρηση, παράταση, σύνταγμα, συνωμοσία, συνασπισμό, μετανάστευση, σφετερισμό καί ἐπανάσταση, ὁ ἀστός φωνάζει δαιμονισμένα στήν κοινοβουλευτική του δημοκρατία: «Καλύτερα ἕνα φριχτό τέλος, παρά μιά φρίκη χωρίς τέλος!»

Ὁ Βοναπάρτης κατάλαβε τήν κραυγή αὐτή. Ἡ ἱκανότητά του ν' ἀντιλαμβάνεται εἶχε ὀξυνθεῖ ἀπό τήν αὐξανόμενη βιαιότητα τῶν δανειστῶν του, πού σέ κάθε δύση τοῦ ἡλιου, πού ἔφερνε κοντύτερα τή μέρα τῆς λήξης, τή δεύτερη Κυριακή τοῦ Μάη 1852, βλέπανε στήν κίνηση τῶν ἄστρων τή διαμαρτύρηση γιά τά ἐπίγειά τους γραμματια. Εἶχαν γίνει ἀληθινοί ἀστρολόγοι. Ἡ ἐθνοσυνέλευση εἶχε σβήσει κάθε ἐλπίδα τοῦ Βοναπάρτη για μιά συνταγματική παράταση τῆς ἐξουσίας του. Ἡ ὑποψηφιότητα τοῦ πρίγκιπα ντέ Ζουανβίλ δέν ἐπέτρεπε ἄλλες ταλαντεύσεις.

Ἄν ποτέ κάποιο γεγονός ἔριξε τή σκιά του πολύ πρίν ἀπό τήν πραγματοποίησή του, αὐτό ἦταν τό πραξικόπημα τοῦ Βοναπάρτη. Ἀπό τίς 2ᾳ κιόλας τοῦ Γενάρη 1849, ἕνα μόλις μήνα ὕστερα ἀπό τήν ἐκλογή του, εἶχε κάνει κιόλας σχετική πρόταση στόν Σανγκαρνιέ. Τό καλοκαίρι τοῦ 1849 ὁ ἴδιος ὁ πρωθυπουργός του Ὀντιλόν Μπαρρό εἶχε καταγγείλει σκεπασμένα τήν πολιτική τῶν πραξικοπημάτων. Τό ἴδιο ἔκανε ἀνοιχτά ὁ Θιέρσος τό χειμώνα τοῦ 1850. Τό Μάη τοῦ 1851 ὁ Περσινύ προσπάθησε καί πάλι νά καρδίσει τόν Σανγκαρνιέ γιά τό πραξικόπημα. Ἡ «Μεσαζέ ντέ λ' Ἀσαμπλέ»[1] εἶχε δημοσιεύσει αὐτή τή συνομιλία. Οἱ βοναπαρτικές ἐφημερίδες, σέ κάθε κοινοβουλευτική θύελλα ἀπειλοῦσαν μ' ἕνα πραξικόπημα καί ὅσο πλησίαζε ἡ κρίση, τόσο δυνατότερος γινότανε ὁ τόνος τῆς φωνῆς τους. Στά ὄργια, πού ἔκανε κάθε νύχτα ὁ Βοναπάρτης μέ ἄνδρες καί γυναῖκες τυχοδιῶχτες, κάθε φορά πού ζύγωναν τά μεσάνυχτα καί οἱ ἄφθονες σπονδές ἔλυναν τίς γλῶσσες καί ἀνάβαν τίς φαντασίες, ἀπο-

[1] Μεσαζέ ντέ λ' Ἀσαμπλέ» (Messager de l' Assemblée): ἀντιβοναπαρτική ἐφημερίδα πού ἔβγαινε τό 1851 στό Παρίσι. (Σημ. Σύντ.)

φασιζόταν τό πραξικόπημα γιά τήν ἄλλη μέρα τό πρωί. Ἔσερναν τά ξίφη, τσούγκριζαν τά ποτήρια, οἱ ἀντιπρόσωποι τόσκαζαν ἀπό τά παράθυρα, ἡ αὐτοκρατορική πορφύρα κάλυπτε τούς ὤμους τοῦ Βοναπάρτη, ὥσπου τό ἑπόμενο πρωί ἔδιωχνε ξανά τό φάντασμα καί τό κατάπληχτο Παρίσι μάθαινε ἀπό ἐλάχιστα ἐπιφυλακτικές ἐστιάδες καί ἀκριτόμυθους παλαδίνους*, τόν κίνδυνο ἀπ' τόν ὁποῖο εἶχε ξεφύγει ἀκόμα μιά φορά. Στούς μῆνες Σεπτέμβρη καί Ὀχτώβρη οἱ φῆμες γιά ἕνα πραξικόπημα κυνηγοῦσαν ἡ μιά τήν ἄλλη. Ἡ σκιά ἀποχτοῦσε χρῶμα, σάν μιά πολύχρωμη δαγκερτυπία. Ἄν ξεφυλλίσουμε τίς εὐρωπαϊκές ἐφημερίδες τοῦ Σεπτέμβρη καί τοῦ Ὀχτώβρη θά βροῦμε λέξη πρός λέξη πληροφορίες σάν τίς ἀκόλουθες: «Τό Παρίσι εἶναι γεμάτο ἀπό φῆμες γιά ἕνα πραξικόπημα. Ἡ πρωτεύουσα, λένε ὅτι θά γεμίσει τή νύχτα μέ στρατό καί ἡ αὐγή θά φέρει διατάγματα γιά τή διάλυση τῆς ἐθνοσυνέλευσης, γιά τήν κήρυξη τοῦ νομοῦ τοῦ Σηκουάνα σέ κατάσταση πολιορκίας, γιά τήν ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, καθώς καί διάγγελμα στό λαό. Ὁ Βοναπάρτης λένε πώς ψάχνει νά βρεῖ ὑπουργούς γιά τήν ἐκτέλεση τῶν παράνομων αὐτῶν διαταγμάτων». Οἱ ἀνταποκρίσεις πού ἀναγράφουν αὐτές τίς εἰδήσεις τελειώνουν πάντοτε μέ τή μοιραία λέξη «ἀναβλήθηκε». Τό πραξικόπημα ἦταν πάντα ἡ ἔμμονη ἰδέα τοῦ Βοναπάρτη. Μ' αὐτή τήν ἰδέα εἶχε ξαναπατήσει τό γαλλικό ἔδαφος. Ἡ ἰδέα αὐτή τόν εἶχε κυριεύσει σέ τέτιο βαθμό, πού τήν πρόδινε καί τή φλυαροῦσε ἀκατάπαυτα. Ἦταν τόσο ἀδύνατος, πού τό ἴδιο ἀκατάπαυτα τήν ἀπαρνιόταν. Ἡ σκιά τοῦ πραξικοπήματος εἶχε καταντήσει ἕνα φάντασμα τόσο οἰκεῖο στούς παρισινούς, πού ὅταν τέλος φανερώθηκε μέ σάρκα καί ὀστᾶ δέ θέλανε νά τό πιστέψουν. Δέν ἦταν λοιπόν οὔτε ἡ συνωμοτική ἐπιφυλακτικότητα τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, οὔτε ὁ ἀπροσδόκητος αἰφνιδιασμός τῆς ἐθνοσυνέλευσης πού ἔκαναν νά πετύχει τό πραξικόπημα. Ἄν πέτυχε, πέτυχε παρ' ὅλη τήν ἀθυροστομία τοῦ πρώτου καί ἐν γνώσει τῆς δεύτερης, σάν ἀναγκαία ἀναπόφευγη συνέπεια τῆς προγενέστερης ἐξέλιξης.

Στίς 10 τοῦ Ὀχτώβρη ὁ Βοναπάρτης ἀνάγγειλε στούς ὑπουργούς του τήν ἀπόφασή του νά ἐπαναφέρει τό γενικό ἐκλογικό

* Παλαδίνοι εἶναι οἱ 12 ἥρωες στό μεσαιωνικό ποίημα τοῦ Ρολάνδου. Ἐδῶ ἔχουν τήν ἔννοια τῶν πιστῶν ἱπποτῶν ἢ ὑπηρετῶν. (Σημ. Μετ.)

δικαίωμα. Στίς 16, οἱ ὑπουργοί ὑπέβαλαν τίς παραιτήσεις τους. Στίς 26 τό Παρίσι μάθαινε τό σχηματισμό τῆς κυβέρνησης Τορινύ. Ταυτόχρονα ὁ διευθυντής τῆς ἀστυνομίας Καρλιέ ἀντικαταστάθηκε ἀπό τόν Μωπά. Ὁ διοικητής τῆς 1ης μεραρχίας τοῦ στρατοῦ Μανιάν συγκέντρωσε στήν πρωτεύουσα τά πιό ἔμπιστα συντάγματα. Στίς 4 τοῦ Νοέμβρη ἡ ἐθνοσυνέλευση ξανάρχισε τίς συνεδριάσεις της. Δέν εἶχε τίποτε καλύτερο νά κάνει, παρά νά ἀνακεφαλαιώσει σέ σύντομη, περιληπτική μορφή τήν πορεία πού εἶχε διανύσει καί νά ἀποδείξει πώς δέν τήν ἔθαψαν παρά μονάχα ἀφοῦ εἶχε πεθάνει.

Ἡ πρώτη θέση πού εἶχε χάσει στήν πάλη της μέ τήν ἐκτελεστική ἐξουσία ἦταν ἡ κυβέρνηση. Ἀναγκάστηκε ν' ἀναγνωρίσει πανηγυρικά αὐτή τήν ἀπώλεια παίρνοντας τήν κυβέρνηση Τορινύ, μιά σκιώδη μόνο κυβέρνηση, σάν πραγματική. Ἡ μόνιμη ἐπιτροπή εἶχε ὑποδεχθεῖ τόν κ. Ζιρώ μέ γέλια, ὅταν παρουσιάστηκε μπροστά της ἐξ ὀνόματος τῶν νέων ὑπουργῶν. Μιά τόσο ἀνίσχυρη κυβέρνηση, γιά τόσο ἰσχυρά μέτρα σάν τήν ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος! Μά τό ζήτημα ἦταν ἀκριβῶς νά μήν κάνουν τίποτα μ έ σ α στό κοινοβούλιο καί νά κάνουν τό πᾶν ἐ ν ά ν τ ι α στό κοινοβούλιο.

Ἀπό τήν πρώτη μέρα τῆς ἐπανάληψης τῶν ἐργασιῶν της, ἡ ἐθνοσυνέλευση δέχτηκε τό μήνυμα τοῦ Βοναπάρτη, πού ἀπαιτοῦσε τήν ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καί τήν κατάργηση τοῦ νόμου τῆς 31 τοῦ Μάη 1850. Τήν ἴδια μέρα οἱ ὑπουργοί του καταθέσανε ἕνα νομοσχέδιο μ' αὐτό τό πνεῦμα. Ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀπόριψε ἀμέσως τήν πρόταση τῆς κυβέρνησης νά θεωρηθεῖ κατεπείγον τό νομοσχέδιο αὐτό καί ἀπόριψε τό ἴδιο τό νομοσχέδιο στίς 13 τοῦ Νοέμβρη μέ 355 ψήφους ἐνάντια σέ 348. Ἔτσι παράβιαζε ἀκόμα μιά φορά τήν ἐντολή της. Ἐπιβεβαίωνε ἀκόμα μιά φορά τό γεγονός ὅτι εἶχε μεταβληθεῖ ἀπό ἐλεύθερα ἐκλεγμένη ἀντιπροσωπεία τοῦ λαοῦ σέ κοινοβούλιο πού τό σφετερίστηκε μιά τάξη, ἀναγνώριζε ἀκόμα μιά φορά ὅτι εἶχε μονάχη της κόψει τούς μῦς πού συνδέανε τό κοινοβουλευτικό κεφάλι μέ τό σῶμα τοῦ ἔθνους.

Ἄν μέ τήν πρότασή της γιά ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία ἀπευθυνόταν ἀπό τήν ἐθνοσυνέλευση στό λαό, ἡ νομοθετική ἐξουσία μέ τό νομοσχέδιό της γιά τούς κοσμήτορες ἀπευθυνόταν ἀπό τό λαό στό στρατό. Τό νομοσχέδιο γιά τούς κοσμήτορες εἶχε σκοπό ν' ἀποκαταστήσει τό

δικαίωμά της γιά τήν ἄμεση κινητοποίηση τοῦ στρατοῦ, γιά τό σχηματισμό ἑνός κοινοβουλευτικοῦ στρατοῦ. Ἄν ἀναγόρευε ἔτσι τό στρατό σέ διαιτητή ἀνάμεσά της καί στό λαό, ἀνάμεσά της καί στό Βοναπάρτη, ἄν ἀναγνώριζε τό στρατό σάν ἀποφασιστική κρατική ἐξουσία, ἀπό τήν ἄλλη ἔπρεπε νά παραδεχτεῖ ὅτι ἀπό καιρό εἶχε παραιτηθεῖ ἀπό τήν ἀξίωσή της νά κυριαρχεῖ στό στρατό. Ἄν, ἀντί νά κινητοποιήσει ἀμέσως τό στρατό, συζητοῦσε γιά τό δικαίωμα τῆς κινητοποίησής του, πρόδινε ὅτι ἀμφέβαλλε γιά τήν ἴδια τή δική της ἐξουσία. Μέ τήν ἀπόριψη τοῦ νομοσχεδίου γιά τούς κοσμήτορες ὁμολόγησε δημόσια τήν ἀδυναμία της. Τό νομοσχέδιο αὐτό ἀπορίφθηκε μέ μιά πλειοψηφία 108 ψήφων. Οἱ ὀρεινοί ἔδοσαν ἔτσι τή λύση. Βρισκόταν ἡ ἴδια στή θέση τοῦ γαϊδάρου τοῦ Μπουριντάν, ὄχι βέβαια ἀνάμεσα σέ δυό δεμάτια σανό, γιά νά ἀποφασίσει ποιό ἀπό τά δυό εἶναι πιό ὀρεκτικό, ἀλλά ἀνάμεσα σέ δυό ξυλοφορτώματα γιά νά ἀποφασίσει ποιό ἀπό τά δυό εἶναι πιό σκληρό. Ἀπό τή μιά μεριά, ὁ φόβος ἀπό τόν Σανγκαρνιέ, ἀπό τήν ἄλλη, ὁ φόβος ἀπό τό Βοναπάρτη. Πρέπει νά παραδεχτοῦμε ὅτι ἡ κατάσταση δέν ἦταν καθόλου ἡρωϊκή.

Στίς 18 τοῦ Νοέμβρη ὑποβλήθηκε μιά τροπολογία στό νομοσχέδιο πού εἶχε καταθέσει τό κόμμα τῆς τάξεως γιά τίς δημοτικές ἐκλογές, πού ἔλεγε ὅτι ἀντί τρία χρόνια ἔφτανε οἱ δημοτικοί ἐκλογεῖς νά ἔχουν ἕνα χρόνο διαμονή στόν τόπο πού ψήφιζαν. Ἡ τροπολογία ἀπορίφθηκε μέ μιά μονάχα ψῆφο, ἀποδείχθηκε ὅμως ἀμέσως ὅτι αὐτή ἡ ψῆφος προερχόταν ἀπό κάποιο λάθος. Τό κόμμα τῆς τάξεως μέ τό κομάτιασμά του σέ ἐχθρικές ὁμάδες, εἶχε χάσει ἀπό καιρό τήν αὐτοτελῆ κοινοβουλευτική του πλειοψηφία. Ἔβλεπε τώρα ὅτι δέν ὑπῆρχε καμιά πλειοψηφία στό κοινοβούλιο. Ἡ ἐθνοσυνέλευση εἶχε καταντήσει ἀνίκανη νά πάρει μιάν ἀπόφαση. Τά ἀτομικά της στοιχεῖα δέ συγκρατιόνταν πιά ἀπό καμιά συνεχτική δύναμη. Εἶχε καταναλώσει τήν τελευταία της πνοή. Ἦταν νεκρή.

Τέλος, λίγες μέρες πρίν ἀπό τήν καταστροφή, ἡ ἐξωκοινοβουλευτική μάζα τῆς ἀστικῆς τάξης ἔμελλε νά ἐπιβεβαιώσει ἀκόμα μιά φορά πανηγυρικά τή ρήξη της μέ τήν ἀστική τάξη μέσα στό κοινοβούλιο. Ὁ Θιέρσος, ἕνας κοινοβουλευτικός ἥρωας πού εἶχε κατ' ἐξοχήν προσβληθεῖ ἀπό τήν ἀγιάτρευτη ἀρρώστεια τῆς κοινοβουλευτικῆς ἠλιθιότητας, σκάρωσε ὕστερα ἀπό τό θάνατο τοῦ κοινοβουλίου μιά καινούργια κοινοβουλευτική μη-

χανοραφία μέ τό συμβούλιο τῆς ἐπικρατείας, ἕνα νόμο περί εὐθύνης πού θά περιόριζε τόν πρόεδρο μέσα στά ὅρια τοῦ συντάγματος. Ὅπως ὁ Βοναπάρτης στίς 15 τοῦ Σεπτέμβρη, μέ τήν εὐκαιρία τῆς κατάθεσης τοῦ θεμελίου λίθου τῆς νέας ἀγορᾶς τοῦ Παρισιοῦ, εἶχε, σάν νεότερος Μασανιέλο, καταγοητεύσει τίς μανάβισσες τῆς ἀγορᾶς, τίς πωλήτριες ψαριῶν — βέβαια, κάθε μιά ἀπ' αὐτές τίς πωλήτριες ζύγιζε ἴσαμε 17 μπουργκράφους σέ πραγματική δύναμη — ὅπως ὕστερα ἀπό τήν κατάθεση τοῦ νομοσχεδίου γιά τούς κοσμήτορες ἐνθουσίασε τούς ὁπολοχαγούς πού εἶχε κεράσει στά Ἠλύσια, ἔτσι καί τώρα στίς 25 τοῦ Νοέμβρη παράσυρε τή βιομηχανική ἀστική τάξη, πού εἶχε συγκεντρωθεῖ στό ἱπποδρόμιο γιά νά πάρει ἀπό τό χέρι του τά μετάλλια τῶν βραβείων τῆς βιομηχανικῆς ἔκθεσης τοῦ Λονδίνου. Παραθέτω τό πιό χαρακτηριστικό μέρος τοῦ λόγου του, ὅπως τόν δημοσίευσε ἡ «Ζουρνάλ ντέ Ντεμπά»: «Ὕστερα ἀπό τόσες ἀνέλπιστες ἐπιτυχίες, ἔχω τό δικαίωμα νά ἐπαναλάβω πόσο μεγάλη θά ἦταν ἡ γαλλική δημοκρατία, ἄν τῆς ἐπιτρεπόταν νά ἀκολουθήσει τά πραγματικά της συμφέροντα καί νά μεταρυθμίσει τούς θεσμούς της, ἀντί νά ἀνατρέσσεται διαρκῶς ἀπό τή μιά ἀπό δημαγωγούς καί ἀπό τήν ἄλλη ἀπό μοναρχικές παραισθήσεις (θυελλώδη καί ἐπανειλημένα χειροκροτήματα ἀπό ὅλες τίς πλευρές τοῦ ἀμφιθεάτρου). Οἱ μοναρχικές παραισθήσεις ἐμποδίζουν κάθε πρόοδο καί κάθε σοβαρό βιομηχανικό κλάδο. Ἀντί γιά πρόοδο ἔχουμε ἀγώνα. Βλέπουμε ἄνδρες, πού πρίν ἦταν οἱ πιό δραστήριοι ὑποστηρικτές τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας καί τῶν βασιλικῶν προνομίων, νά γίνονται ὀπαδοί μιᾶς συμβατικῆς, μόνο καί μόνο γιά νά ἐξασθενίσουν τήν ἐξουσία πού ἔχει ἀνακύψει ἀπό τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα. (Δυνατά καί ἐπανειλημένα χειροκροτήματα). Βλέπουμε ἄνδρες πού ὑπόφεραν περισσότερο ἀπό ὅλους ἀπό τήν ἐπανάσταση καί τήν ἐλεεινολόγησαν περισσότερο ἀπό ὅλους, νά προκαλοῦν μιά νέα ἐπανάσταση, μόνο καί μόνο γιά νά ἀλυσοδέσουν τή θέληση τοῦ ἔθνους... Σᾶς ὑπόσχομαι ἡσυχία γιά τό μέλλον κλπ, κλπ. (Μπράβο, μπράβο, θυελλώδη μπράβο)». Ἔτσι ἡ βιομηχανική ἀστική τάξη χειροκροτεῖ μέ δουλοπρέπη μπράβο τό πραξικόπημα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη, τήν κατάργηση τοῦ κοινοβουλίου, τόν ἀφανισμό τῆς δικῆς της κυριαρχίας, τή δικτατορία τοῦ Βοναπάρτη. Στή βροντή τῶν χειροκροτημάτων τῆς 25 τοῦ Νοέμβρη ἀπάντησε ἡ βροντή τῶν κανονιῶν τῆς 4 τοῦ Δεκέμβρη καί τό σπίτι τοῦ κ. Σαλαντρούζ, πού εἶχε χειροκροτήσει καί φωνάξει τά περισσότερα μπράβο ἦταν ἐκεῖνο πού χτυπήθηκε ἀπό τίς περισσότερες κανονιές.

Ὅταν ὁ Κρόμβελ διάλυσε τό Μακρό κοινοβούλιο, πῆγε μονάχος του καί στάθηκε στή μέση τῆς αἴθουσας τῶν συνεδριάσεών του, ἔβγαλε ἀπό τή τσέπη τό ρολόϊ του γιά νά μή ζήσει οὔτε ἕνα λεπτό πέρα ἀπό τήν προθεσμία πού τοῦ εἶχε καθορίσει καί ἔδιωξε κάθε μέλος του μέ εὔθυμες χιουμοριστικές βρισιές. Ὁ Ναπολέων, κατώτερος ἀπό τό πρωτότυπό του, πῆγε τουλάχιστο στίς 18 Μπρυμαίρ στό νομοθετικό σῶμα καί τοῦ διάβασε, ἄν καί μέ πνιγμένη φωνή, τή θανατική του καταδίκη. Ὁ δεύτερος Βοναπάρτης, πού ἐξάλλου βρέθηκε νά κατέχει μιά ὁλότελα διαφορετική ἐκτελεστική ἐξουσία ἀπό τήν ἐξουσία τοῦ Κρόμβελ καί τοῦ Ναπολέοντα, δέν ἀναζητοῦσε τό πρωτότυπό του στά χρονικά τῆς παγκόσμιας ἱστορίας, ἀλλά στά χρονικά τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, στά χρονικά τῆς ἐγκληματολογικῆς δικαιοσύνης. Κλέβει ἀπό τήν τράπεζα τῆς Γαλλίας 25 ἑκατομμύρια φράγκα, ἐξαγοράζει τό στρατηγό Μανιάν μέ ἕνα ἑκατομμύριο, τούς στρατιῶτες μέ δεκαπέντε φράγκα καί μέ ρακί τόν καθένα, ἀνταμώνεται σάν κλέφτης στά κρυφά μέ τούς συνεργάτες του τή νύχτα, διατάζει νά διαρρήξουν τά σπίτια τῶν πιό ἐπικίνδυνων κοινοβουλευτικῶν ἡγετῶν καί ν' ἁρπάξουν ἀπ' τά κρεβάτια τους τόν Καβαινιάκ, τόν Λαμορισιέρ, τόν Λεφλό, τόν Σανγκαρνιέ, τόν Σαρρά, τόν Θιέρσο, τόν Μπάζ κλπ, διατάζει νά καταλάβουν στρατιωτικά τίς κυριότερες πλατεῖες τοῦ Παρισιοῦ καί τό κτίριο τοῦ κοινοβουλίου καί νά τοιχοκολλήσουν νωρίς τό πρωί σ' ὅλους τούς τοίχους κατεργάρικες ἀγγελίες πού γνωστοποιοῦσαν τή διάλυση τῆς ἐθνοσυνέλευσης καί τοῦ συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας, τήν ἐπαναφορά τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καί τήν κήρυξη τοῦ νομοῦ τοῦ Σηκουάνα σέ κατάσταση πολιορκίας. Μέ τόν ἴδιο τρόπο, καταχωρήθηκε λίγο ἀργότερα στή «Μονιτέρ» ἕνα πλαστό ἔγγραφο, πώς τάχα σημαίνοντες κοινοβουλευτικοί παράγοντες συγκεντρώθηκαν γύρω του σέ ἕνα κρατικό συμβουλευτικό σῶμα.

Τό κολοβό κοινοβούλιο πού συγκεντρώθηκε στό δημαρχεῖο τοῦ δεκάτου διαμερίσματος τοῦ Παρισιοῦ καί πού τό ἀποτελοῦσαν κυρίως νομιμόφρονες καί ὀρλεανικοί, ἀποφασίζει τήν καθαίρεση τοῦ Βοναπάρτη φωνάζοντας ἐπανειλημένα: «Ζήτω ἡ δημοκρατία!», προσφωνεῖ τοῦ κάκου τό πλῆθος πού ἔχασκε μπροστά στό κτίριο τῆς δημαρχίας καί σέρνεται στό τέλος μέ

συνοδεία ἀπό ἀφρικανούς ἀκροβολιστές, πρῶτα στούς στρατῶνες τοῦ ντ' Ὀρσαί καί ἔπειτα στιβάζεται σέ κλοῦβες καί μεταφέρεται στίς φυλακές τοῦ Μαζά, τοῦ Χάμ καί τῆς Βενσέν. Αὐτό τό τέλος εἶχαν τό κόμμα τῆς τάξεως, ἡ νομοθετική συνέλευση καί ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη. Πρίν φτάσουμε σ' ἕνα συμπέρασμα, ἄς κάνουμε ἕνα σύντομο σχεδιάγραμμα τῆς ἱστορίας τους.

I. Πρώτη περίοδος. Ἀπό τίς 24 τοῦ Φλεβάρη ὡς τίς 4 τοῦ Μάη 1848. Περίοδος τοῦ Φλεβάρη. Πρόλογος. Ἀπάτη τῆς γενικῆς συναδέλφωσης.

II. Δεύτερη περίοδος. Περίοδος διαμόρφωσης τῆς δημοκρατίας καί τῆς συνταχτικῆς ἐθνοσυνέλευσης.

1. Ἀπό τίς 4 τοῦ Μάη ὡς τίς 25 τοῦ Ἰούνη 1848. Πάλη ὅλων τῶν τάξεων ἐνάντια στό προλεταριάτο. Ἥττα τοῦ προλεταριάτου στίς μέρες τοῦ Ἰούνη.
2. Ἀπό τίς 25 τοῦ Ἰούνη ὡς τίς 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848. Διχτατορία τῶν πούρων ἀστῶν δημοκρατῶν. Ἐπεξεργασία τοῦ συντάγματος. Κήρυξη τοῦ Παρισιοῦ σέ κατάσταση πολιορκίας. Ἡ ἀστική διχτατορία παραμερίζεται στίς 10 τοῦ Δεκέμβρη μέ τήν ἐκλογή τοῦ Βοναπάρτη στήν προεδρία.
3. Ἀπό τίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1848 ὡς τίς 28 τοῦ Μάη 1849. Ἀγώνας τῆς συνταχτικῆς συνέλευσης ἐνάντια στό Βοναπάρτη καί στό κόμμα τῆς τάξεως, πού συμμαχοῦσε μαζί του. Τέλος τῆς συνταχτικῆς. Πτώση τῆς δημοκρατικῆς ἀστικῆς τάξης.

III. Τρίτη περίοδος. Περίοδος τῆς συνταγματικῆς δημοκρατίας καί τῆς νομοθετικῆς ἐθνοσυνέλευσης.

1. Ἀπό τίς 28 τοῦ Μάη 1849 ὡς τίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849. Πάλη τῶν μικροαστῶν ἐνάντια στήν ἀστική τάξη καί τό Βοναπάρτη. Ἥττα τῆς μικροαστικῆς δημοκρατίας.
2. Ἀπό τίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849 ὡς τίς 31 τοῦ Μάη 1850. Κοινοβουλευτική διχτατορία τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Ὁλοκληρώνει τήν κυριαρχία του μέ τήν κατάργηση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος, χάνει ὅμως τήν κοινοβουλευτική κυβέρνηση.
3. Ἀπό τίς 31 τοῦ Μάη 1850 ὡς τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851. Πάλη ἀνάμεσα στήν κοινοβουλευτική ἀστική τάξη καί τό Βοναπάρτη.

α) Ἀπό τίς 31 τοῦ Μάη 1850 ὡς τίς 12 τοῦ Γενάρη 1851. Τό κοινοβούλιο χάνει τήν ἀνώτατη διοίκηση τοῦ στρατοῦ.

β) Ἀπό τίς 12 τοῦ Γενάρη ὡς τῆς 11 τοῦ Ἀπρίλη 1851. Τό κοινοβούλιο νικιέται στίς προσπάθειές του νά ξαναποχτήσει τή διοικητική ἐξουσία. Τό κόμμα τῆς τάξεως χάνει τήν ἀνεξάρτητη κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Συνασπίζεται μέ τούς δημοκρατικούς καί τούς ὀρεινούς.

γ) Ἀπό τίς 11 τοῦ Ἀπρίλη 1851 ὡς τίς 9 τοῦ Ὀχτώβρη 1851. Προσπάθειες γιά ἀναθεώρηση, συγχώνευση, παράταση. Τό κόμμα τῆς τάξεως διαλύεται στά ξεχωριστά συστατικά του στοιχεῖα. Σταθεροποιεῖται ἡ ρήξη ἀνάμεσα στήν ἀστική μάζα ἀπό τή μιά καί στό ἀστικό κοινοβούλιο καί τόν τύπο ἀπό τήν ἄλλη.

δ) Ἀπό τίς 9 τοῦ Ὀχτώβρη ὡς τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851. Ἀνοιχτή ρήξη ἀνάμεσα στό κοινοβούλιο καί τήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Τό κοινοβούλιο ἐκτελεῖ τήν πράξη τοῦ θανάτου του καί ὑποκύπτει, ἐγκαταλειμένο ἀπό τήν ἴδια του τήν τάξη, ἀπό τό στρατό καί ἀπ' ὅλες τίς ἄλλες τάξεις. Τέλος τοῦ κοινοβουλευτικοῦ καθεστῶτος καί τῆς ἀστικῆς κυριαρχίας. Νίκη τοῦ Βοναπάρτη. Παρωδία αὐτοκρατορικῆς παλινόρθωσης.

VII

Ἡ κοινωνική δημοκρατία ἐμφανίστηκε σάν μιά φράση, σάν μιά προφητεία στό κατώφλι τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη. Στίς μέρες τοῦ Ἰούνη 1848 πνίγηκε στό αἷμα τοῦ προλεταριάτου, πλανιέται ὅμως σάν φάντασμα στίς ἑπόμενες πράξεις τοῦ δράματος. Ἡ λαοκρατική* δημοκρατία κάνει τήν ἐμφάνισή της. Στίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849 ἐξαφανίστηκε μαζί μέ τούς μικροαστούς πού τό εἶχαν σκάσει, ὅμως πάνω στή φυγή της ἀφήνει πίσω της διπλά καυχησιάρικες ρεκλάμες. Ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία, μαζί μέ τήν ἀστική τάξη καταλαμβάνει ὁλόκληρη τή σκηνή, ἀναπτύσσεται σ' ὅλο τό πλάτος τῆς ὕπαρξής της, μά ἡ 2 τοῦ

* Πρόκειται για τόν ὅρο Demokratische Republic. (Σημ. Μετ.)

Δεκέμβρη 1851 τή θάβει κάτω ἀπό τήν κραυγή τρόμου τῶν συνασπισμένων βασιλικῶν: «Ζήτω ἡ δημοκρατία!».

Ἡ γαλλική ἀστική τάξη ὀρθώθηκε ἐναντια στήν κυριαρχία τοῦ ἐργαζόμενου προλεταριάτου. Ἔφερε στήν ἐξουσία τό κουρελοπρολεταριάτο μέ ἐπικεφαλῆς τόν ἀρχηγό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Ἡ ἀστική τάξη κρατοῦσε τή Γαλλία σέ ἀγωνιώδη φόρο μπρός στίς μελλοντικές φρικαλεότητες τῆς ἐρυθρῆς ἀναρχίας. Ὁ Βοναπάρτης τῆς προεξόφλησε αὐτό τό μέλλον, ὅταν στίς 4 τοῦ Δεκέμβρη ἔβαλε τόν ἐνθουσιασμένο μέ ραχί στρατό τῆς τάξεως νά κατεβάζει μέ ντουφεκιές ἀπό τά παράθυρά τους τούς ἔγκριτους ἀστούς τῆς λεωφόρου Μονμάρτρ καί τῆς λεωφόρου τῶν Ἰταλῶν. Εἶχε ἀποθεώσει τό σπαθί, τώρα τό σπαθί τήν ἐξουσιάζει. Εἶχε ἐκμηδενίσει τόν ἐπαναστατικό τύπο, τώρα ἔχει ἐκμηδενιστεῖ καί ὁ δικός της ὁ τύπος. Εἶχε θέσει τίς λαϊκές συγκεντρώσεις κάτω ἀπό ἀστυνομική ἐπιτήρηση. Τώρα καί τά σαλόνια της βρίσκονται κάτω ἀπό ἀστυνομική ἐπιτήρηση. Εἶχε διαλύσει τή δημοκρατική ἐθνοφυλακή, τώρα διαλύθηκε καί ἡ δική της ἐθνοφυλακή. Εἶχε κηρύξει τήν κατάσταση πολιορκίας, τώρα ἡ κατάσταση πολιορκίας κηρύσσεται ἐνάντιά της. Εἶχε ἀντικαταστήσει τούς ἐνόρκους μέ στρατιωτικές ἐπιτροπές, τώρα καί τούς δικούς της ἐνόρκους τούς ἀντικαθιστοῦν στρατιωτικές ἐπιτροπές. Εἶχε ὑποτάξει τή δημόσια ἐκπαίδευση στούς παπάδες, τώρα οἱ παπάδες τήν ὑποτασσουν στή δική τους ἐκπαίδευση. Εἶχε ἐξορίσει πολίτες χωρίς δικαστική ἀπόφαση, τώρα ἐξορίζεται ἡ ἴδια χωρίς δικαστική ἀπόφαση. Εἶχε καταπνίξει μέ τήν κρατική δύναμη καί τήν παραμιρή κίνηση τῆς κοινωνίας, τώρα κάθε τέτια κίνηση τῆς δικῆς της κοινωνίας καταπνίγεται ἀπό τήν κρατική δύναμη. Ἀπό ἐνθουσιασμό γιά τό πουγγί της, εἶχε ἐξεγερθεῖ ἐνάντια στούς πολιτικούς της καί τούς γραφιάδες της, τώρα δέν παραμερίστηκαν μονάχα οἱ πολιτικοί της καί οἱ γραφιάδες της, μά καταληστεύεται καί τό πουγγί της ἀφοῦ τό στόμα της εἶναι φιμωμένο καί ἡ πένα της σπασμένη. Ἡ ἀστική τάξη φώναζε ἀκούραστα στήν ἐπανάσταση, ὅπως ὁ ἅγιος Ἀρσένιος στούς χριστιανούς: «Fuge, tace quiesce! Φύγε, σώπα, ἡσύχασε!» Ὁ Βοναπάρτης φωνάζει στήν ἀστική τάξη «Fuge, tace, quiesce! Φύγε, σώπα, ἡσύχασε!»

Ἡ γαλλική ἀστική τάξη εἶχε λύσει ἀπό καιρό τό δίλημμα τοῦ Ναπολέοντα: «Μέσα σέ πενῆντα χρόνια ἡ Εὐρώπη θά εἶναι δημοκρατική ἤ κοζάκικη». Καί τό εἶχε λυσει στήν «κοζάκικη δημοκρατία». Δέν ἦταν ἡ Κίρκη πού μέ κακά μάγια μεταμόρφωσε σέ τέρας τό καλλιτέχνημα τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας. Ἡ δημοκρατία αὐτή δέν εἶχε χάσει τίποτα ἄλλο παρά τήν ὄψη τῆς ἀξιοπρέπειας. Ἡ σημερινή Γαλλία ὑπῆρχε κιόλας ἀτόφια μέσα στήν κοινοβουλευτική δημοκρατία. Ἔφτανε μόνο ἕνα χτύπημα μέ τή λόγχη, γιά νά σκάσει ἡ φούσκα καί νά φανεῖ τό τέρας μπροστά στά μάτια μας.

Γιατί τό παρισινό προλεταριάτο δέν ξεσηκώθηκε ὕστερα ἀπό τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη;

Ἡ ἀνατροπή τῆς ἀστικῆς τάξης μόλις εἶχε διαταχθεῖ, τό διάταγμα ὅμως δέν εἶχε ἀκόμα ἐκτελεστεῖ. Κάθε σοβαρή ἐξέγερση τοῦ προλεταριάτου θά τήν ξαναζωντάνευε ἀμέσως, θά τή συμφιλίωνε μέ τό στρατό καί θά ἐξασφάλιζε στούς ἐργάτες μιά δεύτερη ἥττα τοῦ Ἰούνη.

Στίς 4 τοῦ Δεκέμβρη τό προλεταριάτο παρακινήθηκε στόν ἀγώνα ἀπό τούς ἀστούς καί τούς μαγαζάτορες. Τό βράδυ τῆς ἴδιας μέρας πολλές λεγεῶνες τῆς ἐθνοφυλακῆς ὑποσχέθηκαν νά ἐμφανιστοῦν στό πεδίο τῆς μάχης ὁπλισμένες καί μέ τίς στολές τους. Οἱ ἀστοί καί μαγαζάτορες εἶχαν πληροφορηθεῖ ὅτι ὁ Βοναπάρτης, μέ ἕνα ἀπό τά διατάγματά του τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη, καταργοῦσε τή μυστική ψηφοφορία καί ἐπέβαλε στούς ἐκλογεῖς νά γράφουν στούς ἐπίσημους ἐκλογικούς καταλόγους δίπλα στό ὄνομά τους τό «ναί» ἤ τό «ὄχι» τους. Ἡ ἀντίσταση τῆς 4 τοῦ Δεκέμβρη φόβισε τό Βοναπάρτη. Τή νύχτα ἔβαλε νά τοιχοκολλήσουν σ' ὅλες τίς γωνιές τῶν δρόμων τοῦ Παρισιοῦ ἀγγελίες πού γνωστοποιοῦσαν τήν ἐπαναφορά τῆς μυστικῆς ψηφοφορίας. Οἱ ἀστοί καί οἱ μαγαζάτορες πίστεψαν πώς πέτυχαν τό σκοπό τους. Κι ἐκεῖνοι πού δέν ἐμφανίστηκαν τήν ἄλλη μέρα τό πρωί ἦταν οἱ ἀστοί καί οἱ μαγαζάτορες.

Μ' ἕνα πραξικόπημα τή νύχτα τῆς 1ης πρός τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη ὁ Βοναπάρτης στέρησε τό παρισινό προλεταριάτο ἀπό τούς ἡγέτες του, τούς ἀρχηγούς τῶν ὀδοφραγμάτων. Ἕνας στρατός δίχως ἀξιωματικούς, πού οἱ ἀναμνήσεις τοῦ Ἰούνη τοῦ 1848 καί τοῦ 1849 καί τοῦ Μάη τοῦ 1850 τόν ἔκαναν ν' ἀποφύγει τόν ἀγώνα κάτω ἀπό τή σημαία τῶν ὀρεινῶν, ἀνάθεσε στήν πρωτοπορία του, στίς μυστικές ἑταιρίες, νά σώσουν τήν ἐπαναστατική τιμή τοῦ Παρισιοῦ, πού ἡ ἀστική τάξη τήν παράδοσε δίχως ἀντίσταση στή φανταρία, ἔτσι πού ὁ Βοναπάρτης μπόρεσε ἀργότερα νά ἀφοπλίσει τήν ἐθνοφυλακή, χρησιμοποιών-

τας τό χλευαστικό ἐπιχείρημα ὅτι φοβόταν μήπως οἱ ἀναρχικοί στρέψουν τά ὅπλα της ἐνάντια σ' αὐτή τήν ἴδια!

«Εἶναι ὁ πλήρης καί ὁριστικός θρίαμβος τοῦ σοσιαλισμοῦ!» Ἔτσι χαρακτήρισε ὁ Γκιζό τή 2 τοῦ Δεκέμβρη. Ἂν ὅμως ἡ ἀναστροπή τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας περιέχει μέσα της σέ σπέρμα τό θρίαμβο τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης, ὡστόσο τό ἄμεσο καί χειροπιαστό ἀποτέλεσμά της ἦταν ἡ νίκη τοῦ Βοναπάρτη πάνω στό κοινοβούλιο, τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πάνω στή νομοθετική ἐξουσία, τῆς βίας δίχως λόγια πάνω στή βία τῶν λόγων. Στό κοινοβούλιο τό ἔθνος ἀνύψωνε τή γενική του θέληση σέ νόμο, δηλ. ἔκανε γενική του θέληση τό νόμο τῆς κυρίαρχης τάξης. Μπροστά στήν ἐκτελεστική ἐξουσία παραιτεῖται ἀπό κάθε δική του θέληση καί ὑποτάσσεται στίς διαταγές ἑνός ξένου, τῆς ἐξουσίας. Ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία, ἀντίθετα ἀπό τή νομοθετική ἐξουσία, ἐκφράζει τήν ἑτερονομία τοῦ ἔθνους σέ ἀντίθεση μέ τήν αὐτονομία του. Ἔτσι ἡ Γαλλία φαίνεται πώς ξέφυγε μόνο ἀπό τό δεσποτισμό μιᾶς τάξης, γιά νά ξαναπέσει κάτω ἀπό τό δεσποτισμό ἑνός ἀτόμου καί μάλιστα κάτω ἀπό τήν ἐξουσία ἑνός ἀτόμου δίχως ἐξουσία. Ὁ ἀγώνας φάνηκε πώς ἐξομαλύνθηκε μέ τό νά γονατίζουν μπροστά στόν ὑποκόπανα ὅλες οἱ τάξεις, στόν ἴδιο βαθμό ἀνίσχυρες καί βουβές.

Ἡ ἐπανάσταση ὅμως εἶναι ριζική. Βρίσκεται ἀκόμα στό πέρασμά της μέσα ἀπό τό καθαρτήριο πῦρ. Ἐκτελεῖ μεθοδικά τό ἔργο της. Ὡς τίς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851 εἶχε ἀποτελειώσει τό μισό ἀπό τό προπαρασκευαστικό της ἔργο καί τώρα ἀποτελειώνει τό ἄλλο μισό. Ὁλοκληρώνει πρῶτα τήν κοινοβουλευτική ἐξουσία γιά νά μπορεῖ νά τήν ἀνατρέψει. Καί τώρα πού τό ἔχει κατορθώσει αὐτό, ὁλοκληρώνει τήν ἐκτελεστική ἐξουσία, τήν περιορίζει στήν πιό καθαρή της ἔκφραση, τήν ἀπομονώνει, τή βάζει ἀπέναντί της σάν μοναδικό στόχο γιά νά συγκεντρώσει πάνω της ὅλες της τίς δυνάμεις καταστροφῆς. Καί ὅταν θά ἔχει ἐκτελέσει τό δεύτερο μισό τοῦ προπαρασκευαστικοῦ της ἔργου, ἡ Εὐρώπη θά ἀναπηδήσει ἀπό τή θέση της καί θά φωνάξει χαρούμενα: καλά ἔσκαψες, γεροτυφλοπόντικα!

Αὐτή ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία, μέ τήν τεράστια γραφειοκρατική καί στρατιωτική ὀργάνωσή της, μέ τόν πλατύ τεχνητό κρατικό της μηχανισμό, μέ μιά στρατιά ἀπό μισό ἑκατομμύριο ὑπαλλήλους, πλάι σ' ἕνα στρατό ἀπό ἄλλο μισό ἑκατομμύριο,

αὐτό τό φριχιαστικό παρασιτικό σῶμα, πού τυλίγεται σά δίχτυ γύρω στό σῶμα τῆς γαλλικῆς κοινωνίας καί φράζει ὅλους τούς πόρους της, γεννήθηκε στίς μέρες τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας, τόν καιρό τῆς παρακμῆς τοῦ φεουδαρχικοῦ καθεστῶτος, καί ὑποβοήθησε τήν ἐπίσπευση τῆς παρακμῆς του. Τά φεουδαρχικά προνόμια τῶν γαιοχτημόνων καί τῶν πόλεων μετατράπηκαν σέ ἄλλες τόσες ἁρμοδιότητες τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, οἱ φεουδάρχες τιτλοῦχοι σέ ἔμμισθους ὑπαλλήλους καί τό πολύχρωμο δειγματολόγιο τῶν ἀντιμαχόμενων μεσαιωνικῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων ἔγινε τό διαρθρωμένο σχέδιο μιᾶς κρατικῆς ἐξουσίας, πού ἡ ἐργασία της εἶναι καταμερισμένη καί συγκεντρωμένη σάν σέ ἐργοστάσιο. Ἡ πρώτη γαλλική ἐπανάσταση, ἔχοντας καθῆκον νά συντρίψει ὅλες τίς τοπικές, ἐδαφικές, δημοτικές καί ἐπαρχιακές ἀνεξάρτητες ἐξουσίες γιά νά δημιουργήσει τήν ἀστική ἑνότητα τοῦ ἔθνους, ἦταν ὑποχρεωμένη ν' ἀναπτύξει ἐκεῖνο πού εἶχε ἀρχίσει ἡ ἀπόλυτη μοναρχία: τό συγκεντρωτισμό, ταυτόχρονα ὅμως τήν ἔκταση, τίς ἁρμοδιότητες καί τούς παραστάτες τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας. Ὁ Ναπολέων τελειοποίησε αὐτό τόν κρατικό μηχανισμό. Ἡ νομιμόφρων μοναρχία καί ἡ μοναρχία τοῦ Ἰούλη δέν τοῦ προσθέσανε τίποτα ἐκτός ἀπό ἕνα μεγαλύτερο καταμερισμό τῆς ἐργασίας πού ἀναπτυσσόταν στόν ἴδιο βαθμό πού ὁ καταμερισμός τῆς ἐργασίας μέσα στήν ἀστική κοινωνία δημιουργοῦσε καινούργιες ὁμάδες συμφερόντων καί συνεπῶς καινούργιο ὑλικό γιά τήν κρατική διοίκηση. Κάθε κοινό συμφέρον χωρίστηκε ἀμέσως ἀπό τήν κοινωνία καί ἀντιπαρατέθηκε σ' αὐτή σάν ἀνώτερο, γενικό συμφέρον, ἀποσπάστηκε ἀπό τήν αὐτενέργεια τῶν κοινωνικῶν μελῶν καί ἔγινε ἀντικείμενο κυβερνητικῆς δραστηριότητας ἀπό τό γεφύρι, τό σχολικό κτίριο καί τήν κοινόχρηστη ἰδιοχτησία μιᾶς ἀγροτικῆς κοινότητας ἴσαμε τούς σιδηροδρόμους, τόν ἐθνικό πλοῦτο καί τό ἐθνικό πανεπιστήμιο τῆς Γαλλίας. Τέλος, ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία στήν πάλη της ἐνάντια στήν ἐπανάσταση βρέθηκε ἀναγκασμένη, μαζί μέ τά καταπιεστικά μέτρα, νά ἐνισχύσει τούς πόρους καί τό συγκεντρωτισμό τῆς κυβερνητικῆς ἐξουσίας. Ὅλες οἱ ἀνατροπές τελειοποιοῦσαν αὐτή τή μηχανή ἀντί νά τήν τσακίζουν. Τά κόμματα πού ἀγωνίζονταν διαδοχικά γιά τήν ἐξουσία θεωροῦσαν τήν ἀπόχτηση αὐτοῦ τοῦ ἀπέραντου κρατικοῦ οἰκοδομήματος σάν τήν κυριότερη λεία τοῦ νικητῆ.

Μά στό καθεστώς τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας, κατά τήν πρώτη ἐπανάσταση, καί στό καθεστώς τοῦ Ναπολέοντα, ἡ γραφειο-

κρατία ἦταν μόνο τό μέσο γιά νά προετοιμαστεῖ ἡ ταξική κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης. Στό καθεστώς τῆς παλινόρθωσης τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας, ἦταν τό ὄργανο τῆς κυρίαρχης τάξης, ὅσο κι ἄν ἐπεδίωκε νά γίνει αὐτεξούσια.

Μονάχα στό καθεστώς τοῦ δεύτερου Βοναπάρτη φαίνεται σάν νάχει ὁλότελα ἀνεξαρτοποιηθεῖ τό κράτος. Ἡ κρατική μηχανή ἔχει τόσο σταθεροποιήσει τή θέση της ἀπέναντι στήν ἀστική κοινωνία, πού τῆς φτάνει νά ἔχει ἐπικεφαλῆς της τόν ἀρχηγό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, ἕναν τυχοδιώχτη πού ἦρθε ἀπό τό ἐξωτερικό, πού τόν ἀνακήρυξε ἀρχηγό μιά μεθυσμένη φανταρία τήν ὁποία εἶχε ἐξαγοράσει μέ ρακί καί λουκάνικα καί πού εἶναι ὑποχρεωμένος συνεχῶς νά τῆς ρίχνει καί ἀπό ἕνα λουκάνικο. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ μικρόψυχη ἀπελπισία, τό συναίσθημα τῆς πιό τρομαχτικῆς ταπείνωσης καί τοῦ ἐξευτελισμοῦ, που πιέζει τό στῆθος τῆς Γαλλίας καί τῆς κόβει τήν ἀνάσα. Ἡ Γαλλία αἰσθάνεται τόν ἑαυτό της ἀτιμασμένο.

Καί μολαταῦτα ἡ κρατική ἐξουσία δέν κρέμεται στον ἀέρα. Ὁ Βοναπάρτης ἀντιπροσωπεύει μιά τάξη καί μάλιστα τήν πολυαριθμότερη τάξη τῆς γαλλικῆς κοινωνίας, τούς μικρούς χωρικούς.

Ὅπως οἱ Βουρβῶνοι ἦταν ἡ δυναστεία τῆς μεγάλης γαιοκτησίας, ὅπως ο οἶκος τῆς Ὀρλεάνης ἦταν ἡ δυναστεία τοῦ χρήματος ἔτσι καί οἱ Βοναπάρτες εἶναι ἡ δυναστεία τῶν ἀγροτῶν, δηλ. τῆς μάζας τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Ὁ ἐκλεχτός τῶν ἀγροτῶν δέν εἶναι ὁ Βοναπάρτης πού ὑποτάσσόταν στό ἀστικό κοινοβούλιο, ἀλλά ὁ Βοναπάρτης που τό διάλυσε. Τρία χρόνια οἱ πόλεις κατόρθωναν νά πλαστογραφοῦν τήν ἔννοια τῶν ἐκλογῶν τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη καί νά ἐξαπατοῦν τούς ἀγρότες στό ζήτημα τῆς παλινορθωσης τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ ἐκλογές τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848 ὁλοκληρώθηκαν μονάχα μέ τό πραξικόπημα τῆς 2 τοῦ Δεκέμβρη 1851.

Οἱ μικροί χωρικοί ἀποτελοῦν μιά τεράστια μάζα, πού τά μέλη της ζοῦν κάτω ἀπό ὅμοιες συνθῆκες, δίχως ὅμως νά ἔρχονται μεταξύ τους σέ πολλῶν εἰδῶν σχέσεις. Ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς τους, τούς ἀπομονώνει τόν ἕναν ἀπό τόν ἄλλο, ἀντί νά τούς φέρνει σέ ἀμοιβαία ἐπικοινωνία. Ἡ ἀπομόνωση μεγαλώνει χάρη στά ἀσχημα συγκοινωνιακά μέσα τῆς Γαλλίας καί στή φτώχεια τῶν ἀγροτῶν. Τό παραγωγικό τους πεδίο, ὁ μικρός κλῆρος, δέν ἐπιτρέπει στήν καλλιέργειά του κανέναν καταμερισμό τῆς ἐργασίας, καμιά ἐφαρμογή τῆς ἐπιστήμης καί συνεπῶς καμιά ποικιλία ἀνάπτυξης, καμιά διαφορά ταλέντων, κανένα πλοῦτο κοινωνικῶν σχέσεων. Κάθε ξεχωριστή ἀγροτική οἰκογένεια εἶναι σχεδόν αὐτάρκης, ἡ ἴδια παράγει ἄμεσα τό μεγαλύτερο μέρος τῆς κατανάλωσής της καί ἔτσι ἀποχτᾶ τά μέσα συντήρησής της περισσότερο ἀπό τήν ἀνταλλαγή μέ τή φύση, παρά ἀπό τήν ἐπικοινωνία μέ τήν κοινωνία. Ὁ μικρός κλῆρος, ὁ ἀγρότης καί ἡ οἰκογένεια, δίπλα ἕνας ἄλλος μικρός κλῆρος, ἕνας ἄλλος ἀγρότης καί μιά ἄλλη οἰκογένεια. Μιά χούφτα ἀπ' αὐτές τίς μονάδες κάνουν ἕνα χωριό καί μιά χούφτα χωριά κάνουν ἕνα νομό. Ἔτσι σχηματίζεται ἡ μεγάλη μάζα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους μέ ἁπλή ἄθροιση ὁμώνυμων μεγεθῶν, τό ἴδιο περίπου ὅπως ἕνα σακί πατάτες κάνει ἕνα σακί πατάτες. Ἐφόσον ἑκατομμύρια οἰκογένειες ζοῦν κάτω ἀπό οἰκονομικές συνθῆκες ὕπαρξης, πού ξεχωρίζουν τόν τρόπο τῆς ζωῆς τους, τά συμφέροντά τους καί τή μόρφωσή τους ἀπό τόν τρόπο τῆς ζωῆς, τά συμφέροντα καί τή μόρφωση τῶν ἄλλων τάξεων καί τίς ἀντιπαραθέτουν ἐχθρικά σ' αὐτές, ἀποτελοῦν μιά τάξη. Ἐφόσον ὅμως ἀνάμεσα στούς μικρούς ἀγρότες ὑπάρχει μόνο μιά τοπική συνάφεια καί ἡ ὁμοιότητα τῶν συμφερόντων τους δέ δημιουργεῖ καμιά κοινότητα, κανένα ἐθνικό σύνδεσμο, καί καμιά πολιτική ὀργάνωση, δέν ἀποτελοῦν τάξη. Γι' αὐτό εἶναι ἀνίκανοι νά ἐπιβάλουν ἐξ ὀνόματός τους τά ταξικά τους συμφέροντα, εἴτε μέ μιά βουλή, εἴτε μέ μιά συμβατική συνέλευση. Δέ μποροῦν ν' ἀντιπροσωπεύουν τόν ἑαυτό τους, πρέπει νά ἀντιπροσωπεύονται ἀπό ἄλλους. Ὁ ἀντιπρόσωπός τους πρέπει ταυτόχρονα νά παρουσιάζεται: σάν κύριός τους, σάν μιά ἐξουσία πάνω ἀπ' αὐτούς, σάν μιά ἀπεριόριστη κυβερνητική δύναμη, πού τούς προστατεύει ἀπό τίς ἄλλες τάξεις καί τούς στέλνει ἀπό πάνω τή βροχή καί τόν ἥλιο. Ἡ πολιτική ἐπιρροή τῶν μικρῶν ἀγροτῶν βρίσκει συνεπῶς τήν τελευταία της ἔκφραση στήν ὑποταγή τῆς ἴδιας τῆς κοινωνίας στήν ἐκτελεστική ἐξουσία.

Ἡ ἱστορική παράδοση γέννησε τήν πίστη τῶν γάλλων ἀγροτῶν στό θαῦμα ὅτι ἕνας ἄνθρωπος μέ τό ὄνομα Ναπολέων θά τούς ξαναφέρνε κάθε μεγαλεῖο. Καί βρέθηκε κάποιο ὑποκείμενο, πού λέει ὅτι εἶναι αὐτός ὁ ἄνθρωπος, γιατί ἔχει τό ὄνομα Ναπολέων καί γιατί ὁ ναπολεόντειος κώδικας ὁρίζει ὅτι: «Ἀπαγορεύεται ἡ ἀναζήτηση τῆς πατρότητας». Ὕστερα ἀπό

εἴκοσι χρόνια ἀλητείας καί ὕστερα ἀπό μιά σειρά γελοῖες περιπέτειες, πραγματοποιεῖται ὁ μύθος καί ὁ ἄνθρωπος γίνεται αὐτοκράτορας τῶν γάλλων. Ἡ ἔμμονη ἰδέα τοῦ ἀνεψιοῦ πραγματοποιήθηκε, γιατί συνέπιπτε μέ τήν ἔμμονη ἰδέα τῆς πιό πολυάριθμης τάξης τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ.

Μά, θά μοῦ ἀντιτάξει κανείς, καί οἱ ἐξεγέρσεις τῶν ἀγροτῶν στή μισή Γαλλία, τό κυνήγι τοῦ στρατοῦ ἐνάντια στούς ἀγρότες, οἱ μαζικές φυλακίσεις καί ἐξορίες τῶν ἀγροτῶν;

Ἀπό τόν καιρό τοῦ Λουδοβίκου XIV ἡ Γαλλία δέ γνώρισε παρόμοιο διωγμό τῶν ἀγροτῶν «γιά δημαγωγικές μηχανορραφίες».

Πρέπει ὅμως νά μέ καταλάβετε καλά. Ἡ δυναστεία τοῦ Βοναπάρτη δέν ἀντιπροσωπεύει τόν ἐπαναστάτη ἀλλά τό συντηρητικό ἀγρότη, δέν ἀντιπροσωπεύει τόν ἀγρότη πού θέλει νά βγεῖ ἔξω ἀπό τίς κοινωνικές συνθῆκες τῆς ὕπαρξής του, ἀπό τό μικρό κλῆρο, ἀλλά ἀντίθετα τόν ἀγρότη πού θέλει νά σταθεροποιήσει αὐτές τίς συνθῆκες κι αὐτό τόν κλῆρο, δέν ἀντιπροσωπεύει τό λαό τῆς ὑπαίθρου πού ἐνωμένος μέ τίς πόλεις θέλει νά ἀνατρέψει μέ τή δική του δραστηριότητα τό παλιό καθεστώς, ἀλλά ἀντίθετα, τό λαό τῆς ὑπαίθρου πού, γερά κλεισμένος σ' αὐτό τό παλιό καθεστώς, θέλει νά δεῖ τόν ἑαυτό του μαζί μέ τό μικρό κλῆρο του νά σώζεται καί νά εὐνοεῖται ἀπό τό φάντασμα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ δυναστεία τοῦ Βοναπάρτη δέν ἀντιπροσωπεύει τό διαφωτισμό, ἀλλά τή δεισιδαιμονία τοῦ ἀγρότη, δέν ἀντιπροσωπεύει τήν κρίση του, ἀλλά τήν πρόληψή του, δέν ἀντιπροσωπεύει τό μέλλον του, ἀλλά τό παρελθόν του, δέν ἀντιπροσωπεύει τή σύγχρονη Σεβέν ἀλλά τή σύγχρονη Βανδέα του[1].

Ἡ τρίχρονη σκληρή κυριαρχία τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας εἶχε ἀπελευθερώσει μιά μερίδα γάλλους ἀγρότες ἀπό τή

[1] Στή Σεβέν, μιά ὀρεινή περιοχή τῆς Γαλλίας, ξέσπασε στίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰώνα μιά μεγάλη ἐξέγερση διαμαρτυρομένων ἀγροτῶν (τῶν λεγομένων Καμιζάρ) κάτω ἀπό τό σύνθημα: «Ὄχι πιά ἄλλους φόρους», «Ἐλευθερία θρησκευτικῆς πίστης». Οἱ ἐξεγερμένοι κατέλαβαν φεουδαρχικούς πύργους καί ἐνωμένοι σέ ἀντάρτικα τμήματα καί κάτω ἀπό τήν προστασία τῶν βουνῶν συνέχισαν τρία σχεδόν χρόνια τόν ἀγώνα τους. Βανδέα: νομός τῆς Γαλλίας, πού ἦταν ἡ ἑστία τῆς ἀντεπανάστασης τόν καιρό τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης στά τέλη τοῦ 18ου αἰώνα. Στήν πάλη της ἐνάντια στήν ἐπαναστατική Γαλλία ἡ ἀντεπανάσταση χρησιμοποίησε τήν ἐκεῖ καθυστερημένη ἀγροτιά, πού ἦταν πολύ ἐπηρεασμένη ἀπό τόν καθολικό κλῆρο. (Σημ. Σύντ.)

ναπολεόντεια αὐταπάτη καί τούς εἶχε ἐπαναστατοποιήσει, ἄν καί μονάχα ἐπιφανειακά. Κάθε φορά ὅμως πού ἔμπαιναν σέ κίνηση, ἡ ἀστική τάξη τούς ἀπωθοῦσε μέ τή βία. Κάτω ἀπό τήν κοινοβουλευτική δημοκρατία, ἡ σύγχρονη συνείδηση τοῦ γάλλου ἀγρότη πάλαιβε μέ τήν πατροπαράδοτη συνείδησή του. Ὁ ἀγώνας αὐτός συνεχίστηκε μέ τή μορφή μιᾶς ἀδιάκοπης πάλης ἀνάμεσα στούς δασκάλους καί τούς παπάδες. Ἡ ἀστική τάξη κατανίκησε τούς δασκάλους. Γιά πρώτη φορά οἱ ἀγρότες ἔκαναν προσπάθειες νά κρατήσουν ἀνεξάρτητη στάση ἀπέναντι στήν κυβερνητική δράση. Αὐτό ἐκδηλώθηκε μέ τίς ἀδιάκοπες συγκρούσεις ἀνάμεσα στούς κοινοτάρχες καί τούς νομάρχες. Ἡ ἀστική τάξη ἔπαυσε τούς κοινοτάρχες. Τέλος, στήν περίοδο τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας ξεσηκώθηκαν οἱ ἀγρότες καί σέ διάφορα μέρη ἐνάντια στό ἴδιο τους τό γέννημα, τό στρατό. Ἡ ἀστική τάξη τούς τιμώρησε μέ καταστάσεις πολιορκίας καί μέ δημεύσεις τῶν περιουσιῶν τους. Κι αὐτή ἡ ἴδια ἡ ἀστική τάξη φωνάζει τώρα γιά τήν ἠλιθιότητα τῶν μαζῶν, τοῦ χυδαίου ὄχλου πού τήν πρόδοσε στό Βοναπάρτη. Αὐτή ἡ ἴδια στερέωσε μέ τή βία τήν πίστη τῆς ἀγροτικῆς τάξης στήν αὐτοκρατορία, ἡ ἴδια διατήρησε τίς συνθῆκες πού ἀποτελοῦν τήν κοιτίδα αὐτῆς τῆς ἀγροτικῆς θρησκείας. Πάντως ἡ ἀστική τάξη εἶναι ἀναγκασμένη νά φοβᾶται τήν ἠλιθιότητα τῶν μαζῶν, ὅσο θά μένουν συντηρητικές, καί τή νοημοσύνη τῶν μαζῶν, μόλις γίνουν ἐπαναστατικές.

Στίς ἐξεγέρσεις ὕστερα ἀπό τό πραξικόπημα, μιά μερίδα γάλλοι ἀγρότες διαμαρτυρήθηκαν μέ τά ὅπλα στό χέρι ἐνάντια στήν ἴδια τους τήν ψῆφο τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη 1848. Τό σχολεῖο πού πέρασαν ἀπό τό 1848 καί δῶθε τούς εἶχε φρονηματίσει. Μόνο πού εἶχανε τάξει τόν ἑαυτό τους στόν ὑπόκοσμο τῆς ἱστορίας. Ἡ ἱστορία τούς κρατοῦσε μέ τό λόγο τους καί ἡ πλειοψηφία ἦτανε σέ τέτιο βαθμό ταραγμένη πού ἴσα-ἴσα στούς πιό κόκκινους νομούς ὁ ἀγροτικός κόσμος ψήφισε ἀνοιχτά τό Βοναπάρτη. Νομίζανε πώς ἡ ἐθνοσυνέλευση ἐμπόδιζε τό Βοναπάρτη νά βαδίσει μπροστά. Ὁ Βοναπάρτης εἶχε τώρα σπάσει τά δεσμά πού μ' αὐτά οἱ πόλεις εἶχανε δέσει τή θέληση τῆς ὑπαίθρου. Ἀκόμα, οἱ ἀγρότες σέ μερικές περιφέρειες ἔκαναν τήν παράλογη σκέψη: μιά συμβατική συνέλευση πλάϊ στό Ναπολέοντα.

Ἀφοῦ ἡ πρώτη ἐπανάσταση μετέβαλε τούς ἀγρότες ἀπό

μισοδουλοπάροικους σε ἐλεύθερους ἰδιοχτῆτες τῆς γῆς. Ὁ Ναπολέων στερέωσε καί ρύθμισε τίς συνθῆκες πού θά τούς ἐπιτρέπανε νά ἐκμεταλλεύονται ἀνενόχλητα τή γῆ τῆς Γαλλίας πού πρίν λίγο εἶχε περάσει στά χέρια τους καί νά ἱκανοποιοῦν τό νεανικό πάθος τους γιά ἰδιοχτησία. Αὐτό ὅμως πού προκαλεῖ τώρα τήν καταστροφή τοῦ γάλλου ἀγρότη εἶναι ὁ ἴδιος ὁ μικρός του κλῆρος, ὁ τεμαχισμός τῆς γῆς, ἡ μορφή τῆς ἰδιοχτησίας πού σταθεροποίησε ὁ Ναπολέων στή Γαλλία. Οἱ ὑλικές συνθῆκες εἶναι: ἀκριβῶς ἐκεῖνες πού μετάτρεψαν τό ψευδαρχικό ἀγρότη σέ μικρό ἀγρότη καί τό Ναπολέοντα σε αὐτοκράτορα. Δυό γενιές στάθηκαν ἀρκετές γιά νά δημιουργήσουν τό ἀναπόφευγο ἀποτέλεσμα: τήν προοδευτική χειροτέρευση τῆς γεωργίας καί τήν προοδευτική καταχρέωση τοῦ γεωργοῦ. Ἡ «ναπολεόντεια» μορφή ἰδιοχτησίας, πού στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα ἦταν ἡ προϋπόθεση γιά τήν ἀπελευθέρωση καί τόν πλουτισμό τοῦ γαλλικοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ἐξελίχτηκε στή διάρκεια αὐτοῦ τοῦ αἰώνα σέ νόμο τῆς ὑποδούλωσης καί τῆς ἐξαθλίωσής του. Καί ἀκριβῶς αὐτό τό νόμο εἶναι ὑποχρεωμένος νά διατηρήσει ὁ δεύτερος Βοναπάρτης γιατί ἀποτελεῖ τήν πρώτη ἀπό τίς ναπολεόντειες ἰδέες. Κι ἄν ἀκόμη συμμερίζεται μαζί μέ τούς ἀγρότες τήν αὐταπάτη ὅτι ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς τους δέ βρίσκεται στήν ἴδια τήν τεμαχισμένη μικροϊδιοχτησία, ἀλλά ἔξω ἀπ' αὐτήν, στήν ἐπίδραση περιστατικῶν δευτερεύουσας σημασίας, οἱ πειραματισμοί του θά σκάσουν σάν σαπουνόφουσκες ὅταν ἔρθουν σέ ἐπαφή μέ τίς παραγωγικές σχέσεις.

Ἡ οἰκονομική ἐξέλιξη τῆς τεμαχισμένης μικροϊδιοχτησίας ἀνάτρεψε ἀπό τή βάση τους τίς σχέσεις τῶν ἀγροτῶν πρός τίς ἄλλες τάξεις τῆς κοινωνίας. Τόν καιρό τοῦ Ναπολέοντα, ὁ τεμαχισμός τῆς γῆς στήν ὕπαιθρο συμπλήρωνε τόν ἐλεύθερο συναγωνισμό καί τήν ἀπαρχή τῆς μεγάλης βιομηχανίας στίς πόλεις. Ἡ ἀγροτική τάξη ἦταν ἡ πανταχοῦ παρούσα διαμαρτυρία ἐνάντια στήν ἀριστοκρατία τῶν γαιοχτημόνων πού μόλις εἶχε γκρεμιστεῖ. Οἱ ρίζες πού ἡ τεμαχισμένη αὐτή μικροϊδιοχτησία ἄπλωσε στό γαλλικό ἔδαφος στέρησαν τό φευδαλισμό ἀπό κάθε τροφή. Τά ὁρόσημά της ἀποτέλεσαν τά φυσικά ὀχυρά τῆς ἀστικῆς τάξης ἐνάντια σέ κάθε ἐγχείρημα τῶν παλιῶν της ἀφεντικῶν. Μά στήν πορεία τοῦ 19ου αἰώνα τή θέση τοῦ φευδάρχη τήν πῆρε ὁ τοκογλύφος τῶν πόλεων, τή θέση τῶν φευδαρχικῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἀγρότη πού συνδέονταν μέ τή γῆ τήν πῆρε ἡ ὑποθήκη, τή θέση τῆς ἀριστοκρατικῆς γαιοχτησίας τήν πῆρε τό ἀστικό κεφάλαιο. Ὁ μικρός κλῆρος τοῦ ἀγρότη εἶναι τώρα μόνο τό πρόσχημα πού ἐπιτρέπει στόν κεφαλαιοκράτη νά βγάζει κέρδος, τόκο καί πρόσοδο ἀπό τή γῆ, ἐνῶ ἀφήνει στόν ἴδιο τόν ἀγρότη νά κοιτάξει πῶς θά μπορέσει νά βγάλει τό μεροκάματό του. Τό ὑποθηκικό χρέος, πού βαραίνει τή γαλλική γῆ, ὑποχρεώνει τήν ἀγροτιά τῆς Γαλλίας νά πληρώνει ἕναν τόκο ἴσο μέ τόν ἐτήσιο τόκο ὅλου τοῦ ἀγγλικοῦ δημόσιου χρέους. Ἡ τεμαχισμένη μικροϊδιοχτησία, με τήν ὑποδούλωσή της στό κεφάλαιο — καί στήν ὑποδούλωση αὐτή ὁδηγεῖ ἀναπόφευγα ὅλη ἡ ἐξέλιξή της — μετάτρεψε τή μάζα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους σέ τρωγλοδύτες. Δεκάξι ἑκατομμύρια ἀγρότες (ὑπολογίζονται μαζί οἱ γυναῖκες καί τα παιδιά) ζοῦν σέ τρώγλες πού ἕνα μεγάλο μέρος ἔχουν μονάχα ἕνα ἄνοιγμα, ἕνα ἄλλο ἔχει δυό καί οἱ πιό προνομιοῦχες τρια ἀνοίγματα. Τά παράθυρα ὅμως εἶναι γιά ἕνα σπίτι ὅ,τι εἶναι οἱ πέντε αἰσθήσεις γιά τό κεφάλι. Τό ἀστικό καθεστως πού στίς ἀρχές τοῦ αἰώνα ἔβαλε τό κράτος φρουρό τοῦ νεοσυστημένου μικροῦ κλήρου καί πού τόν λίπανε μέ δάφνες, ἔγινε τώρα ἕνας ὀρυκόλακας πού ρουφάει τό αἷμα του καί τό μεδούλι του καί τόν πετάει στήν ἀλχημιστική χύτρα τοῦ κεφαλαίου. Ὁ κώδικας τοῦ Ναπολέοντα δέν εἶναι πιά παρά ὁ κώδικας τῆς δήμευσης, τῆς ἐκποίησης καί τοῦ ἀναγκαστικοῦ πλειστηριασμοῦ. Στά τέσσερα ἑκατομμύρια (μαζί μέ τά παιδιά τους κλπ.) τούς ἐπίσημα ἄπορους ἀλήτες, ἐγκληματίες καί πόρνες, πού ἀριθμεῖ ἡ Γαλλία, πρέπει νά προστεθοῦν πέντε ἑκατομμύρια πού κρέμονται στό χεῖλος τοῦ γκρεμνοῦ καί εἴτε ζοῦν στήν ὕπαιθρο εἴτε μαζί μέ τά κουρέλια τους καί μέ τά παιδιά τους φεύγουν συνεχῶς ἀπό τήν ὕπαιθρο στίς πόλεις καί ἀπό τίς πόλεις στήν ὕπαιθρο. Ἔτσι, τά συμφέροντα τῶν ἀγροτῶν δέ βρίσκονται πιά, ὅπως τόν καιρό τοῦ Ναπολέοντα, σέ ἁρμονία, ἀλλά σέ ἀντίθεση μέ τά συμφέροντα τῆς ἀστικῆς τάξης, μέ τό κεφάλαιο. Συνεπῶς, οἱ ἀγρότες βρίσκουν τό φυσικό τους σύμμαχο καί καθοδηγητή στό προλεταριάτο τῶν πόλεων πού καθῆκον του εἶναι: ἡ ἀνατροπή τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος. Μά ἡ ἰσχυρή καί μέ ἀπεριόριστα δικαιώματα κυβέρνηση — καί αὐτή εἶναι ἡ δεύτερη «ναπολεόντεια ἰδέα» πού ὁ δεύτερος Ναπολέοντας πρέπει νά ἐφαρμόσει — καλεῖται νά ὑπερασπίσει μέ τή βία αὐτή τήν «ὑλική» τάξη. Κι αὐτή ἡ

«ὑλική τάξη» χρησιμεύει σάν σύνθημα σέ ὅλες τίς διακηρύξεις τοῦ Βοναπάρτη ἐνάντια στούς ἐξεγερμένους ἀγρότες.

Δίπλα στήν ὑποθήκη πού ἐπιβάλλει στό μικρό κλῆρο τό κεφάλαιο, τόν μικρό κλῆρο τόν βαραίνουν ἀκόμα καί οἱ φόροι. Οἱ φόροι εἶναι ἡ πηγή τῆς ζωῆς τῆς γραφειοκρατίας, τοῦ στρατοῦ, τῶν παπάδων καί τῆς αὐλῆς, μέ μιά λέξη ὅλου τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ἡ ἰσχυρή κυβέρνηση καί οἱ βαριοί φόροι εἶναι ταυτόσημα. Ἀπό τήν ἴδια τή φύση της, ἡ τεμαχισμένη μικροϊδιοχτησία εἶναι κατάλληλη γιά ν' ἀποτελέσει τή βάση μιᾶς παντοδύναμης καί ἀναρίθμητης γραφειοκρατίας. Δημιουργεῖ σ' ὅλη τήν ἔκταση τῆς χώρας ἕνα ὁμοιόμορφο ἐπίπεδο σχέσεων καί προσώπων. Συνεπῶς ἐπιτρέπει ἐπίσης τήν ὁμοιόμορφη δράση ἀπό ἕνα ἀνώτατο κέντρο πρός ὅλα τά σημεῖα αὐτῆς τῆς ὁμοιόμορφης μάζας. Ἐκμηδενίζει τίς ἐνδιάμεσες ἀριστοκρατικές βαθμίδες ἀνάμεσα στή μάζα τοῦ λαοῦ καί στήν κρατική ἐξουσία. Ἀπ' ὅλες τίς μεριές λοιπόν, προκαλεῖ τήν ἄμεση ἐπέμβαση αὐτῆς τῆς κρατικῆς ἐξουσίας καί τήν παρέμβαση τῶν ἄμεσων ὀργάνων της. Τέλος, δημιουργεῖ ἕναν ἄνεργο ὑπερπληθυσμό, πού δέ βρίσκει θέση οὔτε στήν ὕπαιθρο οὔτε στίς πόλεις καί συνεπῶς ἀναζητεῖ τίς δημοσιοϋπαλληλικές θέσεις σάν ἕνα εἶδος τιμητικῆς ἐλεημοσύνης καί προκαλεῖ τή δημιουργία δημόσιων θέσεων. Μέ τίς νέες ἀγορές πού ἄνοιξε μέ τίς λόγχες καί μέ τή λεηλασία τῆς ἠπείρου, ὁ Ναπολέων ἐπέστρεψε μέ τόκο τούς ἀναγκαστικούς φόρους. Οἱ φόροι αὐτοί ἦταν ἕνα κεντρί γιά τή βιοτεχνία τοῦ ἀγρότη, ἐνῶ τώρα τῆς λιστεύουν καί τίς τελευταῖες της πηγές καί ὁλοκληρώνουν τήν ἀδυναμία της ν' ἀντισταθεῖ στήν ἐξαθλίωση. Καί μιά τεράστια γραφειοκρατία, καλοντυμένη, καί καλοθρεμένη, εἶναι ἡ «ναπολεόντεια ἰδέα» πού ἄρεζε περισσότερο ἀπό ὅλες στό δεύτερο Βοναπάρτη. Καί πῶς νά μήν τοῦ ἀρέσει, ἀφοῦ εἶναι ἀναγκασμένος, δίπλα στίς πραγματικές τάξεις τῆς κοινωνίας, νά δημιουργήσει μιά τεχνητή κάστα, γιά τήν ὁποία ἡ διατήρηση τοῦ καθεστῶτος του εἶναι ζήτημα καθημερινοῦ ψωμιοῦ; Γι' αὐτό μιά ἀπό τίς πρῶτες οἰκονομικές πράξεις του ἦταν νά ἀνεβάσει πάλι τίς ἀποδοχές τῶν ὁπαλλήλων στό παλιό τους ἐπίπεδο καί νά δημιουργήσει καινούργιες ἀργομισθίες.

Μιά ἄλλη «ναπολεόντεια ἰδέα» εἶναι ἡ κυριαρχία τῶν παπάδων σάν ἕνα μέσο διακυβέρνησης. Ἂν ὅμως ὁ νεοδημιουργημένος μικρός κλῆρος, στήν ἁρμονία του μέ τήν κοινωνία, στήν

ἐξάρτησή του ἀπό τίς φυσικές δυνάμεις καί τήν ὑποταγή του στήν ἐξουσία πού τόν προστατεύει ἀπό τά πάνω ἦταν φυσικά θρῆσκος, ὁ μικρός κλῆρος πού ἔχει ξεκινήσει ἀπό τά χρέη, πού βρίσκεται σέ διάσταση μέ τήν κοινωνία καί τήν ἐξουσία, καί πού χαίνει πέρα ἀπό τήν ἴδια τή στενότητά του, γίνεται φυσικά ἄθρησκος. Ὁ οὐρανός ἦταν ἕνα ὅμορφο συμπλήρωμα στήν πρίν ἀπό λίγο κερδισμένη στενή λωρίδα γῆς, τόσο μάλιστα περισσότερο πού ἀπ' αὐτόν ἐξαρτιέται: τί καιρό θά κάνει, γίνεται: ὅμως βρισιά μόλις θελήσουν νά τόν ἐπιβάλουν σάν ὑποκατάστατο τοῦ μικροῦ κλήρου. Ὁ παπάς παρουσιάζεται τότε μόνο σάν τό μυρωμένο λαγωνικό τῆς ἐπίγειας ἀστυνομίας — πού κι αὐτή εἶναι μιά ἄλλη «ναπολεόντεια ἰδέα». Τήν ἐρχόμενη φορά, ἡ ἐκστρατεία ἐνάντια στή Ρώμη θά γίνει μέσα στήν ἴδια τή Γαλλία, μά μέ ἐντελῶς ἀντίθετη ἔννοια ἀπό κείνη τοῦ κ. ντέ Μονταλαμπέρ.

Τέλος, τό ἀποκορύφωμα τῶν «ναπολεόντειων ἰδεῶν» εἶναι ἡ ὑπεροχή τοῦ στρατοῦ. Ὁ στρατός ἦταν ὑπόθεση τιμῆς τῶν μικρῶν ἀγροτῶν, ἦταν οἱ ἴδιοι τους μεταμορφωμένοι σέ ἥρωες, ἦταν αὐτοί πού ὑπεράσπιζαν τήν καινούργια ἰδιοχτησία τους ἀπό τούς ἐξωτερικούς ἐχθρούς, αὐτοί πού δόξαζαν τή νεοαποχτημένη ἐθνική τους ἑνότητα, πού λεγλατοῦσαν κι ἐπαναστατοποιοῦσαν τόν κόσμο. Ἡ στολή ἦταν ἡ δική τους κρατική φορεσιά, ὁ πόλεμος ἦταν ἡ ποίησή τους, ὁ μικρός κλῆρος πού στή φαντασία τους μεγάλωνε καί στρογγύλευε ἦταν ἡ πατρίδα τους, καί ὁ πατριωτισμός ἦταν ἡ ἰδανική μορφή τοῦ αἰσθήματος τῆς ἰδιοχτησίας. Οἱ ἐχθροί ὅμως πού ἐνάντιά τους ὁ γάλλος ἀγρότης ἔχει νά ὑπερασπίσει τήν ἰδιοχτησία του σήμερα, δέν εἶναι πιά οἱ κοζάκοι, μά οἱ δικαστικοί κλητῆρες καί οἱ φοροεισπράχτορες. Ὁ μικρός κλῆρος δέ βρίσκεται πιά σ' αὐτό πού λέγεται πατρίδα, ἀλλά στό βιβλίο ὑποθηκῶν. Ὁ ἴδιος ὁ στρατός δέν εἶναι πιά τό ἄνθος τῆς ἀγροτικῆς νεολαίας, εἶναι τό βαλτολούλουδο τοῦ ἀγροτικοῦ κουρελοπρολεταριάτου. Ἀποτελεῖται σέ μεγάλο μέρος ἀπό ἀντικαταστάτες, ἀπό ὑποκατάστατα, ἀκριβῶς ὅπως καί ὁ δεύτερος Βοναπάρτης δέν εἶναι παρά ἕνας ἀντικαταστάτης, τό ὑποκατάστατο τοῦ Ναπολέοντα. Τά ἡρωϊκά κατορθώματά του τά ἐκπληρώνει τώρα μέ τό ἄγριο κυνήγημα τῶν ἀγροτῶν, μέ τήν ἐξάσκηση τῶν καθηκόντων τοῦ χωροφύλακα καί ὅταν οἱ ἐσωτερικές ἀντιφάσεις τοῦ συστήματός του κυνηγήσουν τόν ἀρχηγό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη ἔξω ἀπό τά

γαλλικά σύνορα, ὁ στρατός του ὕστερα ἀπό μερικές λιγοστρικές πράξεις, δέ θά βρέψει δάφνες, ἀλλά ξυλιές.

Βλέπουμε ὅτι ὅλες οἱ «ναπολεόντειες ἰδέες» εἶναι: ἰδέες τοῦ μικροῦ κλήρου πού δέν ἔχει ἀκόμα ἀναπτυχθεῖ καί πού βρίσκεται στή φρεσκάδα τῆς νεότητάς του, γιά τό μικρό ὅμως κλῆρο πού ἔχει ζήσει στή ζωή του οἱ ἰδέες αὐτές εἶναι ἕνας παραλογισμός. Εἶναι οἱ παραισθήσεις τῆς θανάσιμης ἀγωνίας του, λέξεις πού μετατρέπονται σέ φράσεις, πνεύματα πού γίνονται φαντάσματα. Ἡ παρωδία ὅμως τῆς αὐτοκρατορίας ἦταν ἀναγκαία γιά νά ἀπαλλάξει τή μάζα τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους ἀπό τό βάρος τῆς παράδοσης καί γιά νά προβάλει σέ καθαρή μορφή τήν ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν κρατική δύναμη καί στήν κοινωνία. Μαζί μέ τήν προοδευτική συντριβή τῆς τεμαχισμένης μικροϊδιοχτησίας, καταρέει κι ὁλόκληρο τό θεμελιωμένο πάνω της κρατικό οἰκοδόμημα. Ὁ κρατικός συγκεντρωτισμός πού χρειάζεται ἡ σύγχρονη κοινωνία ὑψώνεται μονάχα πάνω στά ἐρείπια τοῦ στρατιωτικοῦ γραφειοκρατικοῦ κυβερνητικοῦ μηχανισμοῦ, πού εἶχε σφυρηλατηθεῖ σέ ἀντίθεση μέ τή φεουδαρχία[1].

Ἡ κατάσταση τοῦ γάλλου ἀγρότη μᾶς λύνει τό αἴνιγμα τῶν γενικῶν ἐκλογῶν τῆς 20 καί 21 τοῦ Δεκεμβρη, πού ὁδήγησαν τό δεύτερο Βοναπάρτη στό ὄρος Σινᾶ ὄχι γιά νά πάρει, ἀλλά γιά νά ὑπαγορεύσει νόμους.

Ἦταν ὁλοφάνερο ὅτι ἡ ἀστική τάξη δέν εἶχε τώρα ἄλλη ἐκλογή ἀπό τό νά ἐκλέξει τό Βοναπάρτη. Ὅταν στή σύνοδο τῆς Κωνσταντίας οἱ πουριτανοί παραπονέθηκαν γιά τήν ἀκόλαστη ζωή τῶν παπῶν καί βρηνολογούσανε γιά τήν ἀνάγκη μιᾶς ἀναμόρφωσης τῶν ἠθῶν, ὁ καρδινάλιος Πιέρ ντ' Ἀϊγύ τούς φώναξε: «Μονάχα ὁ ἴδιος ὁ διάβολος μπορεῖ τώρα νά σώσει τήν καθολική ἐκκλησία καί σεῖς ζητᾶτε ἀγγέλους!» Τό ἴδιο καί ἡ γαλλική ἀστική τάξη, φώναξε ὕστερα ἀπό τό πραξικόπημα: «Μονάχα ὁ ἀρχηγός τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη μπορεῖ νά σώσει: τώρα τήν ἀστική κοινωνία! Μονάχα ἡ κλεψιά μπορεῖ νά σώσει: τώρα τήν ἰδιοχτησία, ἡ ἐπιορκία τή θρησκεία, τά νόθα τήν οἰκογένεια, ἡ ἀταξία τήν τάξη!».

Ὁ Βοναπάρτης, σάν δύναμη τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας πού ἔγινε ἀνεξάρτητη, νιώθει σαν ἀποστολή του νά ἐξασφαλίσει τό «ἀστικό καθεστώς». Ἡ δύναμη ὅμως αὐτοῦ τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος εἶναι ἡ μεσαία τάξη. Γι' αὐτό τό λόγο ὁ Βοναπάρτης παρουσιάζεται σάν ἐκπρόσωπος τῆς μεσαίας αὐτῆς τάξης καί ἐκδίδει διατάγματα μ' αὐτό τό πνεῦμα. Ὡστόσο, ὁ ἴδιος ἔχει κάποια ἀξία μόνο καί μόνο γιατί συνέτριψε καί συντρίβει καθημερινά τήν πολιτική δύναμη αὐτῆς τῆς μεσαίας τάξης. Γι' αὐτό θεωρεῖ τόν ἑαυτό του ἀντίπαλο τῆς πολιτικῆς καί φιλολογικῆς δύναμης τῆς μεσαίας τάξης. Προστατεύοντας ὅμως τήν ὑλική της δύναμη, ἀναπαράγει τήν πολιτική της δύναμη. Γι' αὐτό τό λόγο εἶναι ὑποχρεωμένος νά διατηρεῖ στή ζωή τήν αἰτία, καί νά ἐξαφανίζει τό ἀποτέλεσμα παντοῦ ὅπου παρουσιάζεται. Αὐτό ὅμως δέ μπορεῖ νά γίνει δίχως μικρομπερδέματα τῆς αἰτίας μέ τό ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ στήν ἀλληλεπίδρασή τους χάνουν καί τά δυό τά διακριτικά γνωρίσματά τους. Ἐκδίδουν λοιπόν νέα διατάγματα πού σβήνουν τήν ὁρατή γραμμή ἀνάμεσά τους. Ταυτόχρονα ὁ Βοναπάρτης θεωρεῖ τόν ἑαυτό του ἐκπρόσωπο τῶν ἀγροτῶν καί γενικά τοῦ λαοῦ πού θέλει νά κάνει εὐτυχισμένες τίς κατώτερες λαϊκές τάξεις μέσα στά πλαίσια τῆς ἀστικῆς κοινωνίας ἐνάντια στήν ἀστική τάξη. Ἐκδίδουν λοιπόν νέα διατάγματα, πού ὑπεξαιροῦν ἐκ τῶν προτέρων ἀπό τούς «ἀληθινούς σοσιαλιστές» τήν κυβερνητική τους σοφία. Ὁ Βοναπάρτης ὅμως θεωρεῖ τόν ἑαυτό του πρίν ἀπ' ὅλα ἀρχηγό τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, ἐκπρόσωπο τοῦ κουρελοπρολεταριάτου στό ὁποῖο ἀνήκουν ὁ ἰδιος, τό περιβάλλον του, ἡ κυβέρνησή του καί ὁ στρατός του καί ἐνδιαφέρεται πρίν ἀπ' ὅλα νά εὐεργετήσει τόν ἑαυτό του νά τραβᾶ ἀπό τό δημόσιο ταμεῖο τά γραμμάτια τοῦ λαχείου τῆς Καλιφόρνιας. Καί ἐπιβεβαιώνει τή θέση του σάν ἀρχηγοῦ τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, μέ διατάγματα, δίχως διατάγματα καί παρά τά διατάγματα.

[1] Στήν ἔκδοση τοῦ 1852 ἡ παραγραφος αὐτή τελειώνει μέ τίς παρακάτω γραμμές πού τίς παράλειψε ὁ Μαρξ στην ἔκδοση τοῦ 1869: «Ἡ συντριβή τῆς κρατικῆς μηχανῆς δέ θα βαλει σε κίνδυνο τό συγκεντρωτισμό. Ἡ γραφειοκρατία εἶναι μόνο ἡ κατώτερη καί χαυνωση μορφή ἑνός συγκεντρωτισμοῦ πού βαρύνεται ακόμα με την ἀντίθεσή της, με τό φεουδαλισμό. Μαζί μέ τήν ἀποχρώτευσή του ἀπό τη ναπολεόντεια παλινόρθωση, ὁ γαλλος χωρικός χανει τήν πίστη στό μικρό κλῆρο του καταρεει ὁλόκληρο το κρατικό οἰκοδόμημα που εἶναι ἀνοικοδομημενο πανω σ' αὐτό τό μικρό κλῆρο καί ἡ προλεταριακη ἐπανασταση ἀποχτᾶ τη χορωδία που χωρίς αὐτη, ἡ μονωδία της μετατρεπεται σε κύκνειο ἆσμα σ' ὅλα τα ἀγροτικα ἔθνη». (Σημ. Σύντ.)

Αὐτό τό ἀντιφατικό καθῆκον τοῦ ἀνθρώπου ἐξηγεῖ τίς ἀντιφάσεις τῆς κυβέρνησής του, τά συγκεχυμένα ψηλαφήματα ἐδῶ καί ἐκεῖ πού μ' αὐτά προσπαθεῖ ἄλλοτε νά κερδίσει καί ἄλλοτε νά ταπεινώσει αὐτή ἤ ἐκείνη τήν τάξη καί πού τίς ξεσηκώνει ὅλες μαζί ἐναντίον του, τοῦ ἀνθρώπου πού ἡ πραχτική του ἀβεβαιότητα ἀποτελεῖ μιά ἐξαιρετικά κωμική ἀντίθεση μέ τό ἐπιταχτικό, κατηγορηματικό ὕφος τῶν κυβερνητικῶν πράξεων, ἕνα ὕφος πού τό ἀντιγράφει πιστά ἀπό τό θεῖο.

Ἡ βιομηχανία καί τό ἐμπόριο, δηλ. οἱ ὑποθέσεις τῆς μεσαίας τάξης, πρέπει νά ἀνθίσουν σάν μέσα σέ θερμοκήπιο κάτω ἀπό τήν ἰσχυρή κυβέρνηση. Γι' αὐτό ἔχουμε τήν ἔκδοση πλήθους ἐκχωρήσεων γιά σιδηροδρομικές γραμμές. Πρέπει ὅμως νά πλουτίσει καί τό ἴδιο τό βοναπαρτικό κουρελοπρολεταριάτο. Γι' αὐτό ἔχουμε στό χρηματιστήριο τό κερδοσκοπικό παιχνίδι μέ τίς σιδηροδρομικές ἐκχωρήσεις ἀπό τούς μυημένους ἀπό τά πρίν σ' αὐτές. Μά δέν παρουσιάζονται πουθενά κεφάλαια γιά τήν κατασκευή τῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Ὑποχρεώνεται λοιπόν ἡ τράπεζα νά δανείζει χρήματα γιά τήν ἀγορά μετοχῶν τῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιριῶν. Μά ταυτόχρονα θέλουν νά ἐκμεταλλευθοῦν προσωπικά τήν τράπεζα καί γι' αὐτό τήν καλοπιάνουν. Ἀπαλλάσσουν λοιπόν τήν τράπεζα ἀπό τήν ὑποχρέωση νά δημοσιεύει τήν ἑβδομαδιαία κατάστασή της. Συμφωνία λέοντος τῆς τράπεζας μέ τήν κυβέρνηση. Πρέπει νά ἐξασφαλιστεῖ ἐργασία στό λαό. Διατάζονται λοιπόν δημόσια ἔργα. Μά τά δημόσια ἔργα αὐξάνουν τίς φορολογικές ὑποχρεώσεις τοῦ λαοῦ. Ἐλάττωση λοιπόν τῶν φόρων πλήττοντας εἰσοδηματίες, μέ τή μετατροπή τῶν ὁμολογιῶν τῶν 5% σέ ὁμολογίες τῶν 4 1/2%. Πρέπει ὅμως ξανά νά δοθεῖ καί στίς μεσαῖες τάξεις κάποιο κοκαλάκι. Διπλασίασμα λοιπόν τοῦ φόρου στό κρασί γιά τόν κοσμάκη πού τό ἀγοράζει λιανικά καί ἐλάττωση τοῦ φόρου στό μισό γιά τή μεσαία τάξη πού τό πίνει χονδρικά. Διάλυση τῶν πραγματικῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων, ὑποσχέσεις ὅμως γιά μελλοντικά θαύματα ὀργάνωσης. Πρέπει νά βοηθηθοῦν οἱ ἀγρότες. Ἱδρύουν λοιπόν ὑποθηκικές τράπεζες πού ἐπισπεύδουν τήν καταχρέωσή τους καί ἐπιταχύνουν τή συγκέντρωση τῆς ἰδιοχτησίας. Οἱ τράπεζες αὐτές ὅμως πρέπει νά χρησιμοποιηθοῦν γιά ν' ἀποσπάσουν χρήματα ἀπό τά δημευμένα χτήματα τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης. Ἐπειδή ὅμως κανένας κεφαλαιοῦχος δέ θέλει νά δεχτεῖ αὐτό τόν ὅρο πού δέν περιλαβαίνεται στά διατάγματα, ἡ ὑποθηκική τράπεζα παραμένει ἕνα ἁπλό διάταγμα κλπ, κλπ.

Ὁ Βοναπάρτης θά ἤθελε νά φαίνεται ὁ πατριαρχικός εὐεργέτης ὅλων τῶν τάξεων. Δέ μπορεῖ ὅμως νά δόσει τίποτα στή μιά, ἄν δέν πάρει ἀπό τήν ἄλλη. Ὅπως στήν ἐποχή τῆς Φρόντ λέγανε γιά τό δούκα ντέ Γκιζ ὅτι ἦταν ὁ πιό ὑποχρεωτικός ἄνθρωπος τῆς Γαλλίας, γιατί εἶχε μετατρέψει ὅλα τά χτήματά του σέ ὑποχρεώσεις τῶν ὑπαδῶν του ἀπέναντί του, ἔτσι ἤθελε καί ὁ Βοναπάρτης νά εἶναι ὁ πιό ὑποχρεωτικός ἄνθρωπος τῆς Γαλλίας καί νά μετατρέψει ὅλη τήν περιουσία, ὅλη τήν ἐργασία τῆς Γαλλίας σέ μιά προσωπική ὑποχρέωση ἀπέναντί του. Θά ἤθελε νά κλέψει ὁλόκληρη τή Γαλλία γιά νά μπορέσει ὕστερα νά τήν κάνει δῶρο στή Γαλλία, ἤ καλύτερα, γιά νά μπορέσει νά ἀγοράσει ξανά τή Γαλλία μέ γαλλικό χρῆμα, γιατί σάν ἀρχηγός τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη πού εἶναι, πρέπει ν' ἀγοράζει ἐκεῖνο πού πρόκειται νά τοῦ ἀνήκει. Καί ὅλοι οἱ κρατικοί θεσμοί, ἡ γερουσία, τό συμβούλιο τῆς ἐπικρατείας, τό νομοθετικό σῶμα, ἡ λεγεώνα τῆς τιμῆς, τό στρατιωτικό μετάλλιο, τά πλουντήρια, τά δημόσια ἔργα, οἱ σιδηρόδρομοι, τό γενικό ἐπιτελεῖο τῆς ἐθνοφυλακῆς πού εἶχε μείνει χωρίς στρατιῶτες καί τά δημευμένα χτήματα τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης—ὅλα χρησιμοποιοῦνται γιά νά μπορεῖ ν' ἀγοράζει. Κάθε θέση στό στρατό καί στήν κυβερνητική μηχανή γίνεται μέσο ἐξαγορᾶς. Τό σπουδαιότερο ὅμως σ' αὐτή τήν ἐπιχείρηση, ὅπου παίρνουν ἀπό τή Γαλλία γιά νά τῆς ξαναδίνουν, εἶναι τά ποσοστά πού, μέσα στά πάρε-δόσε, πέφτουν στίς τσέπες τοῦ ἀρχηγοῦ καί τῶν μελῶν τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη. Ἡ εὐφυολογία, μέ τήν ὁποία ἡ κόμησα Λ., ἡ ἐρωμένη τοῦ κ. ντέ Μορνύ, χαρακτήρισε τή δήμευση τῶν χτημάτων τοῦ οἴκου τῆς Ὀρλεάνης: «c' est le premier vol de l' aigle»[1] ἐφαρμόζεται σέ ὅλες τίς πτήσεις αὐτοῦ τοῦ ἀετοῦ πού εἶναι περισσότερο κοράκι παρά ἀετός. Ὁ ἴδιος καί οἱ ὀπαδοί του ἐπαναλαμβάνουν κάθε μέρα ἐκεῖνο τόν ὁ Ἰταλός καρτουσιανός καλόγηρος ἔλεγε στό φιλάργυρο, πού ἀπαριθμοῦσε καυχησιάρικα τό ὑφος του, πού θά τοῦ ἔφτανε γιά χρόνια νά ξεκοκαλίζει: «tu fai conto sopra i be-

[1] Vol στα γαλλικα σημαίνει πτήση καί κλοπή. (Σημείωση τοῦ Κ. Μαρξ). Τή φραση αὐτή ἐπομένως θα τή μεταφραζαμε ἑλληνικα ἔτσι: «Εἶναι τό πρῶτο πέταγμα (κλοπή) τοῦ ἀετοῦ». (Σημ. Μετ.)

ni, bisogna prima far il conto sopra gli anni»[1]. Γιά νά μή χάσουν τό λογαριασμό στά χρόνια, μετρᾶνε μέ τά λεπτά τῆς ὥρας. Στήν αὐλή, στά ὑπουργεῖα, στήν κορυφή τῆς διοίκησης καί τοῦ στρατοῦ στριμώχνεται ἕνας ἑσμός ἀπό ὑποκείμενα, πού γιά τόν καλύτερο ἀπ' αὐτούς μπορεῖς νά πεῖς ὅτι δέν ξέρει ἀπό ποῦ βαστάει ἡ σκούφια του, ἕνας θορυβώδικος, κακοφτιαγμένος, ἁρπαχτικός συρφετός ἀπό μποέμ, πού χώνεται στίς στολές μέ τά γαλόνια μέ τήν ἴδια χονδροειδῆ μεγαλοπρέπεια ὅπως καί οἱ μεγάλοι ἀξιωματοῦχοι τοῦ Σουλούκ. Μπορεῖ νά ἀποχτήσει κανείς μιά παραστατική εἰκόνα γι' αὐτό τό ἀνώτερο στρῶμα τῆς ἑταιρίας τῆς 10 τοῦ Δεκέμβρη, ἄν ἀναλογιστεῖ ὅτι ὁ ἠθικολόγος της εἶναι ὁ Βερόν-Κρεβέλ[2] καί στοχαστής της ὁ Γκρανιέντε Κασανιάκ. Ὅταν ὁ Γκιζό, τόν καιρό τῆς πρωθυπουργίας του, χρησιμοποιοῦσε αὐτόν τόν Γκρανιέ σέ μιά σκοτεινή ἐφημερίδα ἐνάντια στή δυναστική ἀντιπολίτευση, συνήθιζε νά τόν ἐπαινεῖ μέ τήν παρακάτω ἀποστροφή: «c' est le roi des drôles», εἶναι: ὁ βασιλιάς τῶν γελοίων». Θά εἴχαμε ἄδικο ἄν θυμούμαστε τήν ἀντιβασιλεία τοῦ Λουδοβίκου XV ὅταν βλέπουμε τήν αὐλή καί τήν κλίκα τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη. Γιατί «ἡ Γαλλία γνώρισε ὡς τώρα ἀρκετές κυβερνήσεις ἀπό μαιτρέσσες, μά ποτέ ἀκόμα μιά κυβέρνηση ἀπό hommes entretenus»[3].

Κυνηγημένος ἀπό τίς ἀντιφατικές ἀπαιτήσεις τῆς κατάστασής του καί ταυτόχρονα, ἀναγκασμένος σάν ταχυδακτυλουργός νά κρατάει τά μάτια τοῦ κοινοῦ καρφωμένα πάνω του, σάν ἀναπληρωτής τοῦ Ναπολέοντα, μέ συνεχεῖς ἐκπλήξεις, κάνοντας δηλ. κάθε μέρα καί ἕνα πραξικόπημα σέ μικρογραφία, ὁ Βοναπάρτης ἀναστατώνει ὁλόκληρη τήν ἀστική οἰκονομία, χάζει χέρι σέ ὅλα ὅσα στήν ἐπανάσταση τοῦ 1848 φαίνονταν ἀπαραβίαστα, κάνει ἄλλους νά ὑπομένουν τήν ἐπανάσταση καί ἄλλους νά ἐπιθυμοῦν τήν ἐπανάσταση καί δημιουργεῖ τήν ἀναρχία στό ὄνομα τῆς τάξης, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀφαιρεῖ ἀπ' ὅλη τήν κυβερνητική μηχανή τό ψωροστέφανο, τή ρεζηλώνει καί τήν κάνει ἀπαίσια καί γελοία μαζί. Ἡ λατρεία τοῦ ἁγίου χιτώνα τοῦ Τριέρ[1] ἐπαναλαραίνεται στό Παρίσι μέ τή μορφή τῆς λατρείας τοῦ ναπολεόντειου αὐτοκρατορικοῦ μανδύα. Ὅταν ὅμως ὁ αὐτοκρατορικός μανδύας καλύψει ἐπιτέλους τούς ὤμους τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη, θά γκρεμιστεῖ ἀπό τό ὕψος τῆς στήλης τῆς Βαντόμ ὁ ὀρειχάλκινος ἀνδριάντας τοῦ Ναπολέοντα.

[1] «Λογαριάζεις τά ἀγαθά σου, θά ἔπρεπε πιό μπροστά νά λογαριάζεις τά χρόνια σου». (Σημείωση τοῦ Κ. Μάρξ).

[2] Ὁ Μπαλζακ στό ἔργο του «Cousine Bette» ζωγραφίζει στό πρόσωπο τοῦ Κρεβέλ, πού τόν περιγράφει ἔχοντας γιά πρότυπο τόν ἰδιοκτήτη τῆς ἐφημερίδας «Constitutionel» δοκτορα Βερόν τόν πέρα γιά πέρα ἔκλυτο παρισινό φιλισταῖο. (Σημείωση τοῦ Κ. Μάρξ).

[3] Δόγια τῆς κυρίας Ζιραρντέν. (Σημείωση τοῦ Κ. Μάρξ). Hommes entretenus σημαίνει: ἀγαπητικοί. (Σχμ. Συντ.)

Γράφτηκε ἀπό τόν Κ. Μάρξ στό χρονικό διάστημα ἀπό τό Δεκέμβρη 1851 ὡς τό Μάρτη 1852.

Δημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Die Revolution». Νέα Ὑόρκη 1852

Μιά δεύτερη, ἀναθεωρημένη καί διορθωμένη ἔκδοση τοῦ Μάρξ βγῆκε σέ βιβλιαράκι στό Ἀμβοῦργο τό 1869.

Σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς δεύτερης ἔκδοσης καί παίρνοντας ὑπόψη τήν τρίτη ἔκδοση πού βγῆκε τό 1885.

[1] Ἕνα «ἱερό» λείψανο πού τό 1844 τό ἐκθεσαν σε προσκύνημα οἱ ἀντιδραστικοί καθολικοί παπάδες στο μητροπολιτικό ναο τοῦ Τρεβ. (Σημ. Συντ.)

Ο συγγραφέας και ο τίτλος στο πρωτότυπο

Karl Marx, The Civil War in France

ISBN 960-224-867-X
© Σύγχρονη Εποχή Εκδοτική ΑΕΒΕ
Σόλωνος 130, 106 81 Αθήνα, Τηλ. 3820835, 3823649, Fax 3813354
http://www.sep.gr, e-mail: info@sep.gr

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΦΡΙΝΤΡΙΧ ΕΝΓΚΕΛΣ

Μου ηρθε αναπαντεχα η πρόταση να ετοιμάσω μια νέα έκδοση της διακηρύξης του γενικού συμβουλίου της Διεθνούς για τον *Εμφύλιο πόλεμο στη Γαλλία* και να τη συνοδεύσω με μια εισαγωγή. Γι' αυτό δεν μπορώ ειδο να θίξω παρα μονο συντομα τα πιο ουσιωδη σημεια.

Στη μεγάλυτερη εργασια που αναφερω πιο πανω προτασσω τις δυο συντομοτερες διακηρύξεις του γενικου συμβουλιου για το γαλλο-πρωσικό πολεμο. Πρωτα απ' ολα, γιατί στον *Εμφύλιο πολεμο* παραπέμπεται ο αναγνωστης στη δεύτερη διακήρυξη, που η ιδια με τη σειρα της δεν μπορεί να κατανοηθει ολότελα χωρίς την πρώτη. Μα και γιατί οι δυο αυτές διακηρύξεις, που τις είχε συντάξει επισης ο Μαρξ, ειναι κι αυτές, οχι λιγότερο από τον *Εμφύλιο πόλεμο*, εξαιρετικά παραδείγματα για το αξιοθαυμαστο χάρισμα του συγγραφεα, που πρωτη φορα ειχε διαπιστωθεί στη *18η Μπριμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη*, να συλλαμβάνει καθαρα το χαρακτηρα, τη σημασια και τις αναγκαιες συνεπειες των μεγάλων ιστορικων γεγονοτων, τον καιρό που τα γεγονοτα αυτά ξετυλίγονται ακομα μπρος στα ματια μας ή που μολις έχουν τελειώσει. Και τέλος, γιατί εμεις στη Γερμανια υποφέρουμε ακόμη και σημερα απο τις συνέπειες των γεγονότων εκείνων, που τις προείπε ο Μαρξ.

Ή μήπως δε συνέβηκε εκείνο που λέει η πρώτη διακήρυξη, ότι αν ο αμυντικος πόλεμος της Γερμανιας ενάντια στον Λουδοβίκο Βοναπάρτη εκφυλιστεί σε καταχτητικο πολεμο ενάντια στο γαλλικο λαο, ολες οι συμφορες που βρηκαν τη Γερμανια ύστερα απο τους λεγομενους απελευθερωτικους πολεμους θα ξαναζωντανεψουν παλι με καινούργια ενταση; Μηπως δεν ειχαμε αλλα εικοσι χρονια κυριαρχιας του Βισμαρκ, και αντι για τους διωγμους των δημαγωγων δεν ειχαμε τον εκτακτο νόμο και το κυνηγημα των σοσιαλιστων με την ιδια αστυνομικη αυθαιρεσια, με την ιδια ακριβώς φριχτη ερμηνεια του νόμου;

Και δεν επαληθεύτηκε μήπως κατά γράμμα η πρόβλεψη ότι η προσάρτηση της Αλσατίας και της Λωρραινης «θα έριχνε τη Γαλλία στην αγκαλιά της Ρωσιας» και οτι υστερα απ' αυτη την

προσάρτηση, η Γερμανία ή θα γινοταν ο ανοιχτος υπηρέτης της Ρωσίας η θα έπρεπε, ύστερα απο μια σύντομη ανάπαυλα, να εξοπλιστει για έναν καινουργιο πολεμο, και μάλιστα «για ένα φυλετικο πολεμο εναντια στις συνασπισμενες λατινικες και σλαβικες φυλες»; Μηπως η προσάρτηση των γαλλικων επαρχιων δεν εσπρωξε τη Γαλλια στην αγκαλια της Ρωσιας; Μήπως εικοσι ολόκληρα χρονια ο Βισμαρκ δεν επιζητούσε μάταια να κερδισει την εύνοια του τσάρου, δεν την επιζητούσε προσφέροντας υπηρεσίες ταπεινότερες από κείνες που συνήθιζε να προσφέρει στην «Αγια Ρωσια» η μικρή Πρωσια, προτού γινει «η πρωτη μεγάλη Δύναμη της Ευρώπης»; Και μηπως δεν κρεμεται καθημερινα πάνω απ' το κεφαλι μας η δαμοκλειος σπαθη ενος πολέμου, που απ' την πρωτη μερα του ολες οι χάρτινες συμμαχιες των πριγκιπων θα σκορπιστούν σαν τ' άχυρα στον αερα, ενός πολέμου, που γι' αυτόν τίποτα δεν είναι βέβαιο, εκτός από την απόλυτη αβεβαιότητα για την έκβασή του, ενος φυλετικού πολεμου με τον οποίο ολόκληρη η Ευρώπη θα ερημώσει από δεκαπεντε ως εικοσι εκατομμύρια οπλισμενους αντρες, και που αν δεν λυσσομανα ακομα ειναι μονάχα γιατι και το πιο ισχυρο, από τα μεγάλα στρατιωτικά κράτη, τρομάζει μπροστά στο γεγονος οτι είναι απολυτα αδυνατο να προβλεφθεί το τελικό αποτέλεσμα;

Γι' αυτο έχουμε ακόμη μεγαλύτερο καθήκον να ξανακάνουμε προσιτά στους Γερμανούς εργάτες τα μισοξεχασμένα λαμπρα αυτα τεκμηρια της διορατικότητας της διεθνούς εργατικης πολιτικης στα 1870.

Ο,τι είπα για τις δυο αυτές διακηρύξεις, ισχυει και για τη διακηρυξη για τον *Εμφυλιο πολεμο στη Γαλλια*. Στις 28 του Μάη, μπροστά στην υπεροχη των δυνάμεων του εχθρού, υπόκυψαν στις πλαγιές της Μπελβίλ οι τελευταίοι μαχητές της Κομμούνας, και μόλις δυο μερες ύστερα, στις 30 του Μάη, ο Μαρξ διάβασε μπροστά στο γενικο συμβουλιο την εργασια του όπου περιγραφεται η ιστορικη σημασια της Κομμουνας του Παρισιου με συντομες, δυνατες, μα τοσο αδρες και πριν απ' ολα τοσο αληθινες γραμμες, που δεν τις εφτασε ξανα κανενας σ' όλη την αφθονη φιλολογια που γράφτηκε γύρω απ' αυτο το θέμα.

Χαρη στην οικονομικη και πολιτική ανάπτυξη της Γαλλίας από το 1789, διαμορφώθηκε εδω και πενήντα χρόνια μια τέτοια κατασταση στο Παρίσι, που καμια επανάσταση δεν μπορουσε να ξεσπασει σ' αυτο χωρις να πάρει προλεταριακό χαρακτηρα, ετσι που το προλεταριατο, που ειχε κερδισει τη νικη με το αιμα του, εμφανίστηκε ύστερα απο τη νικη με τις δικες του διεκδικησεις. Αυτές οι διεκδικήσεις ήταν λίγο πολύ ακαθόριστες, ακόμη και μπερδεμένες, ανάλογα με τον κάθε φορά βαθμό ανάπτυξης των Παρισινών εργατών. Τελικά όμως ολες ετειναν προς την κατάργηση της ταξικής αντίθεσης ανάμεσα στους κεφαλαιοκράτες και στους εργατες. Ειναι αληθεια οτι δεν ηξεραν πώς έπρεπε να γινει αυτο. Ωστοσο, αυτη η διεκδικηση, οσο ακαθόριστα κι αν ηταν ακόμα διατυπωμενη, εκλεινε μεσα της μια απειλη για το κοινωνικό καθεστως που υπηρχε. Οι εργάτες που την πρόβαλαν ήταν ακόμη οπλισμένοι. Γι' αυτό, για τους αστούς που κρατούσαν το τιμόνι του κράτους, προταρχική προστασία ήταν να αφοπλιστούν οι εργάτες. Κι ετσι, ύστερα από κάθε επανάσταση που κερδιζαν οι εργάτες, ξεσπαει ένας νεος αγωνας που τελειωνει με την ηττα των εργατων.

Αυτο συνέβηκε για πρώτη φορά στα 1848. Οι φιλελεύθεροι αστοί της κοινοβουλευτικής αντιπολίτευσης οργανωναν συμπόσια για να πετύχουν την εκλογική μεταρρύθμιση που θα εξασφάλιζε την κυριαρχία του κομματός τους. Στον αγώνα τους με την κυβέρνηση αναγκάζονταν όλο και πιο πολυ να κάνουν εκκληση στο λαο, κι υποχρεωνονταν βαθμιαια να δινουν το προβάδισμα στα ριζοσπαστικα και δημοκρατικα στρωματα της αστικης τάξης και των μικροαστών. Μα πισω απ' αυτούς βρίσκονταν οι επαναστάτες εργάτες, κι οι εργάτες αυτοί είχαν αποχτήσει από το 1830 πολύ μεγαλύτερη πολιτική αυτοτέλεια απ' ό,τι το υποπτευονταν οι αστοί κι οι δημοκρατικοι ακομα. Τη στιγμη της κρισης ανάμεσα στην κυβέρνηση και στην αντιπολίτευση, οι εργατες αρχισαν τη μαχη στους δρόμους. Ο Λουδοβίκος Φιλιππος εξαφανίστηκε και μαζι του εξαφανίστηκε και η εκλογικη μεταρρυθμιση, στη θεση της ξεπροβαλε η δημοκρατια και μάλιστα μια δημοκρατια που οι ιδιοι νικητες εργάτες τη χαρακτηρισαν «κοινωνική» δημοκρατία.

Ωστοσο, κανενας δεν είχε ξεκαθαρίσει τι σημαινε αυτη η κοινωνική δημοκρατια, ουτε κι οι ίδιοι οι εργάτες. Ομως τώρα είχαν όπλα και αποτελούσαν μια δύναμη μέσα στο κρατος. Γι' αυτό, οι αστοι δημοκράτες που βρίσκονταν στην εξουσια, μολις ενιωσαν λιγο-πολυ στέρεο το έδαφος κάτω απ' τα πόδια τους, ο πρώτος σκοπός που επιδίωξαν ήταν ν' αφοπλισουν τους εργάτες. Αυτο έγινε στην εξεγερση του Ιούνη του 1848, στην οποία τούς έσπρωξαν με την άμεση αθέτηση του λογου τους, με ανοιχτό χλευασμό και την αποπειρα να εξορίσουν τους άνεργους σε μια απόμακρη επαρχια. Η κυβέρνηση είχε φροντίσει να έχει συντριπτικη υπεροχή δινάμεων. Υστερα από ηρωικό αγώνα που κράτησε πέντε μέρες, οι εργάτες νικήθηκαν. Και τότε επακολούθησε μια σφαγή των άοπλων αιχμαλώτων, που παρόμοια δεν είχε γίνει από την εποχή των εμφύλιων πολέμων που προετοίμασαν την πτώση της ρωμαϊκής δημοκρατίας. Ήταν η πρώτη φορά που η αστική τάξη έδειχνε σε τι σημείο έξαλλης σκληρότητας μπορεί να φτάσει στην εκδίκησή της, μόλις τολμήσει το προλεταριάτο να ορθωθεί απέναντι της, σαν ξεχωριστή τάξη με τις δικές του διεκδικήσεις και τα δικά του συμφέροντα. Κι όμως, το 1848 δεν ήταν παρά παιχνιδάκι μπροστά στη λύσσα της αστικής τάξης το 1871.

Η τιμωρία ακολουθούσε κατά πόδι. Αν το προλεταριάτο δεν μπορούσε ακόμα να κυβερνήσει τη Γαλλία, η αστική τάξη δεν μπορούσε πια να την κυβερνά. Τουλάχιστο όχι τότε, που στην πλειοψηφία της ήταν ακόμα μοναρχική κι ήταν χωρισμένη σε τρία δυναστικά κόμματα και σ' ένα τέταρτο, δημοκρατικό. Οι εσωτερικές της διαμάχες έδωσαν τη δυνατότητα στον τυχοδιώχτη Λουδοβίκο Βοναπάρτη να πάρει στα χέρια του όλα τα κλειδιά της εξουσίας –το στρατό, την αστυνομία, το διοικητικό μηχανισμό– και στις 2 του Δεκέμβρη 1851, να τινάξει στον αερα το τελευταίο φρούριο της αστικής τάξης, την εθνοσυνέλευση. Άρχισε η δεύτερη αυτοκρατορία, η εκμετάλλευση της Γαλλίας από μια σπείρα πολιτικούς και οικονομικούς τυχοδιώκτες, μα σύγχρονα άρχισε και μια βιομηχανική ανάπτυξη, που ποτέ δεν ήταν δυνατή στο στενόκαρδο και φοβισμένο σύστημα του Λουδοβίκου Φιλίππου, κάτω από την αποκλειστική κυριαρχία μονάχα μιας μικρης μερίδας της με-

γαλοαστικης τάξης. Ο Λουδοβικος Βοναπάρτης αφαιρεσε την πολιτική εξουσια από τους κεφαλαιοκράτες με το πρόσχημα οτι θα τους προστατεψει αυτούς, τους αστούς, από τους εργατες, και απο την άλλη, οτι θα προστατέψει τους εργάτες από τους αστούς. Σε αντάλλαγμα όμως, η κυριαρχία του εινόησε την κερδοσκοπία και τη βιομηχανική δραστηριότητα, με μια λέξη, την αναπτύξη και τον πλουτισμό ολόκληρης της αστικης τάξης, σε πρωτακουστο ως τα τοτε βαθμό. Είναι αλήθεια οτι σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό αναπτύχθηκε η διαφθορά και η μαζική κλεψιά, που κέντρο της ήταν η αυτοκρατορική αυλή που εβγαζε μεγάλα ποσοστά απ' αυτό τον πλουτισμό.

Μα η δεύτερη αυτοκρατορία ήταν μια έκκληση στο γαλλικό εθνικισμό, ήταν η διεκδίκηση των συνόρων της πρώτης αυτοκρατορίας που χάθηκαν το 1814, τουλάχιστον των συνόρων της πρώτης δημοκρατίας. Μια γαλλική αυτοκρατορία, μέσα στα σύνορα της παλιάς μοναρχίας και μάλιστα μεσα στα πιο κουτσουρεμένα ακόμη σύνορα του 1815 – δεν ήταν δυνατό να κρατηθεί πολύ καιρό. Απ' αυτό βγήκε η ανάγκη να κάνει από καιρό σε καιρό πολέμους και η ανάγκη για επέκταση των συνόρων. Καμιά όμως συνοριακή επέκταση δε θάμπωνε τόσο τη φαντασία των Γάλλων εθνικιστών, όσο η επέκταση προς τη γερμανική αριστερή όχθη του Ρήνου. Ένα τετραγωνικό μίλι στο Ρήνο είχε γι' αυτούς μεγαλύτερη αξία από δέκα στις Άλπεις ή οπουδήποτε αλλού. Με τη δεύτερη αυτοκρατορία, η διεκδίκηση ν' αποδοθεί ξανά στη Γαλλία η αριστερή όχθη του Ρήνου, είτε μεμιάς, είτε τμηματικά, δεν ήταν παρά ζήτημα χρόνου. Η ώρα έφτασε με τον πρωσο-αυστριακό πόλεμο του 1866. Όταν ο Βοναπάρτης είδε ότι γελάστηκε από τον Βισμαρκ και εξαιτίας της δικής του υπερπανούργας διστακτικής πολιτικής δεν πήρε την «εδαφική αποζημίωση» που περίμενε, δεν του έμεινε άλλο τίποτα παρά να κάνει πόλεμο, που ξέσπασε το 1870 και που τον οδήγησε πρώτα στο Σεντάν κι από κει στη Βίλχελμσχέε.[1]

1 Στις 2 του Σεπτεμβρη 1870, ο γαλλικος στρατος νικηθηκε στο Σενταν και αιχμαλωτιστηκε μαζι με τον αυτοκρατορα Ο Ναπολεων Γ κλειστηκε στον πυργο Βιλχελμσχεε στο Κασελ (σημ τ συντ)

Αναποφεύκτη σύνεπεια ήταν η επανάσταση του Παρισιού στις 4 του Σεπτεμβρη 1870. Η αυτοκρατορία σωριάστηκε σαν χαρτινος πυργος κι ανακηρύχτηκε πάλι η δημοκρατία. Ο εχθρος ομως βρισκοταν εξω απο τις πυλες του Παρισιού, οι στρατιές της αυτοκρατορίας ειτε ηταν κυκλωμένες στο Μετς χωρις ελπιδα να ξεφυγουν, η κρατιουνταν αιχμαλωτες στη Γερμανια. Στην κρισιμη αυτη καταστάση, ο λαος επέτρεψε στους βουλευτες του Παρισιου τον προηγουμενον νομοθετικον σωματος να εμφανιστουν σαν «κυβερνηση εθνικης άμυνας». Και το δεχτηκε αυτο τοσο πιο ευκολα που για το σκοπό της άμυνας, ολοι οι ικανοι να κρατουν οπλα Παρισινοί είχαν καταταχθει τοτε στην εθνοφυλακη κι ηταν οπλισμενοι, κι έτσι τοτε οι εργάτες αποτελουσαν τη μεγαλη πλειοψηφια. Δεν άργησε ομως να ξεσπασει η συγκρουση η αντιθεση αναμεσα στην κυβερνηση που αποτελουνταν σχεδον αποκλειστικά από αστους και στο οπλισμενο προλεταριάτο. Στις 31 του Οκτώβρη, εργατικά ταγματα κατελαβαν με εφοδο το δημαρχείο και πιάσανε μερικα απο τα μελη της κυβερνησης. Η προδοσια, η αμεση αθετηση του λογου της απο την κυβερνηση και η παρέμβαση μερικων μικροαστικων ταγματων τους απελευθερωσαν ξανά και οι εργατες, για να μην αναψουν τον εμφυλιο πόλεμο μεσα σε μια πολη πολιορκημενη απο ξενες στρατιωτικές δυναμεις, αφησαν στη θεση της την παλια κυβερνηση.

Τελος, στις 28 του Γενάρη 1871, συνθηκολόγησε το πεινασμενο Παρισι. Συνθηκολόγησε όμως με τιμες αγνωστες ως τότε στην ιστορια των πολεμων. Τα φουρτια παραδοθηκαν, η οχυρωματικη γραμμη που περιβαλλει το Παρισι αφοπλιστηκε, ο τακτικος στρατος και η κινητη φρουρα παραδοσαν τα όπλα τους και θεωρηθηκαν αιχμαλωτοι πολεμου. Η εθνοφυλακή όμως κρατησε τα οπλα και τα κανονια της κι εκλεισε μονο ανακοχη με τους νικητες. Οι ιδιοι οι νικητες δεν τολμησαν να μπουν θριαμβευτικα στο Παρισι. Το μονο που τολμησαν να καταλαβουν ηταν μια μικρη γωνια του Παρισιου, που κι αυτη αποτελουνταν κατά ενα μερος απο δημοσια παρκα. Κι αυτα μονο για λιγες μερες! Και σ' ολο αυτο το διαστημα αυτοί, που 131 ολοκληρες μερες κρατησαν περικυκλωμενο το Παρισι, βρεθηκαν οι ιδιοι περικυκλωμενοι απ' τους οπλισμενους

εργάτες του Παρισιού. Δεν τρεφαν καμια αυταπατη για τη φύση της γύρω τους είχε παραχωρηθεί στους ξενους κατακτητες. Τετοιος ηταν ο σεβασμος που εμπνέανε οι εργατες του Παρισιου στο στρατο, που η προστασια του είχαν καταθεσει τα οπλα όλες οι στρατιες της αυτοκρατορίας. Και οι Πρωσσοι τοννέρες, που είχαν έρθει να καθιστηθούν στην εστια της ανταρσιας, ενω καταφεραν να στηθουν με σεβασμο και να χαιρετισουν τον τριχρωμο την ενοπλη επανάσταση.

Όσο διαρκουσε ο πολεμος, οι εργατες του Παρισιου περιορίστηκαν να ζητουν τη δραστηρια συνεχιση του αγωνα. Τωρα όμως, που με τη συνθηκολογηση του Παρισιου ειχε γινει η κυβερνηση, τωρα ο Θιερσης... Ανεξαρτητος της κυβερνησης αναγκάστηκε να καταφυγει στη χαρη των κατεχομενων ταξεων –των μεγαλων χρηματιστων και των κεφαλαιουχων– θα βρισκοταν σε αδιεξοδο. Στο χανδρινο σοβο οι εργατες του Παρισιού κρατουσαν τα οπλα στα χερια τους. Η πρωτη τους πραξη ήταν η αποπειρα να τους αφοπλισει. Στις 18 του Μαρτη έστειλε δυναμεις του τακτικου στρατου με τη δικια τη να αφαιρεσουν το πυροβολικο που είχε κατασκευαστει στη διαρκεια της πολιορκίας του Παρισιου και που είχε πληρωθει με δημοσιο χρηματο. Η απόπειρα αποτυχε, το Παρισι εξεσηκωθηκε σαν ενας ανθρωπος για να αντισταθει. Ετσι κηρυχτηκε ο πόλεμος ανάμεσα στο Παρισι και τη νεοσυστατη κυβερνηση, που είχε την εδρα της στις Βερσαλλιες. Στις 26 του Μαρτη έγιναν οι εκλογες της Κομμούνας του Παρισιου και στις 28 την ανακηρυξαν. Η Κεντρική Επιτροπη της εθνοφυλακης που είχε ασκησει ως τοτε την εξουσια, υποβαλε την παραιτηση της στην Κομμουνα, αφού πρωτα καταργησε με διαταγμα τη σκανδαλωδη «αστυνομία ηθων» του Παρισιου. Στις 30, η Κομμουνα καταργησε τη στρατιωτικη θητεια και τον τακτικο στρατο και ανακηρυξε σα μοναδικη ενοπλη δυναμη την εθνοφυλακή, στην οποια θα ανήκαν όλοι οι πολιτες οι ικανοι να κρατούν όπλα. Χαρισε όλα τα νοίκια για τις κατοικιες απο τον Οκτωβρη του 1870 ως τον Απρίλη του 1871, συμψηφίζοντας στα ενοικια της περιόδου που θ' ακολουθουσε τα ποσα που είχαν ήδη πληρωθει

και ανασταλεί κάθε πολιτική ενέργεια στο δημαρχιακό ενεχυροδανειστήριο. Την ίδια μέρα επικυρώθηκε η εκλογή των ξένων υπηκόων στην Κομμούνα, γιατί «η σημαία της Κομμούνας είναι σημαία της παγκόσμιας δημοκρατίας». Την 1η του Απριλή αποφασίστηκε, ο μεγαλύτερος μισθός οποιουδήποτε υπαλλήλου της Κομμούνας, συνεπώς και των ιδίων των μελών της, να μην ξεπερνάει τις 6 000 φράγκα (4 800 μάρκα). Την επομένη μέρα ψηφίστηκε το διάταγμα για το χωρισμό της εκκλησίας από το κράτος και για την κατάργηση όλων των κρατικών επιχορηγήσεων για θρησκευτικούς σκοπούς καθώς και για τη μετατροπή όλων των εκκλησιαστικών κτημάτων σε εθνική ιδιοκτησία. Ύστερα απ' αυτό διατάχθηκε στις 8 του Απριλή, κι εφαρμοστήκε σιγά-σιγά, η απομάκρυνση απ' τα σχολεία όλων των θρησκευτικών συμβόλων και εικόνων, και η κατάργηση όλων των θρησκευτικών δογμάτων και προσευχών – με μια λέξη «καθετί που ανήκει στη σφαίρα της ατομικής συνείδησης». Μπροστά στις καθημερινές εκτελέσεις αγωνιστών της Κομμούνας που πιάνονταν αιχμάλωτοι από τα στρατεύματα των Βερσαλλιών, εκδόθηκε στις 5 του Απρίλη ένα διάταγμα για τη συλλήψη ομήρων, που ποτέ όμως δεν εφαρμοστήκε. Στις 6 του Απριλή, το 137 τάγμα της εθνοφυλακής έβγαλε τη λαιμητόμο και την έκαψε δημόσια μέσα σε λαϊκό πανηγύρι. Στις 12 του Απριλή, η Κομμούνα αποφάσισε να κατεδαφίσει τη στήλη της νίκης στην Πλατεία της Βαντόμ, που είναι χτισμένη από το μπρούντζο κανονιών που είχε κυριεύσει ο Ναπολέοντας ύστερα από τον πόλεμο του 1809, γιατί αποτελούσε συμβολο εθνικισμού και μίσους ανάμεσα στους λαούς. Το διάταγμα αυτό εκτελέστηκε στις 16 του Μαη. Στις 16 του Απριλη, η Κομμούνα διάταξε μια στατιστική απογραφή των εργοστασίων που τα είχαν κλείσει οι εργοστασιάρχες και την επεξεργασία σχεδίων για τη λειτουργία αυτών των εργοστασίων από τους εργάτες που εργάζονταν πριν σ' αυτά και που τώρα θα οργανώνονταν σε συνεργατικούς συνεταιρισμούς καθώς και για την οργάνωση αυτών των συνεργατικών συνεταιρισμών σε μια μεγάλη Ένωση. Στις 20 του Απριλη, η Κομμούνα κατάργησε τη νυχτερινή δουλειά για τους αρτεργάτες καθώς και τα γραφεία ευρέσεως εργασίας που από τον

καιρό της δεντρης, αυτοκρατορίας τα διαχειρίζονταν μονοπωλιακά ορισμένα πρόσωπα «προτεραιότητας εκμεταλλευτές των εργατών» που τα είχε διορίσει η αστυνομία. Τα γραφεία αυτά μεταβιβάστηκαν στα δημαρχεία των εικοσι διαμερισμάτων του Παρισιού. Στις 30 του Απριλη, η Κομμούνα διάταξε το κλείσιμο των ενεχυροδανειστηρίων που αποτελούσαν μια ιδιοτυπία και παλιά μορφή του εργάτου, κι έρχονταν σ' αντίθεση με το δικαίωμα των εργατών στα εργαλεία της δουλειάς τους και με το δικαίωμα να παίρνουν πιστώσεις. Στις 5 του Μάη αποφασίστηκε να κατεδαφιστεί το παρεκκλήσι που είχε χτιστεί σαν εξιλέωση για την εκτέλεση του Λουδοβίκου XVI.

Έτσι, από τις 18 του Μαρτη προβάλλει καθαρά και έντονα ο ταξικός χαρακτήρας του παρισινού κινήματος που, με τον πόλεμο εναντια στην εθνική επιβαση, είχε ως τώρα αποθηθεί στο βάθος της σκηνης. Και μια και στην Κομμούνα επαιρναν μέρος σχεδον μονο εργατες η αναγνωρισμένοι εκπρόσωποι των εργατων, οι αποφάσεις της είχαν αποφασιστικα προλεταριακο χαρακτηρα. Έτσι ψηφίστηκε μεταρρυθμίσεις, που η δημοκρατικη αστική τάξη τις είχε παραλείψει μονο από δειλία, που αποτελούσαν όμως απαραίτητη βάση για τη λειτουργη δραση της εργατικης τάξης, όπως η εφαρμογη της αρχης ότι η θρησκεία ειναι καθαρα ιδιωτική υποθεση των ατομων στη σχεση τους προς το κράτος, ότι επαιρνε αποφάσεις που ευνοούσαν αμεσα τα συμφέροντα της εργατικης τάξης και που μερικά εθιγαν βαθια το παλιο κοινωνικο καθεστως. Για την πραγματοποιηση όμως ολων αυτων μεσα σε μια πολιορκημένη πολη, μπορουσαν να γινουν πολυ-πολυ τα πρωτα μονο βηματα. Αλλωστε, από τις αρχες του Μαη, ολες τις δυναμεις τους τις απορροφουσε ο αγωνας εναντια στα στρατευματα που συγκεντρωνε όλο και σε μεγαλυτερο αριθμο η κυβερνηση των Βερσαλλιων.

Στις 7 του Απριλη, τα στρατευματα των Βερσαλλιων είχαν καταλάβει το περασμα του Σηκουανα στο Νεϊγι στο δυτικο μερος του Παρισιου, αντιθετα όμως, στις 11 του Απριλη, σε μια επιθεση του στρατηγου Εντ στο νοτιο μερος, αποκρουστηκαν με βαριες απωλειες. Το Παρισι βομβαρδιζοταν συνεχως και μαλιστα από τους ιδιους εκεινους ανθρωπους που ει-

χαν στιγματίσει σαν ιεροσυλία το βομβαρδισμό της ιδιας αυτης πόλης απο τους Πρώσσους. Οι ιδιοι αυτοι ανθρωποι εκλιπαρούσαν την προσωρινη κυβερνηση να επιστρεψει γρήγορα τους Γαλλους στρατιωτες που ειχε αιχμαλωτισει στο Σεντάν και στο Μετς, για να ξαναπατάξουν το Παρισι για λογαριασμο τους. Η βαθμιαια επιστροφη αυτων των στρατευμάτων απο τις αρχες του Μαρτη αποτελουσε υπεροχη στις δυναμεις των Βερσαλλιων. Αυτο φανηκε καλα στις 23 του Απριλη, οταν ο Θιερσος διακοψε τις διαπραγματευσεις για την ανταλλαγη, που προτεινε η Κομμουνα, των αρχιεπισκόπου του Παρισιου και πολλων αλλων παπαδων που κρατιονταν ομηροι στο Παρισι, με μονο τον Μπλανκι, που ειχε εκλεγεί δυο φορες στην Κομμουνα, μα ηταν φυλακισμενος στο Κλερβό. Φάνηκε ακομα περισσότερο στην αλλαγμενη γλώσσα του Θιερσου. Ως τοτε ηταν συγχαρητηριος και διφορουμενος, τώρα εγινε ξαφνικα απειλητικος, βαναυσος. Στις 3 του Μαη, οι βερσαλλιεροι κατελαβαν το οχυρο του Μουλέν Σακέ, στο νοτιο μετωπο, στις 9 το φρουριο του Ισι που καταστράφηκε ολοτελα απ' το κανονιδι και στις 14 το φρούριο της Βανβ. Στο δυτικο μέτωπο προχωρούσαν σιγά-σιγα κυριεύοντας τα πολυαριθμα χωρια και τα κτιρια που απλωνονταν ως τα τειχη της πόλης, οσπου εφταασαν στην κύρια οχυρωματική γραμμη. Στις 21, με προδοσια και απο αμελεια των φυλάκιου σα στην πόλη. Οι Πρώσσοι που κρατουσαν τα βορινα και ανατολικά οχυρα επετρεψαν στα στρατεύματα των Βερσαλλιών να περασουν μεσα απο την απαγορευμενη, συμφωνα με τους ορους της ανακωχης, ζωνη στο βορινο μέρος της πόλης, κι έτσι να προχωρησουν και να επιτεθουν σ' ενρύ μετωπο, και οι Παρισινοί πίστευαν πως καλυπτόταν απο τους όρους της ανακωχης και για το λογο αυτο το φρουρουσαν μόνο με μικρές δινάμεις. Αυτό είχε σαν συνέπεια να προβληθεί μικρή μόνο αντίσταση στο δυτικο μισό τμημα του Παρισιου, στις καθαυτο πλούσιες συνοικίες της πόλης. Όσο τα στρατεύματα του εισβολεα πλησιαζαν στο ανατολικο τμημα του Παρισιού, στην καθαυτο εργατούπολη, τόσο η αντίσταση δυνάμωνε και γινόταν πιο πεισματικη. Μονο ύστερα από οχταημερο αγώνα υπό-

κυψαν στα υψωματα της Μπελβίλ και τον Μενιλμονταν οι τελευταίοι υπερασπιστες της Κομμουνας και τοτε έφτασε στο αποκορύφωμα της η σφαγη των αοπλων ανδρων, γυναικων και παιδιων, η σφαγη που πανιαζε ολη τη βδομαδα σε διαρκως αυξανόμενη εκταση. Το τουφεκι δε σκοτωνε πια αρκετά γρήγορα, γι' αυτο οι νικημενοι εκτελουνταν μαζικα κατα εκατοντάδες με τα *πολυβολα*. Ο «Τοιχος των Ομοσπονδων» στο νεκροταφειο του Περ-Λασεζ, οπου εγινε η τελευταια μαζικη σφαγή, ορθωνεται ακομα σημερα, βουβη μα ευγλωττη μαρτυρία για τη λύσσα που ειναι ικανη να φθασει η κυριαρχη ταξη, μόλις το προλεταριατο τολμησει να παλεψει για το δικιο του. Ύστερα, όταν αποδειχτηκε οτι ηταν αδύνατο να τους σφάξουν όλους, άρχισαν να κανουν μαζικές συλλήψεις, να τουφεκίζουν τα θύματα που διαλεγαν ανθαιρετα μεσα από τις γραμμές των αιχμαλώτων και να μεταφέρουν τους υπολοιπους σε μεγάλα στρατόπεδα, οπου περιμεναν να δικαστούν από στρατοδικεια. Τα πρωσικά στρατευματα που περικύκλωναν το βορινό τμημα του Παρισιού ειχαν διαταγή να μην αφήσουν κανένα φυγάδα να περάσει, μα οι αξιωματικοι εκαναν συχνά στραβά μάτια, όταν οι φαντάροι ακουγαν περισσότερο το πρόσταγμα του ανθρωπισμού από τις διαταγές του Γενικού Επιτελειου. Ιδιαίτερη τιμή ανηκει στο σαξονικό σώμα στρατού που φέρθηκε με πολυ ανθρωπισμο κι αφησε να περάσουν πολλοι που ήταν ολοφάνερο οτι ήταν μαχητές της Κομμουνας.

* * *

Αν σήμερα, ύστερα από εικοσι χρόνια, ρίξουμε μια ματιά πίσω στη δραση και στην ιστορικη σημασια της Κομμουνας του Παρισιού του 1871, θα δούμε οτι είναι ανάγκη να κάνουμε μερικές προσθηκες στην περιγραφή της που γινεται στον *Εμφύλιο πολεμο στη Γαλλία*

Τα μέλη της Κομμουνας χωριζονταν σε μια πλειοψηφια, τους μπλανκιστές που επικρατούσαν και στην Κεντρική Επιτροπη της εθνοφυλακης, και σε μια μειοψηφια: μέλη της Λιεθνούς Ένωσης των Εργατων, κυριως απο οπαδούς της σοσιαλιστικης σχολης του Προυντον. Οι μπλανκιστες, στη με-

γάλη τους πλειοψηφια, ηταν την εποχή εκείνη σοσιαλιστες μόνο από επαναστατικο και προλεταριακό ένστικτο. Λίγοι μόνον ειχαν αποχτήσει μεγαλύτερη σαφηνεια αρχών, χάρη στον Βαγιάν, που γνωριζε το γερμανικό επιστημονικό σοσιαλισμό. Καταλαβαινει κανείς, λοιπόν, οτι στον οικονομικο τομέα η Κομμούνα παράλειψε αρκετά πράγματα που, κατά τη σημερινή μας αντιληψη, έπρεπε να τα είχε κάνει. Δυσκολότερα βέβαια από όλα μπορεί να κατανοηθει το γεγονος οτι η Κομμούνα στάθηκε ευλαβικά, με ιερό σεβασμό μπροστά στις πόρτες της τράπεζας της Γαλλιας. Αυτό ηταν επίσης σοβαρό πολιτικό λάθος. Η τράπεζα στα χέρια της Κομμούνας – αυτό θα άξιζε περισσότερο απο δέκα χιλιάδες ομηρους. Θα σήμαινε την πίεση που θα ασκούσε στην κυβέρνηση των Βερσαλλιών ολοκληρη η αστική τάξη, για να κλείσει ειρήνη με την Κομμούνα. Πιο αξιοθαύμαστα όμως ακόμα ειναι τα τόσα σωστά πράγματα που έκανε η Κομμούνα, μόλο που αποτελούνταν από μπλανκιστες και προυντονιστές. Φυσικά, οι προυντονιστές ήταν κυρίως υπεύθυνοι για τα οικονομικά διατάγματα της Κομμούνας, τόσο για τις αξιεπαινες, όσο και για τις μη αξιέπαινες πλευρές τους, όπως οι μπλανκιστές ήταν υπεύθυνοι για τις πολιτικές της πράξεις και παραλείψεις. Και στις δυο περιπτώσεις, η ειρωνεία της ιστορίας θέλησε –όπως συνήθως συμβαίνει όταν έρχονται στην εξουσία οι δογματικοι– να κάνουν και οι δυο το αντίθετο απ' ό,τι όριζε η θεωρια της σχολής τους.

Ο Προυντον, ο σοσιαλιστής του μικροχωρικού και του βιοτέχνη μάστορα, μισούσε την οργάνωση με θετικό μισος. Έλεγε γι' αυτήν ότι περικλεινει περισσοτερο κακό παρά καλό, οτι απ' τη φύση της είναι άγονη, ακόμα και βλαβερή, γιατί αποτελει ένα είδος δέσμευσης στην ελευθερία του εργάτη, ότι ειναι ενα καθαρο στειρο και οχληρό δόγμα που βρίσκεται σε διασταση, τόσο με την ελευθερία του εργάτη, οσο και με την οικονομία της εργασίας, οτι τα μειονεκτήματά της μεγάλωναν γρηγορότερα από τα πλεονεκτήματά της, ότι απεναντι σ' αυτην ο ανταγωνισμός, ο καταμερισμος της δουλειάς, η ατομικη ιδιοκτησία, αποτελουν οικονομικες δυνάμεις. Μόνο στις εξαιρετικες περιπτώσεις –οπως τις αποκαλεί ο Προυντον– της

μεγάλης βιομηχανιας και των μεγάλων επιχειρήσεων, όπως οι σιδηρόδρομοι, έχει θεση η οργάνωση των εργατών (βλέπε: *Idée générale de la révolution*, 3ème etude. *Γενική ιδεα της επανάστασης*, 3η μελέτη.)

Στα 1871, η μεγάλη βιομηχανια, ακόμη και στο Παρίσι, σ' αυτό το κέντρο της χειροτεχνίας, είχε τόσο πολύ πάψει ν' αποτελει εξαίρεση, που το πιο σημαντικό διάταγμα της Κομμούνας θέσπιζε μια οργάνωση της μεγάλης βιομηχανίας, ακόμα και της χειροτεχνίας, που επρεπε να βασίζεται όχι μόνο στην οργάνωση των εργατων μέσα σε κάθε εργοστάσιο, μα και που επρεπε να συνενώσει όλους αυτούς τους συνεταιρισμούς σε μια μεγάλη ένωση, με λίγα λόγια, μια οργάνωση που, όπως πολύ σωστά λέει ο Μαρξ στον *Εμφύλιο πόλεμο*, τελικά θα έπρεπε να καταλήξει στον κομμουνισμό, δηλ. ακριβώς το αντίθετο της προυντονικής θεωριας. Και γι' αυτό η Κομμούνα έγινε επίσης ο τάφος της σοσιαλιστικής σχολής του Προυντόν. Σήμερα, η σχολή αυτή εχει εξαφανιστει απο τους γαλλικούς εργατικούς κύκλους. Τώρα σ' αυτούς επικρατεί αναντίρρητα η θεωρία του Μαρξ, όχι λιγότερο ανάμεσα στους ποσιμπιλιστές[1], απ' ό,τι ανάμεσα στους «μαρξιστές». Μόνο ανάμεσα στη «ριζοσπαστική» αστική τάξη υπάρχουν ακόμα προυντονιστές.

Οι μπλανκιστες δεν ειχαν καλύτερη τύχη. Διαπαιδαγωγημενοι στη σχολή της συνωμοσιας κι ενωμενοι με την αυστηρή πειθαρχια που ανταποκρινεται σ' αυτήν, ξεκινούσαν από την αποψη, ότι ενας σχετικά μικρός αριθμός από αποφασισμένους, καλά οργανωμενους ανθρώπους είναι ικανοί σε μια δοσμένη ευνοϊκή στιγμή, όχι μόνο να πάρουν το πηδάλιο του κράτους στα χέρια τους, μα ακόμα και, με μια δραστήρια και ανελέητη δράση, να το κρατήσουν τόσο, ώσπου να καταρθώσουν να τραβήξουν τη μάζα του λαού στην επανάσταση και να τη συσπειρώσουν γύρω από την καθοδηγητική μικρή ομάδα. Για το σκοπό αυτό χρειάζονταν πριν απ' όλα αυστηρότατη δι-

1 Ποσιμπιλισμος: προυντονιστικη ταση στο γαλλικο εργατικο κινημα στα τελη του 19ου αιωνα (σημ. τ. συντ.)

κατατοκική συγκέντρωση όλης της εξουσίας στα χέρια της νέας επαναστατικής κυβέρνησης. Και τι έκανε η Κομμούνα, που στην πλειοψηφία της αποτελούνταν από τέτοιους ακριβώς μπλανκιστές; Σ' όλες της τις διακηρύξεις προς τους Γάλλους των επαρχιών, τους καλούσε να σχηματίσουν μια ελεύθερη ομοσπονδία από όλες τις γαλλικές κοινότητες μαζί με το Παρίσι, μια εθνική οργάνωση που, για πρώτη φορά θα δημιουργούνταν πραγματικά από το ίδιο το έθνος. Και ισα-ισα, η καταπιεστική δύναμη της προηγούμενης συγκεντρωτικής κυβέρνησης –στρατός, πολιτική αστυνομία και γραφειοκρατία– που είχε δημιουργήσει ο Ναπολέων στα 1798 και που από τότε την παραλαβαίνει, σαν βολικό όργανο καθε καινούργια κυβέρνηση και τη χρησιμοποιούσε εναντια στους αντιπάλους της, ακριβώς αυτή η δύναμη επρεπε παντού να πέσει όπως είχε κιόλας χρεμιστεί στο Παρισι.

Η Κομμούνα αναγκάστηκε αμέσως από την αρχή να αναγνωρίσει ότι όταν η εργατική τάξη έρθει πια στην εξουσια δεν μπορεί να εξακολουθεί να διοικεί με την παλιά κρατική μηχανή, ότι η εργατική αυτη τάξη, για να μην ξαναχασει την κυριαρχία που μόλις είχε κατακτήσει, πρέπει, από τη μια, να παραμερίσει όλη την παλιά καταπιεστική μηχανή που ως τοτε είχε χρησιμοποιηθεί εναντίον της, κι από την άλλη να εξασφαλίσει τον εαυτό της από τους ίδιους της τους βουλευτες και υπαλληλους, ορίζοντας ότι όλοι, δίχως καμιά εξαίρεση, μπορουν ν' ανακληθούν σ' οποιαδηποτε στιγμη. Ποια ηταν η χαρακτηριστικη ιδιομορφια τού ως τα τώρα κράτους; Για την εξυπηρέτηση των κοινων συμφερόντων, η κοινωνία είχε αρχικά δημιουργήσει δικά της όργανα με τον απλό καταμερισμό της δουλειάς. Τα όργανα όμως αυτά που η κορυφή τους είναι η κρατική εξουσία, εξυπηρετώντας τα δικά τους ειδικά συμφέροντα, είχαν με τον καιρό μετατραπεί από υπηρετες της κοινωνίας σε αφεντες της, οπως το βλέπουμε, λ.χ., οχι μονο στην κληρονομική μοναρχια, μα και στην αστική δημοκρατια. Πουθενα οι «πολιτικοι» δεν αποτελούν ένα πιο ξεχωριστό και πιο ισχυρό τμήμα του εθνους, οσο ακριβώς στη Βόρεια Αμερική. Εδω το καθένα από τα δυο μεγάλα κομματα, που διαδεχονται το ενα το άλλο στην εξουσια, διεισθάνεται με τη σειρα του από

ανθρωπους που κανουν την πολιτική πρασοδοφορα υποθεση, που κερδοσκοπουν παντο στις εδρες της νομοθετικής συνέλευσης τοσο της ομοσπονδιας οσο και των εξωχωριστων πολιτειων η που ζουν από τη ζημιωση που κανουν για το κομμα τους και που οταν το κομμα τους νικησει ανταμειβονται με θεσεις. Ειναι γνωστο πως οι Αμερικανοι τριαντα χρονια τωρα προσπαθουν ν' αποτιναξουν το ζυγο αυτο που εγινε αφορητος και πως, παρ' ολα αυτα, βουλιαζουν ολο και πιο βαθια μεσα στο βαλτο της διαφθορας. Ακριβώς στην Αμερικη μπορουμε να δουμε καλυτερα πως συντελειται αυτη η ανεξαρτητοποιηση της κρατικης εξουσιας από την κοινωνια που αρχικα ηταν προορισμενη να γινει απλο οργανο της. Εδω δεν υπαρχει κομμα δυναστειας, δεν υπαρχουν μεγενες, ουτε μονιμος στρατος, εκτος από τους λιγους ανδρες για την επιβλεψη των ινδιανων, δεν υπαρχει ουτε γραφειοκρατια με μονιμες θεσεις η με δικαιωμα συνταξης. Κι ομως, εχουμε εδώ δυο μεγάλες συμμοριες από πολιτικους κερδοσκοπους, που παιρνουν διαδοχικα στα χερια τους την κρατικη εξουσια και την εκμεταλλευονται με τα πιο διεφθαρμενα μεσα και για τους πιο διεφθαρμενους σκοπους, ενω το εθνος ειναι ανισχυρο μπροστα στους δυο μεγάλους αυτους συνασπισμους των πολιτικων, που βρισκονται δήθεν στην υπηρεσια του, μα που στην πραγματικότητα το εξουσιάζουν και το καταληστεύουν.

Ενάντια σ' αυτη τη μετατροπή του κρατους και των κρατικων οργανων από υπηρετες της κοινωνιας σε αφεντες της, μια μετατροπη που ειναι αναποφευκτη σ' ολα τα ως τωρα κρατη, η Κομμουνα χρησιμοποιησε δυο αλανθαστα μέσα. Πρωτα, σ' ολες τις θέσεις –διοικητικες, δικαστικες και εκπαιδευτικές– έβαλε υπαλλήλους εκλεγμένους με βάση την καθολική ψηφοφορια ολων των ενδιαφερομενων, και μάλιστα με το δικαίωμα των ιδιων των ενδιαφερομενων ν' ανακαλουν τον αντιπροσωπο τους οποιαδηποτε στιγμη. Και δευτερο, πληρονε στους υπαλλήλους της, στους ανωτερους και στους κατωτερους, μονάχα το μισθο που επαιρναν οι άλλοι εργάτες. Ο μεγαλύτερος μισθός που γενικά πλήρωνε η Κομμούνα ήταν 6.000 φράγκα. Έτσι μπήκε ενα σίγουρο εμπόδιο στη θεσιθηρια και στον αριβισμο, ακομα και χωρις τις δεσμευτικες εντο-

λες που επαιρναν, χωρια απ' ολα τ' αλλα, οι αντιπροσοποι στα αντιπροσοπευτικα σωματα

Αυτο το τσακισιμο της παλιας κρατικης εξουσιας και η αντικαταστασή της απο μια καινουργια, αληθινα δημοκρατική εξουσια, περιγραφεται διεξοδικα στο τριτο μερος του *Εμφυλιου Πολεμου*. Ηταν ομως απαραιτητο να σταματησουμε εδω με συντομια για άλλη μια φορά σ' ορισμα να χαρακτηριστικά του, γιατι ακριβως στη Γερμανια η δεισιδαιμονια για το κράτος περασε απο τη φιλοσοφια στην κοινη συνειδηση της αστικης ταξης, και ακομα και σε πολλους εργατες. Σημφωνα με τη φιλοσοφική αποψη, το κρατος ειναι η «πραγματοποιηση της Ιδεας» η η βασιλεια του θεου πανω στη γη, μεταφρασμένη σε φιλοσοφική γλωσσα, το πεδίο όπου η αιώνια αλήθεια και η δικαιοσυνη πραγματοποιουνται η προκειται να πραγματοποιηθουν. Κι απο δω πηγαζει ενας δεισιδαιμονικος σεβασμος προς το κρατος και προς το καθετι που συνδεεται με το κράτος, ενας σεβασμος που ριζωνει τοσο πιο εύκολα, όσο εχουμε συνηθισει απ' τα πιο μικρα μας χρονια να φανταζόμαστε ότι όλες οι υποθέσεις και τα συμφέροντα που ειναι κοινά για ολόκληρη την κοινωνια δεν μπορούν να εξυπηρετηθουν αλλιώς, παρα οπως εξυπηρετουνταν ως τωρα, δηλαδη απο το κρατος και τα καλοδιορισμενα οργανα του. Και οι ανθρωποι φαντάζονται οτι κανουν κιολας ενα εξαιρετικά τολμηρο βημα προς τα μπρος όταν απολυτρώνονται απο την πιστη στην κληρονομική μοναρχία κι ορκίζονται στο ονομα της αστικής δημοκρατίας. Στην πραγματικοτητα ομως, το κράτος δεν ειναι τίποτ' αλλο παρα μια μηχανη για την καταπιεση μιας ταξης απο μια άλλη και μαλιστα οχι λιγοτερο στην αστικη δημοκρατια απ' ο,τι γινεται στη μοναρχια! Και στην καλυτερη περιπτωση, το κρατος ειναι ενα κακο που κληροδοτειται στο προλεταριάτο, που νικησε στον αγωνα για την ταξική κυριαρχία και που τις χειρότερες πλευρές του, όπως το έκανε η Κομμούνα, δεν μπορει να μην τις περικοψει όσο το δυνατο γρηγοροτερα, ωσοτου μια γενιά, μεγαλωμενη μεσα σε νεες και ελεύθερες κοινωνικες συνθηκες, θα ειναι σε θέση να πετάξει ολα αυτα τα παλιοπραγματα που αποτελουν το κρατος.

Τον τελευταιο καιρο, το σοσιαλδημοκράτη φιλισταιο τον

πιανει ξανα ενας ιερος τρομος όταν ακουει τις λέξεις: Δικτατορια του προλεταριατου. Ε, λοιπον, κυριοι, θελετε να μαθετε τι λογης ειναι αυτη η δικτατορία; Κοιταχτε την Παρισινη Κομμούνα. Αυτη ηταν η δικτατορία του προλεταριατου.

Λονδινο, στην εικοστη επτε το
της Παρισινής Κομμούνας,
18 του Μαρτη 1891.

Φ. Ενγκελς

Γραφτηκε απο τον Φ. Ενγκελς στη νεα εκδοση του τρ/του του Μαρξ
Οπιφύλιος πολεμος στη Γαλλια. Βερολινο 1891

Συμφωνα με το κειμενο της εκδοσης του 1891

Το Παρισι των εργατών με την Κομμουνα του θα γιορταζεται παντα σαν δοξασμενος προαγγελος μιας νεας κοινωνιας. Τους μαρτυρες της τους εχει κλεισει μεσα στη μεγαλη της καρδια η εργατικη ταξη. Τους εξολοθρευτες της τους καρφωσε κιολας η ιστορια στον πασσαλο της ατιμωσης απ' οπου δεν μπορουν να τους λυτρωσουν ουτε ολες οι προσευχες των παπαδων τους

Λονδινο, 30 του Μαη 1871

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Ι

«Η φαλαγγα των αιχμαλώτων σταμάτησε στη λεωφόρο Ουρικ και παραταχθηκε κατα τετραδες η πεντάδες στο πεζοδρομιο κατα μηκος του δρομου. Ο στρατηγος μαρκησιος ντε Γκαλιφε και το επιτελειο του κατεβηκαν απο τ' αλογα κι αρχισαν την επιθεωρηση, αρχιζοντας απο την αριστερη πτερυγα. Ο στρατηγος προχωρουσε αργα και επιθεωρουσε τις γραμμες. Που και που στεκοταν, χτυπουσε κανενα στον ωμο ή εγνεφε σε κάποιον να βγει απ' τις πίσω γραμμές. Στις περισσοτερες περιπτωσεις, τα ατομα που ξεδιαλεγαν μ' αυτον τον τροπο τα εσπρωχναν χωρίς άλλη συζήτηση στη μέση του δρόμου, όπου σχηματισανε σε λιγο μια ξεχωριστη μικρή φαλαγγα... Ηταν φανερο πως εδω χωρούσαν πολλά λάθη. Ενας εφιππος αξιωματικός επέστησε την προσοχη του στρατηγού Γκαλιφε σ' εναν άντρα και σε μια γυναίκα, που εκαναν δήθεν κάποιο ιδιαιτερο παράπτωμα. Η γυναικα, ορμωντας εξω απ' τις γραμμες, γονατισε με τα χέρια τεντωμένα, ορκιζόταν με πάθος ότι είναι αθώα. Ο στρατηγός περιμενει κάποια διακοπη και τοτε, με απαθέστατο προσωπο και ασυγκινητη στάση, της είπε: "Κυρία, έχω επισκεφθεί όλα τα θέατρα του Παρισιού, δεν αξίζει τον κοπο να παιζετε κωμωδία"... Il ne vaut pas la peine de jouer la comédie. Την ημέρα εκείνη δεν ηταν για το καλο κανενος αν ηταν αισθητα πιο ψηλος, πιο βρόμικος, πιο καθαρος, πιο γερασμενος η πιο άσχημος απο τους διπλανούς του. Ιδιαιτερα μου εκανε εντύπωση ένας άντρας που χρωστουσε σιγουρα τη γρηγορη λύτρωσή του απ' τα βάσανα τούτου του κόσμου στο γεγονός ότι είχε σπασμένη μύτη... Αφού διαλεχτηκαν έτσι πανω απο εκατο, οριστηκε ενα εκτελεστικό απόσπασμα απο φαντάρους, και η υπόλοιπη φάλαγγα ξεκινησε πάλι αφηνοντάς τους πίσω της. Λιγα λεπτά αργοτερα άρχισαν πίσω μας οι οπισθροντίες που με μικρές διακοπες συνεχιστηκαν πανω απο ενα τεταρτο της ωρας.

Ήταν η εκτέλεση των δυστυχισμένων αυτών που είχαν καταδικαστει συνοπτικα.» (Ο ανταποκριτης του *Ντειλι Νιους* στο Παρισι, 8 του Ιούνη 1871).

Αυτός ο Γκαλιφέ, ο «ζιγκολό της γυναίκας του που ηταν τοσο γνωστη για τις ξεδιαντροπες επιδείξεις του σωματος της στα οργια της δευτερης αυτοκρατοριας» τον καιρο του πολεμου ηταν γνωστος με το ονομα του Γαλλου Σημαιοφορου-Πιστολα.

«*Ο Χρονος*[1] που ειναι μια συνετη εφημεριδα που δεν επιδιωκει σε καμια περιπτωση να προκαλει εντυπωσεις, διηγειται μια φρικιαστικη ιστορια για ανθρωπους που ηταν ακομη μισοζωντανοι υστερα απ' την εκτελεση και που τους εθαψαν προτου ξεψυχισουν. Ενα μεγαλο αριθμο απ' αυτους τους εθαψαν στην πλατεια γυρω στο Σεν-Ζακ-λα-Μπουσερι. Μερικους δεν τους παραχωσανε καλα. Την ημερα, με τη φασαρια και την κινηση στους δρομους, δεν μπορουσε κανεις ν' αντιληφθει τιποτε, μα στην ησυχια της νυχτας οι κατοικοι απο τα γειτονικα σπιτια ξυπνησαν απο μακρινα βογκητα, και το προι φανηκε να ξεπετιεται απ' τη γη μια σαγμενη γυρθια. Υστερα απ' αυτο δοθηκε διαταγη να ξεθαψουν τα πτωματα... Δεν εχω την παραμικροτερη αμφιβολια ότι πολλους τραυματιες τους θαψανε ζωντανους. Μπορω να εγγυηθω για μια περιπτωση: Οταν ο Μπρινέλ τους επεστρεψε μαζι με τη φιλεναδα του στις 24 του Μαη, στην αυλη ενος σπιτιου στην πλατεια της Βαντομ, τα κορμια τους κειτονταν εκει ως το απογευμα της 27 του Μαη. Οταν ηρθαν επιτελους να σηκωσουν τα πτωματα βρηκαν τη γυναικα ζωντανη ακομα και την πηγαν στο σταθμο επιδεσης. Αν και ειχε δεχθει τεσσερις σφαιρες, βρισκεται τωρα εκτος κινδυνου. (Ο ανταποκριτης του *Ιβνινγκ Στανταρ* στο Παρισι, 8 του Ιουνη)

II

Το παρακατω γραμμα δημοσιευτηκε στους *Ταιμς*[2] του Λονδινου στις 13 του Ιουνη (18-71)

«Ηρος του αρχισυντακτη των *Ταιμς*.

Κυριε, στις 6 του Ιουνη 1871, ο κ. Ζιλ. Φαβρ εστειλε μιαν εγκυκλιο προς ολες τις ευρωπαϊκες δυναμεις και τις καλει να κινηγησουν μεχρι θανατου τη Διεθνη Ενωση των Εργατων. Λιγες παρατηρησεις φτανουν για να χαρακτηρισουν αυτο το εγγραφο.

Στην εισαγωγη κιολας του καταστατικου μας δηλωνεται οτι η Διεθνης ιδρυθηκε στις 28 του Σεπτεμβρη 1864, σε δημοσια συγκεντρωση που εγινε στην αιθουσα Σεντ-Μάρτιν, στο Λονγκ Ακρ του Λονδινου. Για λογους που τους ειναι πολυ γνωστοι, ο Ζιλ. Φαβρ μετατοπιζει πριν απο το 1862 την ημερομηνια της ιδρυσης της.

Για να εξηγησει τις αρχες μας, καμωνεται πως αναφερει ενα "δικο της (της Διεθνους) εντυπο με ημερομηνία 25 του Μαρτη 1869". Και τι αναφερει πραγματικα; Το εντυπο ενος συλλογου – που δεν ειναι η Διεθνης. Σε τετοιου ειδους μηχανορραφιες εξασκουνταν ηδη, οταν ηταν ακομα ενας σχετικα νεος διηγορος, και υπερασπιζε την παρισινη εφημερίδα *Νασιοναλ* που τη μηνυσε ο Καμπέ για δυσφημηση. Ελεγε τοτε οτι διαβαζει περικοπες απο προκηρυξεις του Καμπε, ενω διαβαζει φρασεις που τις ειχε παρεμβαλει ο ιδιος – η ταχυδακτυλουργια αυτη εξασκηθηκε στη συνεδριαση του δικαστηριου, κι αν δεν ηταν ο Καμπε τοσο επικιντος, θα τον ειχαν τιμωρησει με διαγραφη απο το δικηγορικο σωμα των Παρισιων. Ουτε ενα απο τα εγγραφα που αναφερθηκαν σαν δηθεν εγγραφα της Διεθνους δεν ανηκε στη Διεθνη. Λεει π.χ.: "Η Αλιανς δηλωνει οτι ειναι αθεϊστικη, λεει το γενικο συμβουλιο, που ιδρυθηκε στο Λονδινο τον Ιουλη του 1869". Το γενικο συμβουλιο ποτε δεν εχει εκδωσει ενα τετοιο εγγραφο. Αντιθετα, εχει εκδωσει ενα εγγραφο που ακυρωνε το αρχικο καταστατικο της "Αλιανς" – της Ενωσης της Σοσιαλιστικης Δημοκρατιας στη Γενευη– στην οποια αναφερεται ο Ζιλ. Φαβρ.

Σ' ολη την εγκυκλιο, που καμωνεται οτι στρεφεται εναντια στη Διεθνη μοναχα τα αστυνομικα παραπαθια των εισαγγελεων της αυτοκρατοριας, που κατερρευσαν οικτρα ακομα και σ' αυτα τα δικαστηρια της αυτοκρατοριας.

1 *Le Temps* (Ο Χρονος, φιλελεύθερο προσανατολισμένη καθημερινή εφημερίδα με επιρροή. Εκδιδόταν στο Παρίσι από το 1861 ως το 1943 οπότε έπαψε.)

2 *Times* (Καθημερινή εφημερίδα με μεγάλη κυκλοφορία, ιδρύθηκε το 1788. Στη δεκαετία του 1870 είχε φιλελεύθερο προσανατολισμό έως συντηρητικό.)

Είναι γνωστό ότι στις δυο διακηρύξεις της στον Ιούλη και τον Σεπτέμβρη 1870 για τον τελευταίο πόλεμο, το γενικό συμβούλιο της Διεθνούς κατεγγείλε τα προφανή καταχτητικά σχέδια οι βάρος της Γαλλίας. Αργότερα, ο κ. Ρεϋλάντχερ, ο ιδιαίτερος γραμματέας του Ζιλ. Φαβρ, απεθανάτισε, κατάπια φυσικά, οι μέρικα μέλη του γενικού συμβουλίου για να πετύχει να οργανώσει το συμβούλιο ένα συλλαλητήριο εναντία στον Βισμαρκ, και υπερ της κυβέρνησης της εθνικής άμυνας. Ταυτόχρονα, τα παρακάλεσε ιδιαίτερα, στην περίπτωση αυτή να μην αναφέρουν ούτε και τη λέξη δημοκρατία. Στο Λονδίνο αρχίσανε προπαρασκευές για ένα συλλαλητήριο με την εναρξία των ερχομών των Ζιλ. Φαβρ – βέβαια με τις καλύτερες προθέσεις – παρά τη θέληση του γενικού συμβουλίου που, στη διακηρύξη της 9 του Σεπτέμβρη, ειχε ρητά προειδοποιήσει τους εργάτες του Παρισιού σχετικά με τον Ζιλ. Φαβρ και τους συναδέλφους του.

Τι θα έλεγε ο Ζιλ. Φαβρ, αν το γενικό συμβούλιο της Διεθνούς είχε στείλει με τη σειρά του μια εγκύκλιο σχετικά με τον Ζιλ. Φαβρ, προς όλες τις κυβερνήσεις της Ευρώπης για να επιστήσει ιδιαίτερα την προσοχή τους πάνω στα έγγραφα που δημοσίευσε στο Παρισι ο μακαρίτης κ. Μίλλερ;

Τζον Χειλς
Γραμματέας του γενικού συμβουλίου
της Διεθνούς Ένωσης των Εργατών.

256, Higt Holborn W C London
12 του Ιουνη 1871»

Σ' ένα άρθρο για τη «Διεθνή Ένωση και τους σκοπούς της», ο *Θεατής* του Λονδίνου, ο ευσεβής αυτός συκοφάντης, παραθέτει στις 24 του Ιουνη, αναμεσα σε άλλα παρόμοια τερατώματα, σχαρωμένα με μεγαλύτερη ακόμα τέχνη απ' ό,τι σκαρώνει ο Ζιλ. Φαβρ, το παραπάνω έγγραφο της «Αλιανς» σαν

έργο της Διεθνούς και τους λέει αυτούσια μερες ποτε μετα τη δημοσίευση της παραπάνω ανακοίνωσης στους *Τάιμς*. Αυτό δε μας ξαφνιάζει. Ο Φρειδερίκος ο Μέγας συνήθιζε να λέει ότι απ' όλους τους ηλίθιους οι χειρότεροι είναι οι διαπαιδαγωγημένοι.

Έγραψε από τον Καρλ Μαρξ τον Απρίλη – τα το Μαη 1871
τους πρώτους οκτώ τόμους «Χρονογράφου»
της Αθήνας. Εκδόσεις Γ. Ρέππας. Δεκέμβρης 1871

Προστέθηκαν πια σαν παράρτημα
οι ομιλίες γενικού το 1871 στο Λονδίνο
Γαλλικού δημοκρατικού στη γερμανική ομιλία γενικού

Το κρεμμένο από τον Φ. Ενγκελς τον Ν. Κωνσταντίνο
στο τέλος του τόμου του μαζί με τη
ρητά σαν να εκδοση το 1891 στο Βουκουρέστι

Σημειώνεται το καινούριο του 1891
Με διορθώσεις από τα τελικά τυπογραφεία υπομνήματα
και τη γερμανική εκδοση του 1871

I

ΠΡΩΤΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΡΓΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΓΑΛΛΟ-ΠΡΩΣΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Στην «Ιδρυτική διακήρυξη της Διεθνούς Ένωσης των Εργατών», το Νοέμβρη του 1864, λέγαμε: «Αν η χειραφέτηση της εργατικής τάξης απαιτεί την αδερφική συνεργασία των εργατών διάφορων εθνών, πώς θα μπορέσει να εκπληρώσει αυτή τη μεγάλη αποστολή, με μια εξωτερική πολιτική που επιδιώκει εγκληματικούς σκοπούς, που παίζει με τις εθνικές προκαταλήψεις και κατασπαταλά σε ληστρικούς πολέμους το αίμα και τον πλούτο του λαού;» Και καθορίσαμε την εξωτερική πολιτική που επιδίωκε η Διεθνής με τούτα τα λόγια: «Οι απλοί νόμοι της ηθικής και της δικαιοσύνης, που πρέπει να διέπουν τις σχέσεις των χωριστών ατόμων, πρέπει να επιβληθούν σαν ανώτατοι νόμοι στις σχέσεις ανάμεσα στα έθνη.»

Καθόλου παράξενο, λοιπόν, οτι ο Λουδοβίκος Βοναπάρτης, που είχε σφετεριστεί την εξουσία εκμεταλλευόμενος την ταξική πάλη στη Γαλλία και που την παράτεινε με μια σειρά εξωτερικούς πολέμους, μεταχειρίστηκε από την αρχή κιόλας τη Διεθνή σαν επικίνδυνο εχθρό. Την παραμονή του δημοψηφίσματος[1] διέταξε μαζικές συλλήψεις των μελών των διοι-

1 Το δημοψήφισμα το έκανε ο Ναπολέων ο Γ΄, το Μαη του 1870, για να διαπιστώσει δηθεν τη στάση των λαϊκών μαζών απέναντι στην αυτοκρατορία. Τα ερωτήματα όμως είχαν έτσι διατυπωθεί, που η αποδοκιμασία της πολιτικής του Ναπολεόντα Γ΄θα σήμαινε ταυτόχρονα και την αποδοκιμασία καθε είδους δημοκρατικής μεταρρύθμισης. Τα τμήματα της 1ης Διεθνούς στη Γαλλία ξεσκέπασαν αυτο το δημαγωγικό ελιγμο και κάλεσαν τα μέλη τους να απόσχουν από την ψηφοφορία (σημ. τ. συντ.)

κητικών επιτροπών της Διεθνούς Ένωσης των Εργατών στο Παρισι, στη Λιον, στη Ρουέν, στη Μασσαλία, τη Βρέστη, με δυο λόγια σ' όλη τη Γαλλία, με το προσχήμα ότι η Διεθνής είναι μια μυστική εταιρία και οργανώνει συνωμοσία για τη δολοφονία του, ένα προσχήμα που πολύ χρήσιμα το εξισκεπάσανε οι ίδιοι οι δικαστές του Βοναπάρτη ότι ήταν πέρα για πέρα γέλοιο. Ποιο ήταν το πραγματικό έγκλημα των γαλλικών τμημάτων της Διεθνούς. Το έγκλημα τους ήταν ότι είχαν πει ανοιχτά και επίμονα στο γαλλικό λαό πως αν ψήφιζε στο δημοψήφισμα, θα ψήφιζε για το δεσποτισμό στο εσωτερικό, και για τον πόλεμο προς τα έξω. Και ήταν πραγματικά δικό τους έργο το γεγονός, ότι σ' όλες τις μεγάλες πόλεις, σ' όλα τα βιομηχανικά κέντρα της Γαλλίας, η εργατική τάξη έξισκοθήκε σαν ενας ανθρωπος και αποδοκίμασε το δημοψήφισμα. Δυστυχώς, οι ψήφοι των εργατών υπερκαλύφθηκαν από τη βαθιά αμάθεια των αγροτικών περιφερειών, και η πλάστιγγα έγειρε από την άλλη μερία. Τα χρηματιστήρια, οι κυβερνήσεις, οι κυριαρχες τάξεις και ο Τύπος της Ευρώπης πανηγύρισαν το δημοψήφισμα σα μια καιπρη νίκη του Γάλλου αυτοκράτορα εναντια στη γαλλική εργατική τάξη. Στην πραγματικότητα ήταν το σύνθημα οχι για τη δολοφονία ενος ατόμου, μα ολοκλήρων λαών.

Η συνωμοσία του πολέμου του Ιούλη 1870[1] δεν ήταν παρα μια βελτιωμένη εκδοση του πραξικοπήματος του Δεκεμβρη 1851. Απο πρώτη ματιά, το πραγμα φάνηκε τοσο παραλογο που η Γαλλία δε θέλησε να το πιστέψει στα σοβαρα. Πολύ περισσότερο πίστεψε το βουλευτη που στους πολεμικούς λογους των υπουργων είδε μόνο ένα κόλπο του χρηματιστηρίου. Οταν επιτέλους, στις 15 του Ιούλη, αναγγέλθηκε επισημα ο πόλεμος στο νομοθετικο σωμα, η αντιπολίτευση ολοκληρη αρνήθηκε να ψηφίσει τις προσωρινες πιστωσεις. Ακομα κι ο Θιερσος στιγματισε τον πολεμο σαν «απεχθη». Ολες οι ανεξαρτητες εφημερίδες του Παρισιου τον καταδίκασαν και, οσο

1 Ο γαλλοπρωσικος πόλεμος αρχισε στις 19 του Ιούλη 1870 (σημ. συντ.)

πορεξενο κι αν φαινεται, ο επαρχιακος Τύπος συμφωνησε σχεδον ομοφωνα.

Στο μεταξύ, τα μέλη της Διεθνους στο Παρισι ειχαν ξαναρχισει τη δουλεια. Στη *Ρεβεγ*[1] της 12 του Ιούλη δημοσίευσαν το παρακατω μανιφέστο τους «Προς τους εργατες ολων των εθνων», που λεει:

«Για μια ακομα φορα, με το προσχημα της ευρωπαικης ισορροπιας και της εθνικης τιμης, οι πολιτικες φιλοδοξιες απειλουν την ειρηνη του κοσμου. Γάλλοι, Γερμανοι, Ισπανοι εργατες! Ας ενώσουμε τη φωνή μας σε μια κραυγή αγανάχτησης εναντια στον πολεμο!.. Ενας πολεμος για ζητήματα επικράτησης η για χατίρι μιας δυναστειας δεν μπορει, στα ματια των εργατων, παρα να αποτελει μοναχα εναν εγκληματικο παραλογισμο. Εμεις που θέλουμε ειρηνη, δουλειά κι ελευθερια, διακηρυτομαστε μ' ολη μας τη φωνή εναντια στις πολεμικες διακηρύξεις αυτών που απαλλάσσονται από το φορο του αιματος πληρώνοντας χρηματικο αντισήκωμα και που βλέπουν στη δημοσια δυστυχια μονάχα την πηγή νεων κερδοσκοπιων! Αδερφια μας, στη Γερμανια! Ο διχασμος θα ειχε σαν συνεπεια μονάχα τον ολοκληρωτικο θριαμβο του δεσποτισμου και στις δυο πλευρες του Ρηνου... Εργάτες όλων των χωρων! Οποιοδήποτε κι αν ειναι προς το παρόν το αποτέλεσμα των κοινων μας προσπαθειων, εμεις, τα μέλη της Διεθνούς Ένωσης των Εργατων, για τα οποία δεν υπάρχουν κρατικα σύνορα, σας στέλνουμε, σαν εχεγγυο της αδιάσπαστης αλληλεγγυης μας, τις καλύτερες ευχες και τους χαιρετισμους των εργατων της Γαλλιας.»

Υστερα από αυτό το μανιφέστο του παρισινού μας τμήματος, ακολούθησαν πολλες παρόμοιες γαλλικές διακηρύξεις, απ' τις οποιες μπορουμε ν' αναφερουμε εδω μονάχα τη δηλωση του Νεϋγι-σιρ-Σεν που δημοσιευτηκε στη *Μαρσεγιεζ*[2]

1 *Reveil* αριστερη δημοκρατικη εφημερίδα που την ιδρυσε ο Σαρλ Ντελεκλυζ. Εβγαινε στο Παρισι απο το 1868 ως το Γενάρη 1871 (σημ. συντ.)

2 *Marseillaise* αριστερη δημοκρατικη εφημερίδα που την εβγαζε ο Ανρι Ροσφορ στο Παρισι απο το Δεκεμβρη του 1869 ως τις 9 Σεπτεμβρη 1870 (σημ. συντ.)

της 22 του Ιούλη και που λέει: «Είναι δίκαιος ο πόλεμος; Οχι! Είναι εθνικός ο πόλεμος; Οχι! Είναι αποκλειστικά δυναστικός. Στ' όνομα της δικαιοσύνης, της δημοκρατίας και των πραγματικών συμφερόντων της Γαλλίας, προσχωρούμε ολοκληρωτικά και δραστήρια στη διαμαρτυρία της Διεθνούς ενάντια στον πόλεμο.»

Οι διαμαρτυρίες αυτές εκφράζανε τα αληθινά αισθήματα των Γάλλων εργατών, οπως το αποδείξε σε λίγο πενταπλάσια ένα χαρακτηριστικό περιστατικό. Οταν η συμμορία της 10 του Δεκεμβρη, που προτού οργανωθεί κατά απ' την πρόεδρία του Λουδοβίκου Βοναπάρτη, εξαπολύθηκε στους δρόμους του Παρισιού μασκαρεμένη με παλιούς εργατόν, για να υποδαυλίσει με ινδιάνικους πολεμικούς χορούς τον πολεμικό πυρετό, οι πραγματικοί εργάτες των προαστίων απάντησαν με τόσο επιβλητικές διαδηλώσεις για την ειρήνη, που ο διευθυντής της αστυνομίας Πιετρι, θεώρησε φρόνιμο να σταματήσει αμέσως καθε παραπέρα πολιτική εκδήλωση στους δρόμους, με το προσχήμα οτι ο πιστός λαός του Παρισιού είχε αρκετα εκδηλώσει τον από καιρο συγκρατημένο πατριωτισμό του και τον πολεμικό ενθουσιασμό του που ξεχείλιζε.

Οποιαδήποτε κι αν είναι η εκβαση του πολέμου του Λουδοβίκου Βοναπάρτη μ' την Πρωσία, σημαίνει κιόλας στο Παρισι η νεκρική καμπάνα της δεύτερης αυτοκρατορίας. Θα τελειώσει, οπως άρχισε, με μια παρωδία. Μα ας μην ξεχνάμε οτι οι κυβερνήσεις και οι κυρίαρχες τάξεις της Ευρώπης έδωσαν τη δυνατότητα στον Λουδοβίκο Βοναπάρτη να παίξει, δεκαοχτώ ολόκληρα χρόνια, την απανθρωπη φάρσα της παλινορθωμένης αυτοκρατορίας.

Από τη γερμανική πλευρά, ο πόλεμος αυτός είναι πόλεμος αμυντικός. Ποιος όμως οδήγησε τη Γερμανία μπρος στην ανάγκη να αμυνθεί; Ποιος έδωσε τη δυνατότητα στον Ναπολεόντα να κάνει πόλεμο ενάντια στη Γερμανία; Η *Πρωσία*! Ηταν ο Βίσμαρκ που συνωμότησε μ' αυτό τον ίδιο τον Λουδοβίκο Ναπολέοντα για να συντριψει τη λαϊκή αντιπολίτευση στο εσωτερικό της Πρωσίας και για να προσαρτήσει τη Γερμανία στη δυναστεία των Χοεντζόλερν. Αν θα έχαναν αντί να κερδίσουν οι Πρωσοι τη μάχη της Σάντοβας[1], τα γαλλικά τάγματα θα καταλύζαν τη Γερμανία σαν σύμμαχοι της Πρωσίας. Μήπως ύστερα απο τη νίκη της σκέφτηκε έστω και για μια στιγμή η Πρωσία ν' αντιταξει στη σκλαβωμένη Γαλλία μια ελεύθερη Γερμανία; Εγινε ακριβως το αντίθετο! Ενω διατηρούσε ζηλότυπα ολα τα πατροπαράδοτα θεσπίσματα του παλιού της συστήματος, προσθεσε σ' αυτα ολες τις πανουργιες της δεύτερης αυτοκρατορίας, τον πραγματικο της δεσποτισμο και τον ψευτοδημοκρατισμό της, τους πολιτικούς της φενακισμούς και τις οικονομικές της απατες, τα φουσκωμένα της λόγια και τις χυδαιες ταχυδαχτυλουργιες της. Το βοναπαρτικο καθεστως που ως τοτε ανθιζε μοναχα απο τη μια πλευρα του Ρήνου, βρήκε έτσι τώρα το ταίρι του και στην άλλη πλευρά. Τι αλλο απο *πολεμο* μπορούσε να φέρει μια τέτοια κατάσταση πραγμάτων;

Αν η γερμανική εργατική τάξη επιτρέψει να χάσει ο σημερινός πόλεμος τον αυστηρά αμυντικό χαρακτήρα του και να εκφυλιστεί σε πόλεμο ενάντια στο γαλλικό λαό, τότε και η νίκη και η ήττα θα ειναι το ιδιο ολεθριες. Ολη η δυστυχία που βρήκε τη Γερμανία ύστερα από τους λεγομενους πολέμους ανεξαρτησίας θα ξαναζωντανέψει με μεγαλύτερη ένταση.

Οι αρχές της Διεθνούς ωστοσο έχουν τοσο πολύ διαδοθεί και τοσο γερά ριζωσει στη γερμανική εργατική τάξη, που δεν πρέπει να φοβόμαστε μια τέτοια θλιβερή εκβαση. Η φωνή των Γάλλων εργατών βρήκε την απηχησή της στη Γερμανία. Μια μαζική συγκέντρωση εργατών που έγινε στο Μπράουνσβάικ στις 16 του Ιούλη, ταχθηκε περα για περα αλληλέγγυη με το μανιφεστο του Παρισιού, απορριψε αποφασιστικά την ιδεα της εθνικής αντίθεσης με τη Γαλλία και πήρε μια απόφαση που λέει: «Εμαστε εχθροι όλων των πολέμων, μα πριν απ' όλα των δυναστικών πολέμων... Με βαθια λυπη και με πόνο εμαστε αναγκασμενοι να πάρουμε μερος σ' ενα αμυντικό πόλεμο σαν αναπόφευκτο κακο. Ταυτόχρονα όμως κανουμε έκκληση σ'

1. Η μαχη της Σαντοβας (στη Βοημία) που έγινε στις 3 του Ιουν. η 1866 έκρινε τον αυστρο-πρωσικο πολεμο υπερ της Πρωσίας (σημ. τ. συντ.)

ολοκληρη τη γερμανικη εργατικη ταξη να κανει αδυνατη την επαναληψη μιας τετοιας φοβερης κοινωνικης συμφορας, διεκδικωντας για τους ιδιους τους λαους τη δυναμη ν' αποφασιζουν μονοι τους για ειρηνη και για πολεμο και κανοντας τους κυριους της τυχης τους.»

Στο Χεμνιτς, μια συγκεντρωση αντιπροσωπων που αντιπροσωπευαν 50.000 εργατες της Σαξονιας ψηφισε οπωσδηποτε την παρακατω αποφαση: «Στο ονομα της γερμανικης Δημοκρατιας και ιδιαιτερα των εργατων του σοσιαλδημοκρατικου κομματος, δηλωνουμε οτι ο σημερινος πολεμος ειναι αποκλειστικα δυναστικος. Με χαρα σφιγγουμε το αδερφικο χερι που μας τεινουν οι Γαλλοι εργατες. Εχοντας παντα στο μυαλο μας το συνθημα της Διεθνους Ενωσης των Εργατων: "*Προλεταριοι ολων των χωρων ενωθειτε!*" δε θα ξεχασουμε ποτε οτι οι εργατες *ολων* των χωρων ειναι *φιλοι* μας και οι δεσποτες *ολων* των χωρων, *εχθροι* μας.»

Το τμημα της Διεθνους στο Βερολινο απαντησε κι αυτο στο μανιφεστο του Παρισιου: «Προσχωρουμε με την καρδια και με το χερι στη διακηρυξη σας... Υποσχομαστε πανηγυρικα οτι δε θα μας αποτρεψει απο το κοινο μας εργο της συνενωσης των εργατων ολων των χωρων ουτε ο ηχος της σαλπιγγας, ουτε ο κροτος των κανονιων, ουτε η νικη, ουτε η ηττα.»

Ναι, αυτο θα γινει!

Στο βαθος της σκηνης αυτης της παλης που ισοδυναμει με αυτοκτονια προβαλλει η απαισια μορφη της Ρωσιας. Αποτελει καλο σημαδι το γεγονος οτι το συνθημα για το σημερινο πολεμο δοθηκε τη στιγμη ακριβως που η ρωσικη κυβερνηση πολυ καλα ειχε τελειωσει την κατασκευη των στρατηγικων σιδηροδρομικων γραμμων της και συγκεντρωνε πολλα στρατευματα προς την κατευθυνση του Προυθου. Οσες συμπαθειες κι αν διεκδικουσαν με το δικιο τους οι Γερμανοι σ' εναν αμυντικο πολεμο εναντια στη βοναπαρτικη επιθεση, θα τις ειχαν χαμενες αν επετρεπαν στην ρωσικη κυβερνηση να ζητησει ή και να δεχθει ακομα τη βοηθεια των κοζακων. Ας θυμηθουν οτι υστερα απο τον απελευθερωτικο της πολεμο εναντια στον πρωτο Ναπολεοντα, η Γερμανια για δεκατιες ολοκληρες κειτοταν ανημπορη στα ποδια του τσαρου.

Η εργατικη ταξη της Αγγλιας τεινει αδερφικα το χερι στους Γαλλους και τους Γερμανους εργατες. Πιστευει βαθια οτι οποιαδηποτε τροπη κι αν παρει ο τωρινος φοβερος πολεμος, η συμμαχια των εργατων ολων των χωρων θα εξαλειψει τελικα τον πολεμο. Τη στιγμη που η επισημη Γαλλια και η επισημη Γερμανια ρυχνονται σ' εναν αδελφοκτονο αγωνα, οι εργατες της Γαλλιας και της Γερμανιας ανταλλασσουν μηνυματα ειρηνης και φιλιας. Το μεγαλο αυτο γεγονος, που ομοιο του δεν υπαρχει στην ιστορια, ανοιγει το δρομο για ενα πιο φωτεινο μελλον. Αποδειχνει οτι αντιθετα απ' την παλια κοινωνια, με την οικονομικη της αθλιοτητα και με την πολιτικη της παραφροσυνη, εξελισσεται μια νεα κοινωνια που διεθνης της κανονας θα ειναι η *ειρηνη*, γιατι σ' ολα τα εθνη θα κυριαρχει η ιδια αρχη – η *εργασια!* Η Διεθνης Ενωση των Εργατων ειναι ο σκαπανεας της νεας αυτης κοινωνιας.

Λονδινο, 23 του Ιουλη 1870

Εγραφτηκε απο τον Καρλ Μαρξ και διαβαστηκε
απο τη Διεθνη Ενωση των Εργατων, στις 23 του Ιουλη 1870
και σφραγιστηκε τελικα απο τη Γενικη Συνοδο
σε αγγλικη, γερμανικη και γαλλικη εκδοση.

Σημειωνουμε το κειμενο της προκηρυξης
Μεταφραστηκε απο τα γαλλικα τεσσερις φορες,
και το γερμανικο κειμενο οπως δημοσιευτηκε στην εκδοση του 1891
του Εφημεριδα Η Καινουργια Εποχη.

II

ΔΕΥΤΕΡΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΡΓΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΓΑΛΛΟ-ΠΡΩΣΙΚΟ ΠΟΛΕΜΟ

Στην πρωτη μας διακήρυξη της 23 Ιουλη (1870) λέγαμε:

«Σημανε κιολας στο Παρισι η νεκρικη καμπανα της δευτερης αυτοκρατορίας. Θα τελειωσει οπως αρχισε, με μια παρωδία. Μα ας μην ξεχνάμε ότι οι κυβερνησεις και οι κυριαρχες ταξεις της Ευρωπης εδωσαν τη δυνατοτητα στον Λουδοβικο Βοναπάρτη να παίξει δεκαοχτω ολόκληρα χρόνια την απάνθρωπη φάρσα της *παλινορθωμενης αυτοκρατορίας.*»

Έτσι, προτού ακομα αρχισουν οι πολεμικες επιχειρησεις, μιλήσαμε κιολας για τη βοναπαρτικη σαπουνόφουσκα σαν κάτι που ανήκει στο παρελθον.

Δε γελαστηκαμε για τη ζωτικότητα της δεύτερης αυτοκρατορίας. Δεν είχαμε επισης άδικο οτι φοβομαστε μηπως ο γερμανικος πολεμος «χασει τον αυστηρά αμυντικο του χαρακτηρα κι εκφυλιστεί σ' έναν πόλεμο ενάντια στο γαλλικό λαό». Πραγματικά, ο αμυντικος πολεμος τελειωσε με την παραδοση του Λουδοβίκου Βοναπάρτη, με τη συνθηκολόγηση του Σεντάν και με την ανακήρυξη της δημοκρατίας στο Παρίσι.[1] Μα πολύ προτιτερα απ' αυτά τα γεγονοτα, ακομα απο τη στιγμή που αποκαλύφθηκε ολη η σαπίλα των βοναπαρτικών όπλων, η πρωσική στρατιωτικη καμαριλα αποφάσισε την κατάχτηση. Ειναι αλήθεια οτι υπηρχε ενα δυσάρεστο εμπόδιο που της εκοβε το δρόμο, *η διακηρυξη του ίδιου του βασιλια Γουλιέλμου στις αρχες του πολεμου.* Στο λόγο του θρονου που ειχε εκφωνησει στο Ράιχσταγκ της Βορειας Γερμανιας, είχε επίσης δηλώσει οτι θα κάνει πολεμο ενάντια στον αυτοκράτορα των Γαλλων και οχι ενάντια στο γαλλικο λαο. Στις 11 του Αυγουστου ειχε απευθυνει μια διακηρυξη προς το γαλλικο εθνος που λεγε: «Ο αυτοκράτορας Ναπολεων επιτεθηκε απο τη στερια και τη θαλασσα εναντια στο γερμανικο εθνος, που επιθυμουσε να ζει ειρηνικα με το γαλλικο λαο. Αναλαβα τη διοικηση του γερμανικου στρατου για να *αποκρουσω την επιθεση του και τα στρατιωτικα γεγονοτα με επιτρεψαν να διαβω τα σινορα της Γαλλιας.*» Και σαν να μην αρκεστηκε με τη βεβαιωση οτι ο πολεμος ειχε «καθαρα αμυντικο χαρακτηρα» δηλωνοντας οτι αναλαβε τη διοικηση των γερμανικων στρατιων μονο «για να αποκρουσει την επιθεση», προσθεσε κιολας πως μοναχα «στρατιωτικα γεγονοτα τον υποχρεωσαν» να διαβει τα σινορα της Γαλλιας. Ενας αμυντικος πολεμος δεν αποκλειει βεβαια επιθετικες επιχειρησεις, που υπαγορευονται απο «τα στρατιωτικα γεγονοτα».

Ετσι, ο θεοφοβουμενος τουτος βασιλιας, ειχε αναλαβει προς στη Γαλλια και προς σ' ολο τον κοσμο την υποχρεωση να κανει καθαρα αμυντικο πολεμο. Πως μπορούσε να απαλλαγει απο την επισημη αυτη υποχρεωση; Οι σκηνοθετες αυτης της κωμωδιας επρεπε να τον παρουσιάσουν σαν να υποχρεουσε, παρα τη θελησή του, μπρος στην ακαταμαχητη επιταγη του γερμανικού εθνους. Γι' αυτο το σκοπο έδωσαν αμεσως το συνθημα στη φιλελεύθερη μεσαια τάξη της Γερμανιας με τους καθηγητες της, τους καφαλαποιρατες της, τους εκπροσωπους των πολεων και τους εφημεριδογράφους της. Η μεσαια αυτη ταξη που στην παλη της για την αστικη ελευθερια ειχε παρουσιασει, απ' το 1846 ως το 1870, ενα πρωτοφανες θαμα αναποφασιστικοτητας, ανικανοτητας και δειλιας, ειχε φυσικα καταφτηθει με το ρολο που της ελαχε, να υποδυθει στην ευρωπαικη σκηνή το βρυχωμενο λιονταρι του γερμανικου πατριωτισμου. Φορεσε την ψευτικη μάσκα της πολιτικης ανεξαρτησιας, κανοντας δηθεν πως εξαναγκαζει την προσικη κυβερνηση να εκτελεσει τις – τα μυστικά σχεδια αυτης της ιδιας της κυβερνησης. Σε ενδειξη μετανοιας για τη μακροχρονη και σχεδον θρησκευτικη πίστη της στο αλαθητο του Λουδοβίκου Βοναπάρτη, απαιτούσε φωναχτα το διαμελισμο της γαλλικης δημοκρατιας. Ας ακουσουμε για μια στιγ-

1 Στις 4 Σεπτεμβρη 1870 αναφωνηχτηκε στη Γαλλια η δημοκρατια και σχηματιστηκε μια νεα κυβερνηση η λεγομενη «Κυβερνηση εθνικης αμυνας» (σημ. μετ.)

μη τα εύλογα προσχήματα αυτών των γενναίων πατριωτών!

Δεν τολμούν να ισχυριστούν ότι ο λαός της Αλσατίας και της Λωρραίνης λαχταρά το γερμανικό εναγκάλισμο. Ακριβώς το αντίθετο συμβαίνει, και για να τον τιμωρήσουν για το γαλλικό του πατριωτισμό, βομβάρδισαν επί εξ μέρες άσκοπα και βάρβαρα με «γερμανικές» εκρηκτικές οβίδες το Στρασβούργο, μια πόλη στην οποία δε σπόζει ένα ανεξάρτητο φρούριο, το έκαψαν και σκότωσαν πολλούς αμάχους κατοίκους. Μάλιστα! μια φορά κι έναν καιρό το έδαφος αυτών των επαρχιών ανήκε στην παλιά γερμανική αυτοκρατορία, που πέθανε πριν από πολύ καιρό. Γι' αυτό θα πρέπει, φαίνεται, η γης αυτή και οι άνθρωποι που γεννήθηκαν σ' αυτήν να καταξεθούν σαν απαράγραπτη γερμανική ιδιοκτησία. Αν όμως πρόκειται να ξαναγίνει κάποτε ο χάρτης της Ευρώπης σύμφωνα με τα ιστορικά δίκαια, δε θα πρέπει σε καμία περίπτωση να ξεχάσουμε, ότι ο Εκλέκτορας του Βραδεμβούργου ήταν κάποτε υποτέλης της πολωνικής δημοκρατίας για τις προσικές του κτήσεις.

Ωστόσο, οι πιο καπάτσοι πατριώτες ζητούν την Αλσατία και το γερμανόγλωσσο τμήμα της Λωρραίνης σαν «υλική εγγύηση» εναντίον σε γαλλικές επιθέσεις. Επειδή αυτό το αξιοκαταφρόνητο πρόσχημα έφερε σύγχυση σε πολλούς που πάσχουν από αμβλυνοια, είμαστε υποχρεωμένοι να το εξετάσουμε πιο διεξοδικά.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η γενική διαμόρφωση της Αλσατίας μαζί με την αντικρινή όχθη του Ρήνου, και η παρουσία ενός μεγάλου οχυρού όπως είναι το Στρασβούργο, σχεδόν στα μισά του δρόμου ανάμεσα στη Βασιλεία και στο Γκερμερσχάιμ, είναι πάρα πολύ μια γαλλική εισβολή στη Νότια Γερμανία, ενώ παρεμβάλλει ιδιομορφες δυσκολίες σε μια εισβολή στη Γαλλία απ' τη Νότια Γερμανία. Δεν υπάρχει επίσης καμιά αμφιβολία ότι η προσάρτηση της Αλσατίας και της γερμανόφωνης Λωρραίνης θα έδινε πολύ ισχυρότερα σύνορα στη Νότια Γερμανία. Στην περίπτωση αυτή θα εξουσιάζε τις χορυφογραμμές των Βοσγίων σ' όλο τους το μήκος και τα οχυρά που καλύπτουν τα βορινά τους περάσματα. Αν προσαρτούσαν και το Μετς, θα στερούσαν βέβαια προς στιγμή από τη Γαλλία τις δυο κυριότερες βάσεις της για επιχειρήσεις εναντία

στη Γερμανία, αυτό όμως δε θα την εμπόδιζε να φτιάξει καινούργιες βάσεις στο Νανσί ή στο Βερντέν. Η Γερμανία έχει το Κομπλέντς, τη Μαγεντία, το Γκερμερσχάιμ, το Ράσταατ και την Ουλμ που είναι όλες βάσεις για επιχειρήσεις εναντία στη Γαλλία και που τις χρησιμοποιεί με το παραπάνω σε τούτο τον πόλεμο. Με ποια σκιώδη δικαιολογία θα μπορούσε να φθονεί τη Γαλλία για το Στρασβούργο και το Μετς, για τα δυο μοναδικά σημαντικά φρούρια που διαθέτει στην περιοχή αυτή.

Χωρία απ' αυτό, το Στρασβούργο θα απειλεί τη Νότια Γερμανία, μόνο εφόσον η Νότια Γερμανία θα αποτελεί μια δύναμη που θα είναι χωρισμένη από τη Βόρεια Γερμανία. Από το 1792 ως το 1795 δεν έγινε ποτέ επίθεση εναντία στη Νότια Γερμανία απ' αυτήν την πλευρά, γιατί η Πρωσία επαιρνε μέρος στον πόλεμο εναντία στη γαλλική επανάσταση. Μόλις όμως η Πρωσία εκλείσε τη χωριστή της ειρήνη στα 1795 κι αφήσε το νότο να τα βγάλει πέρα μόνος του, άρχισαν οι επιθέσεις εναντία στη Νότια Γερμανία με βάση το Στρασβούργο, και συνεχίστηκαν ως το 1809. Στην πραγματικότητα, μια *ενωμένη* Γερμανία μπορεί πάντα να κάνει ακίνδυνο και το Στρασβούργο και κάθε γαλλικό στρατό στην Αλσατία, συγκεντρώνοντας όλα τα στρατεύματα της ανάμεσα στο Σάαρλουι και στο Λάνταου, όπως έκανε στον τορινό πόλεμο, και προχωρώντας ή δεχόμενη τη μάχη στο δρόμο από τη Μαγεντία προς το Μετς. Όσον καιρό θα βρίσκεται εκεί ο κύριος όγκος των γερμανικών στρατευμάτων, οποιοσδήποτε γαλλικός στρατός που θα προχωρήσει από το Στρασβούργο προς τη Νότια Γερμανία θα υπερφαλαγγίζεται και θα κινδύνεύει στις συγκοινωνίες του. Αν αποδειχθεί κάτι η τορινή εκστρατεία, είναι ακριβώς με τι ευκολία μπορεί να επιτεθεί κανείς από τη Γερμανία ενάντια στη Γαλλία.

Αλλά, για να μιλήσουμε τίμια, δεν είναι γενικά παράλογισμός και αναχρονισμός όταν αναγορεύει κανείς σε αρχή τους στρατιωτικούς υπολογισμούς στον καθορισμό των συνόρων ανάμεσα στα έθνη; Αν θα ακολουθούσαμε αυτό τον κανόνα, η Αυστρία θα είχε δικαίωμα να ζητά τη Βενετία και τη γραμμή του ποταμού Μίντσιο και η Γαλλία τη γραμμή του Ρήνου για να προστατεύει το Παρισι, που σίγουρα είναι πιο εκτεθειμένο σε επίθεση από τα βορειοανατολικά, απ' ό,τι είναι το Βε-

ρολόγιο από τα νοτιοδυτικά. Αν θα έπρεπε να καθορίζονται τα σύνορα σύμφωνα με τα στρατιωτικά συμφέροντα, τότε δε θα τελειώναν ποτέ οι αξιώσεις, γιατί καθε στρατιωτική γραμμή αναγκαστικά είναι ελαττωματική και μπορεί να βελτιωθεί με την προσαρτηση νέων εδαφών. Και ακόμα, δεν μπορούν ποτε να καθοριστούν τελικά και τιμια, γιατί παντα θα τα επιβάλλει ο νικητής στο νικημένο και κατα συνέπεια θα κλείνουν μεσα τους το σπέρμα ενος νέου πολέμου.

Όλη η ιστορία μας διδασκει, οτι με τα εθνη συμβαινει ό,τι και με τα ατομα. Για να στερησεις τη δυναμη της επιθεσης πρεπει να τους στερησεις ολα τα μεσα αμυνας. Δεν πρεπει μονο να τους πιανεις από το χαιρέκακο, μα πρεπει και να τους σκοτωσεις. Αν ποτε ενας κατακτητης πηρε «νίκες εγγυησεις» για να σπάσει τη δυναμη του εθνους, αυτο το εκανε ο Ναπολέων Α με τη συνθηκη του Τιλζιτ[1] και με τον τροπο που την εφαρμοσε εναντια στην Πρωσσία και την υπόλοιπη Γερμανία. Και όμως, λιγα χρονια αργοτερα, η γιγαντια δυναμη του εσπασε σαν σαπιο καλαμι μπρος στο γερμανικο λαο. Τι ειναι οι «νίκες εγγυησεις» που, μεσα στα πιο τρελα της ονειρα, μπορει ή τολμάει η Πρωσσία να επιβάλει στη Γαλλία, αν τις συγκρινουμε με τις «νίκες εγγυησεις» που ο Ναπολέων Α της απεσπασε με τη βία; Η εκβαση και τη φορα αυτη δε θα ειναι λιγοτερο ολεθρια. Η ιστορία θα με τρησει την ανταποδοση της όχι σύμφωνα με την εκταση των τετραγωνικων μιλιων που αποσπάστηκαν από τη Γαλλία, μα σύμφωνα με το μεγεθος του εγκλήματος να ξαναζουν ανανεωμενοι στο δεύτερο μισο του δεκατου ενατου αιωνα την πολιτικη των κατακτητων.

Τα μεγαφωνα του τετονικου πατριωτισμου λενε: Δεν πρεπει όμως να μπερδευεται τους Γερμανους με τους Γαλλους. Εμεις δε θελουμε δοξα, μα ασφάλεια. Οι Γερμανοι ειναι ουσιαστικά ειρηνοφιλος λαος. Κάτω από τη σύνετη κηδεμονια τους και η κατάχτηση ακομα, από αιτια μελλοντικου πολεμου μετατρεπεται σε εχεγγυο αιωνιας ειρηνης. Φυσικα δεν ειναι οι

1 Η συνθηκη του Τιλζιτ υπογραφτηκε το 1807 αναμεσα στη Γαλλία και στη Ρωσία, ύστερα από τη στρατιωτική καταστροφή της Πρωσσίας στον πόλεμο εναντια στον Ναπολέοντα Α' (σημ. τ. συντ.).

Γερμανοι που εισβαλαν στα 1792 στη Γαλλία με τον υψηλο σκοπο να συντριψουν με τις λογχες την επανασταση του δεκατου ογδοου αιωνα! Δεν ήταν μηπως η Γερμανία που λερωσε τα χερια της στην υποδούλωση της Ιταλίας, στην υποταγή της Ουγγαριας και στο διαμελισμο της Πολωνιας; Το σημερινο της στρατιωτικο συστημα που διαιρεί ολοκληρο τον γυιο αρχινα πληθυσμο της σε δυο μερη – σ' ένα μονιμο στρατο σε ενεργο υπηρεσια και σε άλλο ένα μόνιμο εφεδρικο στρατό και που και οι δυο τους ειναι στον ίδιο βαθμό υποχρεωμένοι να υπακούουν παθητικά σε ελέω θεού άρχοντες – ένα τετοιο στρατιωτικο συστημα αποτελει φυσικα μια «νίκη εγγυηση» για τη διατηρηση της ειρηνης στον κοσμο και επιπλεον για τον υψηλο σκοπό του πολιτισμου. Στη Γερμανία, οπως και παντου, οι κολακες των ισχυρων της ημέρας δηλητηριάζουν την κοινή γνωμη με λιβανισματα και με ψευδολογα περιαυτολογία.

Οι Γερμανοι αυτοι πατριωτες καμώνονται πως αγαναχτουν στη θέα των γαλλικων οχυρων του Μετς και του Στρασβούργου, δε βλεπουν όμως καμιά αδικια στο τεράστιο συστημα των μοσχοβίτικων οχυρωσεων στη Βαρσοβία, στο Μόντλιν και στο Ιβάνγκοροντ. Ενώ ανατριχιάζουν με τις φρικαλεοτητες των βοναπαρτικών εισβολών, κάνουν τα στραβά ματια μπρος στην ντροπη της τσαρικης κηδεμονιας.

Ακριβως οπως στα 1865 ειχαν ανταλλαχτει υποσχεσεις ανάμεσα στον Λουδοβίκο Βοναπαρτη και στον Βισμαρκ, ετσι και στα 1870 ανταλλάχτηκαν υποσχεσεις ανάμεσα στον Γκόρτσακοβ και τον Βισμαρκ... Ακριβως όπως ο Λουδοβίκος Βοναπαρτης αυτοκολακευοταν οτι ο πολεμος του 1866, με την αμοιβαια εξάντληση της Αυστριας και της Πρωσσιας, θα τον εκανε ανώτατο διαιτητη της Γερμανιας, έτσι κι ο Αλέξανδρος αυτοκολακεύεται ότι ο πόλεμος του 1870 θα τον κάνει ανώτατο διαιτητή της Δυτικής Ευρωπης με την αμοιβαια εξάντληση της Γερμανιας και της Γαλλιας. Ακριβως οπως η δευτερη αυτοκρατορια θεωρουσε ασυμβίβαστη με την υπαρξη της τη βορειογερμανικη Ομοσπονδια, ετσι και η απολυταρχικη Ρωσια πρέπει να θεωρει πως κινδυνεύει από ενα γερμανικο Ράιχ που θα βρισκεται κάτω από την πρωσικη ηγεσία. Αυτος ειναι ο νοους των παλιου πολιτικού συστηματος. Μεσα στα

πλούσια του, το κέρδος του ενός είναι απώλεια για τον άλλο. Η κυριαρχική επιρροή του τσαρισμού στην Ευρώπη έχει τις ρίζες της στην πατροπαράδοτη επικυριαρχία του πάνω στη Γερμανία. Πως μπορεί ο τσάρος ν' αναχθεί την εξωθένηση της θέσης του στο εξωτερικό, τη στιγμή που στην ίδια τη Ρωσία ηφαιστειακές κοινωνικές δυνάμεις απειλούν να συγκλονίσουν και τα πιο βαθιά θεμέλια της απολυταρχίας; Οι μοσχοβίτικες εφημερίδες μιλούν κιόλας τη γλώσσα που μιλούσαν οι βοναπαρτιστικές εφημερίδες ύστερα από τον πόλεμο του 1866. Πιστεύουν πραγματικά οι τσιτσένες πατριώτες ότι θα ξασφαλίστει η ελευθερία και η ειρήνη της Γερμανίας αν αναγκάσει τη Γαλλία να ρίχτεί στην αγκαλιά της Ρωσίας; Αν η τύχη των όπλων, η αλαζονεία της επιτυχίας και οι δυναστικές ραδιουργίες οδηγήσουν τη Γερμανία ν' αρπάξει γαλλικά εδάφη, τότε δυο δρόμοι μονάχα μένουν ανοιχτοί στη Γερμανία. Η θα πρέπει, ό,τι κι αν επακολουθήσει, να γίνει *ανοιχτό όργανο* του ρωσικού επεκτατισμού η, ύστερα από μια συντομη ανάπαυλα, θα πρέπει να προετοιμαστεί πάλι για έναν νέο «αμυντικό πόλεμο», όχι για έναν σαν τους νεοξιφουρνισμένους «εντοπισμένους» πολέμους, *αλλά για ένα φυλετικό πόλεμο* ενάντια στις συνασπισμένες σλαβικές και λατινικές φυλές.

Η εργατική τάξη της Γερμανίας υποστηριξε δραστηρια τον πολεμο, που δεν ηταν στο χερι της να τον εμποδισει, σαν πολεμο για τη γερμανικη ανεξαρτησία και την απελευθερωση της Γαλλιας και της Ευρωπης απο τον εφιαλτικο βραχνα της δευτερης αυτοκρατοριας. Οι Γερμανοι εργατες της βιομηχανιας, μαζι με τους εργατες της υπαιθρου, αφηνοντας πισω τους μισοπεθαμενες απ' την πεινα τις οικογενειες τους, έδωσαν τα νεύρα και τα μπρατσα των ηρωικων στρατιων. Αποδεκατισμενοι απ' τις μάχες στην ξενιτια, θ' αποδεκατιστουν *αλλη μια φορα* απο την αθλιοτητα στην πατριδα τους. Με τη σειρα τους ζητουν τωρα κι αυτοί «εγγυησεις» – εγγυησεις οτι οι τεράστιες θυσίες τους δεν πηγαν χαμενες, οτι καταχτησαν τη λευτερια, οτι οι νικες που κερδισαν ενάντια στις αυτοκρατορικες στρατιες δε θα μετατραπουν, οπως στα 1815, σε ηττα του γερμανικου λαου. Και σαν πρωτη εγγυηση ζητουν *μια εντιμη ειρηνη για τη Γαλλία*, και την «*αναγνωριση της Γαλλικης Δημοκρατίας*».

Η Κεντρική Επιτροπη του Γερμανικου Σοσιαλδημοκρατικου Εργατικου Κομματος εβγαλε στις 5 του Σεπτεμβρη ενα μανιφεστο οπου επιμενει ενεργητικα σ' αυτες τις εγγυησεις.

Εμεις, λεει, διαμαρτυρομαστε για την προσαρτηση της Αλσατιας και της Λοτρινγης. Και συναισθανομαστε οτι μιλαμε στο ονομα της γερμανικης εργατικης ταξης. Για το κοινο συμφερον της Γαλλιας και της Γερμανιας, για το συμφερον της ειρηνης και της ελευθερίας, για το συμφερον του δυτικου πολιτισμου ενάντια στην ανατολικη βαρβαροτητα, οι Γερμανοι εργατες δε θα ανεχθουν καρτερικα την προσαρτηση της Αλσατιας και της Λοτρινγης... Θα σταθούμε πιστοι στο πλευρό των συντροφων μας εργατών σ' ολες τις χωρες, για την κοινη διεθνη υποθεση του προλεταριατου!»

Δυστυχως δεν μπορουμε να υπολογιζουμε σε μια αμεση επιτυχια τους. Αν οι Γάλλοι εργάτες δεν κατάφεραν να σταματήσουν τον επιτιθεμενο σε καιρο ειρηνης, εχουν μήπως οι Γερμανοι εργατες μεγαλυτερη πιθανοτητα να καταφερουν να σταματησουν το νικητη μεσα στην κλαγγη των οπλων; Το μανιφεστο των Γερμανων εργατων ζητά την εκδοση του Λουδοβικου Βοναπάρτη σαν κοινού εγκληματία στη Γαλλικη Δημοκρατία. Αντιθετα, οι κυβερνητες τους βαζουν ολα τους τα δυνατά για να τον εγκαταστησουν ξανα στον Κεραμεικο σαν τον πιο κατάλληλο ανθρωπο για να καταστρεψει τη Γαλλια. Ό,τι κι αν γινει, η ιστορία θα δειξει ότι η γερμανική εργατική τάξη δεν είναι καμωμένη απο το ιδιο ενκαιστο υλικο απο το οποίο είναι φτιαγμένη η γερμανικη μεσαια ταξη. Θα κανει το καθηκον της.

Οπως κι εκεινη, χαιρετιζουμε και μεις την εγκαθιδρυση της δημοκρατίας στη Γαλλία, μα σύγχρονα μας βασανίζουν έγνοιες, που ελπίζουμε να αποδειχτούν αβασιμες. Η δημοκρατια δεν ανατρεψε το θρονο, πηρε μονο τη θεση του που ειχε αδειασει. Δεν ανακηρυχτηκε σαν κοινωνικη κατάχτηση, μα σαν εθνικο μέτρο άμυνας. Βρισκεται στα χερια μιας προσωρινης κυβερνησης, που αποτελειται εν μερει απο γνωστους ορλεανιστους και εν μερει απο αστους δημοκρατες, και αναμεσα σ' αυτους ειναι και μερικοι που η εξεγερση του Ιουνη 1848 αφησε πανω τους το ανεξιτηλο στιγμα της. Ο καταμερισμος της δουλειας αναπαυσα στα μελη αυτης της κυβερνησης οι φαινε-

ται να υποσχεται πολλά καλά. Οι ορλεανικοί κατελαβαν τις ισχυρές θέσεις του στρατού και της αστυνομίας, ενώ στους λεγόμενους δημοκρατικούς έπεσαν οι θεσεις με τα παχιά λογια. Μερικές απ' τις πρωτες τους πραξεις δειχνουν αρκετά καθαρά ότι απο την αυτοκρατορια δεν κληρονομησαν μοναχα ενα σωρο ερειπια, μα και το φόβο μπρος στην εργατικη ταξη. Αν σημερα με απεριοριστη φλυαρια υποσχονται ακατορθωτα πραγματα στο ονομα της δημοκρατιας, μηπως αυτο δε γινεται με σκοπο να προκαλεσουν την κραυγη για μια βιωσιμη κυβέρνηση; Μήπως η δημοκρατια για μερικούς από τους ηγετες των αστών, που με ευχαρίστηση θα γινονταν οι νεκροθάφτες της, δεν προοριζεται να χρησιμεύσει σαν μεταβατική βαθμιδα και γεφυρα προς την ορλεανικη παλινορθωση;

Ετσι η γαλλικη εργατικη τάξη βρισκεται κάτω απο εξαιρετικα δυσκολες συνθηκες. Κάθε αποπειρα ανατροπης της νεας κυβέρνησης, τη στιγμη που ο εχθρος χτυπάει κιολας τις πορτες του Παρισιου, θα ήταν απεγνωσμενη τρελα. Οι Γάλλοι εργάτες πρεπει να εκτελέσουν το καθήκον τους σαν πολιτες, μα δεν πρέπει να αφήσουν τον εαυτό τους να κυριαρχηθεί από τις εθνικές αναμνήσεις του 1792, όπως γελάστηκαν οι Γάλλοι χωρικοί απ' τις εθνικες αναμνησεις της πρωτης αυτοκρατοριας. Δεν πρεπει να επαναλάβουν το παρελθον, αλλά να ανοικοδομησουν το μελλον. Ας χρησιμοποιησουν ηρεμα και αποφασιστικα τα μεσα που τους δινει η δημοκρατικη ελευθερια για να στερεωσουν την οργάνωση της ταξης τους. Αυτο θα τους χαρισει καινούργιες ηράκλειες δυναμεις για την αναγεννηση της Γαλλιας και για το κοινο μας καθηκον, την απελευθέρωση του προλεταριάτου. Από τη δικη τους δύναμη και σύνεση εξαρτάται η τυχη της δημοκρατιας

Οι Άγγλοι εργατες πηραν κιολας μεγαλα για να υπερνικησουν με μια γερη πιεση απο τα εξω την απροθυμια της κυβέρνησης τους να αναγνωρισει τη Γαλλικη Δημοκρατια.[1] Η σημερινη δυσκατακτητη της αγγλικης κυβερνησεως εχει ισως για σκοπο να επανορθώσει τον αντιγιακομπινικο πολεμο του 1792, καθώς και την προηγούμενη άπρεπη βιασύνη της με την οποια επιδοκίμασε το πραξικοπημα. Οι Άγγλοι εργάτες απαιτουν επισης απο την κυβερνηση τους ν' αντιταχθει μ' ολη της τη δυναμη στο διαμελισμο της Γαλλιας, που μια μεριδα του αγγλικου Τύπου ειναι αρκετα αδιαντροπη για να τον ζηταει φωναχτα. Ειναι ο ιδιος εκεινος Τυπος, που επι εικοσι χρονια αποθεωνε τον Λουδοβικο Βοναπαρτη σαν τη θεια προνοια της Ευρωπης και που φρενιασμενα χειροκροτούσε την εξεγερση των Αμερικανών δουλοχτητών.[1] Τώρα, όπως και τότε, μοχθεί για τον δουλοχτητή.

Τα τμηματα της *Διεθνους Ενωσης των Εργατων* σ' όλες τις χωρες καλεσουν τις εργατικες ταξεις των χωρων τους να δρασουν. Αν παραλειψουν οι εργατες το καθηκον τους, αν παραμεινουν παθητικοι, ο σημερινος τρομερος πόλεμος δε θα ειναι παρα ο προδρομος πιο φριχτων τρομερων συγκρουσεων και θα οδηγησει, σε κάθε χώρα χωριστα, σε νέες ήττες των εργατών από τους ιππότες του σπαθιού, της γης και του κεφαλαίου.

Ζήτω η Δημοκρατία!

Λονδινο, 9 Σεπτεμβρη 1870

Γραφτηκε απο τον Καρλ Μαρξ και διαβαστηκε απο τον γενικο γραμματεα της Διεθνους Ενωσης των Εργατων στις 9 του Σεπτεμβρη 1870
Βγηκε ταυτοχρονα σαν προκηρυξη
σε αγγλικη, γερμανικη και γαλλικη γλωσσα

Στηριζονται το κειμενο της προκηρυξης. Μεταφραστηκε απο τα αγγλικα παιρνοντας υποψη και το γερμανικο κειμενο, οπως δημοσιευτηκε στην εκδοση του 1891 του Εμφυλιου Πολεμου στη Γαλλια

1 Εννοει τη μεγαλη διαδηλωση με συνθημα το τελος του πολεμου που οργανωθηκε στην Αγγλια απο προτοβουλια του Μαρξ και των γενικων συμβουλων της Διεθνους, για να περιγραψουν την ανεπαρκη της Γαλλικης Δημοκρατιας (σημ. τ. μετ.)

1 Τον καιρο που στις Ηνωμενες Πολιτειες της Αμερικης ξεσπουσε ο εμφυλιος πολεμος αναμεσα στο βιομηχανικο Βορρα και στο Νοτο των ιδιοκτητων φυτειων και των δουλοχτητων (1861-1865) ο αγγλικος αστικος Τυπος ταχθηκε με το μερος του Νοτου δημοσιευοντας τη διαστρεβλωση της δουλειας (σημ. τ. μετ.)

ΚΑΡΛ ΜΑΡΞ

Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΤΟ 1871

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΡΓΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΜΦΥΛΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ, ΤΟ 1871

I

Στίς 4 τοῦ Σεπτέμβρη 1870, ὅταν οἱ ἐργάτες τοῦ Παρισιοῦ **ἀνακήρυξαν** τή δημοκρατία, πού σχεδόν τήν ἴδια στιγμή **χαιρετίστηκε** ὁμόφωνα σ' ὁλόκληρη τή Γαλλία, μιά κλίκα ἀπό θεσιθῆρες δικηγόρους, μέ τό Θιέρσο γιά πολιτικό τους καί τόν Τροσύ γιά στρατηγό τους, κατέλαβαν τό δημαρχεῖο. Αὐτοί οἱ ἄνθρωποι ἦταν τότε διαποτισμένοι μέ μιά τέτια φανατική πίστη στήν ἀποστολή τοῦ Παρισιοῦ ν' ἀντιπροσωπεύει τή Γαλλία σ' ὅλες τίς ἐποχές ἱστορικῶν κρίσεων, πού, γιά νά νομιμοποιήσουν τό σφετερισμένο τίτλο σάν κυβερνῆτες τῆς Γαλλίας, νόμισαν ὅτι εἶναι ἀρκετό νά παρουσιάσουν τά ἐκπρόθεσμα πληρεξούσιά τους σάν βουλευτές τοῦ Παρισιοῦ. Στή δεύτερη διακήρυξή μας γιά τόν τελευταῖο πόλεμο, πέντε μέρες ὕστερα ἀπό τήν ἄνοδο αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων, σᾶς εἴπαμε ποιοί ἦταν. Καί ὅμως, μέσα στήν ἔφοδο τοῦ αἰφνιδιασμοῦ, μέ τούς πραγματικούς ἡγέτες τῆς ἐργατικῆς τάξης κλεισμένους ἀκόμα στίς φυλακές τοῦ Βοναπάρτη καί μέ τούς πρώσους πού βάδιζαν κιόλας πρός τό Παρίσι, τό Παρίσι ἀνέχτηκε τήν κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπ' αὐτούς, ἀλλά μέ τό ρητό ὅρο ὅτι ἡ ἐξουσία αὐτή θά χρησιμοποιόταν ἀποκλειστικά γιά τό σκοπό τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας. Τό Παρίσι ὅμως δέ μποροῦσε νά κάνει ἄμυνα χωρίς νά ὁπλίσει ἡ ἐργατική τάξη του, χωρίς νά μετατραπεῖ σέ ἀποτελεσματική στρατιωτική δύναμη καί χωρίς νά ἐκπαιδεύσει τίς γραμμές της στρατιωτικά μέ τόν ἴδιο τόν πόλεμο. Μά ὅταν τό

Παρίσι εἶναι ὁπλισμένο, αὐτό σημαίνει νά εἶναι ὁπλισμένη ἡ ἴδια ἡ ἐπανάσταση. Μιά νίκη τοῦ Παρισιοῦ ἐνάντια στόν πρῶσο ἐπιδρομέα θά ἦταν μιά νίκη τοῦ γάλλου ἐργάτη ἐνάντια στό γάλλο κεφαλαιοκράτη καί στά κρατικά του παράσιτα. Μπρός στό δίλημμα νά διαλέξει ἀνάμεσα στό ἐθνικό καθῆκον καί στο ταξικό συμφέρον, ἡ κυβέρνηση τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας δέ δίστασε οὔτε στιγμή· μετατράπηκε σέ κυβέρνηση ἐθνικῆς προδοσίας.

Τό πρῶτο σημα που ἔκανε ἦταν νά στείλει τό Θιέρσο περιοδεία σ' ὅλες τίς αὐλές τῆς Εὐρώπης για να ἐκλιπαρήσει τή μεσολάβησή τους, προσφέροντας γι' αὐτό ν' ἀνταλλάξει τή δημοκρατία μέ ἕνα βασιλιά. Τέσσερις μῆνες ὕστερα πό τήν ἔναρξη τῆς πολιορκίας, ὅταν νόμισαν πως ἔφτασε ἡ στιγμή να ἐκστομίσουν για πρώτη φορά τή λέξη συνθηκολόγηση, ὁ Τροσύ, μπιστεύτηκε στον Ζύλ Φάβρ καί σ' ἄλλα μέλη τῆς κυβέρνησής, προσπάθησε με το σα τά λόγια τούς συγκεντρωμένους δημάρχους (των διαμερισμάτων του Παρισιοῦ).

«Τό πρῶτο ερώτημα που μου ἔθεσαν οἱ συναδελφοι μου το ἴδιο βράδυ τῆς 4 τοῦ Σεπτεμβρη ἦταν τοῦτο: Μπορεῖ τό Παρίσι νά ἀνθέξει σέ μιά πολιορκία ἀπο τον πρωσικό στρατο μέ κάποια πιθανότητα ἐπιτυχίας; Δέ δίστασα ν' ἀπαντήσω ἀρνητικά. Μερικοί ἀπό τούς συναδέλφους μου που βρίσκονται ἐδῶ θά ἐγγυηθοῦν γιά τήν ἀλήθεια τῶν λόγων μου καί για τήν ἐπιμονή μου σ' αὐτή τή γνώμη μου. Τους εἶπα, ακριβῶς μέ τουτα τά λόγια, ὅτι ὅπως ἔχουν τά πράγματα σήμερα, θά ἦταν τρέλα νά προσπαθήσει κανεις νά κρατήσει τό Παρίσι σέ μιά πολιορκία ἀπο τόν πρωσικό στρατό. Νά ἦτανε, προσθεσα, δίχως ἀμφιβολία, μιά ἡρωική τρέλα, μά τίποτα περισσοτερο ἀπό μιά τρέλα... Τά γεγονότα (που τά κατεύθυνε ὁ ἴδιος) δέ διάψευσαν τήν προβλεψή μου».

Τό ὡραῖο τοῦτο λογίδριο του Τροσύ τό δημοσίεψε κατοπινά ὁ κ. Κορμπόν, ἕνας ἀπό τούς παρευρισκόμενους δημάρχους.

Ἔτσι, τό ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ πού ἀνακηρυχνόταν ἡ δημοκρατία, οἱ συναδελφοι τοῦ Τροσύ ξέραν ὅτι το «σχέδιο» τοῦ Τροσύ ἦταν νά συνθηκολογήσει τό Παρισι. Ἄν ἡ ἐθνική ἄμυνα ἦταν κάτι παραπάνω ἀπό ἕνα ἁπλο πρόσχημα γιά τήν προσωπική κυριαρχία τοῦ Θιέρσου, τοῦ Φάβρ καί Σία, οἱ τυχάρπαστοι τῆς 4 τοῦ Σεπτέμβρη θά εἶχαν παραιτηθεῖ στίς 5 τοῦ Σεπτέμβρη· θα εἶχαν μυήσει τό λαό τοῦ Παρισιοῦ στο σχέδιο του Τροσύ καί θά τον καλοῦσαν εἴτε νά συνθηκολογήσει ἀμέσως,

εἴτε νά πάρει τήν τύχη του στά δικά του τά χέρια. Ἀντί γι' αὐτό, οἱ ἄτιμοι αὐτοί ἀπατεῶνες ἀποφάσισαν νά θεραπεύσουν τήν ἡρωική τρέλα τοῦ Παρισιοῦ μέ τήν πείνα καί μέ τό ματοκύλισμά του καί νά το ἐξαπατοῦν στό μεταξύ μέ μεγαλόστομα μανιφέστα, ὅπως λχ. μέ ὑποσχέσεις ὅτι: ὁ «Τροσύ ὁ διοικητής τοῦ Παρισιοῦ δέ θά συνθηκολογήσει ποτέ» καί ὅτι ὁ Ζύλ Φάβρ, ὁ ὑπουργός τῶν ἐξωτερικῶν «δέ θά παραχωρήσει οὔτε μιά πιθαμή ἀπό τό ἔδαφός μας, οὔτε μιά πέτρα ἀπό τά ὀχυρά μας». Σ' ἕνα γράμμα του πρός τό Γαμπέτα αὐτός ο ἴδιος ὁ Ζύλ Φάβρ, ὁμολογεῖ ὅτι δέν ἔκανε ἄμυνα» ἀπό τούς πρῶσους στρατιῶτες, ἀλλά ἀπο τούς ἐργάτες τοῦ Παρισιοῦ. Σ' ὅλη τή διάρκεια τῆς πολιορκίας οἱ βοναπαρτικοί μαχαιροβγάλτες, πού ὁ Τροσύ τολύ βαθιά τούς εἶχε ἐμπιστευθεῖ τή διοίκηση τοῦ στρατου τοῦ Παρισιοῦ, ἀνταλλάζανε, στήν ἰδιωτική τους ἀλληλογραφία, αἰσχρά ἀστεία γύρω ἀπό τήν ολοφάνερη κοροϊδία τῆς ἄμυνας. Βλέπε λχ. τήν ἀλληλογραφία τοῦ Ἀλφόνς Σιμόν Γκυό, του ἀνώτατου διοικητῆ τοῦ πυροβολικοῦ του στρατοῦ τοῦ Παρισιοῦ καί τιμημένου μέ τό μεγαλόσταυρο τῆς λεγεώνας τῆς τιμῆς, πρός τό Σιζάν, μέραρχο τοῦ πυροβολικοῦ, πού τή δημοσίευσε ἡ Κομμούνα στή «Ζουρνάλ Ὀφφισιέλ»[1]. Τέλος, στίς 28 τοῦ Γενάρη 1871 ἔβγαλαν τή μάσκα τῆς ἀπάτης. Μέ πραγματικό ἡρωισμο ὁλοκληρωτικῆς αὐτοταπείνωσης, ἡ κυβέρνηση τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας παρουσιάστηκε στή συνθηκολόγηση τοῦ Παρισιοῦ σάν κυβέρνηση τῆς Γαλλίας πού ἀποτελιόταν ἀπό αἰχμαλώτους τοῦ Βίσμαρκ—ἕνας ρόλος πού ἦταν τόσο ποταπός πού κι αὐτός ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης στό Σεντάν τόν ἀπαρνήθηκε τρομαγμένος. Ὕστερα ἀπό τά γεγονότα τῆς 18 τοῦ Μάρτη, οἱ συνθηκολόγοι τοῦ Παρισιοῦ μέσα στήν πανικόβλητη φυγή τους πρός τίς Βερσαλλίες, ἄφησαν γραφτές ἀποδείξεις τῆς προδοσίας τους στά χέρια τοῦ Παρισιοῦ. Καί γιά νά καταστρέψουν τίς ἀποδείξεις αὐτές, λέει ἡ Κομμούνα στό Μανιφέστο της πρός τίς ἐπαρχίες, «οἱ ἄνθρωποι αὐτοί δέ θά δίσταζαν νά μετατρέψουν τό Παρίσι σέ σωρό ἀπό ἐρείπια μέσα σέ μιά θάλασσα ἀπό αἷμα».

Μερικά ἡγετικά μέλη τῆς κυβέρνησης τῆς ἄμυνας εἶχαν

[1] «Journal officiel de la République Française» («Ἐπίσημη ἐφημερίδα τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας»): ὄργανο τῆς κυβέρνησης τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ πού ἔβγαινε στό Παρίσι ἀπό τίς 19 τοῦ Μάρτη ὡς τίς 24 τοῦ Μάη 1871. (Σημ. Σύντ.)

ἀλλωστε πολύ εἰδικούς ἀτομικούς λόγους γιά νά ἐπιδιώκουν μιά τέτια λύση.

Λίγο μετά τή σύναψη τῆς ἀνακωχῆς, ὁ Μιλλιέρ, ἕνας ἀπό τούς ἀντιπροσώπους τοῦ Παρισιοῦ στήν ἐθνοσυνέλευση, πού τουφεκίστηκε ὕστερα μέ εἰδική διαταγή του Ζύλ Φάβρ, δημοσίευσε μιά σειρά αὐθεντικά δικαστικά ἔγγραφα, πού ἀποδείχνουν ὅτι ὁ Ζύλ Φάβρ, πού εἶχε παλλακίδα τή γυναίκα ἑνός μεθύστακα κάτοικου τοῦ Ἀλγερίου, κατόρθωσε μέ τολμηρότατες πλαστογραφίες πού συνεχίζονταν χρόνια ὁλόκληρα νά ἰδιοποιηθεῖ στό ὄνομα τῶν νόθων παιδιῶν του μια μεγάλη κληρονομιά πού τόν ἔκανε πλούσιο, καί ὅτι σέ μιά δίκη πού προκάλεσαν οἱ νόμιμοι κληρονόμοι γλύτωσε τό ξεσκέπασμα μονάχα χάρη στήν ὑποστήριξη τῶν βοναπαρτικῶν δικαστηρίων. Καί ἐπειδή δέ μποροῦσε ν' ἀπαλλαχτεῖ ἀπ' αὐτά τά στυγνά δικαστικά ἔγγραφα ὅση μεγάλη ρητορική δύναμη κι ἄν διέθετε, ὁ Ζύλ Φάβρ, γιά πρώτη φορά στή ζωή του, κατάπιε τή γλώσσα του περιμένοντας σιωπηρά τό ξέσπασμα τοῦ ἐμφύλιου πολέμου γιά νά διασύρει ἔπειτα λυσασμένα τό λαό τοῦ Παρισιοῦ σάν μιά συμμορία ἀπό δραπέτες πού ἀνοιχτά ἐπαναστάτησαν ἐνάντια στήν οἰκογένεια, τή θρησκεία, τήν τάξη καί τήν ἰδιοχτησία. Ὁ ἴδιος αὐτός πλαστογράφος δέν εἶχε ἀκόμη ἔρθει καλά-καλά στήν ἐξουσία, καί, τήν ἑπομένη κιόλας τῆς 4 τοῦ Σεπτέμβρη, ἀποφυλάκισε ἀπό ἀλληλεγγύη τόν Πίκ καί τόν Ταϊγεφέρ πού εἶχαν καταδικαστεῖ ἀκόμα καί ἐπί αὐτοκρατορίας για πλαστογραφία στή σκανδαλώδικη ὑπόθεση τῆς ἐφημερίδας «Λ' Ἐταντάρ». Ἕνας ἀπ' αὐτούς τούς ἥρωες, ὁ Ταϊγεφέρ τόλμησε νά ξαναγυρίσει στό Παρίσι· τόν καιρό τῆς Κομμούνας ἀλλά ξανακλείστηκε ἀμέσως στή φυλακή. Καί τότε ὁ Ζύλ Φάβρ ἀπό τό βῆμα τῆς ἐθνοσυνέλευσης διαλάλησε σ' ὅλο τόν κόσμο ὅτι τό Παρίσι ἀφήνει λεύτερους ὅλους τούς τρόφιμους τῶν φυλακῶν!

Ὁ Ἐρνέστ Πικάρ, ὁ Τζόε Μίλλερ[1] τῆς κυβέρνησης τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας, πού αὐτοδιορίστηκε ὑπουργός τῶν ἐσωτερικῶν τῆς δημοκρατίας, ἀφοῦ μάταια εἶχε προσπαθήσει νά γίνει ὑπουργός τῶν ἐσωτερικῶν τῆς αὐτοκρατορίας, εἶναι ἀδερφός κάποιου Ἀρτούρ Πικάρ, πού τόν ἔδιωξαν σάν ἀπατεώνα ἀπό τό χρηματιστήριο τοῦ Παρισιοῦ (βλέπε σχετικά τήν ἔκθεση τῆς διεύθυνσης τῆς ἀστυνομίας τοῦ Παρισιοῦ τῆς 13 τοῦ Ἰούλη 1867) καί πού καταδικάστηκε, ὕστερα ἀπό δική του ὁμολογία, γιά κλοπή 300.000 φράγκων ὅταν ἦταν διευθυντής σ' ἕνα ἀπό τά ὑποκαταστήματα τῆς γενικῆς ἐμπορικῆς ἑταιρίας στήν ὁδό Παλέστρο ἀρ. 5 (βλέπε σχετικά τήν ἔκθεση τῆς διεύθυνσης τῆς ἀστυνομίας τῆς 11 τοῦ Δεκέμβρη 1868). Αὐτόν τόν Ἀρτούρ Πικάρ, ὁ Ἐρνέστ Πικάρ τόν διόρισε ἀρχισυντάχτη τῆς ἐφημερίδας του «L' Electeur Libre». Καί ἐνῶ οἱ συνηθισμένοι χρηματιστές παραπλανιόνταν ἀπό τά ἐπίσημα ψέματα αὐτῆς τῆς ὑπουργικῆς ἐφημερίδας, ὁ Ἀρτούρ Πικάρ πηγαινερχόταν ἀνάμεσα στό ὑπουργεῖο καί στό χρηματιστήριο, γιά νά μετατρέπει σέ μετρητό χρῆμα τίς ἤττες τῶν γαλλικῶν στρατιῶν. Ὁλόκληρη ἡ ἐμπορική ἀλληλογραφία αὐτῶν τῶν δυό ἀξιότιμων ἀδερφῶν ἔπεσε στά χέρια τῆς Κομμούνας.

Ὁ Ζύλ Φερρύ, ἀπέναντος δικηγόρος, πρίν ἀπό τίς 4 τοῦ Σεπτέμβρη, κατάφερε σάν δήμαρχος τοῦ Παρισιοῦ τόν καιρό τῆς πολιορκίας νά δημιουργήσει μιά ὁλόκληρη περιουσία ἀπό τήν πείνα τοῦ λαοῦ τῆς πρωτεύουσας. Ἡ μέρα πού θά κληθεῖ νά λογοδοτήσει γιά τήν κακή του διαχείριση θά εἶναι καί ἡ μέρα τῆς καταδίκης του.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, λοιπόν, μόνο μέσα στά ἐρείπια τοῦ Παρισιοῦ μποροῦσαν νά βροῦν τά tickets-of-leave[1] τους: ἦταν ἀκριβῶς οἱ ἄνθρωποι πού χρειαζόταν ὁ Βίσμαρκ. Χρειάστηκε λίγη ταχυδαχτυλουργία καί ὁ Θιέρσος πού ὣς τότε ἦταν ὁ μυστικοσύμβουλος τῆς κυβέρνησης, ἐμφανίστηκε τώρα ἐπικεφαλῆς της μέ ὑπουργούς του τους tickets-of-leave men.

Ὁ Θιέρσος, ὁ τερατωδης αὐτός νάνος, ἐπί μισό καί πάνω αἰώνα, κρατοῦσε κάτω ἀπό τή γοητεία του τή γαλλική ἀστική τάξη, γιατί ἀποτελεῖ τήν πιό τέλεια διανοητική ἔκφραση τῆς ταξικῆς της διαφθορᾶς. Πρωτοῦ γίνει πολιτικός εἶχε κιόλας ἀπο-

[1] Στή γερμανική ἔκδοση ἀντί τοῦ Τζόε Μίλλερ ἔχει τό ὄνομα τοῦ Καρλ Φόγκτ, καί στή γαλλική ἔκδοση, τοῦ Φάλσταφ. Τζόε Μίλλερ: γνωστός ἄγγλος ἡθοποιός τοῦ 18ου αἰώνα. Καρλ Φόγκτ: γερμανός μικροαστός δημοκρατης, πού ἔγινε πράκτορας τοῦ Ναπολέοντα Γ'. Φάλσταφ: τύπος ἀρχιαγύρτη καί ἀλαζόνα σέ δράματα τοῦ Σαίξπηρ. (Σημ. Σύντ.)

[1] Στήν Ἀγγλία βλέπουν συχνα στούς κοινους ἐγκλήματίες, ἀφοῦ ἐκτίσουν τό μεγαλύτερο μερος τῆς ποινῆς τους, προσωρινα ἀποφυλακιστήρια, μέ τα ὁποία ἀφήνονται ἐλεύθεροι κατω ἀπό ἀστυνομική ἐπιτήρηση. Τά ἀποφυλακιστήρια αὐτα ὀνομαζονται tickets-of-leave καί οἱ κατοχοί τους tickets-of-leave men δηλαδή, ἄνθρωποι μέ ἀποφυλακιστηρια. (Σημείωση στή γερμανική ἔκδοση τοῦ 1871).

δείξει σάν ἱστοριογράφος τίς ἱκανότητές του νά λέει ψέματα. Τό χρονικό τῆς δημόσιας ζωῆς του εἶναι τό ἱστορικό τῶν συμφορῶν τῆς Γαλλίας. Σύμμαχος τῶν δημοκρατικῶν πρίν ἀπό τά 1830, ἔγινε ὑπουργός ἐπί Λουδοβίκου Φιλίππου προδίνοντας τόν προστάτη του Λαφίτ. Προσπάθησε νά κολακεύσει τό βασιλιά μέ τίς ἀντικλερικές ὀχλαγωγίες του—πού στή διάρκειά τους λειτλατήθηκε ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τοῦ Ὠξερουά καί τό μέγαρο τῆς ἀρχιεπισκοπῆς—καί μέ τό ρόλο τοῦ ὑπουργοῦ-σπιούνου καί τοῦ δεσμοφύλακα-μάμου πού ἔπαιξε ἀπέναντι στή Δούκισσα τοῦ Μπερύ. Ἡ σφαγή τῶν δημοκρατικῶν στήν ὁδό Τρανσνοναίν ἦταν δικό του ἔργο. Δικό του ἔργο ἦταν καί οἱ ἄτιμοι νόμοι ἐνάντια στόν τύπο καί στό δικαίωμα τοῦ συνεταιρίζεσθαι πού ἀκολούθησαν. Ὅταν ξαναεμφανίστηκε σάν πρωθυπουργός τό Μάρτη τοῦ 1840, ξάρνιασε τή Γαλλία μέ τό σχέδιό του νά ὀχυρώσει τό Παρίσι. Στούς δημοκρατικούς πού κατάγγειλαν τό σχέδιο αὐτό σάν καταχθόνια συνωμοσία κατά τῆς ἐλευθερίας τοῦ Παρισιοῦ, ἀπάντησε ἀπό τό βῆμα τῆς βουλῆς:

«Πῶς; Φαντάζεστε πῶς τά ὀχυρωματικά ἔργα θά μποροῦσαν ποτέ ν' ἀποτελέσουν ἀπειλή γιά τή λευτεριά; Πρίν ἀπ' ὅλα συκοφαντεῖτε τήν κυβέρνηση—ὁποιαδήποτε κι ἄν εἶναι αὐτή—μέ τό νά ὑποθέτετε ὅτι μπορεῖ μιά μέρα νά δοκιμάσει νά κρατηθεῖ στήν ἐξουσία βομβαρδίζοντας τό Παρίσι... Μιά τέτια κυβέρνηση θά ἦταν ἑκατό φορές πιό ἀδύνατο νά σταθεῖ μετά τή νίκη της, ἀπό ὅτι θά ἦταν πρίν». Καί πραγματικά, καμιά κυβέρνηση δέ θά τολμοῦσε ποτέ νά βομβαρδίσει τό Παρίσι ἀπό τά ὀχυρά, ἐκτός ἀπό τήν κυβέρνηση ἐκείνη πού θά εἶχε προτήτερα παραδόσει τά ὀχυρά αὐτά στούς πρώσους.

Ὅταν τό Γενάρη τοῦ 1848 ὁ βασιλιάς Μπόμπα[1] δοκίμασε τή δύναμή του στό Παλέρμο, ὁ Θιέρσος, πού τότε βρισκόταν ἀπό καιρό ἔξω ἀπ' τή κυβέρνηση, ξαναπηκώθηκε πάλι στή βουλή καί εἶπε: «Ξέρετε, κύριοι, τί συμβαίνει στό Παλέρμο. Ὅλους σας σᾶς πιάνει φρίκη (ἀπό κοινοβουλευτική ἄποψη) ὅταν ἀκοῦτε ὅτι ἐπί σαράντα ὀχτώ ὧρες βομβαρδιζόταν μιά μεγάλη πόλη—καί ἀπό ποιόν; Μήπως ἀπό κανένα ξένο ἐχθρό πού ἀσκοῦσε τό δικαίωμα τοῦ πολέμου; Ὄχι, κύριοι, ἀπό τήν ἴδια της τήν κυβέρνηση. Καί γιατί; Γιατί ἡ δύστυχη αὐτή πόλη διεκδικοῦσε τά δίκαιά της. Καί ἐπειδή διεκδικοῦσε τά δίκαιά της τήν βομβάρδισαν ἐπί σαράντα ὀχτώ ὧρες... Ἐπιτρέψτε μου νά κάνω ἔκκληση στήν κοινή γνώμη τῆς Εὐρώπης. Νομίζω ὅτι προσφέρουμε ὑπηρεσία στήν ἀνθρωπότητα ὅταν ἀπ' τό βῆμα τοῦτο, πού ἴσως νά εἶναι τό μεγαλύτερο στήν Εὐρώπη, κάνουμε ν' ἀντηχήσουν μερικά λόγια (μάλιστα, λόγια) ἀγανάχτησης ἐνάντια σέ τέτιες πράξεις... Ὅταν ὁ ἀντιβασιλιάς Ἐσπαρτέρο, πού εἶχε προσφέρει ὑπηρεσίες στή χώρα του (πράγμα πού δέν τό ἔκανε ποτέ ὁ Θιέρσος) σκόπευε νά βομβαρδίσει τή Βαρκελώνη, γιά νά καταστείλει μιά ἐξέγερση, τότες ἀπ' ὅλα τά μέρη τοῦ κόσμου σηκώθηκε γενική κραυγή ἀγανάχτησης».

Δεκαοχτώ μῆνες ἀργότερα, ὁ Θιέρσος ἦταν ἕνας ἀπό τούς πιό λυσασμένους ὑποστηρικτές τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς Ρώμης ἀπ' τό γαλλικό στρατό[1]. Στήν πραγματικότητα, τό λάθος τοῦ βασιλιᾶ Μπόμπα φαίνεται μόνο νά ἦταν ὅτι περιόρισε τό βομβαρδισμό του σέ σαράντα ὀχτώ ὧρες.

Λίγες μέρες πρίν ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, δυσαρεστημένος γιατί ὁ Γκιζό τόν εἶχε ἀπομακρύνει χρόνια ὁλόκληρα ἀπό τήν ἐξουσία καί ἀπό τίς καταχρήσεις, καί ἐπειδή μυριζόταν ὅτι πλησίαζε ἕνα λαϊκό κίνημα, ὁ Θιέρσος δήλωσε στή βουλή τῶν ἀντιπροσώπων μέ τό ψευτογρωϊκό του ὕφος πού τοῦ ἔδοσε τό παρατσούκλι Μιραμπώ-ὁ μυίγας:

«Ἀνήκω στό κόμμα τῆς ἐπανάστασης, ὄχι μονάχα στή Γαλλία, μά στήν Εὐρώπη. Εὔχομαι ἡ κυβέρνηση τῆς ἐπανάστασης νά μείνει σέ μετριοπαθῆ χέρια... ἂν ὅμως ἡ κυβέρνηση αὐτή ἔπεφτε σέ χέρια θερμοκαιμένων ἀνθρώπων, ἀκόμα καί σέ χέρια ριζοσπαστῶν, παρ' ὅλα αὐτά ἐγώ δέ θά ἀπαρνιόμουνα τήν ὑπόθεσή μου. Θά ἀνήκω πάντα στό κόμμα τῆς ἐπανάστασης».

Ἦρθε ἡ ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη. Ἀντίς ν' ἀντικαταστήσει τήν κυβέρνηση Γκιζό μέ μιά κυβέρνηση Θιέρσου, ὅπως ὀνειροπολοῦσε ὁ ἀνθρωπάκος αὐτός, ἡ ἐπανάσταση ἀντικατάστησε

[1] Παρατσούκλι πού ἔδωκε στό βασιλιά τῶν δυό Σικελιῶν Φερδινάνδο Β' γιά τό μαγιασμένο βομβαρδισμό τοῦ Παλέρμο. (Σημ. Σύντ.)

[1] Τόν Ἀπρίλη τοῦ 1849 σταλθηκαν γαλλικα στρατεύματα στην Ἰταλία γιά να καταπνίξουν τήν ἰταλική ἐπανάσταση. Τά γαλλικά στρατεύματα βομβάρδισαν τήν ἐπαναστατημενη Ρώμη, παραβιάζοντας κατάφωρα τό γαλλικό σύνταγμα πού ὁριζε ὅτι ἡ δημοκρατία δέ θά χρησιμοποιησει ποτέ τή δύναμή της γιά να καταπνίξει τήν ἐλευθερία ὁποιουδήποτε ἄλλου λαοῦ. (Σημ. Σύντ.)

τό Λουδοβίκο Φίλιππο μέ τή δημοκρατία. Τήν πρώτη μέρα τῆς λαϊκῆς νίκης κρύφτηκε προσεχτικά, ξεχνώντας ὅτι ἡ καταφρόνια πού ἔνιωθαν γι' αὐτόν οἱ ἐργάτες τόν προφύλαγε ἀπό τό μίσος τους. Ὡστόσο, μέ τό θρυλικό θάρρος του, ἐξακολουθοῦσε ν' ἀποφεύγει τή δημόσια κονίστρα, ὡσότου ἡ σφαγή τοῦ Ἰούνη[1] καθάρισε τόν τόπο γιά ἀνθρώπους τοῦ εἴδους του. Τότες ἔγινε τό ἡγετικό μυαλό τοῦ κόμματος τῆς τάξεως μέ τήν κοινοβουλευτική του δημοκρατία, ἐκείνη δηλ. τήν ἀνώνυμη μισοβασιλεία ὅπου ὅλες οἱ ἀνταγωνιστικές ὁμάδες τῆς κυρίαρχης τάξης συνωμοτοῦσαν ἀναμεταξύ τους γιά νά τσακίσουν τό λαό καί ραδιουργοῦσαν ἡ μιά ἐνάντια στήν ἄλλη γιά νά παλινορθώσουν ἡ κάθε μιά τους τή δική της μοναρχία. Τότε, ὅπως καί τώρα, ὁ Θιέρσος κατηγοροῦσε τούς δημοκρατικούς σάν τό μοναδικό ἐμπόδιο γιά τό στέριωμα τῆς δημοκρατίας. Τότε, ὅπως καί τώρα, μιλοῦσε στή δημοκρατία ὅπως μίλησε ὁ δήμιος στό Ντόν Κάρλος: «Θά σέ δολοφονήσω, μά γιά τό καλό σου». Τώρα, ὅπως καί τότες, θά ὑποχρεωθεῖ τήν ἐπομένη τῆς νίκης του νά φωνάξει: «L' Empire est fait»-ἡ αὐτοκρατορία εἶναι ἕτοιμη. Παρά τά ὑποκριτικά του κηρύγματα γιά «ἀναγκαῖες ἐλευθερίες» καί παρά τήν προσωπική του μνησικακία ἐνάντια στό Λουδοβίκο Βοναπάρτη πού τόν κορόϊδεψε καί ἐξοστράκισε τόν κοινοβουλευτισμό—καί ἔξω ἀπό τήν τεχνητή ἀτμόσφαιρα τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ τό ἀνθρωπάριο αὐτό μαραζώνει καί καταντάει μηδενικό καί αὐτό τό ξέρει πολύ καλά—παρ' ὅλα αὐτά, ὁ Θιέρσος εἶχε τό δαχτυλάκι του σ' ὅλες τίς ἀτιμίες τῆς δεύτερης αὐτοκρατορίας, ἀπό τήν κατάληψη τῆς Ρώμης μέ γαλλικά στρατεύματα ὡς τόν πόλεμο ἐνάντια στήν Πρωσία, πού τόν ὑποδαύλισε μέ τίς ἄγριες ἐπιθέσεις του ἐνάντια στή γερμανική ἑνότητα—ὄχι γιατί ἦταν τό πρόσχημα τοῦ πρωσικοῦ δεσποτισμοῦ, ἀλλά σάν ἐπέμβαση στό κληρονομικό δικαίωμα τῆς Γαλλίας νά κρατᾶ διαιρεμένη τή Γερμανία. Αὐτοῦ τοῦ νάνου πού τοῦ ἄρεσε νά κραδαίνει μπρός στήν Εὐρώπη τό ξίφος τοῦ πρώτου Ναπολέοντα, τοῦ ὁποίου ἔγινε ὁ ἱστορικός του λοῦστρος, ἡ ἐξωτερική του πολιτική κορυφωνόταν πάντοτε στήν ἔσχατη ταπείνωση τῆς Γαλλίας, ἀπό τή σύμβαση τοῦ Λονδίνου τό 1841 ὡς τή συνθηκολόγησή του Παρισιοῦ τό 1871, καί ὡς τόν τωρινό ἐμφύλιο πόλεμο στόν ὁποῖο ἔστελνε ἐνάντια

[1] Ἔννοει τήν καταστολή τῆς ἐξέγερσης τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου τόν Ἰούνη τοῦ 1848. (Σημ. Σύντ.)

στό Παρίσι, μέ τήν ὑψηλή συγκατάθεση τοῦ Βίσμαρκ, τούς αἰχμαλώτους τοῦ Σεντάν καί τοῦ Μέτς. Παρά τήν εὐστροφία τοῦ ταλέντου του καί τό εὐμετάβλητο τῶν σκοπῶν του, αὐτός ὁ ἄνθρωπος ἔμεινε ἁλυσοδεμένος σ' ὅλη του τή ζωή στήν πιό ἀπολιθωμένη ρουτίνα. Εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι τοῦ ἔμεναν γιά πάντα μυστικά τά ραθύτερα ρεύματα τῆς σύγχρονης κοινωνίας. Μά ἀκόμα καί οἱ πιό χειροπιαστές ἀλλαγές στήν κοινωνική ἐπιφάνεια ἐναντιώνονταν σέ ἕνα μυαλό πού ὅλη του ἡ ζωτικότητα εἶχε μαζευτεῖ στή γλώσσα. Ἔτσι, ποτέ δέν κουραζόταν νά καταγγέλλει σάν ἱεροσυλία κάθε παρέκκλιση ἀπό τό ἀπαρχαιωμένο γαλλικό προστατευτικό δασμολογικό σύστημα. Ὅταν ἦταν ὑπουργός τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου κορόϊδευε τούς σιδηροδρόμους σάν θεότρελη χίμαιρα. Σάν ἀντιπολιτευόμενος, τόν καιρό τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη, καυτηρίαζε σάν βεβήλωση κάθε προσπάθεια μεταρρύθμισης τοῦ σάπιου συστήματος τοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ. Ποτέ στή μακροχρονη πολιτική του σταδιοδρομία δέν πῆρε οὔτε ἕνα, ἔστω καί τό παραμικρό, μέτρο πού νά εἶναι πραχτικά ὠφέλιμο. Ὁ Θιέρσος ἦταν συνεπής μονάχα στήν ἀπληστεία του γιά πλούτη καί στό μίσος του ἐνάντια στούς ἀνθρώπους πού τά παράγουν. Μπῆκε στό πρῶτο του ὑπουργεῖο ἐπί Λουδοβίκου Φιλίππου, φτωχός σάν τόν Ἰώβ, κι ἔφυγε ἀπ' αὐτό σάν ἑκατομμυριοῦχος. Ὅταν γιά τήν τελευταία του ὑπουργία ἐπί Λουδοβίκου Φιλίππου (ἀπό τήν 1η τοῦ Μάρτη 1840), κατηγορήθηκε ἀνοιχτά στή βουλή γιά καταχρήσεις, ἀρκέστηκε ν' ἀπαντήσει στίς κατηγορίες αὐτές μέ δάκρυα -ἕνα ἐμπόρευμα πού τό διέθετε τόσο φτηνά ὅσο καί ὁ Ζύλ Φάβρ ἤ ὁποιοσδήποτε ἄλλος χροκόδειλος. Στό Μπορντώ, τό 1871, τό πρῶτο του μέτρο γιά τή σωτηρία τῆς Γαλλίας ἀπό τήν ἐπερχόμενη οἰκονομική καταστροφή ἦταν νά προικίσει τόν ἑαυτό του μέ τρία ἑκατομμύρια τό χρόνο καί ἦταν αὐτή ἡ πρώτη καί ἡ τελευταία λέξη τῆς «οἰκονομικῆς δημοκρατίας» του, πού τήν πρόβαλλε σάν προοπτική τό 1869 στούς ἐκλογεῖς του τοῦ Παρισιοῦ. Ἕνας ἀπό τούς πρώην συναδέλφους του τῆς βουλῆς τοῦ 1830, πού ἦταν ὁ ἴδιος κεφαλαιοκράτης—πρᾶγμα πού δέν τόν ἐμπόδισε νά γίνει ἀφοσιωμένο μέλος τῆς Κομμούνας—ὁ κ. Μπελαί, σέ μιά ἀπό τίς τελευταῖες διακηρύξεις του πού τοιχοκολλήθηκε ἀπευθύνεται στόν Θιέρσο μέ τά παρακάτω λόγια: «Ἡ ὑποδούλωση τῆς ἐργασίας ἀπό τό κεφάλαιο ὑπῆρξε πάντα ὁ ἀκρογωνιαῖος λίθος τῆς πολιτικῆς σας, καί ἀπό τήν ἡμέρα πού εἴδατε νά ἐγκαθίσταται

στό δημαρχεῖο τοῦ Παρισιοῦ ἡ δημοκρατία τῆς ἐργασίας, δέν πάψατε ποτέ νά φωνάζετε πρός τή Γαλλία: „Τούς βλέπετε, αὐτοί εἶναι ἐγκληματίες!“» Μάστορας στίς μικρές κρατικές παλιανθρωπιές, δεξιοτέχνης στήν ἐπιορκία καί στήν προδοσιά, εἰδικευμένος σ' ὅλα τά ποταπά στρατηγήματα, τά ὄπουλα κόλπα καί τίς πρόστυχες ἀπιστίες τῆς κοινοβουλευτικῆς κομματικῆς πάλης, πάντα ἕτοιμος ὅταν ἦταν διωγμένος ἀπό τήν ἐξουσία ν' ἀνάψει μιά ἐπανάσταση, γιά νά τήν πνίξει στό αἷμα μόλις ἔρθει στήν ἐξουσία, γεμάτος ἀπό ταξικές προλήψεις ἀντί γιά ἰδέες, ἀπό ματαιοδοξία ἀντί γιά καρδιά, μέ μιά ἰδιωτική ζωή πού εἶναι τόσο ἄτιμη ὅσο σιχαμερή εἶναι ἡ δημόσια ζωή του—δέ μποροῦσε νά μήν αὐξαίνει ὁ Θιέρσος τή βδελυρότητα τῶν πράξεών του μέ τό γελοῖο κομπασμό του, ἀκόμα καί τώρα πού παίζει τό ρόλο τοῦ γάλλου Σύλλα.

Ἡ συνθηκολόγηση τοῦ Παρισιοῦ, πού παρέδιδε στήν Πρωσία ὄχι μόνο τό Παρίσι, μά ὁλόκληρη τή Γαλλία, τερμάτισε τίς μακρόχρονες προδοτικές ραδιουργίες μέ τόν ἐχθρό, πού κατά τά λεγόμενα τοῦ ἴδιου τοῦ Τροσύ εἶχαν ἀρχίσει οἱ ὀφετεριστές τῆς 4 τοῦ Σεπτέμβρη τήν ἴδια μέρα πού κατέλαβαν τήν ἐξουσία. Ἀπό τήν ἄλλη, αὐτή ἡ συνθηκολόγηση ἐγκαινίασε τόν ἐμφύλιο πόλεμο πού τόν ἔκαναν τώρα μέ τή βοήθεια τῆς Πρωσίας ἐνάντια στή δημοκρατία καί στό Παρίσι. Ἡ παγίδα εἶχε στηθεῖ κιόλας μέ τούς ὅρους τῆς συνθηκολόγησης. Τή στιγμή ἐκείνη πάνω ἀπό τό ἕνα τρίτο τῆς χώρας βρισκόταν στά χέρια τοῦ ἐχθροῦ, ἡ πρωτεύουσα ἦταν ἀποκομένη ἀπό τίς ἐπαρχίες, ὅλες οἱ συγκοινωνίες ἦταν ξεχαρβαλωμένες. Ἦταν ἀδύνατο μέσα σ' αὐτές τίς συνθῆκες νά ἐκλεγεῖ μιά πραγματική ἀντιπροσωπεία τῆς Γαλλίας, χωρίς τόν ἀπαιτούμενο χρόνο προετοιμασίας. Ἀκριβῶς γι' αὐτό τό λόγο ἡ συνθηκολόγηση ὅρισε νά ἐκλεγεῖ μέσα σέ 8 μέρες μιά ἐθνοσυνέλευση, ἔτσι πού σέ πολλά μέρη τῆς Γαλλίας ἡ εἴδηση γιά τίς ἐπικείμενες ἐκλογές ἔφτασε μόλις τήν παραμονή τους. Κι ἀκόμα, ἡ συνέλευση αὐτή θά ἐκλεγόταν, σύμφωνα μέ ἕναν ρητό ὅρο τῆς συνθηκολόγησης, μέ μοναδικό σκοπό ν' ἀποφασίσει γιά τόν πόλεμο ἤ τήν εἰρήνη, καί σέ περίπτωση ἀνάγκης νά κλείσει τή συνθήκη εἰρήνης. Ὁ πληθυσμός ἔπρεπε νά νιώσει ὅτι οἱ ὅροι τῆς ἀνακωχῆς ἔκαναν ἀδύνατη τή συνέχιση τοῦ πολέμου καί ὅτι οἱ χειρότεροι ἄνθρωποι τῆς Γαλλίας ἦταν οἱ καταλληλότεροι γιά νά ὑπογράψουν τήν εἰρήνη πού ἐπέβαλε ὁ Βισμαρκ. Μά ἐπειδή δέν ἱκανοποιήθηκε μ' ὅλα αὐτά τά

προφυλαχτικά μέτρα, πρίν ἀκόμα ἀνακοινωθεῖ στούς παρισινούς τό μυστικό τῆς ἀνακωχῆς, ὁ Θιέρσος ξεκίνησε σέ ἐκλογική περιοδεία στίς ἐπαρχίες γιά νά ξαναζωντανέψει τό κόμμα τῶν νομιμοφρόνων, πού τώρα μαζί μέ τούς ὀρλεανικούς ἔπρεπε νά πάρει τή θέση τῶν βοναπαρτικῶν πού ἦταν ἀδύνατο νά σταθοῦν πιά. Δέ φοβόταν τούς νομιμόφρονες. Ἦταν ἀδύνατο νά σταθοῦν σάν κυβέρνηση τῆς σύγχρονης Γαλλίας καί γι' αὐτό, τώρα πού ἦταν καταφρονητέοι ἀντίπαλοι, ποιό ἄλλο κόμμα ἦταν πιό κατάλληλο σάν ὄργανο τῆς ἀντεπανάστασης ἀπό τό κόμμα αὐτό, πού ἡ δράση του, σύμφωνα μέ τά λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Θιέρσου (στή συνεδρίαση τῆς βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς 5 τοῦ Γενάρη 1833), «εἶχε πάντα περιοριστεῖ στίς τρεῖς βοηθητικές πηγές: στήν ξένη ἐπέμβαση, στόν ἐμφύλιο πόλεμο καί στήν ἀναρχία»; Οἱ νομιμόφρονες πάλι, πίστευαν πραγματικά στόν ἐρχομό καί στήν ἐπανάληψη τῆς χιλιόχρονης βασιλείας τους. Καί πραγματικά, οἱ μπότες τῆς ξένης εἰσβολῆς τσαλαπατοῦσαν ξανά τή Γαλλία, εἶχε πάλι πέσει μιά αὐτοκρατορία, εἶχε πάλι ἀλαφιαλωτιστεῖ ἕνας Βοναπάρτης, καί ἀναστήθηκαν ξανά καί οἱ νομιμόφρονες. Ὁ τροχός τῆς ἱστορίας εἶχε γυρίσει ὁλοφάνερα πρός τά πίσω ὡς τήν «chambre introuvable»[1] τοῦ 1816. Στίς συνελεύσεις τῆς δημοκρατίας ἀπό τό 1848 ὡς τό 1851 τούς ἀντιπροσώπευαν οἱ μορφωμένοι καί ἔμπειροι κοινοβουλευτικοί ἀρχηγοί τους. Τώρα ὅμως προωθήθηκαν στό προσκήνιο οἱ πεζικάριοι τοῦ κόμματος — ὅλοι οἱ pourceaugnacs[2] τῆς Γαλλίας.

Μόλις συνῆλθε στό Μπορντώ ἡ συνέλευση αὐτή τῶν «γαιοχτημόνων»[3], ὁ Θιέρσος τούς ξεκαθάρισε ὅτι ἔπρεπε νά ψηφίσουν ἀμέσως τούς προκαταρκτικούς ὅρους εἰρήνης καί μάλιστα χωρίς τίς τιμές μιᾶς κοινοβουλευτικῆς συζήτησης, σάν τόν μοναδικό ὅρο γιά νά τούς ἐπιτρέψει ἡ Πρωσία νά ἀρχίσουν τόν πόλεμο ἐνάντια στή δημοκρατία καί τό προπύργιό της, τό Παρίσι. Ἡ ἀντεπανάσταση πραγματικά δέν εἶχε καιρό γιά χάσιμο.

[1] Βλέπε τήν ὑποσημείωση στή σελ. 246.

[2] Pourceaugnac: πρόσωπο ἀπό μιά κωμῳδία τοῦ Μολιέρου, τύπος τοῦ κουτοῦ, στενοκέφαλου μικροτσιφλικᾶ. (Σημ. Σύντ.)

[3] Ἡ ἐθνοσυνέλευση πού ἄρχισε τίς ἐργασίες της στό Μπορντώ στίς 12 τοῦ Φλεβάρη 1871, στή μεγάλη της πλειοψηφία ἀποτελιόταν ἀπό μοναρχικούς (ἀπό τούς 750 βουλευτές, οἱ 450 ἦταν μοναρχικοί), πού ἀντιπροσώπευαν τούς τσιφλικάδες καί τα ἀντιδραστικά στρώματα τῆς πόλης καί τοῦ χωριοῦ. Γι' αὐτό πῆρε τό ὄνομα «συνέλευση τῶν ἀγροτικῶν ἤ συνέλευση τῶν γαιοχτημόνων». (Σημ. Σύντ.)

Ἡ δεύτερη αὐτοκρατορία εἶχε διπλασιάσει τό ἐθνικό χρέος καί εἶχε βουτήξει σέ βαριά τοπικά χρέη ὅλες τίς μεγάλες πόλεις. Ὁ πόλεμος εἶχε αὐξήσει τρομερά τίς ἀπαιτήσεις πρός τό ἔθνος καί εἶχε καταστρέψει ἀνελέητα τίς ἐθνικές πλουτοπαραγωγικές πηγές. Καί γιά νά ὁλοκληρωθεῖ ἡ καταστροφή, παρουσιάστηκε ὁ πρῶσος Σάϊλοκ[1] μέ τό γραμμάτιό του γιά τή συντήρηση μισοῦ ἑκατομμυρίου στρατιωτῶν του στό γαλλικό ἔδαφος, γιά τήν πολεμική ἀποζημίωσή του ἀπό πέντε δισεκατομμύρια καί γιά τόν τόκο 5% στίς ἁπλήρωτες δόσεις τῆς ἀποζημίωσης. Ποιός θά πλήρωνε τό λογαριασμό; Μόνο μέ τή βίαια ἀνατροπή τῆς δημοκρατίας μποροῦσαν οἱ σφετεριστές τοῦ πλούτου νά ἐλπίζουν ὅτι θά φορτώσουν στούς ὤμους τῶν δημιουργῶν αὐτοῦ τοῦ πλούτου τά ἔξοδα ἑνός πολέμου πού τόν εἶχαν προκαλέσει αὐτοί οἱ ἴδιοι. Ἔτσι ἀκριβῶς ἡ ἀπέραντη καταστροφή τῆς Γαλλίας παρότρυνε αὐτούς τούς πατριῶτες ἐκπροσώπους τῆς γαιοχτησίας καί τοῦ κεφαλαίου νά συμπληρώσουν μπρός στά μάτια καί μέ τήν ὑψηλή προστασία τοῦ ξένου καταχτητῆ τόν ἐξωτερικό πόλεμο μέ ἕναν ἐμφύλιο πόλεμο — μέ μιά ἐξέγερση τῶν δουλοχτητῶν.

Αὐτή ἡ συνωμοσία σκόνταφτε μονάχα σ' ἕνα μεγάλο ἐμπόδιο — τό Παρίσι. Ὁ ἀφοπλισμός τοῦ Παρισιοῦ ἦταν ὁ πρῶτος ὅρος τῆς ἐπιτυχίας. Γι' αὐτό ὁ Θιέρσος κάλεσε τό Παρίσι νά καταθέσει τά ὅπλα του. Ἀκόμα ἐξερέθιζαν τό Παρίσι μέ τίς λυσασμένες ἀντιδημοκρατικές ἐκδηλώσεις τῆς «συνέλευσης τῶν γαιοχτημόνων» καί μέ τίς διφορούμενες ἐκτράσεις τοῦ ἴδιου τοῦ Θιέρσου γιά τή νόμιμη ὕπαρξη τῆς δημοκρατίας, τό ἐξερέθιζαν ἀκόμα μέ τήν ἀπειλή ὅτι θά ἀποκεφαλίσουν τό Παρίσι καί θά τό καταργήσουν σάν πρωτεύουσα (décapiter et décapitaliser), μέ τό διορισμό ὀρλεανικῶν πρεσβευτῶν, μέ τούς νόμους τοῦ Ντυφόρ γιά τά ἐκπρόθεσμα γραμμάτια καί νοίκια, πού ἀπειλοῦσαν νά καταστρέψουν τό ἐμπόριο καί τή βιομηχανία τοῦ Παρισιοῦ, μέ τό φόρο τῶν 2 ἑκατοστῶν πού ἐπέβαλε ὁ Πουαγιέ-Κερτιέ σέ κάθε ἀντίτυπο ὁποιουδήποτε ἔντυπου, μέ τίς θανατικές καταδίκες τοῦ Μπλανκί καί τοῦ Φλουράνς, μέ τήν ἀπαγόρευση τῶν δημοκρατικῶν ἐφημερίδων, μέ τή μεταφορά τῆς ἐθνοσυνέλευσης στίς Βερσαλλίες, μέ τήν ἀνανέωση τῆς κατάστασης πολιορκίας πού εἶχε κηρύξει ὁ Παλικαό καί πού εἶχε λήξει στίς 4 τοῦ Σεπτέμβρη, μέ τό διορισμό τοῦ δεκεμβριανοῦ ἥρωα Βινουά στή θέση τοῦ κυβερνήτη τοῦ Παρισιοῦ, τοῦ βοναπαρτικοῦ χωροφύλακα Βαλαντέν στή θέση τοῦ διευθυντῆ τῆς ἀστυνομίας τοῦ Παρισιοῦ καί τοῦ ἰησουίτη στρατηγοῦ Παλαντίν στή θέση τοῦ ἀνώτατου διοικητῆ τῆς ἐθνοφυλακῆς τοῦ Παρισιοῦ.

[1] Σάϊλοκ: τύπος τοκογλύφου στό σαιξπηρικό δράμα «Ὁ ἔμπορος τῆς Βενετίας». (Σημ. Σύντ.)

Καί τώρα ἔχουμε νά ἀπευθύνουμε μιά ἐρώτηση στόν κ. Θιέρσο καί στούς ὑποταχτικούς του, τούς κυρίους τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας. Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ Θιέρσος ἔβαλε τόν ὑπουργό του τῶν οἰκονομικῶν κ. Πουαγιέ-Κερτιέ νά συνάψει ἕνα δάνειο δυό δισεκατομμυρίων μέ τόν ὅρο νά πληρωθεῖ ἀμέσως. Λοιπόν, εἶναι αὐτό ἀλήθεια ἤ ὄχι:

1) Ὅτι ἡ ἐπιχείρηση αὐτή κλείστηκε ἔτσι πού μιά προμήθεια ἀπό κάμποσες ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια πῆγε στίς τσέπες τοῦ Θιέρσου, τοῦ Ζύλ Φάβρ, τοῦ Ἐρνέστ Πικάρ, τοῦ Πουαγιέ-Κερτιέ καί τοῦ Ζύλ Σιμόν; καί

2) Ὅτι ἀναστέλλονται ὅλες οἱ πληρωμές, ὡς τήν ἑπομένη τῆς «εἰρήνευσης» τοῦ Παρισιοῦ;

Ὁπωσδήποτε κάτι πρέπει νά τούς ἔκανε νά βιάζονται πάρα πολύ, γιατί ὁ Θιέρσος καί ὁ Ζύλ Φάβρ, στό ὄνομα τῆς πλειοψηφίας τῆς συνέλευσης τοῦ Μπορντώ ζητοῦσαν ξεδιάντροπα ἀπό τά πρωσικά στρατεύματα νά καταλάβουν τό Παρίσι. Ὡστόσο αὐτό δέ συμφωνοῦσε μέ τήν πολιτική τοῦ Βίσμαρκ, ὅπως ὁ ἴδιος διηγήθηκε κοροϊδευτικά καί δημόσια στούς ἐκθαμβους φιλισταίους τῆς Φρανκφούρτης ὅταν γύρισε στή Γερμανία.

II

Τό ὁπλισμένο Παρίσι ἦταν τό μόνο σοβαρό ἐμπόδιο στό δρόμο τῆς ἀντεπαναστατικῆς συνωμοσίας. Τό Παρίσι ἔπρεπε λοιπόν ν' ἀφοπλιστεῖ. Στό σημεῖο αὐτό ἡ συνέλευση τοῦ Μπορντώ ἦταν ἡ εἰλικρίνεια προσωποποιημένη. Κι ἄν ἀκόμα δέν ἀκούγονταν καθαρά τά λυσασμένα οὐρλιαχτά τῶν βουλευτῶν «τῆς βουλῆς τῶν γαιοχτημόνων», ἡ παράδοση τοῦ Παρισιοῦ ἀπό τόν Θιέρσο στά χέρια τῆς τριανδρίας — τοῦ Βινουά, τοῦ δεκεμβριανοῦ δολοφόνου, τοῦ Βαλαντέν, τοῦ βοναπαρτικοῦ χωροφύλακα καί τοῦ Ὠρέλ ντέ Παλαντίν, τοῦ ἰησουίτη στρατηγοῦ — ἦταν ἀρκετή γιά νά σβήσει καί τό τελευταῖο ἴχνος ἀμφιβολίας. Καί ἐνῶ οἱ συνωμότες ἔβγαζαν αὐθάδικα στά φόρα τόν ἀληθινό σκο-

πό τοῦ ἀφοπλισμοῦ τοῦ Παρισιοῦ, τό καλοῦσαν νά καταθέσει τά ὅπλα, μέ ἕνα πρόσχημα πού ἀποτελοῦσε τό πιό φωναχτό καί ξεδιάντροπο ψέμα. Τό πυροβολικό τῆς ἐθνοφυλακῆς τοῦ Παρισιοῦ, εἶπε ὁ Θιέρσος, ἀνήκει στό κράτος, καί πρέπει νά ἐπιστραφεῖ στό κράτος. Ἡ ἀλήθεια ὅμως ἦταν τούτη: Ἀπό τή μέρα τῆς συνθηκολόγησης, ἀπό τή μέρα δηλ. πού οἱ αἰχμάλωτοι τοῦ Βίσμαρκ εἶχαν παραδόσει τή Γαλλία στό Βίσμαρκ μά πού εἶχαν κρατήσει γιά τόν ἑαυτό τους μιά μεγάλη προσωπική φρουρά μέ τό ρητό σκοπό νά καταβάλουν τό Παρίσι, ἀπό τή μέρα αὐτή τό Παρίσι βρισκόταν σ' ἐπιφυλακή. Ἡ ἐθνοφυλακή ἀναδιοργανώθηκε καί ἐμπιστεύθηκε τήν ἀνώτατη διοίκησή της σέ μιά κεντρική ἐπιτροπή, πού τήν ἐξέλεξε ὅλη ἡ μάζα τῆς ἐθνοφυλακῆς, ἐκτός ἀπό μερικούς παλιούς βοναπαρτικούς σχηματισμούς. Τήν παραμονή τῆς εἰσόδου τῶν πρώσων στό Παρίσι, ἡ κεντρική ἐπιτροπή φρόντισε νά μεταφερθοῦν στή Μονμάρτρη, στήν Μπελβίλ καί στή Λά Βιλλιέτ, τά κανόνια καί τά πολυβόλα πού προδοτικά εἶχαν ἐγκαταλείψει οἱ συνθηκολόγοι μέσα καί κοντά στίς συνοικίες πού ἐπρόκειτο νά καταλάβουν οἱ πρῶσοι. Τό πυροβολικό αὐτό εἶχε ἀγοραστεῖ μέ χρήματα πού μαζεύτηκαν ἀπό συνεισφορές τῆς ἴδιας τῆς ἐθνοφυλακῆς. Εἶχε ἐπίσημα ἀναγνωριστεῖ σάν ἰδιοχτησία της στούς ὅρους τῆς συνθηκολόγησης τῆς 28 τοῦ Γενάρη, καί σάν τέτιο εἶχε ἐξαιρεθεῖ ἀπό τή γενική παράδοση στόν καταχτητή τῶν ὅπλων πού ἀνῆκαν στό κράτος. Καί ὁ Θιέρσος δέν εἶχε οὔτε καί τήν παραμικρότερη πρόφαση γιά νά ξαπολύσει τόν πόλεμο ἐνάντια στό Παρίσι, καί γι' αὐτό χρειάστηκε νά καταφύγει στό κατάφωρο ψέμα ὅτι τό πυροβολικό τῆς ἐθνοφυλακῆς εἶναι κρατική ἰδιοχτησία!

Ἡ κατάσχεση τοῦ πυροβολικοῦ θά χρησίμευε μονάχα σάν πρόλογος γιά τό γενικό ἀφοπλισμό τοῦ Παρισιοῦ, καί μαζί μ' αὐτό, γιά τόν ἀφοπλισμό τῆς ἐπανάστασης τῆς 4 τοῦ Σεπτέμβρη. Ἡ ἐπανάσταση ὅμως αὐτή εἶχε γίνει ἡ νόμιμη κατάσταση τῆς Γαλλίας. Ἡ δημοκρατία, τό ἔργο της, εἶχε ἀναγνωριστεῖ ἀπό τόν καταχτητή στούς ὅρους τῆς συνθηκολόγησης. Ὕστερα ἀπ' τή συνθηκολόγηση εἶχε ἀναγνωριστεῖ ἀπό ὅλες τίς ξένες δυνάμεις. Ἡ ἐθνική συνέλευση εἶχε συγκληθεῖ στό ὄνομά της. Ἡ ἐπανάσταση τῶν ἐργατῶν τοῦ Παρισιοῦ τῆς 4 τοῦ Σεπτέμβρη ἦταν ὁ μόνος νόμιμος τίτλος τῆς ἐθνοσυνέλευσης τοῦ Μπορντώ καί τῆς ἐκτελεστικῆς της ἐξουσίας. Χωρίς τήν ἐπανάσταση τῆς 4 τοῦ Σεπτέμβρη, ἡ ἐθνοσυνέλευση θά ἔπρεπε

ἀμέσως νά παραχωρήσει τή θέση της στό νομοθετικό σῶμα πού εἶχε ἐκλεγεῖ τό 1869 μέ βάση τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα κάτω ἀπό γαλλική καί ὄχι πρωσική κυριαρχία καί πού διαλύθηκε βίαια ἀπό τήν ἐπανάσταση. Ὁ Θιέρσος καί οἱ tickets-of-leave-ἄνθρωποί του θά ἦταν ὑποχρεωμένοι νά συνθηκολογήσουν γιά νά ἐφοδιαστοῦν μέ τά φύλλα πορείας, ὑπογραμμένα ἀπό τό Λουδοβίκο Βοναπάρτη, πού θά τούς γλύτωναν ἀπό ἕνα ταξίδι στήν Καγιέν[1]. Τό νά κλείσει ἡ ἐθνοσυνέλευση μέ τήν πλήρεξουσιότητά της εἰρήνη μέ τήν Πρωσία, αὐτό δέν ἦταν παρά ἕνα μεμονωμένο ἐπεισόδιο αὐτῆς τῆς ἐπανάστασης πού ἡ πραγματική της ἐνσάρκωση ἐξακολουθοῦσε ἀκόμα νά εἶναι τό ὁπλισμένο Παρίσι, τό ἴδιο Παρίσι πού ἔκανε αὐτή τήν ἐπανάσταση, πού εἶχε ὑποστεῖ γιά χάρη της μιά πολιορκία πέντε μηνῶν μέ ὅλες τίς φρίκες τῆς πείνας, καί πού, παρά τό «σχέδιο» τοῦ Τροσύ, μέ τήν παρατεινόμενη ἀντίστασή του πρόσφερε τή βάση γιά ἕναν ἐπίμονο ἀμυντικό πόλεμο στίς ἐπαρχίες. Καί τώρα τό Παρίσι εἴτε ἔπρεπε νά καταθέσει τά ὅπλα του σύμφωνα μέ τήν προσβλητική διαταγή τῶν ἐξεγερμένων δουλοχτητῶν τοῦ Μπορντώ καί νά παραδεχτεῖ ὅτι ἡ ἐπανάσταση τῆς 4 τοῦ Σεπτέμβρη σήμαινε μονάχα τήν ἁπλή μεταβίβαση τῆς κρατικῆς ἐξουσίας ἀπό τό Λουδοβίκο Βοναπάρτη στούς βασιλικούς ἀντιπάλους του, — εἴτε ἔπρεπε νά ἐμφανιστεῖ σάν ὁ γεμάτος αὐτοθυσία πρόμαχος τῆς Γαλλίας πού ἦταν ἀδύνατο νά σωθεῖ ἀπό τήν καταστροφή καί νά ἀναγεννηθεῖ χωρίς νά ἀνατραποῦν ἐπαναστατικά οἱ πολιτικοί καί κοινωνικοί ὅροι πού εἶχαν γεννήσει τή δεύτερη αὐτοκρατορία καί πού, κάτω ἀπό τή στοργική της προστασία, εἶχαν ὡριμάσει ὥς τό ὁλοκληρωτικό σάπισμά τους. Τό Παρίσι, ἄν καί ἐξαντλημένο ἀπό τήν πεντάμηνη πείνα, δέ δίστασε οὔτε στιγμή. Ἀποφάσισε ἡρωϊκά νά ὑπομείνει ὅλους τούς κινδύνους τῆς ἀντίστασης ἐνάντια στούς γάλλους συνωμότες, παρ' ὅλο πού τά πρωσικά κανόνια ἔχασκαν κατ' ἀπάνω του ἀπό τά ἴδια τά δικά του φρούρια. Παράλληλα ὅμως, ἐξαιτίας τῆς ἀποστροφῆς πού ἔνιωθε γιά τόν ἐμφύλιο πόλεμο στόν ὁποῖο θά ὁδηγιόταν τό Παρίσι, ἡ κεντρική ἐπιτροπή ἐξακολούθησε νά ἐπιμένει σέ μιά στάση καθαρά ἀμυντική, παρά τίς προκλήσεις τῆς ἐθνοσυνέλευσης, παρά τίς ἐπεμβάσεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας

[1] Καγιέν: πρωτεύουσα τῆς γαλλικῆς Γουϊάνας στή Νότια Ἀμερική. Τόπος ἐξορίας καί καταναγκαστικῆς ἐργασίας. (Σημ. Σύντ.)

καί παρά τήν ἀπειλητική συγκέντρωση στρατευμάτων μέσα καὶ γύρω ἀπό τό Παρίσι.

Ὁ ἴδιος ὁ Θιέρσος ἄρχισε λοιπόν τόν ἐμφύλιο πόλεμο στέλνοντας ἕνα τμῆμα ἀστυνομικούς καὶ μερικά συντάγματα ταχτικοῦ στρατοῦ μέ τό Βινουά ἐπικεφαλῆς σέ μιά νυχτερινή πειρατική ἐκστρατεία ἐνάντια στήν Μονμάρτρη, γιά νά ἁρπάξει αἰφνιδιαστικά ἀπό κεῖ τό πυροβολικό τῆς ἐθνοφυλακῆς. Εἶναι γνωστό πῶς ἀπότυχε ἡ προσπάθεια αὐτή μπρός στήν ἀντίσταση τῆς ἐθνοφυλακῆς καί χάρη στή συναδέλφωση τοῦ στρατοῦ μέ τό λαό. Ὁ Ὠρέλ ντέ Παλαντίν εἶχε προκαταβολικά τυπώσει τό ἀνακοινωθέν τῆς νίκης καί ὁ Θιέρσος εἶχε ἑτοιμες τίς ἀγγελίες πού θά γνωστοποιοῦσαν τά πραξικοπηματικά του μέτρα. Τώρα καί τά δυό ἔπρεπε νά ἀντικατασταθοῦν μέ τίς ἐκκλήσεις τοῦ Θιέρσου, πού ἀνακοίνωναν τή γενναιόφρονη ἀπόφασή του ν' ἀφήσει στήν ἐθνοφυλακή τά ὅπλα της. Καί ἦταν βέβαιος, ὅπως ἔλεγε, ὅτι ἡ ἐθνοφυλακή θά τά χρησιμοποιοῦσε γιά νά ὑπερασπίσει τήν κυβέρνηση, ἐνάντια στους στασιαστές. Ἀπό τούς 300.000 ἐθνοφύλακες μόνο 300 ἀπάντησαν σ' αὐτές τίς ἐκκλήσεις νά προσχωρήσουν στόν μικρό Θιέρσο, ἐνάντια στόν ἴδιο τόν ἑαυτό τους. Ἡ ἔνδοξη ἐργατική ἐπανάσταση τῆς 18 τοῦ Μάρτη κατάχτησε ἀδιαφιλονίκητα τό Παρίσι. Ἡ κεντρική ἐπιτροπή ἦταν ἡ προσωρινή της κυβέρνηση. Ἡ Εὐρώπη φάνηκε σάν νά ἀμφέβαλλε γιά μιά στιγμή ἂν οἱ τελευταῖες μεγάλες πολιτικές καί πολεμικές πράξεις της ἦταν πραγματικά ἀλήθειες ἢ μήπως ἦταν ὄνειρα ἑνός παρελθόντος πού ἀπό καιρό εἶχε σβήσει.

Ἀπό τίς 18 τοῦ Μάρτη ὡς τήν εἴσοδο τῶν στρατευμάτων τῶν Βερσαλλιῶν στό Παρίσι, ἡ προλεταριακή ἐπανάσταση ἦταν τόσο ἀπαλλαγμένη ἀπό πράξεις βίας, πού εἶναι γεμάτες οἱ ἐπαναστάσεις κι ἀκόμα περισσότερο οἱ ἀντεπαναστάσεις τῶν «ἀνώτερων τάξεων», πού οἱ ἀντίπαλοί της δέ μποροῦν νά βροῦν κανένα ἄλλο πάτημα γιά νά καταφερθοῦν ἐναντίον της ἐκτός ἀπό τήν ἐκτέλεση τῶν στρατηγῶν Λεκόντ καί Κλεμάν Τομά καί τῆς αὐμπλοκῆ στήν πλατεία τῆς Βαντόμ.

Ἕνας ἀπό τούς βοναπαρτικούς ἀξιωματικούς πού εἶχε παίξει κάποιο ρόλο στή νυχτερινή ἐπίθεση ἐνάντια στή Μονμάρτρη, ὁ στρατηγός Λεκόντ, εἶχε τέσσερις φορές διατάξει τό 81 σύνταγμα στρατοῦ ν' ἀνοίξει πῦρ ἐνάντια σέ μιά συγκέντρωση ἀοπλου λαοῦ στήν πλατεία Πιγκάλ, καί ὅταν οἱ ἄντρες ἀρνήθηκαν νά ἐκτελέσουν τίς διαταγές του, τούς ἔβρισε λυσσαμένος

Κι ἀντί νά τουφεκίσουν γυναῖκες καί παιδιά, οἱ ἴδιοι οἱ στρατιῶτες του τουφέκισαν αὐτόν τόν ἴδιο. Οἱ ριζωμένες συνήθειες πού οἱ στρατιῶτες τίς διδάχτηκαν στήν ἐκπαίδευσή τους ἀπό τούς ἐχθρούς τῆς ἐργατικῆς τάξης, εἶναι αὐτονόητο ὅτι δέ σβήνουν ἀμέσως μόλις οἱ στρατιῶτες αὐτοί περάσουν μέ τό μέρος τῶν ἐργατῶν. Οἱ ἴδιοι αὐτοί ἄντρες ἐκτέλεσαν καί τόν Κλεμάν Τομά.

Ὁ «στρατηγός» Κλεμάν Τομά, ἕνας δυσαρεστημένος πρώην ἐπιλοχίας τοῦ ἱππικοῦ, τόν τελευταῖο καιρό τῆς βασιλείας τοῦ Λουδοβίκου Φιλίππου, εἶχε πιάσει δουλιά στή σύνταξη τῆς δημοκρατικῆς ἐφημερίδας «Νασιονάλ», ὅπου εἶχε διπλή θέση, ἦταν ὑπεύθυνος συντάχτης πού εἶχε ἀναλάβει νά ἐκτίει τίς ποινές φυλάκισης πού ἐπιβάλλονταν στήν ἐφημερίδα καί μονομάχος τῆς ἐριστικῆς αὐτῆς ἐφημερίδας. Ὅταν, ὕστερα ἀπό τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, οἱ ἄνθρωποι τῆς «Νασιονάλ» ἦρθαν στήν ἐξουσία, μεταμόρφωσαν αὐτόν τόν πρώην λοχία τοῦ ἱππικοῦ σέ στρατηγό. Αὐτό ἔγινε τήν παραμονή τῆς σφαγῆς τοῦ Ἰούνη, πού τή σχεδίασε μαζί μέ τό Ζύλ Φάβρ καί πού στή σφαγή αὐτή ἀνάλαβε καί ἔπαιξε τό ρόλο τοῦ πιό ἐπαίσχυντου δήμιου. Κατόπιν ἐξαφανίστηκε μαζί μέ τό στρατηγιλίκι του γιά ἕνα μεγάλο χρονικό διάστημα γιά νά ξαναβγεῖ στήν ἐπιφάνεια τήν 1η τοῦ Νοέμβρη 1870. Τήν παραμονή, ἡ κυβέρνηση τῆς ἐθνικῆς ἄμυνας πού εἶχε πιαστεῖ εἶχε παντιυρικά δόσει στο δημαρχεῖο τό λόγο της στούς Μπλανκί, Φλουράνς καί σ' ἄλλους ἀντιπροσώπους τῆς ἐργατικῆς τάξης ὅτι θά παρέδιδε τήν ἐξουσία που εἶχε σφετεριστεῖ στά χέρια μιᾶς Κομμούνας πού θά ἐκλεγόταν ἐλεύθερα ἀπό τό Παρίσι. Ἀντίς νά κρατήσει τό λόγο της ξαπόλυσε ἐνάντια στό Παρίσι τούς βρετόνους τοῦ Τροσύ, πού ἔπαιζαν τώρα τό ρόλο τῶν κορσικανῶν τοῦ Βοναπάρτη. Μόνο ὁ στρατηγός Ταμιζιέ ἀρνήθηκε νά κηλιδώσει τό ὄνομά του μέ μιά τέτια παράβαση τοῦ λόγου του καί παραιτήθηκε ἀπό ἀνώτατος διοικητής τῆς ἐθνοφυλακῆς. Τόν ἀντικατάστησε ὁ Κλεμάν Τομά πού ξανάγινε στρατηγός. Σέ ὅλο τό διάστημα πού εἶχε στά χέρια του τή διοίκηση, ἔκανε πόλεμο, ὄχι ἐνάντια στους πρώσους, μά ἐνάντια στήν παρισινή ἐθνοφυλακή. Ἐμπόδιζε τό γενικό ξοπλισμό της, ὑποκινοῦσε τά ἀστικά τάγματα ἐνάντια στά ἐργατικά τάγματα, ἀπομάκρυνε τούς ἀξιωματικούς πού ἔπαιρναν ἐχθρική θέση στό «σχέδιο» τοῦ Τροσύ, καί διάλυσε στιγματίζοντάς τα σάν δειλά ἀκριβῶς ἐκεῖνα τά προλεταριακά τάγματα, πού ὁ ἡρωϊσμός τους ἔχει ἀποσπάσει τό θαυμασμό καί τῶν πιό φανατικῶν ἐχθρῶν

τους. Ὁ Κλεμάν Τομά ἦταν πολύ περήφανος πού ξανακέρδισε τά παλιά του πρωτεῖα τοῦ Ἰούνη σάν προσωπικός ἐχθρός τῆς ἐργατικῆς τάξης τοῦ Παρισιοῦ. Λίγες μέρες ἀκόμα πρίν ἀπό τίς 18 τοῦ Μάρτη, ὑπέβαλε στόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν Λεφλό ἕνα σχέδιό του «γιά τό ξεπάστρεμα τοῦ ἄνθους τῶν καθαρμάτων τοῦ Παρισιοῦ». Ὕστερα ἀπό τήν ἧττα τοῦ Βινουά δέ μποροῦσε νά ἀρνηθεῖ στόν ἑαυτό του τήν ἱκανοποίηση νά ἐμφανιστεῖ στή σκηνή σάν ἐρασιτέχνης κατάσκοπος. Ἡ κεντρική ἐπιτροπή καί οἱ ἐργάτες τοῦ Παρισιοῦ ἦταν τόσο ὑπεύθυνοι γιά τό φόνο τοῦ Κλεμάν Τομά καί τοῦ Λεκόντ ὅσο καί ἡ πριγκίπισσα τῆς Οὐαλίας γιά τή μοῖρα τῶν ἀνθρώπων πού τσαλαπατήθηκαν καί πέθαναν ἀπό τό πλῆθος τή μέρα πού ἔκανε τήν εἴσοδό της στό Λονδίνο.

Ἡ δῆθεν σφαγή τῶν ὁπλων πολιτῶν στήν πλατεία τῆς Βαντόμ εἶναι ἕνα παραμύθι πού ὁ Θιέρσος καί οἱ γαιοχτήμονες τό ἀποσιώπησαν ἐπίμονα στή βουλή, ἐμπιστευόμενοι τή διάδοσή του ἀποκλειστικά στούς ὑπηρέτες τῆς εὐρωπαϊκῆς δημοσιογραφίας. Οἱ «ἄνθρωποι τῆς τάξεως», οἱ ἀντιδραστικοί τοῦ Παρισιοῦ, τρέμανε γιά τή νίκη τῆς 18 τοῦ Μάρτη. Γι' αὐτούς ἦταν τό προμήνυμα ὅτι πλησίαζε ἐπιτέλους ἡ λαϊκή ἐκδίκηση. Τά φαντάσματα τῶν θυμάτων, πού δολοφονήθηκαν ἀπ' αὐτούς ἀπό τίς ἡμέρες τοῦ Ἰούνη 1848 ὡς τίς 22 τοῦ Γενάρη 1871, ὀρθώνονταν μπροστά τους. Ὁ τρόμος τους ἦταν ἡ μόνη τους τιμωρία. Ἀκόμα καί οἱ χωροφύλακες — ἀντί νά ἀφοπλιστοῦν καί νά συλληφθοῦν ὅπως τούς ἄξιζε — βρῆκαν ὀρθάνοιχτες τίς πόρτες τοῦ Παρισιοῦ γιά νά ἀποσυρθοῦν μέ ἀσφάλεια στίς Βερσαλλίες. Τούς ἀνθρώπους τῆς τάξεως ὄχι μόνο δέν τούς ἐνόχλησαν μά τούς ἔδοσαν τή δυνατότητα νά ξανασυνταχτοῦν καί νά καταλάβουν πολλές ἰσχυρές θέσεις μέσα στήν καρδιά τοῦ Παρισιοῦ. Ἡ ἐπιείκεια αὐτή τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς — αὐτή ἡ μεγαλοψυχία τῶν ὁπλισμένων ἐργατῶν — πού βρίσκεται σέ τόσο παράξενη ἀντίθεση μέ τίς συνήθειες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, παρερμηνεύτηκε ἀπό τό κόμμα αὐτό σάν ἔνδειξη συνειδητῆς ἀδυναμίας. Νά γιατί πῆγαν μέ τό ἀνόητο σχέδιό τους, μέ τό πρόσχημα μιᾶς ὁπλης διαδήλωσης, νά ἐπιχειρήσουν ἀκόμα μιά φορά νά πετύχουν αὐτό πού ὁ Βινουά δέν εἶχε κατορθώσει μέ τά κανόνια καί τά πολυβόλα του. Στίς 22 τοῦ Μάρτη, ἀπό τίς πλούσιες συνοικίες τοῦ Παρισιοῦ, ξεκίνησε ἕνας θορυβώδης ὄχλος ἀπό «κομψούς

κυρίους πού περιλάβαινε στίς γραμμές του ὅλους τούς λιμοκόντορους, μέ ἐπικεφαλῆς τούς γνωστούς τρόφιμους τῆς αὐτοκρατορίας — τούς Λεκερέν, τούς Κοετλογκόν, τόν Ἐρρίκο ντέ Πέν κλπ. Μέ τό ἀνανδρο πρόσχημα μιᾶς εἰρηνικῆς διαδήλωσης, ἡ συμμορία αὐτή, κρυφά ὁπλισμένη μέ ὅπλα πού χρησιμοποιοῦν οἱ δολοφόνοι, μπῆκε σε διάταξη, χακοποίησε καί ἀφόπλισε τίς ἀπομονωμένες περιπολίες καί τούς σκοπούς τῆς ἐθνοφυλακῆς πού συνάντησε στό δρόμο της, καί φωνάζοντας: «Κάτω ἡ κεντρική ἐπιτροπή! Κάτω οἱ δολοφόνοι! Ζήτω ἡ ἐθνοσυνέλευση!» προχώρησε ἀπό τήν ὁδό Ντελαπαί στήν πλατεία τῆς Βαντόμ καί ἐπιχείρησε νά διασπάσει τή γραμμή τῆς φρουρᾶς πού ἦταν τοποθετημένη ἐκεῖ καί νά καταλάβει ἔτσι αἰφνιδιαστικά τό γενικό ἐπιτελεῖο τῆς ἐθνοφυλακῆς στήν πλατεία τῆς Βαντόμ. Ὅταν οἱ διαδηλωτές ἄρχισαν νά πυροβολοῦν μέ τά πιστόλια τους, κλήθηκαν νά διαλυθοῦν σύμφωνα μέ τούς νόμους καί τούς κανονισμούς. Κι ὅταν οἱ ἐκκλήσεις νά διαλυθοῦν ἔμειναν χωρίς ἀποτέλεσμα ὁ στρατηγός τῆς ἐθνοφυλακῆς διέταξε πῦρ. Μιά καί μόνη ὁμοβροντία σκόρπισε σ' ἄταχτη φυγή τούς γελοίους αὐτούς κουφιοκεφαλάκηδες πού περίμεναν ὅτι μιά ἁπλή ἐπίδειξη τῆς «καθώς πρέπει κοινωνίας» τους θά εἶχε τό ἴδιο ἀποτέλεσμα στήν ἐπανάσταση τοῦ Παρισιοῦ πού εἶχαν οἱ σάλπιγγες τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ στά τείχη τῆς Ἱεριχοῦς. Φεύγοντας ἄφησαν πίσω τους δυό σκοτωμένους ἐθνοφύλακες, ἐννιά ραιά τραυματισμένους (ἀνάμεσά τους καί ἕνα μέλος τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς) καί ὅλο τό θέατρο τοῦ ἀνδραγαθήματός τους σπαρμένο μέ πιστόλια, στιλέτα, ξιφολόγχες, σάν ἀπόδειξη τοῦ «ἄοπλου» χαρακτήρα τῆς εἰρηνικῆς τους διαδήλωσης. Ὅταν στίς 13 τοῦ Ἰούνη 1849 ἡ (παρισινή) ἐθνοφυλακή εἶχε κάνει μιά πραγματικά εἰρηνική διαδήλωση γιά νά διαμαρτυρηθεῖ γιά τή λητρική ἐπίθεση τῶν γαλλικῶν στρατευμάτων ἐνάντια στή Ρώμη, ἡ ἐθνοσυνέλευση, καί ἰδιαίτερα ὁ Θιέρσος ἀνακήρυξαν τό Σανγκαρνιέ, πού ἦταν τότε ὁ στρατηγός τοῦ κόμματος τῆς τάξεως, σωτήρα τῆς κοινωνίας, ἐπειδή εἶχε ξαπολύσει ἀπ' ὅλες τίς μεριές τά στρατεύματά του ἐνάντια στούς ὁπλους αὐτούς ἀνθρώπους, γιά νά τους σκοτώσουν μέ τά τουφέκια τους, νά τούς πετσοκόψουν μέ τά σπαθιά τους καί νά τούς ποδοπατήσουν μέ τά ἄλογά τους. Τό Παρίσι κηρύχτηκε τότε σέ κατάσταση πολιορκίας. Ὁ Ντυφόρ πέρασε στά γρήγορα στή θέσπιση ἐθνοσυνέλευση νέους κατασταλτικούς νόμους. Νέες συλλήψεις, νέες

προγραφές — μιά νέα περίοδος τρομοκρατίας ἄρχισε. Μά οἱ «κατώτερες τάξεις» ἐνεργοῦν διαφορετικά σέ παρόμοιες περιπτώσεις. Ἡ κεντρική ἐπιτροπή τοῦ 1871 ἁπλούστατα δέν ἔδοσε σημασία στούς ἥρωες τῆς «εἰρηνικῆς διαδήλωσης» καί ἔτσι μόλις δυό μέρες ἀργότερα ἦταν πάλι σέ θέση νά συγκεντρωθοῦν κάτω ἀπό τίς διαταγές τοῦ ναύαρχου Σαισέ στήν ἔνοπλη ἐκείνη διαδήλωση πού κατάληξε στήν περίφημη πανικόβλητη φυγή πρός τίς Βερσαλλίες. Στήν ἐπίμονη ἀπροθυμία της νά συνεχίσει τόν ἐμφύλιο πόλεμο, πού τόν εἶχε ἀρχίσει ὁ Θιέρσος μέ τή νυχτερινή ἐπιδρομή στή Μονμάρτρη, ἡ κεντρική ἐπιτροπή ἔκανε ἕνα ἀποφασιστικό λάθος, ὅτι δέν βάδισε ἀμέσως ἐνάντια στίς τότε ὁλότελα ἀνυπεράσπιστες Βερσαλλίες καί δέν ἔβαλε ἔτσι τελεία καί παύλα στίς συνωμοσίες τοῦ Θιέρσου καί τῶν γαιοχτημόνων του. Ἀντίς γι' αὐτό ἐπέτρεψαν ξανά στό κόμμα τῆς τάξεως νά δοκιμάσει ἀκόμα μιά φορά τή δύναμή του στίς κάλπες, ὅταν στίς 26 τοῦ Μάρτη, ἔγιναν οἱ ἐκλογές τῆς Κομμούνας. Τή μέρα αὐτή στά δημαρχεῖα τῶν διαμερισμάτων τοῦ Παρισιοῦ οἱ ἄνθρωποι τῆς «τάξεως» ἀνταλλάξανε καλοπροαίρετα λόγια συμφιλίωσης μέ τούς πάρα πολύ γενναιόψυχους νικητές τους, ὁρκιζόμενοι ταυτόχρονα ἀπό μέσα τους νά τούς ἐκδικηθοῦν μέ τόν πιό αἱματηρό τρόπο, ὅταν θά ἔρθει ἡ ὥρα τους.

Κοιτάξτε τώρα καί τήν ἄλλη ὄψη τοῦ νομίσματος! Ὁ Θιέρσος ἄρχισε τή δεύτερη ἐκστρατεία του ἐνάντια στό Παρίσι στίς ἀρχές τοῦ Ἀπρίλη. Τήν πρώτη συνοδεία ἀπό παρισινούς αἰχμαλώτους, πού ἔφτασε στίς Βερσαλλίες, τήν μεταχειρίστηκαν μέ μιά ἀγριότητα πού προκάλεσε τήν ἀγανάχτηση. Ὁ Ἀρνέστ Πικάρ μέ τά χέρια του στίς τσέπες τοῦ παντελονιοῦ του ἔκοβε βόλτες χλευάζοντάς τους καί οἱ κυρίες Θιέρσου καί Φάβρ περιστριγυρισμένες ἀπό τίς κυρίες τους τῆς τιμῆς (;) χειροκροτοῦσαν ἀπό τό μπαλκόνι τίς αἰσχρότητες τοῦ βερσαλλιέζικου ὄχλου. Τούς ἄνδρες τοῦ ταχτικοῦ γαλλικοῦ στρατοῦ πού πιάστηκαν τούς τουφέκισαν χωρίς διαδικασία. Τό γενναῖο φίλο μας, τό στρατηγό Ντυβάλ, τόν τουφέκισαν χωρίς καμιά διαδικασία καί διατύπωση. Ὁ Γκαλλιφέ, ὁ ἐξηγκολέ τῆς γυναίκας του, πού ἦταν πασίγνωστη γιά τίς ξεδιάντροπες ἐπιδείξεις τοῦ σώματός της στά ὄργια τῆς δεύτερης αὐτοκρατορίας, καυχιόταν σέ μιά προκήρυξη ὅτι αὐτός ὁ ἴδιος διέταξε νά δολοφονηθοῦν οἱ ἐθνοφύλακες ἑνός μικροῦ ἀποσπάσματος μαζί μέ τό λοχαγό καί τόν ὑπολοχαγό τους, πού τούς εἶχαν αἰφνιδιάσει καί ἀφοπλίσει οἱ ἱππεῖς του.

Ὁ Θιέρσος ἔδασε στό Βινουά, τό λιποτάχτη, τό μεγάλο σταυρό τῆς λεγεώνας τῆς τιμῆς γιά τή γενική διαταγή του νά τουφεκίζεται ἐπιτόπου κάθε στρατιώτης τοῦ ταχτικοῦ στρατοῦ πού ὑπηρετεῖ στούς κομμουνάρους καί πιάνεται αἰχμάλωτος. Ὁ Δ. Ντεμαρέ, ὁ χωροφύλακας, παρασημοφορήθηκε γιατί σάν χασάπης κομάτιασε προδοτικά τόν μεγαλόκαρδο καί ἱπποτικό Φλουράνς πού στίς 31 τοῦ Ὀχτώβρη 1870 εἶχε γλυτώσει τά κεφάλια τῶν μελῶν τῆς κυβέρνησης τῆς ἄμυνας. Τίς «ἐνθαρρυντικές λεπτομέρειες» τοῦ φόνου του τίς ἀφηγήθηκε διεξοδικά μέ καταφανῆ εὐχαρίστηση ὁ Θιέρσος στήν ἐθνοσυνέλευση. Μέ τή φουσκωμένη ματαιοδοξία ἑνός κοινοβουλευτικοῦ ἀνθρωπάριου, πού τοῦ ἐπιτράπηκε νά παίξει τό ρόλο τοῦ Ταμερλάνου, ἀρνήθηκε στούς ἀνθρώπους πού ἐξεγέρθηκαν ἐνάντια στή μικρότητά του κάθε δικαίωμα πολιτισμένης διεξαγωγῆς πολέμου, ἀκόμα καί τό δικαίωμα τῆς εὐδετερότητας γιά τούς σταθμούς ἐπίδεσής τους. Δέν ὑπάρχει πιό ἀπαίσιο πρᾶγμα ἀπό τή μανία αὐτή, πού τήν εἶχε κιόλας περιγράψει ὁ Βολταῖρος, καί πού τήν ἄφησαν γιά λίγον καιρό νά ἱκανοποιεῖ τά ἔνστικτά της τῆς τίγρης[1].

Ὅμως καί ὕστερα ἀπό τό διάταγμα τῆς Κομμούνας, τῆς 7 τοῦ Ἀπρίλη, πού διέταζε ἀντίποινα καί δήλωνε ὅτι ἦταν καθῆκον της «νά προστατέψει τό Παρίσι ἀπό τούς καννιβαλισμούς τῶν βερσαλλιέρων λῃστῶν καί ν' ἀνταποδόσει ὀφθαλμόν ἀντί ὀφθαλμοῦ, καί ὀδόντα ἀντί ὀδόντος», ὁ Θιέρσος δέ σταμάτησε τή βάρβαρη μεταχείριση τῶν αἰχμαλώτων, μάλιστα τούς πρόσβαλλε ἀκόμα στίς ἐκθέσεις του μέ τά παρακάτω λόγια: «Ποτέ τό θλιμμένο βλέμα τίμιων ἀνθρώπων δέν ἔπεσε πάνω σέ τόσο ἀτιμασμένα πρόσωπα μιᾶς ἀτιμασμένης δημοκρατίας» — τό βλέμα τίμιων ἀνθρώπων σάν τόν Θιέρσο καί τούς ticket-of-leave ὑπουργούς του. Ὡστόσο σταμάτησαν γιά λίγο οἱ τουφεκισμοί αἰχμαλώτων. Μόλις ὅμως ὁ Θιέρσος καί οἱ δεκεμβριανοί στρατηγοί του ἀντιλήφθηκαν ὅτι τό διάταγμα τῆς Κομμούνας γιά τά ἀντίποινα δέν ἦταν παρά κούφια ἀπειλή, ὅτι ἀκόμα καί οἱ κατάσκοποι χωροφύλακές τους πού πιάνονταν στό Παρίσι μεταμφιεσμένοι σέ ἐθνοφύλακες, ὅτι ἀκόμη καί οἱ ἀστυνομικοί πού τούς ἔπιαναν νά κουβαλοῦν ἐμπρηστικές χειροβομβίδες, ὅτι ὅλοι αὐτοί δέν πάθαιναν τίποτα ὅταν τούς ἔπιαναν — ξανόρχισαν πάλι οἱ μαζικοί τουφεκισμοί αἰχμαλώτων καί συνεχίστηκαν ὡς το

[1] Βλέπε τα «Παραρτήματα» στή σελ. 651 τούτου τοῦ τόμου. (Σημ. Σύντ.)

τέλος χωρίς διακοπή. Τά σπίτια ὅπου εἶχανε καταφύγει ἐθνοφύλακες, τά περικύκλωναν χωροφύλακες, τά περιέχυναν μέ πετρέλαιο (πού γιά πρώτη φορά χρησιμοποιεῖται σέ τοῦτο τόν πόλεμο) καί τά ἔβαζαν φωτιά. Τά μισοαπανθρακωμένα πτώματα τά ἔβγαζε ὕστερα τό κινητό χειρουργεῖο τῶν ἐργατῶν τύπου τῆς συνοικίας Τέρν. Τέσσερις ἐθνοφύλακες πού παραδόθηκαν στίς 25 τοῦ Ἀπρίλη σ' ἕνα ἀπόσπασμα ἐφιππων κυνηγῶν στή Μπέλ Ἐπίν, τούς τουφέκισε ἀργότερα τόν ἕνα ὕστερα ἀπό τόν ἄλλο ὁ ἴλαρχος, πού ἦταν ἀντάξιο κοπέλι τοῦ Γκαλλιφέ. Ἕνα ἀπό τά τέσσερα θύματά του, ὁ Σεσφέρ, πού τόν ἄφησαν ἐκεῖ νομίζοντάς τον πεθαμένο, σύρθηκε ἕρποντας ὡς τίς ἐμπροσθοφυλακές τοῦ Παρισιοῦ καί κατάθεσε τό γεγονός αὐτό μπροστά σέ μιά ἐπιτροπή τῆς Κομμούνας. Ὅταν ὁ Τολαίν ἔκανε ἐπερώτηση στόν ὑπουργό τῶν στρατιωτικῶν πάνω στήν ἔκθεση αὐτῆς τῆς ἐπιτροπῆς, οἱ γαιοχτήμονες ἔπνιξαν μέ τά οὐρλιαχτά τους τή φωνή του καί ἀπαγόρευσαν στό Λεφλό νά ἀπαντήσει. Θά ἦταν προσβολή γιά τόν ἔνδοξο στρατό τους ἄν μιλοῦσε κανείς γιά τά κατορθώματά του. Ὁ ἀδιάφορος τόνος μέ τόν ὁποῖο οἱ ἀνακοινώσεις τοῦ Θιέρσου γνωστοποίησαν τή σφαγή μέ λόγχες τῶν ἐθνοφυλάκων πού τούς αἰφνιδίασαν στόν ὕπνο τους, στό Μουλέν-Σακέ, καθώς καί τούς μαζικούς τουφεκισμούς στό Κλαμάρ, χτύπησε στά νεῦρα ἀκόμα καί τούς «Τάϊμς» τοῦ Λονδίνου πού δέ διακρίνονται γιά ὑπερευαισθησία. Μά θά ἦταν ἄστεῖο νά ἐπιχειρήσουμε σήμερα ν' ἀπαριθμήσουμε ἀκόμα καί τίς προκαταρκτικές ὠμότητες, πού διέπραξαν οἱ ρομπαρδιστές τοῦ Παρισιοῦ καί οἱ ὑποκινητές τῆς ἐξέγερσης τῶν δουλοχτητῶν κάτω ἀπό τήν προστασία τοῦ ξένου καταχτητῆ. Καί μέσα σ' ὅλες αὐτές τίς φρικαλεότητες, ὁ Θιέρσος ξεχνᾶ τά κοινοβουλευτικά του μοιρολόγια γιά τήν τρομερή εὐθύνη πού βαραίνει στούς πυγμαίους ὤμους του, καυχιέται στίς ἀνακοινώσεις του ὅτι l'Assemblée siège paisiblement (ἡ ἐθνοσυνέλευση συνεδριάζει εἰρηνικά) καί ἀποδείχνει μέ τά διαρκῆ του συμπόσια, πότε μέ δεκεμβριανούς στραγγούς, πότε μέ γερμανούς πρίγκιπες ὅτι ἡ χώνεψή του δέ διαταράσσεται· καθόλου οὔτε ἀπ' αὐτά τά φαντάσματα τοῦ Λεκόντ καί τοῦ Κλεμάν Τομά.

III

Τά ξημερώματα τῆς 18 τοῦ Μάρτη 1871, τό Παρίσι ξύπνησε μέ τή βροντερή ἰαχή: «Ζήτω ἡ Κομμούνα!» Τί εἶναι ἡ Κομμούνα, αὐτή ἡ σφίγγα πού ὑποβάλλει σέ τόσο σκληρή ὀχειμασία τό ἀστικό μυαλό;

«Οἱ προλετάριοι τοῦ Παρισιοῦ, ἔλεγε ἡ κεντρική ἐπιτροπή στή διακήρυξή της τῆς 18 τοῦ Μάρτη, μέσα ἀπό τίς ἀποτυχίες καί τίς προδοσίες τῶν κυρίαρχων τάξεων κατάλαβαν ὅτι ἔφτασε ἡ ὥρα νά σώσουν τήν κατάσταση, παίρνοντας στά χέρια τους τή διεύθυνση τῶν δημόσιων ὑποθέσεων... Κατάλαβαν ὅτι εἶναι ἐπιτακτικό τους καθῆκον καί ἀπόλυτο δικαίωμά τους νά γίνουν κύριοι τῆς τύχης τους καί νά πάρουν στά χέρια τους τήν κυβερνητική ἐξουσία». Μά ἡ ἐργατική τάξη δέ μπορεῖ ἁπλῶς νά πάρει στά χέρια της τήν ἕτοιμη κρατική μηχανή καί νά τήν βάλει σέ κίνηση γιά τούς δικούς της σκοπούς.

Ἡ συγκεντρωτική κρατική ἐξουσία μέ τά πανταχοῦ παρόντα ὄργανά της—τόν ταχτικό στρατό, τήν ἀστυνομία, τήν γραφειοκρατία, τόν κλῆρο καί τή δικαστική ἐξουσία, ὄργανα πού φτιάχτηκαν σύμφωνα μέ τό σχέδιο ἑνός συστηματικοῦ καί ἱεραρχικοῦ καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας—κατάγεται ἀπό τόν καιρό τῆς ἀπόλυτης μοναρχίας, ὅπου χρησίμευε στήν ἀστική κοινωνία πού γεννιόταν, σάν ἰσχυρό ὅπλο στούς ἀγῶνες της ἐνάντια στή φεουδαρχία. Ὡστόσο, ἡ ἀνάπτυξή της ἐμποδιζόταν ἀπό κάθε λογῆς μεσαιωνικά περιττά πράγματα, δικαιώματα τῶν τσιφλικάδων καί τῶν εὐγενῶν, τοπικά προνόμια, δημοτικά καί συντεχνιακά μονοπώλια καί ἐπαρχιακούς καταστατικούς χάρτες. Ἡ γιγάντια σκούπα τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης τοῦ 18ου αἰώνα, σάρωσε ὅλα αὐτά τά λείψανα περασμένων ἐποχῶν, καί ἔτσι ταυτόχρονα τό κοινωνικό ἔδαφος ἀπό τά τελευταῖα ἐμπόδια γιά τό χτίσιμο τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ σύγχρονου κράτους. Τό οἰκοδόμημα αὐτό ὑψώθηκε τόν καιρό τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας, πού μέ τή σειρά της δημιουργήθηκε ἀπό τούς πολέμους συνασπισμοῦ τῆς παλιᾶς μισοφεουδαρχικῆς Εὐρώπης ἐνάντια στή σύγχρονη Γαλλία. Στίς μεταγενέστερες μορφές κυριαρχίας ἡ κυβέρνηση μπῆκε κάτω ἀπό κοινοβουλευτικό ἔλεγχο—δηλ. κάτω ἀπό τόν ἄμεσο ἔλεγχο τῶν ἰδιοχτητριῶν τάξεων. Ἀπό τή μιά, ἡ κυβέρνηση ἐξελίχθηκε σέ θερμοκήπιο κολοσσιαίων ἐθνικῶν χρεῶν καί καταθλιπτικῶν φόρων καί ἔγινε, χάρη στά ἀκαταμάχητα

θέλγητρα τῆς ἐξουσίας της, τῶν ἐσόδων της καί τῶν ἀξιωμάτων, πού διέθετε, τό μῆλο τῆς ἔριδος ἀνάμεσα στίς ἀντίπαλες ὁμάδες καί τούς τυχοδιῶχτες τῶν κυρίαρχων τάξεων. Ἀπό τήν ἄλλη, ἄλλαζε ὁ πολιτικός της χαρακτήρας μαζί μέ τίς οἰκονομικές ἀλλαγές τῆς κοινωνίας. Στό μέτρο πού ἡ πρόοδος τῆς νεότερης βιομηχανίας ἀνάπτυσσε, πλάταινε καί βάθαινε τήν ταξική ἀντίθεση ἀνάμεσα στό κεφάλαιο καί στήν ἐργασία, στό ἴδιο μέτρο ἡ κρατική ἐξουσία ἔπαιρνε ὅλο καί περισσότερο τό χαρακτήρα μιᾶς ἐθνικῆς ἐξουσίας τοῦ κεφαλαίου γιά τήν καταπίεση τῆς ἐργατικῆς τάξης, μιᾶς κοινωνικῆς δύναμης ὀργανωμένης γιά τήν κοινωνική ὑποδούλωση, τό χαρακτήρα μιᾶς μηχανῆς ταξικῆς κυριαρχίας. Ὕστερα ἀπό κάθε ἐπανάσταση, πού σημειώνει μιά πρόοδο τῆς ταξικῆς πάλης, προβάλλει ὅλο καί πιό ἀνοιχτά ὁ καθαρά καταπιεστικός χαρακτήρας τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1830 μεταβίβασε τήν κυβέρνηση ἀπό τούς τσιφλικάδες στούς κεφαλαιοκράτες, δηλαδή ἀπό τούς ἀπώτερους, στούς ἀμεσότερους ἀντίπαλους τῶν ἐργατῶν. Οἱ ἀστοί δημοκράτες, πού πῆραν τήν κρατική ἐξουσία στό ὄνομα τῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη, τή χρησιμοποίησαν γιά νά προκαλέσουν τίς σφαγές τοῦ Ἰούνη, γιά νά ἀποδείξουν στήν ἐργατική τάξη ὅτι ἡ «κοινωνική» δημοκρατία δέ σημαίνει τιποτε ἄλλο παρά τήν κοινωνική της ὑποδούλωση ἀπό τή δημοκρατία καί γιά νά ἀποδείξουν στή μάζα τῆς βασιλικῆς ἀστικῆς τάξης καί τῶν γαιοχτημόνων ὅτι οἱ φροντίδες καί τά χρηματικά ὀφέλη τῆς κυβέρνησης μποροῦν νά ἀνατεθοῦν ἡσυχα στούς ἀστούς δημοκράτες. Ὡστόσο ὕστερα ἀπ' τή μοναδική ἡρωϊκή τους πράξη τοῦ Ἰούνη, στούς ἀστούς δημοκράτες δέν ἀπόμεινε παρά νά περάσουν ἀπό τήν πρώτη σειρά στίς τελευταῖες γραμμές «τοῦ κόμματος τῆς τάξεως» — τοῦ κόμματος πού ἀποτελεῖ ἕνα συνασπισμό συγκροτημένο ἀπό ὅλες τίς ἀντίπαλες ὁμάδες καί μερίδες τῶν τάξεων πού ἐξιοποιοῦνται τά ἀγαθά καί βρίσκονται σέ ἀνοιχτά πιά ἐκδηλωμένη ἀντίθεση πρός τίς παραγωγικές τάξεις. Ἡ κατάλληλη μορφή τῆς κοινῆς κυβέρνησής τους ἦταν ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία μέ πρόεδρο τό Λουδοβίκο Βοναπάρτη. Μιά κυβέρνηση ἀπροκάλυπτης ταξικῆς τρομοκρατίας καί ἐσκεμμένου ἐξευτελισμοῦ τοῦ «χυδαίου ὄχλου». Ἂν ἡ κοινοβουλευτική δημοκρατία ἦταν, ὅπως ἔλεγε ὁ Θιέρσος, «ἡ κρατική μορφή πού διαιροῦσε λιγότερο ἀπό κάθε ἄλλη μορφή τίς διάφορες ὁμάδες τῆς ἄρχουσας τάξης» ἄνοιγε ὅμως ἀντίθετα μιάν ἄβυσσο ἀνάμεσα σ' αὐτή τήν τάξη καί

ὁλόκληρο τον κοινωνικό ὀργανισμό πού ζοῦσε ἔξω ἀπό τίς ἀραιές γραμμές της. Οἱ περιορισμοί, πού στίς προηγούμενες κυβερνήσεις ἔβαζαν στήν κρατική ἐξουσία οἱ διαιρέσεις μέσα σ' αὐτή τήν τάξη, ἐξαφανίστηκαν τώρα μέ τή συνένωσή τους. Καί μπροστά στήν ἀπειλή τῆς ἐξέγερσης τοῦ προλεταριάτου ἡ ἑνωμένη ἰδιοχτήτρια τάξη χρησιμοποιοῦσε τώρα ἀνελέητα καί αὐθάδικα τήν κρατική ἐξουσία, σάν το ἐθνικό πολεμικό ὅπλο τοῦ κεφαλαίου ἐνάντια στήν ἐργασία. Ἡ ἀδιάκοπη ὅμως σταυροφορία της ἐνάντια στίς παραγωγικές μάζες δέν τήν ὑποχρέωνε μονάχα νά προικίζει τήν ἐκτελεστική ἐξουσία μέ μιάν ὁλοένα μεγαλύτερη καταπιεστική δυναμη, μα τήν ὑποχρέωνε ἐπίσης νά ἀπογυμνώνει σιγά-σιγά καί το δικό της κοινοβουλευτικό φρούριο—τήν ἐθνοσυνέλευση—ἀπ' ὅλα τά μέσα ἄμυνας ἐνάντια στήν ἐκτελεστική ἐξουσία. Ἡ ἐκτελεστική ἐξουσία, συγκεντρωμένη στο πρόσωπο τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη, πέταξε ἔξω τούς ἀντιπροσώπους τῆς ἰδιοχτήτριας τάξης. Ὁ φυσικός ἀπόγονος τῆς δημοκρατίας τοῦ «κόμματος τῆς τάξεως» ἦταν ἡ δεύτερη αὐτοκρατορία.

Ἡ αὐτοκρατορία, με παροποιητικό γεννήσεως το πραξικόπημα, μέ διακήρυξη τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα καί μέ σκῆπτρο τό σπαθί, διεκηρυξόταν ὅτι στηρίζεται στούς ἀγρότες, στίς πλατιές ἐκεῖνες μάζες τῶν παραγωγῶν πού δέν ἦταν ἄμεσα μπλεγμένοι στόν ἀγώνα ἀνάμεσα στό κεφάλαιο καί στήν ἐργασία. Ἰσχυριζόταν ὅτι σώζει τήν ἐργατική τάξη, τσακίζοντας τόν κοινοβουλευτισμό καί μαζί του τήν ἀπροκάλυπτη ὑποταγή τῆς κυρέρνησης στίς κατέχουσες τάξεις. Ἰσχυριζόταν ὅτι σώζει τίς κατέχουσες τάξεις διατηρώντας τήν οἰκονομική τους κυριαρχία πάνω στήν ἐργατική τάξη. Καί τέλος ἰσχυριζόταν ὅτι ἑνώνει ὅλες τίς τάξεις μέ τό ξαναζωντάνεμα τῆς χίμαιρας τῆς ἐθνικῆς δόξας. Στήν πραγματικότητα ἡ αὐτοκρατορία ἦταν ἡ μόνη δυνατή μορφή διακυβέρνησης σέ μιά ἐποχή, πού ἡ ἀστική τάξη εἶχε χάσει πιά τήν ἱκανότητα νά κυβερνᾶ τό ἔθνος καί ἡ ἐργατική τάξη δέν εἶχε ἀκόμα ἀποχτήσει αὐτή τήν ἱκανότητα. Ὅλος ὁ κόσμος ἐπευφήμησε τήν αὐτοκρατορία σάν σωτήρα τῆς κοινωνίας. Κάτω ἀπ' τήν κυριαρχία της, ἡ ἀστική κοινωνία, ἀπαλλαγμένη ἀπό ὅλες τίς πολιτικές φροντίδες, ἔφτασε σέ τέτιο σημεῖο ἀνάπτυξης πού δέν τό φανταζόταν οὔτε ἡ ἴδια. Ἡ βιομηχανία της, τό ἐμπόριό της, πῆραν κολοσσιαῖες διαστάσεις. Ἡ χρηματιστηριακή κερδοσκοπία ἔκανε κοσμοπολιτικά ὄργια. Ἡ ἀθλιότητα τῶν μαζῶν ξεχώριζε χτυπητά πλάϊ στήν ξεδιάντρο-

πή λαμπρότητα μιᾶς φανταχτερῆς παραφουσκωμένης καί διεφθαρμένης πολυτέλειας. Ἡ ἴδια ἡ κρατική ἐξουσία, πού φαινομενικά χρεμόταν πολύ πάνω ἀπ' τήν κοινωνία, ἦταν ὡστόσο τό σκανδαλωδέστερο σκάνδαλο αὐτῆς τῆς κοινωνίας καί ταυτόχρονα ἡ ἑστία ὅλης τῆς διαφθορᾶς της. Ἡ δική της ἡ σαπίλα καί ἡ σαπίλα τῆς κοινωνίας πού εἶχε σώσει, ἀποκαλύφθηκε ἀπό τίς λόγχες τῆς Πρωσίας, πού κι αὐτή ἤλεγόταν ἀπό τήν ἐπιθυμία νά μεταφέρει τό κέντρο βάρους αὐτοῦ τοῦ καθεστῶτος ἀπό τό Παρίσι στό Βερολίνο. Ὁ αὐτοκρατορισμός εἶναι συνάμα ἡ πιό ἐκπορνευμένη καί ἡ τελική μορφή τῆς κρατικῆς ἐξουσίας πού τήν εἶχε δημιουργήσει ἡ γεννώμενη ἀστική κοινωνία, σάν ἕνα ὄργανο γιά τή δική της χειραφέτηση ἀπό τή φεουδαρχία καί τήν ὁποία ἡ ὁλότελα ἀναπτυγμένη ἀστική κοινωνία τήν μετάτρεψε σέ ὄργανο γιά τήν ὑποδούλωση τῆς ἐργασίας ἀπό τό κεφάλαιο.

Ἡ ἄμεση ἀντίθεση τῆς αὐτοκρατορίας ἦταν ἡ Κομμούνα. Ἡ φωνή γιά «κοινωνική δημοκρατία» μέ τήν ὁποία τό προλεταριάτο τοῦ Παρισιοῦ εἶχε ἀρχίσει τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη, ἐξέφραζε μόνο τόν ἀκαθόριστο πόθο γιά μιά δημοκρατία, πού δέ θά παραμέριζε μόνο τή μοναρχική μορφή τῆς ταξικῆς κυριαρχίας, μά κι αὐτή τήν ἴδια τήν ταξική κυριαρχία. Ἡ Κομμούνα ἦταν ἡ καθορισμένη μορφή αὐτῆς τῆς δημοκρατίας.

Τό Παρίσι, τό κέντρο καί ἡ ἕδρα τῆς παλιᾶς κυβερνητικῆς ἐξουσίας καί ταυτόχρονα τό κοινωνικό κέντρο βάρους τῆς γαλλικῆς ἐργατικῆς τάξης, τό Παρίσι εἶχε πάρει τά ὅπλα ἐνάντια στήν ἀπόπειρα τοῦ Θιέρσου καί τῶν γαιοχτημόνων του νά παλινορθώσουν καί νά διαιωνίσουν αὐτή τήν παλιά κυβερνητική ἐξουσία πού τούς εἶχε κληροδοτήσει ἡ αὐτοκρατορία. Τό Παρίσι μπόρεσε ν' ἀντισταθεῖ μόνο καί μόνο γιατί, ἐξαιτίας τῆς πολιορκίας, εἶχε ἀπαλλαχθεῖ ἀπό τό στρατό, πού τον εἶχε ἀντικατασταθεῖ μέ μιά ἐθνοφυλακή πού ἀποτελιόταν κυρίως ἀπό ἐργάτες. Τό γεγονός αὐτό ἔπρεπε τώρα νά μετατραπεῖ σέ μόνιμο θεσμό. Γι' αὐτό, τό πρῶτο διάταγμα τῆς Κομμούνας ἦταν τό διάταγμα γιά τήν κατάργηση τοῦ μόνιμου στρατοῦ καί γιά τήν ἀντικατάστασή του μέ τόν ὁπλισμένο λαό

Ἡ Κομμούνα σχηματιζόταν ἀπό τούς δημοτικούς συμβούλους πού εἶχαν ἐκλεγεῖ μέ βάση τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα στά διάφορα διαμερίσματα τοῦ Παρισιοῦ. Ἦταν ὑπεύθυνοι καί μποροῦσαν νά ἀνακληθοῦν σ' ὁποιαδήποτε στιγμή. Ἡ πλειοψηφία τους ἀποτελιόταν φυσικά ἀπό ἐργάτες ἤ ἀπό ἀναγνωρισμένους

ἐκπροσώπους τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἡ Κομμούνα δέν ἐπρόκειτο νά εἶναι ἕνα κοινοβουλευτικό ἀλλά ἕνα ἐργαζόμενο σῶμα, ἐκτελεστικό καί νομοθετικό ταυτόχρονα. Ἡ ἀστυνομία, πού ὣς τότε ἦταν τό ὄργανο τῆς κεντρικῆς κυβέρνησης, ἀπογυμνώθηκε ἀμέσως ἀπό ὅλες τίς πολιτικές της ἰδιότητες καί μετατράπηκε σέ ὑπεύθυνο ὄργανο τῆς Κομμούνας, πού μποροῦσε νά ἀνακληθεῖ σ' ὁποιαδήποτε στιγμή. Τό ἴδιο ἔγινε καί μέ τούς δημόσιους ὑπαλλήλους σ' ὅλους τούς κλάδους τῆς διοίκησης. Ἀπό τά μέλη τῆς Κομμούνας ὣς τούς κατώτερους ὑπαλλήλους ἡ δημόσια ὑπηρεσία ἔπρεπε νά ἀμείβεται μέ ἐργατικούς μισθούς. Ὅλα τά ἀποχτημένα δικαιώματα καί οἱ ἐπιχορηγήσεις γιά ἔξοδα παραστάσεως στούς ἀνώτερους ἀξιωματούχους τοῦ κράτους καταργήθηκαν μαζί μέ τούς ἴδιους τούς ἀξιωματούχους. Οἱ δημόσιες θέσεις ἔπαψαν νά εἶναι ἀτομική ἰδιοχτησία τῶν βοηθῶν τῆς κεντρικῆς κυβέρνησης. Ὄχι μόνο ἡ διοίκηση τοῦ δήμου, μά καί ὅλα τά καθήκοντα πού ὣς τότε ἐξασκοῦσε τό κράτος, πέρασαν στά χέρια τῆς Κομμούνας.

Ὅταν παραμερίστηκαν πιά ὁ μόνιμος στρατός καί ἡ ἀστυνομία, τά ὄργανα αὐτά τῆς ὑλικῆς βίας τῆς παλιᾶς κυβέρνησης, ἡ Κομμούνα καταπιάστηκε ἀμέσως νά τσακίσει τό πνευματικό ὄργανο καταπίεσης, τήν ἐξουσία τῶν παπάδων. Χώρισε τήν ἐκκλησία ἀπό τό κράτος καί ἀπαλλοτρίωσε ὅλες τίς ἐκκλησιές, πού ἀποτελοῦσαν ὀργανισμούς μέ ἰδιόχτητη περιουσία Οἱ παπάδες στάλθηκαν στήν ἡσυχία τῆς ἀτομικῆς ζωῆς, γιά νά ζήσουν ἐκεῖ ἀπό τίς ἐλεημοσύνες τῶν πιστῶν, ὅπως οἱ πρόδρομοί τους, οἱ ἀπόστολοι. Ὅλα τά ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα ἄνοιξαν δωρεάν γιά τό λαό καί ταυτόχρονα ξεκαθαρίστηκαν ἀπό κάθε ἐπέμβαση τῆς ἐκκλησίας καί τοῦ κράτους. Ἔτσι, ὄχι μόνο ἡ ἐκπαίδευση ἔγινε προσιτή σέ ὅλους, μά καί ἡ ἴδια ἡ ἐπιστήμη λευτερώθηκε ἀπό τά δεσμά πού τῆς εἶχαν ἐπιβάλει ἡ ταξική πρόληψη καί ἡ κυβερνητική ἐξουσία.

Οἱ δικαστικοί λειτουργοί χάσανε ἐκείνη τή φαινομενική ἀνεξαρτησία τους, πού χρησίμευε μόνο καί μόνο γιά νά σκεπάζει τή χαμερπῆ τους ὑποταγή σέ ὅλες τίς ἀλλεπάλληλες κυβερνήσεις, στίς ὁποίες ἔδιναν μέ τή σειρά ὅρκο πίστης καί τόν ἀθετοῦσαν κάθε φορά. Ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἔπρεπε στό ἑξῆς κι αὐτοί νά ἐκλέγονται, νά εἶναι ὑπεύθυνοι καί νά μποροῦν νά ἀνακληθοῦν.

Φυσικά ἡ Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ θά χρησίμευε σάν πρό-

τυπο για ὅλα τά μεγάλα βιομηχανικα κέντρα τῆς Γαλλίας. Μόλις θα ἐγκαθιδρυόταν τό καθεστώς τῆς Κομμούνας στό Παρίσι καί στά δευτερεύοντα κέντρα, ἡ παλιά συγκεντρωτική κυβέρνηση θά ἔπρεπε και στίς ἐπαρχίες ἐπίσης να παραχωρήσει τή θέση της στήν αὐτοκυβέρνηση τῶν παραγωγῶν. Σέ ἕνα σύντομο πρόχειρο σχέδιο γιά τήν ἐθνική ὀργανωση πού ἡ Κομμούνα δέν πρόλαβε νά τό ἐπεξεργαστεῖ παραπέρα, καθορίζεται ρητά ὅτι ἡ Κομμούνα θά ἀποτελοῦσε τήν πολιτική μορφή ἀκόμα καί τοῦ πιό μικροῦ χωριοῦ καί ὅτι στήν ὑπαιθρο ὁ ταχτικός στρατός θα ἀντικαταστανταν ἀπό μιά λαϊκή πολιτοφυλακή μέ ἐξαιρετικά σύντομο χρόνο θητείας. Οἱ ἀγροτικές κοινότητες κάθε νομοῦ θά διαχειρίζονταν τίς κοινές τους ὑποθέσεις μέ μιά συνέλευση ἀπό ἀντιπροσώπους τους στήν πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ, καί οἱ νομαρχιακές αὐτές συνελεύσεις, μέ τή σειρά τους, θά στέλνανε βουλευτές στήν ἐθνική ἀντιπροσωπεία στό Παρίσι. Οἱ βουλευτές θά μποροῦσαν κάθε στιγμή νά ἀνακληθοῦν καί θά ἔπρεπε νά δεσμεύονται ἀπό τίς καθορισμένες ἐντολές τῶν ἐκλογέων τους. Οἱ λίγες μά σπουδαῖες λειτουργίες πού θά ἀπόμεναν γιά τήν κεντρική κυβέρνηση δέ θά καταργοῦνταν, ὅπως σκόπιμα τό παραποίησαν, ἀλλά θά μεταβιβάζονταν σέ ὑπαλλήλους τῆς Κομμούνας, δηλαδή σέ αὐστηρά ὑπεύθυνους ὑπαλλήλους. Ἡ ἑνότητα τοῦ ἔθνους δέ θά ἔσπαζε, μά, ἀντίθετα, θά ὀργανωνόταν μέ τό καθεστώς τῆς Κομμούνας καί θά γινόταν πραγματικότητα μέ τήν ἐκμηδένιση τῆς κρατικῆς ἐκείνης ἐξουσίας πού παρουσιαζόταν σάν ἡ ἐνσάρκωση αὐτῆς τῆς ἑνότητας, πού ἤθελε ὅμως νά εἶναι ἀνεξάρτητη καί ἀνώτερη ἀπό τό ἴδιο τό ἔθνος. Στήν πραγματικότητα, ἡ κρατική ἐξουσία δέν ἦταν παρά ἕνα παρασιτικό καρκίνωμα στό σῶμα τοῦ ἔθνους. Ἐνῶ τό ζήτημα ἦταν νά περικόψουν ἁπλῶς τά καταπιεστικά ὄργανα τῆς παλιᾶς κυβερνητικῆς ἐξουσίας, νά ἀποσπάσουν τίς δικαιολογημένες λειτουργίες της ἀπό μιαν ἐξουσία πού εἶχε τήν ἀξίωση νά στέκεται πανω ἀπό τήν κοινωνία καί νά τίς ξαναδόσουν στούς ὑπεύθυνους ὑπηρέτες τῆς κοινωνίας. Ἀντί νά ἀποφασίζεται μιά φορά κάθε τρία ἤ ἕξι χρόνια, ποιό μέλος τῆς ἄρχουσας τάξης θά ἐκπροσωπεῖ καί θα τσαλαπατᾶ τό λαό στή βουλή, τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα, θά ἐξυπηρετοῦσε τόν ὀργανωμένο σέ κομμοῦνες λαό, ὅπως τό ἀτομικό δικαίωμα ἐκλογῆς χρησιμεύει σέ κάθε ἐργοδότη γιά νά ἀναζητεῖ ἐργάτες, ἐπιστατες καί λογιστές γιά τήν ἐπιχείρησή του. Καί εἶναι ἀρκετά γνωστό ὅτι τόσο οἱ

ἑταιρίες ὅσο καί τά ἄτομα, ὅταν πρόκειται γιά τίς πραγματικές ὑποθέσεις τους, ξέρουν συνήθως νά βρίσκουν καί νά τοποθετοῦν τόν κατάλληλο ἄνθρωπο στήν κατάλληλη θέση καί, ἄν καμιά φορά γελαστοῦν, τότε ξέρουν πῶς θά ἐπανορθώσουν γρήγορα τό λάθος τους. Ἀπ' τήν ἄλλη μεριά, τίποτε δέ μποροῦσε νά εἶναι πιό ξένο μέ τό πνεῦμα τῆς Κομμούνας ὅσο ἡ ἀντικατάσταση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος μέ τόν ἱεραρχικό διορισμό τῶν ὑπαλλήλων.

Ἡ συνηθισμένη μοίρα τῶν νέων ἱστορικῶν δημιουργημάτων εἶναι νά τά νομίζουν ταίρι παλιότερων ἤ ἀκόμα καί ξεπερασμένων μορφῶν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, μέ τίς ὁποῖες μοιάζουν κάπως. Ἔτσι τή νέα αὐτή Κομμούνα, πού τσακίζει τή σύγχρονη κρατική ἐξουσία, τή θεώρησαν ξαναζωντάνεμα τῶν μεσαιωνικῶν κοινοτήτων, πού προηγήθηκαν ἀπό τή σύγχρονη κρατική ἐξουσία καί πού ἀποτέλεσαν κατόπιν τό θεμέλιό της. Τό καθεστώς τῆς Κομμούνας τό πῆραν σάν μιά προσπάθεια νά μπεῖ μιά ὁμοσπονδία μικρῶν κρατιδίων, ὅπως τήν ὀνειρεύτηκαν ὁ Μοντεσκιέ καί οἱ Γιροντῖνοι, στή θέση τῆς ἑνότητας ἐκείνης τῶν μεγάλων ἐθνῶν, πού, ὅσο κι ἄν πραγματοποιήθηκε ἀρχικά μέ τή βία, ὡστόσο ἔγινε τώρα ἕνας ἰσχυρός παράγοντας τῆς κοινωνικῆς παραγωγῆς. Τήν ἀντίθεση τῆς Κομμούνας πρός τήν κρατική ἐξουσία τήν πῆραν γιά ὑπερβολική μορφή τοῦ παλιοῦ ἀγώνα ἐνάντια στόν ὑπερσυγκεντρωτισμο. Εἰδικές ἱστορικές συνθῆκες μπορεῖ σέ ἄλλες χῶρες νά ἐμπόδισαν νά ἐξελιχτεῖ κλασικά, ὅπως στή Γαλλία, ἡ ἀστική μορφή διακυβέρνησης, καί μπορεῖ νά ἐπέτρεψαν, ὅπως στήν Ἀγγλία, νά συμπληρωθοῦν τά κεντρικά κρατικά ὄργανα μέ διεφθαρμένες ἐνοριακές συνελεύσεις, μέ καπήλους δημοτικούς συμβούλους, μέ λυσασμένους ἐπιστάτες τῶν φτωχῶν στίς πόλεις καί μέ πραγματικούς κληρονομικούς εἰρηνοδίκες στά χωριά. Τό καθεστώς τῆς Κομμούνας ἀντίθετα, θά ἀπέδιδε στό κοινωνικό σῶμα ὅλες ἐκεῖνες τίς δυνάμεις πού τίς κατανάλωσε ὡς τώρα ἡ παρασιτική ἀπόφυση, τό «κράτος», πού τρέφεται σέ βάρος τῆς κοινωνίας καί τήν ἐμποδίζει νά κινεῖται ἐλεύθερα. Καί μόνο μ' αὐτή τήν πράξη θά ἔβαζε μπρός τήν ἀναγέννηση τῆς Γαλλίας. Ἡ ἀστική τάξη τῶν ἐπαρχιακῶν πόλεων εἶδε στήν Κομμούνα μιά προσπάθεια νά ἀποκατασταθεῖ ἡ κυριαρχία της πού ἐξασκοῦσε στήν ὑπαιθρο ἐπί Λουδοβίκου Φιλίππου καί πού εἶχε ὁποσκελιστεῖ ἐπί Λουδοβίκου Βοναπάρτη ἀπό τή δῆθεν κυριαρχία τῆς ὑπαίθρου πάνω στίς πόλεις. Στήν πραγματικότητα, τό

καθεστώς τῆς Κομμούνας θά ἐβετε τους ἀγρότες παραγωγούς κάτω ἀπ' τήν πνευματική καθοδήγηση τῶν νομαρχιακῶν πόλεων καί ἐκεῖ, στίς πόλεις αὐτές, θά τούς ἐξασφάλιζε, στό πρόσωπο τῶν ἐργατῶν τῶν πόλεων, τούς πραγματικούς ἐκπροσώπους τῶν συμφερόντων τους. Καί μόνο ἡ ὕπαρξη τῆς Κομμούνας εἶχε σάν αὐτονόητη συνέπεια τήν τοπική αὐτοκυβέρνηση, ὄχι ὅμως πιά σάν ἀντίβαρο στήν κρατική ἐξουσία πού εἶχε γίνει πιά περιττή. Μόνο σ' ἕνα Βίσμαρκ, που, ὅταν δέν εἶναι ἀπασχολημένος μέ τίς αἱματηρές πολεμικές μηχανοραφίες του, τοῦ ἄρεσε πάντα νά ἐπανέρχεται στό παλιό του ἐπαγγελμα, πού τόσο ταιριάζει στό πνευματικο του ἀνάστημα, στο ἐπαγγελμα τοῦ συνεργάτη τοῦ «Κλαντεραντάτς»[1] (τοῦ χειρότερου σύτοῦ «Πάντς»[2]), μόνο σ' ἕνα Βίσμαρκ μποροῦσε νά κατέρει ἡ ἰδεα ν' ἀποδόσει στήν Παρισινή Κομμούνα τή νοσταλγία γιά τήν πρωσική δημοτική ὀργάνωση πού ἀποτελεῖ τη γελοιογραφία τῆς παλιᾶς δημοτικῆς ὀργανωσης τῆς Γαλλίας τοῦ 1791, καί πού ὑποτιμάζει τίς διοικήσεις τῶν πόλεων σέ ἁπλούς δευτερεύοντες τροχούς τοῦ ἀστυνομικου μηχανισμοῦ τοῦ πρωσικου κράτους. Ἡ Κομμούνα ἔκανε πραγματικότητα τό σύνθημα ὅλων τῶν ἀστικῶν ἐπαναστάσεων, τό σύνθημα γιά φτηνή κυβέρνηση, καταργώντας τίς δυό μεγαλύτερες πηγές ἐξόδων—τόν ταχτικο στρατό καί τήν ὑπαλληλοκρατια. Καί μόνο ἡ ὕπαρξή της προϋπόθετε τήν ἀνυπαρξία της μοναρχίας πού, τουλάχιστον στήν Εὐρώπη, ἀποτελεῖ τήν κανονική σαβούρα καί τό ἀπαραίτητο κάλυμα τῆς ταξικῆς κυριαρχίας. Ἡ Κομμούνα ἔδοσε στη δημοκρατία τή βάση πραγματικά δημοκρατικῶν θεσμῶν. Ὅμως ὁ τελικός της σκοπός δέν ἦταν οὔτε ἡ «φτηνή κυβέρνηση», οὔτε ἡ «ἀληθινή δημοκρατία». Καί τά δυο ὑπῆρξαν ἁπλά συνακόλουθά της.

Ἡ ποικιλία τῶν ἑρμηνειῶν πού δόθηκαν στήν Κομμούνα καί ἡ ποικιλία τῶν συμφερόντων πού ἐκφράζονταν μ' αὐτήν, ἀποδείχνουν ὅτι ἦταν μιά πέρα γιά πέρα εὐλύγιστη πολιτική μορφή, ἐνῶ ὅλες οἱ προηγούμενες μορφές κυβέρνησης ἦταν στήν οὐσία καταπιεστικές. Τό πραγματικό της μυστικό ἦταν ὅτι ἦταν οὐσιαστικά μιά κυβέρνηση τῆς ἐργατικῆς τάξης, τό ἀποτέλεσμα τῆς πάλης τῆς παραγωγικῆς τάξης ἐνάντια στήν

[1] «Kladderadatsch» γερμανικό σατιρικό περιοδικό, πού ἔβγαινε στό Βερολίνο ἀπό τό 1848. (Σημ. Σύντ.)

[2] «Punch», ἀγγλικό σατιρικό περιοδικό πού ἔβγαινε στό Λονδίνο ἀπό τό 1841. (Σημ. Σύντ.)

τάξη τῶν σφετεριστῶν, ἡ ἀνοιχτή τελικά πολιτική μορφή μέ τήν ὁποία μποροῦσε νά συντελεστεῖ ἡ οἰκονομική ἀπελευθέρωση τῆς ἐργασίας.

Χωρίς τόν τελευταῖο αὐτό ὅρο τό καθεστώς τῆς Κομμούνας θά ἦταν κάτι τό ἀκατόρθωτο καί μιά ἀπάτη. Ἡ πολιτική κυριαρχία τοῦ παραγωγοῦ δέ μπορεῖ νά ὑπάρχει παράλληλα μέ τή διαιώνιση τῆς κοινωνικῆς του ὑποδούλωσης. Γι' αὐτό ἡ Κομμούνα θά ἔπρεπε νά χρησιμεύσει σάν μοχλός, γιά νά ἀνατραποῦν οἱ οἰκονομικές βάσεις, πού πάνω τους στηρίζεται ἡ ὕπαρξη τῶν τάξεων καί ἑπομένως καί ἡ ταξική κυριαρχία. Ὅταν θά ἔχει πιά χειραφετηθεῖ ἡ ἐργασία, κάθε ἄνθρωπος γίνεται ἐργάτης καί ἡ παραγωγική δουλιά παύει νά ἀποτελεῖ ταξική ἰδιότητα.

Χαρακτηριστικό εἶναι τό γεγονός, ὅτι: παρ' ὅλα τά μεγάλα λόγια καί τήν τεράστια φιλολογία τῶν τελευταίων ἑξήντα χρόνων σχετικά μέ τή χειραφέτηση τῶν ἐργατῶν, μόλις οἱ ἐργάτες πάρουν κάπου ἀποφασιστικά τήν ὑπόθεση στά χέρια τους, ἀντιχεῖ ἀμέσως ξανά ἡ ἀπολογητική φρασεολογία τῶν συνηγόρων τῆς σημερινῆς κοινωνίας μέ τούς δυό πόλους της: τό κεφάλαιο καί τή μισθωτή ἐργασία (ὁ γαιοχτήμονας σήμερα εἶναι ἁπλά ὁ σιωπηλός συνέταιρος τοῦ κεφαλαιοκράτη) σάν νά βρισκόταν ἀκόμα ἡ κεφαλαιοκρατική κοινωνία στήν κατάσταση τῆς πιό ἁγνῆς παρθενικῆς ἀθωότητας, χωρίς νά ἔχουν ἀκόμα ἀναπτυχθεῖ ὅλες οἱ ἀντιθέσεις της, χωρίς νά ἔχουν ἀκόμα ἀποκαλυφθεῖ οἱ αὐταπάτες της, χωρίς νά ἔχει ἀκόμα ξεμασκαρευτεῖ ἡ ἐκπορνεμένη της πραγματικότητα! Ἡ Κομμούνα, ξεφωνίζουν, θέλει νά καταργήσει τήν ἰδιοχτησία, τή βάση κάθε πολιτισμοῦ! Μάλιστα, κύριοι, ἡ Κομμούνα ἤθελε νά καταργήσει ἐκείνη τήν ταξική ἰδιοχτησία πού τήν ἐργασία τῶν πολλῶν τή μετατρέπει σέ πλοῦτο τῶν λίγων. Ἡ Κομμούνα σκόπευε νά ἀπαλλοτριώσει τούς ἀπαλλοτριωτές. Ἤθελε νά κάνει πραγματικότητα τήν ἀτομική ἰδιοχτησία, μετατρέποντας σέ ἁπλά ὄργανα τῆς ἐλεύθερης καί ὀργανωμένης ἐργασίας τά μέσα παραγωγῆς, τή γῆ καί τό κεφάλαιο, πού σήμερα εἶναι πρίν ἀπ' ὅλα μέσα γιά τήν ὑποδούλωση καί τήν ἐκμετάλλευση τῆς ἐργασίας. Μά αὐτό εἶναι κομμουνισμός, ὁ «ἀκατόρθωτος» κομμουνισμός! Ὡστόσο, οἱ ἐκπρόσωποι ἐκεῖνοι τῶν κυρίαρχων τάξεων—κι αὐτοί εἶναι πολλοί—πού εἶναι ἀρκετά ξύπνοι γιά νά καταλάβουν ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά διαιωνίζεται τό σημερινό σύστημα, ἐμφανίστηκαν σάν ὀχλητροί καί μεγαλόστομοι ἀπόστολοι τῆς συνεταιριστικῆς παραγωγῆς. Ἀλλά

ἂν ἡ συνεταιριστικὴ παραγωγὴ δὲν πρόκειται νὰ παραμείνει ἄδειος τύπος καὶ ξεγέλασμα, ἂν πρόκειται νὰ παραμερίσει τὸ κεφαλαιοκρατικὸ σύστημα, ἂν τὸ σύνολο τῶν συνεταιρισμένων πρόκειται νὰ ρυθμίζει τὴν ἐθνικὴ παραγωγὴ σύμφωνα μὲ ἕνα κοινὸ σχέδιο, παίρνοντάς την ἔτσι κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγησή του καὶ βάζοντας τέλος στὴ διαρκῆ ἀναρχία καὶ στὶς περιοδικὰ ἐπαναλαμβανόμενες ἀναταραχές, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀναπόφευχτη μοίρα τῆς κεφαλαιοκρατικῆς παραγωγῆς—τί ἄλλο θὰ ἦταν αὐτό, κύριοι μου, ἐκτὸς ἀπὸ κομμουνισμό, ἀπὸ «κατορθωτὸ» κομμουνισμό;

Ἡ ἐργατικὴ τάξη δὲν περίμενε θαύματα ἀπὸ τὴν Κομμούνα. Δὲν πρόκειται νὰ ἐφαρμόσει μὲ ἀπόφαση τοῦ λαοῦ ἕτοιμες, ἐπεξεργασμένες οὐτοπίες. Ξέρει ὅτι γιὰ νὰ πετύχει τὴν ἀπελευθερωτή της καὶ μαζὶ μ' αὐτὴ νὰ πραγματοποιήσει τὴν ἀνώτερη βασικὴ μορφὴ τῆς ζωῆς, πρὸς τὴν ὁποία τείνει ἀκατάσχετα ἡ σημερινὴ κοινωνία μὲ τὴν οἰκονομική της ἀνάπτυξη, ἡ ἐργατικὴ τάξη πρέπει νὰ περάσει ἀπὸ μακρόχρονους ἀγῶνες καὶ μιὰ σειρὰ ἀπὸ ἱστορικὲς πορεῖες, ποὺ θὰ ἀλλάξουν ὁλότελα καὶ τὶς συνθῆκες καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Δὲν πρόκειται νὰ πραγματοποιήσει ἰδανικὰ μὰ νὰ ἐλευθερώσει μονάχα τὰ στοιχεῖα τῆς νέας κοινωνίας ποὺ ἀναπτύχθηκαν πιὰ στοὺς κόλπους τῆς ἀστικῆς κοινωνίας ποὺ καταρέει. Ἔχοντας πλήρη συναίσθηση τῆς ἱστορικῆς της ἀποστολῆς καὶ μὲ τὴν ἡρωϊκὴ ἀπόφαση νὰ σταθεῖ στὸ ὕψος της, ἡ ἐργατικὴ τάξη μπορεῖ ν' ἀπαντήσει μὲ περιφρονητικὸ χαμόγελο στὶς χοντροκομμένες ὕβρισιες τῶν λακέδων της δημοσιογραφίας καὶ στὴ βασκαλίστικη κηδεμονία καλοθελητῶν ἀστῶν θεωρητικῶν, ποὺ χαρίζουν σὲ ὕφος ἀλάθητου ἐπιστημονικοῦ χρησμοῦ τὶς ἀνίδεες κοινοτοπίες τους καὶ τὶς αἱρετικές παραξενιές τους.

Ὅταν ἡ Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ πῆρε στὰ χέρια της τὴν καθοδήγηση τῆς ἐπανάστασης, ὅταν ἁπλοὶ ἐργάτες ἀποτόλμησαν γιὰ πρώτη φορὰ νὰ θίξουν τὸ κυβερνητικὸ προνόμιο τῶν «φυσικῶν ἀνωτέρων» τους, τῶν ἰδιοχτητῶν τάξεων καὶ μέσα σὲ πρωτοφανεῖς σύσκολες συνθῆκες ἐκπλήρωσαν τὸ ἔργο τους σεμνά, αὐσυνείδητα καὶ ἀποτελεσματικά—καὶ τὸ ἔκαναν αὐτὸ μὲ μισθούς, ποὺ ὁ μεγαλύτερος τους μόλις ἔφθανε, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα μιᾶς ἐπιστημονικῆς αὐθεντίας (τοῦ καθηγητῆ Χαξλεῦ), τὸ ἕνα πέμπτο τοῦ κατώτερου μισθοῦ τοῦ γραμματέα ἑνὸς σχολικοῦ συμβουλίου τοῦ Λονδίνου— ὁ παλιὸς κόσμος ἔβγαζε

ἀφρούς λύσας μπροστὰ στὴν Κόκκινη Σημαία, τὸ σύμβολο τῆς δημοκρατίας τῆς ἐργασίας, ποὺ ἀνέμιζε στὸ δημαρχεῖο.

Κι ὅμως ἦταν ἡ πρώτη ἐπανάσταση μὲ τὴν ὁποία ἡ ἐργατικὴ τάξη ἀναγνωρίστηκε ἀνοιχτά, σὰν ἡ μόνη τάξη ποὺ ἦταν ἀκόμα ἱκανὴ γιὰ κοινωνικὴ πρωτοβουλία. Ἀναγνωρίστηκε ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴ μεγάλη μάζα τῆς μεσαίας τάξης τοῦ Παρισιοῦ —ἀπὸ τοὺς μαγαζάτορες, τοὺς βιοτέχνες, τοὺς ἐμπόρους—ἐκτὸς μόνο ἀπ' τοὺς πλούσιους κεφαλαιοκράτες. Ἡ Κομμούνα τοὺς εἶχε σώσει μὲ μιὰ σοφὴ ρύθμιση τῆς ἀδιάκοπα ἐπαναλαμβανόμενης αἰτίας διαφωνιῶν μέσα στὴν ἴδια τὴ μεσαία τάξη—τὴ ρύθμιση τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στοὺς ὀφειλέτες καὶ τοὺς πιστωτές[1]. Ἡ ἴδια αὐτὴ μερίδα τῆς μεσαίας τάξης εἶχε πάρει μέρος στὴ συντριβὴ τῆς ἐργατικῆς ἐξέγερσης τὸν Ἰούνη τοῦ 1848, καὶ ἀμέσως μετά, χωρὶς πολλὲς διαδικασίες, εἶχε παραδοθεῖ ἀπὸ τὴ συνταχτικὴ συνέλευση στὰ νύχια τῶν πιστωτῶν της. Μὰ δὲν ἦταν αὐτὴ ἡ μοναδικὴ αἰτία ποὺ τὴν ἔκανε νὰ πάει τώρα μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξη. Ἔνιωθε ὅτι εἶχε νὰ ἐκλέξει μόνο ἀνάμεσα στὴν Κομμούνα καὶ στὴν αὐτοκρατορία, ἀδιάφορο μὲ ποιό ὄνομα θὰ ἐμφανιζόταν. Ἡ αὐτοκρατορία εἶχε καταστρέψει οἰκονομικὰ τὴ μεσαία αὐτὴ τάξη μὲ τὴν κατασπατάληση τοῦ δημόσιου πλούτου, μὲ τὶς οἰκονομικὲς ἀπάτες ποὺ ὑπόθαλψε, μὲ τὴ βοήθεια ποὺ πρόσφερε γιὰ νὰ ἐπιταχυνθεῖ τεχνητὰ ἡ συγκεντροποίηση τοῦ κεφαλαίου καὶ μὲ τὴν ἀπαλλοτρίωση μεγάλου τμήματος τῆς μεσαίας τάξης ποὺ ἦταν συνέπεια αὐτῆς τῆς συγκεντροποίησης. Ἡ αὐτοκρατορία τὴν καταπίεζε πολιτικά, προκάλεσε τὴν ἠθική της ἀγανάχτηση μὲ τὰ ὄργιά της, εἶχε προσβάλει τὸ βολταιρισμό της παραδίνοντας τὴν ἐκπαίδευση τῶν παιδιῶν της στοὺς «ἀμαθεῖς ἀδελφοὺς»[2], εἶχε ἐξεγείρει τὸ ἐθνικό της αἴσθημα τοῦ γάλλου ριχνοντάς την κατακέφαλα σ' ἕναν πόλεμο ποὺ γιὰ ὅλες τὶς καταστροφές ποὺ προξένησε, ἄφησε μόνον ἕνα ἀντιστάθμισμα—τὴν κατάλυση τῆς αὐτοκρατορίας. Καὶ πραγματικά, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἔξοδο ἀπὸ τὸ Παρίσι τῆς ἀνώτατης βοναπαρτικῆς καὶ κεφαλαιοκρατικῆς γυφτοσυμμορίας, πρόβαλε τὸ πραγματικὸ κόμμα τῆς τάξεως τῆς μεσαίας τάξης, μὲ τὸ ὄνομα «Δημοκρατικὴ Ἕνωση» καὶ τάχθηκε κάτω ἀπὸ τὴ σημαία τῆς Κομ-

[1] Στὶς 18 τοῦ Ἀπρίλη ἡ Κομμούνα δημοσίευσε ἕνα διάταγμα ποὺ παρέτεινε γιὰ τρία χρόνια τὴν προθεσμία πληρωμῆς τῶν χρεωστικῶν ὑποχρεώσεων. (Σημ. Σόντ.)

[2] Παπάδες. (Σημ. Σόντ.)

μούνας, πού τήν ὑπεράσπισε ἐνάντια στίς σκόπιμες διαστρεβλώσεις τοῦ Θιέρσου. Ὁ χρόνος θά δείξει ἄν ἡ εὐγνωμοσύνη τῆς μεγάλης αὐτῆς μάζας τῆς μεσαίας τάξης θά ἀντέξει στή σημερινή σκληρή δοκιμασία.

Ἡ Κομμούνα εἶχε ἀπόλυτα δίκιο ὅταν ἔλεγε στούς ἀγρότες ὅτι: Ἡ νίκη μας εἶναι ἡ ἐλπίδα σας!.. Ἀπό ὅλα τά ψέματα πού ξεφουρνίστηκαν στίς Βερσαλλίες καί διασαλπίστηκαν παραπέρα ἀπό τούς φημισμένους εὐρωπαίους βασιρουζούκους τῆς δημοσιογραφίας, ἕνα ἀπό τά πιό τερατώδικα ἦταν ὅτι οἱ γαιοχτήμονες τῆς ἐθνοσυνέλευσης ἦταν οἱ ἐκπρόσωποι τῶν γάλλων ἀγροτῶν. Φανταστῆτε τί ἀγάπη μποροῦσε νά ἔχει ὁ γάλλος ἀγρότης στούς ἀνθρώπους στούς ὁποίους ὕστερα ἀπό τά 1815 ὑποχρεώθηκε νά πληρώσει ἕνα δισεκατομμύριο ἀποζημίωση! Στά μάτια τοῦ γάλλου χωρικοῦ ἀκόμα καί ἡ ὕπαρξη μόνο τοῦ μεγαλοτσιφλικᾶ ἀποτελεῖ μιά παρέμβαση στίς καταχτήσεις του τοῦ 1789. Ὁ ἀστός εἶχε ἐπιβαρύνει τό 1848 τό μικρό κλῆρο τοῦ χωρικοῦ μέ τόν πρόσθετο φόρο τῶν 45 ἑκατοστῶν τοῦ φράγκου γιά κάθε φράγκο φόρο πού πλήρωνε, μά τό εἶχε κάνει αὐτό στό ὄνομα τῆς ἐπανάστασης. Τώρα εἶχε ἀνάψει ἕναν ἐμφύλιο πόλεμο ἐνάντια στήν ἐπανάσταση γιά νά φορτώσει στούς ἀγρότες τό κύριο βάρος τῶν πέντε δισεκατομμυρίων τῆς ἀποζημίωσης πού συγκατατέθηκε νά πληρώσει στούς πρώσους. Ἀντίθετα, ἡ Κομμούνα σέ μιά ἀπ' τίς πρῶτες της διακηρύξεις δήλωσε, ὅτι τά ἔξοδα τοῦ πολέμου θά ἔπρεπε νά τά πληρώσουν οἱ πραγματικοί του αἴτιοι. Ἡ Κομμούνα θά ἀπάλλασε τό χωρικό ἀπό τό φόρο τοῦ αἵματος—θά τοῦ ἔδινε μιά φτηνή κυβέρνηση καί θά μετάτρεπε τίς τωρινές του βδέλες, τό συμβολαιογράφο, τό δικηγόρο, τό δικαστικό κλητῆρα καί τούς ἄλλους δικαστικούς βρυκόλακές του σέ μισθωτούς κοινοτικούς ὑπαλλήλους πού θά τούς ἐξέλεγε ὁ ἴδιος καί πού θά ἦταν ὑπεύθυνοι ἀπέναντί του. Θά τόν ἀπελευθέρωνε ἀπό τήν αὐθαιρεσία τοῦ ἀγροφύλακα, τοῦ χωροφύλακα καί τοῦ νομάρχη. Θά εἶχε ἀντικαταστήσει: τήν ἀποβλάκωσή του ἀπό τόν παπά μέ τό διαφωτισμό του ἀπό τό δάσκαλο. Καί ὁ γάλλος χωρικός εἶναι πρίν ἀπ' ὅλα ἕνας ἄνθρωπος πού λογαριάζει. Θά τό ἔβρισκε ἐξαιρετικά λογικό, ἡ πληρωμή τοῦ παπᾶ, ἀντίς νά εἰσπράττεται ἀπό τό φορατζή, νά ἐξαρτᾶται μόνο ἀπό τήν ἐθελοντική ἄσκηση τῶν θρησκευτικῶν λειτουργιῶν τῆς ἐνορίας του. Αὐτές ἦταν οἱ μεγάλες ἄμεσες εὐεργεσίες πού ἡ ἐξουσία τῆς Κομμούνας—καί μόνο τῆς Κομμούνας—

εἶχε βάλει σάν προοπτική μπρός στούς γάλλους ἀγρότες. Εἶναι ἐπομένως ὁλότελα περιττό νά ἐπεκταθοῦμε ἐδῶ στά πιό πολύπλοκα, πραγματικά ζωτικά προβλήματα, πού μόνον ἡ Κομμούνα ἦταν ἱκανή καί συνάμα ἀναγκασμένη νά λύσει πρός ὄφελος τοῦ χωρικοῦ—ὅπως λχ, τό ἐνυπόθηκο χρέος πού βάραινε σάν βραχνάς πάνω στόν κλῆρο του, τό ζήτημα τοῦ ἀγροτικοῦ προλεταριάτου πού καθημερινά μεγαλώνει σέ βάρος του καί τήν ἀπαλλοτρίωση τοῦ κλήρου του πού ἐπιβαλλόταν μέ ὅλο καί μεγαλύτερη ταχύτητα ἀπό τήν ἴδια τήν ἀνάπτυξη τῆς σύγχρονης γεωργίας καί ἀπό τό συναγωνισμό τῆς κεφαλαιοκρατικῆς καλλιέργειας τῆς γῆς.

Ὁ γάλλος χωρικός εἶχε ἐκλέξει τό Λουδοβίκο Βοναπάρτη πρόεδρο τῆς δημοκρατίας, μά τό κόμμα τῆς τάξεως δημιούργησε τή δεύτερη αὐτοκρατορία. Τί πραγματικά χρειάζεται ὁ γάλλος χωρικός, ἄρχισε νά τό δείχνει τό 1849 καί τό 1850, ὅταν ἀντιπαράταξε παντοῦ τό δήμαρχό του στόν κυβερνητικό νομάρχη, τό δάσκαλό του στόν κυβερνητικό παπά καί τόν ἑαυτό του στόν κυβερνητικό χωροφύλακα. Ὅλοι οἱ νόμοι πού ἔβγαλε τό κόμμα τῆς τάξεως το Γενάρη καί τό Φλεβάρη τοῦ 1850 ἦταν ὁμολογημένα καταπιεστικά μέτρα ἐνάντια στούς ἀγρότες. Ὁ χωρικός ἦταν βοναπαρτικός, γιατί ἡ μεγάλη ἐπανάσταση μέ ὅλα τῆς τά ὀφέλη γι' αὐτόν ἐνσαρκωνόταν στά μάτια του στο πρόσωπο τοῦ Ναπολέοντα. Πῶς θά μποροῦσε ἡ πλάνη αὐτή πού διαλυόταν γρήγορα στό καθεστώς τῆς δεύτερης αὐτοκρατορίας (καί πού ἀπ' αὐτή τή φύση της ἦταν ἐχθρική πρός τούς γαιοχτήμονες βουλευτές), πῶς θά μποροῦσε ἡ πρόληψη αὐτή τοῦ παρελθόντος νά ἀντέξει στήν ἔκκλησή πού ἔκανε ἡ Κομμούνα πρός τά ζωτικά συμφέροντα καί τίς ἐπείγουσες ἀνάγκες τῶν ἀγροτῶν;

Οἱ γαιοχτήμονες βουλευτές ξέραν—κι αὐτός ἦταν ὁ κύριος φόβος τους—ὅτι τρεῖς μῆνες ἐλεύθερης ἐπικοινωνίας τῆς παρισινῆς Κομμούνας μέ τίς ἐπαρχίες, θά ὁδηγοῦσαν σέ μιά γενική ἀγροτική ἐξέγερση. Καί γι' αὐτό μιάστηκαν νά περιμάλουν τό Παρίσι μέ ἕναν ἀστυνομικό ἀποκλεισμό καί νά παρεμποδίσουν τό ξάπλωμα τῆς πανούκλας.

Ἄν λοιπόν ἡ Κομμούνα ἦταν ὁ ἀληθινός ἐκπρόσωπος ὅλων τῶν ὑγιῶν στοιχείων τῆς γαλλικῆς κοινωνίας καί ἑπομένως ἡ πραγματικά ἐθνική κυβέρνηση, ἦταν ταυτόχρονα καί διεθνής σ' ὅλη τή σημασία τῆς λέξης, σάν ἐργατική κυβέρνηση πού

ήταν, σάν τολμηρός πρόμαχος τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς ἐργασίας. Κάτω ἀπό τά μάτια τοῦ πρωσικοῦ στρατοῦ, πού εἶχε προσαρτήσει στή Γερμανία δυό γαλλικές ἐπαρχίες, ἡ Κομμούνα προσάρτησε στή Γαλλία τούς ἐργάτες ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἡ δεύτερη αὐτοκρατορία ἦταν τό μεγάλο παντηγύρι τῆς κοσμοπολιτικῆς ἐξαπάτησης, οἱ τυχοδιῶχτες ὅλων τῶν χωρῶν ὅρμησαν στό κάλεσμά της γιά νά συμμετάσχουν στά ὄργιά της καί στήν καταλήστεψη τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ. Ἀκόμα καί τή στιγμή αὐτή τό δεξί χέρι τοῦ Θιέρσου εἶναι ὁ Γκανέσκο, ὁ ἀχρεῖος βλάχος, καί τ' ἀριστερό του χέρι εἶναι ὁ Μαρκέζικι, ὁ ρῶσος κατάσκοπος. Ἡ Κομμούνα ἐπέτρεψε σ' ὅλους τούς ξένους νά συμμετάσχουν στήν τιμή νά πέσουν γιά μιάν ἀθάνατη ὑπόθεση. Στό χρονικό διάστημα ἀνάμεσα στόν ἐξωτερικό πόλεμο πού χάθηκε ἐξαιτίας τῆς προδοσίας της καί στόν ἐμφύλιο πόλεμο πού τόν ἄναψε μέ τή συνωμοσία της μέ τόν ξένο εἰσβολέα, ἡ ἀστική τάξη εἶχε βρεῖ τόν καιρό νά ἐκδηλώσει τόν πατριωτισμό της, ὀργανώνοντας ἀστυνομικά κυνηγητά ἐνάντια στούς γερμανούς πού βρίσκονταν στή Γαλλία. Ἡ Κομμούνα διόρισε ἕνα γερμανό ἐργάτη ὑπουργό τῆς ἐργασίας. Ὁ Θιέρσος, ἡ ἀστική τάξη, ἡ δεύτερη αὐτοκρατορία, ξεγελοῦσαν ἀδιάκοπα τήν Πολωνία μέ θορυβώδικες ἐπαγγελίες συμπόνιας, ἐνῶ στήν πραγματικότητα τήν πρόδιναν στή Ρωσία καί ἐκτελοῦσαν τό βρωμερό ἔργο τῆς Ρωσίας. Ἡ Κομμούνα τίμησε τά ἡρωϊκά παιδιά τῆς Πολωνίας βάζοντάς τα ἐπικεφαλῆς τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ Παρισιοῦ. Καί γιά νά χαρακτηρίσει πέρα γιά πέρα ξεκάθαρα τή νέα ἐποχή τῆς ἱστορίας πού ἐγκαινίαζε συνειδητά, ἡ Κομμούνα γκρέμισε κάτω ἀπ' τά μάτια τῶν πρώσων νικητῶν, ἀπό τή μιά, καί τοῦ βοναπαρτικοῦ στρατοῦ πού τόν διοικοῦσαν βοναπαρτικοί στρατηγοί, ἀπό τήν ἄλλη, τό κολοσσιαῖο σύμβολο τῆς πολεμικῆς δόξας, τή στήλη τῆς Βαντόμ.

Τό μεγάλο κοινωνικό μέτρο τῆς Κομμούνας ἦταν ἡ ἴδια της ἡ ὕπαρξη, ἡ ἐργασία της. Τά εἰδικά μέτρα της μποροῦσαν μόνο νά ὁποδείξουν τήν κατεύθυνση πρός τήν ὁποία κινεῖται μιά κυβέρνηση τοῦ λαοῦ ἀπό τόν ἴδιο τό λαό. Τέτια μέτρα ἦταν ἡ κατάργηση τῆς νυχτερινῆς δουλιᾶς τῶν ἀρτεργατῶν, ἡ ἐπί ποινῇ ἀπαγόρευση τῆς συνήθειας πού εἶχαν οἱ ἐργοδότες νά ἐλαττώνουν τά μεροκάματα ἐπιβάλλοντας πρόστιμα στούς ἐργάτες τους μέ λογῆς-λογῆς προσχήματα — μιά μέθοδος ὅπου ὁ ἐργοδότης συνδυάζει στό πρόσωπό του τούς ρόλους τοῦ νομο-

θέτη, τοῦ δικαστῆ καί τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καί ἐπιπλέον τσεπώνει τά λεφτά γιά λογαριασμό του. Ἕνα ἄλλο μέτρο αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἦταν ἡ παράδοση ὅλων τῶν κλειστῶν ἐργαστηρίων καί ἐργοστασίων σέ συνεταιρισμούς ἐργατῶν, μέ τήν ἐπιφύλαξη ὅτι θά ἀποζημιωθοῦν, ἀδιάφορο ἄν ὁ ἐνδιαφερόμενος κεφαλαιοκράτης εἶχε δραπετεύσει ἤ εἶχε προτιμήσει νά σταματήσει τή δουλιά.

Τά οἰκονομικά μέτρα τῆς Κομμούνας, πού ἦταν θαυμάσια γιά τή φρόνηση καί τή μετριοπάθειά τους, μποροῦσαν νά περιοριστοῦν μόνο στά μέτρα πού συμβιβάζονταν μέ τήν κατάσταση μιᾶς πολιορκημένης πόλης. Μπροστά στίς τεράστιες κλεψιές πού εἶχαν κάνει σέ βάρος τῆς πόλης τοῦ Παρισιοῦ οἱ μεγάλες τραπεζιτικές ἑταιρίες καί οἱ ἐργολάβοι κάτω ἀπό τή διεύθυνση τοῦ Ὠσμάν[1], ἡ Κομμούνα θά εἶχε ἀσύγκριτα μεγαλύτερα δικαιώματα νά δημεύσει τήν περιουσία τους ἀπό τά δικαιώματα πού εἶχε ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης, ὅταν δήμευε τήν περιουσία τῆς οἰκογένειας τῶν Ὀρλεανῶν. Οἱ Χοεντζόλλερν καί οἱ ἄγγλοι ὀλιγαρχικοί, πού ἕνα μεγάλο μέρος ἀπ' τά χτήματα καί τῶν δυό προέρχονται ἀπό λεηλασίες τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας, καταγανάχτησαν φυσικά γιατί ἡ Κομμούνα εἰσέπραξε συνολικά μόνο 8.000 φράγκα ἀπό τή δήμευση τῶν ἐκκλησιαστικῶν χτημάτων.

Ἀντίθετα ἡ κυβέρνηση τῶν Βερσαλλιῶν μόλις δυνάμωσε λίγο καί πῆρε θάρρος χρησιμοποιοῦσε τά πιό βίαια μέσα ἐνάντια στήν Κομμούνα, καταργοῦσε τήν ἐλευθερία τῆς γνώμης σ' ὁλόκληρη τή Γαλλία καί ἀπαγόρευε ἀκόμα καί τίς συγκεντρώσεις τῶν ἀντιπροσώπων τῶν μεγάλων πόλεων. Ὑπόβαλε τίς Βερσαλλίες καί τήν ὑπόλοιπη Γαλλία σ' ἕνα σύστημα κατασκοπείας, πού ἦταν πολύ χειρότερη ἀπό τήν κατασκοπεία τῆς δεύτερης αὐτοκρατορίας. Μέ τούς χωροφύλακες-ἱεροεξεταστές της ἔκαιγε ὅλες τίς ἐφημερίδες πού τυπώνονταν στό Παρίσι καί ἄνοιγε ὅλα τά γράμματα πού στέλνονταν στό Παρίσι ἤ ἀπό τό Παρίσι. Στήν ἐθνοσυνέλευση καί οἱ πιό δειλές ἀπόπειρες, νά πεί

---

1 Ὁ βαρῶνος Ὠσμάν (Haussmann) ἦταν στήν περίοδο τῆς δεύτερης αὐτοκρατορίας νομάρχης τοῦ νομοῦ τοῦ Σηκουανα, δηλ. τῆς πόλης τοῦ Παρισιοῦ. Κάτω ἀπό τή διεύθυνσή του ἔγιναν μια σειρά ἔργα γιά τόν ἀνακαινισμό τῆς πόλης, γιά νά διευκολυνθεῖ ἡ καταπολέμηση ἐργατικῶν ἐξεγέρσεων. (Σημείωση τοῦ Β. Ι. Δένιν στή ρωσική μετάφραση πού τήν διώρθωσε ὁ ἴδιος.)

κανείς μιά λέξη εὐνοϊκή γιά τό Παρίσι, πνίγονταν μέσα σέ οὐρλιαχτά μέ ἕνα τρόπο ἀνήκουστο ἀκόμα καί γιά τή «μοναδική στά χρονικά» βουλή τοῦ 1816. Ἔξω ἀπό τό Παρίσι οἱ βερσαλλιέζοι διεξήγαγαν ἕναν αἱμοχαρῆ πόλεμο, ἐνῶ μέσα στό ἴδιο τό Παρίσι δωροδοκοῦσαν καί συνωμοτοῦσαν. Δέ θά σήμαινε, λοιπόν, ὅτι ἡ Κομμούνα προδίνει ἐπαίσχυντα τήν ἀποστολή της, ἄν τηροῦσε ὅλους τούς τύπους καί τά προσχήματα τοῦ φιλελευθερισμοῦ ὅπως στούς πιό εἰρηνικούς καιρούς; Ἄν ἡ κυβέρνηση τῆς Κομμούνας ἦταν ὅμοια μέ τήν κυβέρνηση τοῦ Θιέρσου, δέ θά ὑπῆρχε λόγος νά ἀπαγορευθοῦν οἱ ἐφημερίδες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως στό Παρίσι καί οἱ ἐφημερίδες τῆς Κομμούνας στίς Βερσαλλίες.

Ἦταν ἀλήθεια δυσάρεστο γιά τούς «γαιοχτήμονες τῆς βουλῆς» τό γεγονός ὅτι, ἀκριβῶς τή στιγμή πού δήλωναν ὅτι ὁ μόνος τρόπος γιά τή σωτηρία τῆς Γαλλίας ἦταν ἡ ἐπιστροφή στήν ἐκκλησία, ἡ ἄπιστη Κομμούνα ἀποκάλυψε τά ἰδιόμορφα μυστήρια τοῦ μοναστηριοῦ τῶν καλογριῶν τοῦ Πικπούς καί τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Λαυρέντιου[1]. Μήπως δέν ἀποτελοῦσε καυστική σάτιρα γιά τό Θιέρσο τό γεγονός ὅτι ἐνῶ αὐτός ἔδινε ἀράδα μεγαλόσταυρους στούς βοναπαρτικούς στρατηγούς σ' ἀναγνώριση τῆς μαστοριᾶς τους νά χάνουν μάχες, νά ὑπογράφουν συνθηκολογήσεις καί νά στρίβουν τσιγάρα στό Βιλχελμσχέε, ἡ Κομμούνα καθαιροῦσε καί συνελάμβανε τούς στρατηγούς της, μόλις γίνονταν ὕποπτοι ὅτι παραμελοῦσαν τά καθήκοντά τους; Μήπως τό γεγονός ὅτι ἡ Κομμούνα ἔδιωξε καί ἔδοσε διαταγή νά συλληφθεῖ ἕνα ἀπό τά μέλη της πού εἶχε καταφέρει νά τρυπώσει στήν Κομμούνα μέ ψεύτικο ὄνομα καί εἶχε κάνει παλιότερα ἕξι μέρες φυλακή στή Λυόν γιά ἁπλή χρεωκοπία—μήπως τό γεγονός αὐτό δέν ἀποτελοῦσε προμελετημένη προσβολή καί πρόσωπο τοῦ πλαστογράφου Ζύλ Φάβρ, πού ἐξακολουθοῦσε τώρα ἀκόμα νά εἶναι ὑπουργός τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Γαλλίας, πού ἐξακολουθοῦσε τότε ἀκόμα νά πουλᾶ τή Γαλλία στό Βίσμαρκ, πού ἐξακολουθοῦσε τότε ἀκόμα νά ὑπαγορεύει διαταγές στήν ἀμίμητη βελγική κυβέρνηση; Ὅμως στήν πραγματικότητα ἡ Κομμούνα δέν ὑποστήριζε πώς ἦταν ἀλάθητη, ὅπως τό ὑποστήριζαν ὅλες, χωρίς ἐξαίρεση, οἱ παλιές κυ-

[1] Στήν ἐκκλησία τοῦ Ἅγ. Λαυρέντιου ἀνακαλύφθηκαν σκελετοί γυναικῶν, πού ἀφοῦ τίς βίασαν καλόγεροι τίς ἔθαψαν ζωντανές στά ὑπόγεια. Στό μοναστήρι τοῦ Πικπούς εἶχαν τήν ἴδια τύχη γυναῖκες πού τίς κρατοῦσαν ἐκεῖ μέ τό πρόσχημα ὅτι ἦταν τρελές (Σημ. Σύντ.)

βερνήσεις. Δημοσίευε ὅλα τά πραχτικά τῶν συνεδριάσεων της, ἀνακοίνωνε ὅλες τίς πράξεις της, μυοῦσε τό κοινό σ' ὅλες της τίς ἀτέλειες.

Σέ κάθε ἐπανάσταση δίπλα στούς ἀληθινούς ἐκπροσώπους της προωθοῦνται καί ἄνθρωποι διαφορετικῆς κοψιᾶς. Μερικοί ἀπ' αὐτούς εἶναι οἱ ἐπιζῶντες προηγούμενων ἐπαναστάσεων πού ἔμειναν πιστοί σ' αὐτές, χωρίς κατανόηση τοῦ τωρινοῦ κινήματος, μά διατηρώντας ἀκόμα μεγάλη ἐπιρροή στό λαό χάρη στή γνωστή τους τιμιότητα καί τό γνωστό τους θάρρος ἢ ἁπλῶς καί μόνο χάρη στή δύναμη τῆς παράδοσης. Ἄλλοι πάλι εἶναι ἁπλοί φωνακλάδες πού ἐπαναλαβαίνοντας χρόνια συνέχεια τίς ἴδιες στερεότυπες ἀπαγγελίες ἐνάντια στήν κυβέρνηση τῆς ἡμέρας, ἀπόχτησαν τή φήμη καθαρόαιμων ἐπαναστατῶν. Ὕστερα ἀπ' τίς 18 τοῦ Μάρτη ἐμφανίστηκαν ἐπίσης τέτιου εἴδους ἄνθρωποι καί σ' ὁρισμένες περιπτώσεις ἔπαιξαν μάλιστα σημαντικό ρόλο. Ὅσο περνοῦσε ἀπό τό χέρι τους ἐμπόδιζαν τήν πραγματική δράση τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἀκριβῶς ὅπως ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἐμπόδισαν τήν πλήρη ἀνάπτυξη κάθε προηγούμενης ἐπανάστασης. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί ἀποτελοῦν ἕνα ἀναπόφευγο κακό. Μέ τόν καιρό τούς ξεφορτώνεται κανείς, μά ἴσα-ἴσα καιρός δέ δόθηκε στήν Κομμούνα.

Ἦταν, ἀλήθεια, θαυμάσια ἡ ἀλλαγή πού εἶχε φέρει στό Παρίσι ἡ Κομμούνα! Οὔτε ἴχνος πιά ἀπό τό ἀκόλαστο Παρίσι τῆς δεύτερης αὐτοκρατορίας. Δέν ἦταν πιά τό Παρίσι τέτοιος συνάντησης γιά τούς βρετανούς τσιφλικάδες, τούς ἰρλανδούς ἄμπαεντηρς, τούς ἀμερικάνους πρώην δουλοχτῆτες καί νεόπλουτους, τούς ρώσους πρώην φεουδάρχες καί τούς μπογιάρους τῆς Βλαχίας. Δέν ἐκθέτανε πιά πτώματα στά νεκροτομεῖα γιά ἀναγνώριση, δέ γίνονταν πιά νυχτερινές διαρρήξεις καί σταμάτησαν σχεδόν ὁλότελα οἱ κλοπές. Γιά πρώτη φορά ἀπό τίς μέρες τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1848 οἱ δρόμοι τοῦ Παρισιοῦ ἤτανε πάλι πραγματικά ἀσφαλεῖς, κι αὐτό χωρίς κανενός εἴδους ἀστυνομία. «Δέν ἀκοῦμε πιά νά γίνεται λόγος—εἶπε ἕνα μέλος τῆς Κομμούνας—γιά φόνους, ληστεῖες καί ἐπιθέσεις σέ πρόσωπα. Φαίνεται πραγματικά σάν νά τράβηξε μαζί της ἡ ἀστυνομία στίς Βερσαλλίες ὅλους τούς συντηρητικούς φίλους της». Οἱ κοκότες ξαναβρῆκαν τά ἴχνη τῶν προστατῶν

[1] Ἀμπσεντηρς: (ἀπό τή λέξη absent-ἀπών): ἰρλανδοί τσιφλικάδες πού ποτέ σχεδόν δέ ζοῦσαν στα χτήματα τους. (Σημ. Σύντ.)

τους πού τό είχαν σκάσει, τούς άνθρώπους τῆς οἰκογένειας, τῆς θρησκείας καί πάνω ἀπ' ὅλα τῆς ἰδιοχτησίας. Στή θέση τους ξαναβγῆκαν στήν ἐπιφάνεια οἱ πραγματικές γυναῖκες τοῦ Παρισιοῦ—ἡρωϊκές, ἀνοιχτόκαρδες καί ἀφοσιωμένες σάν τίς γυναῖκες τῆς ἀρχαιότητας. Ἦταν τό Παρίσι πού ἐργαζόταν, πού σκεφτόταν, πού μαχόταν, πού μάτωνε, πού ἀφοσιωμένο ὅπως ἦταν στή δημιουργία μιᾶς νέας κοινωνίας, ξεχνοῦσε σχεδόν τούς καννίβαλους πού βρίσκονταν ἔξω ἀπό τίς πύλες του, πού ἀχτινοβολοῦσε μέσα στόν ἐνθουσιασμό τῆς ἱστορικῆς του πρωτοβουλίας.

Καί τώρα σέ σύγκριση μέ τό νέο αὐτόν κόσμο στό Παρίσι, ἄς δοῦμε τόν παλιό κόσμο στίς Βερσαλλίες—τή σύναξη τούτη τῶν βρυκολάκων ὅλων τῶν πεθαμένων καθεστώτων, τῶν νομιμοφρόνων καί ὀρλεανικῶν πού μέ ἁπληστεία περίμεναν νά καταβροχθίσουν τό πτῶμα τοῦ ἔθνους—μέ μιά οὐρά ἀπό προκατακλυσμιαίους ρεπουμπλικάνους, πού μέ τήν παρουσία τους καί μόνο στή συνέλευση ἐπιδοκίμαζαν τήν ἐξέγερση τῶν δουλοχτητῶν, πού γιά τή διατήρηση τῆς κοινοβουλευτικῆς τους δημοκρατίας στήριζαν τίς ἐλπίδες τους στή ματαιοδοξία τοῦ γέρο Φασουλῆ πού βρισκόταν ἐπικεφαλῆς τῆς κυβέρνησης καί πού γελοιογραφοῦσαν τό 1789 κάνοντας τίς φαντασματικές τους συνελεύσεις στό Ζέ ντέ Πώμ[1]. Νάτην λοιπόν ἡ ἐθνοσυνέλευση αὐτή πού ἐκπροσωποῦσε καθετί τό νεκρό στή Γαλλία καί πού μονάχα τά σπαθιά τῶν στρατηγῶν τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη τή στύλωσαν φαινομενικά στή ζωή. Τό Παρίσι ἦταν ὅλο ἀλήθεια, οἱ Βερσαλλίες ὅλο ψέμα, καί τό ψέμα αὐτό τό διαλαλοῦσε τό στόμα τοῦ Θιέρσου.

Ὁ Θιέρσος λέει σέ μιά ἀντιπροσωπεία ἀπό δημάρχους τοῦ νομοῦ Σηκουάνα-Οὐάζ: «Μπορεῖτε νά βασίζεστε στό λόγο μου, ποτέ δέν τόν ἀθέτησα!» Στήν ἴδια τή συνέλευση λέει ὅτι: «εἶναι ἡ πιό ἐλεύθερα ἐκλεγμένη καί ἡ πιό φιλελεύθερη βουλή πού εἶχε ποτέ ἡ Γαλλία». Στόν παρδαλό στρατό του λέει ὅτι: εἶναι ἀτό καμάρι τοῦ κόσμου, καί ὁ ὡραιότερος στρατός πού εἶχε ποτέ ἡ Γαλλία». Στίς ἐπαρχίες λέει ὅτι: εἶναι παραμύθια ὁ βομβαρδισμός τοῦ Παρισιοῦ καί ὅτι: «ἂν ρίχτηκαν μερικές κανονιές, αὐτό δέν ἔγινε ἀπό τό στρατό τῶν Βερσαλλιῶν, μά

[1] Αἴθουσα γιά τό παιχνίδι τῆς μπάλλας, ὅπου ἡ ἐθνοσυνέλευση τοῦ 1789 εἶχε πάρει τίς περίφημες ἀποφάσεις της. (Σημείωση στή γερμανική ἔκδοση τοῦ 1871).

ἀπό μερικούς στασιαστές πού προσπαθοῦσαν νά κάνουν τόν κόσμο νά πιστέψει ὅτι πολεμᾶνε, ἐνῶ δέν τολμᾶνε νά ξεμυτίσουν πουθενά». Κι ὕστερα λέει πάλι στίς ἐπαρχίες ὅτι «τό πυροβολικό τῶν Βερσαλλιῶν δέ βομβαρδίζει τό Παρίσι μά μονάχα τό κανονιοβολεῖ». Στόν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Παρισιοῦ λέει ὅτι: εἶναι καθαρό ψέμα οἱ ἐκτελέσεις καί τά κατασταλτικά μέτρα (!) πού ἀποδίδονται στά στρατεύματα τῶν Βερσαλλιῶν. Στό Παρίσι λέει: ὅτι σκοπεύει μονάχα «νά τό λυτρώσει ἀπό τούς ἀπαίσιους τυράννους του πού τό καταπιέζουν» καί ὅτι στήν πραγματικότητα τό Παρίσι τῆς Κομμούνας δέν εἶναι παρά «μιά χούφτα ἀπό ἐγκληματίες».

Τό Παρίσι τοῦ Θιέρσου δέν ἦταν τό πραγματικό Παρίσι τοῦ «χυδαίου ὄχλου», μά ἕνα Παρίσι-φάντασμα, τό Παρίσι τῶν λιποταχτῶν, τό Παρίσι τῶν ἀρσενικῶν καί θηλυκῶν θαμώνων τῶν δουλεμπόρτων — τό πλούσιο, τό κεφαλαιοκρατικό, τό χρυσωμένο, τό ἀκαμάτικο Παρίσι, πού κατάκλυζε τώρα μέ τούς λακέδες του, μέ τούς τυχοδιῶχτες του, μέ τή φιλολογική του γυφτοσυμμορία καί μέ τίς κοκότες του τίς Βερσαλλίες, τό Σέν Ντενίς, τό Ρυέϊγ καί τό Σέν Ζερμαίν, τό Παρίσι γιά τό ὁποῖο ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἦταν ἁπλῶς ἕνα εὐχάριστο διάλειμα, πού παρακολουθοῦσε τή διεξαγωγή τῆς μάχης μέ τά κιάλια, πού μετροῦσε τίς κανονιές καί πού ὁρκιζόταν στήν τιμή του καί στήν τιμή τῶν πορνῶν του, ὅτι ἡ παράσταση ἦταν πολύ καλύτερα ἀνεβασμένη ἀπ' ὅτι γινόταν συνήθως στό θέατρο τῆς Πόρτ-Σαίν-Μαρτέν. Οἱ ἄνδρες πού ἔπεφταν, πέθαιναν πραγματικά, οἱ κραυγές τῶν πληγωμένων δέν ἦταν ψεύτικες καί, ἀκόμα, πόσο κοσμοϊστορική ἦταν ὅλη ἡ ὑπόθεση!

Αὐτό εἶναι τό Παρίσι τοῦ κ. Θιέρσου, ἀκριβῶς ὅπως οἱ πρόσφυγες τοῦ Κομπλέντς[1] ἦταν ἡ Γαλλία τοῦ κ. Καλόν*.

IV

Ἡ πρώτη ἀπόπειρα τῆς συνωμοσίας τῶν δουλοχτητῶν νά τσακίσουν τό Παρίσι βάζοντας τούς πρώσους νά τό καταλά-

[1] Κομπλέντς: πόλη τῆς Γερμανίας, τό κέντρο τῶν εὐγενῶν ἀντεπαναστατῶν πρόσφυγων τόν καιρό τῆς μεγάλης γαλλικῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1789. (Σημ. Σύντ.)

* Καρολος-Ἀλεξανδρος ντέ Καλόν (1734-1802): ὑπουργός τῶν οἰκονομικῶν ἐπί Λουδοβίκου XVI καί ἀρχηγός τῶν φυγάδων ἀντεπαναστατῶν στό Κομπλέντς τόν καιρό τῆς γαλλικῆς ἀστικῆς ἐπανάστασης. (Σημ. Μετ.)

βουν ναυάγησε ἐξαιτίας τῆς ἄρνησης τοῦ Βίσμαρκ. Ἡ δεύτερη ἀπόπειρα τῆς 18 τοῦ Μάρτη ἔληξε μέ τήν ἥττα τοῦ στρατοῦ καί μέ τή φυγή τῆς κυβέρνησης στίς Βερσαλλίες ὅπου ὑποχρεώθηκε νά τήν ἀκολουθήσει ὅλη ἡ διοικητική μηχανή. Ὁ Θιέρσος καμωνόταν ὅτι διαπραγματεύεται τήν εἰρήνη μέ τό Παρίσι, καί κέρδιζε καιρό γιά νά προετοιμάσει τόν πόλεμο ἐνάντια στό Παρίσι. Ἀπό ποῦ ὅμως νά βρεῖ στρατό; Τά λείψανα τῶν συνταγμάτων τοῦ ταχτικοῦ στρατοῦ ἦταν ἀριθμητικά λίγα καί οἱ διαθέσεις τους δέν ἦταν σίγουρες. Ἡ ἐπείγουσα ἔκκληση τοῦ πρός τίς ἐπαρχίες νά τρέξουν νά ἐνισχύσουν τίς Βερσαλλίες μέ τίς ἐθνοφυλακές τους καί μέ ἐθελοντές, συνάντησε τήν ἀνοιχτή ἄρνησή τους. Μόνο ἡ Βρεττάνη ἔστειλε μιά χούφτα σουάνους πού πολέμησαν κάτω ἀπό λευκή σημαία, μέ τήν καρδιά τοῦ Ἰησοῦ κεντημένη πάνω σέ ἄσπρο ὕφασμα στό στῆθος καί πού πολέμησαν μέ τήν ἰαχή «Vive le roi!» («ζήτω ὁ βασιλιάς!»). Ὁ Θιέρσος ἀναγκάστηκε λοιπόν νά συγκεντρώσει στά βιαστικά ἕνα παρδαλό στίφος ἀπό ναῦτες, πεζοναῦτες, ζουάβους τοῦ πάπα, χωροφύλακες τοῦ Βαλαντέν, ἀστυφύλακες καί χαφιέδες τοῦ Πιετρί. Ὡστόσο, ὁ στρατός αὐτός θά ἦταν γελοία ἀνεπαρκής χωρίς τούς αὐτοκρατορικούς αἰχμαλώτους πολέμου πού ὁ Βίσμαρκ τούς ἄφηνε κατά δόσεις, ἴσα-ἴσα τόσους, ὅσοι χρειάζονταν γιά νά διατηρεῖ τόν ἐμφύλιο πόλεμο καί νά κρατᾶ τήν κυβέρνηση τῶν Βερσαλλιῶν σέ δουλική ἐξάρτηση ἀπό τήν Πρωσία. Καί στήν πορεία τοῦ πολέμου αὐτοῦ χρειάστηκε ἡ ἀστυνομία τῶν Βερσαλλιῶν νά ἐπιβλέπει τό στρατό τῶν Βερσαλλιῶν, ἐνῶ οἱ χωροφύλακες ἔπρεπε νά τόν παρασέρνουν ἐκθέτοντας τόν ἑαυτό τους παντοῦ σ' ὅλα τά ἐπικίνδυνα σημεῖα. Τά φρούρια πού ἔπεφταν δέν παίρνονταν, ἀλλά ἀγοράζονταν. Ὁ ἠρωϊσμός τῶν κομμουνάρων ἔπεισε τό Θιέρσο ὅτι ἡ ἀντίσταση τοῦ Παρισιοῦ δέ μποροῦσε νά σπάσει μέ τή δική του στρατηγική μεγαλοφυΐα καί μέ τίς ξιφολόγχες πού εἶχε στή διάθεσή του.

Ταυτόχρονα οἱ σχέσεις του μέ τίς ἐπαρχίες γίνονταν ὁλοένα καί πιό δύσκολες. Οὔτε ἕνα χαιρετιστήριο ἐπιδοκιμασίας δέν ἦρθε στίς Βερσαλλίες γιά νά χαροποιήσει τό Θιέρσο καί τούς «γαιοχτήμονες βουλευτές» του. Γινόταν ἀκριβῶς τό ἀντίθετο. Ἀπ' ὅλες τίς πλευρές κατέφθαναν ἀντιπροσώπειες καί μηνύματα που ζητοῦσαν σέ ὕφος κάθε ἄλλο παρά εὐγενικό τή συμφιλίωση μέ τό Παρίσι πάνω στή βάση τῆς χωρίς διφορούμενα ἀναγνώρισης τῆς δημοκρατίας, τῆς κατοχύρωσης τῶν ἐλευθεριῶν τῆς Κομμούνας καί τῆς διάλυσης τῆς ἐθνοσυνέλευσης πού ἡ ἐντολή της εἶχε λήξει. Καί κατέφθαναν σέ τέτιο ἀριθμό, πού ὁ Ντυφόρ, ὁ ὑπουργός τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θιέρσου, στήν ἐγκύκλιό του τῆς 23 τοῦ Ἀπρίλη, πρός τούς εἰσαγγελεῖς τούς διέταξε νά θεωροῦν τό «σύνθημα τῆς συμφιλίωσης» σάν ἔγκλημα. Ὡστόσο, ὁ Θιέρσος, ἔχοντας ὑπόψη τήν ἀπελπιστική προοπτική γιά τήν ἐκστρατεία του ἀποφάσισε ν' ἀλλάξει τήν ταχτική του καί ὁρισε νά διεξαχθοῦν δημοτικές καί κοινοτικές ἐκλογές σ' ὁλόκληρη τή χώρα γιά τίς 30 τοῦ Ἀπρίλη, μέ βάση τή νέα δημοτική καί κοινοτική νομοθεσία, πού τήν εἶχε ὑπαγορεύσει ὁ ἴδιος στήν ἐθνοσυνέλευση. Ἀλλοῦ μέ τίς ραδιουργίες τῶν νομαρχῶν του καί ἀλλοῦ μέ τόν ἐκφοβισμό τῆς ἀστυνομίας του ἦταν ὁλότελα σίγουρος πώς ἡ ἐτυμηγορία τῶν ἐπαρχιῶν θά ἔδινε στήν ἐθνοσυνέλευση τήν ἠθική ἐκείνη δύναμη πού δέν τήν εἶχε ποτέ καί ὅτι θά ἔπαιρνε ἀπό τίς ἐπαρχίες τήν ὑλική δύναμη πού χρειαζόταν γιά νά καταχτήσει τό Παρίσι.

Ὁ Θιέρσος ἀπό τήν ἀρχή κιόλας θεώρησε ἀναγκαῖο νά συμπληρώσει μέ μιά μικρή κωμωδία συμφιλίωσης, πού προοριζόταν νά ἐξυπηρετήσει πολλούς σκοπούς, τό ληστρικό του πόλεμο ἐνάντια στό Παρίσι, πού τόν ἐξυμνοῦσε στά ἀνακοινωθέντα του καί τίς προσπάθειες τῶν ὑπουργῶν του νά ἐγκαθιδρύσουν σ' ὅλη τή Γαλλία ἕνα νέο τρομοκρατικό καθεστώς. Σκοπός της ἦταν νά ἐξαπατήσει τίς ἐπαρχίες, νά τραβήξει μέ τό μέρος του τή μεσαία τάξη τοῦ Παρισιοῦ καί πρίν ἀπ' ὅλα νά δόσει στούς ὁπλισμένους δημοκρατικούς τῆς ἐθνοσυνέλευσης τήν εὐκαιρία νά κρύψουν τήν προδοσία τους ἐνάντια στό Παρίσι, πίσω ἀπό τήν πίστη τους στό Θιέρσο. Στίς 21 τοῦ Μάρτη, ὅταν δέν εἶχε ἀκόμα στρατό, εἶχε δηλώσει στήν ἐθνοσυνέλευση: «Ὅ,τι κι ἄν γίνει, ἐγώ δέ θά στείλω στρατό στό Παρίσι». Στίς 27 τοῦ Μάρτη σηκώθηκε ξανά καί εἶπε: «Βρῆκα τή δημοκρατία σάν τετελεσμένο γεγονός καί εἶμαι σταθερά ἀποφασισμένος νά τή διατηρήσω». Στήν πραγματικότητα, ἐν ὀνόματι τῆς δημοκρατίας κατέστειλε τήν ἐπανάσταση στή Λυόν καί στή Μασσαλία[1], ἐνῶ τά οὐρλιαχτά τῶν «γαιοχτημόνων βουλευ-

[1] Λίγες μέρες ὕστερα ἀπό τίς 18 τοῦ Μαρτη 1871 στη Λυόν καί τήν Μασσαλία ξέσπασαν ἐπαναστατικές ἐξεγέρσεις μέ σκοπό τήν ἀνακήρυξη τῆς Κομμούνας. Τό κίνημα αὐτό καταπνίγηκε ἀπό τήν κυβέρνηση τοῦ Θιέρσου. (Σημ. Σύντ.)

τῶν» του δέν ἄφηναν νά ἀκουστεῖ οὔτε ἡ λέξη «δημοκρατία» κάθε φορά πού τήν ἀνάφερνε κανείς στίς Βερσαλλίες. Ὕστερα ἀπ' αὐτό τό ἀνδραγάθημα μετρίασε τό «τετελεσμένο γεγονός» σ' ἕνα ὑποθετικό γεγονός. Οἱ πρίγκιπες τῆς Ὀρλεάνης, πού τούς εἶχε φυγαδέψει προσεχτικά ἀπό τό Μπορντώ μποροῦσαν τώρα νά ραδιουργοῦν στο Ντρέ παραδιάζοντας ἀνοιχτά τό νόμο. Οἱ παραχωρήσεις πού ὑποσχόταν ὁ Θιέρσος στίς ἀτέλειωτες συναντήσεις του μέ τούς ἀντιπροσώπους τοῦ Παρισιοῦ καί τῶν ἐπαρχιῶν — παρ' ὅλο πού διαρκῶς ἄλλαζαν τόνο καί χρῶμα — κατάληγαν πάντα σέ ἕνα πράγμα, ὅτι κατά τά προβλεπόμενα ἡ ἐκδίκησή του βά περιοριστεῖ ἐνάντια στή χούφτα τῶν ἐγκληματιῶν πού εἶχαν συμμετασχεῖ στή δολοφονία τοῦ Λεκοντ καί τοῦ Κλεμάν Τομᾶ, μέ τόν ὅρο ἐννοεῖται ὅτι τό Παρίσι καί ἡ Γαλλία θά δεχόταν νά ἀναγνωρίσει ἀνεπιφύλακτα τόν ἴδιο τον κύριο Θιέρσο σάν τήν καλύτερη δυνατή δημοκρατία, ἀκριβῶς ὅπως εἶχε κάνει τό 1830 μέ τό Λουδοβίκο Φίλιππο. Μά κι αὐτές τίς παραχωρήσεις ὄχι μόνο φρόντισε νά τίς κάνει ἀμφίβολες μέ τίς ἐπίσημες ἐξηγήσεις πού οἱ ὑπουργοί του ἔδοσαν σχετικά μ' αὐτές στήν ἐθνοσυνέλευση. Ὄχι, εἶχε ἀκόμα καί τόν Ντυφόρ του γιά νά δρᾶ. Ὁ Ντυφόρ, αὐτός ὁ παλιός ὀρλεανικός δικηγόρος, ἦταν κάθε φορά ὁ ἀνώτατος δικαστής τῆς κατάστασης πολιορκίας, τόσο σήμερα τό 1871, ἐπί Θιέρσου, ὅσο καί τό 1830, ἐπί Λουδοβίκου Φιλίππου καί τό 1849 ἐπί προεδρίας τοῦ Λουδοβίκου Βοναπάρτη. Ὅταν ἦταν ἔξω ἀπ' τήν κυβέρνηση πλούτιζε κάνοντας τό συνήγορο τῶν κεφαλαιοκρατῶν τοῦ Παρισιοῦ καί ἀποχτοῦσε πολιτικό κεφάλαιο συνηγορώντας ἐνάντια στούς νόμιους πού εἶχε ὁ ἴδιος θεσπίσει. Μή μένοντας τώρα ἱκανοποιημένος μέ τό ὅτι πέρασε στά βιαστικά ἀπό τήν ἐθνοσυνέλευση μιά σειρά ἀπό καταπιεστικούς νόμους, πού ὕστερα ἀπ' τήν πτώση τοῦ Παρισιοῦ βά ἐξάλειφαν καί τά τελευταῖα ὑπολείμματα τῆς δημοκρατικῆς ἐλευθερίας στή Γαλλία, προανάγγειλε καί τήν τύχη τοῦ Παρισιοῦ, συντομεύοντας τή διαδικασία των στρατοδικείων — πού κατά τή γνώμη του ἦταν πολύ ἀργή — καί δημοσίευσε ἕνα νέο δρακόντειο νόμο γιά τίς ἐξορίες. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1848, καταργώντας τή θανατική ποινή γιά πολιτικά ἐγκλήματα, τήν ἀντικατάστησε μέ τήν ἐξορία. Ὁ Λουδοβίκος Βοναπάρτης δέν εἶχε τολμήσει, τουλάχιστο ἀνοιχτά νά ἐπαναφέρει τό καθεστώς τῆς λαιμητόμου. Ἡ «βουλή» τῶν γαιοχτημόνων, πού δέν τολμοῦσε καί νά ὑποστη-

ρίξει ἀκόμα ὅτι οἱ παριζιάνοι δέν ἦταν στασιαστές, ἀλλά δολοφόνοι, ἀναγκάστηκε γι' αὐτό νά περιορίσει τήν προεξοφλημένη ἐκδίκηση ἐνάντια στο Παρίσι στό νέο κώδικα τοῦ Ντυφόρ γιά τίς ἐξορίες. Κάτω ἀπ' ὅλες αὐτές τίς συνθῆκες βά ἦταν ἀδυνατο στό Θιέρσο να συνεχίσει τόσον καιρό τή συμφιλιωτική κωμωδία του, ἄν ἡ κωμωδία αὐτή δεν προκαλουσε, ὅπως τό ἐπιδίωκε, τά λυσασμένα συρλιαχτά τῶν γαιοχτημόνων βουλευτῶν» πού τό μυρηκαστικό μυαλό τους δε μποροῦσε νά καταλάβει οὔτε τό παιχνίδι, οὔτε τήν ἀνάγκη τῆς ὑποκρισίας του, τῆς ὑπουλότητάς του καί τῆς ἀναβλητικότητάς του.

Ἐν ὄψει τῶν ἐπικείμενων δημοτικῶν ἐκλογῶν τῆς 30 τοῦ Ἀπρίλη, ὁ Θιέρσος ἔπαιξε στίς 29 τοῦ Ἀπρίλη μιά ἀπό τίς μεγαλύτερες συμφιλιωτικές σκηνές του. Μέσα σ' ἕνα χείμαρο αἰσθηματικῆς ρητορείας ἀναφώνησε ἀπ' τό τήμα τῆς ἐθνοσυνέλευσης: «Ἡ μόνη συνωμοσία πού ὑπάρχει ἐνάντια στή δημοκρατία εἶναι ἡ συνωμοσία τοῦ Παρισιοῦ, πού μας ἀναγκάζει νά χύνουμε γαλλικό αἷμα. Τό λέω καί τό ἐπαναλαραίνω: Φροντίστε νά πέσουν τά ἀνόσια αὐτά ὅπλα ἀπ' τά χέρια πού τά κρατοῦν καί ἡ τιμωρία θά σταματήσει ἀμέσως μέ μιά πράξη εἰρηνική, ἀπ' τήν ὁποία θά ἀποκλειστεῖ μόνον ὁ μικρος ἀριθμός τῶν ἐγκληματιῶν». Στίς λυσασμένες διακοπές τῶν γαιοχτημόνων βουλευτῶν ἀπάντησε: «Κύριοι, πῆτε μου σᾶς παρακαλῶ θερμά, μήπως ἔχω ἄδικο; Μήπως λυπᾶστε πραγματικά πού μπόρεσα νά πῶ τήν ἀλήθεια, ὅτι οἱ ἐγκληματίες εἶναι μόνο μιά χούφτα; Μήπως δέν εἶναι εὐτύχημα ὅτι μέσα σ' ὅλη τή συμπορά μας οἱ ἄνθρωποι πού στάθηκαν ἱκανοί να χύσουν τό αἷμα τοῦ Κλεμάν Τομά καί τοῦ στρατηγοῦ Λεκόντ δέν ἀποτελοῦν παρά σπάνιες ἐξαιρέσεις;»

Ἡ Γαλλία ὅμως δέν ἄκουσε τήν ἀγόρευση αὐτή μέ τήν ὁποία ὁ Θιέρσος κολακευοταν ὅτι κατάφερε νά ψάλει ἕνα κοινοβουλευτικό τραγούδι σειρήνων. Ἀπό τούς 700.000 δημοτικούς συμβούλους πού ρῆχαν στίς 35.000 κοινότητες πού εἶχαν ἀπομείνει ἀκόμα στή Γαλλία, οἱ συνασπισμένοι νομιμόφρονες, ὀρλεανικοί καί βοναπαρτικοί δέν πῆραν οὔτε 8.000. Οἱ συμπληρωματικές ἐκλογές πού ἀκολούθησαν ἦταν ἀκόμα πιό ἐχθρικές. Ἔτσι ἡ ἐθνοσυνέλευση ἀντί νά πάρει ἀπό τίς ἐπαρχίες τήν ὁλική δύναμη πού τόσο τῆς χρειαζόταν, ἔχασε κι αὐτή τήν τελευταία της ἀξίωση γιά ἠθική ἰσχή: δηλαδή τήν ἀξίωση ὅτι ἀποτελεῖ τήν ἔκφραση τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος τῆς Γαλλίας. Γιά νά ὁλοκληρωθεῖ ἡ ἥττα, τά νεσε-

κλεγμένα δημοτικά συμβούλια ὅλων τῶν πόλεων τῆς Γαλλίας ἀπείλησαν ἀνοιχτά τή σφετεριστική συνέλευση τῶν Βερσαλλιῶν μέ μιά ἀντισυνέλευση στό Μπορντώ.

Τότε ἔφτασε γιά τό Βίσμαρκ ἡ στιγμή πού τήν περίμενε ἀπό πολύν καιρό γιά νά ἐπέμβει ἀποφασιστικά. Διέταξε μέ τόνο κυρίαρχου τό Θιέρσο νά στείλει ἀμέσως πληρεξούσιους στή Φρανκφούρτη γιά τό ὁριστικό κλείσιμο τῆς εἰρήνης. Ὑπακούοντας ταπεινά στό κάλεσμα τοῦ κυρίου καί ἀφέντη του ὁ Θιέρσος βιάστηκε νά στείλει τό δοκιμασμένο ἔμπιστό του Ζύλ Φάβρ καί γιά βοηθό του τόν Πουγέ-Κερτιέ. Ὁ Πουγέ-Κερτιέ, ἕνας «ἐπιφανής» ἐργοστασιάρχης-νηματουργός τῆς Ρουέν, ἕνας φλογερός καί ἀκόμα δουλικός ὀπαδός τῆς δεύτερης αὐτοκρατορίας, δέν εἶχε ποτέ του βρεῖ τίποτα τό ἐπιλήψιμο στήν αὐτοκρατορία, ἐκτός ἀπό τήν ἐμπορική της σύμβαση μέ τήν Ἀγγλία, πού ζημίωνε τά συμφέροντά του σάν ἐργοστασιάρχη. Μόλις ἐγκαταστάθηκε στό Μπορντώ σάν ὑπουργός τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Θιέρσου, κατηγόρησε ἀμέσως τήν «ἀνιερη» αὐτή σύμβαση, ἔκανε τόν ὑπαινιγμό ὅτι θ' ἀκυρωθεῖ σύντομα κι εἶχε ἀκόμα τήν ἀναίδεια, (ἄν καί ἀνώφελα, γιατί λογάριαζε χωρίς τόν Βίσμαρκ) νά προσπαθήσει νά ξαναεπιβάλει ἀμέσως τούς παλιούς προστατευτικούς δασμούς ἐνάντια στήν Ἀλσατία, ὅπου, ὅπως ἔλεγε, δέν τόν ἐμπόδιζαν ἀκόμα προηγούμενες διεθνεῖς συμβάσεις. Μήπως ὁ ἄνθρωπος αὐτός, πού θεωροῦσε τήν ἀντεπανάσταση σάν ἕνα μέσο γιά νά κατεβάσει τά μεροκάματα στή Ρουέν καί τήν παραχώρηση γαλλικῶν ἐπαρχιῶν σάν μέσο γιά νά ἀνεβάσει τήν τιμή τῶν ἐμπορευμάτων του στή Γαλλία—μήπως ὁ ἄνθρωπος αὐτός δέν ἦταν ἀπό τά πρίν ἐνδεδειγμένος νά γίνει ὁ ἀντάξιος συνεταῖρος τοῦ Ζύλ Φάβρ στήν τελευταία του προδοσία, πού ἐπιστεγάζει ὅλο του τό ἔργο;

Ὅταν ἔφτασε τό ἐξαίρετο αὐτό ζευγάρι τῶν πληρεξουσίων ἀντιπροσώπων στή Φρανκφούρτη, ὁ Βίσμαρκ τούς ἀποπῆρε μέ τό πρόσταγμα: Εἴτε παλινόρθωση τῆς αὐτοκρατορίας, εἴτε ἀνεπιφύλακτη ἀποδοχή τῶν δικῶν μου ὅρων εἰρήνης! Οἱ ὅροι αὐτοί περιεῖχαν τή συντόμευση τῶν προθεσμιῶν πληρωμῆς γιά τίς πολεμικές ἀποζημιώσεις καί τή διαρκῆ κατοχή τῶν φρουρίων τοῦ Παρισιοῦ ἀπό τά πρωσικά στρατεύματα, ἕως ὅτου ὁ Βίσμαρκ νά θεωρήσει ὅτι εἶναι ἱκανοποιημένος ἀπ' τήν κατάσταση τῶν πραγμάτων στή Γαλλία — ἔτσι ἡ Πρωσία ἀναγνωριζόταν ἀνώτατος διαιτητής στίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις τῆς

Γαλλίας! Σ' ἀντάλλαγμα προσφερόταν ν' ἀφήσει ἐλεύθερο γιά τήν ἐξόντωση τοῦ Παρισιοῦ, τόν αἰχμαλωτισμένο στρατό τοῦ Βοναπάρτη καί νά τόν ἐνισχύσει ἄμεσα μέ τά στρατεύματα τοῦ αὐτοκράτορα Γουλιέλμου. Καί σάν ἐγγύηση ὅτι θά κρατήσει τό λόγο του ἐξάρτησε τήν πληρωμή τῆς πρώτης δόσης τῶν ἀποζημιώσεων ἀπό τήν «εἰρήνευση» τοῦ Παρισιοῦ. Φυσικά ὁ Θιέρσος καί οἱ πληρεξούσιοί του κατάπιανε μέ ἁπληστία ἕνα τέτοιο δόλωμα. Ὑπογράψανε στίς 10 τοῦ Μάη τή συνθήκη εἰρήνης καί στίς 21 τοῦ Μάη φρόντισαν κιόλας νά τήν ἐπικυρώσει ἡ ἐθνοσυνέλευση τῶν Βερσαλλιῶν.

Στό διάστημα ἀνάμεσα στήν ὑπογραφή τῆς εἰρήνης καί στόν ἐρχομό τῶν βοναπαρτικῶν αἰχμαλώτων, ὁ Θιέρσος αἰσθανόταν τόν ἑαυτό του τόσο περισσότερο ὑποχρεωμένο νά ξαναρχίσει τήν συμφιλιωτική του κωμωδία, πού τά δημοκρατικά τσιράκια του εἶχαν ἀνάγκη ἀπό ἕνα πρόσχημα γιά νά κάνουν τά στραβά μάτια μπροστά στίς προετοιμασίες γιά τή σφαγή τοῦ Παρισιοῦ. Ἀκόμα καί στίς 8 τοῦ Μάη ἀπάντησε σέ μιά ἀντιπροσωπεία ἀπό συμφιλιωτές τῆς μεσαίας τάξης: «Μόλις ἀποφασίσουν οἱ στασιαστές νά συνθηκολογήσουν, γιά μιά ὁλόκληρη βδομάδα οἱ πόρτες τοῦ Παρισιοῦ θά μείνουν ὀρθάνοιχτες γιά ὅλους, ἐκτός ἀπ' τούς δολοφόνους τῶν στρατηγῶν Κλεμάν Τομά καί Λεκόντ».

Λίγες μέρες ἀργότερα, ὅταν οἱ «γαιοχτήμονες βουλευτές» τον ἐπερώτησαν σέ ἔντονο ὕφος γιά τήν ὑπόσχεση πού ἔδοσε, ἀρνήθηκε κάθε ἐξήγηση, ἔκανε ὅμως τήν παρακάτω χαρακτηριστική νύξη: «Σᾶς λέω ὅτι ἀνάμεσά σας ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀνυπόμονοι πού βιάζονται πάρα πολύ. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοί πρέπει νά περιμένουν ἄλλες ὀχτώ μέρες. Ὅταν περάσουν αὐτές οἱ ὀχτώ μέρες δέ θά ὑπάρχει πιά κίνδυνος καί τό καθῆκον θά εἶναι ἀνάλογο μέ τό θάρρος τους καί τίς ἱκανότητές τους». Μόλις ὁ Μάκ-Μαόν εἶναι σέ θέση νά τόν βεβαιώσει ὅτι μπορεῖ σύντομα νά μπεῖ στό Παρίσι, ὁ Θιέρσος δήλωσε στήν ἐθνοσυνέλευση ὅτι «θά μπεῖ στό Παρίσι μέ τό νόμο στά χέρια καί θά ζητήσει πλήρη ἐξιλασμό ἀπό τούς ἄθλιους πού εἶχαν θυσιάσει τή ζωή στρατιωτῶν καί εἶχαν καταστρέψει δημόσια μνημεῖα». Ὅταν πλησίαζε ἡ στιγμή τῆς ἀπόφασης εἶπε στήν ἐθνοσυνέλευση: «Θά εἶμαι ἀνελέητος». Γιά τό Παρίσι, εἶπε ὅτι βγῆκε ἡ καταδικαστική του ἀπόφαση, καί γιά τούς βοναπαρτικούς ληστές του, ὅτι εἶχαν τήν ἄδεια τοῦ κράτους νά ἐκδικηθοῦν μέ τήν ψυχή τους τό Παρίσι. Τέλος, ὅταν στίς 21 τοῦ Μάη ἡ προδοσία ἄνοιξε τίς

πόρτες τοῦ Παρισιοῦ στό στρατηγό Ντουαί, ὁ Θιέρσος ἀποκάλυπτε στίς 22 τοῦ Μάη στούς «γαιοχτήμονες βουλευτές» του, τό «σκοπό» τῆς συμφιλιωτικῆς του κωμωδίας, πού τήν εἶχαν παρανοήσει τόσο ἐπίμονα: «Σᾶς εἶπα λίγες μέρες προτήτερα ὅτι πλησιάζαμε στό σκοπό, σήμερα ἔρχομαι νά σᾶς πῶ ὅτι φτάσαμε στό σκοπό. Ἡ νίκη τῆς τάξεως, τῆς δικαιοσύνης καί τοῦ πολιτισμοῦ κερδήθηκε ἐπιτέλους».

Μάλιστα, αὐτή ἦταν ἡ νίκη. Ὁ πολιτισμός καί ἡ δικαιοσύνη τοῦ ἀστικοῦ καθεστῶτος ξεπροβάλλουν στό ἀληθινό δυσοίωνο φῶς του κάθε φορά πού στό καθεστώς αὐτό οἱ σκλάβοι καί οἱ εἴλωτες ξεσηκώνονται ἐνάντια στούς ἀφεντάδες τους. Τότε αὐτός ὁ πολιτισμός καί αὐτή ἡ δικαιοσύνη φανερώνονται σάν ἀπροκάλυπτη ἀγριότητα καί ἄνομη ἐκδίκηση. Κάθε νέα κρίση στήν ταξική πάλη ἀνάμεσα στό σφετεριστή καί στόν παραγωγό τοῦ πλούτου φανερώνει ἀκόμα πιό χτυπητά τό γεγονός αὐτό. Ἀκόμα καί οἱ ὠμότητες τῶν ἀστῶν τόν Ἰούνη τοῦ 1848 ὠχριοῦν μπρός στήν ἀνείπωτη προστυχιά τοῦ 1871. Ἡ ἡρωϊκή αὐτοθυσία μέ τήν ὁποία ἐξακολουθοῦσε νά πολεμᾶ ὁ πληθυσμός τοῦ Παρισιοῦ—ἄνδρες, γυναῖκες καί παιδιά—ὀχτώ ὁλόκληρες μέρες ὕστερα ἀπ' τήν εἴσοδο τῶν βερσαλλιέρων ἀνταναχλᾶ τόσο πολύ τό μεγαλεῖο τῆς ὑπόθεσής τους, ὅπως καί οἱ χτηνώδεις πράξεις τοῦ στρατοῦ ἀνταναχλοῦν τό ἄμφυτο πνεῦμα αὐτοῦ τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ὁποίου εἶναι μισθοφόρος ἐκδικητής του. Πραγματικά δοξασμένος πολιτισμός, πού τό ζωτικό του πρόβλημα σήμερα εἶναι πῶς θά ξεφορτωθεῖ τούς σωρούς ἀπό τά πτώματα τῶν ἀνθρώπων πού δολοφόνησε ὅταν εἶχε τελειώσει πιά ἡ μάχη!

Γιά νά βροῦμε κάτι τό ἀντίστοιχο μέ τή διαγωγή τοῦ Θιέρσου καί τῶν αἱμοβόρων σκυλιῶν του πρέπει ν' ἀνατρέξουμε στήν ἐποχή τοῦ Σύλλα καί τῶν δυό τριανδριῶν τῆς Ρώμης. Ἡ ἴδια ψύχραιμη μαζική σφαγή, ἡ ἴδια περιφρόνηση τῆς ἡλικίας καί τοῦ φύλου στή σφαγή, τό ἴδιο σύστημα βασανισμοῦ τῶν αἰχμαλώτων, οἱ ἴδιες προγραφές, μά τούτη τή φορά μιᾶς ὁλόκληρης τάξης, ὁ ἴδιος ἄγριος διωγμός ἐνάντια στούς κρυμένους ἡγέτες, μήν τυχόν καί ξεφύγει κανένας, οἱ ἴδιες καταγγελίες ἐνάντια σέ πολιτικούς καί προσωπικούς ἐχθρούς καί ἡ ἴδια ἀδιαφορία μπροστά στή σφαγή ἀνθρώπων ὁλότελα ξένων πρός τόν ἀγώνα. Μόνο μιά διαφορά ὑπάρχει, καί ἡ διαφορά αὐτή εἶναι ὅτι οἱ ρωμαῖοι δέν εἶχαν ἀκόμα πολυβόλα γιά νά ξεκάνουν μαζικά

τούς προγραμμένους καί ὅτι δέν κρατοῦσαν «στά χέρια τό νόμο» οὔτε ἔφεραν στά χείλη τους τήν κραυγή «πολιτισμός».

Κι ὕστερα ἀπ' αὐτές τίς φρικαλεότητες, κοιτᾶχτε τώρα τήν ἄλλη, τήν ἀκόμα ἀπαισιότερη, μορφή αὐτοῦ τοῦ ἀστικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως τήν περιγράφει ὁ ἴδιος του ὁ τύπος:

«Ἐνῶ—γράφει ὁ παρισινός ἀνταποκριτής μιᾶς λονδρέζικης συντηρητικῆς ἐφημερίδας—ἀπό μακριά ἀντηχοῦν ἀκόμη ἀραιοί πυροβολισμοί καί ἀφημένοι στήν τύχη τους τραυματίες ξεψυχοῦν ἀνάμεσα στούς τάφους τοῦ νεκροταφείου τοῦ Πέρ Λασαίζ, ἐνῶ 6000 ἐξεγερμένοι, τρομαγμένοι, χάθηκαν μέσα στήν ἀπόγνωση τῆς ἀγωνίας τοῦ θανάτου περιπλανώμενοι στό λαβύρινθο τῶν κατακομβῶν τοῦ Παρισιοῦ καί ἐνῶ κυνηγοῦσαν ἀκόμα στούς δρόμους μάζες ἀπό δυστυχισμένους ἀνθρώπους καί τούς σκότωναν μέ τά πολυβόλα—προκαλεῖ ἀγανάχτηση νά βλέπει κανείς τά καφενεῖα γιομάτα ἀπό ἀνθρώπους πού πίνουν ἀφέντι, καί πού παίζουν μπιλιάρδο καί ντόμινο, προκαλεῖ ἀγανάχτηση νά βλέπει κανείς τή γυναικεία διαφθορά νά περιφέρεται στά βουλεβάρτα καί νά ἀκούει τίς φωνές τοῦ ὀργίου πού βγαίνουνε ἀπό τά σεπαρέ τῶν ἑστιατορίων πολυτελείας νά ταράζουν τή νυχτερινή ἡσυχία». Ὁ κ. Ἐντουάρ Ἐρβέ γράφει στή «Ζουρνάλ ντέ Παρί», μιά βερσαλλιέρικη ἐφημερίδα πού τήν εἶχε κλείσει ἡ Κομμούνα: «Ὁ τρόπος πού ὁ πληθυσμός τοῦ Παρισιοῦ(!) ἐκδήλωσε χθές τήν ἱκανοποίησή του ἦταν πραγματικά κάτι παραπάνω ἀπό ἐπιπόλαιος καί φοβόμαστε ὅτι θά χειροτερεύσει ὅσο θά περνάει ὁ καιρός. Τό Παρίσι ἔχει τώρα ὄψη γιορτῆς, κάτι πού εἶναι πραγματικά ἄτοπο, κι ἂν δέ θέλουμε νά μᾶς ὀνομάσουν „παρισινούς τῆς παρακμῆς", πρέπει νά δοθεῖ τέλος σ' αὐτή τήν κατάσταση». Ὕστερα ἀπ' αὐτά ὁ Ἐρβέ ἀναφέρει τό χωρίο τοῦ Τάκιτου, πού λέει: «Καί ὅμως τήν ἑπομένη, ὕστερα ἀπό τό φριχτό αὐτόν ἀγώνα, καί πρίν καλά-καλά τελειώσει, ἄρχισε ξανά ἡ Ρώμη—ξεφτελισμένη καί διεφθαρμένη—νά κυλιέται μέσα στό βοῦρκο τῆς ἡδονῆς πού κατάστρεφε τό κορμί της καί μόλυνε τήν ψυχή της—alibi proelia et vulnera, alibi balnea popinaeque (ἐδῶ μάχες καί πληγές, ἐκεῖ λουτρά καί συμπόσια.)»—Ὁ κ. Ἐρβέ ξεχνᾶ μονάχα νά πεῖ ὅτι ὁ «πληθυσμός τοῦ Παρισιοῦ» πού ἀναφέρει, εἶναι μονάχα ὁ πληθυσμός τοῦ Παρισιοῦ τοῦ Θιέρσου, οἱ λιποτάχτες πού ἐπιστρέφουν κατά μά-

ζες, ἀπό τίς Βερσαλλίες, τό Σαίν-Ντενί, τη Ρουέη καὶ τό Σαίν Ζερμαίν — τό «Παρίσι τῆς παρακμῆς».

Ὁ ἐλεεινός αὐτός πολιτισμός, πού βασίζεται στήν ὑποδούλωση τῆς ἐργασίας, σ' ὅλους τούς αἱματηρούς θριάμβους του πάνω στούς γεμάτους αὐτοθυσία προμάχους μιᾶς νέας, καλύτερης κοινωνίας, πνίγει τά ἔγγειτά τῶν θυμάτων του μέσα σέ οὐρλιαχτά συκοφαντίας πού βρίσκουν πλατα παγκόσμια ἀπήχηση. Στά χέρια τῶν αἱμοβόρων σκυλιῶν τῆς τάξεως», τό χαρούμενο ἐργατικό Παρίσι τῆς Κομμούνας μετατρέπεται ξαφνικά σέ πανδαιμόνιο. Καί τί ἀποδείχνει στό ἀστικό πνεῦμα ὅλων τῶν χωρῶν ἡ τρομερή αὐτή μεταρολή; Τίποτα ἄλλο ἐκτός ἀπό τό ὅτι ἡ Κομμούνα συνωμότησε ἐνάντια στόν πολιτισμό! Ὁ λαός τοῦ Παρισιοῦ θυσιάζεται μέ ἐνθουσιασμό γιά τήν Κομμούνα, ὁ ἀριθμός τῶν νεκρῶν του ξεπερνάει τούς νεκρούς ὁποιασδήποτε ἄλλης γνωστῆς μάχης στήν ἱστορία. Τί ἀποδείχνει αὐτό; Τίποτα ἄλλο ἐκτός ἀπό τό ὅτι ἡ Κομμούνα δέν ἦταν κυβέρνηση τοῦ ἴδιου τοῦ λαοῦ, ἀλλά ἡ βίαιη κατάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπό μιά χούφτα ἐγκληματίες! Οἱ γυναῖκες τοῦ Παρισιοῦ δίνουν χαρούμενα τή ζωή τους στά ὀδοφράγματα καί στόν τόπο τῆς ἐκτέλεσης. Τί ἀποδείχνει αὐτό; Τίποτα ἄλλο, ἐκτός ἀπό τό ὅτι ὁ δαίμονας τῆς Κομμούνας τίς μετάτρεψε σέ μέγαιρες καί Ἑκάτες! Ἡ μετριοπάθεια τῆς Κομμούνας στό διάστημα μιᾶς δίμηνης ἀναμφισβήτητης κυριαρχίας βρίσκει τό ἀντίστοιχό της μόνο στον ἡρωϊσμό τῆς ἄμυνάς της. Τί ἀποδείχνει αὐτό; Τίποτα ἄλλο, ἐκτος ἀπό τό ὅτι ἡ Κομμούνα ἐπί δυό ὁλόκληρους μῆνες ἔκρυβε προσεχτικά, κάτω ἀπό τό προσωπεῖο τῆς μετριοπάθειας καί του ἀνθρωπισμοῦ, τή δίψα γιά αἷμα τῶν σατανικῶν της ἐνστίκτων γιά νά τά ξαμολήσει τήν ὥρα τῆς ἐπιθανάτιας ἀγωνίας της!

Μέσα στό ἡρωϊκό του ὁλοκαύτωμα, τό Παρίσι τῶν ἐργατῶν περιέβαλε μέσα στίς φλόγες του χτίρια καί μνημεῖα. Τή στιγμή πού οἱ κύριοι τοῦ προλεταριάτου κομματιάζουν τό ζωντανό κορμί του δέν πρέπει πιά νά περιμένουν ὅτι θά ξαναγυρίσουν θριαμβευτικά στούς ἄθικτους τοίχους τῶν σπιτιῶν τους. Ἡ κυβέρνηση τῶν Βερσαλλιῶν φωνάζει: «ἐμπρησμός!» καί ψιθυρίζει τό σύνθημα αὐτό σ' ὅλους τούς πράχτορές της ὡς τό πιό ἀπομακρυσμένο χωριουδάκι, γιά νά κυνηγᾶνε τούς ἐχθρούς της παντοῦ σάν ὑποπτους ἐμπρηστές ἐξ ἐπαγγέλματος. Ἡ ἀστική τάξη ὅλου τοῦ κόσμου βλέπει μέ εὐχαρίστηση τή μα-

ζική αὐτή σφαγή ὕστερα ἀπ' τή μάχη, ταράζεται ὅμως ἀπό φρίκη μπροστά στή βεβήλωση τῶν τούβλων καί τοῦ σουρᾶ!

Ὅταν οἱ κυβερνήσεις δίνουν στόν πολεμικό τους στόλο τήν ἄδεια «νά σκοτώνει, νά καίει καί νά καταστρέφει», μήπως αὐτό δέν εἶναι ἄδεια γιά ἐμπρησμό; Ὅταν τά βρετανικά στρατεύματα ρίχνουν ἐπίτηδες φωτιά στό Καπιτώλιο τῆς Βάσιγκτον καί στό θεῖνο ἀνάκτορο τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Κίνας, μήπως αὐτό δέν εἶναι ἐμπρησμός; Ὅταν οἱ πρῶσοι, ὄχι γιά στρατιωτικούς λόγους, ἀλλά ἁπλῶς ἀπό ἐκδίκηση, ἔβαζαν φωτιά μέ πετρέλαιο καί καίγανε πόλεις καί πλῆθος ἀπό χωριά, σάν τή Σατωτέν, μήπως αὐτό δέν ἦταν ἐμπρησμός; Ὅταν ὁ Θιέρσος, ἔξι ὁλόκληρες βδομάδες βομβάρδιζε τό Παρίσι, μέ τό πρόσχημα ὅτι ἤθελε νά κάψει μόνο σπίτια στά ὁποία βρίσκονταν ἄνθρωποι, μήπως αὐτό δέν ἦταν ἐμπρησμός;—Στόν πόλεμο ἡ φωτιά εἶναι ἕνα πέρα γιά πέρα νόμιμο ὅπλο, ὅπως καί κάθε ἄλλο ὅπλο. Στόν πόλεμο βομβαρδίζουν τά χτίρια πού κατέχει ὁ ἐχθρός γιά νά τά κάψουν. Ἂν οἱ ὑπερασπιστές τους ἀναγκάζονται νά ὑποχωρήσουν καί νά τά ἐγκαταλείψουν, τότε τά βάζουν οἱ ἴδιοι φωτιά γιά νά ἐμποδίσουν τούς ἐπιτιθέμενους νά τά πάρουν καί νά ὀχυρωθοῦν σ' αὐτά. Ἡ μοίρα ὅλων τῶν χτιρίων πού βρίσκονται στό μέτωπο τῆς μάχης ὅλων τῶν ταχτικῶν στρατῶν τοῦ κόσμου ἦταν πάντα νά καίγονται. Μά στόν πόλεμο τῶν ὑποδουλωμένων ἐνάντια στούς ὑποδουλωτές τους, σ' αὐτόν τόν μόνο δίκαιο πόλεμο στήν ἱστορία, αὐτό δέν πρέπει καθόλου νά ἰσχύει! Ἡ Κομμούνα χρησιμοποίησε τή φωτιά σάν μέσο ἄμυνας μέ τήν πιό αὐστηρή ἔννοια τῆς λέξης. Τή χρησιμοποίησε γιά νά φράξει στά στρατεύματα τῶν Βερσαλλιῶν ἐκείνους τούς μακριούς ὁλόισους δρόμους πού ὁ Ὠσμάν τούς εἶχε ἐπίτηδες ἀνοίξει γιά νά εἶναι κατάλληλοι γιά πυρά πυροβολικοῦ. Τή χρησιμοποίησε γιά νά καλύψει τήν ὑποχώρησή της, κατά τόν ἴδιο τρόπο πού οἱ βερσαλλιέροι χρησιμοποίησαν στήν προώθησή τους τίς ὀβίδες τους πού κατάστρεψαν τουλάχιστον τόσα χτίρια ὅσα καί ἡ φωτιά τῆς Κομμούνας. Ἀκόμα καί σήμερα συζητιέται σέ ποιά χτίρια βάλαν φωτιά οἱ ἀμυνόμενοι καί σέ ποιά οἱ ἐπιτιθέμενοι. Καί οἱ ἀμυνομενοι κατέφυγαν στή φωτιά μόνον ὅταν τά βερσαλλιέρικα στρατεύματα εἶχαν πιά ἀρχίσει νά δολοφονοῦν μαζικά τούς αἰχμαλώτους. Ἐξάλλου ἡ Κομμούνα, πολύ προτήτερα, εἶχε δημόσια διακηρύξει ὅτι ἂν τήν ἔσπρωχναν ὡς τά ἄκρα, θά θαβόταν κάτω ἀπό τά ἐρείπια τοῦ Παρισιοῦ, καί θά ἔκανε τό Πα-

ρίσι μιά δεύτερη Μόσχα, ὅπως τό εἶχε ὑποσχεθεῖ νά τό κάνει καί ἡ κυβέρνηση τῆς ἐθνικῆς ἅμυνας μά μόνο γιά νά καλύψει τήν προδοσία της. Καί ἀκριβῶς γιά τό σκοπό αὐτό ὁ Τροσύ εἶχε προμηθευτεῖ τό ἀπαραίτητο πετρέλαιο. Ἡ Κομμούνα ἤξερε ὅτι οἱ ἀντίπαλοί της δέ σκοτίζονταν καθόλου γιά τή ζωή τοῦ παρισινοῦ λαοῦ, μά ὅτι νοιάζονταν πάρα πολύ γιά τά χτίριά τους στό Παρίσι. Κι ὁ Θιέρσος, ἀπό τήν ἄλλη, τούς εἶχε δηλώσει ὅτι θά ἦταν ἀμείλικτος στήν ἐκδίκησή του. Μόλις ἑτοίμασε τό στρατό του γιά τή μάχη ἀπ' τή μιά μεριά, ἐνῶ ἀπ' τήν ἄλλη οἱ πρῶσοι ἔκλειναν τήν ἔξοδο, ὁ Θιέρσος διακήρυξε: «Θά εἶμαι ἀνελέητος! Ἡ τιμωρία θά εἶναι πλήρης καί ἡ δικαιοσύνη αὐστηρή!». Ἂν οἱ πράξεις τῶν ἐργατῶν τοῦ Παρισιοῦ ἦταν βανδαλισμός, ἦταν ὁ βανδαλισμός τῆς ἀπεγνωσμένης ἅμυνας καί ὄχι ὁ βανδαλισμός τοῦ θριάμβου, σάν τό βανδαλισμό τῶν χριστιανῶν ὅταν κατάστρεφαν τούς πραγματικά ἀνεκτίμητους θησαυρούς τῆς εἰδωλολατρικῆς ἀρχαιότητας, μά κι αὐτός ἀκόμα ὁ βανδαλισμός δικαιολογήθηκε ἀπό τόν ἱστορικό σάν ἕνα ἀναπέφευγο καί σχετικά ἀσήμαντο γεγονός στόν τιτάνιο ἀγώνα ἀνάμεσα σέ μιά νέα κοινωνία πού ἀνέβαινε καί σέ μιά παλιά πού κατέρρεε. Ἀκόμα λιγότερο ἔμοιαζε μέ τό βανδαλισμό τοῦ Ὠσμάν, πού σάρωσε τό ἱστορικό Παρίσι γιά νά κάνει τόπο στό Παρίσι τῶν σουλατσαδόρων.

Ἀλλά ἡ ἐκτέλεση ἀπό τήν Κομμούνα τῶν ἑξῆντα τεσσάρων ὁμήρων, μέ ἐπικεφαλῆς τόν ἀρχιεπίσκοπο τοῦ Παρισιοῦ! Ἡ ἀστική τάξη καί ὁ στρατός της τόν Ἰούνη τοῦ 1848 εἶχαν ξαναεκδικηθεῖ μιά συνήθεια ἀπό καιρό ἐξαφανισμένη ἀπό τήν πολεμική πράξη - τόν τουφεκισμό τῶν ἀνυπεράσπιστων αἰχμαλώτων τους. Ἡ χτηνώδικη αὐτή συνήθεια ἐφαρμόστηκε ἀπό τότε λίγο-πολύ σέ κάθε καταστολή μιᾶς λαϊκῆς ἐξέγερσης στήν Εὐρώπη καί στίς Ἰνδίες, ἀποδείχνοντας ἔτσι ὅτι ἀποτελοῦσε μιά πραγματική «πρόοδο τοῦ πολιτισμοῦ!». Ἀπό τήν ἄλλη, οἱ πρῶσοι ξανάφεραν στή Γαλλία τή συνήθεια νά παίρνονται ὅμηροι — ἀθῶοι ἄνθρωποι πού ἐγγυόνταν μέ τή ζωή τους γιά τίς πράξεις ἄλλων. Κι ὅταν ὁ Θιέρσος, ὅπως εἴδαμε, ἐπέβαλε τήν ἀνθρωπιστική συνήθεια νά τουφεκίζονται οἱ κομμουνάροι αἰχμάλωτοι, ἡ Κομμούνα, γιά νά προστατέψει τή ζωή τους, ἀναγκάστηκε νά καταφύγει στήν πρωσική συνήθεια νά πάρει ὁμήρους. Μέ τούς συνεχιζόμενους τουφεκισμούς τῶν αἰχμαλώτων ἀπό τούς βερσαλλιέρους εἶχε χαθεῖ πολλές φορές ἡ ζωή τῶν ὁμήρων. Ἦδη

θά μποροῦσε νά φεισθεῖ πιά κανείς τή ζωή τους ὕστερα ἀπό τή σφαγή μέ τήν ὁποία οἱ πραιτωριανοί[1] τοῦ Μάκ-Μαόν πανηγύρισαν τήν εἴσοδό τους στό Παρίσι; Μήπως θά ἔπρεπε νά καταντήσει ἁπλή κοροϊδία καί τό τελευταῖο ἀντίβαρο ἐνάντια στήν ἀνελέητη ἀγριότητα τῶν ἀστικῶν κυβερνήσεων - ἡ σύλληψη ὁμήρων; Ὁ πραγματικός φονιάς τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νταρμπουά εἶναι ὁ Θιέρσος. Ἡ Κομμούνα εἶχε ἐπανειλημμένα προτείνει ν' ἀνταλλάξει τόν ἀρχιεπίσκοπο καί ἕνα σωρό ἄλλους παπάδες μαζί, μέ μόνο τόν Μπλανκί, πού ἦταν τότε στά χέρια τοῦ Θιέρσου. Ὁ Θιέρσος ἀρνιόταν ἐπίμονα. Ἤξερε ὅτι δίνοντας τόν Μπλανκί θά ἔδινε στήν Κομμούνα ἕνα κεφάλι, ἐνῶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος θά ἐξυπηρετοῦσε καλύτερα τό σκοπό του σάν πτῶμα. Ὁ Θιέρσος μιμόταν σ' αὐτό τόν Καβαινιάκ. Τί κραυγές φρίκης δέν ἔβγαλαν τόν Ἰούνη τοῦ 1848 ὁ Καβαινιάκ καί οἱ «ἄνθρωποί του τῆς τάξεως», ὅταν στιγμάτιζαν τούς ἐξεγερμένους σάν δολοφόνους τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἄφρ! Καί ὅμως ξέραν πάρα πολύ καλά ὅτι τόν ἀρχιεπίσκοπο τόν εἶχαν τουφεκίσει στρατιῶτες τοῦ κόμματος τῆς τάξεως. Ὁ Ζακμέ, πρωτοσύγγελος τοῦ ἀρχιεπισκόπου, πού ἦταν αὐτόπτης μάρτυρας τῆς ἐκτέλεσης, ἔκανε ἀμέσως μετά σχετική ἰδιόχειρη ἔγγραφη κατάθεση στόν Καβαινιάκ.

Ὅλος αὐτός ὁ χορός τῆς συκοφαντίας, πού μέσα στά αἱματηρά του ὄργια δέν παρέλειψε ποτέ τό κόμμα τῆς τάξεως νά ξεσηκώνει ἐνάντια στά θύματά του, ἀποδείχνει μονάχα ὅτι ὁ σημερινός ἀστός θεωρεῖ τόν ἑαυτό του νόμιμο διάδοχο τοῦ πρώτην φεουδάρχη ἄρχοντα, πού κάθε ὅπλο στά δικά του τά χέρια ἐνάντια στόν πλῆβειο τό θεωροῦσε νόμιμο, ἐνῶ ὁποιοδήποτε ὅπλο στά χέρια τῶν πλῆβειων ἀποτελοῦσε αὐτό καθ' ἑαυτό ἔγκλημα.

Ἡ συνωμοσία τῆς ἄρχουσας τάξης νά πνίξει τήν ἐπανάσταση μέ ἕναν ἐμφύλιο πόλεμο, κάτω ἀπό τήν προστασία τοῦ ξένου καταχτητῆ — μιά συνωμοσία πού τήν παρακολουθήσαμε ἀπό τίς 4 τοῦ Σεπτέμβρη ὡς τήν εἴσοδο τῶν πραιτωριανῶν τοῦ Μάκ-Μαόν ἀπό τήν πύλη τοῦ Σαίν Κλού — ἀποκορυφώθηκε στή σφαγή τοῦ Παρισιοῦ. Ὁ Βίσμαρκ κοιτάζει μέ ἱκανοποίηση τά ἐρείπια τοῦ Παρισιοῦ, στά ὁποῖα ἴσως νά ἔβλεπε τήν πρώτη δόση τῆς γενικῆς ἐκείνης καταστροφῆς τῶν μεγάλων πόλεων,

[1] Μέ τήν ἔκφραση «πραιτωριανοί» ἐννοεῖ ἐδῶ τό στρατό τῶν Βερσαλλιῶν. (Σημ. Σόντ.)

πού τήν εὐχόταν μέ παρακάλια ὅταν ἦταν ἀκόμη ἕνας ἁπλός ἀγροτικός στην πρωσική Chambre introuvable (βουλή) τοῦ 1849. Κοιτάζει εὐχαριστημένος τά πτώματα τοῦ παρισινοῦ προλεταριάτου. Γι' αὐτόν, αὐτό δέ σημαίνει μόνο τό ξερίζωμα τῆς ἐπανάστασης, μά ταυτόχρονα καί τόν ἐξολοθρεμό τῆς Γαλλίας, πού τώρα εἶναι πραγματικά ἀποκεφαλισμένη καί μάλιστα ἀπό τήν ἴδια τή γαλλική κυβέρνηση. Μέ τή ρηχότητα πού χαρακτηρίζει ὅλους τούς πολιτικούς πού πέτυχαν, βλέπει ἁπλῶς τήν ἐπιφάνεια αὐτοῦ τοῦ τεράστιου ἱστορικοῦ γεγονότος. Πότε ἡ ἱστορία παρουσίασε στό παρελθόν τό θέαμα ἑνός νικητῆ πού στεφανώνει τή νίκη του μέ τό νά γίνει, ὄχι μόνο χωροφύλακας μά μισθοφόρος μπράβος τῆς νικημένης κυβέρνησης; Ἀνάμεσα στήν Πρωσία καί στήν Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ δέν ὑπῆρχε πόλεμος. Ἀντίθετα, ἡ Κομμούνα εἶχε δεχτεῖ τούς προκαταρκτικούς ὅρους τῆς εἰρήνης καί ἡ Πρωσία εἶχε ἀναγγείλει τήν οὐδετερότητά της. Ἑπομένως ἡ Πρωσία δέν ἦταν ἐμπόλεμη. Ἔπαιζε τό ρόλο τοῦ μπράβου, τό ρόλο τοῦ ἀναντρου μπράβου, γιατί δέ διέτρεχε κανένα κίνδυνο, τοῦ μισθοφόρου μπράβου, γιατί προκαταβολικά εἶχε ἐξαρτήσει τήν πληρωμή τῶν ἀργυρίων τοῦ αἵματος, τῶν 500 ἑκατομμυρίων πού θά εἰσέπραττε, ἀπό τήν πτώση τοῦ Παρισιοῦ. Κι ἔτσι βγῆκε ἐπιτέλους στό φῶς ὁ ἀληθινός χαρακτήρας αὐτοῦ τοῦ πολέμου, πού τόν ἐπέβαλε ἡ θεία πρόνοια γιά νά τιμωρήσει τήν ἄθεη καί ἀκόλαστη Γαλλία ἀπό τήν εὐσεβῆ καί ἠθική Γερμανία! Κι αὐτή ἡ ἀνήκουστη παραβίαση τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ἔστω κι ἔτσι ὅπως τό ἐννοοῦσαν οἱ νομομαθεῖς τοῦ παλιοῦ κόσμου, ἀντί νά ξεσηκώσει τίς «πολιτισμένες» κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης καί νά τίς κάνει νά θέσουν ἐκτός νόμου τήν ἐγκληματική πρωσική κυβέρνηση, τό ἁπλό αὐτό ὄργανο τῆς κυβέρνησης τῆς Πετρούπολης, τίς παρακινᾶ μονάχα νά σκέφτονται ἄν δέν πρέπει νά παραδόσουν στό δήμιο τῶν Βερσαλλιῶν καί τά λίγα θύματα πού γλυτώνουν ἀπό τή σφαγή, περνώντας μέσα ἀπό τή διπλή στρατιωτική ἁλυσίδα πού περιβάλλει τό Παρίσι!

Τό γεγονός ὅτι ὕστερα ἀπό τόν πιό τρομερό πόλεμο τῶν νεότερων χρόνων ὁ νικητής καί ὁ νικημένος στρατός συμφιλιώνονται γιά νά σφάξουν ἀπό κοινοῦ τό προλεταριάτο—αὐτό τό ἀνήκουστο γεγονός δείχνει ὄχι, ὅπως νομίζει ὁ Βίσμαρκ, τήν ὁριστική καταστολή τῆς νέας κοινωνίας πού ἀνοίγει τό δρόμο της, μά τό καταθρυμάτισμα τῆς παλιᾶς ἀστικῆς κοινωνίας.

Ἡ ἀνώτερη ἡρωϊκή ἔξαρση, γιά τήν ὁποία ἡ παλιά κοινωνία εἶναι ἀκόμα ἱκανή, εἶναι ὁ ἐθνικός πόλεμος πού ἀποδείχνεται τώρα ὅτι εἶναι μιά ἁπλή κυβερνητική ἀπάτη, πού δέν ἔχει πιά ἄλλο σκοπό ἀπό τό νά ἀναβάλλει τήν πάλη τῶν τάξεων καί πού πετιέται στή μπάντα μόλις ἡ πάλη τῶν τάξεων ἀνάψει σέ ἐμφύλιο πόλεμο. Ἡ ταξική κυριαρχία δέ μπορεῖ πιά νά κρύβεται κάτω ἀπό τήν ἐθνική στολή, οἱ ἐθνικές κυβερνήσεις γίνονται μιά καί μόνη ἐνάντια στό προλεταριάτο!

Ὕστερα ἀπ' τήν Πεντηκοστή τοῦ 1871 δέν εἶναι πιά δυνατή ἡ εἰρήνη καί ἡ ἀνακωχή ἀνάμεσα στούς ἐργάτες τῆς Γαλλίας καί στούς σφετεριστές τῶν προϊόντων τῆς δουλιᾶς τους. Τό σιδερένιο χέρι ἑνός μισθοφορικοῦ στρατοῦ μπορεῖ γιά λίγο καιρό νά κρατήσει κάτω ἀπό ἕνα καθεστώς κοινῆς καταπίεσης τίς δυό τάξεις. Μά ἡ πάλη θά ξεσπάει ξανά καί ξανά παίρνοντας ὅλο καί μεγαλύτερες διαστάσεις καί δέ μπορεῖ νά ὑπάρχει καμιά ἀμφιβολία γιά τό ποιός θά εἶναι ὁ τελικός νικητής—οἱ λίγοι σφετεριστές ἤ ἡ τεράστια ἐργαζόμενη πλειοψηφία. Καί οἱ γάλλοι ἐργάτες ἀποτελοῦν μόνο τήν πρωτοπορία τοῦ σύγχρονου προλεταριάτου.

Ἐνῶ οἱ εὐρωπαϊκές κυβερνήσεις ἀποδείχνουν ἔτσι μπροστά στό Παρίσι τό διεθνῆ χαρακτήρα τῆς ταξικῆς κυριαρχίας, χαλνοῦν τόν κόσμο γιά τή Διεθνῆ Ἕνωση τῶν Ἐργατῶν — τή διεθνῆ ἀντιοργάνωση τῆς ἐργασίας ἐνάντια στήν παγκόσμια συνωμοσία τοῦ κεφαλαίου - σάν τήν κυριότερη πηγή ὅλης αὐτῆς τῆς συμφορᾶς. Ὁ Θιέρσος τήν κατάγγειλε ὅτι εἶναι ὁ δεσπότης τῆς ἐργασίας, πού παρουσιάζεται σάν λυτρωτής της Ὁ Πικάρ διέταξε νά κοπεῖ κάθε ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στούς γάλλους πού εἶναι μέλη τῆς Διεθνοῦς, μέ τά μέλη της πού βρίσκονται στό ἐξωτερικό. Ὁ κόμης Ζωμπέρ, ἡ γριά αὐτή μούμια πού ἦταν συνένοχος τοῦ Θιέρσου τό 1835, δήλωσε ὅτι τό κύριο καθῆκον ὅλων τῶν κυβερνήσεων εἶναι νά ἐξοντώσουν τή Διεθνῆ. Οἱ γαιοκτήμονες τῆς ἐθνοσυνέλευσης οὐρλιάζουν ἐνάντιά της καί ὁλόκληρος ὁ εὐρωπαϊκός τύπος συνοδεύει τή χορωδία τῶν οὐρλιαχτῶν της. Ἕνας ἀξιοσέβαστος γάλλος συγγραφέας, πού εἶναι ὁλότελα ξένος πρός τήν Ἕνωσή μας, ἐκφράζεται μέ τά παρακάτω λόγια: «Τόσο τά μέλη τῆς κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς ἐθνοφυλακῆς, ὅσο καί ἡ πλειοψηφία τῶν μελῶν τῆς Κομμούνας, εἶναι τά πιό δραστήρια, τά πιό συνετά καί τά πιό ἐνεργητικά μυαλά τῆς Διεθνοῦς Ἕνωσης τῶν Ἐργατῶν... Εἶναι ἄνθρωποι

ἀπόλυτα τίμιοι, εἰλικρινεῖς, συνετοί, ἀφοσιωμένοι, ἄγνοί καί φανατικοί μέ τήν **καλή** ἔννοια τῆς λέξης». Τό ἀστυνομικά χρωματισμένο ἀστικό μυαλό φαντάζεται φυσικά τή Διεθνῆ Ἕνωση τῶν Ἐργατῶν σάν μιά μυστική συνωμοσία, πού ἡ κεντρική της ἀρχή διατάζει ἀπό καιρό σέ καιρό ἐξεγέρσεις σέ διάφορες χῶρες. Στήν πραγματικότητα ὅμως ἡ Ἕνωσή μας εἶναι **ἁπλῶς** ὁ διεθνής δεσμός πού συνδέει τούς πιό προοδευμένους ἐργάτες στίς διάφορες χῶρες τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Ὁπουδήποτε, μέ ὁποιαδήποτε μορφή καί κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε συνθῆκες παίρνει κάποια ὑπόσταση, ὁ ταξικός ἀγώνας, εἶναι φυσικό νά βρίσκονται στίς πρῶτες γραμμές μέλη τῆς Ἕνωσής μας. Τό ἔδαφος πού πάνω του φυτρώνει καί ἀναπτύσσεται εἶναι ἡ ἴδια ἡ σύγχρονη κοινωνία. Δέ μπορεῖ νά ξεριζωθεῖ ὁσοδήποτε αἷμα κι ἄν χυθεῖ. Γιά νά τήν ξεριζώσουν οἱ κυβερνήσεις θά πρέπει πρίν ἀπ' ὅλα νά ξεριζώσουν τήν τυραννία τοῦ κεφαλαίου πάνω στήν ἐργασία — δηλαδή τούς ὅρους τῆς ἴδιας τῆς παρασιτικῆς ὕπαρξής τους.

Τό Παρίσι τῶν ἐργατῶν μέ τήν Κομμούνα του θά γιορτάζεται πάντα σάν δοξασμένος προάγγελος μιᾶς νέας κοινωνίας. Τούς μάρτυρές της τούς ἔχει κλείσει μέσα στή μεγάλη της καρδιά ἡ ἐργατική τάξη. Τούς ἐξολοθρευτές της τούς κάρφωσε κιόλας ἡ ἱστορία στόν πάσσαλο τῆς ἀτίμωσης ἀπ' ὅπου δέ μποροῦν νά τούς λυτρώσουν μήτε ὅλες οἱ προσευχές τῶν παπάδων τους

Λονδίνο, 30 τοῦ Μαΐ 1871.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

I

«Ἡ φάλαγγα τῶν αἰχμαλώτων σταμάτησε στή λεωφόρο Ὀδρίξ καί παρατάχθηκε κατά τετράδες ἤ πεντάδες στό πεζοδρόμιο κατά μῆκος τοῦ δρόμου. Ὁ στρατηγός μαρκήσιος ντέ Γκαλλιφέ καί τό ἐπιτελεῖο του κατέβηκαν ἀπό τ' ἄλογα κι ἄρχισαν τήν ἐπιθεώρηση, ἀρχίζοντας ἀπό τήν ἀριστερή πτέρυγα. Ὁ στρατηγός προχωροῦσε ἀργά καί ἐπιθεωροῦσε τίς γραμμές. Ποδ καί ποῦ στεκόταν, χτυποῦσε κανένα στόν ὦμο ἤ ἔγνεφε σέ κάποιον νά ρχεῖ ἀπ' τίς πίσω γραμμές. Στίς περισσότερες περιπτώσεις τά ἄτομα πού ξεδιάλεγαν μ' αὐτόν τόν τρόπο τά ἔσπρωχναν χωρίς ἄλλη συζήτηση στή μέση τοῦ δρόμου, ὅπου σχηματίσανε σέ λίγο μιά ξεχωριστή μικρή φάλαγγα... Ἦταν φανερό πώς ἐδῶ χωροῦσαν πολλά λάθη. Ἕνας ἔφιππος ἀξιωματικός ἐπέστησε τήν προσοχή τοῦ στρατηγοῦ Γκαλλιφέ σέ ἕναν ἄντρα καί σέ μιά γυναίκα, πού ἔκαναν δεξιά κάποιο ἰδιαίτερο παράπτωμα. Ἡ γυναίκα ὁρμώντας ἔξω ἀπ' τίς γραμμές, γονάτισε μέ τά χέρια τεντωμένα, ὁρκιζόταν μέ πάθος ὅτι εἶναι ἀθῶα. Ὁ στρατηγός περίμενε κάποια διακοπή καί τότε μέ ἀπαθέστατο πρόσωπο καί ἀσυγκίνητη στάση τῆς εἶπε: „Κυρία, ἔχω ἐπισκεφθεῖ ὅλα τά θέατρα τοῦ Παρισιοῦ, δέν ἀξίζει τόν κόπο νά παίζετε κωμωδία"... Il ne vaut pas la peine de jouer la comédie. Τήν ἡμέρα ἐκείνη, δέν ἦταν γιά τό καλό κανενός ἄν ἦταν αἰσθητά πιό ψηλός, πιό βρώμικος, πιο καθαρός, πιό γερασμένος ἤ πιό ἄσχημος ἀπό τούς δικλανούς του. Ἰδιαίτερα μοῦ ἔκανε ἐντύπωση ἕνας ἄντρας πού χρωστοῦσε σίγουρα τή γρήγορη λύτρωσή του ἀπ' τά βάσανα τούτου τοῦ κόσμου στό γεγονός ὅτι εἶχε σπασμένη μύτη... Ἀφοῦ διαλέχτηκαν ἔτσι πάνω ἀπο ἑκατό, ὁρίστηκε ἕνα ἐκτελεστικό ἀπόσπασμα ἀπό φαντάρους καί ἡ ὑπόλοιπη φάλαγγα ξεκίνησε πάλι ἀφήνοντάς τους πίσω της. Λίγα λεπτά ἀργότερα ἄρχισαν πίσω μας οἱ ὁμοβροντίες πού μέ μικρές διακοπές συνεχίστηκαν πάνω ἀπό ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας.